ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
1
MERCREDI
1er AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.876

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56e ANNÉE — No 14.876

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌԵԿԸՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷ ՄԸ Կ'ԱԶԱՏԻ

ԻՐԵՆ ՀԵՏ՝ ՈՒՐԻՇ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԱԼ

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԸ՝ ԱՆՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇԻՌ ՄԸ, ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ուաշինկթընի մէջ ժամը 14·30 է, Փարիզ՝ 21·30, Նախագահ Ռեկան, թիկնապահներն ու գործակիցները դուրս կ'ելլեն Հիլթըն պանդոկէն, ուր մասնակցած էին Շինարարութեան սենտիքայի մը ժողով - ճաշին։ Ապահովութեան համար, նախատեսուած է որ Նախագահը դուրս ելլէ սպասարկութեան ելքէն, հոն հագուստներ մը լրագրող։ Երբ Ռեկըն պիտի յառաջանայ դէպի իր կառքը, յանկարծ երիտասարդ մը կը խուժէ ու կը սկսի կըրակել։ Անմիջական խուճապ, թիկնապահներէն մէկը կը հրէ Նախագահը դէպի կառքը բայց գնդակ մը մտած է կուրծքը, մինչ շատ ծանր վիճակի մէջ Սպիտակ Տան բանբերը՝ Ճէյմս Պրէտի, որու ուղեղը վնասուած է, գնդակ մը մտած ըլլալով աչքէն։ Կը կարծուի թէ ապրելու պարագային իսկ, Պրէտի այլեւս կէս - մարդ միայն կրնայ մնալ։ Ծանրօրէն վիրաւորուած են նաեւ գաղտնի սպասարկութեան անդամ մը եւ ոստիկան մը։

Նախագահ Ռեկըն անմիջապէս Ճորճ Ուաշինկթըն հիւանդանոցը կը փոխադրուէր եւ վիրաբուժական գործողութեան կ'ենթարկուէր, որ կը տեւէր 3 ժամ։ Գնդակը մտած էր ձախ թեւէն տակ եւ ծակոտած թոքը, սրտէն քանի մը սանթիմեթր անդին։ Նախագահին կազմը առողջ է, հակառակ իր 70 տարիներուն եւ Երեքշաբթի առտու կ'ըսուէր թէ վիճակը լաւ է բայց հարկ է որ շուրջ երկու շաբաթ հիւանդանոց մնայ եւ 2 - 3 ամսուան ալ ապաքինման շրջան մը անցընէ։

Ո՞վ է մարդասպանը։ Ջոն Ամերիկացի մը, ինչպէս կը կրկնէին մահափորձէն ետք իսկ, այսինքն Քոլորատոյի բնակչի մը 25-ամեայ զաւակը, որ յիմարանոց չէ մնացած բայց բազմաթիւ քննութիւններ ունեցած է, մտային անհաւասարակշռութեան համար։ Ճոն Ուառնըք Հինքլէ, ինչպէս ուեւէ Ամերիկացի կրնար գնել ուզած զէնքը, քանի ազատ է եւ զէնք կրելն ալ՝ արտօնուած։ Անմիջականին մէջ, Երեքշաբթի առտու (երբ գիշեր էր Ամերիկա), մանրամասնութիւններ չկային մարդասպանին մասին, բայց հաստատ էր, որ խելագարի մը արարքն է եւ քաղաքական որեւէ դրդապատճառ չկայ։

Այսուհանդերձ Ամերիկացիք անգամ մը եւս, խորապէս ցնցուած են եւ ճակատագրական հալածանք մը կը տեսնեն քանի 1776-էն ի վեր նման մահափորձեր չեն պակսած եւ չորս Նախագահ սպաննուած են։ Լինքըլն 1865, Ապրիլ 14-ին թատրոնի մը մէջ, Կարֆիլտ 1881-ին, Մք. Քինլէ 1901-ին եւ վերջինը՝ Ճոն Քենըտի 1963-ին։ Պաշտօնի վրայ սպաննուած այս Նախագահներէն զատ, կան որ, ինչպէս այսօր՝ Ռեկան, ազատած են, ուրիշներ ալ թեկնածու միայն (Պոպ Քենըտի) սպաննուած։ Կան դեռ պատուելի Լութեր Քինկ եւ ուրիշներ։

Ֆրանսայի Նախագահը հեռատեսիլի յայտագրի մը կը մասնակցէր, Երկուշաբթի իրիկուն, երբ իրեն հաղորդուեցաւ լուրը եւ յայտնեց թէ հագիւ Եւրոպա վերադարձած, ապաքինման մաղթանքի հեռագիր մը պիտի ղրկէ։ Նոյնը ըրած են արդէն եւրոպացի միւս ղեկավարները։

× Մահափորձին լուրը հազիւ տարածուած, Երկուշաբթի օր Նիւ - Եորքի սակարանը կը փակուէր։

× Երեքշաբթի օր արդէն հատուկենտ լուրեր կը հասնէին, որոնք նախ եւ առաջ կը ձգտէին հաստատել թէ Նախագահը չէր կորսնցուցած իր հիւմուրը եւ երբ վիրաւոր կը հասնէր հիւանդանոց, կ'ըսէր բժիշկներուն եւ վիրաբոյժներուն «յուսամ, բոլորդ ալ հանրապետական էք»...։

× Փոխ - նախագահ Պուշ անմիջապէս Ուաշինկթըն կը վերադառնար, փոխարինելու համար Նախագահը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ կրկին սպառողական վիճակ մը կը տիրէ եւ Երկուշաբթի օր Վալեզա յայտնեց թէ Երեքշաբթի օրուան համար նախատեսուած ընդհ. գործադուլը, տեղի պիտի չունենայ։ Ուրեմն տեսակ մը զինադուլ, մինչեւ ե՞րբ։

ՄԱՆԻՍԱՅԻ մէջ, որ իր ծննդավայրն է, զօր. Էվրէն ճառ մը խօսած է եւ յայտնած թէ սահմանադրական ժողովի ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Ապրիլ 18-ին եւ ժողովը կը գումարուի աշնան (թուական չէ ճշդուած)։ Անգամ մը եւս, Էվրէն թիրախ առած է համայնավարները եւ շեշտած «համայնավար վըտանգը որ կը սպառնար Թուրքիոյ» զինուորական միջամտութենէն առաջ։ Ըստ իրեն ահաբեկիչները՝ 16-էն 25 տարեկան արտասահմանէն կը ղեկավարուին։ Ըսած է նաեւ թէ «Թուրք համայնավարներ կը գործակցին արտասահմանի մէջ հայ ահաբեկիչներուն հետ», ինչ որ անշուշտ շատ դիւրին ձեւ մըն է, հարցերը լուծելու...։ Էվրէն կ'ուրանայ նաեւ որ չարչարանք կը կիրարկուի Թուրքիոյ մէջ եւ կ'ըսէ «մեր դռները բաց են որպէսզի գան իրականութիւնը հաստատեն։ Կը խորհինք որ չարչարանքն անմարդկային է եւ եթէ որոշ պարագաներ յայտնուին, անմիջապէս միջոցներ ձեռք կ'առնենք անոնց դէմ, որոնք նման արարքներ գործած են»։

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ մէջ, ուր կը դատուին Քիւրտիստանի յեղափոխական կուսակցութեան 447 անդամ, արդէն 97 մահավճիռ արձակուած է։ Վերջին շաբաթներու ընթացքին այդ կուսակցութեան պատկանող 2331 անդամ ձերբակալուած են, 27 հոգի սպաննուած են։ Ամբաստանուած են 243 հոգիի սպանութեամբ, որոնց 30-ը՝ ոստիկան։

ԷՍՏՈՆԱՅԻ այլախոհ՝ Եուրի Կուկ, որ անցեալ Յունուարին երկու տարի «աշխատանքի արգելակայանի» դատապարտուած էր, մեռած է կայանին մէջ 40 տարեկանին։ Կը կարծուի որ հետեւանք է կամաւոր ծոմին, որու ձեռնարկած էր։

ՌՈՒԱՍԻԻ օդակայանին մէջ, Տիկին Հոք, մայրը Քառթիէ գոհարավաճառատան նախագահ - տնօրէնուհիին, գողցնել տուած է պայուսակը ուր 3 միլիոնի գոհարեղէն կար։ Մէկը զէնքը հրած է եւ առիթէն օգտուելով պայուսակը առած - տարած։ Տիկին Հոք Մոնթէ - Գառլօ կ'երթար, ուր պիտի կրէր իրեն փոխ տրուած այդ գոհարեղէնները։ Քառթիէ, հիմնուած 1847ին, աշխարհահռչակ տուն մըն է, մենաշնորհեալ հայթայթիչը արքունիներուն։ Վերջին տարիներու գլխաւոր նորութիւնն էր մըսքի ստեղծումը (կայծհան, գրիչ, պայուսակ եւլն.) որ դրամական գետնի վրայ նըպաստաւոր եղած է բայց չէ հաճոյած աւանդապաշտները։ Ներկայիս տարեկան առուծախը (Փարիզ, Լոնտոն, Նիւ - Եորք, Թոքիօ) կը հասնի 300 միլիոն տոլարի, որու կէսը միայն՝ գոհարեղէնն է։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՍԵՒՐԷՆ՝ ԼՕԶԱՆ ԵՒ ԱՐԻԶՈՆԱ...

—o—

ԽՄԲ. - Թրքական «սրամաքանութեան» մէկ նոր նմոյշն է, զոր ստորագրած է Օքթայ Էքշի «Հիւրրիյէթ»ի Մարտ 29-ի թիւին մէջ։ Ցարդ չկրցանք Փարիզի մէջ գտնել «Թայմզ»ի այն թիւը, որու յօդուածը այնքան ջղագրգռած է թուրք լրագրողը, բայց ինչ կը վերաբերի իր ըսածներուն, ընդունելով հանդերձ թէ «յառաջդիմութիւն» մը կայ, քանի չուրանար թէ Հայեր, կին ու երախայ, ջարդուած են, կը մերժէ *այսօրուան* Թուրքիոյ պատասխանատուութիւնը, որ ժառանգորդը չէ, ըստ իրեն Թալաթի Թուրքիոյ։ Ան՝ Սեւրի Թուրքիան է, այսօրուանը՝ Լօզանի։ Այսօրուան Գերմանիան Հիթլէրի Գերմանիոյ ժառանգորդն է բայց այսօրուան Թուրքիան երէկուան Թուրքիոյ ժառանգորդը չէ։ Գալով եզրակացութեան ուր հայկ. Հողերու հարցը կը բաղդատուի Արիզոնայի, Քանատայի հետ, կը թուի թէ շատ լուրջ գրիչի մը գործ չէ...

×

Ի՞ՆՉ ԲԱՆԻ ՀԱՇԻՒԸ...

«Մենք որքան ալ անտեսելու ջանք թափենք, պարզ է որ, հայկ. կազմակերպութիւններու սարքած քարոզչական մեքենայութեանց հետեւանքով՝ նորէն այս հարցին անդրադառնալու պիտի հարկադրուինք։ «Հիւրրիյէթ»ի մէջ ալ ամփոփումը հրատարակուած՝ «Տը Թայմզ»ի նման լրջութեամբ համբաւաւոր թերթի մը մէջ լոյս տեսած գրութեամբ մը, Պէնար Լէվի անունով անձը արդարութեան կողմնակցի դիմակին տակ, այնպիսի գարշելի խօսքեր ըրած է որ՝ չհըրցանք դիմանալ։

«Եւ սակայն, ինք, 60 տարի առաջ պատահած կարգ մը անախորժ դէպքերու վրէժը լուծելու համար, հայկ կազմակերպութիւններու այսօր ցոյց տուած հակազդեցութիւններուն անիմաստ եղած ըլլալը գրելէ ետք, իր կարգ մը ընթերցողներէն ստացած նամակներէն, եւ կարդացածէն կարգ մը վայրագ դէպքերու հետեւանքով՝ հասկցած է որ, աւելի քան մէկուկէս միլիոն հոգիի մահուան պատճառ դարձած այդ շրջանը, այսինքն՝ 1895 - 1915 թուականներու միջեւ տեղի ունեցած ջարդերը մոռնալը՝ անկարելի է։ Այդ պատճառով ալ, այս յարգելին, իր նախկին տեսակէտէն կը հրաժարի, եւ հիմա ալ՝ Հայերը իրաւացի կը գըտնէ...

«Նախ կէտ մը մատնանշենք. - Ըստ մեր կարծիքին, 1895 - 1915 թուականներու միջեւ տեղի ունեցած դէպքերու ընթացքին՝ շատ մեծ թիւով Հայերու ջարդուիլն, ու նորէն, Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի կողմէ, անոնցմէ շատերուն Սուրիա աքսորուիլը ճիշդ է։ Կարգ մը անմեղ Հայերու, ի մասնաւորի կիներուն եւ երախաներուն այդ միջոցին սպաննուած ըլլալուն հաշիւը այդ օրուան պատասխանատուներուն պահանջելը՝ Պետութիւն մը կառավարելու նախապայմանն է։ Եթէ հաշիւ չեն պահանջած, բնականաբար, մեղաւորները՝ այդ օրուան պատասխանատուներն են։ Նմանապէս, անմեղ Թուրք ընտանիքներու, հայկ. չէթէներու կողմէ ջարդին հաշիւը օրինաւորապէս չպահանջելու ամբողջ մեղքը՝ այդ օրուան պատասխանատուներուն կը պատկանի։ Եւ սակայն, այդ օրուան պատասխանատուները, այսինքն՝ Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի պարագլուխները, նորէն, ապօրինի կերպով՝ իրենց մեղքը քաւած են։ Աւելի՛ն. Օսմանեան Պետութիւնն ալ, այս եւ միւս հարցերու առընչութեամբ գործած սխալներուն փոխարժէքը՝ Սեւրի Դաշնագիրը ստորագրելով վճարած է։

«Հիմա պոռացող - կանչող հայկ. կազմակերպութիւններն ու Պէնար Լէվիի նմաններ՝ միշտ այս կէտին վրայ բթամիտ կը դառնան։ Այսինքն, կարծէք թէ՝ այսօրուան Թուրքիան՝ Սեւրի Դաշնագիրը ստորագրող Թուրքիան է։ Պէնար Լէվիի կարդացած գիրքերը, այնպէս կը թուի թէ՝ Լօզանի Դաշնագիրին մասին ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընեն։ Այդ պատճառով ալ, թէ՛ Հայերը, եւ թէ զանոնք չփացնողները անհերեւակայելի տգիտութեամբ եւ տրամաբանական սխալով մը՝ «Հիթլէրի սպաննած Հրեաներուն համար, Գերմանիան՝ վնասուց հատուցում ընելու պարտադրուեցաւ։ Թուրքիան ալ, 1895 - 1915 թուականներու միջեւ տեղի ունեցած դէպքերու պատասխանատուութիւնը պէտք է ընդունի» կ'ըսեն։

«Մինչդեռ, այսօրուան Գերմանիան, Հիթլէրի պարտուած Գերմանիոյ ժառանգորդն է։ Այսինքն, Հիթլէրի արարքներուն հաշիւը փակելու պարտաւոր է։ Իսկ Լօզանի Դաշնագիրով հիմնած Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը այս մարզին մէջ՝ ո՛չ մէկուն տալիք հաշիւ ունի։

«Եթէ, այս բոլորով հանդերձ, «Հայերը՝ այսօրուան թրքական հողերուն վըրայ հայրենիք մը կ'ուզեն, այդ՝ տուէ՛ք անոնց» ըսողներ կան, նախ եւ առաջ, իրենք թող համակերպին, որ Ափաշները՝ Արիզոնան, Էսքիմոները՝ Քանատան եւ Սէլթերն ալ՝ Անգլիոյ ձեռք դնեն, եւ՝ յետոյ թո՛ղ խօսին»։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ (ՄԱՐՏ 20 - 23)

ԱԶԻԶԲԷԿՈՎԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Ազիզբէկովի շրջանը գտնուող Կեչուտ, Մարտիրոս եւ Զառիթափ գիւղերու մէջ սկսած է բնակելի նոր շէնքերու շինարարութիւնը։ Անկէ զատ գիւղացիները կ'ունենան նաեւ առեւտրական կեդրոններ, մշակութային - լուսաւորական առաջադրանքներ, արդիւնաւէտ աշխատանքի ու հանգիստի բոլոր յարմարութիւններով օժտուած։ Շինարարութիւնը կը կատարուի գիւղական բնակավայրի կառուցման եւ վերակառուցման՝ հայ ճարտարապետներու մշակած գլխաւոր յատակագիծի համաձայն։

60-ԱՄԵԱԿ

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐ

1921: ՄՈՍԿՈՒԱ - ԿԱՐՍ

«Յառաջ» օրին հրատարակեց Լէոնիդ Բրեժնեւի շնորհաւորական հեռագիրը՝ ուղղուած Զօր. Քենան Էվրէնի, Թուրք – Սովետական դաշնագիրին կնքումին վաթսունամեակին առթիւ:

Խօսքը այն դաշնագիրին մասին է, որ կը կնքուէր 1921 Մարտ 16-ին, Մոսկուա, Ռուսաստանի Սոց. Դաշն. Խորհրդային Հանրապետութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ: Մոսկուայի անունով «բարեկամութեան եւ եղբայրութեան դաշն»ը կը ստորագրէին արտաքին գործավար Գէորգի Չիչերին եւ Ճեմալ Կարկմազով, իսկ Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովին անունով Արտաքին նախարար Եուսուֆ Քէմալ, Տք. Ռիզա Նուր պէյ եւ Ալի Ֆուատ Փաշա:

Դաշնագիրը կը բաղկանար 16 յօդուածներէ եւ կը ճշդէր սահմանները Խորհ. Միութեան ու Թուրքիոյ միջեւ:

Մոսկուա այդ դաշնագիրին Ա. յօդուածով կը համաձայնէր «չճանչնալ միջազգային որեւէ աքթ, որ կը վերաբերի Թուրքիոյ եւ չէ ճանչցուած Թուրքիոյ՝ ներկայիս Ազգ. Մեծ ժողովին ներկայացուցիչը հանդիսացող ազգային կառավարութեան կողմէ»:

Թուրքիա ըսելով կը հասկցուէր այն հողամասը, որ ճշդուած էր Ազգային Ուխտին կողմէ 1336-ին, ներկայ թուականով 1920-ին:

Թուրքիոյ հիւսիս – արեւելեան սահմանը կը սահմանուէր հետեւեալ ձեւով. – Սեւ ծով, Խեթիս – Մթա լեռ, Շաւշէթ եւ Քանի – տաղ լեռներուն ջրբաժանումին կէտը, Արտահանի եւ Կարսի նահանգներուն հիւսիսային վարչական սահմանը եւ Արաքս – Արփաչայ գետերուն հովիտը՝ մինչեւ ստորին Գարասուի գետաբերանը: Այլ խօսքով՝ այժմու Թուրք-Սովետական սահմանը:

Դաշնագիր կողմերը կը համաձայնին (յօդուած 3) Նախիջեւանը դարձնել ինքնավար՝ Ատրպէյճանի պերիշխանութեան տակ, պայմանով որ այս վերջինը իրաւունք չունենայ այդ գերիշխանութիւնը յանձնելու երրորդ Պետութեան մը: Հարկ չկայ ըսելու, թէ Թուրքիոյ պահանջով Ատրպէյճան չէր կրնար շրջանը Հայաստանի վերադարձնել:

Մոսկուա՝ դաշնագիրին թիւ 15 յօդուածով յանձնառու կ'ըլլար «Անդրկովկասի Հանրապետութիւններուն վրայ բերմամբ առնել անհրաժեշտ քայլեր, որպէսզի այդ Հանրապետութիւնները Թուրքիոյ հետ իրենց կնքելիք դաշնագիրներով ընդունին ներկայ դաշնագիրին այն յօդուածները, որոնք անմիջական կերպով իրենց կը վերաբերին»:

Ինքնին հասկնալի կը դառնայ, թէ Մոսկուայի պարտաւորութիւնը կը վերաբերէր Հայաստանի: Արդարեւ, վերոյիշեալ դաշնագիրով Ատրպէյճան կ'ապահովէր Նախիջեւանի շրջանը, իսկ Վրաստան նոյն դաշնագիրին թիւ 2 յօդուածով ձեռք կը ձգէր Պաթումի նաւահանգիստը: Անդամահատումը կը մնար միա՛յն Հայաստան:

Խորհրդային նորաստեղծ իշխանութեան համար Թուրքիա, ինչպէս ներկայիս, քաղաքական – ռազմագիտական կարեւոր արժէք կը ներկայացնէր: Աոր անվիճելի փաստը կարելի է գտնել Լենինի յատուկ ուշադրութեան եւ փութկոտութեան մէջ: Մոսկուայի դաշնագիրին կնքումին նախօրէին, 1921 Փետրուար 28ին, Լենին յատուկ ճառ մը կ'արտասանէր բանուորներու եւ գիւղացիներու երեսփոխաններու Մոսկուայի Խորհուրդին (Սովետ) լիակատար նիստին: Խօսելով միջազգային կեանքին գլխաւոր նորութիւններուն մասին, Լենին յատակ կ'ըսէր. – Այդպիսի նորոյթներ, հակիրճ լինելու համար, ես միայն երեքը կը նշեմ. առաջինն այն է, որ մեզանում ընկրունել է կոնֆերանսի թրքական դելեգատների հետ՝ այստեղ Մոսկուայում» (*): Էդ. Զօհրաբեան, Լենինի տուեալ յայտարարութիւնը մէջբերելէ ետք, իր Մոսկուայի ռուս – թրքական կոնֆերանսի նախօրէին խորագրած յօդուածին մէջ, Բանբեր Երեւանի Համալսարանի, 1971, վերջին թիւ, կը ճշդէր.

– Հենց այն հանգամանքը, որ կոնֆերանսի գումարման փաստն իսկ յաջողութիւն է համարում, խօսում է այն մասին, թէ ինչպիսի լուրջ նշանակութիւն էր տրւում Թուրքիայի հետ բարիդրացիական ու բարեկամական կապերի ամրապնդմանը: Գ. Վ. Չիչերինը, խօսելով կոնֆերանսի աշխատանքների նկատմամբ Լենինի ցուցաբերած կենդանի հետաքրքրութեան մասին, գրում է. Ես յիշում եմ, թէ Թուրքիայի հետ Մոսկուայի կոնֆերանսի ժամանակ Վլադիմիր Իլյիչը ինչպիսի ուշադրութեամբ ամէն երեկոյ հեռախօսով ինձ հարցուփորձ էր անում օրուայ ընթացքում կատարուածի մասին: Այդ մասին են վկայում նաեւ Լենինի անձնական գրադարանում պահպանուած կոնֆերանսի պլենար նիստերի եւ քաղաքական յանձնաժողովի նիստերի սղագրութիւնները»:

Մոսկուայի դաշնագիրին կնքումը իր նպատակները կ'արձանագրէ: Թուրքիա, որ Արեւելք – Արեւմուտք խաղաղաչափին վրայ դիւանագիտական լարախաղացութեան կը դիմէ, կը յաջողի վերջնապէս ապահովել հայկական հողերուն տիրակալութիւնը մինչեւ Արաքս: Չիչերինի տուած խոստումէն ետք է, որ կը ստորագրուի Մոսկուայի Թուրքեւխորհրդային դաշնագիրը:

Պատմական ժամանակագրութեամբ առաջին զիջումը չէ:

Բրեստ – Լիտովսկի մէջ, 1918 Մարտ 3 – 4-ին, յատուկ պայմանագիր մը կը ստորագրուի Խորհ. Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, այն ատեն յաղթական Գերմանիոյ դաշնակիցը: Ցօդուած 4-ով Մոսկուա Թրքական հող կը նկատէ բովանդակ Արեւմտեան Հայաստանը. աւելին՝ Արեւելեան Հայաստանին մէկ կարեւոր շրջանը:

Անդրադառնալով Մոսկուայի դաշնագիրին, Բանբեր Երեւանի Համալսարանին յօդուածագիրը կը գրէր խորհրդային հայեցակէտէն մեկնելով, թէ «1921 թ. գարնան իրադրութեան պայմաններում, երբ սովետական իշխանութեան ե՛ւ արտաքին, ե՛ւ ներքին թշնամիները լուրջ փորձեր էին կատարում դեռեւս անկայուն խաղաղութիւնը խախտելու եւ երկրի ներսում ինտերվենցիան վերսկսելու համար, նման խոչընդոտների (*խօսքը հայկական հողերուն մասին է*) յաղթահարումը (*այսինքն՝ զանոնք Թուրքիոյ յանձնել*) եւ Թուրքիայի հետ եղբայրութեան ու բարեկամութեան մասին պայմանագրի ստորագրումը սովետական դիւանագիտութեան խոշոր նուաճումն էր»:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(Մնացեալը Յաջորդով)

(*) Երկրորդը, ըստ Լենինի, Ռիկայի բանակցութիւններն էին Լեհաստանի հետ: Երրորդը՝ Վրաստանի իրադարձութիւնները:

ԱՐՄԷՆԱԿ ՇԱՀ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԿԱՐԻՆԻ ՄԷՋ

Երգիչ Արմենակ Շահ – Մուրատեանի փառքն ու մեծութիւնը ստուերի մէջ թողուցած են մանկավարժ ու խմբավար Շահ – Մուրատեանը: Կենսագիրներն ու յօդուածագիրները տարուելով անոր երգին հմայքէն, այնքան շատ ըսելիք ունեցած են, որ հպանցիկ կերպով անդրադարձած են անոր գործունէութեան միւս կողմին՝ մանկավարժութեան, մինչդեռ, ինչպէս ցոյց կու տան մեզի հասած սակաւաթիւ ու կցկտուր տեղեկութիւնները, Շահ – Մուրատեան ունեցած է մանկավարժական թէեւ կարճ, բայց և այնպէս շատ արդիւնաւէտ ու արգասաւոր գործունէութիւն: Իբրեւ ուսուցիչ – դաստիարակ եւ խմբավար մեծ դեր խաղացած է իր աշակերտներու կեանքին մէջ եւ անմոռանալի տպաւորութիւններ ձգած անոնց յիշողութեան մէջ:

Անուանի երգիչը նախքան Փարիզի Երաժշտանոցը ուսանիլը, շուրջ վեց տարի զբաղած է հայ մանուկներու եւ պատանիներու կրթութեամբ՝ դասաւանդելով հայերէն եւ գրականութիւն, Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն, երգ, միշտ եւ ամէն տեղ մանկավարժական աշխատանքին կցելով երգչախումբ կազմելու եւ խմբավարութիւն ընելու իր այնքան սիրած գործը:

Շահ – Մուրատեանի մանկավարժական գործունէութիւնը ծաւալած է գլխաւորաբար Մուշ եւ ապա՝ Կարին քաղաքներու մէջ: Մուշ այդ գործով զբաղած է երկու տարի (1898 – 1900), իսկ Կարին՝ շուրջ չորս տարի:

Տակաւին 1892-ի ամառը, Գէորգեան Ճեմարանին մէջ ուսանելու նպատակով Մուշէն Էջմիածին երթալու ժամանակ, քոլերայի պատճառով, պատանի Արմենակ ստիպուած կ'ըլլայ շուրջ երկու ամիս մնալ Կարին: Առաջնորդ Ղեւոնդ Եպիսկ. Շիշմանեան, ականատեսներէ տեղեկանալով հոգեւոր երաժշտութեան մարզին մէջ Շահ – Մուրատեանի ունեցած շնորհքի ու գիտութեան մասին, կը ստիպէ զինք Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը մասնակցիլ եկեղեցական արարողութեան եւ երգել եկեղեցւոյ խորանէն: Շահ – Մուրատեան կարճ ժամանակուան մէջ ժողովուրդի կողմէ այնպիսի յարգանքի ու համակրանքի կ'արժանանայ, որ «թաղականութիւնը կ'որոշէ զինք պահել եկեղեցւոյ կից դպրոցը»: Որքան ալ որ հրապուրիչ էր այս առաջարկը, մշեցի Արմօ չէր կըրնար ընդունիլ, որովհետեւ յատուկ յանձնարարականով ուսանելու կ'երթար:

Ըստ Շահ – Մուրատեանի յուշերուն մէջ պահպանուած տեղեկութեան, 1900 – 1901 ուսումնական տարեշրջանի համար Վանէն, Տիարպէքիրէն, Երզրումէն ու Պայազիտէն զինք կը հրաւիրեն դասեր տալու իրենց վարժարաններուն մէջ: Արմենակ Շահ – Մուրատեան նախապատուութիւնը կու տայ Կարինի: Միւս կողմէ, ան տակաւին չէր կորսնցուցած Պետերբուրգի Երաժշտանոցը ուսանելու յոյսը:

1898-ին Մուշի մէջ տեղական իշխանութիւնները կը ստիպեն Շահ – Մուրատեանը ոչ միայն չհեռանալ երկրէն, այլեւ ամէն շաբաթ ներկայանալ ոստիկանատուն: Այս պարագային հասկնալի է, թէ ինչու ան կ'որոշէ գաղտնի հեռանալ քաղաքէն:

Եւ այսպէս, 1900-ի Հոկտեմբերի սկիզբը ծպտուած Շահ – Մուրատեան դուրս ելլելով Մուշէն, քարաւանի մը ուղեկցութեամբ կը մեկնի Կարին՝ սկիզբ դնելով իր ատտնդական կեանքի:

Կարինցիները դրկաբաց կ'ընդունին իրենց վաղեմի բարեկամը: Թէեւ առաջին հանդիպումէն տասը տարի անցած էր, սակայն շատեր տակաւին կը յիշէին անոր ձայնի կախարդիչ հմայքը եւ ջերմ վերաբերում կը ցուցաբերէին անոր հանդէպ:

Կարինի մէջ Շահ – Մուրատեան դասեր կու տայ Արծնեաց թաղի եւ Հոփփոփեանց աղջկանց վարժարաններու բարձր դասարաններու աշակերտութեան, ինչպէս նաեւ կը կազմէ երգչախումբ մը եւ կը վարէ եկեղեցւոյ դպրապետի պաշտօնը: Իրեն յանձնարարուած էր իրականացնել Մակար Եկմալեանի «Պատարագ»ի երգեցողութիւնը: Իր առաջին գործը կ'ըլլայ մանել դասարանները, փորձել աշակերտներու ձայները եւ երգիչներ ընտրել դըպրոցական երգչախումբի համար: Կարճ ժամանակուան մէջ ան կը յաջողի 40 հոգիէ բաղկացած երգչախումբ մը կազմել: Զուգահեռաբար ան ուսուցողական աշխատանքներ կը տանի նաեւ Սանասարեան վարժարանի աշակերտներու եւ եկեղեցւոյ դպրաց դասի երգչախումբի հետ:

Կարճ ժամանակ ետք Շահ – Մուրատեան դպրոցական խառն երգչախումբի եւ Սանասարեան վարժարանի աշակերտներու կարող ուժերը կը միացնէ եկեղեցւոյ դպրաց դասի հետ եւ մեծ եռանդով ու նուիրումով կը սկսի նախապատրաստել Եկմալեանի «Պատարագ»ը ամուր ու հաստատուն հիմքի վրայ դնելով խմբական բազմաձայն երգեցողութեան ուսուցումը:

Շուտով կը հասնի սպասուած օրը...

1901 Յունուար 6-ին եկեղեցւոյ զանգակները կը ծանուցանեն պատարագի սկիզբը: «Ս. Աստուածածին մեծ եկեղեցին, – կը պատմեն ականատեսները, – լեփ – լեցուն էր հաւատացեալներու բազմութեամբ»: Շինութեան սլացիկ կամարներու տակ շուրջ 100 հոգինոց երգչախումբը ծունկի կու գայ աւագ սեղանին առջեւ. այդ խորհրդաւոր պահուն կը հնչէ մշեցի Արմոյի մեղմ, առինքնող ու ներգործօն ձայնը. կ'երգէ իր հայրենակից Խաչատուր Տարօնացիի «Խորհուրդ Խորին» շարականը: Ժողովուրդը՝ արուեստասէր ու արհեստաւոր Կարինցին, եկեղեցի եկած էր ոչ այնքան արարողութեան մասնակցելու, որքան Եկմալեանն ու Շահ – Մուրատեանը լսելու համար: Կաթողիկէ ու բողոքական Հայերը, որոնք առհասարակ կը խուսափէին առաքելական եկեղեցւոյ հետ առնչութիւն ունենալէ, այդ օրը խումբ – խումբ կու գան Ս. Աստուածածին եկեղեցին, երաժշտական հաճոյք վայելելու:

1903-ի ամառը Էջմիածինէն Կարին կը վերադառնայ նկարչուհի Փեփրոնէ Ազարապետեան, իրեն հետ Շահ – Մուրատեանին բերելով Կոմիտասի ջերմ բարեւներն ու կշտամբալից յանձնարարականը: «Ըսէք Արմենակին, – կը պատուիրէ Կոմիտաս նկարչուհիին, – չնստի մնայ Էրզրում, պէտք է անպայման Իտալիա երթայ ձայնը մշակելու»: Կոմիտասի յղած պատուէրը դարձեալ կը բորբոքէ Շահ – Մուրատեանի հոգիին մէջ անթեղուած կրակը, դարձեալ ան միջոցներ կը փնտռէ երաժշտական կըրթութիւն ստանալու համար...

Կարինի մէջ եւս շատ էին երգիչը գնահատողները, որոնք բարեկամաբար կը թելադրեն՝ «ժամանակ չկորսնցնել Տաճկաստան կոչուող դժոխք երկրին մէջ»: Այս բոլորը Արմենակ Շահ – Մուրատեան կը լսէր խոր գոհունակութեամբ, բայց ափսոս ... Ան հնարաւորութիւն չունէր, որ կարենար իրականացնել իր եւ իր բարեկամներու փափաքը եւ Կոմիտասի պատուէրը, որովհետեւ իր ուսերուն ծանրացած էր ոչ միայն իր, այլեւ ծերացած մօր եւ կանուխէն այրիացած իր քրոջ ու անոր որբերու հոգը:

Այս բոլորով հանդերձ, Շահ – Մուրատեան կ'որոշէ ամէն գնով իրականացնել Փարիզի մէջ երաժշտական կըրթութիւն ստանալու իր նպատակը եւ կ'անցնի գործի: Վեց տարուան մանկավարժական աշխատանքի ընթացքին «հացի ու մէկ զրկանքներու գնով» խնայած դրամներէն, իբրեւ ճանապարհածախս առանձնացնելով աննշան գումար մը, մնացածը կը ղրկէ իր հարազատներուն եւ 1904-ի ամառը Պէյրութ երթալու պատրուակով Տրապիզոնէն կ'առնէ առաջին պատահած նաւը ու Մարսէյլի վրայով կու գայ Փարիզ:

ԽԱՉԻԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ՅԱՐՈՒԹ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

«ՕԼԸՄՓԻԱ»Ի ՄԷՋ

Վերջին քանի մը ամիսներուն Փարիզի հայ հասարակութեան առիթը ընծայուեցաւ ունկնդրելու Սփիւռքի մեր հայ երգիչներէն ոմանք՝ որոնցմէ իւրաքանչիւրը, իր ճիւղին մէջ, ջանք կը թափէ վառ պահելու հայկական ճագի, գուսանական եւ ազգային երգերու սէրը եւ հմայքը հանրութեան մէջ: Այդ կարգին յիշենք աշուղական եւ գուսանական երգերու ծանօթ մեկնաբան Լեւոն Գաթըրճեանի յաջողութիւնը «Օլըմփիա»ի մէջ, հայ եւ օտար շրջանակներու մէջ հռչակ վայելող Մանուէլի յիշատակելի երգահանդէսը Իսիի մէջ, եւ ճագի երգիչ Փոլ Պաղտատլեանի երգահանդէսը՝ Իսի: Արդ, չորեքշաբթի, Կիրակի, Մարտ 22-ի երեկոյեան, Փարիզի «Օլըմփիա» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Յարութ (Փամպուքճեան) երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ երգիչ Մարթէն Եօրկանցի: Սրահը գրեթէ լեցուն էր:

Երեկոյթին բացումը կատարեց Մարթէն Եօրկանց մեկնաբանելով քանի մը երգեր եւ արտասանելով բարի գալուստի խօսք: Այնուհետեւ բեմ ելաւ Յարութ Փամպուքճեան: Հայաստանցի երգիչը, քանի մը տարի Պէյրութ մնալէ եւ իր արուեստին մէջ ժողովրդականութիւն ձեռք ձգելէ ետք, ներկայիս հաստատուած է Լոս Անճելըս, ուր եւս նուիրուած է իր ասպարէզին: Իր երգացանկը բաղկացած է առաւելաբար քնարական և հայրենասիրական երգերէ, ընդհանրապէս յօրինուած Հայաստանի երաժիշտներու և իր կողմէ: Յարութ (այսպէս ծանօթ է երգի ասպարէզին մէջ) ունի հաճելի հնչուն ձայն եւ մեկնաբանութեան յատուկ ոճ: Բեմին վրայ ներկայութիւն մըն է, օժտուած՝ ունկնդիրները իրեն կապելու արուեստով: Իրաքան-

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹԵՀՐԱՆԻ «Սարդարապատ» (Հեշմաթիէ) Թաղամասի «Սահակեան» վարժարանի Ծնողական Խորհուրդի կազմակերպութեամբ, Մարտ 4-ին, 5-ին եւ 6-ին, «Սիփան» Միութեան թատերախումբը ներկայացուցած է «Շալաթան» եւ «Նոր վարժուհին» թատերախաղները:

×

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Փետր. 28-ին, նշուած է Կ. Պոլսոյ Տիեզերական Ժողովին (381) 1600-ամեակը: Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 8.30-ին ժամերգութիւն կատարուած է ներկայութեամբ ամբողջ եկեղեցական դասուն, նախագահութեամբ Շնորհք Պատրիարքի: Ներկայ եղած են նաեւ Յունաց Պատրիարքարանի, Քլդանի, Ասորի, Լատին, Անկլիքան եւ այլ եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, Պոլսոյ կաթողիկէ Հայոց Վիճակաւոր Յովհաննէս Արք. Չոլաքեան եւ բազմաթիւ հաւատացեալներ: Ժամը 10.30-ին սկսած է պատարագը զոր մատուցանած է Շընորհք Պատրիարք եւ քարոզով մը չեշտած է հաւատքին կարեւորութիւնը քըրիստոնէական կեանքի ու կրօնքին մէջ: Յաւարտ պատարագի, հիւրերուն համար ընդունելութիւն մը տրուած է եկեղեցւոյ դահլիճին մէջ:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Զարմահալի Հայ Ուսումնասիրաց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 5-ին եւ 6-ին, երգահանդէսներ տուած է Սաքօ Նազարեան, մեկնաբանելով ժողովրդական եւ ազգային երգեր, նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ:

×

ՈՒՐՄԻՈՅ (Պարսկաստան) Գարդաբադ գիւղի եկեղեցւոյ մէջ, Փետր. 20ին, նշուած է Փետրուարեան Ապստամբութեան 60-ամեակը, կազմակերպութեամբ «Սարդարապատ» պատանեկան Միութեան: Բացումը կատարած է Մերուժ Ղազարեան: Բանախօսած է Գրիգոր Սեղրակեան: Միութեան երգչախումբը, Հայգուհի Օհանեանի ղեկավարութեամբ մեկնաբանած է քանի մը երգեր: Սեպուհ Համբարձումեանի փակման խօսքէն ետք հանդիսականները հրոյ ճարակ դարձուցած են Թրքական ոտնակոխ եղած դրօշակը:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Հայ Կին» Միութեան նախաձեռնութեամբ, Սարդարապատ (Հեշմաթիէ) Թաղամասին մէջ կեանքի կոչուած է «Անի» Միութիւնը, որուն դերը պիտի ըլլայ շրջանի ազգային – մշակութային մակարդակը բարձրացնել: Նոյն նպատակով եւ առաջադրութեամբ, ասկէ առաջ, «Հայ Կին» Միութիւնը հիմնած էր Սասուն Թաղամասի «Արմենուհի» եւ Ջէյթուն Թաղամասի «Անահիտ» Միութիւնները:

×

ՍԵԼԱՆԻԿԻ «Մալաքեան – Գասպարեան» սրահին մէջ, Մարտ 9-ին, տեղի ունեցած է բարեկենդանի հաւաքոյթը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետը՝ Ժիրայր Նատեան: Մուշեղ Վարդապետի սեղանապետութեամբ հաւաքոյթը շարունակուած է կերուխումի եւ խրախճանական մթնոլորտի մը մէջ. Եղած են արտասանութիւններ, սրախօսութիւններ եւ երգեր:

×

ԹԱՒՐԻԶԻ «Հայ Ակումբ»ի սրահին մէջ, Փետր. 27-ին, նշուած է Փետրուարեան Ապստամբութեան 60-ամեակը, կազմակերպութեամբ «Րաֆֆի» Երիտասարդական Միութեան: Բացումը կատարած է Արմինէ Մաթէոսեան: Միութեան քառաձայն երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Վարդան Վահրամեանի, մեկնաբանած է քանի մը երգեր: Բանախօսած է ընկ. Նորայր Շահնազարեան անդրադառնալով հայ ժողովուրդի տարած պայքարներուն բռնութեան դէմ, շեշտը դընելով 1921 Փետր. 18-ի դէպքին վրայ: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է առաջնորդական տեղապահ Բագրատ Ա. քհնյ. Մելքոնեանի փակման խօսքով: Միութիւնը այս առթիւ հրատարակած է գըրքոյկ մը, նուիրուած Փետր. 18-ի 60-ամեակին:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ մէջ, տարի մը առաջ, Հայ Օգնութեան Միութիւնը հաստատած էր գրասենեակ մը, նորեկ գաղթական Հայերուն երկրին ու միջավայրին յարմարելու դժուարութիւնները հարթելու, անոնց պաշտօնապէս ընկերային ծառայութիւն մատուցանելու նպատակով: 1980 Փետր. 1-էն ի վեր, Կլէնտէյլի Հայ Կեդրոնին մէջ, Հ. Օ. Մ.ի «Սիփան» Մասնաճիւղի գրասենեակը վերածուած է ընկերային ծառայութեան կեդրոնի, որուն վարիչը՝ Տիկին Նորա Մովէլ, շաբաթը հինգ օր եւ օրական ութ ժամ ընդունած է շուրջ հազար Հայեր, գոհացընելով անոնց այլեւայլ պահանջները: Գըրասենեակին գործը եղած է հայ գաղթականներուն ծանօթացնել Միացեալ Նահանգներու օրէնքները, առաջնորդել անգլերէն լեզուի դասաւանդութեանց վայրեր, գործ գտնել, տան տէրերու հետ յարաբերելու օրինական կերպը սորվեցնել եւայլն: Հ. Օ. Մ. նման գրասենեակ մըն ալ ունի Հոլիվուտի մէջ, ծրագրուած է գրասենեակ մը եւս բանալ Փասատինա:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 8-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է ազգային հերոս Զօր. Դրոյի մահուան 25-ամեակին առթիւ: Արարողութեան աւարտին, Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեան, քարոզով մը պանծացուցած է հայ հերոսները, ա՛յն հերոսները՝ որոնք անկախ հայրենիք կերտեցին եւ կտակ մը թողուցին գալոց սերունդին: Ապա այցելութիւն մը տրուած է Դրոյի շիրիմին, ուր եւս, կրօնական կարճ արարողութենէ մը ետք, խօսք առած է Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի կողմէ ընկ. Վիգէն Պապայեան, եւ ոգեկոչած հերոսին յիշատակը: Ներկայ եղած է Դրոյի այրին՝ Գայեանէ Կանայեան:

×

ՍԵԼԱՆԻԿԻ «Մալաքեան – Գասպարեան» սրահին մէջ, Մարտ 7-ին, տեղի ունեցած է մանուկներու հաւաքոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հ. Գ. Խաչի տեղական մասնաճիւղին: Խօսք առնելով Տիկին Արմենուհի Աբէլեան անդրադարձած է Վարդանանց հերոսամարտին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, մանուկներու մասնակցութեամբ:

վեր երգէ ետք պատմելով մանրավէպ մը, կը ջանար խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ պահել սրահը: Խօսելով իր մեկնաբանած երգերու մասին պէտք է նշել, որ անոնցմէ ոմանք թեթեւ ու բովանդակութենէ զուրկ կտորներ էին, ուրիշներ՝ ուշադրութեան արժանի, պարզապէս իրենց խանդավառ կշռոյթներուն շընորհիւ, իսկ մի քանին՝ յաջող, բովանդակալից կառուցուածքով եւ գողտրիկ լուծումներ: Երեկոյթի ամէնէն յատկանշական երգը հանդիսացաւ «Ո՞ւր էիր կորսուած»ը, որուն լաւագոյն մեկնաբանը կը մնայ Յարութ: Յաջող եւ խորհըրդանշական երգերէն յիշենք Հայր Ես Եղիր, Թէ աչքերս քեզ որոնեն, լիբանահայ նահատակ երիտասարդներու նըւիրուած, ինչպէս նաեւ Հայաստանեան Անդրանիկ Փաշա երգերը:

Երգիչին կ'ընկերանար իր նուագախումբը, Լոս Անճելըսէն, բաղկացած 4 նուագահարներէ՝ Մայք Յակոբեան (երգեհոն), Աւօ Յարութիւնեան եւ Վահէ Տամկաղեան (կիթառ), Պերճ Սեմերճեան (հարուածային գործիք), որոնց միացած էր նաեւ Հերման Տամլամայեան (հարողական գործիք), Փարիզէն: Յաջող եւ ներդաշնակ ընկերակցութիւն մը ցուցաբերեց նուագախումբը, որուն կենսաւորող դէմքը հանդիսացաւ երգեհոնահարը՝ Մայք Յակոբեան, որուն ոչ ճաշակը կը պակսի եւ ոչ ալ տաղանդը:

Յաջող եւ հաճելի երեկոյթ մը, որ մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց ներկայ հասարակութեան մօտ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՅԱԿՈԲ ՋՈՒՂԱՅԵՑԻ

Հայերէնի գիրի նկարազարդման բազմադարեան պատմութեան մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ անուանի մանրանկարիչ Յակոբ Ջուղայեցի: Ապրած է Հայոց պատմութեան ամէնէն տխուր ժամանակաշրջաններէն մէկուն մէջ՝ ԺԶ. – ԺԷ. դարեր, երբ իր հայրենիքը, զրկուած պետականութենէ, դարձած էր Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի ռազմական գործողութիւններու թատերաբեմ:

Յակոբ Ջուղայեցի, Արաքսի ափին գտնուող Հին Ջուղա քաղաքէն էր եւ 1605-ին ինք եւս այդ քաղաքի բնակիչներուն հետ Շահ Աբասի կողմէ բռնութեամբ տեղափոխուած է Սպահան, որուն մասին մեծ վիշտով կը պատմէ ան իր ձեռագիրներէն մէկուն յիշատակարանին մէջ: Մեզի հասած են Յակոբ Ջուղայեցիի նկարազարդած 8 ձեռագիրներ, որոնք կը պահպանուին աշխարհի զանազան ձեռագրական հաւաքածոներու մէջ՝ Երուսաղէմ, Մանչեսթր, Նոր Ջուղա եւ Երեւան, ուր կը գտնուին 3 գործեր, որոնց մէջ լաւագոյնը նկատուող՝ 1610-ի Աւետարանը:

Հակառակ ողբերգական դէպքերուն, որոնց ականատեսն ու վկան եղած է Յակոբ Ջուղայեցի, անոր գործը աչքի կը զարնէ ուրախ ու տօնական աշխարհահայեացքով:

Վառ ու հնչեղ գոյներու ընտրութիւնը, հարուստ զարդանկարները ձեռագիրը կը դարձնեն «...պայծառ քան զարեգակն եւ պատուականագոյն քան զլուսափայլ մարգարիտս»: Ջուղայեցիի արուեստը աչքի կը զարնէ զարդանկարի իր յատկանիշով ու արտայայտութեամբ, յօրինուածքի բաղկացուցիչ տարրերու հարըստութեամբ:

Յակոբ Ջուղայեցիի ստեղծագործութիւնը, ըստ էութեան, կ'եզրափակէ հայկական մանրանկարչութեան զարգացման 300-ամեայ ուղին եւ աշխարհիկի նկատմամբ ունեցած իր յստակ միտումներով, յօյզեր արտայայտելու իր հակումով ան կանգնած է երկու դարաշըրջաններու միջնադարու եւ դէպի նորը տանող անցման ժամանակաշրջանի սեմին:

ԻՐԻՆԱ ԴՐԱՄԲԵԱՆ

[illegible]

Պրիւսէլի Ժան տը Մէռ ցուցասրահին մէջ (11 – 13 ռիւ Վան Մէռ) հաւաքական ցուցահանդէսի մը իր մասնակցութիւնը կը բերէ երիտասարդ տաղանդաւոր նկարչուհի Մայա Տամատեան (աղջիկը՝ ծաղրանկարիչ Զիք Տամատեանի) Ապրիլ 4-էն 22:

Արուեստագիտուհին որ Պուքրէշէն Պրիւսէլ գացած էր ուսանելու, տարիներէ ի վեր, քննադատներու ուշադրութիւնը գրաւած է իր ինքնատիպ եւ նուրբ արուեստով:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐՏԻԿ՝ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ

Քիւրտերը երբ լսեցին, որ Կիրոս մըտիկ կ'ընէ գանգատներուն ու բարեկամի պէս կը խօսի բոլորին հետ, դատերը լաւցուցին. մէկէն էշը գողցած էին, միւսին տան եօթը տարի Խուրշիտին դուռն էր աշխատեր՝ առանց մէկ կոտ ցորեն ստանալու:

Կիրոս՝ հրապարակի փոքրիկ քարին վրայ նստած՝ արդար դատեր կ'ընէր: Անոր ուսերուն վրայ կը պակսէր Սողոմոն Իմաստունի ծիրանին միայն:

Քիւրտ մը կ'ամբաստանէր Հասանը, որ մէկ ամիս առաջ իր էշն էր գողցեր: Քիւրտը վկայ չունէր: Կիրոս բերել տըւաւ Հասանը:

– Ուրիշ անգամ էշ գողցե՞ր ես, Հասան, – հարցուց Կիրոս:

– Վալլահի չէ:

Կիրոս շատ ալ չէր գիտեր՝ ինչպէ՞ս դուրս գար այդ գանգատէն, մանաւանդ որ քիւրտը վկայ չունէր:

– Էս մարդուն էշը գողցա՞ր, Հասան:

– Վալլահի, պիլլահի, չէ:

Հասանի այդ խօսքերուն վրայ, Կիրոս ոտքի ելաւ ու անոր ականջին բաներ մը փսփսաց: Այդ փսփսուքէն յետոյ, ամբաստանող քիւրտը ինքն ալ զարմացաւ, որ Հասանը ոչ միայն իրեն իշուն գողնալը խոստովանեցաւ, այլ պատմեց, որ վերջի տարին ութ էշ գողցած ու ծախած էր: Բոլոր գիւղացիները զարմացան, որ Հասան խոստովանած էր իր էշերու գողութիւնը: Ղասի էֆէնտիի այդ փսփսուքը ականջներուն, գիւղացիներու համար հրաշք մըն էր:

Գանգատի ընթացքին Կիրոս, երբ մէկէն կամ միւսին վրայ կասկածէր, կամաց մը կ'ելլէր իր տեղէն ու կը փսփըսար, որ երբ չխոստովանի՝ ամբողջ երեք օր ու գիշեր տինկի քարին պիտի լծուի:

Կիրոսի առջեւ նոյնպէս քաշքշելով բերին տարեց կին մը, որ իր քրոջ մազաչ փոքրիկը խեղդած ու դիակը աղբանոցին տակ թաղած էր: Յաջորդ օրը շուն մը երեւան հանած էր երախային դիակը:

Երբ պառաւը իր յանցանքը խոստովանեցաւ, Կիրոս զայն գիւղացիներուն յանձնեց, որ պատժեն: Գիւղի տարեցները իրարու մօտ քիթ քթի եկան ու որոշեցին պառաւը ցցի զարնել:

×

Արեւը վաղուց մարած էր: Գիւղին վըրայ ինկած էր լռութիւն մը: Մաս մը հայ գիւղացիներ իրենց գիւղերը քաշուած էին՝ յաջորդ առաւօտ արեւէն առաջ դաշտերը իջնելու համար, իսկ մընացածները Խուրշիտի գիւղին առջեւ ձիաւորներուն հետ պիտի գիշերէին:

Գիւղի ճրագները վառուեցան: Ջրաղացպան Ալի Պապան կը խօսէր ջրեպան Թաթոսին հետ ու խոշոր խոշոր կը խընդար: Մութին մէջէն Շինաւանի կողմէն ձիաւորներ կուգային: Սպիտակ Ձիաւորն էր, որ մօտակայ բլուրներէն կը վերադառնար:

Գիշերն աւելի հանդարտած էր, նոյնիսկ կը լսուէր գիւղի աղբիւրին ձայնը, երբ Զէրչի Կիրոս տեսաւ, որ գիւղէն մէկը իրենց կողմը կուգար:

– Այո՛, այո՛, կնոջ մը կերպարանքն է, – հաստատեցին ձիաւորները ու անոնցմէ մէկը յառաջացաւ դէպի կնոջ սիլուէթը, որ կարծես անհանգիստ բան մը ունէր:

Երբ մօտեցան իրարու, ձիաւորը ճանչցաւ: Ան էր, Խուրշիտի էն գեղեցիկ կիներէն մէկը, որուն հասակը յանկական երկար ու գեղեցիկ սափորի մը կը նմանէր: Կինը՝ իր հասակին վրայ չարչափ մը ձգած՝ անհանգիստ ձայնով մը ձիաւորին հետ հայերէն խօսեցաւ: Կ'ուզէր Սպիտակ Ձիաւորին հետ խօսիլ:

Մարտիկ, թեւերը սոթտած, սպիտակ ձիուն թամբը վար կ'առնէր, երբ կինը մօտեցաւ.

– Ես հայ եմ, աղբեր ճան, – խօսեցաւ կինը անուշ ու անհանգիստ ձայնով, որուն մէջ կար հարեմական փափկութիւն մը:

(Շար. 290)

Տէր եւ Տիկին Պէռնօ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նուպար Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տօնիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սթանժէր եւ զաւակները (Քալիֆորնիա), Տիկին Մանուկեան եւ զաւակը (Քալիֆորնիա), Տէր եւ Տիկին Թօքաթլեան եւ զաւակները (Քալիֆորնիա), Պուրսալեան եւ զաւակները (Քանատա), Տիգրանեան եւ զաւակները (Քանատա), Մարգարեան եւ զաւակները (Քանատա), Ստեփանեան եւ զաւակը (Քանատա), Աքրոյեան (Քանատա), Այրի Տիկին Տիրատուրեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Սերգիսեան եւ զաւակները (Մարսէյլ) խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, քրոջ, զարմուհիին, ազգականին եւ հարսին՝

Այրի Տիկին ՍԻՐԱՐՓԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ
(ծնեալ Պետրոսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 28-ին, 59 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 1, ժամը 14·15-ին՝ Eglise du Raincy.- Ave. de la Résistance (Départ du convoi à 14 h. du domicile, 3, Bd. du Midi, Le Raincy).

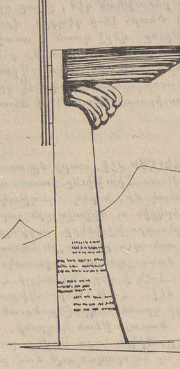
Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».– Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեանի եւ ողբացեալին ընտանիքին:

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Ուրբաթ օր, Ապրիլ 3, երեկոյեան ժամը ճիշդ 5·30-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցիին մէջ կը կատարուի Հանդիսաւոր Նախատօնակ եւ Հսկում, ու կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ Ս· Գրիգոր Լուսաւորչի Վիրապ Մուտքի Տօնին առիթով:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄՕՏ, ՄԱՅԻՍ 4-ԻՆ
ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
(ԱՊՐԻԼ - ՄԱՅԻՍ 1915)
ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Այս բացառիկ ազգային եւ պատմական նշանակութիւն ունեցող հանդիսութեան ներկայ ըլլալու համար դիմել՝

TRANSTOURS
25, Rue d'Argenteuil — Paris 1e
Պ· ՈՒՆՃԵԱՆԻ Հեռ· – 261·58·28
Գին՝ 3350 Ֆ·

Ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Ապրիլ 10
Մեկնում՝ Փարիզէն Ապրիլ 26-ին
վերադարձ՝ Մայիս 7-ին

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981
AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.
Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe

De PARIS:

du 5 Août au 20 Août — Prix: 4400 F.
3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.
du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:

— 1e Voyage: du 1 Août au 14 Août
— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre — 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28
Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.
○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN
Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin
○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Վռամ եւ Շաքէ Գրիգորեան, իրենց անդրանիկ թոռնիկին՝

ԺԻԻԼԻ-ի

ծննդեան ուրախ առիթով, «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն՝ 500 Ֆ·:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՔԼԷՐՄՈՆ - ՖԷՐԱՆ.– Տէր եւ Տիկին Միշէլ Սոնեփ, իրենց ծնողաց՝ Տէր եւ Տիկին Զաքար Զաքարեանի (մեռած՝ Մոնրէալ) յիշատակին 300 Ֆ· կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, Rue de Madrid -- 94140 Alfortville

Կիրակի, Ապրիլ 5, ժամը 15-ին
ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ
եւ ՀԱՅԿ· ՊԱՐԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Ալֆորվիլի (Հ·Մ·Տ·) եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի (Կապ·Խաչ) պարի դպրոցներէն
Ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցչին՝
ԺԻՐԱՅՐ ՄԱՏԻԼԵԱՆԻ
70 երախայէ աւելի բեմին վրայ:

———×———

Le Dimanche, 5 Avril, à 15 h.
AUDITION-SPECTACLE DE DANSE
des Ecoles de Danse Arménienne
d'Alfortville (M.C.A.)
d'Issy-les-Moulineaux (Croix - Bleue)
Sous la direction de leur professeur:
JIRAIR MADILIAN
Plus de 70 enfants sur scène!
Salle des Sports LAPIERRE
à Alfortville — «Grand Ensemble»
Autobus 103, Place du Petit Pont
Train: Alfortville Vert de Maison

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին
Ապրիլ 4, Շաբաթ օր ժամը 21-ին
ժողովրդական երգիչ՝
ԿԱՐՕ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Անի նուագախումբի ընկերակցութեամբ,
Պոմոնի եկեղեցւոյ սրահին մէջ:
Տախքերու մասնակցութիւն 30 Ֆ·:

Հ· Բ· Ը· Մ·-ի
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԱՐՄՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
Հայկական Վերածնունդի Շաբաթ

Բ· ՏԱՐԻ
ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԵԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ
22 ԱՊՐԻԼԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 26 ԱՊՐԻԼ
au Centre Culturel Alex Manoogian 118, *Rue de Courcelles, Paris* 17e

Կը խնդրուի բոլոր այն նկարիչներէն ու արուեստագէտներէն, որոնք կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել այս ցուցահանդէսին, փութով կապ պահել Հ·Բ·Ը·Մ·-ի գրասենեակին հետ՝ Հեռ· 520· 03· 18

= ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է =

1915-ի Մեծ Եղեռնի՝ Տէսինի Յուշարձանի Յանձնախումբը, համախորհուրդ Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութեան, կը խնդրեն շրջանի հայ հասարակութենէն, նկատի ունենալով որ Տէսինի մէջ Զատիկը եւ Մեծ Եղեռնի Սգատօնը պիտի կատարուին միեւնոյն օրը՝ 19 Ապրիլ, Կիրակի առաւօտ, իրենց ընտանեկան հոգեհանգիստը կատարել Ծաղկազարդին կամ Զատիկի եւ Սգատօնի յաջորդ Կիրակին:

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
(Նիս)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Օդափոխութեան Կայանի արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս 31-ին: Դիմել տեղական մասնաճիւղերուն եւ Փարիզի մասնաճիւղին՝

17, Rue Bleue, Paris 9e

Կ'ուզուին նաեւ մօնիթէօր եւ մօնիթրիսներ, ինչպէս նաեւ՝ տնօրէն մը կամ տնօրէնուհի մը: Դիմումները կը փակուին Ապրիլ 15-ին:

GRAND GALA SPECTACLE

Organisé par
L'ASSOCIATION DES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE
A u profit des Oeuvres Sociales
Sous la Présidence d'Honneur de
Monsieur JEAN FONTENEAU (Député - Maire de Clamart)
VENDREDI, 10 AVRIL, à 20h.30 précises.
Centre Culturel Jean Arp - 22, Rue Paul Vaillant - Couturier, 92140 Clamart.
PROGRAMME:
Pour la Première Fois à Clamart
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN
NAVASSART

Billets à vendre:
KEHYAYAN — 124, Av. Henri Barbusse, CLAMART — Tél.: 645. 13. 36
Librairie PALOUYAN: 9, Rue de Trévise, Paris 9e — Tél.: 523. 24. 97
BAKERDJIAN — 35, Rue de Trévise, Paris 9e — Tél.: 770. 07. 25

ARMÉNIE 81

Vu les difficultés d'organisation des voyages en Arménie, trois spécialistes Levon BAGHDASSARIAN, Varoujan SARKISSIAN et Jacques CHELELEKIAN mettent en commun leurs connaissances et leurs expériences dans le souci d'offrir un meilleur service à leur clientèle tout en garantissant chaque départ avec des accompagnateurs qualifiés.

DEPARTS DE PARIS, MARSEILLE ET LYON

DEPARTS	RETOURS	PRIX(*)
09 Mai	22 Mai	4280.-
27 Juin	10 Juillet	4280.-
18 Juillet	31 Juillet	4280.-
03 Août	14 Août	3500.-
15 Août	28 Août	4280.-
05 Septembre	18 Septembre	4280.-
21 Septembre	05 Octobre	4280.-
03 Octobre	16 Octobre	3480.-
21 Novembre	04 Décembre	3480.-
26 Décembre	08 Janvier	3580.-

(*) Préacheminement Lyon + 200 F.; Marseille + 300 F.
Prix étudiés en Décembre 1980, et comprennent: Avion, Hôtels 1ère catégorie, Pension complète, Visites et Excursions.

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Licence Org.: A 1037

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
2
JEUDI
2 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.877

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.877

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ՝

ՌԵԿԸՆ ԼԱՒ Է

ՈՃՐԱԳՈՐԾԸ ՈՒԶԵՐ Է ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳՐԱՒԵԼ

Նախագահ Ռեկընի կազմը հիացում պատճառած է իր բժիշկներուն եւ շրջապատին: Գործողութենէն հազիւ քանի մը ժամ ետք, «գործի անցած է» հիւանդանոցի անկողնին մէջ, հրամանագիր մը ստորագրելով փաստելու համար թէ ողջ-առողջ է եւ տէրը կացութեան: Իր հանգամանքը պատճառ է որ նուազ խօսուի անոնց մասին, ի շարս որոնց Սպիտակ Տան բանբերը՝ Պրէտի, որոնք ծանրօրէն վիրաւորուած են: Նախագահը միայն Երեքշաբթի իրիկուն տեղեկացած է թէ երեք հոգի վիրաւորուած են:

Ամերիկայէն ներս թէ դուրս յուզումը մեծ եղած է: Ներսը՝ Ռեկըն ձեւով մը երկրին «կ'ընտրուի» եւ աւելի լայն մեծամասնութեամբ եւ ժողովրդականութիւնն ալ՝ ամրապնդուած: Դուրսը՝ Ժիսքար տ'Էսթէնէն Պրեժնեւ «անցած ըլլայ»ի հեռագիրները կը տեղան, մէկ անտարբեր՝ Խոմէյնի, որ ըսած է «մեր հոգը չէ թէ այդ մահափորձը յաջողած ըլլայ կամ ոչ»: Վատիկանէն, Պապը անձնական գիր մը գրկած է, Շմիտ՝ «սարսափած է», Սադաթ կը դատապարտէ այդ ոճրային արարքը, Պեկին արագ ապաքինում կը մաղթէ, Անգլիոյ Թագուհին շատ ցնցուած է, Չին նախարարապետը՝ խորապէս ազդուած եւլն. եւլն.:

Գալով ոճրագործին, յստակ բան մը չկայ իր մասին, բացի այն հաստատումէն թէ մտային խանգարումէ կը տառապէր եւ ներկայիս ալ յիմարաբոյժներու քննութիւններուն ենթակայ է: Կ'ըսուի թէ սիրահարած է դերասանուհիի մը, որ կը խաղար Թաքսի Տռայվէրի մէջ եւ որովհետեւ հոն ալ ոճիր մը կը գործուի, ներշնչուեր է եւ ձեռնարկեր «պատմական արարքի» մը, որպէսզի ուշադրութիւնը գրաւէ դերասանուհիին: Պանդոկին սենեակին մէջ նամակներ գտնուած են, ուղղուած Ճոտի Ֆոսթըրի: Դեռ շատ ուրիշ բաներ ալ երեւան ելած են քաղաքականի այս «խելօք տղուն» մասին, որ մէկն մը պատկաներ է նաեւ նոր-նացիական շարժումի մը, օր մը բռնուեր է Նաշվիլ երեք ատրճանակով պայուսակին մէջ եւլն. եւլն.:

×

ՖՐԱՆՍԱ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

Հեռատեսիլի Ա. կայանէն էր այս անգամ, որ Ֆ. Միթերան կը պարզէր իր ծրագիրները եւ հանդարտ ու ինքնավստահ կը պատասխանէր նոյնիսկ զինքը նեղը դնել ուզող հարցումներուն: Ի՞նչ մեծամասնութիւնով պիտի կառավարէ: Այն մեծամասնութիւնով զոր երկիրը ընտրէ, քանի որ պիտի լուծէ Ազգ. Ժողովը: Իր առաջին նախաձեռնութիւնները երրեակ պիտի ըլլան:

- Նախ պիտի ուզէ եօթնամեակին հաշուեկշիռը, որպէսզի յստակ ըլլայ թէ ի՞նչ բանի ինք պատասխանատու է եւ ի՞նչ բանի՝ չէ: Խորհրդակցութեանց պիտի ձեռնարկէ բանուորական, հողագործական, գործատիրական, կրթական մեծ կազմակերպութեանց հետ: Կարգ մը որոշումներ պիտի տայ, որոնք օրէնսդիրէն կախում չունին: Կրկնեց թէ կողմակից է 35 ժամ շաբաթական աշխատանքի առանց աշխատավարձքի նուազումի, բայց մարդոց համար, ոչ՝ մեքենաներուն, որոնք պէտք է դառնան: Անգամ մը եւս խօսք եղաւ Վարշաւայի հանդիպումին մասին: Ճիշդ է՝ ըսած է ու չուրանար Ժիսքարի Վարշաւա գացած ատենը, որ Հանրապետութեան մը նախագահը ազատ է ուզած տեղը երթալու, պայմանաւ որ օգտակար ըլլայ նախ ի՛ր երկրին, ապա՝ աշխարհի խաղաղութեան: Բայց չի թուիր թէ պարագան է: Պրեժնեւ գիր մը տուած էր Ժիսքարի յայտնելով թէ հետզհետէ պիտի քաշուի Աֆղանիստանէն եւ այդ ապահովութիւնը պատճառ եղաւ որ Վենետիկի վեհաժողովին պարսաւ չկարդացուի Մոսկուայի դէմ: Ի՞նչ եղաւ, խորհ. զօրքը միշտ հոն է, գալով նախագահին այն յայտարարութեան թէ Պրեժնեւի հետ իր գաղտնի խօսակցութեան բովանդակութիւնը յանձնուած է Ազգային Դիւաններուն, Միթերան նկատել տուաւ թէ անոնք 30 տարի յետոյ միայն կրնան հրապարակուիլ:

Նոյն օրը, Երեքշաբթի Ժիսքար տ'Էսթէն Մէսի եւ շրջակայքի մէջ է, որ կը պարզէր իր տասը առաջարկները Ֆրանսայի համար: Իրեն համար 3 բաներ կան պահպանելիք եւ եօթը՝ կատարելիք: Ուրեմն՝ պահպանել ազատութիւնները, երաշխաւորել ներքին եւ արտաքին ապահովութիւնը, պաշտպանել խաղաղութիւնը եւ Ֆրանսայի տեղը աշխարհի մէջ: Ապա, հարկ է ապահովել աշխատանքը, զարկ տալ մրցակից ճարտարարուեստի մը, զարկ տալ հողագործութեան, բարելաւել պատրաստութիւնը եւ գիտական հետազօտութիւնը, ամրապնդել համերաշխութիւնը նուազեցնելով չափազանցուած անհաւասարութիւնները, շարունակել վերանորոգել հանրապետական կեանքը, դիւրացնել Ֆրանսացիներու ամենօրեայ կեանքը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԼԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆԻ վրայ խարսխել-եան նոր յարձակում մը եղած է անցեալ գիշեր եւ ըստ լրատուութեան պաշտօնական գործակալութեան մէկ մեռեալ կայ եւ հինգ վիրաւոր:

ՊԵԼԺԻՔԱ նախարարապետը՝ Մարթէնս իր կառավարութեան հրաժարականը ներկայացուց, չկարենալով դէմ դնել տնտեսական տագնապին: Իր քաղաքականութեան զօրավիգ չեղաւ կառավարական համախմբումը:

ՖՐԱՆՍԱ չորս միլիառ Փրանքի վարկ մը բացաւ Լեհաստանի, փոխ-նախարարապետ՝ Եաժիէլսկիի այցելութեան առթիւ ալ, Նախագահ Ժիսքար հաստատեց այս որոշումը:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ» օրաթերթը նոր ձեւի տակ պէտք է լոյս տեսնէ Մայիս 15-ին:

ՓԱՐԻԶ գողութիւններու մայրաքաղաքը դարձած է, Ֆրանսայի գողութիւններուն 25 առ հարիւրը Փարիզ կը գործուին: Կը նախատեսուի որ մինչեւ 1985 4-ի վրայ մէկ Փարիզցի գողութեան զոհ պիտի ըլլայ (պէտք է ջանալ միւս երեքին մէջ ըլլալ...):

ԼՈՆՏՈՆԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Կը բողոքեն «Թայմզ»ի աշխատակիցին դէմ

Մարտ 26, Հինգշաբթի օրուան «Թայմզ»ի մէջ է, որ թերթին քրոնիկագիրը՝ Պերնար Լեվին հայանպաստ յօդուած մը ստորագրած էր (որու պիտի անդրադառնանք առանձին): Այս առթիւ, «Հիւրրիյէթ»ի աշխատակիցը արդէն իսկ արտայայտած էր իր վրդովումը (տես «Յառաջ» Ապրիլ 1) բայց ըստ երեւոյթին տեղւոյն վրայ ալ, Լոնտոն, Թուրքերը չեն ուզած լուռ մնալ: Արդարեւ, Սընտէյ Թայմզ (Մարտ 29) կը հաղորդէ որ Թուրքեր եւ կիպրացի Թուրքեր, Շաբաթ օր, խանգարած են անգլիական շաբաթավերջի անդորրութիւնը (ոչ ոք կ'աշխատի Շաբաթ օր, կը չէշդէ կիրակնօրեայ Թայմզ) տողանցելով շէնքին առջեւ, բողոքելու համար Պերնար Լեվինի յօդուածին դէմ: Պաստառներէն մէկուն վրայ գրուած է «Պ. Լեւին ստախօս մըն էք», ուրիշ մը կը թելադրէ «Պ. Լեվին դո՛ւրս Թայմզէն», երրորդ մը՝ «Լեվին հոգին ծախուած է Հայերուն»:

Անգլիական թերթը կ'աւելցնէ թէ Լեվին զգչում չի յայտներ: «Ամբաստանուած եղած եմ որ հոգիս սատանային ծախած եմ բայց ոչ՝ Հայերուն» կ'ըսէ, «իմ յօդուածս Թուրքերու ոճիրները կը թուէր Հայերու դէմ»:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ բողոքողները դժգոհ են Հինգշաբթի լոյս տեսած յօդուածէն, ուր Լեվին կը նկարագրէ Աթաթիւրքը որպէս «խենթ» և կ'ըսէ թէ ան շարունակած է ոճիրի գործը:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 25 – 26)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՆԿԱՐԱԶԱՐԴՈՒՄՆԵՐՈՎ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է չեխ գրող Եոզէֆ Հանզլեկի «Հէքեաթ փայտէ սրով արքայազնի մասին» գիրքը, զոր նկարազարդած է 13-ամեայ նկարչուհի Զարուհի Երիցեան: Հրատարակչականը որոշած է այսուհետեւ մանկական գիրքերու նկարազարդումը յանձնել երախաներուն: Այս առթիւ, հրատարակչականի մանկա-պատանեկան գրականութեան բաժնի գլխաւոր խմբագիր Գէորգ Արշակեան ըսած է, թէ այդ նախաձեռնութիւնը մեծ ոգեւորութիւն յառաջացուցած է սկսնակ նկարիչներու շրջանակին մէջ: Անոնց նկարները լեցուն են անմիջականութեամբ եւ կ'օգնեն երախաներու զարգացնելու գեղեցիկը ընկալելու եւ գնահատելու ընդունակութիւն: Այդ գիրքերը լոյս կը տեսնեն նաեւ ռուսերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն եւ այլ լեզուներով: Ներկայիս տպագրութեան կը պատրաստուի հայ դասական Խնկօ Ապէրի «Մրջյուների ժողովը», հէքեաթը, Լենինականի մանկական գեղարուեստական արուեստանոցի 5 – 8 տարեկան աշակերտներու նկարազարդումներով:

×

ՆՈՐ ԴԻՏԱՐԱՆԻ ՄԸ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ ԵՂԵԳՆԱՁՈՐԻ ՇՐՋԱՆԸ

Բիւրականի աստղադիտարանը մօտ ատենէն կը ստանայ նոր յենակէտ մը հեռաւոր աշխարհներու գաղտնիքներուն մէջ թափանցելու համար: Հզօրակոր գիտական կեդրոնի դիտարան մը պիտի ստեղծուի Եղեգնաձորի շրջանի Քարագլուխ գիւղին մօտ, որ կը գտնուի ծովու մակերեւոյթէն 2800 մեթր բարձրութեան վրայ: Հայ եւ լենինգրադցի գիտնականներու երկար հետազօտութիւնները ցոյց տուած են, որ այդ վայրի աստղակլիման՝ պայծառ գիշերներու քանակը, ամպոտ եւ այլ վիճակները հնարաւորութիւն կուտան արդիւնաւէտ կերպով դիտել տիեզերքը լուսապատկերի այնպիսի կարեւոր մասերու մէջ, ինչպէս են ենֆրա-կարմիրը եւ ուլթրա-մանիշակագոյնը: Նոր առաջադրանքի ստեղծման անհրաժեշտութիւնը թելադրուած է ամէնէն առաջ Երեւանի արագ զարգացումով: Արդիական մեծ քաղաքի լոյսերու հրացոլքը, անոր վրայ կեցած ծուխը սկսած են զգալի կերպով ազդել աստղադիտարանի հեռադիտակներու վրայ, որոնք կը գտնուին մայրաքաղաքէն երկու տասնեակ քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Ուստի, բարձր լեռնային վայրին մէջ մտադրուած է զետեղել ոչ միայն դիտարկման նոր սարքեր, այլեւ աստղադիտարանին մէջ ներկայիս բանող սարքերու մէկ մասը:

×

ԿԱՌՔԻ ԳՈՐԾԱՏԱՆ ՇԱՀԵՐՈՎ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

Հանքաւանի մէջ սկսած է կառքի գործատան պիոներական ճամբարի շինարարութիւնը: Ճամբարը կը կառուցուի ձեռնարկութեան շահով եւ ամառը կ'ընդունի մօտ 600 երախաներ: Ձեռնարկութեան մէջ բացուած են խանութ մը, նոր ճաշարան մը եւ հանգիստի գօտի մը: Գործատան շահէն կարեւոր գումար մը կը յատկացուի ակումբի, բուժարանի, մանկապարտէզի կարիքներուն համար: Անցեալ հնգամեակին ալ ձեռնարկութեան շահով Արզնիի մէջ կառուցուած էր 200 տեղնոց բնակարաններ:

ԿՍՄԻՐԹ

ԱՆՆ - ՄՈՆԻՔ

Ծիծաղ, սիրելիս, տեղ չկայ քեզի այսօր:

Թերթը առատ է: Դէպքի նկարագրութիւնը ճշգրիտ: Գրեթէ ոստիկանական չորութեամբ:

«Սեթ-ի ծովափին վրայ, Անն - Մոնիք (քսաներեք տարեկան), անգործ տասն եւ ութ ամիսէ ի վեր, Չորեքշաբթի 25 Մարտի գիշերը անձնասպան եղաւ: Քսանեւչորս ժամ առաջ իմացած էր, որ իրեն խոստացուած գործ մը ուրիշին պիտի յանձնուէր: «Ծաղիկ չեմ ուզեր յուղարկաւորութեանս, գրած է Անն - Մոնիք, այլ պարզապէս պաստառ մը, ուր գիրերով. մէկ երիտասարդ աշխատաւոր աւելի կ'արժէ, քան աշխարհի ամբողջ ոսկին»:

Ծիծաղ, սիրելիս, հանգիստ կեցիր:

Քանի մը շաբաթ առաջ, Անն - Մոնիք գրած էր իր օրագրին մէջ. «բայց ապրելու փափաք ունիմ: Չեմ գիտեր ինչպէս մէջէն պիտի ելլեմ սակայն: Կը փնտռեմ բան մը, որ կարենայ կեանք տալ ինծի»:

Քսանեւերեք տարեկան: «Աշխարհի ամբողջ ոսկին»...: Հէք Անն - Մոնիք:

Ծիծաղ, սիրելիս, ընտրութիւններուն՝ դուն իմ տեղս քուէարկէ:

ԽԵԼՕՔ ՁԱԼՕ

60–ԱՄԵԱԿ

ԹՈՒՐՔ - ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐ

1921 : ՄՈՍԿՈՒԱ – ԿԱՐՍ

(Բ. և Վերջին Մաս)

Թուրք – խորհրդային դաշնագիրով, 1921 Մարտ 16, Մոսկուա հիմնական երկու յանձնառութիւններ կը ստանձնէր. չճանչնալ Թուրքիոյ սահմանած հողերուն վերիշխանութեան իրաւունքը ժխտող միջազգային որեւէ համաձայնագիր. ապա՝ անհրաժեշտ քայլերը առնել, որպէսզի Անդրկովկասեան խորհրդային երեք Հանրապետութիւններն ալ ընդունին Մոսկուայի պայմանագիրին տրամադրութիւնները: Տուժողը, ինչպէս բսինք, միայն Հայաստանն էր:

Մոսկուա իր այդ խոստումը կը կատարէ մինչեւ վերջ: Այս անգամ Կարսի դաշնագիրին կնքումին ժամանակ, 1921 Հոկտեմբեր 13:

Դաշնագիրը կը բովանդակէ 20 յօդուած, նախկինը՝ 16 էր:

Թուրքիա առաջին առթիւ կը ձգտի առանձին պայմանագիրներ կնքել Անդրկովկասի խորհրդային Հանրապետութիւններուն հետ: Մոսկուա կը մերժէ: Այսպէս, ուրեմն, Սեպտեմբեր 26–էն – Հոկտեմբեր 13 գումարուած Կարսի խորհրդաժողովին կը մասնակցին եւ կնքուած դաշնագիրը կը ստորագրեն Խորհ. Հայաստանի անունով արտաքին գործերու գործավար Ասքանազ Մռաւեան եւ ներքին գործերու գործավար Պօղոս Մակինցեան: Խորհ. Ռուսիոյ կողմէ Եակով Գանեցկի, Լեթոնացի, Ազրբէջանի կողմէ՝ Բեհբուդ Շահթախտինսկի, Վրաստանի կողմէ՝ Շալվա Էլիաւա եւ Ալ. Սվանիձէ: Անգարայի պատուիրակները կը հանդիսանան Քեազըմ Քարապէքիր փաշա, Վէլի, Մուխթար եւ Մահմուտ Շէվքէթ պէյերը:

Սկիզբէն իսկ Թուրք պատուիրակները կը ճշդեն իրենց հիմնակէտը, այն է անփոփոխ կերպով ընդունիլ Մոսկուայի դաշնագիրին տրամադրութիւնները: Խորհրդային ներկայացուցիչը՝ Գանեցկի, երկու փոքր վիճումներ կը փորձէ ապահովել Թուրքերէն: Առաջինը կը վերաբերի Անիին. «դա Հայերի համար ունի պատմական եւ գիտական մեծ արժէք»: 'երկրորդը՝ Կողբը, որ իր աղահանքերով մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Անդրկովկասի համար:

Զոյգ պահանջներն ալ կը մերժուին կտրուկ կերպով: Քարապէքիր կը յայտարարէ, թէ իրենք ոչ մէկ իրաւասութիւն ունին փոփոխութիւններ կատարելու Մոսկուայի դաշնագիրով գծուած սահմանագլուխին մէջ: Գանեցկին կը մնայ յայտարարել Անիի կապակցութեամբ, թէ «Անդրկովկասեան Հանրապետութիւնների պատուիրակութիւնները ամենախորունկ ցաւով արձանագրում են Անիի մասին իրենց արած առաջարկի մերժումը: Անին ներկայացնում է Հայերի համար ազգային – պատմական եւ գեղարուեստական արժէք: Աւելացնում ենք նաեւ, թէ Անդրկովկասի ժողովուրդները այդ մերժումը պիտի ընդունեն նշմարիտ ցաւով»:

Քարապէքիրի պատասխանը կ'ըլլայ երկդիմի. Անիի մասին մեր մերժումը Մոսկուայի դաշնագիրը չխախտելու սկզբունքի մէջ է կայանում: Այսուհանդերձ, ամէն ապահովութիւն կը տրուի այնտեղ ապրողների եւ գիտական աշխատանքներ կատարողների համար»:

Նկատելի կը մնայ այն իրողութիւնը, թէ Թուրքերը Կարսի մէջ բացարձակ կերպով անվիճող կը մնան լաւ գիտնալով, թէ հարցերը արդէն իսկ կարգադրուած են Մոսկուայի մէջ: Հո՛ն պարզապէս ձեւականութիւն մըն է, որ կը կատարուի՝ Խորհ. Ռուսիոյ պարտադրութեամբ ապահովելու Անդրկովկասի Հանրապետութիւններուն ստորագրութիւնը:

Ուշագրաւ կը մնայ Տոքթ. Ա. Եսայեանի խորհրդածութիւնը, կատարուած Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների հանդէսին մէջ, Երեւան, 1972 Յուլիս:

Ինչպէս կը վկայէ Գանեցկին, կը գրէր ան, Կարսի բանակցութիւններուն ընթացքին Անդրկովկասեան խորհրդային Հանրապետութիւններուն պատուիրակները միշտ նկատի կ'առնէին Թուրքերուն ցանկութիւնները եւ փոխադարձ զիջումներ կատարելու պատրաստակամութիւն կը յայտնէին: Սակայն, Թուրքերը երբեք նկատի չէին առներ անոնց արդարացի պահանջները, որոնք Թուրքիոյ շահերուն չէին վնասեր: Այդ պատճառով ալ Ռուսիոյ պատուիրակութեան ղեկավարը դառնութեամբ կը գրէր, թէ Թուրքերու դիրքը այնպէս է, որ ակամայ հարց կուտաս ինքզինքիդ, թէ ինչո՞ւ մենք անոնց համար այդքան զոհողութիւն կատարեցինք:

Հարցումին պատասխանը կը մնայ յստակ. – Խորհրդային Ռուսիոյ շահերուն ապահովութիւնը:

Արդէն նոյնինքն Գանեցկին, Կարսի դաշնագիրին ստորագրութենէն ետք կը ճշդէ. – խորհրդաժողովի ամենամեծ արդիւնքը եղաւ այն, որ կնքուած դաշնագրից յետոյ, Թուրքիայի թշնամիները կ'ըմբռնեն ու կը զգան, որ Թուրքերը այլեւս Արեւելեան ճակատ չունեն: Այդ տեսակէտից Կարսի խորհրդաժողովը խոշոր միջազգային նշանակութիւն ունի»:

Անշուշտ ի շահ Թուրքիոյ, Խորհ. Միութեան եւ ի հենուկս Հայաստանի:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՇԽԱՐՀ

ՈՐՈՏԱՆ

Որոտանը Խորհրդային Հայաստանի ամէնէն հռչակաւոր գետերէն է: Սկիզբ կ'առնէ պատմական Սիւնեաց աշխարհի կեդրոնական մասէն, կարճ մը փոքր լըճակներէ հոսող առուակներու ջուրերէն ու աղբիւրներէն, որոնք կը հաւաքուին Ականք (Բազարչայ) գիւղի շրջանը, կը հոսի դէպի հարաւ – արեւելք, մինչեւ Մեծ կամ Տաթեւի անապատը, այնուհետեւ կ'ընթանայ դէպի հիւսիս – արեւելք, որմէ ետք կորագիծով կը թեքի դէպի հարաւ – արեւելք եւ կը միանայ Հակարի գետին: Փաստօրէն, գետը հոսելով Սիւնիքի տարածութեան երկայնքով եւ կեդրոնով, զայն կը բաժնէ երկու մասի՝ հիւսիսային եւ հարաւային: Գետի առանձին հատուածներ կը կրեն տարբեր անուններ, որոնք յառաջացած են նոյնանուն բնակավայրերէ: Վերին հոսանքի շրջանը ծանօթ է Բազարչայ, միջինը՝ Որոտան, վարինը՝ Բարկուշատ անուններով:

Որոտանի եւ անոր վտակներու աւազանները հարուստ են պատմական վայրերով ու յուշարձաններով: Աւելի աչքի կը զարնեն գետի հոսանքի ուղղութեամբ կառուցուած յուշարձանները: Գետի վերին հոսանքի շրջանը գտնուած է Շաղատ գիւղաքաղաքը:

Մինչեւ Ե. դարու սկիզբը այդ գիւղաքաղաքը եղած է Սիւնիքի «գահաղլուխ» իշխաններու աթոռանիստը: Դ. – Ե. դարերուն հոն կը գտնուէր Սիւնիքի եպիսկոպոսական աթոռը: Գիւղաքաղաքը ունեցած է իր բերդը, որուն մնացորդները պահպանուած են ներկայիս Շաղատ գիւղի արեւելեան մասը: Շաղատի վարդապետարանը ուսանած են Պետրոս Քերթող (Ե. դարու վերջը) եւ Ստեփանոս Իմաստասէր:

Որոտանի վերին հոսանքի շրջանը, գետի աջ ափը պահպանուած են Որոտան բերդի աւերակները: Անիկա եղած է պատմական Հայաստանի հռչակաւոր պաշտպանութեան կառոյցներէն մէկը եւ առաջին անգամ կը յիշատակուի Ե. դարուն: 1104–ին բերդը Սիւնիքի թագաւորութենէն կը գրաւեն սելճուք Թուրքերը: ԺԳ. դարու սկիզբը ան կ'ազատագրուի Զաքարեան իշխաններու կողմէ: Մոնկոլներու տիրապետութեան օրով Սմբատ Օրբելեան, մոնկոլ զօրավար Բաչուի համաձայնութեամբ, կը ստանայ բերդը նոյնանուն գաւառով եւ կը յանձնէ եղբօրը՝ Տարսայիճին:

Որոտան բերդը իր նշանակութիւնը չէր կորսնցուցած մինչեւ ԺԸ. դար: Ան կը յիշատակուի Դաւիթ Բէկի ազատագրական շարժումներու կապակցութեամբ: Բերդին ստորոտը, Մելիք Թանգիի կողմէ կառուցուած կամուրջէն վեր, գետի ձախ ափին Որոտան գիւղի աւերակները կան, իսկ անոր հարաւ – արեւմտեան մասը, գետի ձախ ափին՝ Որոտնայ վանքը, որ մեծ հռչակ ունեցած է ԺԸ. դարուն: Վանքի համալիրին մէջ կը մըտնեն միջնադարեան հայ անուանի իմաստասէր Յովհան Որոտնեցիի յիշատակին 1500–ին կառուցուած եկեղեցին եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցին, որ կառուցուած է 1086–ին: Վանքին հարաւային մասը կառուցուած է «սեւ գաւազան» որ քանդուած է 1931–ի երկրաշարժի ժամանակ:

Որոտան եւ Տաթեւ գետերու միացման վայրին մէջ, Տաթեւ գետի աջ ափին կը գտնուի Մեծ կամ Հարանց անապատը, որուն գոյութիւնը կը վերագրուի ԺԱ. – ԺԲ. դարերուն: ԺԷ. դարուն անոր տեղը կառուցուած է նոր շինութիւն մը: Հոնկէ քիչ հեռու կը գտնուի բնութեան հրաշագեղ յուշարձաններէն մէկը՝ Սատանի կամուրջը, որ կազմուած է կրաքարերէ եւ թիվօլեան քարերէ: Յիշեալ գետերու միացման անկիւնը, եռանկիւնաձեւ բարձրութեան մը վրայ կը գտնուի Տաթեւի վանքը, շրջապատուած պարիսպով: Անոր կեդրոնական մասը կը գտնուի մայր տաճարը՝ Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, կառուցուած 906–ին: Վանքի համալիրին մէջ կը մտնեն նաեւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, որ կառուցուած է 848–ին եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Հոն ԺԷ. – ԺԸ. դարերուն կառուցուած են վանական զանազան շինութիւններ՝ բնակելի սենեակներ, գրատուն, գըրատուն, բաղնիքներ, արհեստանոցներ, պահեստներ, ձիթհան: Տաթեւի վանքը Թ. – ԺԳ. դարերուն եղած է Սիւնեաց աշխարհի հոգեւոր կեդրոնը, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մշակութային եւ ուսումնական կեդրոններէն մէկը: ԺԴ. դարու վերջաւորութեան հոն կը բանէր համալսարան մը, որուն հիմնադիրն էր Յովհան Որոտնեցի: Տաթեւի համալսարանին մէջ գործած է նաեւ անոր աշակերտը՝ հռչակաւոր գիտնական Գրիգոր Տաթեւացի:

Որոտանի միջին հոսանքի շրջանը, գետի ձախ ափին կը գտնուին պատմական Հալիձոր, Շինուհայր ու Խոտ գիւղերը, որոնք ծանօթ են Ժ. դարէն: Հալիձոր գիւղէն քիչ անդին, Որոտանի աջ ափին, լեռնալանջի հարթութեան վրայ կառուցուած է Հարանց անապատը: Վանքը պարսպապատ շինութիւն է՝ կառուցուած ԺԷ. դարուն: Բաղկացած է եկեղեցիէ մը եւ գաւիթէ մը, որոնց շուրջ խուցերու եւ այլ շէնքերու աւերակներ կան: Վանքին հիւսիսային մասը կը գտնուի Ս. Պօղոս – Պետրոս մատուռը:

Շնհէր գիւղի արեւմտեան մասը, անդընդախոր քարափի գլուխը ԺԷ. դարուն կառուցուած է Կուսանաց անապատը: Պարսպապատ կառոյց մըն է, որուն կեդրոնը կանգուն է Ս. Աստուածածին Եկեղեցին: Հարաւային մասը գոյութիւն ունեցած է փոքր գաւիթ մը, որուն պատերը մնացած են:

Տաթեւի վանքի շրջանը պահպանուած են Ցուր, Տամալեկք, Բերդ – Առաւելադաշտ պատմական գիւղերու մնացորդները: Այդ գիւղերու բնակիչները Ժ. դարու ընթացքին քանի մը անգամ ապստամբած են միջնադարեան Հայաստանի մեծագոյն աւատապետ Տաթեւի վանքին դէմ: Վանքին հարաւային մասը, Որոտանի աջ ափը, Հարսնաքար կոչուող ժայռի գագաթի մօտ գտնուող ձորակին մէջ պահպանուած է կարմրաւուն քարէ կառուցուած մատուռ մը, որուն գոյութիւնը կը վերագրուի Է. դարուն:

Որոտանի ստորին հոսանքի շրջանը, գետի աջ ափը, իրարմէ բաւական հեռաւորութեան վրայ կը գտնուին հռչակաւոր երեք բերդերու՝ Բորոտանի, Բղենի եւ Բարկուշատի մնացորդները: Անոնց կառուցման ժամանակը յայտնի չէ: Այս բերդերու նշանակութիւնը յատկապէս մեծ եղած է Սիւնիքի թագաւորութեան վերջին տարիները, որովհետեւ անոնք հանդիսացած են սահմանային ամրութիւններ: Այդ բերդերը 1105–ին Սիւնեաց թագաւորութենէն գրաւած էին սելճուք Թուրքերը, իսկ 1211–ին ազատագրուած՝ Զաքարեան իշխաններու կողմէ:

Վերոյիշեալ պատմական յուշարձանները հայ ժողովուրդի նիւթական մշակոյթի կարեւոր կոթողներ են եւ կը ներկայացնեն մեր ժողովուրդի ստեղծագործական միտքը: Անոնց ուսումնասիրութիւնը անհրաժեշտ է ամբողջացնելու համար մեր գիտելիքները պատմական Հայաստանի բաւական հետաքրքրական շրջանի մը մասին:

ԱՐՄԷՆ ՂԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԾԱՆՐ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Լիլի մէջ, Սեպտեմբերին, տեղի կ'ունենար ծանր մարմնամարզութեան աշխարհի եւ Եւրոպայի ախոյենութեան մրցումները: Այդ առթիւ նախատեսուած է նաեւ Լիլի մէջ գումարել Եւրոպայի ծանր մարմնամարզութեան դաշնակցութեան ժողովը, ուր պիտի ընդունուի դաշնակցութեան նոր կանոնադրութիւնը:

Դաշնակցութեան կոմիտէները միշտ իրենց նախագիծերը եւ համապատասխան ներկայացնելէ առաջ քննութեան ենթարկուած են Երեւանի մէջ գումարուած ժողովի ընթացքին, որուն մասնակցած են ի մէջ այլոց ծանրարարձութեան միջազգային դաշնակցութեան նախագահը, Ա. Քարտուզարը եւ Եւրոպայի ծանրարարձութեան դաշնակցութեան նախագահը: Ժողովին ողջոյնի խօսք արտասանած է Երեւանի քաղաքապետի տեղակալը՝ Լ. Բեղլարեան, նշելով որ Եւրոպայի ծանրարարձութեան դաշնակցութիւնը մեծ աշխատանք կը տանի մարզանքի տուեալ ճիւղի զարգացման ուղղութեամբ: Եւրոպական երկիրներու մարզիչները իրենց գիտութիւնն ու փորձառութիւնը կը փոխանցեն այն պետութիւններու մարզիկներուն, ուր ծանրարարձութիւնը իր առաջին քայլերը կ'առնէ: Եւրոպայի դաշնակցութիւնը գործնական օգնութիւն կը ցուցաբերէ ազգային դաշնակցութիւններուն, կը կազմակերպէ մարզիչներու եւ միջազգային կարգի իրաւարարներու դասընթացքներ: Ի դէպ, այդ դասընթացքներուն կրնան հետեւիլ նաեւ ուրիշ ցամաքամասերու ներկայացուցիչներ:

Եւրոպայի ծանրարարձութեան դաշնակցութեան գործադիր կոմիտէի նիստի բացման ներկայ եղած են Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր մարզանքի կոմիտէի նախագահ Ռ. Աստուածատրեան եւ ծանրարարձութեան միջազգային դաշնակցութեան առաջին փոխ-նախագահ Ն. Պարխոմէնկօ:

×

Հայաստան մարզական աշխարհի մէջ ծանօթ է իր հռչակաւոր ծանրարարձներով: Գ. Կարապետեան Եւրոպայի ծանրարարձութեան դաշնակցութեան առաջին փոխ – նախագահն է: 1974–ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ «Բարեկամութեան բաժակ»ի մրցաշարքը: Խորհ. Միութեան ծանրարարձութեան դաշնակցութիւնը աշխարհի եւ Եւրոպայի 1983-ի ախոյենութեան համար իբրեւ վայր առաջարկած է Երեւանի թենիսածութիւնը:

×

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան նախագահ Բաբկէն Սարգիսով, Մարտ 18–ին, ընդունած է Պաղեստինի Ազատագրման Կազմակերպութեան Մոսկուայի մնայուն ներկայացուցիչը՝ Մոհամատ Ալ – Շաէր, որ Երեւան այցելած էր: Հանդիպումի ընթացքին Հայաստանի նախագահը նշած է, որ «Հայաստանի աշխատաւորները, ինչպէս որ բոլոր սովետական մարդիկ, ըմբռնումով ու համակրանքով են վերաբերւում Պաղեստինի արաբ ժողովրդի արդար պայքարին յանուն իր օրինական իրաւունքների»: Յանուն Արաֆաթի իր ողջոյնը փոխանցելէ ետք Հայաստանի աշխատաւորներուն, Մոհամատ Ալ – Շաէր իր շնորհակալութիւն յայտնած է ընդունելութեան, ինչպէս նաեւ Երեւանի մէջ «Պաղեստինի ժողովրդի կեանքն ու պայքարը» ցուցահանդէսի կազմակերպման համար:

«All Mothers Are Virgins»

ՆՄԲ. – Նիւ – Եորք (Միացեալ – Նահանգներ) հրատարակուող եւ բացարձակապէս միջազգային երեւելի անձնաւորութեանց (քաղաքական ղեկավարներու, կրօնական առաջնորդներու, եւայլն) տրամադրելի՝ «Լիտըրզ» եռամսեայ պարբերաթերթին 1980 թուականի Հոկտեմբեր / Նոյեմբեր / Դեկտեմբեր միացեալ համարին մէջ լոյս տեսած է նաեւ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Վազգէն Ա.ի կողմէ գրի առնուած եւ «Բոլոր Մայրերը՝ կոյս են» խորագրով յօդուած մը:

×

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, յիշեալ յօդուածին մէջ անդրադառնալով՝ հրաշագործութեան, մայրութեան եւ ծնընդագործութեան երրեակ գաղափարաբանութեան խաղացած կենսական դերին՝ մեր ընկերային կեանքին մէջ, մայրութեան սրբութեամբ կ'ըսէ. – «Այս իմաստով՝ բոլոր ծննդագործութիւնները՝ հրաշքներ են, բոլոր մայրերը՝ կոյս»:

Ապա, շեշտելով քրիստոնէական կրօնքի՝ ընտանիքի գաղափարաբանութեան մասին ունեցած ըմբռնումը, կ'աւելցնէ.– «Ընտանիքը՝ ծննդագործութեան հրաշքին խորանն է, ու այդ նուիրագործութեան՝ աղբիւրը: Ընտանիքի կրօնական ըմբռնումը, նմանապէս հաստատուած է՝ աստուածաբանութիւններով եւ գիտական հետազօտութիւններով եւս, որոնք ցոյց կուտան թէ, ընտանիքը՝ մարդկային ընկերութեան, ազգերու գոյատեւման եւ ամբողջ պատմութեան հիմքն է»:

Վազգէն Կաթողիկոսի համար, իր բոլոր յայտնագործութիւններով եւ զարգացած ծանօթութիւններով, գիտութիւնը սահմանափակուած կը մնայ ծնունդին հասկնալի եւ ֆիզիքական ու աստուածաբանութեան մէջ: Մինչ հրաշքը կը մնայ՝ հրաշք, անհասանելի խորհուրդը եւ գիտութեան լոյսին տակ, նոյնիսկ աւելի հրաշալի: Ամենայն Հայոց Հայրապետը, իր վերջաբանին մէջ, կը յորդորէ բոլոր կղերականները, դաստիարակները, օրէնսդիրներն ու գիտնականները որ միասնաբար գործեն վերահաստատելու համար ընտանիքին նուիրականութիւնը»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ»
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ

Խորհրդակցական ժողովը

ՄԻՒՆԻԽԻ ՄԷՋ

———o———

Միւնիխի մէջ, Մարտ 21 – 22–ին, գումարուած է Հայկական Հարցերու Հաստատութեան կազմակերպած խորհրդակցական ժողովը, մասնակցութեամբ Եւրոպայի զանազան երկիրներէն ու Լիբանանէն եկած իրաւարաններու, օրէնսդէտներու եւ քաղաքագէտներու: Ներկայ եղած են Գերմանիայէն՝ իրաւարան Փրոֆ. Կէորկ Շտատմիւլէր, իրաւարան Փրոֆ. Էրիխ Սիման, պատմաբան Տոքթ. Էրիխ Զոմէր, իրաւարան Տէրըն Միւնիխ, Աւստրիայէն՝ միջազգային իրաւանց մասնագէտ Ֆելիքս Էրմաքորա, Անգլիայէն՝ պատմաբան Փրոֆ. Քրիստոֆըր Ուոքըր, Ֆրանսայէն՝ կօլլէժ երեսփոխան Տոքթ. Ժոզէֆ Քոմիթի (Մարսէյլէն), ընկերվարական երեսփոխան եւ Ալֆորվիլի քաղաքապետ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, Յունաստանէն՝ ընկերվարական – երեսփոխան իրաւարան Սթելիոս Փափաքենեկիս, Փրոֆ. Խրիսթոփուլոս Եալուրիտես, Լիբանանէն՝ Փրոֆ. Շաւարշ Թորիկեան, ինչպէս նաեւ Եւրոպացի այլ ներկայացուցիչներ:

Համագումարը, որուն բացումը կատարած է Հայկական Հարցերու Հաստատութեան տնօրէնը՝ Տոքթ. Է. Յովհաննիսեան, ունեցած է չորս նիստեր, որոնց աւարտին միաձայնութեամբ կազմուած է «Հայ Ժողովուրդի Իրաւունքներու Պաշտպանութեան Կոմիտէ» մը, որուն կ'անդամակցին 16 քաղաքագէտներ, իրաւաբաններ եւ պատմաբաններ՝ Փրոֆ. Կէորկ Շտատմիւլէր, (նախագահ) Տոքթ. Պերնթ Միւննիչ (քարտուղար), Տոքթ. Ինկեպորկ Ֆլայշհաուէր, Տոքթ. Իկոր Ֆոն Կլազենապ, Փրոֆ. Շաւարշ Թորիկեան, Փրոֆ. Վալթէր Զինկէր, Սթելիոս Փափաքենեկիս, Տոքթ. Էրիխ Զոմէր, Տոքթ. Քրիստոֆըր Ուոքըր, Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, Տոքթ. Մարքօ Պրամբիլլա, Արպուկասթ Ֆոն Ֆրանքշթայն, Տոքթ. Խրիսթիփուլոս Եալուրիտիս, Տոքթ. Ժոզէֆ Քոմիթի, Փրոֆ. Պրունօ Սիմմա եւ Կարլ Ատամ Ֆոն Աուէթին:

Համագումարը հրապարակած է պաշտօնական հաղորդագրութիւն մը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

«Հայկական Հարցի Համեւրոպական համագումարը, քննարկելով ազգերու իրաւունքներու խնդիրը՝ Հայ ժողովուրդի իրաւունքներու օրինակին վրայ,

«Նկատի ունենալով որ ազգերու ապրելու, ազգային մշակոյթ ու տնտեսութիւն ունենալու իրաւունքը համընդհանուր արդարութեան եւ խաղաղութեան հիմերէն մէկն է, եւ

«Նկատի ունենալով որ ազգերու իրաւունքներուն նկատմամբ անտարբերութիւնը եւ արհամարհանքը կ'առաջացնեն մարդկութեան խիղճը վրդովեցնող ծայրայեղական ու ահաբեկչական շարժումներ, եւ

«Նկատի ունենալով որ աշխարհի քաղաքական լարուած կացութեան մէջ միայն ոչ – պետական հասարակական կազմակերպութիւնները կրնան նպաստել ժողովուրդներու միջեւ արդար եւ բարեացակամ յարաբերութիւններ հաստատելու հարցին եւ

«Նկատի ունենալով որ Օսմանեան կայսրութեան ղեկավարներուն կողմէ, Հայժողովուրդին դէմ գործադրուած ցեղասպանութիւնը տակաւին դատապարտուած չէ, եւ

«Նկատի ունենալով որ Հայ ժողովուրդը մինչեւ այսօր իր ուսերուն վրայ կը կրէ ցեղասպանութեան բոլոր հետեւանքները, եւ

«Մեկնելով Մարդու Իրաւունքներու Համընդհանուր Յայտագրի սկզբունքներէն՝ 22 Մարտ 1981–ին որոշեց հիմնել «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ ԿՈՄԻՏԷ», որուն անդրանիկ ժողովը պիտի ճշդէ «Կոմիտէ»ի կազմակերպչական, սկզբունքի եւ իրաւական կողմերը:

Խորհրդաժողովի Նախագահ

ԴՈԿՏ. ԻԿՈՐ ՖՈՆ ԿԼԱԶԵՆԱՊ»

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարան այցելած է (Մարտ 17–ին) գրագէտ Սերօ Խանզադեան, որ Լիբանանահայ գաղութը մօտէն ճանչնալու նպատակով Մարտ 4ին Պէյրութ գացած էր: Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսներու հետ ունեցած իր տեսակցութեան ընթացքին Սերօ Խանզադեան հաստատած է, թէ մեր եկեղեցին մեծ գործ կատարած է մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ: Դատապարտած է Հայաստանէն արտագաղթողները եւ ապա անդրադարձած իր գրականութեան, կեդրոնանալով Անդրանիկ Նուբար իր վէպին վրայ: Գարեգին Բ. շեշտելէ ետք Սփիւռքի Հայութեան զոհողութիւնները հայապահպանման մարզին մէջ, յայտնած է, թէ Կիլիկիոյ Աթոռն ու անոր Դպրեվանքը Անթիլիասի մէջ վերակազմակերպման պերճախօս արտայայտութիւններէն մէկն է հայ ժողովուրդի վերազարթօնքի եւ վերականգնումի պայծառ երեւոյթին: Խորէն Ա. մաղթած է, որ Հայրենիքէն ներս մեր ժողովուրդը բարօր ու երջանիկ ապրի ու շատնայ: Սերօ Խանզադեան, միաբան հայրերու առաջնորդութեամբ, այցելած է Մայր Տաճար եւ Ապրիլեան Նահատակաց Մատուռը:

×

Մարտ 8–ին, Սերօ Խանզադեան գացած է Այնճար, ուր արժանացած է ժողովրդային ընդունելութեան, աւանդական դհոլ – զուռնայով եւ պարով: Հիւրընկալ Համազգային Մշակութային Միութիւնը հայրենի գրագէտին եւ իրեն ընկերացողներուն ի պատիւ ճաշ մը տուած է: Սերօ Խանզադեան այցելած է հայկական գիւղի եկեղեցին, դպրոցները եւ ծանօթացած գիւղին պատասխանատու անձնաւորութիւններուն:

×

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 75–ամեակին առթիւ կազմակերպուած հանգանակութիւնը մէկ միլիոն տոլարով բացած է Միութեան նախագահը՝ Ալէք Մանուկեան: Միութեան Կեդր. Վարչական ժողովը ձեռնարկած է 5 միլիոն տոլարի հանգանակութեան, նպատակ ունենալով «ապահովել շարունակականութիւնը կազմակերպութեան կրթական, մշակութային եւ խնամատարական ներկայի ծաւալուն գործունէութեան եւ մշակումը նոր յայտագիրներու»:

×

ՀՌՈՄԻ Լեւոնեան Հայ Վարժարանի Եկեղեցիին մէջ Մարտ 19–ին, երգեհոնի նուագահանդէս մը տեղի ունեցաւ երիտասարդ մաէսդրօ Ստէֆանօ Իննօչէնդի–ի կատարումով, որ Փարմա քաղաքի երաժշտանոցի մէջ ուսուցիչ է ու ծանօթ Իտալիոյ մէջ՝ որպէս լաւագոյն վարպետներէն մին սոյն երաժշտական ճիւղին: Այս նուագահանդէսը Հռոմի Օբերայի կողմէ կազմակերպուած է Պերնինիի մահուան երրորդ դարադարձին առթիւ: Լեւոնեան Վարժարանի երգեհոնը, լաւագոյն նմոյշներէն մին է Պերնինիի ապրած դարուն եւ ունի իր եկեղեցիին մէջ թանկագին արձաններ քանդակուած՝ Պերնինիի աշակերտներէն: Այս պատճառաւ է որ որոշուած է սոյն եկեղեցիին մէջ կատարել վերոյիշեալ նուագահանդէսը:

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Իւնեսքոյի *սրահի մէջ, Մարտ 22–ին, տեղի ունեցած է մանուկներու նուիրուած հանդիսութիւն մը, կազմակերպութեամբ «Մանուկներու Օր»ուան Լիբանանի Ազգ. Վարչութեան, որուն մաս կը կազմէ Լ. Օ. Խաչը: Վարչութիւնը հանդիսութեան նախօրեակին կազմակերպած է նաեւ շարադրութեան, նուագի, երգի, արտասանութեան, ձեռային աշխատանքի եւ այլ մրցումներ, որոնց, օտար վարժարաններու կարգին, մասնակցած են 12 հայկական վարժարաններ, որոնցմէ հինգ աշակերտ արժանացած են Ա., Բ. եւ Գ. մրցանակներու: Հանդիսութեան աւարտին Լիբանանի Նախագահին ներկայացուցիչը Նախարար Տոքթ. Լապպան բացումը կատարած է ցուցահանդէսի մը, որուն մասնակցած է նաեւ Լիբանանահայ Օգն. Խաչը:*

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐՏԻԿ՝ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ

Նոյնիսկ Կիրոսը անոր վարսերէն ու հանդերձներէն զգաց անուշահոտ խնկերու ջերմութիւն մը:

– Պատմութիւնս երկար է, աղբերս, – շարունակեց կինը՝ Խուրշիտի խոնախին կողմը նայելով, կարծես մէկը կը լըռեցնէր զինքը. – 15 տարեկան էի, երբ Խուրշիտ զիս Պիթլիսէն փախցուց ու իր հարէմին մէջ դրաւ: Հիմա երկու զաւակներ ունիմ արդէն: Իմ ըսելիքս ուրիշ է, աղբերս: Եկայ ըսելու, որ վաղը Թըրքաց զօրքերը հոս կը հասնին: Վաղը կէսօրին պէտքէ իր մարդերով էս լեռները բանէ Հայաստանցի աշիրէթապետը: Խուրշիտը շըմթայի զարնելով վտանգը հեռացած չէ, աղբերս: Խուրշիտէն զատ ուրիշ մէկը կայ: Էդ մէկը Խուրշիտի ղոլամներէն ծէրն Տուրսունն է: Խուրշիտ Տուրսունի թեւերովն է, որ կը թռէր: Մութը որ կոխեց, ան գիշերով Խուրշիտի խոնախը մտաւ: Ըսեմ, աղբերս, հարէմի կիներէն մէկը էնոր ձեռքին տակ է: Տուրսունը հեռանալէն յետոյ, էդ կընոջմէն ամէն բան իմացայ: 20 ղոլամներ Շէյթանի կամուրջին տակ մէթէրիս բռնած էին, քու ճամբան արգիլելու համար: Երբ իմացեր են Խուրշիտի գլխուն եկածները, 20 ղոլամները էս գիշեր որոշեր են մարագին վրայ յարձակիլ ու փախցնել Խուրշիտը: Էսքան, էսքան: Ես պէտք է վերադառնամ, քանի կասկած չէ ինկեր հարէմի կիներուն մէջ:

Այս խօսքերը ըսելէ յետոյ, կինը հեռացաւ մութին մէջէն ու կորսուեցաւ Խուրշիտի տան պարտէզի կողմը: Այնքան կ'աճապարէր, որ Կիրոս նոյնիսկ առիթ չունեցաւ իրեն յատուկ անհրաժեշտ մի քանի հարցումներն ընելու: Նոյնիսկ չկրցաւ կնոջ անունը հարցնել եւ կամ իմանալ, թէ Պիթլիսցի որո՞ւ աղջիկն է, թէ զաւակները քանի՞ տարեկան են:

Կինը հեռացաւ իր ետեւ ձգելով իւղերու անուշահոտութիւնն ու ձայնի փափկութիւնը:

Մարտիկ այս որ իմացաւ՝ իր մօտ կանչեց ձիաւորները եւ ըսաւ, որ պատրաստ ըլլան կռուի: Մարագին վրայ յարձակում պիտի ընեն փախցնելու համար Խուրշիտը:

– Մարտիկ, տղաս, կռուի կենալու պէտք չկայ: Էդ ղոլամներուն լաւ խաղ մը խաղալը շատ հեշտ է:

– Էդ առանց կռուի չըլլար, Կիրոս աղբեր, ըսաւ Մարտիկ:

– Ահա՛ թէ ինչպէս, տղաս, Խուրշիտը թող փախցնեն, մեզի այլեւս հարկաւոր չէ:

– Ի՞նչ կ'ըսես, Կիրոս աղբեր, ըսաւ Մարտիկ, որուն հարցումին մէջ զարմանք կար:

Կիրոս ըսաւ մէկին՝ որ Նաճար Արթինն իր մօտ կանչեն:

– Արթին, քեզի էնպէս լաւ գործ մը տամ, որ երազիդ մէջ փնտռած ու չես գտած: Հետդ կ'առնես երկու գիւղացի, մարագ կ'երթաք ու Խուրշիտի գործը կը լրացնէք. պահակներն ալ հետերնիդ կ'առնէք կուգաք: Նայէ որ Խուրշիտ սաղլամ սատակ ըլլայ:

– Կը տեսնե՞ս, տղաս, – Կիրոս դարձաւ Մարտիկին. – ղոլամները թող սատկած Խուրշիտը փախցնեն, մեզի հարկաւոր չէ:

Կէս ժամ յետոյ Նաճար Արթին վերադարձաւ իր ընկերներով: Շատ գոհ երեւոյթով պատմեց, որ խեղդած էր Խուրշիտը իր կաշիէ գօտիով: Կիրոս ինքն ալ նկատեց, որ երբ Նաճար Արթին կը պատմէր՝ բառերը կոկորդէն ճանկռտուելով դուրս չէին գար:

Կէս գիշեր անց էր, երբ հրացանի ձայներէն գիւղացիները դուրս ինկան սարսափով, շատ վախցած, որ Սպիտակ Ձիաւորը գիւղին վրայ յարձակելով կոտորած կը սարքէ:

Մութ գիշերով գիւղին մէջ ինկաւ խուճապ ու վրվլուկ: Հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր: Լուրը տարածուեցաւ: Գիւղացիները հասկցան, որ ղոլամները մարագին վրայ յարձակած են, Խուրշիտը փախցնելու համար:

(Շար. 291)

Գ. Պեթթելլի եւ Տիկինը՝ ծնեալ Զապէլ Քէօսէեան, Այրի Տիկին Մարի Տուտի – Փափազեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Յարութիւն Փափազեան, Տիկին Լիտա Մալավազի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սաթենիկ Փափազեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սիրվարդ Պարսում – եան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մաննիկ Ուրբաթեան եւ զաւակները, Քօսէեան ընտանիքները (Մեքսիքա) եւ համայն ազգականներն ու բարեկամները, խոր կսկիծով կը ծանուցանեն՝ իրենց մօր, հարսին, հօրաքրոջ, ազգականին եւ բարե – կամուհիին՝

Տիկին ԷԼԻԶ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ
(ծնեալ Տուտի – Փափազեան)

մահը,, որ պատահեցաւ Մարտ 31–ին, 82 տարեկանին։

« ՅԱՌԱՋ ».– Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակին՝ Զապէլին եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն։

Zabel BETTELI
Piazza Sassatelli, 26
41057 *SPILAMBERTO*
ITALIE

DISQUES VOGUE

No. 434001

LA MESSE - ORATORIO en FA MINEUR d'ARA BARTEVIAN

A LA MEMOIRE DES VICTIMES DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Enregistrement intégral en 20 Parties — réalisé par RADIO FRANCE —
Avec le concours de:
○ LYNE DOURIAN (Mezzo de l'Opéra) ○ MERY GASPARIAN (Soprano)
○ MIHRAN ELMAYAN (Ténor)
ORCHESTRE SYMPHONIQUE et LA CHORALE ARMENIENNE DE PARIS
Sous la direction de l'Auteur
DEUX DISQUES STEREO en Album Artistique
durée 1 h. 40 m.
Prix 80 F. Envoi contre remboursement. Port en sus 9 F.
En vente chez l'Auteur; 14, *Rue Petit Paris*
Tél.: 208. 99. 22

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

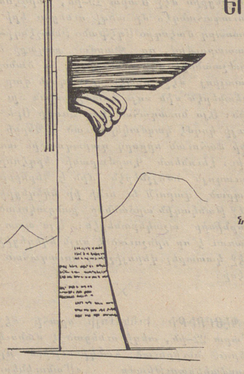
Այս Ուրբաթ օր, Ապրիլ 3, երեկոյեան ժամը ճիշդ 5·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր եկեղեցիին մէջ կը կատարուի հանդիսաւոր Նախատօնակ եւ Հսկում, ու կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Վիրապ Մուտքի Տօնին առիթով։

Շաբաթ օր.– Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին՝ Սոսկալի Չարչարանացն եւ Մտին ի Վիրապն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, Պատարագ կը մատուցուի՝ խորանին վարագոյրը բաց։

MARSEILLE

CHAMPIONNAT DE FOOTBALL
Promotion d'Honneur A
HOMENETMEN — ARDZIV
contre
PORT AUTONOME
Dimanche, 5 Avril, à 15 h.
Stade des Trois-Lucs

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄՕՏ, ՄԱՅԻՍ 4-ԻՆ
ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
(ԱՊՐԻԼ – ՄԱՅԻՍ 1915)
ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Այս բացառիկ ազգային եւ պատմական նշանակութիւն ունեցող հանդիսութեան ներկայ ըլլալու համար դիմել՝
TRANSTOURS
25, Rue d'Argenteuil — Paris 1e
Գ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ *Հեռ.* – 261·58·28
Գին՝ 3350 *Ֆ.*

Ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Ապրիլ 10
Մեկնում՝ *Փարիզէն Ապրիլ 26–ին*
Վերադարձ՝ Մայիս 7–ին

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Նուիրուած
ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆ - ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆԻ
Նախկին Տնօրէնուհի Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանի

Կիրակի, Ապրիլ 5, *ժամը* 16–*ին*
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iena — 75016 Paris **(Métro : Iena)**

Կը խօսի՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ
ՄԻՀՐԱՆ ԷԼՄԱՅԵԱՆ (երգ), ՅԱՍՄԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ (դաշնակ)
JAMES LYON (*violoncelle*)
ՆԱԻԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ եւ ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
Ղեկավարութեամբ՝ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

Դրուագ մը Կամսարականի «Վարժապետին Աղջիկ»էն

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Մուտքը ազատ է

Ի ՆՊԱՍՏ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
Շաբաթ, Մայիս 30
Իսիի Քաղաքապետարանի սրահը
Մասնակցութեամբ՝ ԱՆՐԻ ԹԱՇԱՆԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամի Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Լուիզ Լըռուա (Աղապէկեան) եւ Օր. Գեղանոյշ Աղապէկեանէ, փոխան ծաղկե – պսակի, Տիկին Արաքսի Սիմոնեանի *մահուան առթիւ* 500 *Ֆ., Տիկին* Նուրիկ Գաբրիէլեանի *յիշատակին* 500 *Ֆ.:*

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին
Ապրիլ 4, Շաբաթ օր ժամը 21–ին
Ժողովրդական երգիչ՝
ԿԱՐՕ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Անի *նուագախումբի ընկերակցութեամբ, Պօմոնի եկեղեցւոյ սրահին մէջ։*
Տախքերու մասնակցութիւն 30 *Ֆ.:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Մկրտիչ Գօրգօրի *մահուան առթիւ* (9·03·1981) *փոխան ծաղկեպսակի.– Նշան Սայրին* 250, *Թորոս Զաւուշեան, Մամաս Երեմեան, Կարապետ Ճամուզեան* 200–*ական, Պատուականեան (Ճամուզեան) Եդուարդ* 150, *Արմենակ Զուլհաօղլու, Խաչիկ Ճամուզեան (Քլամառ), Յարութ Ճամուզեան, Անդրանիկ Պարտաք, Եփրեմ Քայեան* 100–*ական, Բիւզանդ Գարադաշ, Նշան Պարտաք, Ճամուզեան* 50–*ական,*

× *Նոյն առթիւ, Ս. Մեսրոպ Կրթարանը ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Յակոբ Խօզկիւրեան, Ճամուզեան (Պատուականեան) Երուանդ, Յակոբ Ճամուզեան (Մօնթրէօյ)* 200–*ական, Պատուականեան, Զէյլիք, Ոսկիան* 150, *Տէր եւ Տիկին Դարբինեան, Տօնարսօյ, Տէր եւ Տիկին Սարհօշեան (Իսի–լէ–Մուլինօ), Տէր եւ Տիկին Գեղամ – Սիլվա Գավուճեան (Արժանթէօյ), Մուրատ Բուլուր (Լիվրի-Կարկան)* 100–*ական, Արտաշ Գարագէօզ, Այրի Տիկին Նազիկ Յակոբեան, Ժիրայր Թարաչ (Քլամառ), Սիլահլեան, Արամ Գայա, Տուտաքեան, Գրիգոր Աղաճան, Արսէն Գարօղլուեան, Սէնէքերիմ Մուրատեան, Շահէն Փէհլիվանեան (Քլամառ)* 50–*ական, Գասպար Թիւյսիզեան, Համբարձում Ապէյանեան, Յովհաննէս Եզէկէլ* 10–*ական Ֆ.:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
Մրցանակաբաշխութեան Հանդէսը՝
ՅՈՒՆԻՍ 21–ԻՆ

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

UGAB - JEUNES OUVERTURES

DINER - DEBAT

« La communication politique, application possible à la préservation de l'arménité ».
avec NICK MALOUMIAN
(Dircteur de l'Agence Nationale pour l'Emploi, Maître-Assistant associé à l'Université Paris XII, Ancien rédacteur de l'Express).

Jeudi, 2 Avril
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

19h.45: apéritif — 20h.30: diner
— 22 h. Débat —

Inscription:
U.G.A.B 11 Square Alboni, Paris 16
Tél. : 520.03.18

L'ASCENSION A
EREVAN

DU 21 AU 29 MAI

Une semaine de détente, dans une ambiance arménienne, loins de vos soucis professionnels.
Accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN
Départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

L'EPHORIE
DE L'EGLISE ARMENIENNE
D'ISSY - LES - MOULINEAUX
présente
A U
CENTRE CULTUREL FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain
JEUDI, 2 AVRIL, 21 h. PRECISES

Conseils d'orientation scolaire et universitaire pour les étudians et futurs bacheliers, avec l'aimable participation de:M. DADIAN (Professeur à l'Institut de la Soudure).
M. DER-MINASSIAN (Professeur de Physique, à Jeanson de Sailly).
M. FAUVE (Professeur de Physique à l'Ecole Normale de St. Cloud)
M. KETCHEDJIAN (Maître - Assistant à la Faculté de Droit; Economie, Sciences Sociales).
M. PILIBOSSIAN (Maître - Assistant à la Faculté de Droit d'Assas (Economie Mathématiques)
M. SAZDJIAN (Maître - Assistant de Physique à l'Université de Paris-Orsay).

JEUDI, 7 MAI
Soirée Poétique: BEDROS TOURIAN
Organisé par Vazkène Moutafian

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
3
VENDREDI
3 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.878

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.878

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

Ժիսքար տ'էսթէն Փոնթուազ եւ Մէօ-տոն, փարիզեան արուարձաններու մէջ է, որ շարունակեց իր ընտրապայքարը Ապրիլ 1-ին եւ այս առթիւ չեշտեց թէ ինք «յստակութեան թեկնածուն» է : Ժիսքար կ'ըսէ. – «Եթէ կ'ուզէք դէպ – վարուիլ տկար իշխանութեան մը կողմէ, առանց պաշտպանութեան քաղաքականու-թեան, եթէ կ'ուզէք առաջնորդուիլ հրո – վարտակներով եւ ոչ թէ՝ օրէնքներով, փոխանցման եւ ոչ թէ կայուն կառավա-րութիւններով, ինծի ի նպաստ մի՛ քը – ւէարկէք» :

Թուանի մէջ է որ Ժորժ Մառշէ շեշ-տեց իրեն ի նպաստ զանգուածային կեր-պով քուէարկելու անհրաժեշտութիւնը Ա. շրջանին իսկ : Նոր ոչինչ կարելի է ընել առանց համայնավարներուն, կ'ըսէ համայնավար թեկնածուն, որ համայնա-վար նախարար կը պահանջէ ձախի (Իմա՛ Միթերան) յաղթանակի մը պարագա – յին :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ Եւրոպայի նախարար – ները 36 ժամ տեւող նիստերէ ետք, կըր-ցան միջին ճամբայ մը գտնել համաձայ-նելու համար հողագործութեան գիներու յաւելման շուրջ : Ֆրանսա 15% կ'ուզէր, Անգլիա 8% կ'առաջարկէր, համաձայ – նութիւնը գոյացաւ 12,3 առ հարիւրին շուրջ Ֆրանսացիներուն համար :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կարգ մը շրջանակներու համաձայն, ապստամբութիւն մը ծագած է Ցունուարին, «յատուկ» յիմարանոցի մը մէջ, ուր «կը խնամուին» այլախոհ – ներ : Կալինինգրատի մօտ է Չերնիա – խովսկի յիմարանոցին թիւ 4 բաժնին մէջ, ուր «հիւանդներ» ըմբոստացած են իրենց պարտադրուած դեղահատի գործածու – թեան դէմ (որ շատ զօրաւոր է եւ կը խանգարէ մտային վիճակը, այսինքն՝ մտա խենթը իրաւի կը վերածէ) եւ պա – տանդ բռնած պաշտօնէութիւնը : Ի վեր – ջոյ համաձայնած են ազատ արձակել երբ իշխանութիւնները խոստացած են քննել իրենց բողոքները : Բայց երբ տեղի տը – ւած են, պարզ է որ խոստում տուողնե-րը չեն յարգած խոստումը հանդէպ մար-դոց որոնք դեռ վստահութիւն ալ ունե – ցած են եւ շատ խիստ պատժական միջոց-ներու ձեռնարկած են :

ՊՈԼՍՈՅ մէկ արուարձանը, Իւմրանի-յէ անծանօթներ, որոնք ձախ տարրեր կը կարծուին ռումբ մը դրած են Աքպանք դրամատան մէջ : Ըստ հասած լուրերու վիրաւոր չկայ բայց շէնքին հսկայ վը – նասներ հասած են :

ՀԱՐԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆԻ խորաքէեան ռըմ-բակոծութիւններու հաշուեկշիռը շատ աւելի ծանր է քան նախապէս ըսուածը : 11 մեռեալ եւ 26 վիրաւոր կայ ինչ որ ամէնէն ծանր հաշուեկշիռներէն մէկն է :

ՌԷԿԸՆԻ դէմ մահափորձին հեղինակին գրած դերասանուհին ոստիկանութեան յանձնած է այն 3 – 4 նամակները զորս ստացած էր Հինքլէէ եւ ուր ան կ'արտա-յայտէր իր բուռն սէրը բայց բնաւ ուժի դիմելու որեւէ ակնարկութիւն չըներ, կ'ըսէ սակայն տեղ մը. – «Բոլորովին անտարբեր եմ թէ ինչ կրնայ պատահիլ ինծի : Կ'ուզեմ բան մը ընել որ իմ մահ-պատճառէ» :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 27 – 28)

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁ ՅՈՒՐԻԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄՐՑԱՆԻՇՆԵՐԸ

Էջմիածնի շրջանի Գեղակերտ գիւղէն Եուրիկ Սարգսեան, Մոսկուայի ոլիմ – պիականներէն ետք մուտք գործելով ա-ւելի ծանր (60 քիլօ) դասակարգին մէջ, կը շարունակէ նուաճումներ արձանագը-րել : Այսպէս, Լվով տեղի ունեցած «Բա-րեկամութեան բաժակ»ի միջազգային մրցաշարքին ան համաշխարհային երկու մրցանիշ հաստատած է. պոկում ձեւի չորրորդ հանգրուանին բարձրացուցած է133,5 քիլօ, ինչ որ կէս քիլօ աւելի է Սերգէյ Մինինի (Կազան) պատկանող մրցանիշէն. իսկ ընդհանուր արդիւնքով Եուրիկ Սարգսեան 297,5 քիլօ բարձրա – ցնելով կրկնած է ոլիմպիական ախոյ – եան Վիկտոր Մազինի համաշխարհային մրցանիշը : Սակայն Եուրիկ Սարգսեանի պարագային այս արդիւնքը աշխարհի երիտասարդական նոր մրցանիշ մը կը հանդիսանայ, քանի հայ մարզիկը յա – ռաջիկայ Օգոստոսին կը թեւակոխէ 20 տարիքը : Անցեալ տարի Եուրիկ Սարգս-եան Խորհ. Միութեան խումբին հետ մասնակցելով Սան – Մարինօ տեղի ու-նեցած աշխարհի երիտասարդական ա-խոյենութեան, ոսկէ մետալ շահած է : Առաջին անգամ ըլլալով մարզիկը հան – դէս կուգար 60 քիլօ ծանրութեան դասա-կարգին մէջ եւ իր նպատակն էր յաջորդ հանգրուանին 300 քիլօ բարձրացնել. Լը-վովի մրցաշարքին չյաջողեցաւ եւ ներ-կայիս կը պատրաստուի իր նպատակը իրականացնելու Մայիսին Նովոսիբիրսկ տեղի ունենալիք Խորհրդային Միութեան ախոյենութեան մրցաշարքին :

×

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Ալեքսանդր Մեասնիկեան գը-րադարանին մէջ բացուած է ցուցահան – դէս մը, նուիրուած Թատրոնի միջազգա-յին օրուան, ուր ներկայացուած է հայ թատրոնի ստեղծման պատմութիւնը : Ցուցադրուած են Լեւոն Հախվերդեանի «Հայ Թատրոնի Պատմութիւն», «Հենրիկ Յովհաննիսեանի «Թատրոնը Միջնադար – եան Հայաստանում», Բաբկէն Յարու – թիւնեանի «Սովետահայ Թատրոնի Տա – րեգրութիւնը», Սուրէն Յարութիւնեանի «Սովետահայ Թատրոնը» գիրքերը, Գառ-նիկ Ստեփանեանի «Ուրուագծեր Արեւ – մտահայ Թատրոնի Պատմութեան» երեք հատորնոց աշխատութիւնը եւայլն : Լայն տեղ տրուած են հայ – ռուսական թա – տերական կապերը ցոլացնող գիրքերուն, լուսանկարներու, ալպոմներու :

×

ԱՐՓԻ – ՍԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ

Արփիի նոր գետաբերանին մօտ, հոն՝ ուր գետը կը թափի Սեւանին, տեղի ու-նեցած է մեծ հանրաժողով մը, մասնակ-ցութեամբ բազմահազար աշխատաւոր – ներու : Բացումը կատարած է վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան : Խօսք առնելով Հա – յաստանի համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան նը-շած է, թէ Հայաստանի աշխատաւորնե – րը մօտ 20 տարի է որ կը սպասէին այդ օրուան : Աւարտած է Արփի գետի հունը Սեւանայ լիճ շրջելու ջրա – թէքնիք կա-ռուցուածքներու եզակի համադրոյթի շինարարութիւնը : Այսուհետեւ փապու – ղիի միջոցով Սեւանը տարեկան 250 – 270 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր կը ըս-տանայ, ինչ որ կը նպաստէ լիճին մա – կարդակը գոյութիւն ունեցող նիշին վը – րայ հաստատուն պահելուն : Ապա խօսք առած են «Արփասեւանշին» վարչութեան ներկայացուցիչներ Ս. Բոլէյեան եւ Ա. Սարգսեան, կուսակցութեան Մարտունիի շրջանային կոմիտէի Ա. քարտուղար Հ. Աւագեան, Խորհ. Միութեան ուժի եւ ե-լեկտրականացման նախարարի տեղակալ Պ. Ֆալալաէյեւ և ուրիշներ : Կարէն Դե-միրճեան կտրած է Սեւանայ լիճի և Արփի գետի ջուրերը խորհրդանշական կերպով ներկայացնող կարմիր ժապաւէնը : Փա – պուղիէն մինչեւ լիճ հասնիլը Արփիի ջուրերը կ'անցնին ուրարտական սեպա – գրերով պատած ժայռի կողքով : Ռուսաս թագաւորը արձանագրութիւն ձգած է սերունդներուն իր սխրանքներու՝ յաղ – թանակներու եւ գրաւած երկիրներու մա – սին : Քանի – քանի դարեր Սեւանի ջու – րերը իրենց կապոյտ լռութեան տակ թաքցուցած են մեծամիտ արքայի այդ յիշատակարանը, մինչեւ լիճին ջուրերու իջնելը : Բրեժնեւ շնորհաւորութեան գիր մը ղրկած է շինարարներուն :

ԿՐԿԻՆ՝ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Մարտ 26-ի «Թայմզ»ի հայանպաստ յօդուածէն ետք, Ապրիլ 1-ի Ֆայնէնշիըլ Թայմզը յօդուած մը հրապարակած է, թրքանպաստ : Նախ հակիրճ «պատմա – կան» մը կ'ընէ, ուր հազիւ կը բարեհա – ճի ընդունիլ թէ Թուրքեր 1894 – 96-ին «բազմաթիւ» (հրաշալի գիւտ է այս բազ-մաթիւը) Հայեր սպաննած են :

Յօդուածագիրին – Տէյվիտ Թընճ – մը-տահոգութիւնները այլ են սակայն : Կը զբաղի գլխաւորաբար ահաբեկչական հարցերով : Հոս ալ ուրիշ «պատմական» մը ընելով, Հայկ. Գաղտնի Բա – նակի եւ արդարադատներու մարտիկնե – րուն, չորս պատճառներ կը գտնէ անոնց ծագում տուող.– ինքնութեան կորուստի վախ (ճերմակ ջարդ), սպառնալիքներ Հայերու դէմ Պէյրութ եւ նուազ չափով Իրան, ինչ որ շեշտած է իրենց անապա-հովութիւնը եւ հայրենիք չունենալու զգացումը, Պաղեստինցիներու յաջողու-թիւնը, եւ ընդհանուր հրաւէր կարդալու ձեւ մը բազմաթիւ հայ երիտասարդնե – րու կողմէ, հայկ. աւանդական կառոյցնե-րուն՝ եկեղեցի եւ կուսակցութիւններ :

Յօդուածագիրը կը յիշատակէ ահա – բեկչական արարքները, Հրայր Գիլինճ – եանի ձերբակալութիւնը, երկու երիտա – սարդներու ազատ արձակումը՝ Ժընեւ հասնելու համար թրքական տեսակէտին եւ ըսելու թէ անոնց կարծիքն այն է որ Թուրք գոհերը ողջ չէին այն ատեն (1915-ին) եւ թէ այպանել ներկայ Թուր-քիան դէպքերու համար, որոնք պատա – հած են Օսմանեան վարչակարգին տակ չի կրնար բաղդատուիլ Արեւմտեան Գեր-մանիան այպանելու Հիթլէրի քաղաքակա-նութեան համար, ու կ'աւելցնէ «Հրեա – ները երբեք Գերմանացիներու վրայ չեն յարձակած բայց Հայերը մեզ կոնակէն կը դաշունահարեն երբ կը պայքարինք վերապրելու համար, յիշելով անոնցմէ մէկուն խօսքը :

Կ'անդրադառնայ ուրիշ տեսակէտի մըն ալ, Թուրք մամուլի, որ նկատած է թէ ահաբեկչութիւնը սկսած է Կիպրոսի 1974-ի թրքական ցամաքահանումէն ետք բայց եւ այնպէս կ'եզրակացնէ սա պար-բերութեամբ. – «Հայերու հետ խօսակ-ցութիւնները սակայն, յստակ կը դար – ձնեն կիրքի խորութիւնը նոր սերուն – դին մօտ : Ինչպէս մէկը ըսաւ. – «Մեր մեծ հայրերը ցեղասպանու – թեան շուքին մէջ ապրեցան : Մեր ծնողքը պայքարեցաւ դիրք շինե – լու համար : Մենք պէտք է պայքարինք մեր ինքնութիւնը պահելու համար» :

× Անցեալ շաբթուան Վ. Ս. Տ. (Ուր-բաթ – Շաբաթ – Կիրակի) շաբաթաթեր-թին նամականիի բաժնին մէջ ալ, ոմն Օր. Լը Ռոք մը «Հայոց պատմութեան» դաս մը կուտայ, որ խկապէս ինքնատիպ է իր տեսակէտին մէջ... :

ՓՐՈՖ. ՅՈՎՍԷՓ ԹԻՒԹԻՒՆՋԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ֆրանքօ-խորհրդային գիտական համա-գործակցութեան գծով, Յունուար 19ին, Փարիզ եկած էր Երեւանի Պետական Հա-մալսարանի Հոգեբանութեան Ամպիոնի վարիչ՝ հոգեբանական գիտութիւններու տոքթէօր Յովսէփ Թիւթիւնջեան, ծանօ – թանալու Ֆրանսայի մէջ հոգեբանական գիտութեան արդի վիճակին և այդ առթիւ մենագրութիւն մը պատրաստելու նպա-տակով : Փրոֆ. Թիւթիւնջեան, որ մաս-նագէտ է Ֆրանսայի հոգեբանութեան պատմութեան եւ այդ մարզին մէջ կարե-ւոր նպաստ մը ունեցած է, «Խորհրդա – յին հոգեբանութեան արդի վիճակի մա-սին» դասախօսութիւններ տուած է Սոր-պոնի, Սթրազպուրկի, Էքս ան Փրովանսի եւ Մոնփըլիէի համալսարաններուն մէջ, մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծելով ուն – կնդիրներու մօտ : Աւելի զատ, Փրոֆէ – սէօրը հանդէս եկած է նաեւ Փուաթիէ տեղի ունեցած «Պատկերացումներու Հո-գեբանութիւնը» նիւթով համաֆրանսա – կան սիմպոզիոմին :

Տոքթ. Յովսէփ Թիւթիւնջեան, Ֆրան-սայի հոգեբանութեան պատմութեան ուսումնասիրութեան մարզին ընծայած ծառայութիւններուն ի գնահատութիւն, պատուոյ անդամ ընտրուած է Ֆրանսայի Հոգեբաններու Ընկերութեան : Յառաջի – կայ Հոկտեմբերին, Երեւանի մէջ՝ Պետա-կան Համալսարանի Հոգեբանութեան Ամ-պիոնի կազմակերպութեամբ, տեղի կ'ու-նենայ խորհրդային առաջին գիտական համագումարը՝ «Հոգեբանութեան պատ-մութեան արդի հարցեր» նիւթին շուրջ, մասնակցութեամբ Խորհ. Միութեան, Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Քանատայի, Զուի-ցերիոյ եւ այլ երկիրներու հոգեբաննե – րու եւ մասնագէտներու : Յիշեալ համա-գումարի պատրաստութեան մէջ մեծ դեր ունի Փրոֆ. Յ. Թիւթիւնջեան, որուն նպատակն է ֆրանսական հոգեբանու – թիւնը ծանօթացնել Խորհ. Միութեան եւ փոխադարձաբար՝ Խորհրդայինը Ֆը-րանսայի : Փրոֆէսէօրին անմիջական ծը-րագրին մէջ կը կազմէ նաեւ ռուսերէն – հայերէն հոգեբանութեան բառարանի մը պատրաստութիւնը :

Փրոֆ. Թիւթիւնջեան գրած է բազմա-թիւ ուսումնասիրութիւններ եւ յօդ – ուածներ, մանուկներու հոգեբանութեան վերաբերեալ, ցուցաբերելով մասնագի – տական խոր մօտեցում : Առանձին հա – տորով լոյս տեսած իր «Երախայի հո – գեբանութեան հարցեր» գիրքը մեծ հե – տաքրքրութիւն ստեղծած է մասնագէտ-ներու շրջանակին մէջ :

×

Տոքթ. Յովսէփ Թիւթիւնջեան, Ապրիլ 2-ին վերադարձաւ Հայաստան, Մոս – կուայի ճամբով :

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԿԱՅ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա. ՋԱՔՐԵԱՆ

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒՄ – ԱՐՏԱԾՈՒՄ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԲԱՑ

Թուրքիոյ առեւտրական եւ վճարումի հաշուեկշիռները զգալի բացեր արձանագրած են։ Շրջան մը, 1970–էն 1972, արտասահմանի բանուորներու դրամական առաքումները փակած են առեւտրական հաշուեկշիռի բացերը։ 1972–էն 1973, շնորհիւ առաքուած գումարներուն, նոյնիսկ կարելի եղած է այդ բացը գոցելէ ետք՝ որոշ գումար մըն ալ խնայել։ Սակայն, 1974–էն սկսեալ մինչեւ այսօր, զոյգ հաշուեկշիռները վնասի մէջ են։ Հոս հրատարակուած 2 տախտակները կը պարզեն վերջին տասնամեակի Թուրքիոյ առեւտրական պատկերը։

1977–ը կը հանդիսանայ Թուրքիոյ տնտեսութեան ամէնէն աղետալի տարիներէն մին։ 1976–էն 1978 արտասահմանի Թուրք բանուորներուն դրամական առաքումները իրենց նուազագոյն չափին կը հասնէին (շուրջ 980 միլիոն տոլար)․ իսկ 1978–ին Թուրքիոյ առեւտրական բացին յարաբերական նուազումին պատճառը Պետութեան ձեռք առած կարգ մը միջոցներն են, ինչպէս՝ դրամի արժեզրկումը եւ ներածումներու վրայ ի գործ դրուած սեղմումները, որպէսզի քաջալերուին արտածումներն ու թեթեւնայ ներածման հաշուեցուցակը։ Սակայն, առեւտրական այս բացերը նուազեցնելու նպատակով առնուած քայլերը եղած են ժամանակաւոր եւ անբաւարար, քանի որ յաջորդ տարի, 1979–ին, ներածումներն ու առեւտրական բացը յաւելումներ արձանագրած են, հակառակ անոր որ արտածումներն ու արտասահմանի Թուրքերու առաքումներն ալ, դրամի արժեզրկումի պատճառով, աւելցած են։ Արդ, ի՞նչ բանի վերագրել այս արդիւնքները։ Պատճառները այլազան են։ Թուենք կարեւորագոյնները․

Ա․ – Հակառակ անոր որ հողագործական արտադրութիւնները կարեւոր մասը կը կազմեն Թուրքիոյ արտածումներուն (1977–ի ընդհ․ արտածումներու մօտ 60% հողագործական արտադրութիւններ են), Պետութիւնը պէտք եղած կարեւորութիւնը չընծայեր այս մարզին, աւելի մտահոգուած ըլլալով առաւելագոյն չափով ճարտարագործուած ապրանքներու արտադրութեամբ։

Բ․ – Ե․ Տ․ Հ․ը, որ Թուրքիոյ ամէնէն կարեւոր առեւտրական բաժնեկիցն է, գնելով անոր արտածումներու 49%–ը ու հայթայթելով անոր ներածումներուն 46%–ը, պատնէշներ կը դնէ Թուրքիոյ ապրանքներու Եւրոպական շուկայէն ներս մուտքին առջեւ, յատկապէս մաքսի ու չահաւորժինի հաստատումով։ Միւս կողմէ, հակառակ Թուրքիոյ հետ 1963–ին մասնաւոր Գործակցութեան Համաձայնութեան կնքումին, Ե․ Տ․ Հ․–ը քաղաքական ու այլ պատճառներով յաճախ նախընտրութիւնը կուտայ Միջերկրականեան այլ երկիրներու արտադրութիւններուն․ իսկ Թուրքիա, իր կարգին, ցարդ Երրորդ Աշխարհի եւ յատկապէս արաբական երկիրներու հետ վաճառականական կապերուն շատ կարեւորութիւն չէ ընծայած։ Թէպէտեւ այս վերջին տարիներուն այս ուղղութեամբ երկչոտ փորձեր կը կատարուին։

Գ․ – Թրքական արտադրութիւնները, ե՛ւ ճարտարագործական, ե՛ւ հողագործական, յաճախ վատորակ են ու աններկայանալի, հակառակ ի գործ դրուած բարելաւումի փորձերուն։ Թուրքիա նաեւ ակար կամ անհոդ նկատուած է ծրարումի մարզին մէջ։ Այլ խօսքով՝ Թուրքերը տակաւին փորձառու առեւտրականներ չեն համարուիր։

Դ․ – Քարիւղի ներածումը հսկայ ծախքերու դուռ կը բանայ։ 1978–ին ան ընդհ․ ներածումներուն 22,7%–ը կը կազմէր, իսկ 1980–ի նախատեսութիւններուն համաձայն՝ ան պիտի համապատասխանէր ընդհ․ ներածումներուն մօտ 50%–ին։ Քարիւղի ներածման սահմանափակումը իր կարգին կը նուազեցնէ գործարաններու արտադրութիւնը ու հետեւաբար՝ նաեւ արտածումները․ իսկ անոր գիներուն կրած ու կրելիք յաւելումները՝ յոռետեսութիւն կը ներշնչեն։

Ե․ – Թրքական դրամի յաճախակի արժեզրկումները կը նմանին երկսայրի սուրի։ Ճիշդ է որ անոնք կը մղեն արտասահմանի Թուրքերը որպէսզի աւելցնեն իրենց դրամական առաքումները եւ օգտակար կ՚ըլլան արտածումի որոշ յաւելման, սակայն, միւս կողմէ, շատ մը գնորդներ կ՚ուշացնեն իրենց գնումները, սպասելով Թրքական դրամանիշի յաւելեալ արժեզրկումներուն։

Վերջապէս, աւելցնենք թէ 1980–ի արդիւնքները շատ աժգոյն են, մինչ 1981–ի նախատեսութիւնները, նոյնքան յոռետես են։ Այս գծով տախտակ 2 բաւական լաւ ձեւով կ՚արտայայտէ այս իրողութիւնը։

———×———

Բ.– ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Հողագործութիւնը՝ անկասկած, հիմնական տեղ մը կը գրաւէ երրորդ աշխարհի գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ։ Թուրքիոյ պարագային անոր դերը նուազ կենսական չէ։ Տեսնենք սակայն անոր մասնայատկութիւնները Թուրքիոյ տնտեսութեան մէջ։

Հողագործութիւնը կը կազմէ Թուրքիոյ արտածումներուն աւելի քան 50%ը։ Ան ճարտարարուեստին կը հայթայթէ օգտագործուող նախանիւթերուն մօտ կէսը։ Բամպակը առանձինն արտածումներուն 10%–էն աւելին կը հաշուէ։ Միջին հաշուով, վերջին 5 տարիներու ընթացքին, ան կազմած է արտածումներուն մօտ 14%–ը, 1976–ի հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին 80%–ը, իսկ ճաշկելի իւղին 35%–ը։ Արդարեւ, 1973էն 1979, հիւսուածեղէնի ու հագուստեղէնի արտածումները աւելի քան եռապատկուած են, 106 միլիոն տոլարէն բարձրանալով 378 միլիոն տոլարի։

1977–ին, հողագործական ընդհանուր արտադրութիւնը, նախորդ տարուան հետ համեմատած, կլիմայական պատճառներով, աւելի առատ եղած է, սակայն արտածումները ստացած են հակառակ հոլովոյթ մը։ Արտածումներու այս նահանջին պատճառներէն գլխաւորն է Ե․ Տ․ Հ․ի երկիրներուն, այսինքն՝ Թուրքիոյ հիմնական գնորդներուն դրած սեղմումները Թրքական բամպակի ու հիւսուածեղէնի ներածումներուն վրայ, քանի որ անոնք եւս այս վերջին տարիներուն հիւսուածեղէնի ու հագուստեղէնի մարզին մէջ տագնապ մը կ՚ապրին։

Զանազան առիթներով, երբ Թուրքիա իր ներածումները կամ օրուան պարտքերը վճարելու գծով միջազգային տարադրամէ զուրկ եղած է, դիմած է հողագործական արտադրութիւններուն, յատկապէս՝ ցորենին։ Օրինակ՝ 1978–ին, Իտալական Ֆիաթ ընկերութեան պարտքային պարտքերու շուրջ գոյացած է համաձայնութիւն մը, ըստ որուն Թուրքիա զանոնք ցորենի փոխանակութեամբ պիտի վճարէր (2)։ Նոյնն է պարագան Իրաքի հետ գոյացած համաձայնութեան, ըստ որուն Թուրքիա 234 միլիոն տոլարի իր պարտքը պիտի փակէր փոխանակումով հողագործական արտադրութիւններու, որոնց մէջ՝ տարեկան 1·5 միլիոն թոն ցորեն։

Նոյնանման համաձայնութիւններ կատարուած են Լիպիոյ, Իրանի եւ Խորհրդային Միութեան հետ։ Այս վերջինը՝ 1979–էն 1981, Թուրքիոյ պիտի մատուցանէ 3 միլիոն թոն քարիւղ՝ տարեկան 2 միլիոն թոն ցորենի փոխարէն։

Հողագործութիւնը գործ կը հայթայթէ երկրի աշխատուժին մօտ 60%–ին, մինչ ճարտարարուեստը՝ 13,4%–ին։ Սակայն, Ներքին Համախառն Արտադրութեան մէջ հողագործութեան բաժինը աւելի քիչ է քան ճարտարարուեստինը։

1925 – 1950 գիւղացիութիւնը ընդհանուր բնակչութեան 75%–ը կը կազմէր, 1977–ին այս համեմատութիւնը կ՚իջնէր 55%–ի․ այս տոկոսը տակաւին բարձր կը նկատուի Թուրք պաշտօնական անձնաւորութիւններու կողմէ, որոնք կը մտածեն այս համեմատութիւնը իջեցնել 10%–ի, զայն մօտեցնելու համար Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներու մակարդակին։

Թուրքիա հարուստ է հողային տարածութեամբ։ Երկրի ընդհանուր տարածութիւնը (ներառեալ բռնագրաւուած Հայաստան, Աղեքսանտրէթ, եւայլն), 779·452 քառակուսի քիլոմեթր է, որուն մշակուած մասը 234·000 քառակուսի քիլոմեթրի կը հասնի, իսկ անտառային տարածութիւնը՝ 201·700 քառակուսի քիլոմեթրի։ Թուրքիոյ հողերուն միայն 3%–ը մաս կը կազմէ Եւրոպական ցամաքամասին, այսուհանդերձ Եւրոպայի հետ բաղդատած, ան երրորդ տեղը կը գրաւէ որպէս հողային տարածութիւն, յաջորդելով Խորհ․ Միութեան ու Ֆրանսային։

Թուրքիոյ հողերու ընկերային բաժանումը շատ անարդար կերպով եղած է։ 25 միլիոն գիւղացիներուն մօտ երեք միլիոնը ափ մը հող անգամ չունին, իսկ մնացեալին մեծամասնութիւնը գրեթէ ոչինչ ունի։ Օրինակ Ատանայի մէջ 2800 կալուածատէրեր, աղաներ եւ մեծ աւատապետեր, որոնք նմանապէս տէրերն են գիւղերու եւ շէնքերու, իրենց միջեւ բաժնուած են շրջանի հողերուն կէսը, մինչ՝ 150·000 ընտանիքներու ինկած է մնացեալ կէսը (3)։

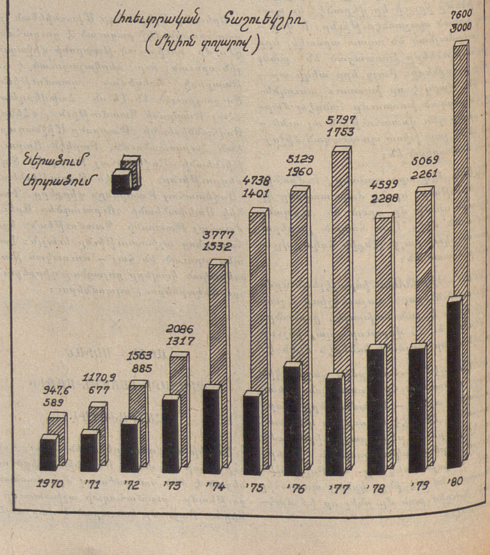
×

ՀՈՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄՆԵՐ

Թուրքիոյ երկրագործական գլխաւոր արտադրութիւններն են՝ ցորեն, գարի, հաճար, վարսակ, ծխախոտ, բամպակ, պտուղներ, ձիթապտուղ, չամիչ եւայլն։ 1977–ին, Թուրքիա այլ նիւթերու կողքին, արտադրած է 15 միլիոն թոն ցորեն, 0·6 միլիոն թոն բամպակ, 0·3 միլիոն թոն ծխախոտ եւ 9·1 միլիոն թոն ճակնդեղ։

Արդարեւ, հողագործական մարզին մէջ արձանագրուած են բաւական բարելաւումներ։ 1950–ական թուականներուն մշակելի հողերու տարածութիւնները կ՚ընդարձակուէին, իսկ վերջին տասնամեակին՝ զգալի քայլեր առնուած են ցանքերուն արտադրողականութիւնը աւելցնելու համար․ օգտագործուած են լաւորակ հունտեր, պարարտացուցիչներու ներմուծումը զգալիօրէն աւելցած է (1962–ին գործածուած պարարտացուցիչներու ընդհանուր քանակն էր 214·000 թոն, 1970–ին ան կը բարձրանայ 2·2 միլիոն թոնի, իսկ 1976–ին կը հասնի 5,5 միլիոն թոնի)։ Այս քանակը կը համապատասխանէ Ե․ Տ․ Հ․ի իւրաքանչիւր հեկտարի վրայ գործածուած պարարտացուցիչներու միջինին մէկ քառորդին։ Թրաքթէօրներու թիւը նոյնպէս աւելցած է, 1962–ին երկրին մէջ գործող թրաքթէօրներուն թիւն էր՝ 44·000, 1977–ին անոնց թիւը կը հաշուէր 315·000։ Ասով մէկտեղ, այժմ կարելի կը զգացուի այս թիւը 1982 – 1983–ին բարձրացնելու 800·000–ի։ Օտար ընկերութիւններու հետ գործակցաբար՝ Թուրքիա իր հողին վրայ կ՚արտադրէ անոնց մէկ մասը․ 1976–ին ան արտադրած է 35·000 թրաքթէօր։ Կը նախատեսուի «Ֆիաթ» ընկերութեան հետ համաձայնաբար արտադրել յաւելեալ 200·000 թրաքթէօր։ 1977–ին, իւրաքանչիւր 1000 հեկտար հողին համար կային 11 թրաքթէօր, Եւրոպայի մէջ նոյն տարածութեան վրայ 85 թրաքթէօրի փոխարէն (4)։

Այս բոլոր բարելաւումներով հանդերձ, Թուրքիոյ հացահատիկի հասոյթը Իտալիոյ հասոյթին երկու երրորդն է, իսկ Ֆրանսայի հասոյթին միայն կէսը։ Մասնագէտներու համաձայն, այս կացութեան պատճառներէն մին այն իրողութիւնն է, որ անձրեւով ոռոգուող հողերուն 55%–ը կը յատկացուի այնպիսի ցանքերու, որոնք յարմարագոյնը չեն ու լաւագոյնս չեն համապատասխաներ հողին տեսակին։ Միւս կողմէ՝ Համաշխարհային Դրամատան մէկ տեղեկագրութեան համաձայն՝ առեւտրականօրէն նուազ արժէք ունեցող նիւթերու արտադրութիւնը աւելի է քան թանկարժէք ապրանքներու արտադրութիւնը (5)։ Միջազգային դէտեր այն կարծիքը ունին թէ Թուրքիոյ ճարտարարուեստականացման

զօրաւոր տենչը կրնայ յաւելեալ հար– ուածներ հասցնել երկրագործութեան:

Թուրքիոյ հողագործութեան մասին մեր խօսքը աւարտելէ առաջ պէտք անդրադառնանք նաեւ ափիոնի ցանքին ու վաճառքին, քանի որ այս վերջինը պարբերաբար իր վրայ կը կեդրոնացնէ մի– ջազգային մամուլի եւ հանրային կար– ծիքի ուշադրութիւնը:

×

ԱՓԻՈՆԸ՝ «ՖՐԷՆՉ ՔՈՆՆԵՔՇԸՆ»ԷՆ ԱՆԴԻՆ

Թուրքիա աշխարհի կարեւորագոյն եւ ամէնէն յայտնի երկիրներէն է, որ ափ– իոն կ'արտադրէ կամ ափիոնի մաքսա– նենգութեան բեմ կը հանդիսանայ: Ըստ Արեւմտեան Գերմանական իշխանու– թիւններուն, Միջին Արեւելքէն Եւրոպա անցած հերոյինին 70%–ը Թուրքերու կողմէ բերուած է: «Հէրըլտ Թրիպիւն»ի համաձայն, (1980 Յունիս) որ իր կար– գին լուրը քաղած է Թրքական «Հիւրրի– յէթ» օրաթերթէն, 1979–ին 603 Թուրքեր ձերբակալուած են օտար երկիրներու մէջ՝ թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան յանցանքով:

Աֆղանիստանի, Փաքիստանի եւ Իրանի մէջ արտադրուած ափիոնին (տարեկան 1500 – 1600 թոն) մեծ մասը կամ՝ Թուր– քիոյ վրայով ուղղակի կ'անցնի եւրոպա– կան քաղաքները՝ ինչպէս Ֆրանսայի մի– ջերկրականեան Մարսէյլ քաղաքը, կամ ալ՝ նախ Թուրքիոյ կարգ մը մենաւոր գիւղերու նախնական բնալուծարան– ներու մէջ կը վերածուի հերոյինի, որ Թուրք գաղթական աշխատաւորներու մի– ջոցով կը փոխադրուի Արեւմտեան Եւ– րոպա: Դարձեալ «Հէրըլտ Թրիպիւն»ի համաձայն, Մարսէյլ հասած եւ հոն հերոյինի վերածուած ափիոնը կ'առաք– ուի դէպի Միացեալ – Նահանգներ, եւ միայն այս վերջինին ճնշումներուն վրայ է, որ ֆրանսական կառավարութիւնը քանդերձած է «Ֆրէնչ Քոննէքշըն»ը:

Թուրքիա իր կարգին ենթարկուելով միջազգային ճնշումներու, կը հետապըն– դէ օտար մաքսանենգները: Սակայն Թուրք ոստիկանութեան ձեռքը ինկած թմրեցուցիչներու «վաճառականներու» վախճանը յաճախ ողբերգական եղած է. այն աստիճան, որ նոյնիսկ գրքեր եւ ֆիլմեր պատրաստուած են այդ մասին, որոնք ցոյց կուտան ձերբակալուած թըմ– րեցուցիչի մաքսանենգներու դժոխային կեանքը Թրքական բանտերէն ներս: Այս գծով շատ ուշագրաւ է «Միտնայթ Էքըս– փրէս» ֆիլմը, որ մինչեւ այսօր կը ցու– ցադրուի փարիզեան պատկերասրահնե– րու մէջ:

Թուրքիոյ ափիոնի մշակութեան վրայ պարտադրուած միջազգային արգելքներն ու ճնշումները կը վերցուին 1974–ին՝ «առանդական, հոգեբանական եւ տնտե– սական պատճառներով», և ՄԱԿ–ի օժան– դակութեամբ Թուրքիոյ մէջ 7 գաւառ– ներու (Պուտուր, Ըսփարթա, Տէնիզլի, Ուշաք, Քիւթահիա, Աֆիոն, Գոնիա) «բժշկական նպատակի համար» ափիոնի ցանքի արտօնութիւն կը ստանան: Թուր– քիոյ մէջ շուրջ 117.000 հողագործներ կը զբաղին այս գործով, որոնք «սկզբուն– քով» պէտք է իրենց ցանքը ամբողջու– թեամբ յանձնեն կառավարութեան: Սա– կայն նոյնիսկ Անատոլուի մէջ բնակող գիւղացին գիտէ, որ սեւ շուկայի վրայ ան կրնայ պետութեան վճարածէն շատ աւելի սուղի ծախել՝ գէթ իր հունձքին մէկ մասը:

Այսուհանդերձ, վերջին տարիներուն Թուրքիոյ ափիոնի (պաշտօնական) ար– տադրութիւնը նուազում կրած է: 1978ին ան արտադրած է 35 հազար թոն ա– փիոն: 1979–ին՝ միայն 12 հազար թոն. իսկ 1980–ի նախատեսութիւնները եղած են միայն 10 հազար թոն, մինչ 1980–ի ափիոնի պահեստը բարձրացած է 60 հա– զար թոնի:

Թրքական պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, ափիոնի եկամուտը չնչին տեղ մը կը գրաւէ երկրին տնտեսութեան մէջ: 1980–ին Թուրքիա կը նախատեսէր ընդամէնը շուրջ 3,5 միլիոն տո– լարի շահ մը՝ իր ափիոնի վաճառքէն:

×

ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԾՈՒԹԻՒՆ

Հակառակ անոր որ Թուրքիա հարուստ է արօտներով, սակայն մսեղէնի ու կաթնեղէնի պահանջքի յաւելումը շատ աւելի արագ կը բարձրանայ: Ըստ այս ընթացքը չարունակուի, Թուրքիա կըր– նայ ներածումներ կատարել ա'յն մար– զէն ներս՝ ուր աւանդականօրէն ան ինք– նաբաւ եւ նոյնիսկ արտածող եղած է: Ասոր գլխաւոր պատճառը կը նկատուին անասնաբուծութեան յետամնաց ու խեղճ պայմանները: Յիշենք՝ որ 1978–էն 1979 անասնաբուծութեան եւ ձկնորսութեան արտածումները 102 միլիոն տոլարէն նը– ւազած են 84 միլիոնի (6). սակայն 1977ի 49 միլիոն արտածումներուն համեմա– տած, բաւական մեծ թիւեր կը ներկա– յացնեն:

(1) 1970–ի եւ 1971–ի թիւերուն հա– մար տես «Օ. Է. Սի. Տի.» Էքոնոմիք Սըրվայզ, Թըրքի, Նոյեմբեր 1978, էջ 53: 1972 – 1980–ի թիւերուն համար՝ «Օ. Սէ. Տէ. Է». Էթիւտ Էքոնոմիք, Թըրքի, Ապրիլ 1980, էջ 50: 1980–ի փակագիծե– րու մէջի թիւերուն համար տեսնել «պիւ– լըթէն տը Թիւրքի», թիւ 20, էջ 1:

(2) «Տը Ֆայնէնշըլ Թայմզ», Նոյ. 13, 1978, էջ 25:

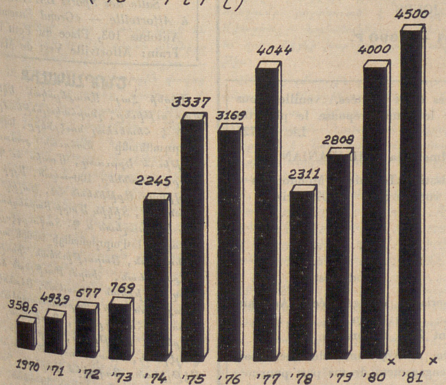
(3) «Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք», Յուն– ուար 1980, էջ 16:

(4) «Ինթըրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն», Ֆօքուս ան Թըրքի, Մայիս, 1977, էջ 12:

(5) Տե՛ս ծանօթութիւն 2, էջ 23:

(6) «Օ. Սէ. Տէ. Է.», Էթիւտ Էքոնո– միք, Ապրիլ, 1980, էջ 13 – 14:

(Շար.– 4)

տախտակ 2

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՕՐԵՐ

ՑԻՑԻԼԻԱ ԲՐՈՒՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հայաստանի յայտնի երաժշտագէտ, Պետական Համալսարանի դասախօս եւ բեղուն գրիչ. բազմաթիւ արժէքաւոր հատորներու հեղինակ, անմահ Կոմիտա– սի եւ այլոց նուիրած իր գրախօսականնե– ներով եւ երաժշտական յօդուածներով ծանօթ, Սփիւռքահայ արուեստագէտնե– րու տէր ու պաշտպան, հիւրասէր եւ հայրենասէր Ցիցիլիա Բրուտեանի վաթ– սունեամեակի առթիւ, արեւշատութեան մաղթանքներով, սիրով եւ երախտագի– տութեամբ կը յիշեմ հայրենի հողին վը– րայ ապրուած քանի մը քաղցր յիշատակ– ներ, ցանկալով որ, իր աստղը, միշտ փայլուն մնայ հայկական երկնակամարի վրայ:

Առաջին անգամ, Հայաստանի մէջ, Քիեվեան փողոցի վրայ, Զապէլ Գուլան– եանի տունը, դեղին ծաղիկներու փունջ մը վրկած, գիս տեսնելու եկաւ, չէկ մազերով, գրաւիչ արտաքինով, երիտա– սարդ կին մը՝ Ցիցիլիա Բրուտեան, որ ժպիտը երեսին բարի գալուստ մաղթեց ինծի եւ յայտնեց իր համակրութիւնը «Տարօնի Երգերու» մասին, խոստանալով օգտակար ըլլալ:

Ցիցիլիա Բրուտեանի տունը կը գտ– նուի Զարենց ծանօթ պողոտային վրայ, որուն մօտիկ կանգնած է Երեւանի Զայ– նասփիւռի կայանի նորակառոյց հսկայ շէնքը, ուր այցելած ենք միասին եւ եր– գած եմ յաճախ: Հայրենի երաժշտագէ– տին տունը, գեղարուեստական կառոյ– ցով, հաճելի յարկաբաժին մըն է, ուր, հիւրասիրուած են արտասահմանէն եկող մտաւորականներ եւ բազմաթիւ ծանօթ արուեստագէտներ: Հիւրասրահին պա– տերը կը զարդարեն հանճարեղ Կո– միտասի մահուան դիմանկարը, , զե– տեղուած դաշնամուրին վերեւ, Պեթո– վէնի պրոնզեայ գլուխը, եւ այլ գեղար– ուեստական իրեր:

Ցիցիլիա Բրուտեան աղջիկն է բնիկ Լե– նինականցի յայտնի նկարիչ Գէորգ Բը– րուտեանի, որուն ձօնած է իր աղջիկը, «Սփիւռքի Հայ Երաժիշտներ»ու հատո– րը, լոյս տեսած 1968–ին Երեւանի մէջ:

Հայաստանի մէջ, շաբաթներով հիւ– րընկալուած եմ Ցիցիլիա Բրուտեանի չէն յարկին ներքեւ: Ի պատիւ իրեն, ա'ն երբեք չըքեց գիս հայրենիքի մէջ, մե– ծապէս գնահատելով Տարօնի երգերը, ամէն առիթներով ջանաց ծանօթացնել զանոնք հայրենի ժողովուրդին:

Ցիցիլիա Բրուտեանի ընկերակցու– թեամբ, այցելած եմ Նորքի բարձունքին վրայ գտնուող Երեւանի հեռատեսիլի կայանը, ուր հրաւիրուած էի երգելու եւ պատկերահանուելու 1974–ին:

1971–ին, երբ առաջին անգամ կը գըտ– նուէի Ցիցիլիա Բրուտեանի տունը, դեռ ողջ էր իր գրականագէտ ամուսինը, ող– բացեալ Գրիգոր Զարեան, որուն ծնող– քը արեւմտահայ, աքսորի սերունդ, ժա– մանակին եկած հաստատուած էին հայ– րենի հողի վրայ: Գրիգոր Զարեան, իր թատերական եւ գրական գործերով, ծա– նօթ գրիչ մըն էր Երեւանի մէջ: Ցիցի– լիա Բրուտեան եւ Գրիգոր Զարեան ու– նեցած են երկու օժտուած զաւակներ. մեծը, Գէորգ, գրականութեան ուսանող, վիպային եւ երազկոտ սիրուն պատանի մը, փոքրը, Գնէլ, արուեստագէտի ու– ժեղ խառնուածքով, որ երբ արձանա– գործ մեծ ապագայ կը խոստանայ եւ ո– րուն գործերը արդէն կը զարդարէին հիւրասրահին չորս անկիւնները: Ընտա– նիքին մաս կը կազմէին նաեւ՝ Ցիցիլիա Բրուտեանի զարգացած եւ նուիրեալ մայրը, սիրելի Անահիտ Բրուտեանը եւ անոր քոյրը, Տիկին Աշխէն, իսկական «Տիկնայք փափկասունք Հայոց Աշխար– հի»: Երկուքն ալ՝ իմացականութեամբ եւ իմաստութեամբ լեցուն, փայլուն ներ– կայացուցիչներ Երեւանի հին սերուն– դին:

1978–ին, Հայաստանի Գիտութիւննե– րու Ակադեմիայի, Արուեստի Ինստիտու– տի եւ ժողովրդական ստեղծագործու– թեան տան նախաձեռնութեամբ, մանա– ւանդ, Փրոֆէսօր Ռուբէն Զարեանի ջանքերով, հրատարակուեցաւ այս տո– ղեր գրողին «Տարօնի Ժողովրդական Եր– գեր»ու հատորը, որուն յառաջաբանը գրած է Ցիցիլիա Բրուտեան:

Ցիցիլիա Բրուտեանի եւ իր զոյգ կո– րիւններու հետ, այցելած եմ Հայաստա– նի տեսարժան վայրերը, ի մէջ այլոց Մեսրոպ Մաշտոցի շիրիմը՝ Օշական,

ՍՈՆԻԱ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Ծանօթ արուեստագիտուհիին գործերը (իւղաներկ, գծագրութիւն եւ խիժանը– կար) կը ցուցադրուին Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք – Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը (118, ռիւ տը Քուռսել, Փարիզ 17–րդ) Ապրիլ 6–էն 13:

Սոնիա Թօփալեան Պոլսէն Փարիզ, միշտ նուիրուած է նկարչութեան եւ հի– նէն իսկ ուշադրութիւնը գրաւած գե– ղարուեստասէր անձերու, ինչպէս Եդ– ուարդ Կիւլպէնկեան, որ իր մասին կը գրէր Պոլիս. – «Ցստակ եւ լաւատես նը– կարագիր մը, որ կեանքը եւ անոր իրա– դարձութիւնները կը դիտէ լաւագոյն տը– րամադրութիւններով: Ցոռետեսութիւ– նը, որ ալ բարիին եւ գեղեցիկին հակա– միտութիւնն է տեղ չունի իր նկարնե– րուն մէջ: Իր գոյներու յստակ, ուրախ տարածականութիւնը ապացոյցն է իր ներքին հաւասարումին եւ հոգիի խաղա– ղութեան. բան մը որ շատ հազուագիւտ է ներկայ օրերուն»:

×

Ֆրանսայի մէջ ալ մամուլը չէ զլացած իր գնահատականը եւ Լիոնի «Էքօ տը լա Լիպէռթէ»ն կը գրէր իր մասին ի մէջ այլոց. –

«Նկարչուհի Սոնիա Թօփալեանի մօտ միջերկրական ներշնչումը կ'արտածուի առանց զգայնիկութեան, եւ առանց շի– ջումի: Տպաւորիչ կայտառութեամբ շատ անձնական արուեստ մը ունի ան»:

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹ

ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 15–ին, նշուած է Փետրուար– եան Ապստամբութեան 60–ամեակը, կազ– մակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Պոսթընի «Սարդարապատ» կոմիտէին: Բացումը կատարած է ընկ. Զարեհ Մարգարեան: Բանախօսած են ընկ. Թաթուլ Փափազ– եան (հայերէն) եւ ընկ. Ալպըրթ Տէրեան (անգլերէն): Ցայտագրի աւարտին տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն:

Զուարթնոցի աւերակները, Ս. Էջմիածնի և Ս. Հռիփսիմէի եկեղեցիները և Արագա– ծի ստորոտը փռուած աւանները, որոնցմէ պահած եմ քաղցր եւ անմոռանալի յի– շատակներ...:

1963–ի, Դեկտեմբեր 12–ի իրիկունը, Երեւանի երաժիշտներու տան ընդարձակ սրահը, լեցուած էր մտաւորականներով, արուեստագէտներով եւ Սարդարապատի ու Թալինի շրջանէն եկող Մշեցինե– րով:

Առաջին անգամն էր որ հայրենի բեմին վրայ պիտի հնչէին Տարօնի ողջակիզուած ժողովուրդի տոհմիկ երգերը եւ պիտի ալեկոծէին սրահին մէջ խռնուած հուրէն ու սուրէն փրկուած հայ բեկորներու սըր– տերը...:

Գաւառացի հարսի մը նման պճնուած ու զարդարուած էի ... կեցած բեմին յառաջամասին, ներքին դողով մը կը սրսփայի եւ երջանկութեան մէջ կը լո– ղայի...: Սուրբ Կարապետի հրաշքը հո– գիիս մէջ եւ բեմին ետեւ, պատին լայն– քին եւ երկայնքին, Մարտիրոս Սարեանի նկարած Հայաստանի լեռները ինծի զօ– րավիգ, կը սպասէի...:

Բեմին ձախ կողմը, պատուանդանի մը վրայ կը հանգչէր ձայնագրիչ մեքենան, որուն վրայ ագուցուած էին Տարօնի եր– գերու ժապաւէնները. զորս լսելի պիտի դարձնէր հայրենի բանաստեղծ Գէորգ Էմին: Իսկ բեմին մէջտեղը, ափխտակ շղարշի մը մէջ պարուրուած, կանգնած էր շնորհալի Ցիցիլիա Բրուտեան, որ խանդավառ եւ ջերմ խօսքերով, զիս կը ներկայացնէր սրահին մէջ գտնուող հան– դիսականներուն: Պահ մը վերջ, բեմ կը հրաւիրուէր օրուան բանախօսը, Սողոմոն Տարօնցի, որ խոր յուզումով ու թախի– ծով կ'ոգեկոչէր անցեալը, ծնողքս եւ գովքը կը հիւսէր Տարօնի ոգեղէն զան– ձերուն...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԻԼԱՆՕ.— Տիկին Արսինէ Ճանպէտէնեան – Ճամճեան, անդարմանելի վիշտով, իր միակ աղջկան՝

ՆՈՐՄԱ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ – ՃԱՄՃԵԱՆԻ մահուան առիթով, միանալով փեսային՝ Ճորճ Քիւրքճեանի, եւ սիրասուն թոռնիկներուն՝ Մառինայի, Լաուրայի եւ բոլոր հարազատներուն դառն կսկիծին, խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ Վեհափառ ՎԱԶԳԷՆ Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հեռագրով յղած մխիթարանքի խօսքերուն, աղօթքներուն եւ օրհնութիւններուն համար, ինչպէս նաեւ՝ Գերշ. Տիրան Արք. Ներսոյեանի եւ Ներսէս Եպս. Պօզապալեանի, ազգականներուն եւ բարեկամներուն եւ բոլոր անոնց որոնք այցելութիւններով, հեռագրով, նամակով կը մխիթարեն իր վշտահար սիրտը:

Մարտ 30, 1981

L'Union des Etudiants
et de la Jeunesse Arménienne
organise
UN MEETING — DEBAT
« *La Jeunesse Arménienne de Paris* »
Dimanche, 5 Avril, à 16 h.
Centre Protestant Montsouris
8, *Villa du Parc Montsouris - Paris* 14e

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
Dans le cadre des manifestations jubilaires du
75ème Anniversaire de l'U.G.A.B.

Sous la présidence effective de:
Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
(Président d'Honneur du Comité Régional de France de l'U.G.A.B.)

JOURNÉES DU CENTRE CULTUREL
Alex Manoogian

Organisées par
Le Comité local, le Comité des Dames, le Comité des Jeunes
Au profit de leurs œuvres culturelles et sociales.
SAMEDI 11 AVRIL et DIMANCHE 12 AVRIL
de 11 heures à 23 heures

STANDS DIVERS:
Livres et disques arméniens — Peintures — Linge de maison — Photos — Cadeaux souvenirs — Jeux éducatifs — Alimentation — Bijouterie — Brocante etc., etc.

ANIMATION
Jeux et concours divers, échecs, tric - trac
TOMBOLA

BAR — BUFFET — DEJEUNER — DINER
Des spécialités arméniennes spécialement préparées par les Dames de l'U.G.A.B. seront servies le Samedi de 12h.30 à 15h. et de 19h.30 à 21h.30, ainsi que le Dimanche, de 12h.30 à 15h.
118, *Rue de Courcelles Paris* 17ème *Métro: Courcelles — Bus* N° 30 et 84
VENEZ NOMBREUX!

VACANCES 1981

Prix au départ de Paris,
A/R à partir de:

- BEYROUTH: 2.290 F.
- DAMAS: 2.350 F.
- ALEP: 2.450 F.
- ATHENES: 1.400 F.
- ISTANBUL: 1.350 F.
- NEW YORK: 2.065 F.
- MONTREAL: 2.100 F.
- TORONTO: 2.300 F.

CHARTERS - VOLS VACANCES TOUTES DESTINATIONS
N'ATTENDEZ PAS
LA DERNIERE MINUTE
POUR RESERVER VOS PLACES!

orientours
30, Rue Monsieur le Prince
75006 — PARIS
Tél.: 329. 49. 00
Licence A 762

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Նուիրուած
ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆ - ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆԻ
Նախկին Տնօրէնուհի Ազգ. Կեդրոնական Վարժարանի

Կիրակի, Ապրիլ 5, *ժամը* 16*–ին*
MUSEE GUIMET
6, Place d'Iena — 75016 Paris (Métro : Iena)

Կը խօսի՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ
ՄԻՀՐԱՆ ԷԼՄԱՅԵԱՆ (երգ), ՑԱՍՄԻԿ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ (դաշնակ)
JAMES LYON (*violoncelle*)
ՆԱԽԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ եւ ԲԵՄԱՍԻՐԱՑ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
Ղեկավարութեամբ՝ ՄԻՀՐԱՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ
Դրուագ մը Կամսարականի «Վարժապետին Աղջիկ»էն
Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Մուտքը ազատ է

AUTO-ECOLE
MIHRAN

FORMATION ACCELERÉE ou TRADITIONNELLE
FORFAIT

266, RUE DE CHARENTON
75012 - PARIS

TEL. 628.49.57

Métro:
DUGOMMIER ou DAUMESNIL

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շիրինեան եւ Տակառեան ընտանիքները, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Էլիզ Քէօսէեանի *մահուան առիթիւ*, 200 Ֆ. *կը նուիրեն Սամուէլ – Մուրատեան Վարժ.ի (ստանալ « Յառաջ »էն):*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, Rue de Madrid -- 94140 Alfortville

Կիրակի, Ապրիլ 5, ժամը 15-ին
ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ եւ ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ Ալֆորվիլի (Հ.Մ.Տ.) եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի (Կապ.Խաչ) պարի դպրոցներէն Ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցչին
ԺԻՐԱՅՐ ՄԱՏԻԼԵԱՆԻ
70 *երախայէ աւելի բեմին վրայ:*

—×—

Le Dimanche, 5 Avril, à 15 h.
AUDITION-SPECTACLE DE DANSE
des Ecoles de Danse Arménienne
d'Alfortville (M.C.A.)
d'Issy-les-Moulineaux (Croix - Bleue)
Sous la direction de leur professeur:
JIRAIR MADILIAN
Plus de 70 enfants sur scène!
Salle des Sports LAPIERRE
à Alfortville — «Grand Ensemble»
Autobus 103, Place du Petit Pont
Train: Alfortville Vert de Maison

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS		2° VOYAGES DE 14 JOURS	
du 15 au 26 Avril 81	3.250 F.	du 27 Mai au 9 Juin 81	4.350 F.
du 09 au 20 Mai 81	3.990 F.	du 18 au 31 Juillet 81	4.290 F.
du 01 au 12 Août 81	3.990 F.	du 08 au 21 Août 81	4.290 F.
du 05 au 16 Sept. 81	3.990 F.	du 02 au 15 Octobre 81	3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS
DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages
sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis
de 14 à 19 h.
S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN
Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom ..
Prénom
Adresse
.... Tél.
Ville Code postal.........

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au ci-joint 25% d'acompte.
2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour : ..

Rayer les mentions inutiles

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի, եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.— Ողբ. Վարդանոյշ Հայրապետեանի թաղման առթիւ, Հայրապետեան ընտ. 500, *Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մէլիքեան, Լեւոն Ճէրանեան եւ զաւակները* 150*–ական, Մուշեղ Ճէրանեան, Օր. Ռէմոնտ եւ Օր. Մէլինէ Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Կարնիէ, Այրի Տիկին Վեհանոյշ Քընկէյեան եւ զաւակները Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գարաճեան* 200*–ական, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ճէրանեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քիզարճեան, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Գառնիկեան* 100*–ական, Այրի Տիկին Երանուհի Ճէրանեան, Այրի Տիկին Սաթենիկ Մուկթարեան* 50*–ական Ֆ.: Ստացած է նաեւ.— Վարդուհի եւ Թագուհի Թընկըրեանէ, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կիրակոսեանէ, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Թորոսեանէ* 100*–ական Ֆ.:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Եղիսաբէթ Վարդանեանի *մահուան քառասունքի առթիւ.— Երուանդ, Մասիս եւ Պատրիկ Վարդանեաններ* 100*–ական, Այրի Տիկին Ծովինար Արթինեան* 50, *Խաչիկ Ճամճեան* 300, *Տիկին Մարի Բարսեղեան, Տիկին Եաղուպեան և Պ. Տավուլպէօյիւքեան* 50*–ական:* Վարդանեանի տօնին *առթիւ Կանանեան, Յարութիւնեան, Դուիթեան, Օր. Միքայէլեան, Ժորժ Թութլեան եւ Օր. Էլիզ Մէլիքեան* 100*–ական, Օհաննէսեան, Ա. Միսքճեան, Օր. Գործակատարեան, Անի գառ Պահատուրեան, Թութլեան, Միտիքեան, Թութլեան, Թորոսեան, Պօյաճեան, Քայէլեան, Խաչատուրեան, Պօյաճեան, Սէթլիեան, Յովակիմ Սարեան, Գաբրիէլ Թիթեան, Տիկին Պօյաճեան* 50*–ական, Ար. Մինասեան եւ Պահամեան* 10*–ական, Այրի Տիկին Ոսկերիչեան* 30 *Ֆ.:*

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
4
SAMEDI
4 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.879

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.879

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՎԵՐՍԿՍԱՒ

———o———

69 Սպաննուած, 336 Վիրաւոր

1978–էն ի վեր, Պէյրութ այսքան բուռն ռմբակոծումներ չէր ունեցած եւ քաղաքը կրկին խուճապի ու սարսափի մթնոլորտի մը մէջ թաղուած է: Ամէնէն ծանր յարձակման թիրախ եղած է Զահլէ, քրիստոնեայ մեծադոյն քաղաքը: Ինչպէս ամէն անգամ, ոչ ոք կրնայ յստակ ըսել թէ ինչպէս սկսած է ամէն բան: Մայրաքաղաքը երկուքի բաժնող -արեւմտեան եւ արեւելեան Պէյրութ – սահմանագիծն է, որ յանկարծ բռնկած է, Դամասկոս փողոցի անցքի մէկ կէտին վրայ, ծանօթ Փոլմօ անունին տակ, ուր միջադէպ մը պատահած է լիբանանեան բանակին եւ տարհամոզման արաբական խաղաղապահ ուժերուն միջեւ: Այս վերջինները, գլխաւորաբար Սուրիացի իրենց օժանդակ ունեցած են սուրիամիտ պաղեստինեան ուժեր: Նահանգիստէն Թանգարանը, սուրիական բանակը թնդանօթաձգութեան մը ձեռնարկած է անակնկալի բերելով ամբողջ ժողովուրդը, որ այդ ժամուն, ցերեկին (Ապրիլ 2) գործի է, երախաներն ալ՝ դպրոցները: Աւելի քան 500 հրադունդ թափած է Էշրէֆիէի, քրիստոնեայ թաղամասը, եւ չեն խնայուած ոչ հիւանդանոց, ոչ դպրոց: Երկու հիւանդանոց, որոնց մէջ՝ Օթէլ – Տիէօն ռումբեր ըստացած են եւ վերջինին մէջ ֆրանսացի բժիշկ մըն ալ վիրաւորուած է: Զոհերու մէջ չեն պակսիր երախաներն ալ, 6 դըպրոցական վիրաւորուած են բայց զոհերու ճշգրիտ թիւն դժուար է գիտնալ, Ուրբաթ առտուան լուրերու համաձայն 69 մեռեալ կար եւ 336 վիրաւոր: Հազարաւոր աշակերտներ փակուած մնացած են դպրոցներու մէջ: Նուազ վնաս կրած է արեւմտեան – Պէյրութ, ըստ լիբանանեան ուժերու, հրացանաձգութիւնները ծայր տուած են աւելի պաղեստինեան գաղթակայաններէն քան սուրիական ուժերէն:

×

Այլեւս անցքի բոլոր կէտերը փակ են եւ Պէյրութի մէկ կողմէն միւսն անցնիլը անկարելի է: Քաթայէպներու ձայնասփիւռը կը թելադրէ ժողովուրդին փողոց չելլել ու ամէն ոք տունը փակուած է մինչ ռումբերու եւ հրացանաձգութեանց ձայները կրկին կը խուլցնեն: Ոմանք սկսած են դէպի Լեռ երթալ, իբրեւ աւելի ապահով վայր: Էշրէֆիէի մեծ մասը զրկուած է ելեկտրականութենէ եւ փողոցները պարապ են: Լիբանանեան ուժերու ձայնասփիւռը «Լիբանանի Ձայնը» կը հաղորդէ, որ Սուրիացիք Էշրէֆիէի բնակարանային 6 – 7 թաղ բուռն ռմբակոծութեանց ենթարկած են: Պէյրութէն 50 քիլոմեթր արեւելք, քրիստոնեայ ուրիշ քաղաք մը՝ Պեքաա նաեւ բուռն ռումբերու թիրախ եղած է: Քօքիտիէն տը Փարի կը գրէր Ուրբաթ առտու, թէ ըստ կարգ մը աղբիւրներու, այս բռնկումը կրնայ արագացնել դէպքերը եւ օրինակի համար մղել Պէշիր Ճեմայէլը, որ «Լիբանանի ազատ Պետութիւնը» հռչակէ, կասեցնելու համար պաղեստինեան եւ սուրիական ուժերու յառաջխաղացումը: Ասիկա տէ փաքթօ բաժանումը պիտի նշանակէր երկրին:

Ուրբաթ առտու ռմբակոծութիւնները կը շարունակուէին մինչ Իսրայէլեան օդուժն ալ կը ռմբակոծէր Պէյրութէն հազիւ 25 քիլոմեթր անդին պաղեստինեան կայանները:

× Քաթայէպները կ'ըսեն թէ սուրիական ուժերը ուրիշ բան չեն եթէ ոչ գըրաւման բանակ մը Խորհ. Միութեան հակակշռին տակ:

× Ցաւով իմացանք նաեւ թէ այս դէպքերէն առաջ, իրենց բնակարանին մէջ, անծանօթ ոճիրի մը զոհ դացած են Տոքթ. Գէորգ Կէրկէրեան եւ կինը՝ Արաքսի, Զորեքշաբթի Մարտ 25–ին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Կիրակի, Մարտ 29–ին, Էշրէֆիէի Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի մատրան մէջ:

«THE TIMES» ՃԱՄԲՈՒ ՉԷ ԴՐԱԾ ՊԵՌՆԱՐ ԼԵՒԻՆԸ

ԻՆՉՊԷՍ «Կ'ԵՐԵՒԱԿԱՅԵՆ» ԹՈՒՐՔԵՐԸ

———o———

«Թէրճիւման» Ապրիլ 2–ի թիւին իր առաջին էջին վրայ կը հաղորդէր թէ թըրքական բողոքին ընթացք տալով (տես «Յառաջ» Ապրիլ 2), Թայմզի տնօրէնութիւնը պաշտօնանկ ըրած է Պերնար Լեւինը, Մարտ 26–ի յօդուածին իբրեւ հետեւանք: Նախորդ օրուան, Ապրիլ 1–ի Թայմզի մէջ իսկ, Պերնար Լեւին կը հաստատէր թէ որեւէ խնդիր չունի թերթին նոր տնօրէնութեան հետ (Ապրիլ 1–էն, Թայմզ սեփականութիւնը կը դառնար իր նոր տիրոջ, որ Աւստրալիացի մըն է) եւ ով որ հակառակը կ'ըսէ բացարձակապէս սուտ կը խօսի: Պիտի շարունակէ իր աշխատակցութիւնը մինչեւ Ապրիլ 23, քանի այդ թուականին Ամերիկա կը փոխադրուի ու կ'աւելցնէ «այդ թուականէն ետք ալ, ստորագրութիւնս պիտի երեւայ Թայմզի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ վերահաստատած են իրենց վճռական որոշումը օգնութեան հասնելու Թուրքիոյ, որպէսզի զարկ տայ իր տնտեսութեան եւ վերակազմակերպէ իր զինեալ ուժերը: Այս որոշումը յայտնուած է Թուրքիոյ եւ Միացեալ – Նահանգներու, Թիւրքմէնի եւ զօր. Հէյկի խորհրդակցութեանց առթիւ:

ՀԻՆՔԼԷ «մտային գետնի վրայ» կրնայ դատուիլ, վճռեցին ամերիկացի հոգեբոյժներն ու յիմարաբոյժները, որոնք զինքը քննեցին: Նախագահ Ռեկընի վիճակը լաւ է: Նոր նամակ մը գտնուած է Հինքլէէն ուղղուած Ճոտի Ֆոսթըրի, եւ գրուած մահափորձէն միայն 2 ժամ առաջ, ուր կ'ըսէ. – «Սիրելի Ճոտի, շատ հաւանական է որ սպաննուիմ Ռեկընը փորձել մեռցնելու ատեն: Այդ պատճառով է, որ քեզի կը գրեմ այս նամակը: Գիտես հիմա, քեզ շատ կը սիրեմ»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հրէական հիմնարկութեան ներկայացուցչական Խորհուրդը, որ ժողով գումարած էր Հինգշաբթի առտու, յայտնեց թէ «հրէական քուէ չկայ» նախագահական ընտրութեան առթիւ: Նախագահը՝ Ալէն տը Ռոչիլտ ըսաւ թէ Խորհուրդը կը մերժէ տեղն անցնիլ «իր ամէն մէկ անդամին անձնական պատասխանատուութեան»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ԾԻԾԱՂԵԼԻՆ ՍՊԱՆՆԷՐ...

———o———

Մեր սիրելի «Խելօք Զալօ»ն չի նեղուիր անշուշտ, եթէ անգամի մը համար (կը վստահեցնեմ որ՝ տեղաւորուելու բնաւ միտք չունիմ) գրաւեմ իր սիւնակը եւ ես ալ ձեռնարկեմ ծաղկաքաղի մը, զոր չեմ կրնար, սակայն, ծաղրաքաղ մկրտել, այնքան լուրջ են հոն չօշափուած նիւթերը:

Օր մը, կ'ըսէր «Յառաջ»ի երգիծագիր մէկ ծանօթ աշխատակցին, թէ օրէ օր անհրաժեշտ կը դառնայ երգիծաթերթ մը հրատարակել բայց՝ դժուար գործ է: Ու հրաշալի պատասխան մը տուաւ ինծի՝ «բնաւ դժուար չէ, ամէն բան եղածին պէս գրէ՛, արդէն երգիծական է...»: Արդարեւ, միայն մէկ երեսն առնելով «մեր կեանքին», այսինքն՝ մամուլը, կը տեսնենք թէ բոլորովին կորսնցուցած ենք – եթէ ունէինք – ծիծաղելիի զգացումը եւ ան ալ, ու հոդ իսկ է ողբերգութիւնը, մեր ամէնէ՛ն նուիրական հարցերուն առթիւ:

×

Ստորեւ երեք նմոյշներ, զորս կուտանք եղածին պէս, աւելորդ սեպելով որեւէ մեկնաբանութիւն: Եւ ըսել թէ տուն տուող նիւթերն են՝ հայկ. հողերը, արեւի լոյսէն զրկուած տարաբախտ հայ երիտասարդ մը ու Ապրիլ 24ը: (Բոլոր ընդգծումները՝ մեր կողմէ). –

ԱԶԴԱԿ (Պէյրութ, Մարտ 2)

«Մենք Րաֆֆի Մոմճեան, Սահակ Մոմճեան, Վիվիան Սարգիսեան եւ Կարին Փափազեան, ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՌԻԹՈՎ ԾՊՏՈՒԵՑԱՆՔ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՎ եւ այցելեցինք մեր թաղի Հայերուն տուները: Մենք ԵՐԳԵՑԻՆՔ ու խնդրեցինք որ օժանդակեն Հրայր Գիլիճեանի ֆոնտին: Բոլորն ալ ուրախութեամբ տուին: Կը փոխանցենք մեր հաւաքած չորս հարիւր լիբանանեան ոսկին»:

×

ԱԼԻՔ (Թեհրան, Մարտ 17)

«ՍՓԻՒՌՔՈՒՄ ԳԾՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՐՏԷԶԸ

«Վերջերս Թեհրանում, մի Հայաստանի (*) քարտէզ է հրատարակուել, որը եզակի է իր տեսակի մէջ սփիւռքում:

«Այս գնահատելի աշխատանքի հեղինակն է՝ պրն. Նազար Ն. Գրիգորեանը:

«Քարտէզը պարունակում է Պատմական Հայաստանը, հարեւան երկրներով. գծուած են Հայաստանի Հանրապետութեան, Խորհրդային Հայաստանի եւ Սեւրի դաշնագրի սահմանները:

«Պրն. Նազարից հարցնում ենք, ինչպէս մտադրուեցիք այս քարտէզը պատրաստել: Նա պատասխանում է. – «Շուրջ չորս տարի առաջ, երբ կնոջս հետ Եւրոպայից Իրան էինք վերադառնում, եւ անցնում էինք Թուրքիայի վրայով, էրզրումի շրջանում ԿԻՆՍ ԹԱՇԿԻՆԱԿԸ ՀԱՆԵԼՈՎ ՀԱՐՑՐԵՑ, ԹԷ՝ ՈՐՏԵՂԻՑ ՊԻՏԻ ՍԿՍԵՆՔ ԼԱՑԵԼ: Ես որպէս (եթէ կարելի է ասել) քարտէզագէտ, մտածեցի թէ մէկ հայ ինչո՞ւ չպիտի իմանայ, թէ մեր հայրենիքի սահմանները որոնք են: Ուստի մտածեցի այդ քարտէզը պատրաստել, որպէսզի ամէն մի հայ ճամբորդ, իմանայ, թէ ՈՐՏԵՂԻՑ ՊԻՏԻ ԱՐՏԱՍՈՒԻ, եւ որտեղից են սկսում մեր պահանջները»:

×

«ՅԱՌԱՋ» (Փարիզ, Ապրիլ 1)

«1915–ի Մեծ Եղեռնի՝ Տէսինի Յուշարձանի Յանձնախումբը, համախորհուրդ Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութեան, կը խնդրեն շրջանի հայ հասարակութենէն, նկատի ունենալով որ Տէսինի մէջ ԶԱՏԻԿԸ եւ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ ՍԳԱՏՕՆԸ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ ՄԻԵՒՆՈՅՆ օրը՝ 19 Ապրիլ, Կիրակի առաւօտ, իրենց ընտանեկան հոգեհանգիստը կատարել Ծաղկազարդին կամ Զատիկի եւ Սգատօնի յաջորդ կիրակին»:

Եւ՝ վերջ: Կամ թերեւս հարցում մը Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութեան. – Բան մըն ալ նախատեսուա՞ծ է Համբարձման տօնին համար, որ ի դէպ այս տարի Մայիս 28–ին է...:

ԱՐՓԻԿ

(*) «Յառաջ».– Պէտք է ըլլայ՝ Հայաստանի մի քարտէզ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 27 – 28)

ՄԱՆՐԱՓՈՐԱԳՐԻՉԻՆ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

Սիրող նկարիչ Արամ Յարութիւնեան բրինձի հատիկի չափ սատափի կտորի մը վրայ պատկերացուցած է 1917–ի Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան դէպքը՝ Պետրոգրադի ձմեռնային պալատի յարձակումը: Արամ Յարութիւնեանի տունը կամ ամէն տեսակ արձանիկներ, փայտէ, ոսկորէ ու քարէ պատրաստուած գործեր, նկարներ, որոնք ցոյց կուտան քանդակագործ, նկարիչ, ոսկերիչ արուեստագէտին շնորհքը: Այդ հաւաքածոյին մէջ յատուկ տեղ կը գրաւեն տասնեակ մանրափորագրութիւններ, որոնց կարգին՝ Գրիգոր Նարեկացիի դիմանկարը, կերտուած մարդու մազի վրայ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը, ինչպէս ամէն ամսուան առաջին Կիրակին լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (49–րդ թիւը) որու իրենց աշխատակցութիւնը բերած են. –

ԱՆՆ – ՄԱՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ՝ Էսքալ ա Շիփր

ՄԱՌՔ ՆՇԱՆԵԱՆ՝ Կախեալ է գրելս

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ՝ Փիսառօ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ՝ Բացարձակին վրէժը

ՏՈԼՄԱ ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆՈՐԻՆ

Գրեց՝ ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

Գաղափարներ կան, զորս կ'արժէ պեղել, կ'ըսեն ֆրանսացիք: Ըստ երեւոյթին տոլմային անոնցմէ է: Խորացնենք ուրեմն, քանի այսքան վիճուկ կը բարձրանայ անոր շուրջ:

Խօսքս անշուշտ վերջին յօդուածիս մասին է «Համերգի մը առթիւ» խորագրով (*): Այս տոմսը երկու մասերէ կը բաղկանար. «տեսական» մաս մը ու, որպէս կենդանի օրինակ, քանի մը տող Լուսինէ Զաքարեանի ու Կոմիտաս Քառեակի մասին:

Սկսինք երկրորդ մասէն:

Կոմիտաս Քառեակի հասցէին գրուած գնահատական տողերուն մասին առարկութիւն չկայ: Ուրախ եմ: Արդէն գնահատութիւնը ոչ մէկ ատեն հարց չէ ստեղծած մեր մօտ, դժբախտութիւն է: Անցնինք:

Տարակարծութիւնը ուրեմն Լուսինէ Զաքարեանի շուրջ է: Ըստ ոմանց քննադատութիւնը ամբողջովին անտեղի է, ըստ այլոց՝ չափազանցուած: Բացատրուինք ուրեմն:

Լուսինէ Զաքարեանի երգահանդէսներէն մէկուն առաջին անգամ ներկայ եղած եմ ճիշդ տասը տարի առաջ, 1971 Յունուարին, Պէյրութի ամերիկեան համալսարանի «Ճեմպլի Հոլ»ի մէջ: Ցաճախ ունկնդրած եմ նաեւ իր սալերէն մէկը, հրապարակուած 1968-ին կարծեմ, Երեւանի մէջ: Այս հանդիպումները առաւելաբար համակրանք ներշնչած են ինծի:

Էնվալիտի երգահանդէսը սակայն այլ բան էր: Անընդունելի՝ նուազագոյնը չորս պատճառներու համար.

Ա. — Երգչուհին ոչ մէկ յարգանք ցուցաբերեց իր մեկնաբանած կտորներուն բնագրին հանդէպ: Ի բաց առեալ քանի մը կտորներէ, մնացեալ բոլորին պարագային չափի ու կշռոյթի յարգանք չկար: Ընդհակառակն: Մէջտեղ հանելու համար իր ձայնի քնարական գեղեցկութիւնը (որ խնդրոյ առարկայ չէ), Լուսինէ Զաքարեան ամենայն ազատութեամբ բնագիրները յարմարցուցած էր իր ուզած ձեւով:

Բ. — Նոյն նպատակաւ, Լուսինէ Զաքարեան թրէմոլօ մտցուցած էր ամէն տեղ: Իմ համեստ կարծիքով, երգելու այս ոճը ամբողջովին խորթ է հայկական եկեղեցական երաժշտութեան նկարագրին հետ: Այս երաժշտութեան գլխաւոր յատկանիշներէն մին պարզութիւնն է՝ արտաքին շպարներէ զերծ մերկ գեղեցկութիւն մը:

Գ. — Եւրոպական կտորները մեծամասնութեամբ մեկնաբանուեցան երաժշտանոցի մը առաջին դասարանի մակարդակով: Դժբախտաբար ո՛չ աւելի, ո՛չ ալ պակաս:

Դ. — Փոխանակ յառաջդիմելու, Լուսինէ Զաքարեան կարեւոր յետքայլ մը արձանագրած է անցնող տասը տարիներուն ընթացքին: Կշռոյթներու խախտումը Պէյրութի մէջ ալ նկատելի էր. այժմ կշռոյթ չէ մնացած այլեւս. Լուսինէ Զաքարեան կ'երկարէ իր ուզած չափով, մինչ իրեն ընկերացող խեղճ երգէոնը տափակ նօթ-ի մը վրայ դամուած, ընելիքը չի գիտեր:

Ընդհանուր առմամբ երգչուհին չափազանց կարեւորութիւն կուտայ իր ձայնի անտաշ գեղեցկութեան, ու անբաւարար տեղ կը տրամադրէ ինքնաշխատութեան: Մնացեալին մասին միայն արհամարհանք ունի: Արդ՝ երգը միայն ձայն չէ, այլ նաեւ բնագիր, նկարագիր ու աշխատանք:

Այս արհամարհանքին զոհ գնաց նաեւ Կոմիտաս Քառեակը: Առանց նկատի առնելու, որ յայտագիրը միայն իր երգահանդէսով չէր վերջանար, Լուսինէ Զաքարեան այնքան բազմապատկեց պիսերը (մեծ մասը անտեղի կերպով), որ առանք գրեթէ նոյնքան երկար տեւեցին որքան իր հիմնական բաժինը: Արհամարհանքը անքաղաքավարութեան սահմանին հասաւ. անվերջանալի պիսերուն վերջ մը տալու յոյսով, կազմակերպիչները այլեւս յայտարարեցին, որ հինգ վայրկեան դադար մը ետք, հերթը պիտի գար Կոմիտաս Քառեակին. ինչ փոյթ. Լուսինէ Զաքարեան շարունակեց երգել: Արդիւնք. Կոմիտաս Քառեակը զոհեց նախատեսուած կտորներէն մին ու սկսաւ նուագել աննկարագրելի խառնաշփոթութեան մը մէջ: Հարկ եղաւ սպասել երկրորդ կտորին՝ այսինքն Միրզոյեանի քուարթէթին, որպէսզի Քառեակը կարենար ցուցաբերել այն հարազատութիւնն ու գեղեցկութիւնը՝ արդիւնք ջանադրութեան ԵՒ տաղանդի, որուն առջեւ կարելի է միայն խոնարհիլ:

×

Այսքանը տոլմային մասին, որ ինչպէս ըսի հիմնականը չէր, այլ պարզ օրինակ մը: Հոս պարտիմ տուրք տալ Լուտվիկ Պագլիին. առաջին անգամ ինքն է որ պատկերաւոր զուգահեռ մը ըրաւ տոլմային ու երաժշտութեան միջեւ, Միլանոյի մէջ, ԻՔՈՄ-ի Ա. համագումարի ընթացքին, 1978-ի ամառը: Անցնինք հիմնականին, որ ինքնութեան հարցն է անշուշտ:

Առաջին հերթին զարմանք մը կ'ուզեմ յայտնել, որ անմեղ չէ անշուշտ: Ինչո՞ւ համար ազգապահպանումէ ճառողները ամենաքիչ հետաքրքրուողներն են ինքնութեան հարցով: Ինչո՞ւ անոնց մօտ է որ կը հանդիպինք ամենաթոյլատու կեցուածքներուն, երբ ինքնութիւն եւ մշակոյթ կ'ոտնակոխուին:

Ի՞նչպէս կարելի է ծափահարել, երբ արուեստագիտուհի մը կ'արհամարհէ թէ՛ բնագիրը թէ՛ նկարագիրը մեր երգին: Ի վերջոյ մշակոյթը կը փոխանցուի տունէ տուն ու սերունդէ սերունդ, արուեստագէտներու, գրագէտներու ու նոյնինքն ժողովուրդին խողովակով: Ի՞նչ կը մնայ այդ ժառանգութենէն եթէ աղաւաղուած կերպով հասնի մեզի:

Լուսինէ Զաքարեանի համար տարբերութիւն չկայ Ներսէս Շնորհալիի ու Փերկոլէզիի միջեւ: Ազատ է: Բայց ըսփիւռքահայու իմ կեդրոնական եզրս տարբերութիւնն է, հարազատութիւնը: Ես չկամ այլեւս եթէ տարբերութիւն չկայ իմ եւ միւսին միջեւ՝ Հայուն եւ ոչ — Հայուն միջեւ: Հայը չկայ այլեւս եթէ ինքն իրեն հետ հարազատ չէ:

Սփիւռքը կորսուած է եթէ տարբերութիւնն ու հարազատութիւնը մնայուն կերպով չապրուին ու չշեշտուին: Ազգապահպանումէ ճառողները տարբերութենէն կ'ամչնան ու կը վախնան: Պատրաստ են հարազատութիւնը զոհելու, տարբերութենէն խուսափելու համար: Համոզուած չէ՞ք: Դիտեցէք Լիբանանի օրինակը. ազգապահպանումի գաղափարախօսութեան ամենայաջող գետինը, ինչպէս կ'ըսուի: Արդ, ո՞ւր ծնան այդ ապուշ ճպուռ երգիչները՝ հայերէն բառերով ԵԷ՛ ԵԷ՛ երգողները. ժամանակին Պուրճ — Համուտի մէջ կը ճռային, հիմա ալ Քալիֆորնիոյ տարածքին:

Ու ո՞ւր կը տեսնէք ամենախստապահանջ փնտռտուքը հարազատութեան: Օ՛ յարակարծութիւն. այն գաղութներուն մէջ, որոնք կորսուած կը նկատուէին հայապահպանողներուն համար: Հո՛ս է, օրինակի համար, Ֆրանսայի մէջ, Իսի լէ Մուլինոյի «այլասերող» աղոց մօտ, Վիրժինիա Փաթթիի մը նման «կէս հայուհի» մը մօտ է, որ ամենալուրջ փնտռտուքները կան հայ երգի, հայ երաժշտութեան, հայ մշակոյթի: Կարելի է վիճիլ անո՛նց մեկնաբանութեան կամ ոճին մասին. բայց անհերքելի է անոնց մօտ հարազատութեան փնտռտուքը ու լրջութիւնը այդ որոնումին:

Այս տողերը կը գրեմ ամենայն ազատութեամբ, որովհետեւ ես ինքս լիբանահայ եմ ու հպարտ պատկանելիութեամբս: Չեմ անտեսեր լիբանահայ գաղութի առաւելութիւնները, չեմ ուզեր ծածկել թերութիւնները:

Ինչ որ պարզ է ու մեկին, այն է որ ֆրանսահայ գաղութի դժուարին պայմաններուն մէջ առաւել եւս կը հասկցուի անհրաժեշտութիւնը անվիճելի ըլլալու ինքնութեան հարցի գծով: Հաւաքականութեան մը զանգուածային ներկայութիւնը Հայաստանի մէջ (նուազ չափով Լիբանանի մէջ) ծանրութեան կեդրոն մը կը ստեղծէ միջոցի կալուածէն ներս: Հարազատութեան գետնի վրայ խախտումները այնքան ալ աչքառու չեն

Թուիր ուրեմն հոն. ճօճանակի մը նման ամէն բան ի վերջոյ իր տեղը կը վերադառնայ ու խախտումները ձեւով մը ինքնաբերաբար կը սրբագրուին:

Այսպէս չէ պարագան Սփիւռքի մէջ, ուր ապածանրութեան վիճակ մը (état d'apesanteur) գոյութիւն ունի: Հոս բնական ճօճանակներ չկան խախտումները սրբագրելու համար. իւրաքանչիւր խախտում անվերադարձ չեղումի մը կրնայ առաջնորդել: Հոս պատմութիւնն է ծանրութեան միակ կեդրոնը, յղումի միակ կէտը: Հարազատութիւնը անհրաժեշտ է, ներկան պատմութեան գիծին մէջ պահելու համար: Առանց հարազատութեան ո՛չ ինքնութիւն կայ ո՛չ ալ պատմութիւն:

Ահա թէ ինչու կորսուած ենք եթէ մեր ինքնութեան հարցը լուրջի չառնենք: Ահա թէ ինչու կորսուած ենք եթէ մեր երգին տոլմա խառնենք:

(*) «Յառաջ», 21/22 Մարտ 1981.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՕՐԵՐ

ՑԻՑԻԼԻԱ ԲՐՈՒՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. և վերջին Մաս)

Երգահանդէսը կը սկսէր իմ կատարումով, պանդուխտի երգով...:

«Վերա՛ն աշուն, դառնէր գարուն,
«Ճամբայ բացուէր ղարիպներուն...
«Ղարիպ դառնէր ուր վաթանին
«Զը մեռնէր ղարիպ, մուրատ
սրտին...» (*):

Երգահանդէսին վերջաւորութեան՝ յուզուած ու գամուած էի հայրենի բեմին...: Անմիջապէս, կարօտով ու արցունքով զիս շրջապատեցին տարագիր Մշեցիներ, գրագէտներ եւ արուեստագէտներ...:

— «Էդ ի՛նչ հոյակապ տարազ է», գոչեց, Սասունցի Դաւիթի յուշարձանի տաղանդաւոր հեղինակ, արձանագործ Երուանդ Քոչար, որուն ծանօթ էի Փարիզէն, իր ուսանողութեան օրերէն:

Զիս տեսնելով, ա՛խ մը քաշեց, վերյիշելով անցեալը: Երուանդ Քոչար, ամուսնացած էր գոյոցական մտերիմ ընկերուհիիս, չքնա՛ղ Վարդուհիին հետ. անոնք, 1926-ին կ'ապրէին ռիւ տէ վ'էքօլի իրենց փոքրիկ արուեստանոցին մէջ: 1928-ին Վարդուհին, մեռաւ թոքախտէն, Քօշէնի հիւանդանոցը: Իսկ իրենց նորածին աղջնակը, Վարդ, մօրը մահէն տարի մը առաջ, իրիկուն մը հոգեվարքի մէջ, ես եւ Երուանդ Քոչար փոխադրած էինք «Մանուկներու հիւանդանոցը» ուր եւ մահացած էր. յաջորդ առաւօտեան արշալոյսին...:

Միշտ բեմին վրայ, լսեցի ձայն մը թիկունքէս — «Տիկին Արմենուհի, Տիկին Արմենուհի» ետիս դարձայ եւ տեսայ բարձրահասակ, թուխ անձնաւորութիւն մը որ լուռ զիս կը դիտէր: Շուրջիններս ներկայացուցին, գրագէտ Հրաչեայ Քոչարն էր...:

— «Ո՛հ, որքան ուրախ եմ» ըսի, յիշելով բնաշխարհի հարազատ հոգիով իր գրածները մանաւանդ, գլուխ գործոց Նահապետը...—

— «Սիրելի Տիկին Արմենուհի, դու մեզ փոխադրեցիր Մշու դաշտ, Սասնոյ լեռներ եւ Ալաշկերտի Զօրեր ... դու մեզ իրապէս յուզեցիր...» — ըսաւ ան: Երգահանդէսին վերջաւորութեան, զիս շնորհաւորելու եկաւ, Հայաստանի քիւրտ բանաստեղծ, Ջրնդին, որ յայտնեց թէ Տարօնի մեղեդիները, լէ՛ — լէ՛ները ու լօ՛ — լօ՛ները, իրեն յիշեցուցած էին քրդական ողբերգներն ու պարերգները: Ջրնտին, ինծի ներկայացուց իր ամբողջ ընտանիքը, երաժիշտ եւ բանաստեղծ զաւակները, որոնք կը խօսէին հայերէն...:

Իսկ Արագածի փէշերէն, եկած էին Սասունցիները...: Դժուար է յիշել բոլորը, սակայն կարելի չէ մոռնալ մէկը, սպիտակ մազերով ու պեխերով հսկայ մը, որ մօտեցաւ, յարգանքով բարեւեց եւ ըսաւ.

— «Դու, մեր հերոսուհի Գիւլիզարի աղջիկն ես, թոյլ տուր որ պագնեմ գլու ճակատ» եւ համբուրելէ յետոյ ըսաւ. — «ահա՛, այս պահարան քեզի իբրեւ նըւէր, երբ երթաս քու տուն Ֆրանսա, էն ժամանակ կը կարդաս» — շնորհակալութիւն յայտնեցի եւ համբուրեցի իր ձեռքը: Բայց Սասունցի հայրենակիցս չյայտնեց ինծի իր անունը...:

Երգահանդէսը կազմակերպած էին արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ Մշակութային Կապի Ընկերութիւնը, Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան Վարչութիւնը եւ Հայկական (ՍՍՌ) Կրթական Նախարարութեան Արուեստի Ինստիտուտը:

Ցողնած ըլլալով եւ մերժելով բոլոր հրաւէրները, երգահանդէսին գիշերը վերադարձանք Քիեւեան փողոց, Զապէլ Գուլանեանի տունը, ուր կը գտնուէր նաեւ հօրաքրոջս աղջիկ Հեղինէն: Նըստած ճոխ սեղանին գլուխը, յանկարծ յի[illegible] չեցի Սասունցի հայրենակցիս նուէր պահարանը, զոր մոռցած էի վերարկուիս գրպանը: Բերի եւ անսահման հետաքրքրութեամբ, Հեղինէի, Զապէլի եւ [illegible] մուսնոյն, Եղիազարի ներկայութեան բացի պահարանը եւ ինչ տեսնեմ... Զօրավար Անդրանիկի գունաւոր նկար զինուորական համազգեստով, կուրծքը զարդարուած պատուանշաններով. Նկարին ետեւ գրուած էր ինծի ուղղ[illegible] ուած ձօն մը...: Անկարելի եղաւ զսպ[illegible] արցունքներս...: Ցետոյ, նշմարեցի խնամքով ծալուած մեծ թուղթի մը վրայ, մեքենագիր երկար գրութիւն մը, նայեցայ ստորագրութեան եւ կարդացի Պարոյր Սեւակ անունը, որուն [illegible] ծանօթ էի այդ օրերուն. հաւանաբար այդ իրիկուն ա՛ն կը գտնուէր երգահանդէսին մէջ: Անհամբեր եւ յուզումով [illegible] կըսայ կարդալ բարձրաձայն...: Դժբախտաբար, սկիզբի տողերը միայն կը յիշեմ:

— Մենք յանցաւոր ենք, մենք մեղաւոր ենք դէպի Անդրանիկը եւ անոր նմանները...»: Հազիւ բերանս բացած, տանտէրը գոյն նետած, կոպտօրէն ձեռքէս խլեց գրութիւնը եւ չձգեց որ կարդամ մնացեալը...: Ես, զարմացած եւ խռ[illegible] ված անոր յանդգնութենէն, ըսի — «բայց ի՞նչ իրաւունքով կ'առնէք ինծի վերաբերեալ այդ գրութիւնը...»: Տնեցիներ[illegible] ը, այլայլած, Հեղինէն ալ միասին մէկ բերան գոչեցին. — «Արմենուհի ջան, մի՛ վշտանար, մենք քեզմէ աւելի տեղեակ ենք կացութեան, քո՛ւ սիրոյն եւ քու օգտի համար, կը խնդրենք որ այս գրութիւնը չկարդաս, տեղեակ չես [illegible] բովանդակութեան եւ հետք չտանիս [illegible] բանիս»: Հազար անգամ զղջացի պահարանը բանալուս...: Ամէն ջանք թափեցի համոզելու զիրենք, թէ, վնասակար ոչ մէկ բան կը տեսնէի ծրարին մէջ, [illegible] նի որ Անդրանիկի մասին ազատօրէն կը խօսուէր Հայաստանի մէջ եւ թէ անոր սուրն ու լուսանկարը այժմ ցուցադրուած էին պետական Թանգարանին մէջ: Սակայն տան տէրը անխախտ մնաց իր որոշումին վրայ: Ձեռքէս առնելով [illegible] կերն ու գրութիւնը տարաւ իր սենեակը եւ փակեց գզրոցին մէջ...: Այդ [illegible] բական գիշերը, չուզեցի վշտացնել [illegible] սիրող եւ հիւրընկալող բարեկամները...: Սակայն, հոգիս խռոված մնաց այդ գիշեր...: Անկարելի եղաւ աչքս փակել: Գզրոցին մէջ բանտարկուած Անդրանիկի նկարը եւ Պարոյր Սեւակի պատգամը, մղձաւանջ դարձած, զիս հալածեցին մինչեւ լոյս...:

×

Անջնջելի մնացած է նաեւ հոգւոյս մէջ Արագածի ստորոտէն, լուսնակ գիշերով վերադարձ մը, դէպի Երեւան:

Ընկեր Արմէնի ինքնաշարժով, Ցոլ[illegible] տաք ու պայծառ առաւօտ մը, Ցիցիլ[illegible] Բրուտեանի եւ իր հարազատներ[illegible] Գէորգի, Գնէլի ընկերակցութեամբ ճամբայ ելանք Երեւանէն: Հրաւիրուած էինք, 1915-ի կոտորածէն հրաշքով զատած Վանեցի ընտանիքի մը ագարա[illegible] կը, թարմ լաւաշով խորոված ուտե[illegible] լու:

Հասանք կէս օրէ առաջ: Դրան առջեւ թաղիքի մը վրայ նստած էր, տարեց [illegible] գարակապանը որ իր երախաներով [illegible] ջապատուած, «Տըլէ՛ Եամա՛ն» կ'եր[illegible] գէր...: Ոտքի ելաւ յարգանքով բարեւ[illegible] եց ու ներս մտանք: Պարտէզին մէջտեղը, ջուխտակ ակերէ գլգլացող աղբիւրին սառ ջրէն, տնեցիք ու դրացիք, [illegible] գրուած, նոյն բաժակէն իրենց պապերը կը յագեցնէին...: Հանոցին մէջ երկրորդ աքաղաղ մը, շրջապատուած հաւերով, կո՛ւկուլիկո՛ւ կը կանչէր, իսկ բակին մէկ անկիւնը, անուշաբոյր, երկու [illegible] ամսու խելառ հորթիկ մը, կապուած ծառին կը ցատկռտէր...: Մօտեցայ, գր[illegible] կեցի ու կարօտով համբուրեցի, յիշեցի[illegible]

անցեալը, ծննդավայրս եւ երջանիկ ման-կութիւնս...:

Ագարակին բակին աջ կողմը, լայն պատուանդանի մը վրայ բացօթեայ թոնիրի մը եզրին, ծալապատիկ նստած էր, խորոտիկ, կարմրաթշիկ տանտիկինը, որ հայու իր օրհնեա՛լ ձեռքերով, խմորի գունտերը, սփռելով զանոնք արագ կը զարնէր, հայրենի թոնիրին բարկ կողե-րու եւ բոցէ մը չանցած, կը հանէր, նոր եփուած անուշահոտ լաւաշները կը շարէր սպիտակ սփռոցին...:

Այդ տան ներքնամասէն, տեսայ հայ-րենի բուխերիկ մը, որուն մէջ անթեղ-ուած կրակին վրայ, տան հարսները, կը շամբրէին երկաթէ ձողերով խորոված-ներ...: Սակայն ինչ որ նորութիւն էր, ինծի համար, օճախին վերեւ պատին վը-րայ կախուած, Քրիստոսի Խաչելութիւնն էր..., որուն առջեւ, տանը մեծ ու փոքր անդամները եւ մենք, ծունկի գալով, ա-ղօթեցինք եւ «Տէր Ողորմեա» երգե-ցինք...: Ապա, նահապետական ճոխ սեղանը բացուեցաւ ոչխարի խորովածով եւ հայրենի բուրումնաւէտ խոտե-րով...:

Այդ տանը մէջ, կը գտնուէր Աստուա-ծային բոլոր շնորհներով օժտուած պա-տանի մը, ... Վանիկ, որ հմայեց մեզ, մերթ երգելով ու թրթռացնելով իր քե-մանչայի լարերը, իբրեւ Սայաթ Նովա ... Մերթ, արնդահարելով, իբրեւ Լոռիի բարձունքներուն դեղերող, սիրահար հո-վիւ Սարօ...:

×

Վերադարձին, լուսնակ գիշերով ան-ցանք Արարատեան դաշտէն...: Մէկ կողմէն, որոշապէս կը տեսնուէին զոյգ Մասիսները, իսկ միւս կողմէն, դեռ կը նշմարէինք Արագածը, որմէ, հետզհետէ կը հեռանայինք...: Ինքնաշարժը կը սուրար, իսկ բոլորակ լուսինը, կը վա-զէր մեր ետեւէն...:

Անմահ Կոմիտասի, «Լուսնակն անո՜յշ, հովն անո՜յշ, չինականին քունն անո՜յշ» մեղեդին արթնցաւ մեր շրթներուն...:

Ցինցիղ, դէմքը դարձուցած կառքին պատուհանին, հեռուները կը դիտէր...: Գիտական հետաքրքրութենէն աւելի բար-ձըր, վերլուծական միջոցներէն աւելի խոր ձգտում մը կար իր մէջ, որ ահա, կը յայտնուէր ինծի, եւ որ զինք շաղկա-պած էր հինէն ի վեր այս խորհրդաւոր տեսարաններուն եւ անոնց մէջէն բխող Հայ Երգին հետ:

Կը հասնէինք Երեւան...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(*) Ղարիպի այս երգով կը սկսէր նաեւ, երգահանդէսին նկարագրութիւնը, Գ. Ռոստոմեանի ստորագրութեամբ, «Սովետական Հայաստան» ամսագրի, 1964-ի Փետրուարի թիւին մէջ, «Տարօնի երգը» խորագրով:

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

– ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԻՆ ԱՌԹԻՒ –

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միու-թիւնը կազմակերպած է Յոբելենական Ցերեկոյթ մը նուիրուած Տիկին Էլիզ Այ-վազեանի, նախկին Տնօրէնուհի Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի: Ցերեկոյթը, գեղարուեստական յայտագրով մը, տեղի պիտի ունենայ, Կիրակի, Ապրիլ 5-ին, Կիմէ Թանգարանի սրահին մէջ:

Տիկին Էլիզ Այվազեան – ծնեալ Գա-վուքճեան – ծնած է Պոլիս: Իր նախնա-կան կրթութիւնը ստացած է իր ծննդ-դավայր Գատըգիւղի Արամեան եւ Փա-լագաշեան վարժարաններուն մէջ, յետոյ իր ուսումը շարունակած եւ աւարտած է Առնաւուտգիւղի Ամերիկեան Քոլէժը:

Իր ուսանողութեան շրջանը անցուցած է Ժընեւ եւ վկայուած Ժընեւի համալ-սարանի կենսաբանական ճիւղէն, աշա-կերտելով աշխարհահռչակ փրոֆեսօր-ներ Կլապարէդի եւ Բովէի: Ընտրուած է ասիսթան Կլապարէդի, փորձնական հո-գեբանութեան լապորաթուարի մէջ, ինչ-պէս նաեւ վարած է շէֆի պաշտօնը Ինս-թիթիւ Ժան Ժագ Րուսոյի հոգեմանկա-վարժական հետազօտութիւններու կեդրո-նին: Աւելի ուշ հետեւած է Փարիզի Սոր-պոնի մանկա – հոգեբանական դասըն-թացքներուն:

Վերադառնալով Պոլիս, նուիրուած է ուսուցչական ասպարէզի, դասախօսելով Կեդրոնական Վարժարանի մէջ 20 տարի-ներ 1929 – 1949, առաջին 10 տարիները իբրեւ ուսուցիչ, իսկ վերջին 10 տարի-ներն ալ իբրեւ տնօրէն եւ դասախօս, հանդիսանալով միակ կին ներկայացու-ցիչը Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի պատմութեան տնօրէնական ցանկին մէջ:

1950-ին Ֆրանսա մեկնած է, ստանձ-նելով Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի տնօրէնութիւնը:

Երկար տարիներ վարած ու դասախօ-սած է իր նախաձեռնութեամբ հիմնուած Փարիզ, Թրէվիզ փողոցի Ազգային Տան Հայկազեան վարժարանին մէջ:

Կենսագրական այս հակիրճ տողերով կարելի չէ անշուշտ թէկուզ ուրուագծօ-րէն, ներկայացնել Տիկին Էլիզ Այվազ-եանը որ հանրածանօթ է իր անսահման նուիրումով ու իր կարկառուն վաստա-կով, մասնաւորաբար կրթական ու ման-կավարժական դետնի վրայ:

Բայց լաւ ճանչնալու համար զինքը, հարկ է հաղորդուիլ իր խօսքերով, հարկ է ճանչնալ իր գործերը որոնց մեծ մասը տակաւին անտիպ են:

ՍԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՐՊԵՏ ԻՐԱՒԱՐԱՐ ԼԵՒՈՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարսէյ տեղի ունեցած ըմբշամարտի (սամպօ) աշխարհի ախոյեանութեան մըր-ցումներուն առաջնութիւնը նուաճած Գառնիկ Յովհաննիսեանի յաջողութեան մէջ մեծ դեր ունի իր մարզիչը՝ Լեւոն Հայրապետեան, որուն ութ տարի աշա-կերտած է ըմբշամարտիկը: Լեւոն Հայ-րապետեան ի՛նք եւս Մարսէյի մէջ ցու-ցաբերած է իրաւարարի վարպետութիւ-նը, որուն համար ալ իրեն շնորհուած է միջազգային բարձրագոյն կարգի իրա-ւարարի կոչում: Լեւոն Հայրապետեան տարիներ հանդէս եկած է մրցաշարքերու մէջ, եղած է դինամոյական ըմբիշներու համամիութենական ախոյեան եւ բազմա-թիւ անդամներ ներկայացուցչական մըր-ցաշարքերու դափնեկիր: Իր աշակերտ-ներէն մեծ յաջողութիւններու հասած են նաեւ Սերգէյ Առաքելեան, որ 1978-ին դարձած է Խորհ. Միութեան ախոյեան, Մարկոս Շիրինեան եւ Հրաչիկ Խաչատր-եան որոնք մրցանակներ շահած են Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու ամառնային 7-րդ սպարտակիադին, Արամ Գրիգոր-եան, որ Խորհ. Միութեան ախոյեանու-թեան մէջ 3-րդ հանդիսացած է, ինչպէս նաեւ աւելի քան երեսուն ըմբիշներ՝ ո-րոնք կը կրեն մարզանքի վարպետի կո-չում:

×

ԴԵՐԱՍԱՆ ԳԷՈՐԳ ԹՈՒՍՈՒԶԵԱՆ

Ստեղծագործական երկարակեցու-թեան մրցանիշ հաստատած է մոսկուա-բնակ դերասան Կէորկի Թուսուզով (Գէորգ Թուսուզեան), որ հակառակ իր 90-ամեայ տարիքին, կը շարունակէ մաս-նակցիլ երգիծական թատրոնի ներկայա-ցումներուն, ուր ունի 50-ամեայ վաս-տակ մը: Ծնած է Նոր Նախիջեւան: Նա-խակրթութիւնը հայկական վարժարանին մէջ ստանալէ ետք մտած է ռուսական գիմնազիա, ուր ուսանելու տարիներուն իսկ մասնակցած է սիրող ներկայացում-ներու, որոնք կը տրուէին հայերէն եւ ռուսերէն: 1915-ին աւարտելով Մոս-կուայի Համալսարանի իրաւաբանական ճիւղը վերադարձած է Ռոստով եւ դար-ձած երդուեալ ատենակալի օգնական: 1918-ի շրջանին մաս կազմած է Նախի-ջեւանի Թատրոնի կողքին հայկական խումբին, ապա Ռոստովի «Թատերական արուեստանոց»ին: 1920-ական թուական-ներուն Թուսուզով հաստատուած է Մոս-կուա եւ մասնակցած «Մի՛ հեկեկայ» խումբի ներկայացումներուն: 1934-էն ի վեր հանդէս կուգայ Մոսկուայի Երգի-ծանքի Թատրոնին մէջ:

ԴՈՂՋՈՒԹԻՒ ԴՈՂՋՈՒԹ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 10-ին, տե-ղի ունեցած է ողբացեալ Եդուարդ Սա-հակեանի տան կարգը (մեռած՝ Մարտ 8-ին), մասնակցութեամբ առաջնորդ Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեանի եւ Նիւ Եոր-քի, Նիւ Ճըրզիի, Ուաշինկթընի ու Ֆի-լատելֆիոյ քահանայ հայրերուն: Արա-րողութեան աւարտին, առաջնորդը անգ-լերէն դամբանական մը խօսած է վեր առ-նելով Եդուարդ Սահակեանի տարիներու վաստակը՝ «Հայրենիք»ի խմբագրու-թեան օրերէն մինչեւ Հայաստանի Հան-րապետութեան Ուաշինկթընի դեսպանա-տան իր պաշտօնավարութիւնը: Ազգային յուղարկաւորութեան յատուկ արարո-ղութիւնները կատարուած են Մարտ 11-ին, նոյն եկեղեցին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Հոս եւս, Մեսրոպ Եպիսկ. դամբանական մը խօսած է: Ա-պա, ողբացեալին մարմինը ամփոփուած է Սիտըր Կրով գերեզմանատունը, ուրկէ ետք հոգեճաշ մը տրուած է, որու ըն-թացքին խօսք առած են յանուն Ազգ. Վարչութեան Սարգիս Թըչոյեան, յանուն Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի, Հ. Ե. Դ.ի եւ «Հայրենիք»նե-րուն ընկ. Պապ Տէրեան, Հ. Յ. Դ. Նիւ – Եորքի Արմէն Գարօ կոմիտէի եւ Հայ Գրագէտներու Բարեկամներու Ընկերակ-ցութեան կողմէ ընկ. Ստեփան Տարտու-նի, իսկ Հ. Օ. Մ.ի կողմէ Շնորհիկ Կիւ-րոյեան: Բոլոր խօսողներն ալ շեշտած են ողբացեալին ծառայութիւններն ու նուիրումը Հայ Դատին, Հ. Յ. Դ.ին եւ հայ ժողովուրդին:

×

ՆԻՒ ՊՐԻԹԸՆԻ Ս. Ստեփանոս Եկեղեց-ւոյ մէջ, Փետր. 23-ին, Ղեւոնդեանց քա-հանայից տօնին առթիւ, տեղի ունեցած է Ամերիկայի Կիլիկեան Թեմի արեւել-եան շրջանի քահանաներու համար սեմի-նար մը: 12 հոգեւոր հովիւներ, առաջ-նորդ Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեանի գլխա-ւորութեամբ, խոկումի եւ սերտողու-թեան 8 նիստեր գումարած են Փետր. 23 – 24-ին: Բոլոր դասախօսները իրենց նիւթը առած են Պօղոս Առաքեալի «Գա-ղատացւոց Թուղթ»էն, յանգելով այն եզրակացութեան, որ օրէնքը միայն չի բաւեր՝ փրկութիւն ձեռք ձգելու համար, այլ՝ անհրաժեշտ է ունենալու նաեւ հա-ւատք եւ ազատութիւն՝ օրէնքի կա-պանքներէն: Փետր. 24-ի երեկոյեան, քահանայական զգեստաւորումով պա-տարագած եւ քարոզած է Մեսրոպ Ե-պիսկ., որ ներկայացնելէ ետք Պօղոս Ա-ռաքեալը, շեշտը դրած է սեմինարի ա-ռաւելութիւններուն վրայ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐՏԻԿ՝ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԵՏ

Հրացաններու ձայներուն հետ մարա-գին մօտ բռնած էր թառվառ եկող սագե-րու ու հնդկահաւերու աղաչաւոր ու խը-ժալուր ճիչ: Մարագը բոց առած էր: Բո-ցի լոյսը մութին մէջէն դուրս բերած էր կռուողներու դէմքերը ու ձիերու կեր-պարանքները:

Ցեստ՝ ձիերու արշաւը:

Սպիտակ Ձիաւորը Թորթանցի կռուող-ներով կ՚ուզէր օղակի մէջ առնել ղօլամ-ները:

Ղօլամներէն երեք հոգի մարագ մտած էին Խուրշիտը փախցնելու համար, սա-կայն բռնուած էին թակարդի մէջ: Բոցը իր կրակէ թեւերուն ներքեւ ամփոփած էր ամբողջ մարագը:

Մարագի հրապարակին վրայ կռուող ղօլամները օղակի վտանգէն դուրս գա-լու համար, սուր արշաւ մը ըրին ու կտրեցին օղակին այն մասը, որ բռնած էր Թորթանցի Սարգիսը: Ղօլամներու ճարպիկ այդ շարժումը Մարտիկ ինքն ալ հաւնեցաւ: Անտարակոյս այդ յանդըգ-նութիւնը Ճին Տուրսունինն էր, որուն մասին խօսած էր հայ կինը, մտածեց Մարտիկ:

Ջորեպան Թաթոս առաջին անգամ ըլ-լալով՝ այդ կռուին մէջ ցոյց տուաւ իր յանդգնութիւնը: Ան մի քանի ձիաւոր-ներով ղօլամներու ետեւ ինկած՝ քշած էր զանոնք մինչեւ հեռաւոր սարերը:

Հրդեհ առած մարագի բոցին լոյսը ինկած էր մինչեւ գիւղի տուներուն ու դաշտերուն մէջ թառվառ եկող սագերու սպիտակ թեւերուն վրայ:

Միջոցին մէջ կար ճենճերի հոտ:

Մարտիկ՝ Ջէրչի Կիրոսի մօտ վերա-դարձած՝ մտիկ կ՚ընէր Նաճար Արթինին: Արթին կը պատմէր թէ ինչպէ՛ս հրացա-նաձգութեան ընթացքին, փորսող սալով մտած էր սագերու տունը ու այնտեղէն մարագին կրակ տուած:

Մարագի թեթեւ կուիը անցաւ այնպէս, ինչպէս պարզկայ երկնքի ժամանակ փայ-լատակումի խաղը կը կատարուի ու յե-տոյ նորէն լռութիւն: Հրդեհի կարմիր լոյսը դաշտերուն մէջէն հետզհետէ կը հաւաքուէր ու բոցը կը փլէր ինքն իր վրայ:

Գիւղին ու դաշտերուն մէջ նոր հան-դարտութիւն: Ատեն ատեն դաշտերուն մէջ թառվառ սագերու եւ հնդկահաւերու ձայներ կուգային միայն: Ձիաւորները՝ ձիերու թամբերուն կռթնած՝ հանդիստ կ՚ընէին: Միջոցը այնքան խաղաղ էր որ սագ մը իր գլուխը թեւերուն տակ՝ ճիշդ Ջէրչի Կիրոսի ոտքերուն մօտ թառած էր մէկ ոտքի վրայ:

Այդ խաղաղութեան մէջ Կիրոսի գը-լուխը կ՚ըսես Ջրաղացքի մը աղմուկով լեցուած էր: Ծրագիրները քարտէսի գը-ծերու պէս կը շարժէին:

Մարտիկ, արմուկի վրայ կռթնած՝ մինչեւ իր ուսերուն իջնող սպիտակ ձիուն գլուխը կը շփէր ու կը սպասէր վաղուան արեւին: Ջէյնապ Մարտիկի ուսերուն թեւ տուած էր, իսկ հայ ժողովուրդը իր ապրումներով, զրկանքներով ու խան-դավառութիւններով Մարտիկի մտա-ծումներուն տուած էր ոսկիի ծանրու-թիւն:

Երկնքի վրայ խաղաղ կապտութիւն մը կար:

– Մարտիկ, տղաս...

Կիրոս վաղուան մասին կը խօսէր:

×

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Նշանտուքի ու պարի գիշերը, երբ ըՍ-պիտակ Ձիաւորի յաղթանակին լուրը առին, մանաւանդ երբ իմացան, որ Շէյխ Ձէլալ կախած են ծառէն, գիւղացիներու պարին մասնակցեցան նաեւ Փետայինե-րը: Կը պարէին Խէչօն, Պետօն, Կարմիր Սերոբը: Պարին մէջ Սոման վառվռան վարդ էր դարձեր ու կ՚երգէր: Սոմայի կողքին պարի մտած էր նաեւ Մարգա-րը:

Հովտի մթութեան մէջ կարծես Մար-տիկի ու ձիաւորներու յաղթանակին շուն-չը կար:

– Կարօ, հէյ, Կարօ:

(Շար. 292)

Տէր եւ Տիկին Վահէ եւ Ժանէթ Տամլամեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն, իրենց մօր՝

Այրի Տիկին ԹԱԳՈՒՀԻ ԱԼԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 1–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Ապրիլ 3–ին, Վիլըմոմպլի եկեղեցին, հայկ. ծէսով եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Վիլըմոմպլի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ, ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ:

Որեւէ մահագդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԼԻՈՆ.— Գասպար Ինէքճեան, Աղաւնի եւ Մանուկ Բամպուքճեան, զաւակներով՝ Վազգէն ու Վահէ, Թագուհի Աղաճանեան, յուզումով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, զոքանչին, մեծ–մօր եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԻՆԷՔՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ Դաւիթեան, Արաբկիր)

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 25–ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ մտերիմ շրջանակի մէջ:

Քառասունքի հոգեհանգստեան պաշտօնը կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 12–ին, Տէսինի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

×

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
Մրցանակաբաշխութեան Հանդէսը՝
ՅՈՒՆԻՍ 21–ԻՆ

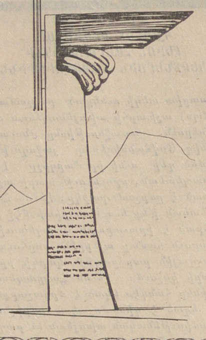
J. PIERRE et SONI YAPOUDJIAN

Agents Généraux

A. G. F.

TOUTES ASSURANCES:
Commerçants - Artisans - Auto
Vie - Habitation - Industrie
46, Bd. GENERAL LECLERC
92110 - CLICHY
Tél.: 737. 15. 12

L'Union des Etudiants
et de la Jeunesse Arménienne
organise
UN MEETING — DEBAT
« La Jeunesse Arménienne de Paris »
Dimanche, 5 Avril, à 16 h.
Centre Protestant Montsouris
8, Villa du Parc Montsouris - Paris 14e

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄՕՏ, ՄԱՅԻՍ 4-ԻՆ
ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
(ԱՊՐԻԼ - ՄԱՅԻՍ 1915)
ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Այս բացառիկ ազգային եւ պատմական նշանակութիւն ունեցող հանդիսութեան ներկայ ըլլալու համար դիմել՝

TRANSTOURS
25, Rue d'Argenteuil — Paris 1e
Պ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ Հեռ. – 261·58·28
Գին՝ 3350 Ֆ.

Ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Ապրիլ 10
Մեկնում՝ Փարիզէն Ապրիլ 26–ին
Վերադարձ՝ Մայիս 7–ին

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց քրոջ՝ Տիկին Սիրարփի Քէշիշեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Տօնապետեան, 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման, իրենց սիրելի մօրեղբօր՝ Լեւոն Կարապետեանի մահուան առթիւ (Կարտան), փոխան ծաղկեպսակի:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՆՈՐ ԹՈՒԱԿԱՆԸ
Մեկնում՝ Մայիս 2, — Վերադարձ՝ Մայիս 15
(14 Օր)

Արձանագրութիւնները՝ մինչեւ Ապրիլ 12 — Մէկ անձի համար 3450 Ֆ.

Դիմել՝

Mr. Simon Avdoyan	*S. Gazarian*
24, Ave. de Valdonne - 13013 Marseille	*40 bis, Rue Nungesser - 69150 Décines*
Tél.: (91) 70. 02. 33	*Tél.: (16.78) 49. 55. 76*

GRAND GALA SPECTACLE

Organisé par
L'ASSOCIATION DES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE
A u profit des Oeuvres Sociales
Sous la Présidence d'Honneur de
Monsieur JEAN FONTENEAU (Député - Maire de Clamart)
VENDREDI, 10 AVRIL, à 20h.30 précises.
Centre Culturel Jean Arp - 22, Rue Paul Vaillant - Couturier, 92140 Clamart.

PROGRAMME:

Pour la Première Fois à Clamart
L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN
NAVASSART

Billets à vendre:

KEHYAYAN — 124, Av. Henri Barbusse, CLAMART — Tél.: 645. 13. 36
Librairie PALOUYAN: 9, Rue de Trévise, Paris 9e — Tél.: 523. 24. 97
BAKERDJIAN — 35, Rue de Trévise, Paris 9e — Tél.: 770. 07. 25

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

2–ուկէս եւ 5–ուկէս տարեկան երկու երախաներով զբաղելու համար համար, հայ երիտասարդ կին մը կը փնտռուի:

Բնակութիւն, սնունդ եւ աշխատավարձք:

Հեռաձայնել.— ՊԵՏԻԿԵԱՆ
378· 97· 61

BOUC BEL-AIR

L'ASSOCIATION CULTURELLE
DES ARMENIENS DE BOUC-BEL-AIR
organise
2 *Jours de Fête, avec une représentation du groupe de Danse « NAVASART »*
Le Samedi, 11 Avril, à 21 h.
et
Le Dimanche, 12 Avril, à 15 h.

L'OPTIQUE

RAYMOND STEPANIAN
Opticien diplômé d'Etat

30, Rue Paradis — 13001 Marseille
Tél. (91) 33. 82. 51

— *Technique. Service. Accueil.*
— *Les plus grandes marques en Optique et en Lunetterie.*
— *Verres ultra minces pour myopes.*
— *Equipement spéciaux pour opérés de la cataracte.*

20% de remise à tous les mutualistes.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Խանասորի Դաշտահանդէսը, Լիոնի մէջ, Յունիս 28–ին

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
Հինգշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20–ին
Ալեք Մանուկեան Մշ. Կեդրոնին մէջ
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e
Խօսք կ'առնէ՝
Երեւանէն հիւրաբար քաղաքս գտնուող, Հայաստանի Մինիստրների Խորհուրդին առընթեր Գլխաւոր Արխիւային Վարչութեան Պետ՝
Փրոֆ. Տոքթ. ԱՇՈՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
« Ս. Հայաստանի Արխիւները եւ Պատմական Գիտութեան Զարգացումը »
նիւթին շուրջ:
Դասախօսութենէն ետք տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն, ի պատիւ Հայրենի ականաւոր հիւրին:
– Մուտքը ազատ է: –

Le Restaurant

EREVAN

a ouvert

son magasin
de TRAITEUR et de COMESTIBLES
29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT EREVAN	TRAITEUR EREVAN
26, Rue Bergère, 75009 Paris	29, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi	Tél.: 523.44.73
40 Sortes de Hors - d'œuvres	*Toutes sortes de Hors-d'œuvre,*
25 *Sortes de Plats*	*Charcuterie et Spécialités Arméniennes*

L'ASCENSION A

EREVAN

DU 21 AU 29 MAI

Une semaine de détente, dans une ambiance arménienne, loins de vos soucis professionnels.

Accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN
Départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:	A LYON:
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**
3, Rue de l'Arrivée	48, Cours de la Liberté
Imm. CIT - 7e étage	69003 — LYON
75749, Paris — Cedex 15	Tél.: (7) 860. 13. 66
Tél.: (1) 538. 67. 47	

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
5
DIMANCHE
5 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.880 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.880

ԲԱՑԱՐՁԱԿԻՆ ՎՐԷԺԸ

Զուտ մտածումի եւ արարքի, բացարձակի ու յարաբերականի յաւիտենական հակադրութեան շուրջ Խաչիկ Թէօլէօլեանի ստորագրած յօդուածը «Յառաջ»ի Փետրուար 1-ի համարին մէջ լուրջ խնդիր մը կը դնէ մեր մտադրաւ, գաղտնի ապրող մտաւորականութեան առջեւ: Իր խորագոյն էութեան մէջ՝ կեցուածքը հակադրելէ անդին կ'անցնի ու այս երկրի ընդհանուր մտայնութեան համաձայն մընալու համար՝ կը թուի հակիլ դէպի փորձառական ճշմարտութիւններու կողմը, արժեւորել կեանքի զգայնութեան մէջ խարիսխ նետած իրականութիւնները՝ որոնք զանգուածներու ապրումներով ալ պաշտպանուած են: Այս կ'ըլլայ ի հեճուկս զուտ վերացական արժէքներու վարկին, գոյութեան, ճշմարտութեան: Անշուշտ, լաւագոյն կացութեան մէջ, այս երկուքը, տեսութիւն ու փորձութիւն, փոխ – ներգործ ազդեցութիւն ու կապ պիտի ունենան որովհետեւ եւայլն – այդ մասին պէտք չկայ վարժապետական տափակութիւններու մէջ իյնալու: Պրն. Թէօլէօլեանի մտայնութեան վտանգաւոր կողմը այն է որ ուրանալով վերացական ճշմարտութիւններուն վաւերական գոյութիւնը՝ ան կը միտի ջնջել կենսունակ, անհաշտ, անդուլ պայքարը՝ որու պըտուածքը արի ու արթուն կը պահէ մարդկային բնաւորութիւնը: Անթիւ հատորներ գրուած են այս պայքարին մասին, որու կենսավառութեան շնորհիւ է որ դեռ մեր փորձառութեանց փողոցներուն կը հանդիպինք կրօնական ըղձացումին ու արուեստի տաղնապին, բարոյական սկզբունքներու եւ բանականութեան: Ու անհրաժեշտ չէ ամէն վայր – կեան Ցիսուս կամ Մարքս վկայութեան կանչել՝ հասկնալու համար թէ ինչ տեղի կ'ունենայ Սփիւռքեան իրականութեան մէջ. բոլորս կ'ապրինք զայն ու գիտենք

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ուր է վէրքը որ կը սպառնայ մեզ պատմութեան գերեզմաննոցը առաջնորդել: Որքան ատեն որ չունինք մտաւորական ահաբեկիչներ կամ յեղափոխականներ, չունինք զգօն ընտրանի որ բացարձակի սիրով պատրաստ ըլլայ ապրիլ, ստեղծել ու մեռնիլ՝ այնքան ատեն տակաւ քայքայումի վտանգը պիտի հալածէ ու այլասերումի ախտը պիտի վարակէ մեր բարեկեցիկ կամ ժողովրդային զանգուածները:

Խ. Թէօլէօլեան իր յօդուածով ակնարկութիւն կ'ընէ «Ընտրանի Թիւ 2» գըրութեան, ուր ճիգ մը կ'ըլլար լուսաբանելու բացարձակի ու Սփիւռքահայ մտաւորականութեան կապերը: Շեշտե –

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԳՐ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ՔԱՄԻՑ ՓԻՍԱՌՕ

(1830 - 1903)

Pissaro

Autoportrait 1873

«Մտաբերէ թէ ես գեղջկական խառնուածքով եմ, մելամաղձոտ, կոշտ երեւոյթով եւ վայրի. ժամանակի ընթացքին է որ միայն կրնամ հաճելի ըլլալ, եթէ քիչ մը բարեացակամութիւն գտնուի զիս դիտողին մօտ. սակայն անցորդին կողմէ նետուած նայուածք մը շատ արագ է. ան միայն մակերեսն է որ կը նշմարէ, քանի ժամանակ չունենալով կ'անցնի կ'երթայ»:

(Փիսառօ՝ իր Լիւսիէն տղուն)

×

Միջազգային չափանիշով կազմակեր –
պուած առաջին ցուցահանդէսն է այս,
իր ծննդեան 150–ամեակին առթիւ: Տը–
պաւորապաշտ նկարիչներէն միակը՝ որ
մասնակցած ըլլայ անոնց կազմակեր –
պած ութ ցուցահանդէսներուն, 1874 –
1876 թուականներու միջեւ: Հակառակ
ատոր, ինչպէս նաեւ այն կարեւոր դե –
րին, որ ան ունեցած է տպաւորապաշտ
նկարիչներու ընկերակցութեան եւ նոյ –
նանուն դպրոցին բնութագրմանը մէջ,
ու դեռ՝ ամենաբեղուն իր վաստակին,
[…]ևիլ Փիսառօ պիտի ըսէր.– «Սիզլէի
[…] կը մնամ որպէս պզտիկ տպաւորա –
պաշտութեան» (Մոնէ եւ Մանէ դըտ –
նելով գլուխը):

[…]ր մասին այս դատումը իրաւացի է
եւ ունի բազմաթիւ բացատրութիւններ:
Նախ Սիքէրթի կողմէ եկած մատնանը–
շումը կայ.– «Փիսառօն նկարիչ մը չէ
անոնց համար որոնք նկարչութեան մասին կ'ընթեռնուն, այլ անոնց՝ որ զայն կը դիտեն»: Երկրորդ՝ ան չունի Մոնէի աչքը որ ծայրագունութեան հասցուցած է արտաքին տպաւորութեան ընկալումը, ճանաչողութիւնը: Իր գործը ճանչցուած է իբր վեհերոտ եւ պահպանողական՝ Մոնէի, Մանէի, Ռընուարի մը բաղդատմամբ, թող որ ինքն ալ ամբողջովին չէ բաժնած Մոնէի ճաշակը եւ մօտեցումը լոյսին, մթնոլորտին եւ իրականութեան վաղանցուկ երեւոյթներուն նկատմամբ հակառակ իր մեծ հիացումին տպաւորապաշտութեան այդ պատկերքին հանդէպ, որմէ կրած իր ազդեցութիւնները ակներեւ են: Կայ դեռ երրորդ գլխաւոր պատճառ մը.– Փիսառոյի գործին այլազանութիւնը ոճի, նիւթի եւ միջոցի տեսանկիւններէն, ինչ որ զինք կը դարձնէ, շատ մը կողմերով, տպաւորապաշտ նկարիչներու մէջ ամէնէն բարդ արուեստագէտը:

Փիսառօ առաջին տպաւորապաշտն է, որ ունեցած ըլլայ քաղաքական դիրքորոշում: Քաղաքական – փիլիսոփայական տեսութիւնները զինք մօտէն կը հետաքրքրեն, սկսեալ Սէն – Սիմոնէն մինչեւ Փրուտոնին, ինչ որ իր մէջ զարգացուցած է այս վերջինոյն անիշխանական ձգտումները: Իր շարք մը գործերուն մէջ, եւ տարբեր թուականներուն, ասոնց ազդեցութիւնը տեսանելի պիտի ըլլայ: Գաղափարաբանութիւնը պիտի ըլլայ զինք յատկանշող եւ տարբերող տարրերէն մէկը իր «դպրոցակից» նըկարիչներէն:

Այս բոլորով (հանդերձ), նկարչական ի՞նչ հոկայութիւն մը կը պարզէ այս արուեստագէտը Կրան Փալէ–ի մէջ աշխարհի չորս ծագերէն հաւաքուած իր պաստառներով:

×

Իր առաջին շրջանի բնանկարները ազդեցութիւնը կը կրեն ժամանակակից հըռականներուն Քորօ, Քուրպէ, Տոպինյի եւ «Պարպիզոնի դպրոց»: Օրինակ մըն է նաեւ Միյէն: Բնանկարիչ մըն է ան ֆըրանսական աւանդութեամբ: Զինք ամէնէն շատ հմայողը կը մնայ Քորօն, որու ազդեցութիւնը տեղի պիտի տայ Մոնէի առջեւ: Փիսառօ պիտի դառնայ դերազանցապէս տպաւորապաշտ, առնուազն մինչեւ 1980 թուականը:

Փիսառոյի տպաւորապաշտութիւնը չափաւորող տարրեր ունի իր մէջ: Իր ըզգայութիւնը միայն աչքի հակազդեցութիւն չէ, այլեւ ամբողջ էութեան: Իր մօտ չափազանցութիւն չկայ սրտայուզութեան հասնող: Իր տպաւորապաշտութիւնը նախապատրաստական աշխատանքի մը վըրայ հիմնուած է, ուր գծագրութիւնը միշտ իր դերը ունի: Ցօրինումները նախապէս գծուած աշխատանքներ են, երբեմն որպէս ջրաներկ: Ուսումնասիրուած նախագիծեր՝ որոնք կը ծառայեն որպէս ընդունարանները զգայութեան հոսքին: Տպաւորապաշտութիւն մը ուրեմն՝ որ մտաւորական հարկադրանքին, եթէ ոչ խստութեան ներքեւ կը գտնուի որպէս մեկնակէտ:

Իր ոճը փոխուած է ըստ շրջանի եւ պատկերուած նիւթին, իսկ խորքը եղած է բաւական ճոխ եւ այլազան: Ասկէ՝ այն շուարումը որուն կ'ենթարկուի զինք ներկայացնողը երբ կը խօսի տպաւորապաշտ Փիսառոյի մասին:

1869–ին կ'աշխատի տպաւորապաշտներու նման պզտիկ եւ անկանոն գոյներով, որոնք տակաւ կը դառնան հաստ շերտեր լայն վրձինի մը գործածութեամբ կամ երանգապնակի դանակի միջոցով, սակայն միշտ անմիջականութեան շեշտով: Որոշ շրջան մը ետք վրձնահարուածները կը դառնան կարճ եւ կոր, որոնք զիրար խաչաձեւելով կը յառաջացնեն ձեւեր եւ կը կենդանացնեն նկարին մակերեսը: Այս միջոցը գործածած է մանաւանդ երբ կը պատկերացնէ «արդիական» նիւթ մը, ինչպէս գործարաններու ծխնելոյզները ճարտարարուեստական քաղաքի մը եւ կամ շոգենաւեր, մինչ նոյն շրջանին երբ կը պատկերէր դիւղական տեսարաններ, իր ոճը մերթ կը դառնայ «հատաւոր» – հաստ երանգախըմորի հատիկներ Մոնէի նման – եւ մերթ գոյնի անկանոն բիծեր, որոնք վերադրուելով կը յառաջացնեն խիտ եւ յղկուն մակերես մը:

Ու դեռ այս ոճը յստակօրէն պիտի փոխուի երբ նկարիչը թեւակոխէ իր նոր – տպաւորապաշտական շրջանը (1885 – 1890), ուր պիտի միանայ այս անգամ, երկու երիտասարդ նկարիչներու՝ Սինյաքի եւ Սէօրայի ու անոնց կիտապաշտ տեսութեան: Գիտականացած նկարչաձեւ մը ասիկա, ուր երանգները չէին դառնար տպաւորապաշտներու նման (այլ հարց՝ թէ այս վերջինները միշտ կը բաժնէի՞ն երանգները. իրենց երանգապընակին վրայ չէի՞ն խառներ նաեւ զանոնք, տալու համար բնութեան պահանջած արդիւնքները): Կիտապաշտները հատիկ – հատիկ կ'առանձնացնէին վրձնահպումները որպէսզի հեռուէն յառաջացնեն տեսողական խառնումը, ու այս միջոցով ստանան գունաւորումի առաւելագոյն մաքրութիւնը եւ լուսաւոր ուժգնութիւնը: Որքան ալ այս ձեւը գիտավերլուծական ըլլայ, ինքնին կը ստեղծէ նոր սեղմումներ. գիտական անշեղութիւն մը՝ որ իր օրէնքներուն կ'ենթարկէ նըկարիչը, կը շրջանակէ, կը սեղմէ կարելիութիւնները. կը բանտարկէ զայն: Արուեստագէտը նկարչութեան միջոցը կ'առնէ որպէս միակ նպատակը նկարչութեան: Փիսառօ, որ ունէր քաղաքական – անիշխանական թեքումներ՝ կը նեղուէր: Կիտապաշտութիւնը կը խլէր անմիջականութիւնը: Ու ան կը փոխէ ոճը որ կ'ըլլայ խառնուրդ մը տպաւորապաշտութեան եւ բնանկարի աւանդական տեսութեան իբրեւ տարբերուող ձեւերու ներդաշնակ խաղեր:

×

Փիսառոյի ոճերուն այս բազմազանութիւնը արդիւնքն է որոնողի իր բնութեան, ինչպէս խորքի այլազանութիւնը՝ իր գաղափարական հետապնդումներուն, կարեւոր մասամբ: Մէկը ազդած է միւսին վրայ: Ինք «հայրութիւն» ըրած է տաղանդաւոր նորերուն, որոնք պիտի կոչուին Սէզան, Կօկէն, Սինյաք, Սէօրա, Տըկա, տպաւորելով զանոնք սկիզբը ու ապա՝ ազդուելով անոնցմէ: Իր գործերուն կառուցուածքային որոշ հետապնդումը ազդեցութիւնն է Սէզանի, շրջագիծերու յստակութիւնը՝ վստահաբար Կօկէնի, մինչ Տըկայի հետ ան գործակցած է փորագրական կալուածին մէջ, ինչ որ իրեն դարձ մը պատճառած է դէպի մարդկային կերպարը: «Ընկերային խաղքութիւնները» փորագրային շարքը արդիւնքն է քաղաքական իր համոզումներուն: Ասոնց հետեւանքով է որ վերադարձ մը ըրաւ դէպի քաղաքային տեսարանները երբ տպաւորապաշտները ձըգած էին քաղաքը գիւղին ի նպաստ: Իր փարիզեան պողոտաները կը վխտան մարդկային գունագեղութեամբ եւ կը թրթռան տիւ եւ գիշեր: Քաղաքային կեանքը շարունակական է, ինչ որ նոյնը չէ Մոնէի պարագային: Անիշխանական Փրոփքինին տեսութիւնը, ըստ որուն օր մը ամէն մարդ պիտի վերադառնար հողամշակութեան, որպէս վերջնագոյն նըշան աշխարհի ներդաշնակութեան՝ իր նկարչութեան մէջ վերածուեցաւ բնանըկարներու, ուր դաշտային աշխատանքը տարապարհակ չէ. «Արքայութիւնը աշխատանքի մէջ է»: Հետեւաբար գիւղացին կը նկարուի թեթեւ, եթերային, իսկ անոր աշխատանքը՝ անճիգ: Այս մտապատկերով է որ իր կտաւները կը ներկայացնեն ներդաշնակ տեսողական իրականութիւն մը, ուր գեղչուած կը գտնուին կարգ մը ձեւերու կարեւորութիւնը ուրիշներու ի նպաստ, եւ ուր առաջին կարգի մարդկային նիւթը ներդաշնակուած կը գտնուի հեռաւոր խորքին հետ, ամէն տարր ստանալով իր արժէքը:

×

Ինչ որ աչքառու է Փիսառոյի մօտ, իր համեստութիւնն է՝ անտեղիտալիութեանը քով, եւ ճշմարտութեան ընտրութիւնը՝ որ կը զգուշանայ ճչան ներկայութենէ: Նկարչական ներկայութիւն մը՝ հանդարտ, նրբազգած, անկեղծ եւ խորստորոգելիներ՝ որոնք մեծ արուեստագէտի մը դէմքը քանդակեցին:

լ՞ու է որ այդ գրութեան մէջ պարզուած բացարձակի ըմբռնումը իմաստի ոչ մէկ բանութեամբ կարելի է վերածել « պաշտամունքի » կամ « կուռքի »։ Բացարձակի դատին նուիրուած ընտրանիին համար, որ տակաւին թէական իրողութիւն մըն է լոկ՝ «պաշտամունքի» գաղափարն իսկ օտար է ու կ'այլակերպէ իրողութիւնները, որովհետեւ այդ ծայրայեղ խստապահանջութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ այն միակ կէտը մտքի աշխարհագրութեան մէջ՝ որու բաղդատմամբ կարելի կը դառնայ բարոյական, գիտական ու գեղագիտական որեւէ դատում։ Անկասկած որ ատոր չափազանցութիւնը կրնայ ամլացնել ոչ միայն մտածումի արարքը, այլեւ գործելու ախորժակները։ Ու Մարքս, հաւանաբար իրաւունք ունի երբ կ'ըսէ թէ ժամանակը եկած է աշխարհը փոխելու, հակառակ անոր որ լաւ գիտէր թէ մինչեւ իր դարը աշխարհի մէջ եղած փոփոխութիւնները մեծ մասով փիլիսոփաներու եւ արուեստագէտներու դժգոհանքին ու աշխատանքին արդիւնքը եղած էր։ Սակայն ինչ որ Մարքս կը թուի մերժել եւ որ զուտ բանականութեան ընտրանիին համար ճշմարտութիւնն է՝ այն համոզումն է թէ մտքի ամէն խոյանք ու իմացականութեան ամէն արտակարգ արկածախնդրութիւն՝ որքան ալ անգործնական, անկարելի ու ազատագրուած մսի քաշողութենէն՝ ինքնին արարք մըն է որ կրնայ այնքան ազդու ըլլալ որքան գործի արարքը եւ աշխարհը փոխել այնքան որքան կը փոխեն զայն աղմկոտ ցոյցերը, գործադուլները եւ յեղափոխութիւնները։ Նոյնիսկ ութոփիստներու երազանքներն ու իտէալիստներու ցնորքները իրենց դերը կը խաղան քիչ մը աւելի արդարութիւն ու մարդկութիւն բերելով աշխարհի գործերուն մէջ։ Մտածումը կը փոխէ մտածողը, եթէ ան որեւէ « պաշտամունքի » մէջ չէ քարացած – ու նոյնիսկ այդ պարագային, պաշտամունքի մը մտասեւեռումը, կիրքի խըտացումը շատ անգամ բուն իսկ մղիչ ուժը կը հայթայթեն աշխարհը բարեկարգելու ձեռնարկներուն։

Այնպէս որ, բացարձակի ընտրանին չի մերժեր մասնակցիլ Պատմութեան եւ եթէ մարքսեան տեսութիւնները աւետարանը դարձած են մեր օրերու որոշ մէկ մտաւորականութեան՝ այդ իրողութիւնը պէտք չէ ճշմարտութեան մենաշնորհի նկարագիր առնէ։ Յեղափոխական ընտրանին իր բաժինը կը բերէ Պատմութեան, զուտ մտածումի արարքով որ կրնայ շատ դանդաղ ընթանալ կամ նոյնիսկ աննըշմարելի ըլլալ՝ սակայն վերջին հաշուով մարդ էակի կեանքի որակին փոփոխութեան մէջ կը կայանայ ամէն բարելաւում ու ոչ ոք փաստած է տակաւին թէ միջավայրը աւելի կարեւոր է կամ աւելի արագ կը փոխուի քան մտայնութիւնները։

Հրապարակէն քաշուած՝ կան մարդիկ որոնք բարոյական ու արուեստային ուժով միայն կրնան ազդել դէպքերու ընթացքին վրայ։ Նոյնիսկ կրօնականին ուժը կը ներգործէ դէպքերու վրայ – Ալեոշա Կարամազով կամ Հայր Զոսիմը նուա՞զ յեղափոխական էին քան Իվանը։ Արուեստագէտը մանաւանդ, չօշափելի իրականութիւն կը դառնայ միայն իր գործին ու երբեմն ալ խօսքին մէջ ու շատ անգամ ոչինչ կ'աւելնայ անկէ, ոչ մէկ փշրանք կը մնայ սեղանին վրայ կեանքի խնջոյքէն ետք՝ որ հաւաքէինք քով – քովի, մարդկային կենսագրութիւն մը կազմէինք։ Շատ անգամ, համբաւն ու աղմուկը՝ հանրութեան ուշադրութեան կը պարտադրեն մարդեր ու նաեւ գաղափարներ՝ բոլորովին չափազանցուած կարեւորութեամբ ու դժուար չէ տեսնել ինչպէս եւ ինչու պարկեշտ մտաւորականներ, ինչպէս են՝ Պետրոս Թերզեան, Խաչիկ Թէօլէօլեան չեն յաջողիր տոկալ այժմէականին հրապոյրին, արդիականին ընդհանրացումներուն ու կը հետեւին զանգուածները շարժող կարգախօսներուն՝ փոխանակ ականջ տալու իրենց բնիկ իմացական ապրումին, իրենց բնական, անպաճոյճ ենթակայութեան ձայնին։ Այն ատեն վստահօրէն պիտի ըմբռնեն ինչու համայնատիրական, չըսելու համար բռնատիրական մտայնութեան այնքա՛ն մօտ է այն մտածելակերպը որ գերազանցապէս ոգեկան ապրումներու մէջ գործադրուած, ապրուած ճակատագիրներուն կը զլանայ պատմական արժէք ու առաջ կը քշէ տնտեսական ու քաղաքական ուժերու բացարձակ գերակայութիւն մը։ Նոյնիսկ երբ կ'ընդունին մտքին հակազդեցութիւնը նիւթականին վրայ՝ իրենց մտածումը կը հիմնեն ոչ–ոգեկան խարխափի մը մէջ։ Այսպէս է որ այդ զարտուղի ոգեպաշտները, խօսափաները կրնան ծիծաղելի, անգործնական ու մինչեւ իսկ վնասակար թուիլ ընկերութեան՝ ինչպէս է պարագան արտակեդրոն արուեստագէտներուն, յանդուգն այլախոհներուն ու ըմբոստ մտաւորականներուն – սակայն ոչինչով կը նուազի անոնց արժէքը։ Ընդհակառակն – անո՛նց է որ կը պարտինք այն յարատեւութիւնը, որ մեզի կ'ազդարարէ չխաբուիլ քաղաքական – տնտեսական նոր դիտութիւններու յաղթանակի միամիտ քայլերգներէն, « յառաջդիմութեան », « իմանիզմի », « բանականութեան գերիշխանութեան » ու « գիտութեան հըրաշքի » բարեմիտ, լաւատես կարգախօսները լուրջի առնելու փորձութենէն։ Ծանօթ է բոլորիս մեր քաղաքակրթութեան շքեղ վրիպանքը, քաղաքակրթութիւն, կրօն, բարոյական եւայլն յղացքներո՛ւն իսկ խարուսիկ նկարագիրը։ Սակայն հարցը հոն է որ հոն ուր մենք, ընթացիկ մարդիկս, կը յուսաբեկինք ու կը համակերպինք անխուսափելի սատերուն՝ բացարձակի ընտրանին կը շարունակէ իր կռիւը թէ յոյսին եւ թէ ալ անյուսութեան դէմ, կառչած վստահութեան ու կասկածին սահմաններու անապրելի կէս – ճամբու կայանին, կը յամառի իր փորձին մէջ անհեթեթին դէմ կենալու, մտքին վրայ իր ձրի հաւատքը ամբողջովին չկորսնցնելու, իմաստի պէս բան մը փրկելու ընդհանուր փլուզումէն։

Սփիւռքի ներկայ պայմաններուն մէջ, յեղափոխական ընտրանին շատ հաւանաբար միակն է որ դեռ կրնայ գործել ազդու կերպով մեր զանգուածներուն վըրայ ու պատմութիւն կերտել։ Որովհետեւ մեր պատմութեան « ներկայ պայմաններուն » լոկ իմացական պատմութիւն մը կարելի է մեզի համար, քովն ի վեր Հայ Դատի հանած փոշիին ու աղմուկին։ Բոլորս ալ գիտենք բայց չգիտնալ կը ձեւացնենք թէ հինէն մնացած ու անմահութեան կեղծ կնիքով կնքուած գաղափարներու անթիւ մգլոտած « պալիա »ներ կան քարափը նետուած զորս անհրաժեշտ է փճացնել՝ կարենալ սկըսելու համար սփիւռքեան վաւերական գոյավիճակ մը։ Ու այս քանդումին պուլտողըրը բացարձակի վերնախաւն է, բարձրագոյն պրկումներու, մաքառումներու, անձկութեան մէջ թրծուած, ստեղծագործ, արի մարդիկ՝ որոնք ամէն կողմէ դուրս կը յորդին իրենց ազգային սահմաններէն ու կը կազմեն տեսակ մը միջազգային ընտրանի, որուն լեզուն շատ քիչերը կը հասկնան։

Իսկ ինչ կը վերաբերի ահաբեկիչներուն՝ դժուար է համաձայնիլ Պետրոս Թերզեանի ու Խաչիկ Թէօլէօլեանի հետ թէ անոնք կը խորհրդանշեն « Սփիւռքի առաջին միջամտութիւնը իր Պատմութենէն ներս »։ Ի՞նչ է անունը այն պատմութեան որ բախտի օրէնքով ու քմայքով կ'ընթանայ – հէքեա՞թ, առասպե՞լ։ Արդարեւ, ահաբեկչութիւնը այնպէս ինչպէս մենք Հայերս կ'ընենք մեր օրերուն՝ ահարկու բախտախաղի մը պէս, ռուսական ռուլէթի նման՝ կը կատարէ արարքներ որոնց հետեւանքին ու ազդեցութեան վրայ ոչ մէկ հակակշիռ ունի ինք։ Ոչ ալ մենք։ Ահաբեկչութիւնը ոչ մարքսեան « պատմութիւնը փոխելն է », ոչ ալ « պատմութեան զարթուցիչն է », հակառակ անոր որ որոշ իմաստով մեզ կ'արթընցնէ հայ կեանքի մէջ նոր խմորումներու գիտակցութեան։ Ահաբեկչութիւնը դատապարտուած է ինքնանպատակ արարքներու շղթայ մը մնալու եւ ոչ մէկ ձեւով կրնայ մտնել քաղաքական դատի մը հետապնդման դիպաշարին մէջ։ Անշուշտ անոր նպատակը կրնայ շատ վեհ ըլլալ, ոգին հայրենասիրական ու զայն իրագործողը կրնայ հերոսի վարկ վայելել՝ սակայն արարքը ինքը ապաբարոյ է որովհետեւ ոչինչ կայ արեւուն տակ որ արդարացնէ մարդ սպաննելը։ Իսկ Պատմութիւնը – ան ունի՞ բարոյական։ Պատմութենէն ներս միջամտութիւնը լա՞ւ արարք մըն է։ Եթէ այո՝ ահաբեկչութիւնը չէ կարելի լծորդել անոր, քանի որ բարոյական այդ օրէնքին ժըխտումն իսկ է ահաբեկչութիւնը։ Եթէ ոչ՝ ո՞ւր մնաց արարքին հերոսութիւնը կամ արդարացումը։

Ահաբեկչութիւնը սակայն այլ իմաստով մը կենսական դեր կրնայ խաղալ մեր կեանքէն ներս։ Իւրաքանչիւր արիւնալի արարքէ ետք, ամէն Հայ ապահովաբար հարց կու տայ ինքզինքին – եղածը սխա՞լ էր թէ շիտակ, դատապարտելի՞ էր թէ ոչ, կը նպաստէ՞ Հայութեան ու մարդկութեան շահերուն։ Այս հարցադրումը աւելի անձկալի կը դառնայ մտաւորականին պարագային, քանի որ ան, ուրիշ ոեւէ անձէ աւելի՝ ստիպուած է իր մտածումը արտայայտելու, որովհետեւ այդ ձեւով միայն կրնայ ազդել դէպքերու ընթացքին վրայ։ Դժբախտաբար, վերջին կէս դարուն, Սփիւռքի մտաւորականութիւնը իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ նախընտրած է լռել ու մեր ժողովուրդը չէ զգացած անոր ներկայութիւնը, կարեւորութիւնը՝ ազգին կեանքը խռովող տագնապներու ժամանակ։ Արդարեւ, ո՞ւր էր, ի՞նչ էր մեր գրագէտ – մտաւորական ընտրանիին անկախ, արի ու շիտակ խօսքը՝ Դուրեան Եպս.ի սպանութեան հետեւող տագնապին ընթացքին, 1937–ին, Խորհ. Միութեան մէջ կատարուած Մեծ Մաքրագործումի ժամանակ, Ներգաղթի ու այդ առթիւ կազմակերպուած կեղեքումներու օրերուն, Օշականի դէմ շղթայազերծուած պայքարին ատեն, Լիբանանի եղբայրասպան կռիւներու ու Անթիլիաս – Էջմիածին խզումի ժամանակ, 1962–ին, Սուրիոյ մեր գաղութին քայքայումին առթիւ, ի՞նչ էր մեր մտաւորականութեան անկաշկանդ, պարկեշտ կեցուածքը Լիբանանի քաղաքացիական կռիւներուն ատեն, Եանըգեանի գործած ոճիրին հանդէպ, Երեւանցի Զատիկեանի ու ընկերներուն գնդակահարութեան ժամանակ, եւայլն, եւայլն։ Այս դէպքերը զուտ հայկական տագնապներ էին – բայց միջազգայի՞ն տագնապները, ո՞ւր էին հայ մտքի մարդիկը, երբ մեծ տագնապներ կը խռովէին մարդկութեան խիղճը վերջին տասնամեակներուն։ Այս տողերուն նպատակը արուեստագէտին կամ մտաւորականին վրայ նուազագոյն իսկ պարտաւորութիւնը կամ ակնկալութիւնը դընել չէ – ոչ ալ մանաւանդ ազգին ծառայելու, զայն լուսաւորելու պարտականութիւնը – այլ շեշտելու համար այն ճըշմարտութիւնը թէ ընտրանի մը որ իր շուքին շուրջ կը դառնայ, ինչպէս եղած է մեր մտաւորականութեան ու ղեկավարութեան պարագան՝ տակաւ կը կորսնցնէ իր կարեւորութիւնը։

Արդ, հարցը, իր ամբողջ տագնապալի մտատանջ ստիպողականութեամբ կը դրուի մեր ընտրանիին առջին – դատապարտե՞լ թէ ոչ ահաբեկիչները։ Հետեւի՞լ զանգուածին բնազդներուն, մատ դնե՞լ ժողովուրդի սրտերակին, Պէյրութի ոսկերիչէն մինչեւ Ամերիկահայ գրագէտը, հարցնե՞լ Երեւանէն եկող [illegible]ներուն՝ թէ փնտռել անկախ մտածումի դժուար արահետը, պրպտել մեր ազգի անցեալի փորձառութեան մէջ նախընթաց մը կամ ուղեգիծ մը՝ թելադրուած անոր խառնուածքէն եւ իմաստութենէն։ Մինչեւ հիմա փախանք նման ընտրութենէ մը, սակայն այլեւս կարելի չէ փախիլ, կանգ առնելու է, քաջութիւնը եւ դիմակատեսութիւնը հաւաքելու է ու դիմագրաւելու է խնդիրը։ Որովհետեւ եթէ ունենայինք բացարձակին դատին լծուած ընտրանի՝ մինչեւ հիմա ընտրութիւն մը ըրած կ'ըլլայինք։ Կամ ալ ան, այդ ընտրանին մեզի լուծումներ թելադրած կ'ըլլար, տագնապ ու մղձաւանջ յարուցած կ'ըլլար մեր մտքերուն մէջ։

Ուշ կամ կանուխ, բացարձակը իր վըրէժը կը լուծէ՝ մեզ վռնտելով կեղծ դըրախտներէն ու յանձնելով մեզ ահաբեկիչներու կամքին։ Բացարձակը անգութ է ու կը դռեհկացնէ, կ'ամլացնէ մեր իմացական կարողութիւնները եթէ անտեսենք անոր ահաւոր պահանջները ու հետեւինք բազմութիւններու գործնապաշտ մտայնութեան։ Բայց դեռ ուշ չէ՝ որքան ալ անյոյս թուի կացութիւնը՝ փորձել փրկելու մեր ազգը՝ եւ դնելով զայն նոր գիտակցութեան մէջ հրամայականը դաժան, անթեք օրէնքներու որոնց յաճախանքով տառապեցան ու լուսաւորուեցան, պատմութեան մթին դարերուն՝ Հայութեան զարտուղի, անհաշտ միտքերը։

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ռէտոնըր, 1981, Մարտ 11

Escale Arménienne à Chypre

par Anne-Marie MOURADIAN

« Are you Armenian? ». Maintes fois répétée durant mon séjour à Chypre, la question ne cessera de m'intriguer joyeusement. A quels signes le Chypriote repère-t-il l'Arménien? Dressés sur leurs pics rocheux, parmi les oliviers ou les pins, vestiges et nids d'aigle fortifiés des Lusignan baignent le paysage chypriote d'un parfum épique et chevaleresque.

Aux environs de 1400, l'île comptait 30.000 Arméniens. Dignitaires princiers et grands négociants en formaient l'élite, entourant des rois francs aux veines teintées de sang arménien. Quel visage présente, cinq siècles après, la petite diaspora « hay » de cette île du Levant, charmeuse et déchirée?

Dans le dédale commerçant de Nicosie, les enseignes « Ouzounian », « Hay », « Erevan Food Center »... brillent, chaleureuses. Outre ses princes du négoce et de l'export — import, la Communauté arménienne de Chypre, aujourd'hui, c'est le fameux Institut Melkonian — collège d'enseignement secondaire —, les écoles primaires Nareg de Nicosie, Larnaca et Limassol, un député au Parlement, une demi-douzaine d'églises, un Archevêché, le couvent Saint-Makar actuellement entre les mains turques, deux clubs - Dachnak et Parekordzagan - qui jouent aux frères ennemis, la très populaire émission quotidienne à la radio captée depuis l'Egypte et le Liban...

Tableau dynamique qui laisse rêveuse l'Arménienne de Belgique que je suis. Combien sont donc nos compatriotes? Trois mille, seulement? Deux précisions s'imposent:

— Trois mille habitants sur un total de 600.000 insulaires représentent 0,5 % de la population, autant que notre diaspora en France.

— C'est dès le 6ème siècle après J. C. que les premiers colons arméniens auraient abordé cette terre douce et prestigieuse, plus petite que la Sicile.

En 1980, l'«Armenios» et le Grec s'y coudoyent en vieilles connaissances. Pourtant, les mariages mixtes se célèbrent ici plus rarement qu'en Europe. Peut-être parce que la vie, sur toute île, bat au rythme familier des coutumes établies. L'institution de la dot, qui exige de la fiancée grecque la maison et les meubles du futur couple, garde à Chypre toute sa vigueur. Aguerries l'une à l'autre, intimes mais dissemblables, communauté grecque et minorité arménienne cohabitent sans se confondre. Une entente chaudement fortifiée, voici sept ans, par l'irruption du danger commun.

1974: Profitant des provocations grecques, 40.000 soldats d'Ankara déferlent sur le Nord, tranchent le pays et la capitale en deux. Jadis, 400 familles arméniennes avaient choisi de vivre dans les secteurs chypriotes turcs. Par dessus le fossé séparant les deux races s'étaient créés des liens personnels et chaleureux de bon voisinage. Aujourd'hui, trois courageux irréductibles sont restés. Sur le vieux quartier hay de la Victoria street, à Nicosie, flotte le croissant blanc fond rouge de la nouvelle « République fédérée turque ».

Archevêché, Eglise Sourp Asdvadsadsin, Ecole Nareg, occupés, ont ressurgi quelques centaines de mètres plus au sud, de l'autre côté du «mur», en zone grecque. Leurs nouvelles constructions bordent l'agréable et verte Cyclopos, pardon! Armenian street, ainsi rebaptisée en 1980.

Une diaspora vivace et florissante malgré les tragédies de 1963 et 1974. Plus florissante même qu'avant 1963? Depuis les manifestations conquérantes turques, m'explique le souriant directeur de Nareg, Vartan Taschian, les Chypriotes grecs ont adopté une attitude résolument pro-minoritaire, au profit des Maronites, des Latins et plus encore, semble-t-il, des Arméniens. Par intérêt politique assurement. En souvenir peut-être aussi du vaste élan de solidarité arménienne, à

travers le monde, en faveur des 200.000 réfugiés Chypriotes grecs.

Tenez, par exemple: les bâtiments neufs et spacieux de l'école primaire Nareg ont été bâtis en 1972 aux frais du gouvernement, sur un terrain offert par le président Makarios. Bien qu'école d'Etat, entièrement subsidiée par les autorités de Nicosie, Nareg jouit d'une totale indépendance en matière de programme scolaire. De son côté, le collège Melkonian, ouvert en 1934, reçoit depuis cette année un subside officiel. L'Etat, qui se garde d'intervenir dans les affaires religieuses de la Communauté, lui a offert le terrain de la nouvelle église Sourp Asdvadsadsin.

Quant aux réfugiés hay, ils sont aujourd'hui, avec l'aide des Arméniens du Sud et de l'étranger, pour la plupart bien réinsérés.

Dans la vie quotidienne, quand l'«Armenios» loue le «Houyn», ce n'est pas tant pour ses prodigalités calculées que pour sa joyeuse et courageuse ardeur au travail, son élan chaleureux plus fort que les ruines, qui le pousse à reconstruire et développer son pays. «Et le Chypriote turc?». «C'est quelqu'un de bien» remarquera généralement l'Arménios. « Cordial et... honnête » précisera-t-il peut-être, en pestant contre l'ami Stavros, celui-là même qui, deux mois durant, réussit à lui refiler le kilo de mangues au prix de l'oke (1,25 kg.)...

Voici quatorze siècles que les Arméniens font partie du paysage chypriote. Leur présence dans l'île est faite de flux et de reflux. La première grosse vague y échoue vers 580 après J.C.

Deux villages, Arminou et Armenokhori, témoignent aujourd'hui par leur toponymie, des 3000 Arméniens envoyés voici 1400 ans dans l'île.l'Arménie comme Chypre font alors partie de l'empire byzantin. Dans les décennies qui suivent, plusieurs généraux arméniens nommés par Byzance, dont le fameux Vrakhamis, gouvernent l'île.

1191: Le Croisé troubadour Richard Cœur de Lion enlève l'île aux Byzantins. Il y épousera Berengaria de Navarre en présence du futur Léon le Magnifique, souverain de Cilicie, compagnon d'armes du Plantagenet et parrain du mariage. Quelques mois plus tard, Richard vend l'île aux Lusignans. Cette dynastie de chevaliers poitevins,amoureux de l'Orient, y règnera trois siècles, à la façon de Medicis levantins.

Tandis que, sous le sabre de Saladin, s'écroulent les royaumes croisés de Terre Sainte, l'île vit son fabuleux Age d'Or. A 75 km. des côtes turques et 100 km. du rivage syrien, Chypre, aujourd'hui comme hier, c'est un doux et fragile bonheur de vivre offert à tous les fugitifs d'un Proche-Orient ravagé.

A l'aube de quatorzième siècle, y affluent les réfugiés de Terre Sainte: Françs, Coptes, Arméniens, Maronites, Syriaques... Gens de mer et de négoce, les exilés transforment le port de Famagouste en entrepôt fabuleux, caverne d'Ali Baba luxuriante et cosmopolite. Célèbre par la beauté de ses courtisanes et la splendeur de ses arts, cette cité bouillonnante d'aventuriers-marchands s'affirme la plus oppulente et la plus prospère du Moyen-Orient. Vers 1400, la bourgeoisie arménienne détient une grosse partie du commerce du l'île. Entre Chypre et la Cilicie la chevalerie franquo-arménienne tisse un écheveau touffu de relations cosanguines.

Tout naturellement une collaboration — aventureuse — unit les deux royaumes chrétiens du Levant. La menace mamelouke et turque contre la Petite Arménie émeut la Chrétienité occidentale menacée dans ses intérêts commerciaux. La base de Chypre ravitaillera quelquefois la Cilicie en vivres,armements et en vaisseaux guerriers expédiés par les bons soins du Nonce Apostolique à Nicosie. Sans compter l'aide que les rois Lusignan eux-mêmes portent à leurs cousins de Petite Arménie. lorsque les relations entre les deux cours ne sont pas trop orageuses. Après l'invasion de la Cilicie par les Mamelukes, l'île d'Aphrodite abritera jusqu'à 30.000 Arméniens.

1480: Le Lion de St. Marc avale l'aigle Lusignan.

1570. Les Vénitiens à leur tour capitulent sous le sabre du général Lala Moustapha Pacha. La marée turque de 230.000 hommes qui s'abat sur Chypre, compte quelques 40.000 Arméniens, la plupart artisans maçons, chaudronnniers, machinistes, forgerons... Une poignée d'entre eux se fixera. Au début du XIXème siècle, 150 Arméniens sont restés. L'île s'est assoupie pour ne garder qu'une importance stratégique.

Lorsqu'en Juillet 1878, l'Union Jack est hissé sur la capitale, le pays est sous-développé et Nicosie offre l'aspect d'une bourgade balkanique engourdie de chaleur. Les Anglais, administrateurs du pays au nom de Sultan, manquent, de lettrés locaux. Une solution: en inviter d'Istamboul. Voici que des bords du Bosphore débarque dans l'île, une petite colonne d'intellectuels arméniens. L'un d'eux, M. Utidjian, « chief translator » du gouvernement britannique pour les affaires turques, deviendra le chef estimé d'un communauté arménienne déjà renaissante.

1914: La Turquie prend le parti du Kaiser. Sept siècles après le roi Richard, l'Angleterre réoccupe Chypre (*). A Famagouste transitent 6.000 volontaires arméniens d'Amérique et d'Europe bouillonnants d'un merveilleux espoir. Aux côtés des Alliés, ils formeront la fameuse Légion d'Orient. « La Cilicie délivrée » proclame Paris « accueillera un foyer national arménien sous protectorat français! ». Las! Le projet est mort-né. Vers 1920, Chypre accueille 7.000 rescapés des massacres turcs. Dans les dix ans qui suivent, beaucoup refont voile, vers l'Egypte, la Grèce, la Syrie, la France...

En 1960, année de l'indépendance chypriote, un millier de nos compatriotes s'embarquent pour la Grande Bretagne, un autre millier rallie l'Arménie Soviétique.

Aujourd'hui, forte de 3000 âmes, l'entreprenante et prospère communauté hay représente, avec les 3.000 Maronites et le millier de Latins, l'une des trois minorités chrétiennes du pays. La culture en son sein est largement à l'honneur.

Dans un vaste parc boisé se dressent les bâtiments ocres du célèbre Institut Melkonian. Deux cent cinquante adolescents, filles et garçons, venus du Liban, de Jordanie, du Koweït, de Grèce, de Syrie, d'Iran, du Golfe arabe, de Turquie et de toutes les régions de l'île, y cohabitent. Leurs professeurs, tout aussi cosmopolites, sont en majorité diplômés d'universités américaines, d'Arménie Soviétique — Ganantchian — y enseigna la musique — et de Beyrouth.

Melkonian, disent certains, c'est comme un cœur qui forme des jeunes venus de tout le Proche-Orient avant de les relancer à travers le monde. « Nous aimerions » souligne sa directrice madame Bedikian, « que les élèves sortis de nos rangs, constituent une élite intelectuelle arménienne internationale ».

A l'origine de l'Institut, la générosité de deux self-made-men, deux frères: Garabed et Krikor Melkonian. Issus d'une famille pauvre de Césarée en Turquie, ils créent, vers la fin du siècle dernier, une fabrique de cigarettes en Egypte. La « Melkonian » se fumera à travers tout le Proche-Orient. Ayant bâti fortune, ces deux célibataires chargent l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance de New York d'ouvrir un centre d'éducation pour enfants déshérités. Une photographie célèbre nous les montre coiffés du fez, le visage volontaire marqué d'une barbiche soyeuse, le regard triste et sévère de Krikor, l'œil rond et malicieux de Garabed...

En 1926, l'UGAB crée à Nicosie le «Melkonian Educational Institute» Pourquoi situer l'établissement à Chypre? Parce que l'île, alors colonie britannique, semble garantir aux Arméniens sécurité et liberté. Les premiers élèves sont les orphelins du génocide.

En 1934, l'orphelinat se mue en école secondaire préparant à l'enseignement supérieur anglo-saxon. Chaudement célébré par les uns, discuté par d'autres qui lui contestent ses prétentions élitistes, l'Institut Melkonian de nos jours représente avant tout, un centre culturel dynamique et fébrile de la diaspora. Depuis 1934, quelques 1200 diplômés sont sortis de ses rangs, disséminés aujourd'hui à travers l'Amérique, l'Europe, l'Arménie et le Moyen-Orient.

Non loin de l'Institut, dans l'Armenian street, la façade blanche et les jardins de l'école primaire Nareg jouxtent la nouvelle église Sourp Asdvadsadsin, encore encombrée d'échaufaudages.

Si Melkonian est l'œuvre de deux industriels, Nareg doit le jour au rêve généreux d'un homme de lettres. Vers 1895, Vahan Kurkdjian, alias l'écrivain Pagourani, rencontre la grosse bourgeoisie arménienne d'Egypte, de France et d'Angleterre. Avec l'argent recolté, il ouvre en 1897 un orphelinat à Nicosie. Son but: y accueillir les enfants rescapés des massacres d'Abdul Hamid et les former à divers métiers artisanaux: cordonniers, tailleurs, tisserands...

1903: Exit l'orphelinat. Une école primaire lui succède, une seconde s'ouvre dès 1909 à Larnaca, une troisième à Limasol en 1951. Aujourd'hui, les trois écoles Nareg de l'île, étroitement liées avec l'Archevêché, totalisent 167 élèves.

Les cours y sont essentiellement donné en arménien, le grec n'intervenant que comme troisième langue, après l'anglais. Le jeune sorti de Nareg, ne pourra par conséquent entrer au gymnasium grec mais aura le choix entre Melkonian, l'English School, la Grammar School ou encore, l'American Academy.

Citoyens à part entière, les Chypriotes arméniens n'en bénéficient pas moins d'un statut un peu particulier. La loi les soumet, en principe, comme les Grecs, au service militaire de deux ans. En pratique, ils s'en voient dispensés. « Et entre Arméniens, quel est le climat? » « Oh, ça va bien, l'an dernier, pour la première fois, Dachnaks et Parekordzagan ont fêté le 24 Avril ensemble » me répond-on d'un sourire amusé. Apparemment, la maladie diasporique n'a pas épargné Chypre... Tous les quatre ans, les deux partis battent le rappel de leurs partisans pour l'élection du député arménien au Parlement de Nicosie. Sans avoir droit au vote, ce dernier joue un rôle essentiel comme porte-parole de nos compatriotes dans toutes les affaires les concernant. demandes de subsides, aménagements d'écoles, constructions d'églises. Autre porte-voix de la communauté, l'excellente émission radiophonique de Sebouh Apkarian, jadis hebdomadaire, aujourd'hui quotidienne, fête cette année ses 26 printemps. De 3 à 4h. tous les après-midi, elle rassemble à l'écoute non seulement les Arméniens de Chypre mais atteint, par dessus les flots, nos compatriotes d'Egypte, de Syrie et du Liban.

Petite mais rayonnante, la diaspora chypriote n'a donc, malgré 1974, rien perdu — au contraire — de son dynamisme. Beaucoup plus qu'en Grèce, population hellène et minorité arménienne ont, à Chypre, noué des liens de solidarité « stimulés » bien sûr, par la fragilité de leur charmeuse et vulnérable oasis maritime.

(*) *Chypre deviendra officiellement colonie de la Couronne britannique en 1925.*

ԿԱԽԵԱԼ Է ԳՐԵԼԷՍ

1980–ին լոյս տեսաւ, «Յառաջ – Մատենաշար»ին իբրեւ թիւ 14, Խաչիկ Թէօլէօլեանի «Սփիւռքի մէջ» հատորը: Հեղինակը խմբած է հոս այն յօդուածները, գրեթէ ամբողջութեամբ, զորս «Միտք եւ Արուեստ»ի ընթերցողները առիթն ունեցած էին ճաշակելու, 1976–էն ասդին: Գրախօսական մը այս հատորին մասին թերեւս կրկնութիւն թուի. Սփիւռքի մի՛ւս թերթերէն սպասելի էր աւելի որ անդրադառնային, առնուազն ակնարկի մը կամ յիշեցումի մը ձեւով, այս գիրքին երեւումին (1): Ոչ թէ արձագանգելու ճիգ մխումով, այլ քննողական հայեացքով մը: Սպասելի ու փափաքելի էր, բայց նաեւ հնարաւոր ու անհրաժեշտ: Քանի որ Խ. Թէօլէօլեան, նոյնիսկ եթէ չի ներկայացներ իր գրութիւններով մտածողական արարքը, մասնագիտացած ու կուռ իր հանդամանքով, նոյնիսկ եթէ տեղ կու տայ մեր լրագրութեան մէջ քիչ մը ընդհանրացած թերթօնական ճաշակին, մեծ առաւելութիւնն ունի գոնէ գաղափարներ ու մտածումներ առաջարկելու, հարցեր արծարծելու, որոնք վեր են մեր միջինէն, և ամէն պարագայի՝ պահանջին տակը կը դնեն իրենք զիրենք նոր կացութեան մը նոր եզրերով մօտենալու, մօտենալ փորձելու: Ու հարց կու տամ ինքզինքիս. ո՞ւր են մեր հայատառ մամուլին մէջ այն անձերը, որոնք դէչ – աղէկ աւանդապահներն են իբր թէ Սփիւռքի մէջ հայ լեզուին ու հայ միտքին. ո՞ւր են այն մէկ – երկու լուրջ կամ անլուրջ լրագրողները, որոնք յօժարէին ձեռք առնել նոր լոյս տեսած գիրք մը, գիրք մը որ բարձր դագաթներ ալ չի յաւակնիր նուաճել, որոնք յօժարէին նստիլ իրենց գրասեղանին, քանի մը տող խմբագրելու համար անոր շուրջ: Չեմ իսկ ըսեր՝ որոնք վիճարկումի մտնէին անոր հետ, չափելով անոր ծրագրածին բուն դրդապատճառները, քանի գիտեմ որ վիճարկումը կ'ենթադրէ կազմուած միտքեր, եւ վստահ չեմ որ անձնական մտածողութեան մը, հանրացումի բովէն անցած մտածողութեան մը տէր մարդիկ շատ ըլլան մեր հայ մտաւորականներու կամ լրագրողներու փաղանգին մէջ: Եւ անոնք՝ որոնք կրնային քիչ մը նորոգուած նայուածք մը նետել այսպիսի հրատարակութեան մը վրայ, թերեւս չեն գիջիր հայերէն լեզուով տարուած մտածումի փորձերուն նսեմացնել իրենց վսեմութիւնները: Մընաց որ այս վերջին պարագան ալ – լեզուական ու մշակութային աշխարհի փոփոխութիւնը – դիւրաւ շրջանցելի չէ, եւ վստահ չեմ որ Խ. Թէօլէօլեանի հատորին մէջ ամփոփուած լրագրական – մտածողական արտադրութիւնը արդարացուցած ըլլայ ինքզինք այս գետնին վրայ:

Բացատրուիմ, որքան որ հնարաւոր է: Կրնայ պատահիլ որ գիրք մը իր խորութեան, խորաթափանցութեան հետեւանքով՝ լռութեան մատնէ լուրջ ընթերցողը, այն մէկը որ նախ՝ պէտքը կը զգայ այդ խորութեան ճամբէն անցնելու իր կարգին, մօտենալու համար իր հաշւո՛յն անոր սկզբնաղբիւրին, իւրացնելու համար անոր փորձառութիւնը: Բայց կը կրկնեմ. որքան ալ խոր ըլլայ Թէօլէօլեանի շօշափած նիւթերուն բուն, հեռահայեաց հարցադրութիւնը, հեղինակը կը մտնէ այդ հարցադրութեան մէջ իբրեւ յօդուածագիր մը, իր իսկ խոստովանութեամբ, եւ մինչեւ իսկ պէտքը կը զգայ «յօդուածներու հաւաքածոյ մը... հանրութեան» ներկայացնելու իր անսովոր արարքին արդարացուցիչ «բացատրականով» մը անդրադառնալու (2):

Գրեց՝ Մ. Ն.

Ֆրանսայի մէջ, գիտենք մօտաւորապէս: Այնպէս որ հոս ամփոփուած գրութիւնները լայն չափով մատչելի են միջին ընթերցողին ու միջին լրագրողին: Այս իրենց բացառիկ արժանիքով է որ ամէնէն աւելի խոցելի են թերեւս այս գրութիւնները – ամբողջովին անկախաբար հեղինակէն: Միջինը իր արժանաւոր ու յարգելի տեղը ունէր երբ – առանց բառախաղի – Միջին Արեւելքի թերթերը, կուսակցական օրկանները, դըպրոցներու ցանցը, կրթական հաստատութիւնները կրնային իրենք զիրենք արդարօրէն նկատել իբրեւ արեւմտահայ «կըղզեակին», անոր գոյութեան ու շարունակականութեան կռուանները: Է՛ր այդպէս առենօք: Խ. Թէօլէօլեան ինծմէ լաւ գիտնալու է սակայն որ այդ կացութիւնը կը ծածկէր իսկական խնդիրները, բոլորը կապուած Սփիւռքի արեւմտականացումին, որ վերջապէս եւ առաջին անգամ ըլլալով՝ մեզ կը դնէ ստիպողականութեանը առջեւ նոր մտածելու, ըսկիզբէն մտածելու մեր ճակատագիրը, մեր ներկայի սերումը, դիմագրաւելով թերեւս – եւ ա՛յս ալ պէտք է ընդունիլ – անդիմագրաւելին: Փորձութեանը կը մատնուինք Խ. Թէօլէօլեանի գիրքին առջեւ՝ Մարքի տը Սատի խօսքը կրկնելու. «Հայեր, ճիգ մը եւս»: Այս բոլորը կը հաստատէ միայն վերը յայտնուած ցաւը, անդոյ արձագանգներու վերաբերեալ: Ճիշդ է որ հատորի մը բովանդակու–

թիւնը չափելու պարտականութիւնը չի պատկանիր անպայման գրախօսին. կրնայ ան ուրիշ ձեւի արձագանգներ ունենալ, ունեցած ըլլալ: Սպասելով սակայնատոր հաւաստիքները, կ'անդրադառնամ հոս Խ. Թէօլէօլեանի գիրքին, թերթի մը համար որ այս ուղղութեամբ՝ իր պարտականութիւնը բաւականին կատարած էր արդէն:

Պէտք է ըսել հիմա որ այս հատորին մէջ մէկտեղուած բոլոր յօդուածները կը ներկայանան իրենց կարգին իբր անդրադարձներ կամ հակազդեցութիւններ ներքին վէճերու, որոնց սկզբնակէտը յաճախ կը պակսի ընթերցողին: Ինչ որ թերեւս էատարրն է «յօդուած» կոչուածին, եւ ա՛յդ է հաւանաբար որ հեղինակը կը մղէ իր «բացատրողական»ի արդարացուցիչ տողերուն: Տեսաբանական կամ զուտ մտածողական գործ մը պիտի փորձէր կազմել ամբողջ մը, ու ըլլալ գոց ինքն իր վրայ, կամ այդ տպաւորութիւնը գոնէ ձգել, մտածումի բոլոր լարերը իրարու կապելով, ներկայանալով ինքզինք իբր յղոյթ մը, ամբողջութեամբ, ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսերէն՝ իւն էօվր տը բէֆլէքսիօն: Այդ չէ անկասկած Խ. Թէօլէօլեանի կազմած հատորը, եւ ատո՛ր ալ գիտակից է հեղինակը երբ կ'ըսէ օրինակ՝ «ճիշդ է որ այդ էջերուն պահանջած ընդգիմախօսութիւնը բացայայտօրէն չի գտնուիր հոս» (3):

Խմբուած յօդուածները ցոյց կու տան Խ. Թէօլէօլեանի կտրած ճամբան վերջին չորս – հինգ տարիներու ընթացքին: Մէկ կողմ կը ձգեմ առաջին գրութիւնը (4), որ կը վերաբերի Սփիւռքի մէջ կազմակերպչական հարցերու, թէեւ հոս շատ մը գաղափարներ կը «խօսին» մեզի, մանաւանդ երբ հեղինակը բաղդատական ակնարկ մը կը նետէ հայ եւ հրեայ համայնքներու (խօսքը սահմանուած է Ամերիկայի) կրթական եւ մշակութային գործունէութիւններուն վրայ: Կտրուած ճամբուն առաջին հանգրուանը այն բանալիձն է՝ զոր Խ. Թէօլէօլեան ունեցաւ ակէ չորսուկէս տարի առաջ Գ. Պըլտըեանի հետ (5): Ինծի այնպէս կը թուի, թէ վերստին աչքի տակ առնելով ամբողջ հոլովոյթը, թէ Խ. Թ. կը փորձէ շուտով վերագտնել հաստատ կռուան մը իր սկզբնական «պոռթկում»ին (6) համար: Խոստովանինք որ դառն համ մը կը մնայ մեր քիմքին, վերակարդալով այս էջերը՝ զորս 1976–ին կարդացած էինք հաճոյքով ու գայթակղութեամբ: Վերակարդալով մանաւանդ անուններու այդ շարանը Ֆրանսացի մտածողներու – Պարթ–էն Տէրիտա – որոնց արժէքը անշուշտ չէր մերժուեր Խ.Թ.ի կողմէ, բայց որոնց եղբերուն փոխադրումը կասկածելի կը դառնար իր գրչին տակ երբ հարցը «մեր» գրականութեան վերբերումն էր ու «դատումը» (7): Այս մերժողական «հակայարձակում»ը հեղինակին աչքին ալ այսօր՝ հաւանաբար ապայժմէ թուելու է: Նախ՝ որովհետեւ շատ լաւ գիտէ այլեւս ինք որ Պըլտեանի գործերուն մէջ առնուազն՝ ո՛չ փոխադրումի հարց մը կար, ո՛չ ալ մեր գրականութիւնը «դատել»ու կամեցողութիւն մը: Ի վերջոյ՝ Սփիւռքի գրագէտները իրենք գիրենք է որ կը դատեն, երբ փոխանակ լուրջ ու համեստ գրագէտներ ըլլալու, կը յամենան բանաստեղծական որակուած ճապաղիքներու մէջ: Պըլտըեանի վերբերումի, այժմէականացումի հեռախաղաղ փորձը պարզապէս անտեսուած էր այդ թուականին Խ.Թ.–ի կողմէ: Բայց «հակայարձակում»ը ապայժմէ թուելու է նաեւ եւ մանաւանդ հեղինակին աչքին, որովհետեւ այդ թուականէն յետոյ՝ Խ.Թ. ուրիշ բան չըրաւ իր «յօդուած»ներուն մէջ, եթէ ոչ իր կարգին իւրացումի լայնածիր աշխատանքի մը ձեռնարկել, արդիական այդ մտածողութիւններուն ու տեսաբանական կեցուածքներուն հանդէպ: Ամբողջ իր գիրքը ատոր ապացոյցն է, սկսելով «Ֆիլմ եւ Արդիական Մշակոյթ» գրութենէն, որ ունի իբրեւ առանցք՝ «պատում»ի (րէսի) արդիական ըմբռնումը ու կառուցապաշտ փառասիրութեամբ՝ անոր ուսումնասիրութիւնը, տրուած առարկայի մը վրայէն: Այս գրութենէն առաջ՝ կու գան այն երկու յօդուածները՝ զորս հեղինակը յատկացուցած էր «ամերիկեան ծանօթ (երկու) բանաստեղծներու» Լօուըլ եւ Մըրուին, եւ ուր շատ անկեղծ կերպով կ'ըսէր իր մէջ «աւանդապահութեան» եւ «նորարարութեան» միջեւ չլուծուած պայքարը (8):

Իր նոր շրջանին առաջին գրութեան մէջ է («Ֆիլմ եւ Արդիական Մշակոյթ») որ Խ. Թ. ընթացք կու տայ իր նախասիրած բառին ու յղացքին՝ «տեսութիւն»ը: Կը հասկնանք անշուշտ Խ.Թ.ի մտահոգութիւնը, խոր դրդապատճառները, որոնք մասամբ մերն ալ են, երբ յառաջ կը քշէ տեսական ու տեսաբանական աշխատանքներու անհրաժեշտութիւնը Սփիւռքի համար, թէեւ վստահ չենք որ այդ բառը, այդ յղացքը, ծըրագիրին գործադրումի ճամբուն իսկ, հրաշքներ գործէին իրենք իրենցմով, ինչպէս արդէն կ'ընդունէր Խ. Թ. «Միտք եւ Արուեստ»ի իր վերջին յօդուածովը (9):

Լաւ կը հասկնանք որ ո՛չ միայն պարզ ինքնութեան խարխուլը դժուար է գտնել Արեւմտեան Սփիւռքի մէջ (Արեւելքի ըՍփիւռքը դեռ ունի երջանիկ օրեր իր առջեւը այդ դետնի վրայ), այլ եւ մանաւանդ՝ դժուար է ճշդել իմացական ինքնութեան մը վայրը, շրջագիծը, խորքը, իմաստը նոյն Արեւմտեան Սփիւռքի «մըտաւորական»ին համար: Կ'ըսուի երբեմն մեզի որ Ամերիկան կ'ընդունի իր բընակչութեան «բազմացեղ» հանգամանքը, ու կը քաջալերէ զայն: Գուցէ: Բայց ի՞նչպէս սահմանել ցրւումին յանձնուած անհատին օրինավիճակը, ի՞նչպէս ստեղծել, ի՞նչպէս ժառանգել, ի՞նչպէս հաղորդակցութեան եզրեր գտնել իբրեւ «Հայ», իբրեւ «հայ մտաւորական», շըրջապատին հետ: Այս հարցումները, պարզապէս թելադրուած հոս Խ. Թ.–ի նըկատողութիւններէն, կը մնան չզարգացած իրենց վիճակին մէջ, քիչ մըն ալ միամիտ: Բայց ի՞նչպէս ապրիլ նաեւ եթէ չգիտնանք զարգացնել զանոնք, չըգիտնանք առաջին շարժումով մը գոնէ՝ տարազել հարցումները, իբրեւ հարցումներ: Կը կարծեմ որ լաւ հասկցած կ'ըլլանք զինքը, ըսելով որ Խ. Թ. այս զարգացումի, տարազումի աշխատանքն է, տարրական ու կենսական աշխատանքը, զոր կ'ըմբռնէ իր «տեսութիւն» բառովը: Եւ ինքն ալ առաջին փորձ մը կ'ընէ այդ ուղղութեամբ «մշակոյթ եւ գերմըշակոյթ» յղացքներով բռնելու համար իր՝ Արեւմտեան Սփիւռքցիի իրականութիւնը: Կը հասկցուի այս ձեւով թէ ինչո՛ւ Խ. Թ. իր հատորի կողքին դրեր է այս վերնագիրը՝ «Սփիւռքի մէջ»: Բայց կրնա՞նք համարձակիլ արդեօք ըսելու իրեն թէ տեսաբանական զատորոշումներ առաջարկելը կը մնայ լայն չափով ճամարտակութիւն, այնքան ատեն որ ըստեղծական աւանդումի մը չի յենիր, այնքան ատեն որ ուժը չունի անհատները իրենց հիմերէն թափանցելու, այնքան ատեն որ ստեղծական փնտռտուքի մը զուտ հետեւանքը չէ ան, եւ չի բանար նոր դար մը, վերաքաղելով թերեւս ցրւումը, փորձելով ամէն պարագայի՝ հաւասարիլ անոր էականութեան: Տխուր են բոլոր տեսութիւնները ու տեսաբանութիւնները երբ կը գոհանան զատորոշումներով, ձգելով ուրիշներու վերաքաղումի եւ աւանդումի աշխատանքը, ձգելով որ ուրիշներ կապը ստեղծեն արեւմտեան աւանդութիւններուն հետ, մտածողական, կրօնական կամ այլ: Ինչպէս նաեւ սեփական աւանդութեան հետ: Հարցը աւանդումի վայր մը ստեղծել կարենալն է ուրեմն – իրական կամ խորհրդանշականուրկէ իսկական, հանգամանաւոր տըրամախօսութիւն մը, տիալոկ մը, կարելի դառնայ «արեւմտեան»ին հետ: Ցաւակ է. այնքան ատեն որ այդպիսի տրամախօսութիւն մը, իմացական տարողութեամբ ու լրջութեամբ, կը մնայ անկարելի, այնքան ատեն որ անգոյ է ան, «տեսութիւն»ը պիտի մնայ իր կարգին խոստում մը, եւ փոքրամասնական «մըշակոյթ»ը ան–իմաստ՝ «գերմշակոյթ»ին դէմ յանդիման: Տեղ – տեղ՝ Խ. Թ. կը խօսի ԻՔՈՄ–ի մասին (10): Հարց մըն է, թերեւս երկրորդական կարեւորութիւն ունեցող, թէ ո՞ր չափով արդեօք ԻՔՈՄ–ը կրցած է պարզ, «տեսական» վայրէ մը, հաճելի խօսակցութիւններ կարելի դարձնող հաւաքատեղիէ մը աւելին ըլլալ, թէ ո՞ր չափով կրցած է հետապնդել աւանդման վայր մը ըլլալու անհաւանական ծրագրի մը իրագործումը:

Այս խորհրդածութիւնները իբր անդըրադարձ ընդունեցէք – մեծ յաւակնութիւններ չունեցանող – գիրքին այն չորս գլուխներուն («Տեսութիւն եւ Հայութիւն»էն մինչեւ «Ժողովուրդ, Մշակոյթ եւ Դասակարգ»), որոնք կը ներկայացնեն «առաջին քայլերը կատարելու փորձ մը» դէպի սփիւռքեան մշակոյթի մը բնորոշումը, ի հարկէ՝ «տեսական» բնորոշումը: (Ուրիշ հարց՝ թէ փնտըռուածին համար «մշակոյթ» յղացքը տեղի՞ն է տակաւին):

Երկու երակ կը գտնենք ուրեմն Խ.Թ.ի գիրքին մէջ, 1976–ի «բանալէձ»էն ասդին: Առնցմէ մէկը նուաճումի փորձն է եւրոպական «գրական – տեսաբանական» մտածողութեան (11), անդրադարձային, ժողովրդականացման եղանակով մը: Երկրորդը կը դառնայ Սփիւռք – Տեսութիւն առանցքին շուրջ (12): Կա՞պը երկուքին միջեւ:

Կապ մը անպայման պէտք չէ փնտռել, բայց սխալա՞ծ կ'ըլլանք արդեօք եթէ ի հեճուկս ամենայնի՝ այդպիսի բան մը գտնենք հատորի վերջին գրութեան մէջ: Այս գրութեան մէջ, գրականութեան տեսաբանութենէն սերող մէկ դժուար յղացքը՝ «բազմիմաստ»ի յղացքը, կը շահագործուի պիտի ըսէի, պարզաբանումի փորձի մը կ'ենթարկուի, «հաղորդակցութեան» եզրին ընդմէջէն: Հեղինակին հին խնդիրներէն մէկն է որ կը վերայայտնուի այս ձեւով: Հին խնդիր որ «բանալէձ»ի եւ «հակայարձակում»ի տողերուն երկայնքին ընթեռնլի է, եւ զոր պիտի փորձէի տարազել սապէս. ի՞նչպէս ընդունիլ «արդիական գրելաձեւ»ը (ենթադրելով որ գրելաձեւ է), ո՞ւր զետեղել գրական արդիականութիւնը, Սփիւռքի զանգուածին այսօրուան պահանջներուն համեմատելով զանոնք: Այլ խօսքով, եւ այս անգամ՝ տեղ տալով «բազմիմաստ»ին, ինչ որ նշանն է «նորարարութեան» հանդէպ որոշ ընդունելութեան մը ու հասկացողութեան մը. կրնայ պատահիլ որ գըրութիւն մը, գրութենական աշխատանքը ու տրամադրութիւնը բանան նոր «իմաստ»ներ, անիմաց՝ նախ քան այդ գըրութեան, այդ աշխատանքին լոյս աշխարհ երեւիլը, բայց – եւ հոս է որ հին խնդիրը կը վերադառնայ – ի՞նչ ձեւով այդ իմաստները, արդիւնք՝ խոր ու տեւական փորձառութեան մը, կ'անցնին գրութենականէն անդին: Ի՞նչ ձեւով կը դառնան անոնք հիմնաւոր, «ժողովուրդ»ի մը համար, ցրուածութեան մէջ ինքզինքը որոնող հաւաքականութեան մը համար: Այսպիսի բանաձեւումներ երեւան չեն գար անշուշտ բացայայտօրէն Խ.Թ.ի հատորին մէջ: Բայց այս ձեւով է, կը կարծեմ, որ կը բացատրուի երկու երակներու գոյակցութիւնը – «գրական – տեսաբանական» եւ Սփիւռք – Տեսութիւն – անոր էջերէն ներս:

Եւ պատահական չէ հաւանաբար որ հատորը վերջանայ Միշել Պիւթորէն փոխառնուած եւ Ֆրանսերէն լեզուով արտագրուած այն սքանչելի տողերովը՝ որ կ'ըսեն.–

« Հաւատացի, այո՛, հաւատացի ատենօք, որ աշխարհի վիճակուած բախտը, աշխարհի նսեհը, կախեալ էր, անհունօրէն հեռակայ չափով մը, բայց եւ այնպէս կախեալ էր իմ գրելէս, եւ երբ խորը մխրճուած եմ իմ գրելու տաժանքիս մէջ, կը խոստովանիմ որ կը հաւատամ տակաւին ատոր » (13):

Աշխարհին վիճակուածը, աշխարհին նսեհը կախեալ է, անհունօրէն հեռակայ չափով մը թերեւս, բայց կախեալ է իմ գրելէս: Ցօդուածագիրը, գրիչով խօսողը (14), այն անձն է՝ որ կ'ընդունի վերջապէս այս ձեւի յայտարարութիւնները, հաւատքները, յատուկ՝ իրաւ գրագէտներուն, կը հմայուի նոյնիսկ անոնցմէ, բայց կը փորձէ հասկնալ ձեւը, եղանակը այդ կապակցութեան, ընդմէջ՝ աշխարհի վիճակուածին ու իմ գրելուս: Եւ քանի որ իր նկատի ունեցած գրականութիւնը էապէս հայ գրականութիւնն է, կը փորձէ հասկնալ այդ կապակցութիւնը այն արձագանգովը, բազմապիսի ու լայնահուն՝ զոր կրնայ ունենալ հայ «արդիապաշտ» գրուածքը «ժողովուրդ»ին, հայ ընթերցողին մէջ: Այս հարցը քանի մը տարի առաջ կը դրուէր հեղինակին կողմէ հաղորդութեամբ մը եւ համեմատումի փորձով մը, ընդմէջ՝ նոր բանաստեղծութեան եւ նոր հայ բանաստեղծութեան (15): Ինչ որ կը հաստատուէր այդտեղ՝ հաղորդակցութեան մը մտածելու անհրաժեշտութիւնն էր, «մեր» պայմաններուն մէջ շատ աւելի կարկառուն, ըստ հեղինակին, քան եւրոպական լեզուներով մշակուած գրականութիւններուն պարագային: Այդ մեկնակէտն է որ կասկածի տակ կը դրուէր «մեր» մէջ «արդիական գրելաձեւ»ը: Տարբեր էր սակայն գիրքին վերջին գրութեան յետին մտահոգութիւնը, երբ կը փորձէ ան փաստել որ իր «բազմիմաստութեամբ»ն իսկ՝ գրութիւնը հաղորդակցութեան հակամէտ է միշտ, ներկային կամ ապագային մէջ յայտնուելիք իր «իմաստներ»ով: Փրկած եղանք այս ձեւով հին խնդրին խնդրականութիւնը, ընդունելով մէկտեղ «նորարարութիւն»ը գրականութեան մէջ:

Կասկած չկայ որ էական հարց մըն է որ կը յաճախէ հեղինակին մտածողութիւնն ու խղճմտանքը: «Ինչո՞ւ բանաստեղծներ անձուկի ժամանակի մը մէջ» կ'ըսէր Հէօլտըրլին: Ինչո՞ւ: Հարցը արդիապաշտութեան հետ որեւէ կապ չունի, ոչ ալ – անշուշտ – դրագէտին՝ «առաջնորդ» մը ըլլալուն հետ (16): Պէտք է զգուշանալ հոս, հոս մանաւանդ, բոլոր կանխորոշ ու կանխամտածուած ըստորոգութիւններէն:

Աշխարհին վիճակուածը, աշխարհին նսեհը, այո՛, անհունօրէն հեռակայ չափով մը, կախեալ՝ իմ գրելէս:

Բայց ինչո՞ւ: Ի՞նչպէս: Այս հարցումները հանդիստ չեն ձգեր ըստ երեւոյթին Խ. Թ.–ը: Միայն թէ իմաստի – նոյնիսկ բազմակի – ու հաղորդակցութեան եզրերը, առանց պատշաճ խնդրականացումի եւ յղացականացումի, եւ նոյնիսկ անոնցմով՝ բաւակա՞ն են արդեօք այդ հարցերը բռնելու եւ ըմբռնելու համար: Վըստահ չէ երբեք: Կը հասկնանք ու կը հաւատանք Խ. Թ.–ի հետ որ «Սփիւռքի մը մշակոյթին ի՛նչ ըլլալը կը կարօտի բընորոշումի» ու անոր կիրառումը՝ ... տեսական մտածումի (17): Կ'ընդունինք հեղինակին համեստութիւնը երբ կ'ըսէ թէ իր գրութիւնները «նման ճիգի մը առաջին քայլերը կատարելու փորձ մըն են» (18): Համոզուած ենք վերջապէս, թէեւ այդ ուղղութեամբ որեւէ յստակ արտայայտութիւն չկայ Խ. Թ.–ի հատորին մէջ, թէ այդ մտածումը (տեսական կամ ոչ) առընչուած ըլլալու է տեղ մը գրականութեան մտածողութեան եւ գրականութեան կիրառումին: Բայց եթէ Սփիւռքի հարցը «հաղորդակցութեան» հարց մըն է, այդ պարագային իսկ՝ կը մնայ բացատրել թէ ի՞նչ կապ ունի այդ «հաղորդակցութիւն»ը գրականութեան հետ, հնամոյն կամ արդիադրոշմ, եւ գրուածքի բազմիմաստութեան, ուրեմն՝ իմաստութեան հետ:

Մ. Ն.

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Այս տողերը գրուելէն առաջ, լոյս տեսաւ «Նայիրի»ի մէջ՝ Ա. Գասպարեանի յօդուածը, արտատպուած «Ցառաջ»ի Դեկտ. 12–ի եւ 13/14ի թիւերուն մէջ:

(2) «Սփիւռքի մէջ», էջ 5: Բոլոր ի-տագայ յղումները պիտի երթան այս հատորին, առանց նոր ճշդումի մեր կողմէ:

(3) էջ 7:

(4) Միակը որ լոյս չէ տեսած սկըզբնականօրէն «Ցառաջ»ի մէջ:

(5) Գ. Պըլտեանի գրութիւնը վերահրատարակուած է հատորին մէջ, ինչպէս նաեւ նոյն առիթով գրուած Զ. Որբունիի անդրադարձը:

(6) էջ 60:

(7) էջ 84:

(8) էջ 116:

(9) Եթէ չեմ սխալիր՝ 1980, Դեկտեմբերի թիւին մէջ:

(10) Մասնաւորաբար՝ «Տեսութիւն եւ Հայութիւն» գրութեան մէջ, էջ 149-161:

(11) Այս առաջին երակին կը կապուին «Ֆիլմ եւ Ամերիկեան Մշակոյթ»էն զատ՝ «Մեկնաբանական Անդրադարձ՝ վախազդի ծնունդին», եւ գիրքին վերջին գրութիւնը՝ «Բազմիմաստի Ընթերցումը»:

(12) Առոր կը կապուի, յիշուած չորս գրութիւններէն զատ՝ «Սփիւռքահայ Մըտաւորականութեան Հարցը»:

(13) էջ 261: Ներողութիւն խնդրել կ'ուզեմ Խ. Թ.–էն եթէ թարգմանութիւնս անբաւարար թուի իր աչքին:

(14) Այդպէս կը սահմանէ ինքզինք, յատկանշականօրէն, հեղինակը:

(15) էջ 86:

(16) էջ 92:

(17) Ի՞նչ է «տեսական մտածում»ը: Կայ ուրեմն ոչ–տեսականը՝ մտածումին, բայց իբր մտածումին չհասնող բա՞ն մը, թէ իբր գերազա՞նց մտածում:

(18) էջ 150:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
7
MARDI
7 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.881 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.881

ԱՆԱՐԳ ՈՃԻՐ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՏԻՐԱՆ ԽԱՅԻԿԵԱՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Ցաւով իմացանք, որ Մարսէյլի մէջ, Շաբաթ կէս օրէ ետք, իր պահեստանոցին մէջ, որ կը գտնուի 167, Ապրիլ 24-ի պողոտայ, սպաննուած գտնուած գաղութին ծանօթ դէմքերէն՝ Տիրան Խայիկեան: Ըստ օրէնսդիր բժշկին, սպանութիւնը ձողի հարուածներով, կատարուած պէտք է ըլլայ ժամը 16-էն 17-ի միջեւ, դիակը գտնուած էր ժամը 18-ին:

Ողբացեալը, որ կարասիի խանութ մը ունէր Քանըպիէռի վրայ (Մասիս), միշտ իր մասնակցութիւնը բերած է ազգ. կեանքին եւ մասնաւորաբար Ապրիլեան յուշարձանի կառուցման աշխատանքներուն:

Կիրակի օր, «Փրովանսալ» առաջին եւ 3-րդ էջին վրայ կուտար այս ոճիրին լուրը, որու դրդապատճառները անծանօթ կը մնան:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՍԱՐԳԻՍ ՃԷՎԱՀԻՐՃԻԵԱՆ

Ցաւով իմացանք, որ Մարտ 27-ին Ժընեւի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Սարգիս Ճէվահիրճեան, վկայեալ ճարտարագէտ Ժընեւի համալսարանէն:

Բնիկ Պոլսեցի, 80-ը անցած, Սարգիս Ճէվահիրճեան հինէն կ'աշխատակցէր «Բազմավէպ»ի ուսումնասիրական հմուտ յօդուածներով, որոնք լոյս կը տեսնէին նաեւ առանձնատիպ: Կանոնաւորաբար կ'աշխատակցէր նաեւ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի եւ իր վերջին յօդուածը՝ «Որոտնավանք, աւանդութիւն եւ ճարտարապետութիւն» լոյս տեսաւ մեր նախավերջին (Մարտի) թիւին մէջ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր այրիկին՝ Տիկին Սոնա Տէշան - Ճէվահիրճեանի:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԴԻՆԱՄՕ-ՄԻՆՍԿԷՆ ԵՒ ՍՊԱՐՏԱԿԷՆ...

Ախոյենութեան առաջին խաղին յաղթանակէն ետք, «Արարատ» իր դաշտին վրայ 0-ի դէմ 2 կէտով պարտուեցաւ Մինսքի Դինամոյէն: Սկիզբէն իսկ, հիւրերը արագ խաղ ցուցաբերած են եւ մինչեւ վերջ չարունակած յաջող յարձակողական եւ նոյնքան յաջող պաշտպանողական:

Շաբաթ, Ապրիլ 4-ի հանդիպումներու արդիւնքներն են.-

Շախտեոր – Չերնոմորեց	2 – 0
Դնեպր – Դինամօ (Կիեւ)	0 – 1
Նեֆչի – ԲՍԱ (Ռոստով)	2 – 1
Սպարտակ (Մոսկուա) – Արարատ	3 – 0
Դինամօ (Թիֆլիս) – Դինամօ (Մ.)	0 – 2
Պախտակոր – Կուբան	0 – 1
ԲԿՍԱ – Տորպեդօ	0 – 0
Կայրաթ – Տաւրիա	0 – 0

Երրորդ հանգրուանէն ետք 6 կէտով դասաւորման գլուխը կը գտնուի Սպարտակը, որուն կը հետեւին Կիեւի Դինամօն՝ 5 եւ Մոսկուայի Դինամօն 4:

«THE TIMES», ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Ցաւօրդաբար արձագանգ եղանք «Թայմզ»ի լոյս ընծայած գրութիւններուն Մարտ 26-էն սկսեալ, երբ Պերնար Լեվիին յօդուածը այնքան աղմուկ հանեց թէ Լոնտոնի Թրքական շրջանակներուն մօտ եւ թէ Թուրք մամուլին:

Լեվիին այնքան յաջող յօդուածը, հաւանաբար մէկ գլխաւոր պատճառ ունի այդքան վրդովում ստեղծելու համար Լոնտոնէն Անգարա, առիթ տալով նոյնիսկ Լոնտոնի Թուրք դեսպանին մէկ նամակին Թայմզի խմբագրութեան: Այդ պատճառը ուրիշ բան չէ քան բաղդատական մը Ապտիւլ Համիտի եւ Աթաթիւրքի միջեւ: Արդարեւ, բացի այդ պարբերութենէն, յօդուածին սկիզբը Լեվին մասնաւոր նորութիւն մը չըսեր, քանի կը յիշատակէ պարզապէս ջարդերը 1895-էն 1915, զանց չառնելով անոնց ամէնէն սարսափելի եւ վայրագ նկարագիրը, վկայութեան բերելով ականատեսի մը՝ անգլիացի հիւպատոսին նկարագրութիւնը, միայն մէկ դէպքի՝ Ուրֆայի Եկեղեցւոյ հրկիզումը: Ամփոփ բայց ցնցիչ գիծերու մէջ կուտայ ամբողջ ողբերգութիւնը անտէր ժողովուրդի մը ցեղասպանութեան ու կը հասնի մինչեւ 1921, երբ նաեւ Քեմալի օրով, ջարդեր տեղի կ'ունենային: Հոս է որ կ'ըսէ թէ Աթաթիւրք որ գրեթէ նոյնքան խենթ էր որքան Ապտիւլ Համիտ, սկիզբը շարունակեց ջարդի գործը բայց հետզհետէ սպառեցաւ, հաւանաբար անոր համար որ Հայ չէր մնացած սպաննելիք...:

Եզրակացութեան մէջ, Լեվին կ'ընդունի թէ սխալ է Թուրք դիւանագէտներ սպաննել Աւստրալիա (հոնկէ մեկնած է իր փնտռտուքները հայկ. ջարդերուն շուրջ) բայց կը հասկնայ, կարդալէ ետք եղեռնի պատմութիւնը թէ պէտք չէ զարմանալ որ անոնց յիշատակութիւնները յարատեւեն ուրիշ դար մը եւս եւ աւելին:

Թուրք դեսպան՝ Վահապ Աջըրօղլուի նամակը լոյս տեսած է Թայմզի Մարտ 31-ի թիւին մէջ: Նորութիւն մը չկայ հոն, քանի Թրքական «բանաձեւը» ծանօթ է: Դեսպանը կը ցաւի որ Լեվին միայն հայկ. աղբիւրներու ապաւինած է (կ'անտեսէ անգլիացի հիւպատոսին վըկայութիւնը եւ այն դրքոյկը, զոր լըրագրողը կարդացած է եւ որու հեղինակները անգլիացի են), կը յիշէ Թուրքեւհայկական խաղաղ եւ եղբայրական գործակցութիւնը Օսմանեան կայսրութեան տակ, ըսելու համար թէ պատահածին պատասխանատուներն էին. - «ցարական Ռուսիան, եւ քանի մը հայկ. ահաբեկչական կազմակերպութիւններ՝ Դաշնակցութիւն, Հնչակ, Ռամկավար եւ Վերակազմեալ (երեւի ըսել կ'ուզէ՝ վերակազմեալ)», որոնց ձեռքը հայ ժողովուրդը խաղալիք եղած է: Յետոյ կը ծանրանայ անշուշտ բուն «նախատական եւ բոլորովին անընդունելի» որակումին զոր Լեվին կ'ընէ Աթաթիւրքի մասին: Կը վերջացնէ ըսելով թէ ամէն ոք ահաբեկչութիւնը կը դատապարտէ եւ նոյնիսկ Յովհ. Պօղոս Բ. այդ մասին յորդորած է Հայերը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՄԷՋ՝

11 Հայ մեռեալ եւ նոյնքան վիրաւորներ

Շաբաթ եւ Երկուշաբթի հեռաձայնային մեր հաղորդակցութիւնները Պէյրութի հետ, հաստատեցին այն մտահոգիչ լուրերը, որոնք արդէն տարածուած էին հոս:

Երկուշաբթի օր ռումբերու ձայները վերսկսած էին եւ կը հասնէին մինչեւ Անթիլիաս, ուր նախորդ օր, առաջին անգամ ըլլալով անշուք կ'անցնէր նաեւ «Ծաղկազարդի օր»ը, որ սովորաբար հազարաւոր բազմութիւն կը համախմբէ նոյնիսկ բակին մէջ: Ապրիլ 5-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իսկ չէր լեցուած, առաջին անգամ ըլլալով, որ սարսափի մթնոլորտ մը կը տիրէ: Միաբանական ժողովի հետեւանքով, բոլոր եպիսկոպոսները ալ Անթիլիաս հաւաքուած են եւ Երկուշաբթի միջոց կը փնտռուէր զիրենք Հալէպ մինչեւ օդակայան փոխադրելու, ճամբան կրկին փակուած ըլլալով: Ժողովը լեռ կը բարձրանայ ապաստան փնտռելու:

Երկուշաբթի առաւօտ Պէյրութէն կը հաստատէին թէ հայ մեռեալներ կան, որոնց թիւը 11-ի կը հասնի, բայց անունները չէին ճշդուած: Ուրբաթ օրուան զոհերէն կը քաղենք սակայն կարգ մը անուններ, մեռեալներու մէջ. - Սիւզան Սէքմանուկեան (4 տարեկան), Սաքօ Պէլքոնեան (7 տարեկան), վիրաւորներու մէջ՝ Րաֆֆի Տէրզիպեան, Սոնիա Մարգիրեան, Վիոլէթ Տամլեան, Ալեքսանդր Տարճէմեան, Յովիկ Սերմոսեան, Միսաք Թութճեան, Աւետիս Գողճեան: Զոհերէն սակայն լուր չկայ:

Բաւական շէնքեր ալ վնասուած են, որոնց շարքին նախարար Խաչիկ Պապիկեանի բնակած շէնքը, որ բաւական մեծ վնասներ կրած է: Հայկ. շէնքեր վնասուած են Ամանոսի մէջ եւ Պուրճ Համուտի Ջանպուրի շրջանը:

×

Ինչ պատահեցաւ յանկարծ: Պարզ է որ իւրաքանչիւր կողմի համար, սկսողը միւսն էր եւ կարելի ալ չէ ճշդել, թէեւ այդ իսկ այլեւս կարեւոր չէ: Լիբանանը դարձած է բոլորին զանազան շահերու փորձադաշտը եւ որեւէ շահու հետ կապ չունեցող ժողովուրդ մըն է, որ մահուան սպառնալիքը կ'ապրի շուրջ վեց տարիէ:

Կասկած չկայ սակայն, եւ ընդհանուր պատուրութիւնն է թէ Սուրիա - պաղեստինեան յարձակումը ծառայած է ամբողջելու Լիբանանցիներու կապերը Իսրայէլի միջոց մէջ: Երկու գլխաւոր պատճառներ կային կ'առնուին այս յանկարծական բռնկումին, որոնցմէ մէկը՝ Սուրիան է, որ կ'ուզէ հասկցնել թէ «տուն տեղ եղած է» եւ եւեւն ալ՝ Մոսկուա, որ Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարար՝ զօր. Հէյկի շրջապտոյտին (Մերձաւոր - Արեւելք), այս ձեւով կը պատասխանէ եւ նաեւ ուշադրութիւնը քիչ մը կը հեռացնէ Լեհաստանէն:

Երկուշաբթի օր, ներքին ծանր կացութենէն զատ, արտաքին ճակատի վրայ ալ, Իսրայէլեան սպառնալիքն էր, որ ուշադրութիւն կը գրաւէր: Արդարեւ, Իսրայէլեան Պաշտպանութեան արտաքին յանձնախումբին նախագահը, յայտարարեց ձայնասփիւռէն թէ «Իսրայէլ չի կրնար ձեռքերը ծալած նստիլ ի տես քրիստոնեաներու Ջարդին»: Նախապէս, ալ Իսրայէլ զգուշացուցած էր Սուրիան եւ յոյս կար որ այդ ազդարարութիւնը պիտի բաւէր, որպէսզի Զահլէ, ուր 150 հազար քրիստոնեայ պաշարուած կը մընան ողբերգական վիճակի մէջ, չիյնայ: Իբրեւ լուծում կը մտածուէր նաեւ Զահլէի Քաթայէպներու զօրքերը փոխարինել լիբանանեան օրինաւոր բանակով բայց այդ ալ չէր կատարուեր, մնաց որ սուրիական ուժերը կը յարձակէին նաեւ բանակի վրայ եւ իրենց միջեւ բախումները երթալով կը բազմանային:

Երկուշաբթի կը կարծուէր թէ մեռեալներու թիւը 150-ը կ'անցնի եւ վիրաւորներու թիւը աւելի քան 350 է: Դըպրոցները փակ կը մնան եւ 100 հազար Պէյրութցի լեռ ապաստանած է: 450 հազար Պաղեստինցիներու ներկայութիւնը, սկիզբը ընդունուած որպէս՝ եղբայր, սկսած է նեղել նոյնիսկ իրենց համակիր մահմետական Լիբանանցիները:

Շաբաթ կէսօրէ ետք, արեւելեան - Պէյրութի մէջ, կիներ, սեւ հագած ցոյց մը կ'ընէին, որու ընթացքին Խորէյշ Պատրիարքը կ'ըսէր «Լիբանանը Լիբանանցիներուն եւ ուրիշ ոչ ոքի»: Ցոյցին ընթացքին, Անթիլիասի կաթողիկոսարանին բակին մէջ, Խորէն Կաթողիկոս կը յայտնէր թէ հայ համայնքը զօրավիգ է իրենց ցոյցին: «Ցեղասպանութիւն» բառը կը կրկնուի շատերու կողմէ, քանի իսկական ցեղասպանութիւն մըն է, որ ի գործ կը դրուի Զահլէ եւ արեւելեան - Պէյրութ:

×

ԴԱՆԻԱ

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔ՝ ԹՈՒՐՔ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏԻ ՄԸ ԴԷՄ

Առաջին անգամ ըլլալով, Դանիոյ մէջ ալ ահաբեկչական արարք մը կը կատարուի Թուրք դիւանագէտի մը դէմ: Քոփընհակընի Թուրք դեսպանատան խորհրդական է՝ Ճաւիտ Տէմիր, որ Ապրիլ 2-էն 3-ի գիշերը ծանրօրէն վիրաւորուած է երբ տուն կը մտնէր: Արարքին տէր եղած են, յաջորդաբար հայկական երկու կազմակերպութիւններ՝ Հայկ. Գաղտնի Բանակը» եւ «արդարութեան համար հայ ժողովուրդի խմբակ մը»:

Այս մէկն ալ ինչպէս Փարիզի մէջ Մարտ 4-ին սպաննուած Թուրքը, աշխատանքի հարցերու պատասխանատուն էր: Բազմաթիւ գնդակներ ստացած է կոկորդը եւ լեարդին մէջ: Ըստ Թրքական մամուլին գործողութեան ենթարկուած է եւ կը կարծուի թէ փրկուած է:

Դիւանագէտը 6 գնդակ կերած է երբ վերելակին կը սպասէր բնակարանը բարձրանալու համար:

×

ՎՐԱՍՏԱՆ

Ռուսացման դէմ՝ ցոյց ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Մարտի վերջ, երկու շատ կարեւոր ցոյցեր տեղի ունեցած են Թիֆլիսի մէջ, բողոքելու համար ռուսացման քաղաքականութեան դէմ: Մարտ 30-ին, 1000 ուսանող եւ մտաւորական 5 ժամ ցոյց մը կատարած են Գերագոյն Խորհուրդի շէնքին առջեւ ուր տեղի կ'ունենար վըրացի Գրողներու համագումարը: Մարտ 23-ին ալ, հազար ուսանող փողոց իջած են բողոքելու համար վրաց գրականութեան դասախօսի մը պաշտօնազրկման դէմ (յետագային, կրկին պաշտօնի առնուած է): Այս առթիւ կը յիշեցուի որ 1978 Ապրիլին ալ, բուռն ցոյցեր եղած էին երբ նոր Սահմանադրութեան մէջ, փորձ կ'ըլլար վրացերէնը ջնջել իբրեւ ազգային (իմա՛ Պետութեան) լեզու:

Ցուցարարները կը պահանջեն նաեւ որ վրացական պատմութիւնը արձանագրուի դպրոցներու դասընթացքներուն մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՐԵԺՆԵՒ անակնկալօրէն Փրակա գընաց, մասնակցելու համար Չեխոսլովաքիոյ համայնավար կուսակցութեան 16րդ համագումարին:

ՄԱՐՍԷՅԼ – Հ.Մ.Ը.Մ.

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւը Կիրակի Ապրիլ 5-ին, հակառակորդին դաշտին վրայ (Թոռւա - Լիւք) 2 - 2 հաւասար արդիւնք ձեռք ձգեց Փոռ - Օթոնոմի հետ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԿԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա. ԶԱՔՐԵԱՆ

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գ. – ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիա, ինչպէս տեսանք, աճաւոր պահանջն ու պակասը կը զգայ միջազգային տարադրամի: Այս գծով արտասահմանի Թուրք գործաւորներու առաքած գումարները, կարեւոր ըլլալով հանդերձ, այլեւս անբաւարար են փակելու առեւտրական բացերը: Արդ, ըզբօսաշրջիկութիւնը, որ շատ մը երկիրներու ազգային եկամուտին կարեւորագոյն աղբիւրներէն մէկը կը նկատուի (ինչպէս՝ Լիբանանի պարագային, քաղաքացիական կռիւներէն առաջ), շատ փոքր դեր կը խաղայ Թուրքիոյ տնտեսութեան մէջ: Այս մարզը 1976-ին ու 1977-ին նոյնիսկ վնասներ արձանագրած է, այսինքն՝ Թուրքերը որպէս ըզբօսաշրջիկներ, արտասահմանի մէջ աւելի կը ծախսեն քան թէ օտար զբօսաշրջիկները Թուրքիոյ մէջ: Այս մարզին մէջ Թուրքիա 1976-ին արձանագրած է 27 միլիոն տոլարի բաց մը, բացառութիւն հանդիսանալով հիւսիսային միջերկրականեան երկիրներու մէջ (տես տախտակ 4): Միջերկրականեան երկիրներ այցելող զբօսաշրջիկներուն միայն 2%-ը բաժին կ'իյնայ իրեն: Օտար զբօսաշրջիկներ, նոյնիսկ երբ թիւով շատ ըլլան, երկար չեն մնար Թրքական հողերուն վրայ. միջին հաշուով՝ 5 օր, մինչդեռ Սպանիոյ ու Անգլիոյ մէջ այդ միջինը կը հասնի 10 օրուան:

×

Տ. Զ. Հ. Կ.ի (*) անդամ երկիրներուն Միջազգային զբօսաշրջիկութեան եկամուտներուն տոկոսը համեմատած ներքին համախառն արտադրութեան հետ:

Տախտակ 4

Ա.	Երկիրներ	1978	1976 – 1978 (Միջին)
	Սպանիա	3,7	3,3
	Ֆրանսա	1,3	1,1
	Յունաստան	4,2	3,9
	Իտալիա	2,4	2,1
	Փորթուկալ	3,4	2,7
	Թուրքիա	0,4	0,4
Բ.	Եւրոպա	1,7	1,6
Գ.	Տ.Զ.Հ.Կ.	0,9	0,9

(Այս տախտակը բացայայտօրէն ցոյց կուտայ, որ Թուրքիոյ միջազգային ըզբօսաշրջիկութենէն ստացած եկամուտներուն տոկոսը Ն. Հ. Ա. հետ համեմատած, նուազագոյնն է, բաղդատած ե՛ւ Միջերկրական երկիրներու, ե՛ւ եւրոպական երկիրներու, ե՛ւ Տ.Զ.Հ.Կ.ի առած որպէս ամբողջութիւն):

Այս պատկերը շատերուն զարմանալի պիտի թուի, տրուած ըլլալով Թուրքիա իր զբօսաշրջիկային վայրերու թէ՛ թիւով եւ թէ՛ այլազանութեամբ ու գեղեցկութեամբ կը գերազանցէ որեւէ միջերկրականեան եւ կամ այլ զբօսաշրջիկային երկիրներ: Ան ունի 1500 քիլոմեթր երկարութեամբ ծովափ մը, որ նուազագոյն չափով ապականած է, բաղդատած Միջերկրականի այլ ծովափներուն: Ունի լիճեր, գետեր ու բարձր լեռներ, հազարէ աւելի ջերմուկային աղբիւրներ, 60 հազարէ աւելի հնագիտական յուշարձաններ, որոնք տարածուած են երկրին զանազան շրջաններուն մէջ եւ կը վկայեն 15 քաղաքակրթութիւններու հետքերու մասին: Անշուշտ, ասոնց մէջ մեծ տեղ կը գրաւեն (հակառակ տեղի ունեցած քանդումներուն) հայկական յուշարձանները՝ եկեղեցիներն ու վանքերը, ինչպէս նաեւ Արարատ լեռը, որուն անունը Թուրքերը փոխած են ու դայն մկրտած «Աղրը տաղ»: Թուրքիա ծանօթ է նաեւ իր մզկիթներով, մանաւանդ Սուլթան Սիւլէյմանի համբաւաւոր ճարտարապետ Սինան Քալֆայի (ծագումով հայ) կառուցածներով:

Այս մարզին տկարութեան գլխաւոր պատճառը այն է՝ որ Պետութիւնը անոր ցարդ շատ քիչ կարեւորութիւն ու տեղ տուած է իր հնգամեայ ծրագիրներուն մէջ: Օրինակ, երրորդ հնգամեայ ծրագրին մէջ, անոր յատկացուցած է ընդհանուր ներդրումներուն միայն 1,6%-ը: Թէպէտեւ վերջին տարիներուն Պետութիւնը այս մարզը զարգացնելու նպատակով որոշ քայլեր առած է, յատկապէս քաջալերելով օտար ընկերութիւնները, որպէսզի այս առնչութեամբ ներդրումներ կատարեն, մանաւանդ պանդոկներու շինութեան գծով: Ասով մէկտեղ, ինչպէս ըսինք, կառավարութիւնը ինքնին շատ մեծ ճիգեր չի թափեր: «Ֆայնէնշըլ Թայմզ» օրաթերթը 1976-ի վերջերը (Դեկտ. 16, էջ 26) կը գրէր, թէ նոյնիսկ Պոլսոյ համար, որ Թուրքիա այցելող զբօսաշրջիկներու ընդհանուր թիւին երեք քառորդը կ'ընդունի, շնորհքով ուղեցոյց քարտէս մը չէ հրատարակուած:

Այս հակասական ճշմարտութիւնները շատ անհեթեթ եւ տնտեսականօրէն նոյնիսկ յիմար կը թուին ըլլալ: Այս մէկը մեր մտքին մէջ հարցում մը կը ծագեցնէ: Ինչո՞ւ Թուրքիա կը խուսափի զարկ տալէ ու ընդարձակելէ իր զբօսաշրջիկութիւնը, որուն հայթայթելիք միջազգային տարադրամներուն այնքա՜ն պահանջ ունի: Երկու անջատ յայտարարութիւններ, տարբեր առիթներով արտայայտուած, թերեւս կարենան որոշ լոյս մը սփռել այս հարցին կապակցութեամբ: Առաջինը՝ կատարուած է 1977ին, Թրքական Ճամբորդական Գրասենեակներու Ընկերութեան տնօրէն Այտըն Թուրամանի կողմէ, ըստ որուն զբօսաշրջիկութեան հարցը ընկերաբանական եւ տնտեսական հարց է: Ան յատկապէս կը շեշտէ. «Տասը տարի առաջ, զբօսաշրջիկները ընդհանրապէս նկատուած էին որպէս կրօնական ու ընկերային խնդիրներ յարուցանողներ, (ընդգծումը մեզմէ): Այժմ այս մտայնութիւնը անհետացած է արեւմտեան ու հարաւային զբօսաշրջիկային շրջաններուն մէջ, սակայն դեռ կը մնայ մտայնութիւն մը» (1): Երկրորդը կը կարդանք Ֆրանսական «Լը Մոնտ» թերթին մէջ, (27 – 7 – 1978) որ կը ներկայացնէ Թուրք պաշտօնական անձնաւորութեան մը գանգատը, ըսելով թէ կարգ մը զբօսաշրջիկներ Թուրքիոյ մէջ համակրելի քիւրտի մը կը հանդիպին եւ երբ իրենց երկիրը կը վերադառնան՝ կը կազմեն Քիւրտերու ազգային իրաւունքներու յանձնախումբեր:

Նկատի առած այս զոյգ յայտարարութիւնները եւ շրջանի պատմական իրականութիւնները՝ Թուրքիոյ տնտեսական ու քաղաքական տագնապներու լոյսին տակ, կը յանգինք այն եզրակացութեան թէ զբօսաշրջիկութեան հարցը միայն «ընկերաբանական ու տնտեսական» չէ, այլ՝ է՛ նաեւ եւ մանաւանդ քաղաքական, քանի որ Թուրք իշխանութիւնները միշտ մերժած են ու կը մերժեն քիւրտ ժողովուրդի մը գոյութիւնը. Քիւրտերը անուանելով «Լեռնցի կամ արեւելեան Թուրքեր»: Կ'անտեսեն նաեւ Հայ ժողովուրդի պատմական իրաւունքները, դրժելով նոյնիսկ այն իրողութիւնը, որ իրենց գրաւած հողերուն վրայ Հայերը դարերով ապրած ու Պետութիւն ունեցած են: Հետեւաբար, անոնք չէին կրնար ընդունիլ, որ օտար զբօսաշրջիկ մը գայ և իմանայ, թէ իր տեսած պատմական կոթողները, փլատակ վանքերն ու եկեղեցիները կը պատկանին Հայ ժողովուրդին, որ դարերու քաղաքակրթութիւն մը ունեցած է այդ հողերուն վրայ: Բան մը՝ որ Թուրք կառավարութիւնները նենգաբար կ'ուրանան եւ պատմական իրողութիւնները կը խեղաթիւրեն իրենց հրատարակութիւններուն եւ յայտարարութիւններուն մէջ: Միւս կողմէ՝ «կրօնական ու ընկերային հարցեր» ստեղծելու վախը տակաւին գոյութիւն ունի. իսկ «համակրելի»՝ միլիոնաւոր Քիւրտեր տեսնելու ու անոնց ազգային իրաւունքներու համար յանձնախումբեր կազմելու կարելիութիւններն ալ հետզհետէ կը բազմանան: Աւելին՝ Հայ եւ քիւրտ երիտասարդներու զարթօնքը եւ միասնական աշխատանքները կրնան յետագային աւելի մտահոգիչ բնոյթ ստանալ զոյգ ժողովուրդներու միացեալ թշնամիին համար: Շատ հաւանաբար, ճիշդ այդ քաղաքական պատճառներն են որ կրնան բացատրել վերոյիշեալ տնտեսական հանելուկը:

×

Դ. – ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ մէջ բնակարաններու անբաւարարութիւնը շատ զգալի է: Տարուէ տարի ան աւելի ծանր բնոյթ կը ստանայ: Ծնունդներու բարձր աճին պատճառով (2,5%) տարեկան կ'աւելնայ շուրջ մէկ միլիոն բնակիչ, զոր պէտք է բնակեցնել: Այս տարուան Մարտին Թուրքիոյ Բնակութեան Նախարարը՝ Թուրկութ Թոքէր, Իզմիրի մէջ յայտարարած էր թէ Թուրքիա պէտք ունի 1.750.000 նոր բնակարաններու: Արդարեւ շինարարութեան մարզը արձանագրած է տարեկան մօտ 7,5% զգալի աճ մը. ան 1977-ին Ն. Հ. Ա.ի 5,4%-ը կազմած է, իսկ 1979-ին՝ 6,5%-ը (2): Սակայն այս մարզին մէջ գլխաւոր դժուարութիւններէն են՝ արհեստաւոր ձեռքերու, ինչպէս՝ որակաւոր որմնադիրներու պակասը, քանի որ շատ մը որակաւոր գործաւորներ կը թողուն երկիրը, արտասահմանի մէջ աւելի լաւ պայմաններով աշխատելու համար:

Թուրքիոյ մէջ շինարարութիւնը եղանակային գործունէութիւն մըն է, քանի որ շատ մը որմնադիրներ իսկութեան մէջ հողագործ են, որոնք ցանքէն ետք կ'երթան շինարարութեամբ զբաղելու մինչեւ հունձքի եղանակը, որպէսզի կարենան հասնիլ իրենց կարիքներուն: Այս կացութիւնը կը ստեղծէ եղանակային պահանջներ, յատկապէս երկաթի ու կըրաղիւսի գծով, որոնք յաճախ անբաւարար են ներքին պահանջները գոհացնելու:

Գալով շինութիւններու որակին՝ շատ գէշ է: Քաղաքներուն մէջ կառուցուող արդի շէնքերը պէտք եղած տոկունութիւնը չունին: Իսկ բնակարաններու տարածութիւնը ընդհանրապէս շատ փոքր է: Մէկ կամ երկու սենեակէ բաղկացած բնակարաններու տոկոսը ընդհանուր բնակարաններուն թիւին 63,8%-ը կը կազմէ, մինչ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ համապատասխան տոկոսներն են 22,7 եւ 14,6:

Քաղաքները շրջապատող հիւղաւանները, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, կազմուած են «կէճէքօնտու» կոչուած խրճիթներէ, որ Թրքերէն կը նշանակէ՝ «մէկ գիշերուան մէջ կառուցուած»: Թուրքիոյ մէջ, Օսմանեան շրջանէն մնացած է անգիր օրէնք մը, որուն համաձայն այն տուները, որոնք կը կառուցուին մէկ գիշերուան ընթացքին առանց պաշտօնական արտօնութիւն ստանալու, օրինաւոր կը նկատուին: Այս «կէճէքօնտու»ներու թիւը 1972-ին կը հասնէր 700 հազարի, անոնց թիւը չի դադրիր անընդհատ բազմանալէ՝ հետեւելով տնտեսական եւ ընկերային տագնապներու սրումին: Գաւառային շրջաններուն մէջ պետական հսկողութիւնը գրեթէ բացակայ է եւ արդիւնքները՝ աղետալի: Առանց ջուրի եւ ելեկտրականութեան բնակարաններու տոկոսները 97,7% եւ 97,6% են գաւառը, մինչ քաղաքներու շուրջ հիւղաւաններու մէջ համապատասխան տոկոսներն են 71,2% եւ 41,1 (3):

Թուրքիա աշխարհի վրայ երկրաշարժներէն ամէնէն աւելի ազդուող ու անոնց յաճախակի ենթակայ երկիրներէն մէկն է: Ի դէպ՝ յիշենք որ 1976 Նոյեմբերին Վանի մէջ պատահած երկրաշարժը քանդեց շրջանի 570 գիւղերէն 142-ը, խլելով 5200 զոհեր: Զոհերու թիւին մեծութեան պատճառներէն մէկն էր տուներու խախուտ կառոյցը (4):

×

Ե. – ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Թուրքիա իր հաղորդակցական միջոցներով կը նմանցուի խոշոր մարդու մը՝ երախայի հագուստներով: Երկրի հաղորդակցութեան դրութիւնը, մանաւանդ ճամբաները, խոտոր կը համեմատին իր կարիքներուն: Այս մարզին մէջ արեւելեան ու հարաւային շրջաններու կացութիւնն ալ շատ գէշ է: 1976-ի Վանի երկրաշարժին առիթով քանդուած գիւղերէն վնասեալներուն օգնութիւն կարելի եղած է հասցնել աղետէն միայն հինգ օր ետք, ճամբաներու չգոյութեան պատճառով եւ այս՝ բանակին թռաններուն միջոցով:

Թուրքիոյ արեւմտեան շրջաններուն մէջ հաղորդակցութեան միջոցները աւելի լաւ վիճակի մէջ են, սակայն եւրոպական չափանիշով՝ անբաւարար: Կարեւոր ճամբաներէն շատերը իրենց կարողութիւններէն աւելի հրջագայութիւն կը վերցնեն: Օրինակ, Անգարա – Պոլիս ճանապարհին, իրեն համար նախատեսուածէն 5 անգամ աւելի եռուզեռ ունի: Այս ճամբաներուն բարելաւումն ու նորերու շինութիւնը մեծ գումարներու կը կարօտին: Իտալական ընկերութեան մը գնահատումներուն համաձայն՝ Թուրքիոյ եւրոպական հողամասէն իրանեան սահմանը երկարող ճամբու մը շինութիւնը պիտի արժէ 5,5 միլիառ տոլար, գումար մը՝ որ Երրորդ Հնգամեայ Ծրագրին մէջ հաղորդակցութիւններու տրամադրուած ընդհանուր ծախքերուն կրկին է:

Եւրոպայի եւ Միջին Արեւելքի միջեւ տարանցումի զարգացումով Թրքական հաղորդակցութեան հարցերը միջազգային կարեւորութիւն կը ստանան: 1975-ին 70.000-է աւելի միջազգային բեռնատար կառքեր կտրած են Թրքական հողերը (նախորդ տարուընէ 200% աւելի), փոխադրելով 1,5 միլիոն թոն ապրանք: 1976-ին՝ «Թ.Է.Ռ» (Թրանսփոր Էնթէռնասիոնօ Ռութիէ) տեսակի 120.000 բեռնատար կառքեր կ'երթեւեկեն թրքական ճամբաներու վրայ: Ըստ Թրքական կառավարութեան, այս տեսակի կառքերը ճամբաներուն մաշումին պատասխանատուութեան 70%-ը կը վերցնեն: Այս ճամբաներուն վերանորոգման պատճառ կը հանդիսանայ տարեկան 100 միլիոն տոլար ծախքի: Ասկէ անկախ, այս բեռնակառքերը կը խանգարեն նաեւ երկրին ներքին եռուզեռի ցանցը, որ արդէն անբաւարար է տեղական կարիքներուն: Թուրքիա կը նկատէ թէ օտար երկիրները պարտաւոր են մասնակցելու երկրին ճամբաներու ցանցի խնամքի ծախքերուն. հակառակ պարագային ան կը սպառնայ դադրեցնել օտար բեռնակառքերու երթեւեկը: Ան արդէն սկսած է յաւելեալ տուրքեր գանձել իւրաքանչիւր բեռնակառքի համար:

×

Զ. – ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՐՏՔԵՐ

1975-ին Թուրքիոյ կարճ պայմանաժամի պարտքերը կը հասնէին 350 միլիոն տոլարի. անոնք 1977-ին 6 միլիառը կ'անցնին: Ըստ «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ի (Նոյեմբեր 13, 1978, էջ 14), 1978-ի կէսերուն Թուրքիոյ կարճ պայմանաժամի պարտքերը կը հասնէին 7,2 միլիառ տոլարի, իսկ միջին ու երկար պայմանաժամի պարտքերը՝ 5,3 միլիառ տոլարի: Յիշենք թէ ասոնց մէջ նկատի չեն առնուած այն վարկերը, որոնք հայթայթ[illegible]ներու կողմէ վաւերացուած ըլլալով հանդերձ, Թուրքիա զանոնք չէ գանձած: Իսկ Թրքական «Հիւրրիյէթ» թերթին համաձայն, (5) 1978-ին, երկրին արտաքին պարտքերը կը հասնէին 14,5 միլիառ տոլարի: Ըստ նոյն թերթին, պարտքերու վճարումները դանդաղ եղած են. վճարուած 596,7 միլիոն տոլարին 399 միլիոնը, այսինքն՝ մօտ երկու երրորդը յատկացուած է պարտքերուն տոկոսը փակելու. միայն 198,7 միլիոնն է որ յատկացուած է դրամագլուխի հատուցումին: «Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք» (Յունուար 1980, էջ 15) կը նշէ, թէ 1979-ին Թուրքիոյ արտաքին ընդհանուր պարտքերը (ներառեալ՝ տոկոսները) կը հասնէին 25 միլիառ տոլարի:

Թուրքիա, անկարող իր պարտքերը վճարելու, յաճախ կ'աշխատի վերադասաւորել զանոնք, կարճ պայմանաժամի պարտքերը յետաձգելով ու զանոնք միջին պայմանաժամի վերածելով, կամ ալ նոր պարտքեր կ'ընէ՝ հինները վճա- ●

(*) ՏԶՀԿ. – Տնտեսական Զարգացման եւ Համագործակցութեան Կազմակերպութիւն: Անոր անդամ 24 երկիրներն են՝ Գերմանիա, Աւստրիա, Աւստրալիա, Պելժիա, Քանատա, Սպանիա, Միացեալ Նահանգներ, Ֆինլանտա, Ֆրանսա, Յունաստան, Իրլանտա, Իսլանտա, Իտալիա, Ճափոն, Լիւքսամպուրկ, Նորվեկիա, Նոր Զելանտա, Հոլանտա, Փորթուկալ, Շուէտ, Զուիցերիա եւ Թուրքիա:

(ա) ՏԶՀԿ-ի անդամ Միջերկրականեան երկիրները:

(բ) ՏԶՀԿ-ի անդամ Եւրոպական երկիրները:

(գ) ՏԶՀԿ-ի ընդհանուր միջին:

րելու համար: «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ի համաձայն (6), 1979-ին է որ պարտքերու ամէնէն կարեւոր վերադասաւորումը տեղի ունեցած է (4 – 5 միլիառ): Այսուհանդերձ, 25 փետրուար 1980-ին, Թուրքիա՝ արեւմտեան երկիրներէն դարձեալ կը խնդրէր յաւելեալ 3 – 3,5 միլիառ տոլարի վերադասաւորում մը եւ մինչեւ 2 միլիառ տոլարի նոր վարկ մը:

Անգարայի կարգ մը մասնագէտներուն համաձայն, Թուրքիա 1980-ին պէտք ունի մօտ 3 միլիառ տոլարի փոխառութեան մը՝ յատկապէս վճարելու համար իր քարիւղի հաշուեցուցակը, որ 1980-ի համար նախատեսուած էր 3·200 միլիոն տոլար:

Ըստ նախկին վարչապետ Տէմիրէլի, փոխառութիւնը մորակ մըն է, որ քաջ մարդը աւելի արագ կը վազեցնէ» (7): Ան կը յուսար վերոյիշեալ գումարը գոյացնել հետեւեալ կերպով. 1,6 միլիառ տոլար Տ.Զ.Հ.Կ.-ի երկիրներէն (Տընտեսական Զարգացումի եւ Համագործակցութեան Կազմակերպութիւն), որուն ինք եւս անդամ է, 600 միլիոն՝ պարտքերու վերադասաւորումով, 305 միլիոն Մ.Դ.Հ.-էն (Միջազգային Դրամական Հիմնարկ) եւ 500 միլիոն Համաշխարհային Դրամատունէն: Սակայն, խնդրոյ առարկայ երկիրները պատրաստ չէին Տէմիրէլի բոլոր փափաքներուն գոհացում տալու: 1979-ի Տ. Զ. Հ. Կ.-ի երկիրներու որոշած 906 միլիոն տոլարի փոխառութեան մէկ երրորդէն աւելին տակաւին Թուրքիոյ չէ վճարուած (8), իսկ այս տարի Տ. Զ. Հ. Կ. պատրաստ է հազիւ 1·160,5 միլիոն տոլար տրամադրելու (անցեալ տարուընէ 200 միլիոն աւելի. տես՝ տախտակ 5), Համաշխարհային Դրամատունը տակաւին միայն 200 միլիոն տոլարի վարկ մը վաւերացուցած է, իսկ Մ. Դ. Հ.-ը 47 միլիոն (9): Սակայն Տ. Զ. Հ. Կ.-էն եւ Ե. Տ. Հ.-էն դուրս Անգարայի օժանդակող գլխաւոր երկիրն է Սաուտի Արաբիա, որ 1980-ի համար անոր խոստացաւ 250 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը:

Թուրքիոյ վարկեր տրամադրող դրամատուներուն թիւը մօտ 250 է, սակայն անոնց գլխաւորներն են, Արեւմտեան գերմանական, զուիցերական, ամերիկեան եւ անգլիական հետեւեալ դրամատուները.

Deutsche Bank
Dresdner Bank
The Swiss Bank Corporation
Union Bank of Switzerland
The Bank of America
Chase Manhattan Bank
Citibank
Lloyds Bank
Barclays Bank

Այսուհանդերձ հոս անհրաժեշտ է շեշտել երկու բան:

Առաջին՝ արեւմտեան երկիրները Թուրքիոյ օգնութեան կը հասնին միայն ճակատագրական պահերուն, երբ Պետութիւնը սնանկութեան դռներուն հասած է, իրենց միջամտութեամբ երկարաձգելու համար անոր կեանքը, գիտնալով հանդերձ, որ Թուրքիա կը նմանի «անյատակ ջրհորի» մը: Երկրորդ՝ այս փոխառութիւնները կը կատարուին զանազան պայմաններով, զորս կը պարտադրեն Թուրքիոյ: Օրինակ՝ կ'որոշեն այն մարզերը՝ ուր պէտք է կատարուին ներդրումները. Թուրքիան կը ստիպեն, որ հաստատէ դրամահոսութեան բարձր մակարդակ մը ու կը պարտադրեն թրքական դրամի արժեզրկումներ: 1978-ին Մ. Դ. Հ.-ն կը պարտադրէր 60% դրամահոսութեան հաստատում եւ դրամի 30%-ի յաւելեալ արժեզրկում մը: 1979-ի վերջերը Թուրքիոյ Ելմտական նախարարը կը նախատեսէր շուրջ 35%ի հասնող էնֆլասիոն մը, սակայն 1980-ի միայն առաջին տասը ամիսներուն արդէն ան հասած էր 82%-ի իսկ տարուան վերջը անցնելով 100%-ը:

Տախտակ 5

1980-ի համար Տ. Զ. Հ. Կ.-ի Թուրքիոյ տրամադրած վարկերը.

(միլիոն տոլարով)

Երկիրներ	Վարկեր
Արեւմտեան Գերմանիա	295,0
Միացեալ – Նահանգներ	295,0
Իտալիա	115,0
Ֆրանսա (*)	100,0
Ճափոն	100,0
Զուիցերիա	37,0
Մեծն – Բրիտանիա	33,0
Հոլանտա	21,5
Ե. Տ. Հ.	100,5
Աւստրիա	15,0
Պելժիա	10,0
Քանատա	10,0
Նորվեկիա	10,0
Շուէտ	10,0
Դանիա	4,5
Ֆինլանտա	3,5
Լիւքսանպուրկ	1,5
Ընդհ. գումար	1·161,5

(*) Այս գումարին մէջ կայ նախորդ տարուան 70 միլիոն տոլարը, որ չէր վըճարուած:

(1) «Տը Ֆայնէնշըլ Թայմզ», Նոյ. 23, 1977, էջ 28:
(2) «Պիւլըթէն տը Թիւրքի», թիւ 21, Մարտ 21, 1980:
«Օ. Սէ. Տէ. Է.», *Էթիւտ էքոնոմիք, Թիւրքի*, Ապրիլ 1980:
(3) «Օ. Սէ. Տէ. Է.», *Էթիւտ էքոնոմիք, վայզ, Թըրքէ*, Նոյ. 1978:
(4) «Տը Ֆայնէնշըլ Թայմզ», Դեկտ. 16, 1976, էջ 26:
(5) «Թըրքի Թուտէյ», թիւ 45 – 46, Ապրիլ – Մայիս 1977, էջ 10:
(6) «Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն», Փետր. 13, 1980:
(7) «Տը Ֆայնէնշըլ Թայմզ», Նոյ. 13, 1978, էջ 16:
(8) «Լը Մոնտ» Փետր. 2, 1980:
(9) Տը Ֆայնէնշըլ Թայմզ, *Մարտ* 28 *եւ Սեպտ.* 13, 1980

(Շար. 5)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՐԱՍԻ ՄԷՋ

Զոյգ մը դասախօսութիւններ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին մասին, աւելեալաբար Ֆրանսացիներուն սահմանուած ,բացառիկ պէտք է նկատել: Որովհետեւ, շաբթուան մը տարբերութեամբ երկուքն ալ տեղի ունեցան Կրասի մէջ, ուր հազիւ քանի մը ընտանիք հայ կարելի է հաշուել: Ապա, որովհետեւ, խորքին մէջ սոսնք հանդիսացան անձնական նախաձեռնութիւններ, որոնց իրենց օժանդակութիւնը բերին կարգ մը ազգայիններ Մոնթրու, Քաննի, Նիս: Երկրորդին՝ նաեւ Տրակինիանի եւ շրջակայքի Հայերու Բարեկամացը, Ամիքալ:

Դասախօսը՝ Փրոֆ. Հիւկ Փորթալէ, որ նախաձեռնարկ եղաւ դասախօսական ցերեկոյթներուն, ինչպէս ինք խոստովանեցաւ անկեղծ չեշտով, դեռ մինչեւ վեց ամիս առաջ Հայաստանի անունէն զատ ոչ մէկ գաղափար ունէր մեր երկրին եւ անցեալին մասին: «Յառաջ»ի ընթերցող ընտանիքի մը՝ Վ. Քասիկեանի ծանօթացումը, Հայոց Պատմութեան ֆըրանսերէն հատորներու հայթայթումն ու ընթերցումը, հետաքրքրութիւնը, կապերու հաստատումը առաւել տեղեկութիւններու համար, խթան կը հանդիսանան եւ, այսպէս, երկու շահեկան դասախօսութիւններ կը կազմակերպուին:

Առաջինը՝ Ուրբաթ, Մարտ 20-ին, երկրորդը՝ Շաբաթ, Մարտ 28-ին, քաղաքին տարբեր երկու սրահներուն մէջ:

Էմ – Ժի – Սէի սրահը, առաջին դասախօսութեան, 250-է աւելի ունկնդիրներ համախմբեց: Ներկաներուն բացարձակ մեծամասնութիւնը՝ Ֆրանսացիներ, որոնք մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան թ'է լուսարձակումներուն, թ'է դասախօսութեան եւ անոր յաջորդած բացատրութիւններուն:

Դասախօսը յարմար նկատած էր, Փոքր Ասիոյ ժամանակակից քարտէսի մը ցուցադրութեամբ ցոյց տալ պատմական Հայաստանի տարածքը եւ կարեւոր կեդրոնները՝ աշխարհագրական եւ մշակութային: Այլ քարտէսներով ներկայացուց ներկայ Հայաստանը, Հանրապետութեան ժամանակաշրջանինը եւ, յատկապէս, Ուիլսընեան սահմաններով Հայութեան իրաւունքը հանդիսացող հողամասը:

Լուսարձակումներու ճամբով, – Ուրարտական հնութիւններ, պատմական – ճարտարապետական կոթողներ, Աղթամար, Անի, Փոքր Հայաստան կամ Կիլիկիա, խաչքարեր, մանրանկարչական նըմոյշներ եւայլն, – Փորթալէ սեղմ, բայց հիմնական կէտերով բնութագրեց Հայոց երկիրն ու անցեալը: Տեսակ մը ծանօթացում:

Պատկերացումը աստիճան մը աւելի ցայտուն եւ տպաւորիչ դարձնելու մտադրութեամբ, Յակոբ Յակոբեան, Նիսէն, կարճ ժապաւէնով ցուցադրեց ներկայ Հայաստանը՝ Երեւան, Գառնի, Հոփսիմէ, Էջմիածին, ժամանակակից շինութիւններ եւ հրապարակներ եւայլն: Ապահովեց իր գրօսաշրջիկի տպաւորութիւնները ամփոփող մեկնաբանութիւնը ժապաւէնին: Ասոր յաջորդեց, միշտ Յակոբ Յակոբեանի կողմէ մեկնաբանուած, Հայաստանի պետական պարախումբին Քանի ելոյթը, այս մէկն ալ ֆրանսացի ունկնդիրներուն հաղորդակից դարձնելու համար հայկական պարերուն, իբրեւ ժողովուրդի մը մշակոյթին մէկ երեսը:

Ներկաներու հետաքրքրութեան արտայայտութիւնը հանդիսացաւ հարցումներու երկար շարքը՝ կրօնական, մշակութային, լեզու եւ գիր, մասնաւորաբար նաեւ Հայոց քաղաքական պահանջները: Ժ. Առաքելեան, Ժ. Միրիճեան, Փորթալէ անհրաժեշտ բացատրութիւնները տուին նիւթերու կարգով:

Երկրորդ ցերեկոյթին, այս անգամ ՕԿԱՓ-ի միջազգային կեդրոնին սրահին մէջ, շեշտը դրուեցաւ Հայ Դատին եւ Ցեղասպանութեան վրայ: Փրոֆ. Փորթալէ խօսեցաւ Հայաստանի աշխարհագրական դիրքին, մեր ժողովուրդի անցեալին կարգ մը կարեւոր երեսներուն մասին:

Ապա ցուցադրուեցաւ Հայկ. Ցեղասպանութեան վերաբերեալ գունաւոր ժապաւէն մը՝ նկարիչ Փափազի ձեւաւորումով եւ մեկնաբանութեամբ: Ասոր յաջորդեցին նկարներու լուսարձակումներ Տիգրանակերտի ամրոցներուն, երբեմնի Հայկ. եկեղեցիներուն, – ներկայիս վերածուած մզկիթներու, – եւ պատմական յուշարձաններու վրայ: Ժիրայր Առաքելեան մանրամասն բացատրութիւններով ընդգծեց այժմու Թուրքիոյ արեւելեան մէկ կարեւոր տարածութեան հայկական դիմագիծը, իբրեւ պատմութիւն եւ, մասնաւորաբար, հաստատեց մեր անցեալի յուշարձաններուն դիմափոխութիւնը Թուրքերուն կողմէ:

Յատուկ շահեկանութիւն ներկայացուց Տրակինիանի եւ շրջակայքի Հայերու Բարեկամացի նախագահ Ժորժ Այվազեանի դասախօսութիւնը: Գրաւոր, մանրամասնութիւններու եւ տուեալներու յիշատակութեամբ ան օտար եւ Հայ ունկնդիրներուն պարզեց Սուլթաններուն ջարդարար քաղաքականութիւնը: 1915ին, օգտուելով պատեհ նկատուած առիթէն, Իթթիհատ իրագործեց Հայերու ցանգուածային բնաջնջումը՝ վերջ տալու Հայկ. Հարցին: Մինչ այդ ակնարկ մը նետեց մեր Հարցին հետ կապուած զանազան փուլերուն վրայ, յիշեց ազատագրական պայքարը, Հայ քաղաքական կուսակցութիւններուն կազմաւորումը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերը ազատագրական պայքարին մէջ եւայլն:

Մեծ Եղեռնի վկաներէն՝ Արշակ Մինասեան, ֆրանսերէն, կարճ վկայութիւններ բերաւ սպանդի օրերէն: Տպաւորիչ, իբրեւ փաստանկար:

Ցերեկոյթին, որուն ներկայ գտնուեցաւ Կրասի քաղաքապետարանի ներկայացուցիչը, եղան զանազան հարցումներ: Անհրաժեշտ պատասխան – բացատրութիւնները տրուեցան:

Մեր ժողովուրդին անցեալը, Հայութեան ազգային – քաղաքական պահանջները պէտք է ներկայացուին օտարներուն :Այս իմաստով օրինակելի կը գտնենք զոյգ ցերեկոյթները: Նման ձեռնարկներ պէտք է շարունակուին: – Թ.Ղ.Թ.Ա.Կ.Ի.Յ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՌԱՆ ՎՐԱՅ

Արջ Սաքօն Աղուընկայ քարերու էն խոր ապառաժներուն մօտ կեցած՝ ձայն կուտար: Կ'ուզէր իր մենութենէն վար բերել Կարօն ու պարին կցել: Կասկած չունէր, որ Կարօն էդ խոշոր ապառաժներուն վրայ նստած՝ հրացանի կոթով քարի կտոր մը կը խախտէր՝ անդունդէն վար ձգելու համար:

Կարօն երեխայի մը հաճոյքով տարուած էր իր այդ միօրինակ աշխատանքին ու կը սիրէր անդունդին մէջէն ինկած քարին ձայնին լսել: Սաքօն դիտած էր անոր աշխատանքը եւ անոր դէմքին վրայ զատած էր նոյնիսկ թեթեւ ժըպիտ մը, երբ ան ձգած էր քարը:

Ի՞նչ էր պատահեր էդ տղուն՝ Սաքօն չէր գիտեր, չէր գիտեր: Անցեալ օրը նորէն Կարոյի մօտ եղեր էր եւ անոր այդ պայթեցնող լռութենէն բարկացած՝ պոռացեր էր.

– Խօսէ, խօսէ, շան ձագ: Որ կ'ուզես, Վարդանին ըսեմ՝ թող քեզ գիւղ ղրկէ: Կարօ, ճանս, էնտեղ հօրդ մօրդ մօտ լաւ պիտի զգաս: Դեռ ճահիլ ես, ոչ ոք կը մեղադրէ: Ֆետայութիւնը կրակէ շապիկ է, քիչեր կրնան հագնիլ: Մեր մէջ շատեր կան, որ հրացանի կոթ կը բռնեն, կռուիլ գիտեն, սակայն ֆետայի չեն:

Կարօն ձայն տուած չէր ու հրացանի կոթով քարի կտոր մը խախտած էր՝ անդունդին մէջ ձգելու համար:

– Կարօ, հէյ Կարօ:

Ձայն չկար:

Սաքօն վեր ելաւ ապառաժներէն: Կարօն այնտեղ չէր: Առաջին անգամ կարծեց, որ վարըԱղուընկայ քարերու դիրքերը իջած է: Շփոթեցաւ յանկարծ, երբ քարի մը վրայէն վերցուց Կարոյի հրացանը ու փամփուշտակալները: Յուզուած՝ ձայն ձգեց դէպի Աղուընկայ քարերուն դիրքերը. կասկածեցաւ, որ Կարօն ինքզինք անդունդէն վար ձգած է:

– Ի՞նչ կայ, Սաքօ, – ձայն եկաւ մութին մէջէն:

– Կարօն էդտե՞ղ է:

– Չէ, Սաքօ, էսօր ամբողջ օրը դիրքերուն մօտեցած չէ:

– Շատ առաջ էր, Սաքօ, տեսայ Կարօն՝ էդ ապառաժներէն վար դէպի հովտի անցքին կողմը կ'իջնար, – ձայն տըւաւ Ակոբ:

– Ակոբ, հէ՞չ բան չխօսեցաւ:

– Չէ, Սաքօ, եթէ գիտնայի՝ կը խօսէի հետը: Առանց հրացանի էր: Ինչպէս անցաւ՝ կարծես չտեսաւ զիս:

– Կարօն չկայ, չկայ. հրացանը ձգեր ու հեռացեր է լեռնէն:

– Վերջապէս, չհասկցա՞ր՝ ի՛նչ բանի հանդիպեցաւ էդ տղան, Սաքօ, – խօսեցաւ Սարգիս, զաղտնիքը գիտցողի մը խորհրդաւոր չեշտով:

Էհ, ուրիշներ ինչ կ'ուզեն՝ թող ըսեն. թող ըսեն, որ ճահիլ էր՝ չդիմացաւ, որ Պէքիրի տէօռը աղդած է վրան:

Սարկաւագ Սարգիս վանքի մէջ ապրած էր, կը հաւատար որ մարդուն շուրջ միշտ աներեւոյթ կիներ կան: Միշտ ալ այն կարծիքէն էր, որ Կարոյի լռութեան մէջ կնոջ մը կերպարանքը կը դառնար, որովհետեւ գիշեր մը, երբ ինք անցքի դիրքերէն վար իջաւ, տեսաւ, որ Կարօն – մի – մինակ կանգնած էր հովտին բերանը՝ հրացանը փայտի մը պէս ուսին վրայ դրած:

– Կարօ, էստեղ ի՞նչ կ'ընես մինակ, – հարցուց:

– Ծիշդ ես, ճիշդ, դուք զիս մինակ ձըգեցիք, Սարգիս...

Այդ խօսքերուն վրայ սարկաւագ Սարգիս կանգ առաւ: Կարծես, որ այդքան լռութենէն յետոյ, Կարօն վերջապէս պիտի խօսի իր վիշտը: Սարգիս ինքն ալ զարմացած կեցաւ՝ երբ Կարօն հարցուց յանկարծ:

– Սարգիս, կնոջ մը մերկ մարմինը գրկա՞ծ ես:

Այդ խօսքերէն յետոյ, Սարգիս այլեւս կասկած չունէր, որ Կարոյի լռութեան ներքեւ կին մը իր մերկութիւնը ծածկած էր: Մի քանի անգամ ուզեց այդ մասին խօսիլ Սաքոյին: Էհ, Սաքոյին ո՞վ կը համարձակէր կնոջ մասին խօսիլ:

(Շար. 293)

Պ. Օննիկ Թորոսեան, Օր. Սեդա Թադուորեան, Տէր եւ Տիկին Այվազեան եւ աղջիկները (Հայաստան), Պ. Թադւոր Թադւորոֆ, Պ. Երուանդ Թադւորոֆ, Տիկին Նազիկ Թադւորոֆ, Տէր եւ Տիկին Հալաճեան եւ զաւակները (Պոլիս), Պ. Թադէոս Սանճաքեան եւ Պ. Միհրան Սանճաքեան (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Թադւոր Թորոսեան (Սէն Թ'էթիէն), Այրի Տիկին Յարութիւն Թորոսեան (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Օնիկ Թորոսեան եւ զաւակը, Պ. Գրիգոր Թորոսեան, Այրի Տիկին Յովհաննէս Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան եւ զաւակները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն, իրենց մօր, հօրաքրոջ, զարմուհիին, ազգականին եւ հարսին՝

Այրի Տիկին ՄԱՔՐԻՆԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ Թագւորեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 2-ին, 84 տարեկանին:

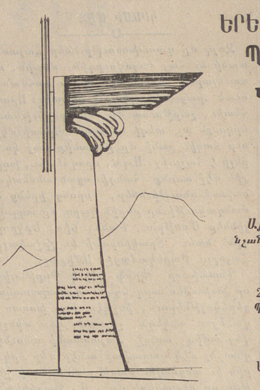
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 8, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, 15, Ռիւ ժան - Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրի - Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Onnik TOROSSIAN

15, *Rue Racine* — 75006 *Paris*

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները՝ Պ. Օննիկ Թորոսեանի:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄՕՏ, ՄԱՅԻՍ 4-ԻՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ

ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

(ԱՊՐԻԼ - ՄԱՅԻՍ 1915)

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Այս բացառիկ ազգային եւ պատմական նշանակութիւն ունեցող հանդիսութեան ներկայ ըլլալու համար դիմել՝

TRANSTOURS

25, Rue d'Argenteuil — Paris 1e

Պ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ Հեռ. - 261·58·28

Գին՝ 3350 Ֆ.

Ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Ապրիլ 10

Մեկնում՝ Փարիզէն Ապրիլ 26-ին

վերադարձ՝ Մայիս 7-ին

ԽՈՀԱՐԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանին համար կը փնտռէ միջակ տարիքով խոհարար մը կամ խոհարարուհի մը:

Հեռաձայնել Վարժարանի Տնօրէնութեան 381 01 72 թիւին:

BOUC BEL-AIR

L'ASSOCIATION CULTURELLE
DES ARMENIENS DE BOUC-BEL-AIR
organise
2 Jours de Fête, avec une représentation du groupe de Danse « NAVASART »
Le Samedi, 11 Avril, à 21 h.
e t
Le Dimanche, 12 Avril, à 15 h.

Աշոտ Իսահակեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Նարթինեան, Քրիսթոֆ եւ Հելէն Նարթինեան, Տիկին Ֆլօրին Զաքարեան, Օր. Նաթալի Տիւֆուր, Տոքթ. եւ Տիկին Վահան Վահանեան եւ զաւակները, Նարթինեան եւ Մարտիրոսեան ընտանիքները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

Տիկին ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

(Ծնեալ Հրաչեայ Զաքարեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 1-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Ապրիլ 8, ժամը 16-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ - Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Աշոտ Իսահակեանի եւ ընտանիքին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՆԻՍ.— Այրի Տիկին Սաթենիկ Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Քրիսթին եւ իրենց զաւակները, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Նիսի Հայ Առաքելական Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Ապրիլ 12-ին, իրենց ամուսնոյն, եւ հօր՝

ՎԱՀԷ ՍԱՀԱԹՃԵԱՆԻ

Commandeur de la Légion d'Honneur
Croix de Guerre 1914-18, *avec Palme*

մահուան քառասունքին առթիւ, որ իր մահկանացուն կնքեց՝ Մարտ 3-ին, 84 տարեկանին:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

DISQUES VOGUE

No. 434001

LA MESSE - ORATORIO en FA MINEUR d'ARA BARTEVIAN

A LA MEMOIRE DES VICTIMES DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Enregistrement intégral en 20 Parties — réalisé par RADIO FRANCE
150 *Exécutants*

Avec le concours de:
○ LYNE DOURIAN (Mezzo de l'Opéra) ○ MERY GASPARIAN (Soprano)
○ MIHRAN ELMAYAN (Ténor)

ORCHESTRE SYMPHONIQUE et LA CHORALE ARMENIENNE DE PARIS
Sous la direction de l'Auteur
DEUX DISQUES STEREO en Album Artistique
durée 1 h. 40 m.

Prix 80 F. Envoi contre remboursement. Port en sus 9 F.
En vente chez l'Auteur; 14, Rue Petit Paris
Tél.: 208. 99. 22

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
Dans le cadre des manifestations jubilaires du
75ème Anniversaire de l'U.G.A.B.

Sous la présidence effective de:
Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
(Président d'Honneur du Comité Régional de France de l'U.G.A.B.)

JOURNÉES DU CENTRE CULTUREL

Alex Manoogian

Organisées par
Le Comité local, le Comité des Dames, le Comité des Jeunes
Au profit de leurs œuvres culturelles et sociales.
SAMEDI 11 AVRIL et DIMANCHE 12 AVRIL
de 11 heures à 23 heures

STANDS DIVERS:
Livres et disques arméniens — Peintures — Linge de maison — Photos — Cadeaux souvenirs — Jeux éducatifs — Alimentation — Bijouterie — Brocante et c., etc.

ANIMATION
Jeux et concours divers, échecs, tric - trac
TOMBOLA

BAR — BUFFET — DEJEUNER — DINER
Des spécialités arméniennes spécialement préparées par les Dames de l'U.G.A.B. seront servies le Samedi de 12h.30 à 15h. et de 19h.30 à 21h.30, ainsi que le Dimanche, de 12h.30 à 15h.
118, *Rue de Courcelles Paris 17ème* *Métro: Courcelles — Bus* N° 30 et 84
VENEZ NOMBREUX!

ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
« Հայ Եկեղեցի եւ Հաւատք »
1980 - 1981 Տարեշրջանի
Ամսօրեայ Դասախօսութիւններու շարք:
Ապրիլ 11, ժամը 20·30
Դասախօսութեան նիւթ.—
« Հայ Եկեղեցին ԺԱ. - ԺԵ. Դարերու Միջեւ »
Դասախօս՝ ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Ֆրանսերէնի կը թարգմանէ՝ Մարի Կոստանեան:
Conférence en arménien et en français
Sur le sujet:
« L'EGLISE ARMENIENNE
DU XI e AU XVe SIECLE »
- Մուտքը ազատ է -

———×———

« AMERICA — AMERICA »
կազմակերպութեամբ՝
ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
եւ
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ ՀԱՅ ՄՇ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Էլիա Գազանի՝ «Ամերիկա - Ամերիկա»
ժապաւէնի ցուցադրութիւն
Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 15-ին
Վիլէօրպանի Մշակութային Կեդրոնը
234, *Cours Emile Zola*
Projection du film d'Elia Kazan
« *América — América* »
Տոմսերու վաճառում՝ տեղւոյն վրայ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Թ'էթիէնի Հայ Ազգային Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, Տիկին Պայծառ Զատօրի մահուան առթիւ, հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Մէքճեան 500, Արթիւր Մէքճեան 200, Ժօզէֆ Մէքճեան 200, Տիկին Նազելի Մէքճեան, Տիկին Ե. Գրիգորեան, Պ. Մոմճեան, Տիկին Վալէնի 100-ական Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Կարմիր Խաչի Նորմանտիի Մասնաճիւղ Բոյնին ընդարձակման ի նպաստ, կը նուիրեն.— Ժորժ Յակոբեան, Տիկին Քնար Յովհաննէսեան 500-ական, Գասպար Ապունայեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Տիրաց, Տէր եւ Տիկին Անրի Կարապետեան, Տիկին Ա. Բարսեղեան 400-ական, Տէր եւ Տիկին Հացագործեան 350, Ժաք Կէօզիւմեան, Դաւիթ Պանոսիկեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Խօզմանուկեան, Տէր Տիկին Օննիկ Մոսկոֆեան 300-ական, Տէր եւ Տիկին Վարդերես Մինասեան, Օր. Սեդա Կիւլպօլեան, Անտրէ Մինասեան, Տիկին Էրիք Շապըրըր, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Թադւորեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Երեւանեան, Օր. Ժիլտա Սապոյեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պ. Միրաքեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Քիւրքճեան 200-ական, Հրանդ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Սիրական Հայրապետեան, Պալեօզեան ընտ., Կարպիս Քրիսթինեան, Տիկին Սիմա Մալեան 100-ական Ֆ.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981
AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.
Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe

De PARIS:
du 5 Août au 20 Août — Prix: 4400 F.
3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.
du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:
— 1e Voyage: du 1 Août au 14 Août
— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre — 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28
Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.
○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN
Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin
○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

2-ուկէս եւ 5-ուկէս տարեկան երկու երախաներով զբաղելու համար համար, հայ երիտասարդ կին մը կը փնտռուի:

Բնկաութիւն, սնունդ եւ աշխատավարձք:

Հեռաձայնել.— ՊԵՏԻԿԵԱՆ
378· 97· 61

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ
Հինգշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20-ին
Ալեք Մանուկեան Մշ. Կեդրոնին մէջ
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, *Rue de Courcelles, Paris* 17e
Խօսք կ'առնէ՝
Երեւանէն հիւրաբար քաղաքս գտնուող, Հայաստանի Մինիստրների Խորհուրդին առընթեր Գլխաւոր Արխիւային Վարչութեան Պետ՝
Փրոֆ. Տոքթ. ԱՇՈՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
« Ս. Հայաստանի Արխիւները եւ Պատմական Գիտութեան Զարգացումը»
նիւթին շուրջ:
Դասախօսութենէն ետք տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն, ի պատիւ՝ հայրենի ականաւոր հիւրին:
- Մուտքը ազատ է: -

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼ 8
MERCREDI 8 AVRIL 1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.882

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.882

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

Պէյրութ՝ աւելի խաղաղ, Զահլէ՝ միշտ պաշարուած

—o—

Երեքշաբթի առաւօտ, հեռաձայնով Պէյրութէն առած մեր լուրերը կը հաստատեն թէ համեմատաբար խաղաղ օր մը եղած է Երկուշաբթի, թէեւ բոլոր խանութները փակ կը մնան ինչպէս նաեւ դպրոցները: Կը սպասուէր Սուրիոյ Արտաքին նախարարին, որ նոյն օրը Պէյրութ պիտի հասնէր տեսնելու համար թէ ի՛նչ կ՚անցնի – կը դառնայ: Հինգ օրուան սուրիական ռմբակոծութիւններէն ետք 200–է աւելի մեռեալ կայ (11 Հայ, ինչպէս գրած էինք երէկ) եւ 500 վիրաւոր: Զահլէ, սակայն, միշտ պաշարուած կը մնայ եւ Պէյրութի հետ կապը կտրուած է: Սարսափի մթնոլորտը միշտ կը տիրէ, բնակչութիւնը նկուղներու մէջ է երկիւղին եւ նախընթաց անգամներէն աւելի մեծ է վախը, քանի Պէյրութցի մը կ՚ըսէ՝ «այս անգամ եղբայրասպան կռիւներ չեն: Մէկ կողմը՝ Լիբանանցիները կան, որոնք պարզապէս կ՚ուզեն կարենալ ապրիլ, միւս կողմը՝ սուրիական բանակը, որ Մոսկուայի հրահանգին վրայ, կ՚ուզէ մեզ ջարդել: Ինչո՞ւ, մոռցնել տալու համար Լեհաստանը, վախ պատճառելու համար Ռեկընի, խախտելու համար Սատաթը եւ իր խաղաղութիւնը եւ մենք ենք, Լիբանանցիներս, որոնք անոր գինը պէտք է վճարենք: Թող աշխարհ գիտնայ, որ Լիբանանցիները յուսահատած են»:

Պիէր Ճեմայէլ ալ ընդհ. զգացումներուն թարգմանն է, երբ կ՚ըսէ. – մեզի համար ի՛նչ փոյթ զինադուլ մը եւ նոյնիսկ եթէ Զահլէն կորսնցնենք կամ թէ Պէյրութ ռմբակոծուի: Կ՚ուզենք, որ այս անգամ հարցը դրուի իր խորքին եւ ամբողջութեան մէջ: Ալ կը բաւէ՝ դեսպաններ, (Միացեալ – Նահանգներու, Անգլիոյ, Ֆրանսայի) Պապական նուիրակ մեզի կը խրատեն հանդարտիլ, որովհետեւ իրենց երկիրները կը ջանան համոզել Դամասկոսը, որ կրակը դադրեցնէ: Այդ ընելով մեզի չեն օգներ, կ՚օգնեն Սուրիացիներուն, որոնք ռումբ կը տեղացնեն մեր վրայ: ... Կ՚ուզենք քաղաքական եւ ի հարկին զինուորական օժանդակութիւն մը, ազատագրուելու համար: Ամէն մարդ կը հաստատէ թէ Սուրիացիք չգրգռեցինք եւ դէմ ալ չենք դըներ, վասնզի պիտի նշանակէր ռմբակոծել մահմետական Լիբանանցիները, որոնք գիտեն թէ մեզի չափ թիրախ են»:

Իսրայէլ առայժմ որոշած է չմիջամտել, զօր. Հէյկ. համոզած ըլլալով Իսրայէլցիք, որ քրիստոնեայ Լիբանանցիները «չափազանցած են»: Ըստ երեւոյթին Ամերիկացիին համար, իրար անցնելիք բան չկայ, Արտաքին Նախարարութիւնն ալ 3 հեռագիրներ ղրկած է Սուրիոյ, որ կրակը դադրեցնէ: Դամասկոս ըսած կ՚ըլլայ թէ Զահլէի ռմբակոծութիւնը «պատժական յարձակում մըն է»:

X Ֆրանսա դեղ, բժիշկ եւ «դեսպան» մը ղրկեց: Փարիզի լիբանանցի ուսանողները, Երկուշաբթի օր գրաւեցին դեսպանատունը, քանի մը ժամ եւ յայտնած են թէ զօրավիգ են լիբանանեան դիմադրութեան եւ կը դատապարտեն սուրիական յարձակումը Զահլէի եւ քրիստոնեայ թաղերուն վրայ:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՑԱՑԱԳԻՐԸ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Ապրիլ 1 – 2 – 3 – 4) կ՚առնենք հետեւեալ լուրերը. –

Ապրիլ 2–ի գիշերը հեռատեսիլը «Լուր – յայտագիր» իր ծրագրին մէջ յատուկ բաժին մը յատկացուցեր էր Թուրք դիւանագէտներու դէմ գործուած հայկական ահաբեկչութեանց, որու ընթացքին լուսաբանութիւններ ըրին Ֆրանսայի Անգարայի դեսպան Գազիմաժու եւ Ֆրանսայի աւագ քննիչ ոստիկանապետ Լըքլէր:

Պր. Գազիմաժու, դիտել տալով որ Փարիզի մէջ վեց ամիս առաջ Կոպերնիք փողոցի հրէական սինակոկին առջեւ պայթած ռումբը կը նմանէր Հայ ահաբեկիչներու կողմէ գործածուած ռումբին, այն կարծիքը յայտնեց թէ միջազգային ահաբեկչութիւնը միակ ակունք մը ծագում կ՚առնէ:

Աւելի վերջ յայտագրին խօսնակը 1976–ի արխիւներէն քաղուածքներ ըրաւ, Փարիզի Աւագ Դեսպան Իսմայիլ Էրէզի սպանութեան առթիւ Ֆրանսայի ապահովութեան պաշտօնեաներու կարծիքները արտայայտելով: Խնդրոյ նիւթ դարձան Փարիզի Հայկական Տան մէջ պայթած ռումբը, այդ առթիւ ձերբակալուած անձը, նաեւ այն թռուցիկները, որոնք գտնուած էին Հայկական Տան մէջ: Այս թռուցիկները, ստորագրուած՝ Հայկական Ցեղասպանութեան Վրիժառութեան Մարտիկներու կողմէ, շատ կը նմանէին Իսմայիլ Էրէզի սպանութեան ընթացքին հոս ու հոն ղրկուած թռուցիկներուն: Ապահովութեան պաշտօնեաները իրենց քննութիւնները շարունակեցին Իտալիոյ մէջ ու հաստատեցին որ անոնք իտալական ապրանք էին: Կարելի չեղաւ սակայն ճշդել տպարանը: Այդ թռուցիկներէն 110.000 հատ ալ առաքուած էր Լիբանան: Ամէն պարագայի մէջ Հայկական Տան մէջ պատահած պայթումը ցոյց տուաւ որ ահաբեկչութեանց հեղինակը Հայկական Վրիժառութեան Մարտիկներու կազմակերպութիւնն էր: Օտար դիւանագէտները պաշտպանուեցան այն չափով որ կարելի է զանոնք պաշտպանել, առանց զանոնք անհանգիստ ընելու: Գալով ձերբակալուած Հայուն, միջոց մը վերջ ազատ արձակուեցաւ փաստի չգոյութեան պատճառով:

Միւս կողմէ Փարիզի վերջին եղեռնափորձին քննութեամբը զբաղող Քննիչ Լըքլէր «Ագաժանս» գործակալութեան բացատրութիւններ տուաւ վերջին ոճիրի առթիւ արձանագրուած յառաջդիմութիւններուն մասին: Լըքլէր ըսաւ որ միջազգային ահաբեկչութիւնները միայն Թուրք դիւանագէտներու ուղղուած չեն: Ուրիշ դիւանագէտներ ալ զանազան ահաբեկչութեանց զոհ կ՚երթան: Եւ միայն Ֆրանսայի մէջ չէ որ կը պատահին: Բոլոր երկիրներու մէջ կը տեսնըւին նմանօրինակ դէպքեր: Եւ շատ դըժուար է երեւան հանել անոնց հեղինակները: Շահեկան է նկատել որ 1965–ին Փարիզի մէջ սպաննուած խորայէլցի ամոլի մը սպանութեան համար գործածուած զէնքն ու Սէլչուք Պաքքալպաշըի համար գործածուած զէնքը նոյն տեսակէ զէնքեր էին. Իտալական Պարէթթա, նոյն մակնիշով, իրարու մօտիկ շարքաթիւով: Կը նշանակէ որ նոյն զէնքերը կը գործածուին բոլորովին տարբեր նըպատակներով կազմակերպուած ոճիրներու ընթացքին: Փարիզի մէջ Շահփուր Պախթիարի դէմ գործուած մահափորձի ընթացքին ալ նոյն զէնքը գործածուած էր: Ուստի ահաբեկչութեան դէմ պայքարը չափազանց դժուար պայքար մըն է:

«Ագաժանս» գործակալութեան թըղթակիցը դիտել տուաւ որ Փարիզի վերջին ոճիրը մեծ ազդեցութիւն գործած է Թուրք հանրային կարծիքին վրայ եւ հարց տուաւ թէ ի՞նչ փուլի մէջ կը գըտնուին քննութիւնները:

Լըքլէր պատասխանեց որ շատ լայն հարցաքննութիւն մը յառաջ կը տարուի եւ բաւական տեղեկութիւններ ձեռք բերուած են: Ոճրագործներուն երեւակայական դիմանկարները գծուեցան եւ էնթէրփոլի միջոցաւ ամէն կողմ ղրկուեցան: Ճշդուեցաւ նաեւ որ գործածուած ռումբերը առհասարակ կուգան արեւելեան պլօքի երկիրներէ: Քննութիւնները յառաջ կը տարուին, բայց տակաւին շօշափելի արդիւնք չկայ: Պէտք է խուսափիլ անարդար քննադատութիւններէ, որովհետեւ ֆրանսական ապահովութեան պաշտօնէութիւնը իր ամբողջ կարելին ի գործ կը դնէ ոճրագործները երեւան հանելու համար:

×

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ

Թրքական իշխանութիւնները որոշած են յուշարձան մը բարձրացնել Արտաքին նախարարութեան պարտէզին մէջ, յաւերժացնելու համար արտասահմանի մէջ սպաննուած Թուրք դիւանագէտներու յիշատակը: Ծրագրուեր է ծախքերը գանձել Արտաքին նախարարութեան մօտ աշխատող պաշտօնեաներէ, որոնք պէտք է մասնակցին իրենց ամսականէն հարիւրին տասը տալով: Պաշտօնէութեան մէկ մասը սակայն գաղափարը «շատ գովելի» գտնելով հանդերձ, կը խորհի թէ այդ ծախքերը պէտք է հայթայթէ Նախարարութիւնը իր պիւտճէէն:

×

ԴԱՆԻՈՅ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան Քոփընհակընի մահափորձին մասին. –

«Դանիոյ Ապահովութեան իշխանութիւնները առաջին վայրկեանէն շատ լըջօրէն սկսան զբաղիլ դէպքով, խկոյն հըրահանգներ տրուեցան բոլոր սահմանային դռներուն եւ քննութեան տակ առնուեցան օդակայանները: Քոփընհակընի ոստիկանութեան պարբերաբար հրաներներ կարդաց ժողովուրդին, որպէսզի դէպքին մասին որեւէ բան գիտցողները իսկոյն օգտակար ըլլան ապահովութեան ուժերուն:

«Քոփընհակընի Ապահովութեան Տնօրէնը հեռատեսիլէն բացատրութիւններ տուաւ դէպքին մասին եւ յայտնեց թէ ոստիկանութիւնը տակաւին շատ քիչ բան գիտէ, քանի որ ականատեսներ չկան: Դանիացի թղթակիցը հարց տըւաւ թէ ոճիրը արդեօք Դանիոյ մէջ ըընակող կամ արտասահմանէ եկած Հայերո՞ւ կողմէ գործուած էր: Տնօրէնը պատասխանեց որ ոստիկանութիւնը տակաւին այս մասին ոչինչ գիտէր:

Իսկ ինչ կը վերաբերի Թուրք դիւանագէտներու պաշտպանութեան համար առնուելիք միջոցառումներուն, Ապահովութեան Տնօրէնը դիտել տուաւ որ լաւագոյն կերպով պաշտպանուած Ռէկընն իսկ չկրցաւ փրկուիլ եղեռնափորձերու թիրախ դառնալէ:

«Թուրքիոյ Քոփընհակընի մօտ Աւագ դեսպանը դանիական իշխանութիւններու դիմելով պահանջեց որ ոճրագործներուն ձերբակալման համար անհրաժեշտ ամէն ճիգ վատնուի: Թուրքիոյ մէջ ալ նմանօրինակ հրաւէր մը ուղղուեցաւ Դանիոյ Աւագ Դեսպանին, որ հրաւիրուեցաւ Պետական Նախարար Իլհան Էօզթրաքի կողմէ:

«Պետական Նախարար Իլհան Էօզթրաք զեկոյց մը հրատարակելով նզովեց դէպքը եւ անմեղներու դէմ գործուած այս միջազգային ահաբեկչութեանց հետ պայքարելու համար ժողովուրդները անգամ մը եւս գործակցութեան հրաւիրեց:

«Ապրիլ 3–ին, առաւօտ անծանօթ մը Պէյրութի «Էսօշիէյթըտ Փրէս» գործակալութեան հեռաձայնելով կրկնեց թէ եղեռնափորձը կատարուած է Հայկական կազմակերպութեան մը կողմէ: Ան աւելցուց որ կը խօսի Հայկական Արդարութեան Վրիժառութեան Մարտիկներու անունով եւ թէ Քոփընհակընի եղեռնափորձը իրենց գործն է եւ ո՛չ ուրիշին:

«Ասիկա մեր ոճն է, ըսաւ ան, մեր թիրախներն են Թուրք դիւանագէտներն ու Թրքական հաստատութիւնները: Յարձակումը որեւէ կապ չունի Հայ Գաղտնի Բանակին հետ»:

«Անծանօթ ձայնը դիտել տուաւ որ իր կազմակերպութիւնը մինչեւ այսօր 140 եղեռնափորձեր ըրած է զանազան քաղաքներու մէջ եւ դեռ ալ պիտի շարունակէ յարձակիլ»:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Հրաւէրովը Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Տ. Սերովբէ Արքեպիսկ. Մանուկեանի, Փարիզի Առաջնորդարանին մէջ այս Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ, 9 եւ 10 Ապրիլ, կը գումարուի Եւրոպայի Թեմին մէջ պաշտօնավարող բոլոր Եկեղեցականներուն Խորհրդակցական Ժողովը:

Ի տեղեկութիւն մեր ժողովուրդին կը յայտարարենք, թէ Եկեղեցականաց Խորհրդակցական Ժողովին բացումը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 9–ին, առաւօտեան ժամը ճիշդ 10–ին, Արեւագալի արարողութեամբ:

Խորհրդակցական ժողովին փակումը կը կատարուի Ուրբաթ օր, Ապրիլ 10, երեկոյեան ժամը 5.30–ին, Հսկումի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններու կատարմամբ եւ մասնակցութեամբ ժողովին ներկայ բոլոր Եկեղեցականներուն:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալու Արեւագալի եւ Հսկումի այս բացառիկ արարողութիւններուն:

ԴԻՒԱՆ
(Կնիք)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԼԱՆՈՅԻ մէջ ձերբակալուեցաւ Մարիօ Մոռեթթի, որ կարմիր Ջոկատներուն գլխաւոր ղեկավարը կը նկատուի: Իրեն հետ ձերբակալուած են երեք ահաբեկիչներ:

ՄԻԱՍԵՌԱԿԱՆՆԵՐԸ ցոյց մը ըրին Շաբաթ օր Փարիզ: Շուրջ 10 հազար այր թէ կին տողանցեցին «միասեռական իրաւունքներու եւ ազատութեանց» համար: Պաստառ մը կ՚ըսէր նաեւ «ոչ մէկ օրէնք կրնայ մեր մարմնին վրայէն անցնիլ»: Գլխաւոր բողոքը Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութեան դէմ է, որպէսզի այլեւս զիրենք չդասէ «մտային հիւանդներու» շարքին:

ՀԻՆ ՅՈՒՇԵՐ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ 50–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Զքոյս՝ ի քոյոց՝ քեզ մատուցանեմք»
«Տիրոջ պարգեւածը՝ Տիրոջ կ'ըծայենք»

Մնողքս գիս Շահէ Եպիսկոպոսին, Դպրեվանքի Տեսուչին կը մատուցանէին եւ անոր միջոցաւ Աստուծոյ եւ Հայ եկեղեցւոյ: Ըսելով՝ Աստուած մեզի հինգ հատ մանչ նուիրեց, այս մէկը Ձեզի կը մատուցանենք՝ որպէսզի ապագային Աստուծոյ եւ հայ եկեղեցւոյ ծառայէ:

50 տարիներ առաջ, Պէյրութի Սահակեան Վարժարանի Ե. դասարանը աւարտելէս յետոյ, յաջորդ տարին Զ. դասարան չունեցաւ, նուազ աշակերտ ունենալուն: Գրաւոր կերպով դիմեցի նոր հիմնուած Անթիլիասի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքին: Դիմումնագիրս ներկայացուցի Բաբգէն Ա. Աթոռակից Կաթողիկոսին: Դիմումնագիրս կարդալէ վերջ ըսաւ. – «Դուն գրեցի՞ր: – Այո պատասխանեցի: – Բաւական յաջող գըրած ես: Ինչո՞ւ կ'ուզես Դպրեվանքի սան ըլլալ: – Կը փափաքիմ ապագային ծառայել Աստուծոյ, եկեղեցիին եւ իմ ազգիս: – Շատ լաւ, այս դիմումնագիրդ կը պահեմ, հիմա աշակերտութեան թիւը լման է, եթէ մօտիկ ապագային տեղ ունենանք առաջին առթիւ քեզի կ'ընդունինք, պայմանաւ որ մինչ այդ ինքնաշխատութիւն ընես: Աստուած օգնական ըսելով կը մօտչիմ Ս. Աջոյն եւ կը մեկնիմ տխուր, սակայն ապագայի յոյսով...:

Հայրս գիս կը դնէ՝ Գարեգին Զաքմաքճեան անուն երիտասարդ գծագրիչի մը քով, որպէսզի գծագրութեան մէջ զօրանամ, որովհետեւ այդ ճիւղին մէջ ձիրք ունէի: Իւղաներկով գիրեր կը գըծէինք: Պարապ ժամերուս միշտ գիրքեր եւ թերթեր կը կարդայի, մանաւանդ գիշերները:

Նոյն տարին Շաբաթ օր մը, Ս. Ցակոբ էր այն օրը, իմ նախկին տնօրէնս Բենեամին Ժամկոչեանը, մեր տունը կը բերէ նամակ մը, Դպրեվանքէն ղրկուած: Ցիշեալ Տնօրէնիս շնորհիւ մէջս արթընցաւ սէր Աստուծոյ եւ եկեղեցւոյ հանդէպ: Իր շրջանին նախակրթարանի լրիւ աշակերտութիւնը, իր կարգապահութեամբ դպրոցին կից եկեղեցին կ'առաջնորդուէինք Հինգշաբթի օրերը եւ ներկայ կ'ըլլայինք Ս. Պատարագին, իր հըսկողութեան տակ: Երուանդ եղբայրս նամակը մեր աշխատավայրը բերաւ եւ ինծի յանձնեց: Նամակը անհամբերութեամբ կարդալով իմացայ որ Դպրեվանք ընդունուած եմ: Ուրախութիւնս անսահման էր: Աշխատանոցը երեկոյեան գոցուելէ վերջ, ուղղակի օթօքառ կ'առնեմ եւ կ'երթամ Անթիլիասի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանը. գործի հագուստովս, կարճ տափատ մը կը հագնէի, որ իր գոյնզգոյն ներկերու արատներով իւղաներկով գծուած թապլոյի մը կը նմանէր, եւ պարզ շապիկ մը:

Վանք կը հասնիմ, անձրեւէն թրջըւած եւ դողալով ցուրտէն: Դռնապանը կը յայտնէ որ Սրբազանը եկեղեցին է: Լոյս Ջուարթի երեկոն էր: Անձրեւը կը մաղուէր դանդաղօրէն եւ մութ էր ամէն կողմ: Դռնապանը կը յարէ՝ սպասէ որպէս հիմա Սրբազանը կ'ելլէ եկեղեցիէն եւ դրասենեակը կ'երթայ: Վանքին մատուռէն ելլելով դէպի մեզի կուգար բարձրահասակ վեղարաւոր մը: Այս է, կ'ըսէ դռնապանը: Երբ մօտեցաւ իր դըրասենեակը տանող մուտքին, անմիջապէս կը յառաջանամ եւ Աստուած օգնական ըսելով Ս. Աջը կ'առնեմ:

– Ի՞նչ կ'ուզես տղաս կ'ըսէ Սրբազանը: Կը պատասխանեմ համարձակ եւ ուրախութեամբ, – Նամակ ղրկած էք ինծի, որ ընդունուած եմ Դպրեվանք: Ձիս վեր կը տանի բարձրանալով քարէ աստիճաններէն իր դրասենեակը, ընդարձակ սենեակ մըն էր իր ճոխ գրադարանով: Նամակը իրեն կուտամ, կը կարդայ, կ'ըսէ – դուն ես Սարգիս Փանոսեանը: Այո սրբազան: – Ինչո՞ւ այս անձրեւին եւ ցուրտին, մանաւանդ գիշերը եկար: Երկուշաբթի գայիր: Տես թրջուեր ես: Կը պատասխանեմ, Սրբազան Հայր՝ այնքան փափաք ունիմ ուսումս շարունակելու որ ուրախութենէս, նոյնիսկ առանց մեր տունը հանդիպելու ուղղակի հոս եկայ:

– Շատ լաւ տղաս, ընդունած ենք քեզ, Երկուշաբթի կուգաս. ալ Դպրեվանքի սան ես: Ինծի տուաւ ցուցակ մը հետս բերելիք հագուստներուս:

– Հաւանաբար անօթի ես, դռնապանին կանչեց եւ թելադրեց որ պնակ մը կերակուր բերէ, որպէսզի ընթրեմ դռնապանին սենեակին մէջ: Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Սրբազանին, խոնարհելով Ս. Աջը կը համբուրեմ՝ Աստուած օգնական ըսելով:

Ուրախ զուարթ տուն կը վերադառնամ: Մեր բոլոր ազգականները մեզի եկած էին հօրս անունը շնորհաւորելու: Շնորհաւորեցին նաեւ գիս Դպրեվանք ընդունուելուս համար: Ս. Ցակոբի գիշեր էր, սովորականէն աւելի ուրախութիւն տեղի ունեցաւ, մինչեւ առտու. կարծէք թէ հարսանիք կար մեր տան մէջ:

Երկուշաբթի պայուսակս առած, որուն մէջ մայրս լեցուց ինչ հագուստ որ ունէի, այնքան համեստ, որ սրբազանին տուած ցուցակը դոյզն չափով իսկ չէր լրացներ, զի աղքատ էինք, գաղթականի զաւակ, հիւղաւանի բնակիչ:

Մայրս հետս եկաւ վանք: Երբ Շահէ Սրբազանին ներկայացանք, մայրս ըսաւ. – «Աստուած մեզի հինգ մանչ տըւաւ, այս մէկը Ձեզի կը մատուցանենք, Ձեր միջոցաւ Աստուծոյ եւ եկեղեցիին կը նուիրենք, թող եկեղեցական ըլլայ»:

Հայրս, Շահէ Սրբազանին հօր, Գասպար Խօճային՝ Այնթապի Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին դպիրներէն եղած է, եւ սրբազանին դասընկերը նախակրթարանի: Աղուոր ձայն ունէր, շատ աղուոր կ'երգէր մեր շարականները եւ պատարագի երգեցողութիւնը գոց գիտէր: Քէնիի մեր տախտակաշէն տան մէջ պզտիկ խորան մը շինած էր, այն կիրակին որ ձըմեռը սաստիկ անձրեւ կը տեղար, փոխանակ եկեղեցի երթալու, իր շուրջը կը հաւաքէր մեզ, իր գլխաւորութեամբ կ'երգէինք մեր շարականները:

Իսկ մայրս շատ բարեմիտ, Աստուածավախ կին մըն էր: Ամէն առտու կանուխ իր մեղմ եւ անոյշ ձայնով Ներսէս Շնորհալիին «Առաւօտ Լուսոյ» ... երգելով մեզ կ'արթնցնէր դպրոց յաճախելու համար: Թող Աստուծոյ լոյսերուն արժանանան...:

Ի՛նչ անոյշ էր Դպրեվանքի մեր առօրեայ կեանքը: 40 գիշերօթիկ սաներ, իրարու եղբայր կը կոչէինք, այնքան սիրով կապուած էինք: Ընդարձակ ննջարան մը ունէինք, այժմու Վեհարանը: Առտու կանուխ մատրան մէջ ժամերգութիւն: Շահէ սրբազանը եւ Հայր Փառէնը ներկայ կ'ըլլային: Մեր դպրապետն էր Պ. Գէորգ Աճէմեանը, հմուտ շարականագէտ: Ապա նախաճաշ, ընդհանրապէս բաժակ մը թէյ եւ 7 հատ ձիթապտուղ: Ճաշարանը ննջարանին վարի յարկն էր:

Նախաճաշէն վերջ դպրոցի զանգը մեզ կը հրաւիրէր դասի: Կէսօրէ առաջ 4 պահ կէսօրէ վերջ 3 պահ: 3 դասարան գոյութիւն ունէր: Կ'աւանդուէին հետեւեալ դասերը. – Հայերէն լեզու, գրականութիւն, քերականութիւն, Գրոց բարբառ, ֆրանսերէն, անգլերէն, արաբերէն, Հայոց պ ա տ մ ո ւ թ ի ւ ն, Ս. Գրոց ներածութիւն, կրօնագիտութիւն, հայ եկեղեցւոյ պատմութիւն, թուաբանութիւն, բարձրագոյն դասարաններուն մէջ, փիլիսոփայութիւն եւ Աստուածաբանութիւն եւ մարզանք ընդհանուր աշակերտութեան: Շարականներու ուսուցում, նաեւ գիտութիւն:

Կէսօրուան ճաշին, ճիշդ ճաշասրահին մէջտեղը, ամպիոնի մը վրայ զետեղուած աթոռի մը վրայ նստած, սաներէն մէկը ծանօթ հեղինակներուն գիրքերէն կը կարդար բարձրաձայն: Ճաշէն առաջ եւ վերջ աղօթք: Շահէ սրբազանը Հայր Փառէնը եւ ուսուցչական կազմը մեզի հետ կը ճաշէին:

Կէսօրին 2 ժամ հանգիստ ունէինք: Վանքի ընդարձակ դաշտին վրայ, ոտնագնդակի, պասքեթպոլի, վոլէյպոլի եւ թենիսի խաղեր կը կազմակերպէինք: Սփորը շատ կը սիրէինք: Նշանաւոր սըփորթմէն էր Մեսրոպ Բարոյեանը, այժմու Խորէն Վեհափառ եւ Լեւոն Պէրպէրեանը: Մարզանքի համար զուիցերացի, Պ. Ժէսէ անունով երիտասարդ ուսուցիչ մը ունէինք որ միեւնոյն ատեն ֆրանսերէն լեզուի մեր դասատուն էր: Անթիլիասէն մինչեւ Երուսաղէմ քալելով ուխտի գնաց տարի մը:

Երեկոյեան դարձեալ մատուռին զանգը մեզ իր անոյշ ղօղանջովը աղօթքի կը կանչէր: Խորհրդաւոր եւ տպաւորիչ արարողութիւններ, որոնք մեր հոգիին խորերը աստուածային ներշնչումներու տպաւորութիւնը կը թողէին:

Ընթրիքէ ետք հանգիստ: Ճաշարանին կից ընդարձակ ընթերցասրահ մը գոյութիւն ունէր: Սաները թերթ, գիրք կարդալով կ'անցընէին ժամանակը մինչեւ սերտողութեան պահը, որ կը տեւէր իրիկուան ժամը 8–էն 10: Ժամը 10–ին բոլորս ննջարան: Սաները խոր քունի մէջ են: Վանքը անդորրութեան եւ խաղաղութեան մէջ կը քնանար: Միայն արթուն մեր վրայ կը հսկէր մեր գիշերապահը, ծերուկ մը, Արտաշէս աղան: Եւ այսպէս 5 տարի շարունակ:

1935–ին Ս. Միւռոնի օրհնութիւն, որ կատարեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Բաբգէն Ա. Աթոռակից Կաթողիկոսը: Կեանքիս մէջ այդքան հաւատացեալներու չեմ հանդիպած: Որքան ջերմ հաւատք ունի մեր ժողովուրդը հանդէպ իր սրբութիւններուն:

×

ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՊԱՇՏՕՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Սահակ Կաթողիկոսը, իր դահլիճէն կը հսկէր վանքին իր աղօթքներով եւ օրհնութեամբ:

Տաղաւարաց օրերուն եկեղեցի կ'իջնէր: Խոր ծերութեան մէջ կ'ապրէր: Քարոզի ընթացքին միշտ մեզի կը խրատէր ըսելով, – զաւակներս՝ Պօղոս Առաքեալը թէ կը քարոզէր եւ թէ կ'աշխատէր, վրաններ կը շինէր. որպէսզի ժողովուրդին վրայ բեռ չըլլայ:

Բաբգէն Ա. Աթոռակից Դպրեվանքի սիրտն էր: Ամբողջ ուժը Դպրեվանքի վրայ կեդրոնացուցած էր: Հայ ժողովուրդը, եկեղեցականներու եւ ուսուցիչներու պէտք ունէր: Պէտք էր պատրաստէին: Դասատու էր: Եղիա Մարգարէի խստութեամբ, կը յանդիմանէր դասերուն մէջ տկար աշակերտները: Նշանաւոր քարոզիչ: Արմաշական: Գրող: Խմբագիր «Հասկ» ամսաթերթի:

Ամբասիր եւ անշահախնդիր եկեղեցական: Որոշած էր, քահանայութեան թեկնածուները Դպրեվանքի շրջանաւարտներէն պէտք է ըլլան: Եկեղեցական կարգ կանոնին խիստ բծախնդիր: Խիստ քըննադատ եւ հանդիմանող: Աշակերտութիւն եւ պաշտօնէութիւն շատ կը յարգէին զինք:

Շահէ Սրբազան, Վերատեսուչ Դպրեվանքի: Արմաշական: Ամերիկայի Աստուածաբանական Համալսարաններէն վկայուած: Նշանաւոր քարոզիչ: Գրեթէ ամէն Կիրակի կը քարոզէր: Հեզահամբոյր բնաւորութիւն: Նուիրեալ դաստիարակ: Մեր դասարանին կ'աւանդէր կրօնագիտութիւն: Դէմքը միշտ ժպտուն: Շուտ կը բարկանար, սակայն հինգ վայրկեան վերջ, անոյշ ժպիտով մը կը ներէր: Աշակերտները ոչ թէ, աշակերտ էին իրեն համար, այլ կարծէք իր հարազատ զաւակները: Այնքան շատ կը սիրէր մեզ: Աշակերտներն ալ անկեղծօրէն կը սիրէին զինք: Ամէն նոր տարի մեզի զոյգ մը սեւ կօշիկ եւ գուլպայ կը նուիրէր: Ցանկարծամահ եղաւ Երեւանի Արմենիա հիւրանոցին մէջ եւ թաղուեցաւ Ս. Գայեանէ գերեզմանոցին մէջ, ըստ իր ուխտին: 1960–ին այցելեցի իր շիրիմին եւ հոգւոց մը ըսի, իմ շատ սիրելի Տեսուչիս հոգւոյն համար:

Պ. Բիւզանդ, ներքին Տեսուչ, վկայեալ Զուիցերիոյ Աստուածաբանական Համալսարանէն եւ մանկավարժ: Մեզի կ'աւանդէր Ս. Գրքի ներածութիւն: Շատ վերապահ եւ խիստ՝ հսկողութեան մէջ: Շատ յարգուած Վեհափառներէն եւ աշակերտութենէն:

Տաքթըր Էլմըր, անգլերէնի դասատու, ամերիկացի: Միշէլ Թամի, արաբերէն լեզուի դասատու: Լիբանանի կառավարութեան կողմէ ղրկուած: Դժբախտաբար շատ մը աշակերտներ յարգը չգիտցան, եւ կարեւորութիւն չէին տար դասին. բացառութիւնները յարգելի են անշուշտ: Մինչդեռ ամէնէն կարեւոր լեզուն արաբերէնն էր: Քանի որ Լիբանան եւ Սուրիա կ'ապրէինք:

Հայր Փառէն Մելքոնեան, Արմաշական, Բաբգէն Կաթողիկոսին դասընկերներէն: Գրաբարի դասատու: Ազատ ժամերուն վանքին պարտէզը կը մշակէր, եւ զայն դրախտի վերածած էր: Ինէջ գիւղէն, հողը շատ կը սիրէր: Սրամիտ, խորաթափանց: Վերջին տարին, պարտէզը մշակած ատեն իրեն ներկայացանք, եւ ուզեցինք երեք ընկերներ, կիսասարկաւագ ձեռնադրուած էինք, իրեն օգնել, երբ տեսանք որ խոշոր ծառ մը տեղէն արմատախիլ ըրած, ուրիշ տեղ պիտի տնկէր:

– Հայր Սուրբ օգնենք ձեզի ըսինք: Ծառը իր ուզած տեղը տարինք: Գդալի ծիծաղով մը, ըսաւ: – Ձեր նպատակը ուրիշ բան է: – Ըսէք նայիմ ի՛նչ կ'ուզէք: Ժամանակին ձեզի հող բաժնեցի որ մշակէք, այդտեղացի չեղաք: Դուք հողը չէք սիրեր: Ըսէք նայիմ ինչո՞ւ քովս եկաք:

Վերջապէս մեր նպատակը յայտնեցինք. – Հայր Սուրբ գիտէք որ քանի մը ամիսէն մեր վկայականները պիտի ստանանք: Ապագային քահանայ ըլլանք թէ չըլլանք: Երեքս ալ ուխտադիր ստորագրած էինք, ապագային քահանայ ձեռնադրուելու: Քիչ մը շտկուեցաւ եւ պատասխանեց. – մէկուն ըսաւ, դուն նախ քահանայ ըլլալու ձիրք եւ ընդունակութիւն չունիս, դուն աղուոր ուսուցիչ կ'ըլլաս: Կամ դրասենեակի մը մէջ քարտուղար: Այդ մէկը քանի մը տարի ուսուցիչ եղաւ եւ ապա քարտուղար Հալէպի Հ. Բ. Ը. Միութեան մէջ:

Երկրորդին ըսաւ – չեմ կարծեր դուն քահանայ ըլլաս, ուսուցիչ եւ ազգային գործիչ կրնաս ըլլալ, այդպէս եղաւ:

Գալով ինծի – դուն միայն քահանայ կ'ըլլաս ապագային: Այդպէս ալ եղաւ:

Դպրեվանքի շրջանաւարտներէն առաջին քահանայ ձեռնադրուողը ես եղայ: Սկզբունքի տէր, աշխատասէր եւ զօրաւոր կամք ունեցող վարդապետ մըն էր:

Սերովբէ վարդապետ Մանուկեան, Երուսաղէմի միաբաններէն, երիտասարդ, նոր ձեռնադրուած: Դպրեվանք հրաւիրուած՝ Շահէ սրբազանին օգնական, քանի որ սրբազանը անհանգիստ էր: Մեզի կ'աւանդէր հայ եկեղեցւոյ պատմութիւն: Դասի ընթացքին դասագիրքի չէր նայեր երբեք: Բոլոր մանրամասնութիւնները գոց գիտէր, սուր յիշողութիւն ունէր: Նիւթին մասնագէտ: Միջահասակ, սեւ մազեր եւ մօրուք, որոնք դէմքին համակրանք մը կուտային: Մեզի այնքան մօտիկ սրտով՝ միշտ աշակերտութեան հետ, իրեն տարեկից աշակերտներ ունէր: Սիրուած բոլորին կողմէն կոչումին տէր կուսակրօն մը: Այժմ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակ, բծախնդիր մեր եկեղեցւոյ կարգ կանոնին, արարողութեանց եւ աւանդութիւններուն: Յարգուած ամէնուն կողմէն:

Պ. Երուանդ Վարդանեան դասատու ֆրանսերէն լեզուի: Իր ընդունակութեան համար Բաբգէն Վեհափառը՝ զինք ու Զարեհ վարդապետը Պելժիոյ համալսարանը ղրկեց երկուքն ալ: Զարեհ դարձաւ, իսկ Պ. Երուանդը վերադարձին պատերազմի զոհ գնաց:

Պ. Քարտաշ, Հայերէնի մեր ուսուցիչը: Գալած ատենը, քանի մը քայլ առնելէ վերջ յանկարծ գլուխը ետ կը դարձնէր եւ ետեւը կը նայէր: Իր աչքին առջեւ Թուրքերը ջարդած են իր ընտանիքը, հարազատները տապարներով: Ինք միայն հրաշքով ազատած է: Կը կարծէր որ զինք կը հալածեն ջարդարարները...:

Նորայր վարդապետ Պօղարեան, Երուսաղէմի միաբաններէն: Մեզի կ'աւանդէր Աստուածաբանութիւն եւ ընդհանուր եկեղեցական պատմութիւն: Կոչումին տէր կուսակրօն մը բառին իսկական առումով: Ապա Շահէ սրբազանին տեղ ինք վերատեսուչ եղաւ Դպրեվանքին, անոր վախճանումէն վերջ: Շնորհիւ իրեն դաստիարակութեան շատ մը աշակերտներ եկեղեցական ասպարէզը ընդունեցան: Այժմ Արքեպիսկոպոս, Երուսաղէմի Ձեռագրաց Մատենադարանին պատասխանատու:

Սարգիս Ապտալեան, ծածկանուն Վահէ Վահեան: Պ. Քարտաշին հրաժարումէն վերջ, հայերէն լեզուի եւ գրականութեան դասատուն էր: Բանաստեղծ եւ արձակագիր: Հեղինակ Ցարալէզներու Հաշտութիւն գիրքին, եւ Պէյրութի մէջ կը հրատարակէր «Անի» Գրական ամսաթերթ մը: Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն շրջանաւարտ: Օտար գոլէճ մը հրաւիրած էին զինք ալ վճարումով, նախընտրեց մեր Դպրեվանքին մէջ պաշտօնավարել գրեթէ կէս վճարումով: Տիպար ուսուցիչ մըն էր:

1936–ին ստացանք մեր վկայականները: 1935–ին կիսասարկաւագ: Խոստանալով ապագային քահանայ ձեռնադրըուիլ: 1936 – 1938 պաշտօնավարեցինք որպէս Աւագ ուսուցիչ Քէսապի Գարատուրան գիւղի Մեսրոպեան Վարժարանին մէջ: 1938 – 1941 Անթիլիասի Նախակրթարանի իբրեւ աւագ ուսուցիչ:

Հալէպի առաջնորդ Զարեհ Սրբազանի

հրաւէրով Հալէպ գացինք եւ 1941 Հոկտեմբեր 12 Թարգմանչաց օրը, Ս. Քառասնից Մանկանց Մայր եկեղեցւոյ մէջ քահանայ ձեռնադրուեցանք, Խադ Ս. Եպիսկ. Աջապահեանի ձեռամբ, վերանուանուելով Տէր Եղիշէ: Հալէպի Տաւուտիէ Թաղամասի Ս. Վարդան մատրան իբրեւ հոգեւոր հովիւ:

1941 – 1960 պաշտօնավարեցինք որպէս հոգեւոր հովիւ եւ տնօրէն Թաղիս Վարդանեան երկսեռ վարժարանին: Մեր դպրոցը ունէր 500 աշակերտ: 20 տարուան ընթացքին մօտաւորապէս 200 շրջանաւարտներ ունեցանք: Պաշտօնէութիւնը կը բաղկանար 16 անձերէ:

1950ին, Զարեհ Սրբազանի միջնորդութեամբ, ալա Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Լանջախաչ կրելու իրաւունք ստացանք Գարեգին Յովսէփեանց Վեհափառէն: 14 Սեպտեմբեր 1978–ին Յակոբ Սրբազան Վարդանեանի միջնորդութեամբ Աւագութեան աստիճան ստացանք Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն:

1960 Հոկտեմբերէն մինչեւ ցայսօր կը պաշտօնավարենք Մարսիլիոյ Սէն – Ժէռոմ Թաղամասի Ս. Սահակ Մեսրոպ Եկեղեցւոյ իբրեւ հոգեւոր հովիւ:

Ինչ որ ունինք քեզմէ սիրելի դպրեվանքս զայն տուինք եւ պիտի տանք մեր պատուական հայ ժողովուրդին: Որքան երախտապարտ ենք Սահակ Կաթողիկոսին, անոր Աթոռակից Բաբգէն Ա. Կաթողիկոսին, Շահէ սրբազանին որոնք եղան հիմնադիրները Դպրեվանքին 50 տարիներ առաջ: Եւ նաեւ իրենց կողքին ծառայող, նուիրեալ եւ կոչումի տէր ուսուցչական կազմին: Մեզ դաստիարակեցին եւ ղրկեցին ժողովուրդին մէջ, որպէսզի ծառայենք եւ մենք ալ մեր կարողութեան չափով օգտակար ըլլանք Հայ ազգին:

Որքան երախտապարտ ենք ամերիկահայ մեր բարերարներուն, որոնց նիւթական զոհողութիւններով, մենք ձրի երկրորդական ուսում ստացանք:

Դպրեվանքի շրջանաւարտներէն այսօր Սփիւռքի մէջ կը ծառայեն՝ Կաթողիկոսներ Խորէն եւ Գարեգին: Թեմակալ առաջնորդներ, վարդապետներ, քահանաներ դպրապետներ, տնօրէններ, ուսուցիչներ և գրողներ: Այս բոլորը շնորհիւ Անթիլիասի Դպրեվանքին: Յաւերժ և անսասան մնայ Դպրեվանքը եւ արժանի ըլլայ 100-ամեայ տարեդարձին: Դպրեվանքը Պիքֆայա փոխադրուած է: Նախկին շէնքին կողքին պիտի աւելցուին նոր դասարաններ: Առ այդ ծրագիր մը մշակուած է: Հիմնադրամ մը գոյացնելու համար կոչ մը ուղղուած է մասնաւոր կոնդակով մը Հայ ժողովուրդին, որպէսզի իր նիւթական աջակցութեամբ մասնակցի, ամէն հայ, այդ հիմնադրամին: Կոնդակը ստորագրուած է Խորէն եւ Գարեգին Աթոռակից Կաթողիկոսներու կողմէն:

ԵՂԻՇԷ ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Հոգեւոր հովիւ Սէն Ժէռոմի
Ս. Սահակ Մեսրոպ Եկեղեցւոյ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ
66-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («ՅԱՌԱՋ»). – Հաւատարիմ պատմութեան կոչին, Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդր. Վարչութիւնը ամէն տարի ժողովրդական մեծ յաջողութեամբ կ'ոգեկոչէ Վասպուրականի հերոսամարտը: 66–րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը եւս, Կիրակի, Մարտ 29–ին, եկաւ հաստատելու այս իրականութիւնը քանի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր:

Բացման խօսքը արտասանեց Միութեան նախագահը՝ Ալիքսան Պապայեան: Շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ անձնաւորութիւններուն եւ հասարակութեան, ոգեկոչեց յիշատակը եւ վաստակը բոլոր անոնց որոնք տարիներու ընթացքին կանգուն պահեցին այս Միութիւնը: Յայտարարեց որ, Հայաստանի մէջ, Մայիս 4–ին, պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի Վասպուրականի հերոսամարտի նուիրուած յուշարձանին եւ այս առթիւ երախտագիտական ու շնորհակալական խօսքեր ու զգացումներ յայտնեց Հայաստանի ղեկավարներուն որոնք «անկարելին կարելի դարձնելով, առիթ կուտան մեր անցեալի փառքերը պանծացնելու, ներշնչումի աղբիւր ստեղծելու ապագայ սերունդներուն համար»: Ֆրանսայէն կազմակերպուած է յատուկ ուխտագնացութիւն մը: Ալիքսան Պապայեան աւարտեց իր խօսքը բաժակ բարձրացնելով անմահ հերոսներու յիշատակին, հայ ժողովուրդի եւ Հայաստան աշխարհի անմահութեան:

Սիմոն Աւտոյեան «իր» Տըլէ Եամանով վանեցիական շունչ մը բերաւ հացկերոյթին, շունչ մը որ առաւել ընդլայնեց ու տարածեց օրուան խօսնակը՝ Օրիորդ Հացագործեան Վանի իր լեզուով եւ շեշտով:

«Նախ վանեցի, յետոյ մարդ, ապա հայ» ըսաւ օրուան բանախօսը՝ Ալէն Փափազեան բնորոշումն ընելով Վանեցիի նկարագրին որուն կազմաւորման մէջ մեծ դեր ունեցած է աշխարհագրութիւնը եւ աւելցուց նաեւ «անհատապաշտ, յաճախ տարամերժ ինքն իր մէջ» եւ սակայն ճգնաժամին Վանեցին գիտցաւ մէկ մարդու պէս ցցուիլ հասարակաց թշնամիին դէմ: Բանախօսը բացատրեց յեղափոխական շարժումին տարածումը Վասպուրականի մէջ Խրիմեան Հայրիկի, Մ. Փորթուգալեանի եւ այլ ազգային գործիչներու, ֆետայական ուժերու ազդեցութեամբ, եւ գործնական ներկայութեամբ: Պետօ, Վարդան, Վազգէն, Վարդգէս, ու դեռ Աւետիսեան, Մարտիկ, Փարամազ, Բրուտեան: Եւ Վըռամեանի եւ Իշխանի դաւադիր սպանութիւնը ազդանշանը հանդիսացաւ ըմբոստութեան: Բոցավառեց Վասպուրականի ժողովուրդին սրտերը եւ պատանիէն մինչեւ ծերունին իրենց կուրծքերը իբրեւ վահան գործածեցին որպէսզի «մենք պահենք աւանդը հօրենական յիշատակարաններուն»: Ու այսպէս «Խրիմեանի թուղթէ շերեփը պողպատի վերածուեցաւ եւ Այգեստանի, քաղաքի, Հայոց Ձորի, Շատախի մէջ Հայը պարտադրեց իր դրօշը ազատ, անկախ Վասպուրականի մէջ»: Յետոյ Ալէն Փափազեան ուժեղ կերպով վեր առաւ Արամ Մանուկեանի դերը, արժէքը, պողպատեայ նկարագիրը որ գործեց Վանի մէջ, վաստակեցաւ ու աւելցուց՝ «յարգանք այն բոլոր մարտիկներուն, նահատակներուն որոնք յեղափոխութեան բոցը արծարծեցին Վասպուրականի մէջ որպէսզի երբեմնի Արծրունիներու հպարտ նկարագիրը փոխանցուի անոնց ժառանգորդներուն»: Յարգելի բանախօսը յիշեց Պրեստ Լիտովսքի (1918 Մարտ 3) դաշնագիրը որ վերջ դրաւ հայութեան յոյսերուն, եւ շարունակեց ըսելով՝ «տասնեակ հազարներով վանեցիներ գաղթեցին դէպի Երեւան, պապենական տուները մնացին ամայի, Վարագայ լեռը, Աղթամարը որբացան. բայց մնաց աւանդը եւ անոր շնորհիւ կարելի եղաւ նոր ու պատմական հերոսամարտ մը, ուրկէ ծագեցաւ Արշալոյսը Մայիսեան օր մը՝ Սարտարապատը ու Առաջին Հայկական Հանրապետութիւնը»: Ապա, Ալէն Փափազեան անդրադարձաւ հայկական այժմէականութեան, ըսելով թէ Սփիւռքը այսօր իր երեք միլիոն հայութեամբ ուժ է: Պէտք է ունենայ գիտակցութիւնը իր ուժին, ինքզինքը արժեցնէ թէ հայրենիքին եւ թէ օտար աշխարհին: Այսօր երիտասարդութիւն մը կայ որ պատրաստ է իր կեանքը զոհելու մեր ազգային քաղաքական դատին, իրաւունքներուն համար, պէտք չէ զանոնք յուսախաբ ընել: Իր խօսքի աւարտին յայտարարեց՝ «Հայոց պատմութիւնը կը գրուի ոչ Մոսկուայի, ոչ ալ Ուաշինկթընի մէջ, այլ կը գրուի Հայութեան սրտին մէջ, մեր կամքով, մեր վճռակամութեամբ»:

Ներկաներուն գեղարուեստական վայելք մը հրամցուցին Մինասեան քոյր եւ եղբայրներ: Վարդուհի Մինասեան (երգ), Անդրանիկ Մինասեան (երգ), Լեւոն Մինասեան (սրինգ) իրենց տաղանդով, իրենց գեղեցիկ ձայնով, իրենց ըզգայնութեամբ շատերուն համար յայտնութիւն մը եղան: Մենք որ այլ առիթներով ունկնդրած ենք այս շնորհալի երիտասարդները կրնանք հաստատել անոնց յարաճուն յառաջդիմութիւնները: Երեքն ալ մաս կը կազմեն Մարսէյլի Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբին: Անդրանիկ Մինասեան եւ Վարդուհի Մինասեան մենակատարներ են:

Կարօ Փօլատեան՝ բաժակաճառով մը պանծացուց հայ ոգիին վեհութիւնն ու անմահութիւնը. Վասպուրականի հերոսամարտը ըլլալով հարազատ արտայայտութիւնը այս հայկազեան ոգիին:

Յակոբ Աւտոյեան, Վասպուրականի Հայր. Միութեան երիտասարդ եւ աշխոյժ տարրերէն մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ դէպի Հայաստան կատարուելիք ճամբորդութեան, ուխտագնացութեան, Մայիս 2–էն 15:

Փակման խօսքը կը պատկանէր տօնակատարութեան նախագահ՝ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանին: «Ծիգի եւ հաւատքի արտայայտութիւն մը» ըսաւ Եպիսկոպոսը աւելցնելով թէ մեր բոլոր հերոսամարտներուն մէջ, Վասպուրականի հերոսամարտը եղաւ միակը ուր Հայութիւնը կռուեցաւ, մահուան դիմաց զոհեր տուաւ եւ սակայն բարոյական յաղթանակէ անդին, փրկեց իր ժողովուրդը, քշեց, հեռացուց թշնամին, տիրացաւ իր հողին, տարաւ յաղթանակ կռուի դաշտին վրայ: Հերոսամարտի յաղթութեան գրաւականները նկատեց յեղափոխական ոգին եւ միասնականութեան տրամադրութիւնը Վասպուրականի Հայութեան մօտ: Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան շեշտեց թէ այս միասնական ոգին պէտք է տիրական մնայ բոլոր սերունդներուն մօտ եւ ամէն տեղ եւ աւելցուց՝ «Հայոց Պատմութենէն ժառանգած այս դիմադրական ոգին պէտք է հաւատարիմ մնանք, ու գործենք միշտ նոյն հաւատքով, խարիսխ ունենալով մեր այսօրուան փոքրիկ բայց հայկական Հայաստանը»:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 15–ին, նշուած է Փետրուարեան Ապստամբութեան 60–ամեակը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Պոսթընի Սարդարապատ կոմիտէին: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ ընկ. Զարեհ Մարգարեան: Բանախօսած են ընկ. Թաթուլ Փափազեան (հայերէն) եւ ընկ. Ալպըրթ Տէրեան (անգլերէն), պատմական դէպքերու հոլովոյթին ընդմէջէն վերլուծելով Փետրուարեան ժողովրդային ապստամբութեան տուն տուող պատճառները, շեշտելով թէ ապստամբութիւնը ժողովրդական խաւերու պոռթկումն էր ընդդէմ բռնութիւններուն եւ կաշկանդումներուն:

×

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, Մարտ 16–ին, «Երեւան» կազմակերպութեան Գ. Սունդուկեան Թատերախումբը ներկայացուցած է Գրիգոր Տէր – Գրիգորեանի «Քաջ Նազար» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ ճարտարագէտ Միհրան Պօղոսեանի, երաժշտութիւնը՝ Հայկաշոտ Աղասեանի:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ
= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Սաքօն, երբ ապառաժին վրայ ձգուած հրացանն ու փամփշտակալները գտաւ, վախցաւ, որովհետեւ Կարօն օր մը ինքնասպանութեան խօսք ըրած էր. Սաքօին կասկածը թեթեւցաւ, որովհետեւ այդ գիշեր ուշ ատեն Ակօբ տեսած էր Կարոյի Հովտի անցքին կողմը իջնելը: Որոշեր էր, որ ան խոշոր ապառաժներէն վար իջած էր:

– Հէյ, շան ձագ, – բարկացաւ Սաքօն ինքն իր դէմ, – ըսէիր, ըսէիր, եթէ կ'ուզէիր լեռներէն վար գալ:

Թերեւս անցքին կողմերն է: Սաքօ կ'ուզէր գտնել, յետոյ խօսիլ Վարդանին, որ Կարօն գիւղ, ծնողքին մօտ ղրկէ:

Կարծես ալ հետզհետէ կ'ուզէր հաւատալ, որ Պէքիրի տէրօրը Կարոյի գլխին զարկած է:

Սաքօ իջաւ մինչեւ Հովտի անցքը եւ ձայն ձգեց:

Ձայն չկար, եւ իր ուժեղ ձայնը կը զարնուէր ապառաժներուն ու Հովտի լէշակեր քէլ հաւերու թեւերուն: Քալեց անցքին մէջէն, անցաւ Հովտի եզերքէն: Իր ձայնը պղինձէ արձագանգ կուտար պարապին մէջ: Ձայն ձգեց մինչեւ Ջիաթոնուկի բարձունքէն, ուրկէ դեւերու աշխարհի մը պէս կ'երեւէին Հովիտներու խորութիւններն ու լեռներու բարձրութիւնները:

Սաքօն երբ նորէն դէպի Հովիտ ծռեցաւ, անոր այնպէս թուեցաւ, որ յանցաւորն ինքն էր. Կարօն ինք ձգած էր այդ հսկայական պարապութեան մէջ՝ առանց զէնքի: Եթէ Խէչոյի հետ խօսքի չբռնուէր, եթէ քիչ մը աւելի կանուխ երթար, պիտի գտնէր Կարօն ապառաժներուն վրայ:

– Հէյ, շան ձագ. ըսէիր, ըսէիր, եթէ կ'ուզէիր վար իջնել, ծնողքիդ մօտ երթալ:

Սաքօն կ'ուզէր հաւատալ, որ Կարօն թողած էր իր հրացանը, քակած էր փամփշտակալները, որպէսզի առանց կասկածի ենթարկուելու, անցնէր գիւղերէ ու քաղաքներէ, իր ծննդավայրը երթալու համար: Էհ, որ Կարօն ինքը ճամբու դըրած ըլլար դէպի իր գիւղը, պիտի ուզէր դուռ – դրացիներուն բարեւ ղրկել: Ըսել, որ Սաքօն տակաւին լեռներու մէջ է: Մանաւանդ պիտի ուզէր բարեւ ղրկել էն երանելի Ջուլհակ Ասատուրին, որ կ'ըսեն թէ ողջ է, կայ ու կ'ապրի ճերմկած յօնքերով ու նոր ակռայ է հաներ:

Սաքօ մտահոգուեցաւ, որ Կարօն իր հետ ուտելիք իսկ առած չէր:

–Հէյ, շան ձագ, ըսէիր, ըսէիր...

×

Լուրը տարածուեցաւ գիւղերուն մէջ:

Կարօն լեռնէն վար իջած էր: Ընկերները այնպէս կը խօսէին, կարծես կարոյի տկարութիւնն էր, որ Սաքոյի երեսին կը զարնէին: Այ տես, քու էնքան սիրած տղան էր, որուն վրայ եկեղեցնայ կամարի չափ ուժեղ հաւատք կապած էիր...

– Գտա՞ր, Սաքօ, ձայն տուաւ Գէորգ, որ դէպի Աղուընկայ քարերը կ'իջնէր:

Գէորգ նոյնպէս կ'ուզէր վստահեցնել, որ Կարոյին որեւէ բան չէ պատահած: Տեսնես՝ օր մը լուր կուգայ, որ ապահով հասած է իր ծնողքին մօտ:

– Վտանգը էդ չէ, Սաքօ, – ձայնը ցածցնելով՝ աւելի մօտեցաւ Գէորգը: – Կ'երեւի, խապար չունիս, թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ:

– Ի՞նչ կայ, Գէորգ, չըլլայ որ հասկցած ես Կարոյի լռութեան գաղտնիքը: Ըսէ, Գէորգ, քեզի բան ըսա՞ւ:

– Ո՞վ գիտէ, թերեւս Կարօն ալ լըսեց: Որ էսպէս երթայ, որ Վարդանը էս գործին մէջէն լաւ դուրս չգայ, պէլքի ուրիշներ ալ լեռնէն վար իջնեն: Տղաքը բարկացած են:

– Բա, ի՞նչ է եղեր, Գէորգ. Թշնամիէն նոր լո՞ւր կայ: Ի՞նչ կը զրուցես, ուրիշներ ինչո՞ւ վար պիտի իջնեն:

– Կը տեսնեմ, որ խապար չունիս, Սաքօ: Եղածը նոր բան չէ: Ես ալ քիչ առաջ իմացայ: Որ էսպէս երթայ՝ Հայոց աշխարհի վրայ ժաժքն ալ կուգայ, Թուրքն ալ:

– Բա, հէր օրհնած, ըսէ, հէ, – պոռաց Սաքօն:

– Կամաց, Սաքօ:

Ըսեմ, ըսեմ, սակայն բերանս վրայ չերթար: Մարգարը, Սաքօ...

(Շար. 294)

Տէր եւ Տիկին Խոսրով Պարրիկեան ցաւով կը ծանուցանեն, իրենց հօր՝

ԷՏՈՒԱՐ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 2–ին:

Թաղումը կը կատարուի՝ Հինգշաբթի, Ապրիլ 9–ին: Հաւաքուիլ ժամը 14·30–ին էմիլ Ռու հիւանդանոցը, Լիմայլ – Պրէվանն:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լորա եւ Լիտիա Իչգալացեան կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 12, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան 17–րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

—o—

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, 11 ԱՊՐԻԼ·– Յիշատակ Յարութեանն Ղազարու:

Ժամը 4·30–ին Կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը բացուի:

ԿԻՐԱԿԻ, 12 ԱՊՐԻԼ·– Ծաղկազարդ:

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30–ին:

Բազմաձայն Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝ ԳԻՒՏ Եպս·ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Դռնբացէք՝ ժամը 4–ին:

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 14 ԱՊՐԻԼ·– Յիշատակ Տասն Կուսանաց:

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ 4·30–ին:

×

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի·– ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Պատարագ·– 10·45–ին,

Դռնբացէք·– սկիզբ ժամերգութեան 16·30

Ծանօթ·– Ծաղկազարդի երգեցողութիւնները, Կոմիտասեան քառաձայն կը կատարուին, եկեղեցւոյս երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Վահրամ Տէվէճեանի:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ·–

Սկիզբ ժամերգութեան·– 8·00

Պատարագ·– 10·00

ԴՌՆԲԱՑԷՔ·– 17·00

×

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ·–

Սկիզբ ժամերգութեան·– 8·30

Պատարագ·– 10·00

Դռնմացէք·– 17·00

×

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ·–

Սկիզբ ժամերգութեան·– 9·00

Պատարագ·– 10·00

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ· ԶԱՔԱՐԵԱՆ:

Դռնբացէք·– 16·00

ՍԻՓԱՆ — ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ԿՈՄԻՏԱՍ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 110-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԳԵՐ ՈՒ ՊԱՐԵՐԳՆԵՐ

իրենց մասնակցութիւնը բերած են՝

ՍՕՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (մեծծօ), ՍԻՒԶԱՆՆԱ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ (տաւիղ)

ՌԸՆԷ ՄԱՍԻՍ (պարիթօն)

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

իր մեներգողներով՝ Թէրէզ Քէչէճեան (ալթօ), Մկրտիչ Պօղոսեան եւ Ռընէ Մարթայեան (թէնօռ)

Ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

En vente: Auprès des membres de la Chorale SIPAN — KOMITAS

Ainsi que:

Librairie Orientale, H. SAMUELIAN, 51, *Rue Mr. le Prince, Paris* 6e - 326.88.65
Librairie PALOUYAN, 9, *Rue de Trévise Paris* 9e - 523.24.97
Maison de la Culture Arménienne, 17, *Rue Bleue, Paris* 9e - 824.63.89
Maison de la Culture Arménienne, 9, *Rue de Madrid*, 94140, *Alfortville* - 376.55.89
Alimentation NIGOGHOSSIAN, 121, *Av.H. Barbusse*, 95400, *Arnouville* - 985.04.46
Télé - Condorcet, 175, *Av. Jean-Jaurès*, 92140, *Clamart* - 642.56. 17
Maison de la Culture Arménienne, 12, *Rue St. Bazile*, 13001, *Marseille* - 50.15.09
Maison de la Culture Arménienne, 15, *Rue du 24 Avril 1915*, 69150 - *Décines* 49. 42. 97
Tissus André SEMERDJIAN, 53, *Rue Mavier de Montjeau* - 26000, *Valence*
Maison de la Culture Arménienne, 32, *Rue Pourpery* - 26500, *Bourg-les-Valence*
Maison Massis HOES - *Mr.* TACHDJIAN, 7, *Bd. de la Libération* - 26100, *Romans*
Librairie MASSIS - *Mme.* MARDIROSSIAN, 70, *Cours Berriat*, 38000, *Grenoble* 87. 45. 61

MARSEILLE

CHAMPIONNAT DE FOOTBALL
Promotion d'Honneur A
HOMENETMEN — ARDZIV
contre
SAINT - MARCEL
Dimanche, 12 Avril, à 15 h.
Stade Sénafrica

BOUC BEL-AIR

L'ASSOCIATION CULTURELLE DES ARMENIENS DE BOUC-BEL-AIR

organise

2 Jours de Fête, avec une représentation du groupe de Danse « NAVASART »

Le Samedi, 11 Avril, à 21 h.
e t
Le Dimanche, 12 Avril, à 15 h.

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿԵԴՐ· ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՆՈՐ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Մեկնում՝ Մայիս 2, — Վերադարձ՝ Մայիս 15

(14 Օր)

Արձանագրութիւնները՝ մինչեւ Ապրիլ 12 — Մէկ անձի համար 3450 Ֆ·

Դիմել՝

Mr. Simon Avdoyan	*S. Gazarian*
24, *Ave. de Valdonne* - 13013 *Marseille*	40 *bis, Rue Nungesser* - 69150 *Décines*
Tél.: (91) 70. 02. 33	*Tél.:* (16.78) 49. 55. 76

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Խանասորի Դաշտահանդէսը, Լիոնի մէջ, Յունիս 28–ին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հանգուցեալ Տիրամայր՝ Լուսիա Գույումճեանի (ծնեալ Յովնանեան) մահուան քառասունքին առթիւ, Պուլվար – Օտտոյի Թաղ· Խորհուրդը ստացած է հետեւեալ նուէրները·– Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Ասլանեան, Այրի Տիկին Պէրպէրեան 100–ական, երէցկին՝ Գույումճեան, Այրի Տիկին Ժամկոչեան, Այրի Տիկին Սուքիասեան Արաքսի, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Մարգար եւ Տէր եւ Տիկին Վարդան Դաւիթեան 50–ական, Տէր եւ Տիկին Սարօղլանեան 30, Այրի Տիկին Մուրատեան եւ Այրի Տիկին Իսքէնտէրեան 20–ական Ֆ·:

Programme du
COURS DE
LITTERATURE ARMENIENNE
par K. BELEDIAN

Université Paris III, Dauphine, Porte Dauphine, Salle P. 106, de 17 à 19 h. les Lundis suivants:

27 *Avril*: H. OCHAGAN - *Chahbaz III.*
4 *Mai*: *Z. VORPOUNI - Le Candidat, I*
18 *Mai*: *Le Candidat, II.*
7 *Juin*: *Le Candidat, III.*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հրանդ Ակոնայեան, Տէր եւ Տիկին Քլոտ Վէյէօ, Սօնա Ակոնայեան, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն «Յառաջ»ի խմբագրութեան, եւ բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր՝ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի կնոջ, մօր՝

ԱՐԱՔՍԻ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

—×—

ՇԻՒԶԻԼ·– Պ· Խաչիկ Տէրտէրեան եւ զաւակները, շնորհակալութիւն կը յայտնեն՝ Վասպուրականի Հայր· Միութեան, եւ բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, մամուլով, նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին, իրենց կնոջ եւ մօր՝

Տիկին ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհին՝ Տիկին Աշոտ Իսահակեանի մահը եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին:

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ապրիլ 24–ին, Հայ Նախկին Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութիւնը հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին Բոցը: Ժամը 17·45–ին ծաղկեպսակի զետեղում, զինուորական նուագախումբ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 20–ին

Ալեք Մանուկեան Մշ· Կեդրոնին մէջ
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, *Rue de Courcelles, Paris* 17e

Խօսք կ'առնէ՝

Երեւանէն հիւրաբար քաղաքս գտնուող, Հայաստանի Մինիստրների Խորհուրդին առընթեր Գլխաւոր Արխիւային Վարչութեան Պետ՝

Փրոֆ·Տոքթ· ԱՇՈՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

« Ս· Հայաստանի Արխիւները եւ Պատմական Գիտութեան Զարգացումը » նիւթին շուրջ:

Դասախօսութենէն ետք տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն, ի պատիւ Հայրենի ականաւոր հիւրին:

– Մուտքը ազատ է: –

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Մօրիսի Վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ դպրոցին, հետեւեալ նուէրները – Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գամպէրեան, Տիկին Աննա Ճէլոյեան 100–ական, Արշակ Գէւոյեան 50, իր հօր մահուան տարեդարձին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Գոստանեան 150, Ժաքի Ճէլոյեանի մահուան տխուր առթիւ, փոխան ծաղկի:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

GRAND GALA SPECTACLE

Organisé par

L'ASSOCIATION DES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE
A u profit des Oeuvres Sociales

Sous la Présidence d'Honneur de
Monsieur JEAN FONTENEAU (Député - Maire de Clamart)

VENDREDI, 10 AVRIL, à 20h.30 précises.

Centre Culturel Jean Arp - 22, Rue Paul Vaillant - Couturier, 92140 Clamart.

PROGRAMME:

Pour la Première Fois à Clamart

L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE ARMENIEN

NAVASSART

Billets à vendre:

KEHYAYAN — 124, Av. Henri Barbusse, CLAMART — Tél.: 645. 13. 36
Librairie PALOUYAN: 9, Rue de Trévise, Paris 9e — Tél.: 523. 24. 97
BAKERDJIAN — 35, Rue de Trévise, Paris 9e — Tél.: 770. 07. 25

L'ASCENSION A EREVAN

DU 21 AU 29 MAI

Une semaine de détente, dans une ambiance arménienne, loins de vos soucis professionnels.

Accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN

Départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:	A LYON:
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**
3, Rue de l'Arrivée	48, Cours de la Liberté
Imm. CIT - 7e étage	69003 — LYON
75749, Paris — Cedex 15	Tél.: (7) 860. 13. 66
Tél.: (1) 538. 67. 47	

A MARSEILLE:

JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
9
JEUDI
9 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.883

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56e ANNÉE — No 14.883

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՄԻՇՏ ԿՐԱԿ ԿԸ ԹԱՓԻ

—o—

ՍՈՒՐԻԱ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

Չորեքշաբթի առտու յուսահատութիւնը աւելի խորացած էր, քանի որ Սուրիոյ Արտաքին Նախարարին նախորդ օրուան յայտարարութիւնը, Պէյրութ, ոչ մէկ արդիւնք տուած էր: Կը թուի թէ Սուրիա այնպիսի պայմաններ դրած է Քաթաքներուն, մանաւանդ՝ Զահլէի համար, զորս քրիստոնեաները չէին կրնար ընդունիլ: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, սուրիական կառավարութիւնը կ'ուզէ ամբողջական հակակշիռ ունենալ միջազգային ճամբուն, որ Զահլէէն կը անցնի սուրիական սահմանագլուխ եւ Պէյրութ – Դամասկոս ուղիին, ինչ որ քրիստոնեայ քաղաքագործքերը մերժած են. մինչ Սուրիոյ համար՝ վէճի հարց իսկ չէ:

Ամէն պարագայի մէջ, Լիբանան, որ վեց տարի է ամէն տեսակ պատերազմ տեսաւ, քանի շատ յաճախ հակամարտ կողմերը փոխուեցան, հասաւ հոն, ուր կանուեցան դեռ նոր հակամարտութիւններ: Արդարեւ, այս անգամ, կռիւները միայն սուրիական «խաղաղապահ» ուժերու եւ քրիստոնեայ զինեալ ուժերու միջեւ չէ, քանի որ առաջին անգամ ըլլալով՝ լիբանանեան օրինաւոր բանակն ալ սկսած է կրակել քրիստոնեաներու կողքին, սուրիական ուժերու դէմ: Ականատես Թղթակիցներուն համար, ահա որ դժոխք մըն է, զոր Պէյրութ կ'ապրի եւ օգնութեան ուժերը կամ հիւանդատար կառքերն իսկ չեն կրնար պէտք եղածը ընել, ռումբերու ու հրազուղդերու տարափին տակ: Սուրիացիներու գըլխաւոր թիրախն են արդէն հիւանդատար կառքերը, ինչպէս նաեւ՝ պաղեստինցի արձակազէններու:

Ամէնէն աւելի կը նկատուի Զահլէի վիճակը: Պաշարուած քաղաքը, գըրուած է հիւանդանոցէ եւ ռումբերը կը տեղան: Զոհերու թիւն իսկ կարելի չէ իմանալ: «Օռիան» 20 մեռեալ կ'ըսէր, մէկ օրուան մէջ, Ապրիլ 7–ին:

X Փարիզի Լիբանանցիները որոշած էին «համախոհութեան տողանցք» մը ընել, Չորեքշաբթի, ժամը 17–ին, Էնվալիտէն մեկնելով: Կոչը կ'ըլլայ հինգ կազմակերպութիւններու կողմէ.— Լիբանանեան ալիանսը, Ֆրանսական դիմադրութեան գործօն կոմիտէն, Ֆրանքօ-լիբանանեան համախոհութեան կոմիտէն, Լիբանանի քրիստոնեաներու օգնութեան կոմիտէն եւ Ֆրանսայի լիբանանցի ուսանողներու ընդհանուր Միութիւնը, որոնք կը պահանջեն «արդիւնաւոր միջոցներ, վերջ դնելու համար լիբանանեան ողբերգութեան եւ Լիբանանը վերադարձնելու՝ Լիբանանցիներուն»:

—x—

ՎՐԱՍՏԱՆ

ՌՈՒՍԱՑՄԱՆ ԴԷՄ ՑՈՅՑԵՐԸ

Մոնտ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ կը հաղորդէր այն երկու ցոյցերուն մասին, որոնք տեղի ունեցած էին Թիֆլիս, Մարտ 23–ին եւ 30–ին: Առաջինը կը վերաբերէր դրականութեան դասախօս, ծանօթ քննադատ Աքաքի Պախրաձէի պաշտօնազրկման: Ա. քարտուղարը՝ Շեվառնաձէ ցուցարարներու պատուիրակութիւն մը ընդունած է եւ խոստացած է մասնակցիլ ժողովի մը, համալսարանը ուսանողներուն հետ, Ապրիլ 15–ին, իրենց հարցերուն մասին խօսելու համար: Երկրորդ ցոյցը եղած էր պահանջելու համար, որ Վրաստանի պատմութիւնը դասաւանդուի դպրոցներուն եւ համալսարանը: Մանտի թղթակիցը կը շեշտէ այս առթիւ թէ ցոյցերը կը փաստեն ազգային խոր զգացում մը, որ երբեմն երբեմն կ'արտայայտուի երբ Ինտելլիկենցիան կը գտնէ թէ վրացական մշակոյթը վտանգուած է: Վրացիները չեն միայն, նման պոռթկումներ ունեցող: 1980 Սեպտեմբերին եւ Հոկտեմբերին շատ մեծ ցոյցեր եղած են Էսթոնիոյ մայրաքաղաքը՝ Տալլին: Ցուցարարները նախ արտայայտած էին իրենց հակառակութիւնը ռուսերէնի առած համեմատութիւններուն դէմ դպրոցական ծրագիրներուն մէջ, ապա մինչեւ իսկ անկախութիւն ուզած են եւ լոզունգներ պոռացած «ռուսական տիրապետութեան» դէմ: Նոյնն է կացութիւնը Ուկրայնիա եւ պալթ միւս երկիրները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՐԵԺՆԵՒ, խօսք առնելով չեխ կուսակցական համագումարին առջեւ, չափաւոր ոճ գործածեց, բայց եւ այնպէս՝ ազդարարութիւնը՝ ազդարարութիւն էր: Խորհրդային թիւ Մէկը ըսաւ.— «Լեհ համայնավարները եւ ճշմարիտ հայրենասէրները պիտի կարենան, կ'ենթադրենք, հարկ եղած դիմադրութիւնը ցոյց տալ ընկերվարական դրութեան թշնամիներու ծրագիրներուն դէմ: Խորհ. Միութիւնը եղած է եւ կը մնայ հաւատարիմ բարեկամ մը եւ զինակից մը՝ ընկերվարական Լեհաստանին»: (Ինչ որ ամէնէն մտահոգիչ «բարեկամութիւնն» է հաւանաբար՝ Լեհաստանի համար):

ՀՌՈՄԻ մէջ, կարմիր Զօրամասերը բանտապահ մը սպաննած են, ցոյց տալու համար թէ՝ Մօրէթթիի ձերբակալութիւնը զիրենք չէ «գլխատած», ինչպէս գրեց իտալական մամուլը յաղթանակ պոռալով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, քաղաքական ապաստանեալի իրաւունքի շուրջ սեղմումներ նախատեսուած ըլլալով, 47 միութիւններ «առժամեայ կոմիտէ» մը կազմած են եւ մամուլի ասուլիս մը տուած առջի օր, դատապարտելու համար Ֆրանսական իշխանութիւնները, որովհետեւ, ըստ իրենց նոր շրջաբերականներու համաձայն, քաղաքական ապաստանը վտանգուած է: Ներկայիս, 150 հազար քաղաքական ապաստանեալ կայ Ֆրանսա, բայց Արտաքին Նախարարը կ'ըսէ թէ, գաղթողներու նոր տեսակ մը կայ, որոնք պարզապէս իրենց երկրի պայմաններէն դժգոհ են եւ քաղաքական ապաստանի կը դիմեն՝ բընակութեան արտօնութեան մերժումէն խուսափելու համար: Ուրեմն, կ'ըսէ Փոնսէ, նոր փոփոխութիւնները կը ձըգտին տարբերութիւն դնել բուն քաղաքական գաղթողներու եւ գործ փնտռողներու միջեւ: Մարդկային իրաւանց Լիկայի փաստաբանը սակայն, կ'առարկէ թէ, ինչ որ Ֆրանսական կառավարութիւնը կը նախատեսէ ընել, սեղմումներն են՝ Ժընեւի Պայմանագրութեան, զոր Ֆրանսա ստորագրած է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ֆութպոլի խումբը՝ (Օլէմփիք (կամ՝ Օ.Մ.), սնանկացած ըլլալով, վերջ դրաւ իր գործունէութեան: Բացը 10 միլիոնի հասած էր եւ դեռ 3 միլիոն ալ պէտք էր շրջանը վերջացնելու համար: Քաղաքապետը՝ Կաստոն Տըֆէռ, կ'ուզէ նոր ակումբ մը հիմնել, պատուաւոր Մարսէյլցիներու կողմէ ղեկավարուած:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ
ՄԱՐՏ 31 – ԱՊՐԻԼ 2)

ՆՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸ՝ «ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԲՆԱՆԿԱՐ՝ 1918»

Հայաստանի շարժարուեստագէտները պատրաստած են նոր ժապաւէն մը, նըւիրուած 1918 – 1920 թուականներուն՝ խորհրդային իշխանութեան հաստատման սեմին, Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած «դրամատիկական իրադարձութիւններին»: «Կովկասեան բնանկար՝ 1918» անունը կրող շարժանկարին սցենարիօն գրած է Ազատ Այվազեան՝ Լեւոն Իսահակեանի հետ, որ նաեւ բեմադիրն է:

×

ՊԵՐՃ ՊՌՈՇԵԱՆ ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Աշտարակի մէջ գտնուող Պերճ Պռոշեան տուն – թանգարանը հարստացած է նոր նիւթերով: Գրողին թոռը՝ Պերճուհի Պռոշեան, թանգարանին նուիրած է իր մեծ – հօր գրասեղանը եւ աւելի քան 200 անձնական նամակներ, նկարներ եւ պաշտօնական թուղթեր: Ձեռք ձգուած են նաեւ «Սօս եւ Վարդիթեր», «Հացի խնդիր» վէպերու առաջին հրատարակութեան օրինակներ: Հայաստանի կառավարութեան որոշումով է, որ Պռոշեանի ծննդավայրին մէջ՝ Աշտարակ, ստեղծըւած է տուն – թանգարանը, որուն մէկ կողմը կը գտնուի գրողին տունը՝ կիսախարխուլ, կենտափոր խրճիթ մը, ուր ամբողջութեամբ պահպանուած է նախկին կահաւորումը՝ քուրսին, աւանդական հայկական թախտ իր նախշազարդ կարպետով, կաւէ ջրքամը, խմոր հունցելու եւ հաց թխելու միջոցներ եւ առտնին գործածութեան այլ առարկաներ: Հողէ յատակը ծածկուած է խսիրներով ու թաղիքներով: Գրողին կեանքն ու գործը այցելուներուն աւելի մանրամասն ներկայացնելու նպատակով հին տան կողքին կառուցուած է նոր շէնք մը, որ ունի ընդարձակ երեք սրահներ: Առաջին սրահին մէջ ցուցադրուած են Պերճ Պռոշեանի մանկութեան, պատանեկութեան տարիներուն վերաբերող նիւթերը, որոնց մէջ կան Պռօշեաններու տան, անոնց տոհմի զինանշանի, ընտանիքի անդամներու լուսանկարները, ինչպէս նաեւ գրողին առաջին գործերը: Երկրորդ սրահին նիւթերը կը ներկայացնեն Պռոշեանի թարգմանական գործերը, ինչպէս նաեւ անոր մանկավարժական եւ թատերական գործունէութիւնը: Երրորդ սրահին մէջ ցուցադրուած են Պերճ Պռոշեանի ընտանիքի մասին նիւթեր, իր կինը՝ Աննա Դոլգեան, որ մօր կողմէ եղած է Սայաթ Նովայի ծոռը, զաւակները եւ թոռները:

×

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁ

ԱԼ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԼՎՈՎԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Լվով տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան «բարեկամական բաժակ» միջազգային 20–րդ մրցաշարքին, Եուրիկ Սարգըսեանի կողքին, ուշադրութիւն գրաւած է նաեւ Ալեքսանդր Այվազեան: Մինչեւ 75 քիլօ ծանրութեան դասակարգին ան 150 քիլօ բարձրացնելէ ետք (պոկում) պահանջած է 8 քիլօ եւս աւելցնել, ինչ որ կէս քիլօ աւելի էր համամիութենական մրցանիշէն, որ կը պատկանէր ողիմպիական ախոյեան Եուրիկ Վարդանեանի: Ալեքսանդր Այվազեան բարձրացնելէ ետք 158 քիլօն, փորձած է սահմանել համաշխարհային մրցանիշ մը՝ բարձրացնելով 161,5 քիլօ, սակայն չէ յաջողած: Ընդհանուր արդիւնքով 347,5 քիլօ բարձրացընելով, իր ծանրութեան դասակարգին մէջ, ախոյեան հանդիսացած է: 27 ամեայ մարզիկը, որ կ'ապրի Մոսկուայի մօտ գտնուող Զագորսկ քաղաքը, մասնագէտներու ուշադրութիւնը գրաւած է չորս տարի առաջ, թեեւ ծանրութեան դասակարգին սահմանելով համաշխարհային մրցանիշ մը՝ 141,5 քիլօ: Լվովի մրցաշարքին, 67 քիլօ ծանրութեան դասակարգին, աշխարհի երիտասարդական ախոյեանութեան արծաթէ մետալակիր, «Սեւան» մարզական ընկերութեան ներկայացուցիչ Անդրանիկ Պալիկեան 3–րդ հանդիսացած է 292,5 քիլօ բարձրացնելով:

ՊՈԼԻՍ

Ուսուցչաց Միութիւնն ու Կեդրոնական Սանուցը վերաբացուած

—o—

Ապրիլ 2-ի իր թիւով «Մարմարա» հետեւեալ լուրը կուտայ.–

«Հաճոյքով կը տեղեկանանք որ Թրքահայ Ուսուցչաց Միութիւնն ու Կեդրոնական Սանուցը վերաբացման արտօնութիւն ստացած եւ աշխատանքի սկսած են:

«Ինչպէս յայտնի է Սեպտեմբեր 12–էն ետք փակուած բոլոր միութիւններու կարգին մեր Սանուցներն ու այլ Միութիւններն ալ երկար ատեն դադրեցուցած էին իրենց գործունէութիւնները:

«Վերոյիշեալ Միութիւններու վարչութիւններուն կողմէ վերջերս դիմում կատարուած էր Պաշարման Վիճակի Հրամանատարութիւններուն, որպէսզի արտօնուի իրենց աշխատանքները, տրուած ըլլալով որ իրենք քաղաքական որեւէ գործունէութիւն չեն ունեցած եւ չեն կրնար ունենալ ըստ իրենց մայր կանոնագրի տրամադրութիւններուն:

«Քանի մը օր առաջ, Պաշարման Վիճակի Հրամանատարութիւնը պատասխանած է այդ խնդրագիրներուն եւ արտօնած անոնց աշխատանքները, անգամ մը եւս յիշեցնելով թէ անոնք կրնան իրենց գործունէութիւնները շարունակել առանց քաղաքական բնոյթ ունեցող հանդիպումներու:

Այդ առթիւ կը տեղեկանանք որ, Էսսաեան Սանուցն ալ արդէն դիմում կատարած է այդ մասին եւ կը սպասուի դրական պատասխանի:

Վերոյիշեալ Միութիւններու Վարչութիւնները արդէն գործի լծուած են եւ կը ծրագրեն մշակութային յայտագիրներ պատրաստել այս եղանակին համար»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 7–ի հանդիպումներուն արդիւնքներն են.–

Շախտեօր – Դինամօ Կիեւ	—	0–0
Դինամօ Մոսկուա – Արարատ	—	0 –0
Զէնիթ – Դինամօ Մինսկ	—	1 –1
Դնեպր – Չերնոմորեց	—	0 1
Կայրաթ – Կուբան	—	2–0
Պախտակոր – Տաւրիա	—	1 – 0
Նեֆչի – Տորպեդօ	—	1 – 2

Դասաւորման գլուխն է միշտ՝ Սպարտակ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԻՄ ՀԵՌԱՒՈՐ. – Ս. Ք. ԶԱՆԳՈՒ

Եթէ փորձենք խտացումի մը սահմաններուն մէջ ամփոփել Ս. Զանգուի ներքին եռքը եւ անոր բնոյթը՝ ապա կարօտաբարդ հոգեխառնութիւնը իր դիմագծութիւնը պիտի հաստատէ:

Կորսուածին, բայց վերջին հաշուով ո՛չ բոլորովին անհետացածին փնտռտուքը, այսինքն սրտամօտ հեռաւորինը, անգոհանքին շրջանակը կը սեղմէ, ձեւով մը ոլիացնելու համար կոտտացող վէրքերը:

Անդիմադրելի անձկութիւնը ընդհաբական գիծով կը յեմանայ բանաստեղծին գրչին վրայ, յաճախ ցայտուն, երբեմն սքօղած: Միտքէն աւելի սիրտն է, որ կ'երազէ, կը բաղձայ երէկը, իբրեւ պատկեր փոխանցուած շրջապատը, միջավայրը՝ Թոնիրին օրհնուած հացով:

Հոս, արդէն, ցանկութեան տիրապետութիւնն է, ափսոսանքի եւ ձգտումի զոյգ տրամադրութիւններով: Զրկանքին հետեւութիւնն է, այնքան բնական մարդոց համար: Եւ նաեւ նոյնքան բնական մղումը դէպի ետ վերադարձով վերահաստատելու խզուած կապը:

Ո՞վ պիտի լեզուն հասկնայ ծառին
Որ արմատախիլ բերուեր է այստեղ,
Դրուեր սեղանին այս լոյս գիշերով,
Որպէս կաղանդի՝ խորհուրդը վեհմ··

Բանաստեղծին մօտ անծանօթ մնացած հայրենական անցեալը կը շաղկապուի, կը շաղախուի ներկայ իրականութեան հետ, միշտ հայրենական, եւ, բարեբախտաբար, ասիկա յուսատու է, եթէ ո՛չ փարատելու աստիճան անոր տագնապահար հոգին, – իր հեռաւորէն հեռու մնալու մտատանջութիւնը, – առնուազն լուսաւորելու եւ իմաստաւորելու համար իր ներկան: Այլ խօսքով՝ յուսադրիչ է:
Հարցումը, ինքնին, պատասխանն է.–Ո՞ւր
կ'ըլլայինք Տէր իմ, եթէ հողն այս չըլլար:

Հոսկէ նաեւ բանաստեղծին պիրկ հասակը՝ ինքնութեան հաստատման ուղիով:

Զանգուի նախասիրութիւնը կ'երթայ լեզուին պարզ եւ ինքնաբուխ արտայայտութեան, առանց պատկերներու ցուցադրութեան:

×

ԿԱԹԻԼ ՄԸ. – ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱԵԱՆ

Ես–ի մը դիրքորոշման եւ վիճակի մը պատկերացման դէմ յանդիման կը գտնուինք Հիլտա Գալֆաեանի բանաստեղծական հատորին մէջ: Կաթիլ մը՝ տարբալուծուած լայնարձակ ջուրերուն մէջ, – իմա՝ մարդկութիւն – աշխարհ, – որ կը փորձէ իր ինքնութիւնը հաստատել, իր տեղը ճշդել առօրեայ միջոցին մէջ:

Բանաստեղծուհին այդ փորձը կը կատարէ խոհերու, հաստատումներու ճամբով, ուր, միաժամանակ, չեն պակսիր նոյնպէս երազներն ու տենչերը: Այսպէս է, որ կը յայտնուի ներքին ձայնը. ասիկա կը ձգտի մտածումի եւ դատումի կընիքով իր «խօսքը» արտասանել, իր «վըճիռը» արձակել զինք պատող շրջապատին մէջ: Հակադրութեան դրուած երեսները, առհասարակ խորհրդանշական բնոյթի պատկերներով, այլազան կը մնան, թէեւ ոչ ուժգնօրէն չեշտուած: Շրջանակի մը աղօտած նկար, բոցեր եւայլն, բոլորն ալ կը ծառայեն արտայայտելու, բացայայտելու տրամադրութիւններ, սահմանելու կեցուածքներ, ընդգծելու վիճակներ:

Ընդհանրականին կողքին եւ ա՛յս առաւել չափով, այդ ձայնը կը պարզէ իր գիծը՝ առանձնայատուկ: Որովհետեւ, անիկա պայմանաւորուած է մեկնակէտով մը, այն որ կը կոչուի արմատ եւ որ ընդլայնելով, տարածուելով կը ներկայացնէ ենթահող, պատմութիւն, անցեալ եւ ներկայ իրականութիւններ, իրողութիւններ: Նաեւ՝ խորհուրդներ:

Այժմու կայքերը կապ չունին այդ արմատին հետ, որ իր մաշումի հոլովոյթին մէջ, դեռ կը յամառի գոյատեւել:

Ուրեմն՝ բախումը կը դառնայ անխուսափելի մէկուն ազդեցութեան տարողութեամբ եւ արմատը հիւծելու ձգտումով, իսկ միւսին արթուն, աչալուրջ մնալու վճռականութեամբ:

Ես–ին հոգեվիճակները ելեւէջներ կ'արձանագրեն՝ բեկումներէն մինչեւ չեշտըւած կամքի արտայայտութիւններ: Կը մնայ ճշդել, թէ ասոնք պարբերաբար կը տառապին արուեստականութենէ՝ դառնալով «դեր»ին բառախաղերուն:

Հիլտա Գալֆաեանի ոճը լարուած, ձիգ նկարագիր ունի եւ իբրեւ կառոյց կը մերժէ կաշկանդումը: Լեզուն կը մնայ յստակ եւ կոկ: – Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻՉ ՔՐԻՍՏՈՍԱՏՈՒՐ

Վերջին տասնամեակները զգալի կերպով զարգացած են գիտական կապերը հայկական ձեռագիրներու պահպանութեան կեդրոններու միջեւ: Ներկայիս, զանազան առիթներով, մասնագէտները հնարաւորութիւն կ'ունենան ծանօթանալու զանազան երկիրներու մէջ պահպանուող ձեռագրային հարստութիւններուն: Նման կարելիութիւն ստեղծուեցաւ նաեւ մեզի համար:

1978–ին, հայկական արուեստին նուիրուած երկրորդ միջազգային սիմպոզիումի ժամանակ, Վիէննայի Բիւզանդագիտական Հիմնարկի եւ Երեւանի Մաշտոց Մատենադարանի համաձայնութեամբ եւ աւստրիացի ծանօթ արուեստաբար Փրոֆ. Պուչհաուզէնի նախաձեռնութեամբ ծրագրուած էր աշխատանք մը, նուիրուած՝ միջնադարեան Խրիմի հայկական մշակոյթին: Այդ աշխատանքին մասնակցելու համար գացինք Վիէննա, ուր ծանօթացանք Մխիթարեան Միաբանութեան եւ Աւստրիոյ Ազգային Մատենադարաններու հայկական ձեռագիրներուն եւ անոնց նկարազարդումներուն:

Վիէննայի Մատենադարանի ձեռագիրներու մեծ մասը ժամանակին մանրամասն նկարագրած են Հ. Յ. Տաշեան եւ Հ. Ն. Ոսկեան, իսկ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի էջերուն մէջ վերջերս լոյս տեսած է ամբողջացուցիչ ձեռագրացուցակը՝ Հ. Սեքուլեանի աշխատասիրութեամբ: Սակայն այդ ձեռագիրները զարդարող մանրանկարները կարելի եղաւ ճանչնալ միայն այն ժամանակ, երբ 1976–ին Պուչհաուզէն ամոլի կողմէ հրատարակուեցաւ «Վիէննայի Մխիթարեան Մատենադարանի Հայկական Նկարազարդ Ձեռագրեր» խորագիրը կրող ալպոմը (գերմաներէն եւ հայերէն):

Վիէննայի Մխիթարեան Մատենադարանի ձեռագիրներու շարքին մեծ թիւ կը կազմեն այն մատեանները, որոնք ստեղծուած են հայկական գաղութներու մէջ, այդ կարգին, յատկապէս արժէքաւոր են ԺԳ. – ԺԵ. դարերուն Խրիմի մէջ ստեղծուած գրչագրերը:

Խրիմէն մեզի հասած ձեռագիրներու կարեւոր մասը կը գտնուի այժմ Մաշտոց Մատենադարանը: Այլ վայրերու մէջ պահպանուող նմոյշներու ուսումնասիրութեամբ աւելի կ'ամբողջանան մեր պատկերացումները Խրիմի հայ մանրանկարիչներու ժառանգութեան մասին: Այդ վարպետներէն է նաեւ միջնադարեան Խրիմի Կաֆա քաղաքին մէջ ԺԵ. դարուն ապրած եւ ստեղծագործած դըպիրը, մանրանկարիչ եւ կազմող Քրիստոսատուր: Քրիստոսատուրի գործունէութիւնը ընթացած է Կաֆայի մօտ գտնուող Ս. Անտոն վանքին մէջ, որ եղած է հայկական մշակոյթի մեծագոյն կեդրոններէն մէկը, ուր դաստիարակուած են ժամանակի հայ անուանի գիտնականներ: Սկիզբը ուսանելով այդ վանքի դըպրոցը, Քրիստոսատուր յետագային կը դառնայ վանքի առաջնորդ եւ կը հռչակուի իբրեւ արուեստագէտ, դասախօս եւ եկեղեցական կարեւոր դէմք:

Մեզի ծանօթ են Քրիստոսատուրի ձեռքով ստեղծուած եօթը ձեռագիրներ, որոնցմէ երեքը կը գտնուին Երեւանի Մատենադարանը, երեքը՝ Փարիզի Ազգային Մատենադարանը եւ մէկը՝ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Մատենադարանը: Քրիստոսատուրի արուեստը շատ մը գիծերով կը կապուի կիլիկեան մանրանկարչական աւանդութիւններու հետ: Հաւանաբար ան ուսանած է Խրիմ հաստատուած ուեւէ կիլիկեան վարպետի մը մօտ: Ճկուն գծագրի վարպետ Քրիստոսատուր իւրացուցած է կիլիկեան մանրանկարչութեան բնորոշ նրբութիւնը, մարդկային կերպարները ճիշդ կառուցանելու ընդունակութիւնը, մշակման բարդ եղանակները, ստեղծելով նոյն ատեն նաեւ նոր ոճակ մը: Վարպետը կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուցած է յօրինուածքներու կառուցման մէջ: Մեզի հասած անոր առաջին գործը Մատենադարան գտնուող Աւետարանն է (Թիւ 7686), գրուած 1420–ին: Այս ձեռագիրին համար նախօրինակ հանդիսացած է Կիլիկիոյ մէջ ԺԳ. դարուն ընդօրինակուած այն հանրածանօթ Աւետարանը, որ պատրաստուած էր Սմբատ Գունդստապլի համար (ձեռագիր Թիւ 7644): Այս առաջին աշխատանքներէն մէկուն մէջ Քրիստոսատուր ինքզինք կ'արտայայտէ ոչ միայն իբրեւ սոսկ ընդօրինակող, այլեւ մտածող եւ ստեղծագործող նկարիչ:

Քրիստոսատուրի վարպետութեան ծաղկման վկաներէն է ներկայիս Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Մատենադարանը գտնուող ուրիշ ձեռագիր մը, որ մեզի հասած անոր վերջին գործերէն մէկն է (Թիւ 543): Գողտրիկ մատեան մը՝ որ կը պարունակէ Ներսէս Շնորհալիի չափածոյ գործերը: Ձեռագիրը զարդարուած է բազմաթիւ մանրանկարներով, որոնք երբեմն կը գրաւեն ամբողջ էջեր, զետեղուած են բնագրի մէջ կամ լուսանցքներու վրայ: Հոս, արդէն հըմուտ վարպետ դարձած Քրիստոսատուր բաւական ազատ կը շարժի յօրինուածքներու կառուցման եւ կերպարներու մեկնաբանութեան մէջ: Զարդարուած է ձեռագրի գրեթէ իւրաքանչիւր էջ:

Փրոֆ. Պուչհաուզէն մեզի տրամադրած է այդ ձեռագիրի մանրանկարներէն քանի մը գունաւոր լուսապատկերներ, որոնցմէ մէկուն մէջ պատկերացուած է գահին վրայ բազմած Քրիստոս, որուն ձախ կողմը կաթողիկոսական չքեղ ըզգեստով կեցած է Ներսէս Շնորհալի, իսկ աջ կողմը՝ պատուիրատու պարոն Շամշադինի որդի պարոն Խաչատուրը (ըստ յիշատակարանի՝ պատուիրատուն ձեռագիրը գրել ու զարդարել տուած է «ի վայելումն որդւոյն իւրոյ պարոն Խաչատրի»):

Մանրանկարներու մէջ պատկերացուած կերպարները շատ տարբեր են [...] րենց չափերով: Ըստ քրիստոնէական գաղափարաբանութեան, Աստուծոյ եւ հասարակ մարդու միջեւ գոյութիւն ունէր բարդ ստորադասական կարգ մը, առանձնաւոր գերիշխանութիւն, որ միջնադարեան կերպարուեստի կարգ մը գործերու մէջ կը չեշտուէր կերպարներու չափերով. անոնց կարեւորագոյնները [...] ներկայացուէին սովորականէն աւելի մեծ չափերով: Ինչ կը վերաբերի գրիչներու եւ մանրանկարիչներուն, անոնք կը գտնուէին ստորադասական կարգի ամէնէն [...] ցած աստիճանին վրայ եւ միշտ չէ, որ յարմար կը նկատէին յիշատակել իրենց անունները: Իսկ յիշելու պարագային [...] անոնք իրենք զիրենք միշտ կ'օժտէին ինքնախարազանիչ մականուններով: Այսպէս կը խօսի իր մասին նաեւ Քրիստոսատուր վերոյիշեալ ձեռագիրի յիշատակարանին մէջ՝ «··· ի Թուականիս Հայոց ՊՁԱ (1432) գրեցաւ ձեռամբ փցուն եւ անարհեստ գրչի Քրիստոսատուր մեղապարտ կրաւնաւորի սոսկ եւ ընտիր աւրինակէ, ի վանս որ յանուն սուրբ Անտոնի, որ առընթեր մեծի մայրաքաղաքիս Կաֆայի···»:

ԷՄՄԱ ԿՈՐԽՄԱԶԵԱՆ

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցւոյ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԵՒ ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇԸ

ՄԻԼԱՆՕ. – Ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս տարի եւս հոգեւոր չինիչ մթնոլորտի մը մէջ կատարուեցաւ Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնը, որուն ներկայ գտնուեցան Միլանոյի եւ շրջակայքի մէջ բնակող մեծ ու փոքր տարիքի բազմաթիւ Հայեր:

Կիրակի, Մարտ 29–ին Ս. Պատարագ մատոյց համայնքի հոգեւոր հովիւ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեանը, որ «Հայր Մեր»էն առաջ իր քարոզին մէջ ոգեկոչեց յիշատակը չորրորդ դարու սկիզբին Սեբաստիոյ մէջ նահատակուած քրիստոնեայ քառասուն երիտասարդ զինուորներուն, որոնք արեւելքի ամէնէն ժողովրդական սուրբերէն եղած են եւ մեծ յարգանքի արժանացած Հայոց մէջ: Ապա անդրադարձաւ եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերար՝ Յովհաննէս եւ Սարգիս Տիարպէքիրեան եղբայրներու կատարած եկեղեցաշէն գործին, որոնք 23 տարիներ առաջ իրենց հօր եւ մօր յիշատակին կառուցանեցին Իտալիոյ Հայոց Առաքելական եկեղեցին: Իր քարոզին վերջաւորութեան Տէր Հայրը ոգեկոչեց յիշատակը նաեւ բոլոր անոնց, որոնք վերջին աւելի քան քառասուն տարիներուն իրենց նիւթական օժանդակութեամբ եւ բարոյական զօհողութիւններով չէն ու պայծառ պահած են Հայ քրիստոնէական հաւատքի տունն ու հոգեւոր կեանքը եւ կոչ ըրաւ նոյն հաւատարմութեամբ ու ոգիով շարունակել՝ Լուսաւորչի Կանթեղին իւղը անպակաս պահելով:

Յաւարտ Պատարագի կատարուեցաւ Հոգեհանգստեան պաշտօն՝ Յովհաննէս եւ Սարգիս Տիարպէքիրեան բարերար եղբայրներու եւ իրենց ծնողաց՝ եկեղեցւոյ հովանիին տակ հանգչող Մանուկի եւ Զարուհիի համար:

Կէսօրէ ետք ժամը 1·30–ին, Հայ Տունին մէջ տեղի ունեցաւ Միջինքի ճաշը, որուն մասնակցեցան աւելի քան հարիւր հոգի: Գնահատելի աշխատանք կատարած էին եկեղեցասէր տիկինները ամէն տեսակի հայկական համեղ ուտելիքներ պատրաստելով ու նուիրելով:

Ճաշը սկսաւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեանի սեղանի օրհնութեան աղօթքով: Խօսք առին Իտալիոյ Հայոց վարչութեան նախագահ Տոքթ. Օննիկ Մանուկեան եւ Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ Տոքթ. Տիգրան Ալիքսանեան:

Տոքթ. Մանուկեան իր խօսքին մէջ չեշտը դրաւ համերաշխ գործակցութեան վրայ իսկ Տոքթ. Ալիքսանեան խօսեցաւ մեր նախորդներէն ժառանգուած եկեղեցական արժէքներուն պահպանման եւ երիտասարդ սերունդին փոխանցելու անհրաժեշտութեան մասին:

Հուսկ, համայնքի հոգեւոր հովիւ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան իր փակման խօսքին մէջ սարքուած ճաշը որակեց որպէս սիրոյ ճաշ, որուն բոլորը կը մասնակցին քրիստոնէական սիրոյ զգացումներով միացած: Եւ մէջբերելով 19–րդ դարու Հայ Լուսաւորիչ Խաչատուր Աբովեանի այն խօսքը թէ ազգի մը գոյատեւման երկու մեծ երաշխիքները լեզուն եւ հաւատքն են, կոչ ըրաւ ամուր կառչելու մեր լեզուին ու քրիստոնէական հ ա ւ ա տ ք ի ն, որոնք դարեր շարունակ մեր գոյատեւման երկու գլխաւոր միջոցները եղած են: [...] Հայրը իր խօսքի աւարտին խրախուսեց ու գնահատեց բոլոր անոնց որոնք եկեղեցւոյ տարեկան այս ձեռնարկը յաջողութեան համար ջանք չէին խնայած:

Ճաշը աւարտեցաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ խմբովին երգուած «Հայր Մեր»ով ու Տէր Հօր «Պահպանիչ»ով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՔՍ – ՀՐԱՅՐ ԳԻԼԻՆՃԵԱՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ՝ ԲԱՆՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ («ՅԱՌԱՋ»). – Հինգշաբթի Ապրիլ 2–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Պաշտպան Մարմինը կազմակերպեց հրապարակային հաւաքոյթ մը «տեղեկատուութիւններ տալու հարցին եւ իր գործունէութեան շուրջ եւ յատկապէս ներկայացնելու համար հանրութեան իր հրատարակած գրքոյկը՝ Մաքս – Հրայր Գիլինճեան ցեղասպանութենէն բանտ:

Նախապէս, ժամը 18–ին, տեղական մամուլի թղթակիցներ, կարգ մը մարդասիրական միութիւններու ներկայացուցիչներ հրաւիրուած էին գրքոյկի առաջին ներկայացման: Այս հանդիպումին ներկայ էր «Յառաջ»:

Պաշտպան Մարմնի կողմէ Ր. Արզումանեան նախ համառօտ պատմականը [...] բաւ հարցին ընդգծելով ձերբակալութիւնը 1980 Փետրուար 8–ին Պեռնի Թուրք դեսպանին անձին վրայ մահափորձի [...] բաստանութեան տակ, նախաքննութիւնը որ տեւեց մէկ տարի եւ որուն ընթացքին ազատ արձակումի երկու դիմումներ մերժուեցան, եւ Հրայր Գիլինճեանի մէկ անգամ, դէմ յանդիման դրուիլը դեսպանի թիկնապահին հետ: Այժմ նախաքննութիւնը վերջացած է եւ թղթածրարը յանձնուած ամբաստանութեան Ատեանին: Պաշտպան փաստաբաններն են՝ Մեթր Ռ. Պառէնթէռ, Մեթր Փ. Տէվէճեան եւ Մեթր Ա. Քէշիշեան: Դատավարութիւնը նախատեսուած է աշնան, քանի այժմ կը կատարուի լրացուցիչ քննութիւն: Ցետոյ, Ր. Արզումանեան ըննորոշեց Պաշտպան Մարմնի դերը: Զօրավիգ կանգնիլ բարոյապէս եւ նիւթապէս Հրայր Գիլինճեանին եւ արարք մը, անձէ մը անդին արծարծել հայկական հարցը: Այս ուղղութեամբ Պաշտպան Ցանձնախումբեր կազմուեցան Ցե[...]

բանալի եւ Սփիւռքի հայաշատ կեդրոններու մէջ կազմակերպելով ցոյցեր, հանրաժողովներ, հաստատելով յարաբերութիւններ միջազգային աշխարհի մէջ: Այս գործունէութիւնները յանգած են դրական արդիւնքներու քանի չորս հազար երկու հարիւր քառասուն երեք նամակ (համախոհութեան) ստացած է Պաշտպան Մարմինը, եւ իր հրապարակած բացիկներէն տասը հազար ստացած է ստորագրուած: Այս բացիկներու լուսապատճէնը անկէ յետոյ մէկական օրինակ ղրկած է Հրայր Գիլինճեանին եւ Արդարութեան Նախարարին: Արտասահմանէն, վեց հազար չորս հարիւր ութսունեօթ ստորագրութիւններ, խնդրագիր, հանրաքուէի ձեւերուն տակ ուղարկուած են Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահին: Իսկ վերջին կարեւոր ձեռնարկը, վերոյիշեալ գրքոյկին հրատարակութիւնը:

Գրքոյկը բաժնուած է երկու մասերու: Առաջինը, համառօտ, որպէս նախաբան կը ներկայացնէ երկու դէպքեր: 1915 Ապրիլ 24-ի հայկական ցեղասպանութեան կիրարկումը երիտասարդ – Թուրքերու որոշումով եւ 1980 Փետրուար 6ին Ժընեւի Թուրք դեսպանին դէմ կատարուած ահաբեկումը եւ Հրայր Գիլինճեանի ձերբակալութիւնը: Այս երկու դէպքերը կամրջելով ամբողջ հայ ժողովուրդի ազգային եւ քաղաքական իրաւունքներու հարցն է որ կ'արծարծուի, ընդգծելով Թուրքիոյ անպատիժ մնալը, Միջազգային Դաշնագրերու անտեսումը, մարդկային իրաւունքներու ժխտումը, Պետութիւններու լռութիւնն ու մեղսակցութիւնը եւ ցեղասպանութեան շարունակութիւնը իր ծանր հետեւանքներով Սփիւռքի տարածքին վրայ ապրող Հայութեան: Երկրորդ բաժինը՝ նոթեր, կ'ընդգրկէ գլուխ առ գլուխ, արծարծուած հարցերը տալով պատմական, իրաւական բացատրութիւններ, փաստեր, շատ անգամ մէկնելով օտար աղբիւրնե-րէ: Վերջին նոթը, վերջին գլուխը յատկացուած է Հրայր Գիլինճեանի ընտանիքին: Ծնողքը՝ որպէս խորհրդանիշ պանդուխտ եւ անապատներէն ազատած Հայեր եւ ինքը որպէս այդ ահաւոր ճակատագրին ժառանգորդը: Գրքոյկը կը փակուի հետեւեալ յայտարարութեամբ՝ «միակ յանցաւորը կը մնայ Թուրքիան. պէտք է ազատ արձակել Հրայր Գիլինճեանը»:

×

Գրքոյկին նպատակը Հրայր Գիլինճեանի զօրավիգ կանգնելէ անդին, Հայը եւ հ ա ն ր ա յ ի ն կարծիքը, դէմ յանդիման դնել է այսօրուան կացութեան եւ դանել դրդապատճառները որ կը մղեն հայ երիտասարդութիւնը արդարութիւն պահանջելու իր ժողովուրդին համար, բռնութեան ճամբով:

Աւելցնենք որ, Ապրիլ 23-ին, Հրայր Գիլինճեանի Պաշտպան Մարմինը պիտի կազմակերպէ ցոյց մը Պոմէթի բանտին առջեւ ուր տասնեւչորս ամիսներէ ի վեր բանտարկուած կը մնայ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՆՏՈՆԻ Հայ Տունը, Մարտ 14-ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Գեղարուեստական Յանձնախումբին, «Ձօ – սուն պարբերաթերթ» անունին տակ: Հանդիսավարը՝ Տիկին Ա. Կորկոտեան, բացումը կատարելով պատմականը ըրած է վերջին քանամեակին Լոնտոն հրատարակուած թերթերու եւ անդրադառնալէ ետք անոնց ձախողութեան պատճառներուն, ներկայացուցած է «Ձօսուն պարբերաթերթ»ի աշխատակիցները: Այնուհետեւ, Կարպիս Եսայեան կարդացած է իր գրած խմբագրականը, Դշխուհի Տէտէեան՝ «Դաստիարակուած հայ կնոջ դերը» նիւթին շուրջ յօդուածը, Դաւիթ Դաւիթեան եւ Յովսէփ Յովսէփեան ներկայացուցած են թերթին ժպիտի բաժինը՝ փոխասացութեամբ, Սեդա Յովսէփեան, որ ստանձնած է թերթին նորոյթի բաժինը, հիմնական գիծերու մէջ անդրադարձած է նորաձեւութեան պատմական զարգացումին՝ վերջին յիսնամեակին, Անահիտ Կորկոտեան տուած է Զապէլ Ասատուրի կենսագրականը: Գործածուած է նաեւ գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՔԻՆԿՍԹԸՆԻ (Քանատա) մէջ, Մարտ 1-ին, տեղի ունեցած է Քանատայի Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպած սեմինարը, մասնակցութեամբ Թորոնթոյի, Մոնրէալի, Սէնթ Քաթրինզի, Պրանթֆըրտի, Վանքուվըրի, Ուինտըրի եւ Կալթ – Քէմպրիճի Հայ Դատի Յանձնախումբերու, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դ. Քանատայի Կեդր. Կոմիտէի եւ կոմիտէներու ներկայացուցիչներու: Բացումը կատարելով ընկ. Ժան Մկրտիչեան բացատրած է սեմինարին նպատակը, այն է՝ ապագայ քաղաքական եւ քարոզչական աշխատանքներուն շուրջ աւելի համադրուած ծրագրով ներկայանալ Քանատայի մէջ: Ընկ. Անդրանիկ Պետրոսեան ներկայացուցած է Հայ Դատի պատմական հոլովոյթը, իսկ ընկ. Արթի Յակոբեան ընդհանուր գիծերու մէջ՝ Հայ Դատին ի նպաստ ցարդ տարուած քաղաքական աշխատանքները: Այնուհետեւ իւրաքանչիւր շրջանի ներկայացուցիչ խօսած է իր շրջանի աշխատանքներու մասին, թուելով կարելիութիւններն ու դժուարութիւնները: Սեմինարի առաջին նիւթը եղած է Քանատայի մէջ ապագային Հայ Դատի առընչութեամբ տարուելիք աշխատանքները, զորս ներկայացուցած է ընկ. Ժան Մկրտիչեան: Խօսուած է քաղաքական եւ յարաբերական աշխատանքներու մասին, հայկական, քանատական՝ պետական եւ հանրային, մակարդակներու ուղղութեամբ: Ժողովականները շեշտած են նման աշխատանքներու համադրումը՝ աւելի շօշափելի արդիւնքներ ապահովելու համար: Երկրորդ նիւթը եղած է քարոզչական աշխատանքներ, զորս ներկայացուցած է ընկ. Արամ Այվազեան: Մատնանշուած է ներքին (հայկական) դաշտի վրայ ժողովուրդի եւ երիտասարդութեան դաստիարակութեան անհրաժեշտութիւնը, Հայ Դատին ի նպաստ քաղաքական եւ քարոզչական աշխատանքներ տանելու համար: Արտաքին դաշտի վրայ շեշտուած է մամուլի, գրադարաններու, հրատարակչական եւ ակադեմական շրջանակներու մէջ քարոզչութեան անհրաժեշտութիւնը: Երրորդ նիւթը յատկացուած է Քանատայի մէջ Հայ Դատին ի նպաստ տարուելիք ցուցական աշխատանքներուն, իսկ վերջին բաժինը՝ ներքին կազմակերպական դրութեան: Սեմինարը տեւած է երկու օր:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ Քենզինկթըն Քլօս պանդոկին մէջ, Մարտ 7-ին, գումարուած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի տեղւոյն մասնաճիւղի Ընդհ. Անդամական Ժողովը, մասնակցութեամբ 242 անդամներու: Բացումը կատարելով Միութեան ատենապետը՝ Ա. Մութաֆեան, անդրադարձած է մասնաճիւղին իրագործումներուն: Քարտուղարը՝ Կ. Եսայեան, ներկայացուցած է Վարչութեան, Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի, կրթական, յարաբերական եւ գեղարուեստական յանձնախումբերու գործունէութիւնները: Ժողովը վերջ դտած է 1981 – 1983 շրջանին համար նոր վարչութեան մը ընտրութեամբ:

×

ՇԻՔԱԿՕՅԻ մէջ մեռած է ընկ. Յովակիմ Յովակիմեան:

Ծնած էր 1891-ին՝ Պոլիս, ուր նախակրթութիւնը ստացած է Կեդրոնական Վարժարանը: 1911-ին անցած է Միացեալ – Նահանգներ եւ հաստատուած Շիքակօ, ուր մնաց մինչեւ իր մահը: Հ. Յ. Դ. շարքերը մտած էր 1910-ին՝ Պոլիս, եւ Շիքակօ հաստատուած առաջին օրէն միացած տեղւոյն կոմիտէութեան: Եղած է գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկը տեղւոյն Ազգային Գրադարանին, գործօն ուժերէն Հ. Յ. Դ. Շիքակոյի կոմիտէին եւ վարած զանազան պաշտօններ ազգային մարմիններու մէջ: Ընկ. Յովակիմ Յովակիմեան 1915-ին, չորրորդ կամաւորական խումբով մեկնած է Կովկաս եւ միացած Վարդանի 5-րդ խումբին: 1915-էն ետք, երբ Երեւանի բարձունքին՝ Նորքի մէջ, կազմուեցաւ Պահեստի գունդը, Վրացեանի եւ Աղբալեանի հրամանատարութեան տակ, ան նշանակուած է պահեստապետ այդ գունդին եւ 5-րդ բանակէն փոխադրուած Նորք: Կամաւորական խումբերու լուծումէն ետք վերադարձած է Շիքակօ:

[illegible]

ԱՐԱՄ ԱԼԵՍԵԱՆ

Ծանօթ անուն մը, որու նկարչութիւնը, վերջին տարիներուն մանաւանդ, գտաւ իր արդար գնահատանքը մամուլի քննադատներու մօտ:

Վերջերս, Պէ – էն – Փէ դրամատան մէկ մասնաճիւղին մէջ էր, որ կը ներկայացնէր ինքնատիպ գործեր եւ որոնց կ'անդրադառնայ Տօնաթելլա Միքօ «Լա Փրէս Ֆրանսէզ»ի Մարտ 13-ի թիւին մէջ: Յօդուածագիրը հետեւած է Արամ Ալեսեանի արուեստին եւ սկիզբէն իսկ կ'ըսէ. – «միշտ կախարդիչ է նոր տաղանդներ յայտնաբերել, բայց երբեմն, նոյնքան հարստացնող կը թուի ինծի հետեւիլ յեղաշրջման արուեստագէտի մը, որ սիրուած ու գնահատուած է: Արդարեւ, յուզող բան մը կայ գործի մը շարունակականութեան մէջ, որու վճռականութիւնն ու գեղեցկութիւնը անընդհատ վերըլխուած դուրս չեն թողուր սակայն մղձաւանջները, կասկածները եւ անխոնջ փնտռտուք մը բացարձակին ստեղծագործութեան մէջ:

Ապա, յօդուածագիրը կը վերլուծէ իւրաքանչիւր կտաւ, կը մատնանշէ, որ ինչ կը վերաբերի թուղթի վրայ իւղաներկերուն, Ալեսեան իւրայատուկ թեքնիք մը երեւան հանած է, կը պատրաստէ 2 – 3 անդամէն, շատ ծծուն թուղթի վրայ, որ յատկապէս թաւշային նիւթ մը կուտայ:

Տօնաթելլա Միքօ կ'եզրակացնէ. – «Ալեսեան, որու լուռ խոհականութիւնը, արդէն չէ օրէ օր տարածուող համբաւի մը, ամբողջութեամբ արուեստին նուիրուած կեանքի մը հանդարտութեան եւ մտածումին մէջ, կը շարունակէ կառուցումը, գործի մը, որու գեղեցկութիւնն ու խորութիւնը կ'ապահովեն տեւականութիւնը ժամանակին մէջ, խոր հրրդանիշ անդորրութեան եւ երջանկութեան, զոր կարելի է մօտեցնել Մոցարթի երաժշտութեան:

———×———

Ժուռնալ տիւ տիմանշ կը հաղորդէ որ Անրի Վերնէօյ (Աշոտ Մալաքեան), Օգոստոս 17-ին կը սկսի դարձնել իր 31-րդ ֆիլմը՝ «Հազար միլիառ տոլար», տըտեսագէտ Ռոպէր Լաթէսի գիրքէն ներշընչուած:

Երջանիկ, ինքնավստահ իր արհեստին, Վերնէօյ կը նետուի մեծ ծրագրի մը մէջ, աւելի քան 50 մեծ «բազմազգեաններու» պատմութեան մէջ, որոնց հաշիւը հազար միլիառ տոլարի կը հասնի:

Վերնէօյ տարի մը դրած է պատմութիւնը գրելու համար, պիւտճէն շուրջ 2 միլիառ սանթիմ է: Բացի Փաթրիք Տըվէռէն, Վերնէօյ կը մերժէ առայժմ միւս եօթը մեծ դերասաններուն անունները տալ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

– Ի՞նչ է եղեր...

– Ծռեր է, ծռեր:

– Ի՞նչ կ'ըսես, Գէորգ, բերանդ խէր բաց:

– Ինչպէս ծռեր՝ որ պաշտպանի պատ է դարձեր:

Գէորգի ըսածները կարծես լախտի պէս դարկնուեցան Սաքոյի խոշոր գլխին, ու ան պահ մը մռնցաւ Կարոյի լեռնէն վար գալուն վիշտը: Մարգարը, այդ խիստ ֆէտային ... Չէ, այդ չի կրնար ըլլալ ... Այո՛, այո՛, եթէ Մարգարը ծռի՝ Հայոց աշխարհի արեւը թերս կը ծագի, ցորենները կը ժանգոտին. ինչպէս մաքալը նոր ցանուած բամպակներուն վըրայ, այնպէս պիտի ըլլայ Թուրքը հայ գիւղերուն մէջ: Ֆետայիներուն մէջ եթէ մէկը ծռէր, առաջին անգամ ան էր, որ երկաթէ մատը կը շարժէր ու ծռած ֆետային գլխաթափ կ'ընէր:

Տակաւին երկու տարի առաջ էր, որ Մարգար գլխաթափ ըրաւ Առքօն:

Այն օրերուն Առքօն տակաւին նորընծայ ֆետայի էր՝ մի քանի կռիւներու հազիւ մասնակցած: Զգիտես՝ Առքօն ինչպէս ինկած էր ֆետայիներու մէջ: Անոր ծագումը կորսուած աւանդութիւն մըն էր, աւելի քիւրտ էր քան հայ: Հայերէն չէր գիտեր: Կար ու կը մնար իր անունը միայն: Կը կարծէր, որ ամբողջ աշխարհը կռիւ է: Թերեւս կռուելու համար միայն մտած էր ֆետայիներու մէջ: Կեանքին մէջ միայն մէկ անգամ եկեղեցի գացած էր: Կը յիշէր, թէ ինչպէս պաշտումի ժամանակ ժողովուրդը եկեղեցիին մէջ իրար խառնուած էր: Ծանր ոսկեղօնի պէս, մէյ մըն ալ իր մտքին մէջ մտած էր պատարագի կեցող քահանայի շողշողուն սաղաւարտը:

Ֆետայիները այն օրերուն յաճախ կը սիրէին Առքօյի հետ կատակներ ընել, որովհետեւ ան այնպէս համոզուած էր, որ ֆետայիները այդ շողշողուն սաղաւարտը պահելու համար է որ լեռները կռուի ելած են:

Առքօն գիտէր նաեւ, որ հայկական տառերը թիւֆէնքի ձեւ ունէին:

Յետոյ ան դարձաւ յամառ ֆետայի ու քաջ կռուող: Տակաւին մի քանի կռիւներու հազիւ մասնակցած էր, երբ ձմեռ մը, զօրաւոր մրրիկներու պատճառով Վարդանի խումբը կը ստիպուի հայ գիւղացու տուներուն մէջ թաքնուիլ ամբողջ երկու ամիս: Առքօ կը մնայ Զորապետ գիւղի Եղսոյի տան մէջ: Տան պառաւ կեսուրը օր մը կը տեսնայ, որ ֆետայի տան հարսին անկողնէն կ'ելլէ: Յաջորդ օրը դուռ – դրացիներ իմացեր էին:

Լուր կը հասնի Մարգարին, որ Հէն կտակարանի մարգարէի մը պէս խիստ՝ երկաթէ մատը կը վերցնէ ու կ'ըսէ.

– Առքօ, դուն ֆետայի չես, լաւ է որ լեռնէն վար իջնես ու գիւղերուն մէջ կանքառ ծախես:

Ինչպէս պիտի զգայ արծիւ մը, երբ իր թեւերը ջարդեն, կամ արքայ մը, երբ իր թագն ու ծիրանին խլեն, այդպէս կը զգայ ֆետային, երբ իրմէ առնեն զէնքն ու քակեն փամփուշտակալները:

– Չէ, Գէորգ, Մարգարը չի ծռիր, – ըսաւ Սաքօն, –որ Մարգարը ծռի՝ ալ ի՞նչ ըսենք Կարոյին, ճահիլ ֆետայիներուն:

– Կարօն ծռած չէ, Սաքօ, անոր մէջ կինը չկայ: Ի՞նչ ըսեմ, Մարգարին մէջ Սոսան է նստեր էդ ծանր մարմնով ու չոլիկ լեզուով:

Սաքոյի նայուածքը պարտուող կենդանիի մը աչքերու արտայայտութիւնն առաւ: Կարծես հաւատաց պահ մը: Ան նոյնիսկ տեսած էր, որ Սոսան Մարգարի եկեկին վրայ կարած էր կոճակ մը: Յիշեց նաեւ, որ Սոսան օր մը հարցուցած էր իրեն. «Սաքօ, Մարգարը ո՞ր դիրքին մէջ է»:

(Շար· 295)

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Տիկին Ս. Խայիկեան, Տիկին Պերճուհի Խայիկեան եւ իր զաւակները՝ Վարուժան, Աստղիկ եւ Րաֆֆի Արզումանեան եւ զաւակը՝ Նայիրի, Տէր եւ Տիկին Վահան եւ Գէորգ Խայիկեան եւ իրենց զաւակները՝ Անահիտ, Արփի, Գրիգոր, Ցաւմիկ, Մեսրոպ, Հայկուհի եւ Միշէլ Կեվլիկեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սիմոնեան (Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Կիրակոս եւ Գէորգ Իսղեան (Հէվըրհիլս եւ Նիւ Եորք), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Կիւլխաս Խայաճան, Թուրֆանտա Խայիկեան (Հիւս. Ամերիկա), Տիկին Փայլածու Կարապետեան եւ զաւակները՝ Կարապետ եւ Տորոթի (Քալիֆորնիա), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թաղէոսեան եւ զաւակները (Պուէնոս - Այրէս), Այրի Տիկին Քնարիկ Թաղէոսեան եւ զաւակները (Երեւան), Այրի Տիկին Շահնազ Թօփալեան, աղջիկն ու փեսան եւ ընտանեկան համայն պարագաները, խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն, ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՏԻՐԱՆ ԽԱՅԻԿԵԱՆԻ

եղերական մահը, որ պատահեցաւ՝ Շաբաթ, Ապրիլ 4-ին, Մարսէյլ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Ուրբաթ, Ապրիլ 10, ժամը 14·15ին, Փրատոյի Հայ Առաքելական Մայր Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն - Ժիւլիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ» .— Մեր ցաւակցութիւնները՝ Խայիկեան եւ Արզումանեան ընտանիքներուն։

Պ. Կարպիս Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Արման Խարբութեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէռ Վաթիէ, ինչպէս նաեւ՝ ընտանեկան բոլոր պարագաները, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց աներձագին, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 6-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Հինգշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 14·15-ին, 39, *Rue de la Barre, à Deuil-la--Barre* եւ մարմինը կը փոխադրուի Անկէն - Սիւռ գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Վարդանեան եւ աղջիկը՝ Սօնա կը նուիրեն՝ 100 Ֆ. Կարմիր Խաչին, Տիկին Իսկուհի Թաֆշանճեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 18-ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Կը հրաւիրբոլոր ընկերուհիները։ Կարեւոր օրակարգ 17 ռիւ Պլէօ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է դպրոցին համար; Մարսէյլ մահացած իր տագրոջ եւ ներոջ յիշատակին, Տիկին Սառա Աւոյեանէ 150, Վարուժան Գալուստեանէ 100 Ֆ.։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Օդափոխութեան կայանի արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս 31-ին։ Դիմել տեղական մասնաճիւղերուն եւ Փարիզի մասնաճիւղին՝

17, Rue Bleue, Paris 9e

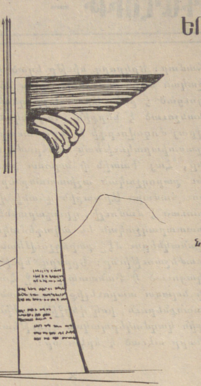
Կ'ուզուին նաեւ մօնիթէօր եւ մօնիթրիսներ, ինչպէս նաեւ՝ տնօրէն մը կամ տնօրէնուհի մը։ Դիմումները կը փակուին Ապրիլ 15-ին։

×

ՄԵԿՆՈՒՄ ԴԷՊԻ ԿԱՅԱՆ

Փարիզի Յուլիսի խումբը՝ Յուլիս 4-ին. վերադարձ՝ Յուլիս 31-ին։ Գաւառները՝ մեկնում Յուլիս 11-ին։

Մնացեալ տեղեկութիւնները յետագային։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄՕՏ, ՄԱՅԻՍ 4-ԻՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

(ԱՊՐԻԼ - ՄԱՅԻՍ 1915)

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Այս բացառիկ ազգային եւ պատմական նշանակութիւն ունեցող հանդիսութեան ներկայ ըլլալու համար դիմել՝

TRANSTOURS
25, Rue d'Argenteuil — Paris 1e
Պ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ Հեռ. - 261·58·28
Գին՝ 3350 Ֆ.

Ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Ապրիլ 10
Մեկնում՝ Փարիզէն Ապրիլ 26-ին
վերադարձ՝ Մայիս 7-ին

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ազատուհի Նիկողոսեան կը ծանուցանէ թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 12-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, իր ամուսնոյն՝

ՄԻՀՐԱՆ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին, նահատակ՝ կեսրայրին, տալերուն եւ տագրոջ՝ Հաճի Գրիգոր, Սրբուհի, Հռիփսիմէ եւ Նուպար Նիկողոսեանի, կեսրոջ՝ Մարիամ Նիկողոսեանի եւ իր ծնողաց յիշատակին։

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Լօրա եւ Լիտիա Իչգալացեան կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 12, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց հօր՝

ՎԱՀԱԳՆ ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆԻ

մահուան 17-րդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ապրիլ 24-ին, Հայ Նախկին Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութիւնը հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին Բոցը։ Ժամը 17·45-ին ծաղկեպսակի զետեղում, զինուորական նուագախումբ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

« ԱՆԻ » Երգչախումբին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Մայիս 22-ին

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Թագուհի Ալանեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան կը նուիրեն .— 100 Ֆ. Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին։

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԱՐՄՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ

Հայկական Վերածնունդի Շաբաթ

Բ. ՏԱՐԻ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԵԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

22 ԱՊՐԻԼԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 26 ԱՊՐԻԼ

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, *Rue de Courcelles, Paris* 17e

Կը խնդրուի բոլոր այն նկարիչներէն ու արուեստագէտներէն, որոնք կը փափաքին իրենց մասնակցութիւնը բերել այս ցուցահանդէսին, փութով կապ պահել Հ.Բ.Ը.Մ.-ի գրասենեակին հետ՝ Հեռ. 520. 03. 18

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
Dans le cadre des manifestations jubilaires du
75ème Anniversaire de l'U.G.A.B.

Sous la présidence effective de:
Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
(Président d'Honneur du Comité Régional de France de l'U.G.A.B.)

JOURNÉES DU CENTRE CULTUREL

Alex Manoogian

Organisées par
Le Comité local, le Comité des Dames, le Comité des Jeunes
Au profit de leurs œuvres culturelles et sociales.
SAMEDI 11 AVRIL et DIMANCHE 12 AVRIL
de 11 heures à 23 heures

STANDS DIVERS:
Livres et disques arméniens — Peintures — Linge de maison — Photos — Cadeaux souvenirs — Jeux éducatifs — Alimentation — Bijouterie — Brocante etc., etc.

ANIMATION
Jeux et concours divers, échecs, tric - trac
TOMBOLA
BAR — BUFFET — DEJEUNER — DINER

Des spécialités arméniennes spécialement préparées par les Dames de l'U.G.A.B. seront servies le Samedi de 12h.30 à 15h. et de 19h.30 à 21h.30, ainsi que le Dimanche, de 12h.30 à 15h.

118, *Rue de Courcelles Paris 17ème Métro: Courcelles* — Bus N° 30 et 84
VENEZ NOMBREUX!

J. PIERRE et SONI YAPOUDJIAN

Agents Généraux
A. G. F.
TOUTES ASSURANCES:
Commerçants - Artisans - Auto
Vie - Habitation - Industrie
46, Bd. GENERAL LECLERC
92110 - CLICHY
Tél.: 737. 15. 12

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

—o—

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, 11 ԱՊՐԻԼ .— Յիշատակ Յարութեանն Ղազարու։

Ժամը 4·30-ին Կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը բացուի։

ԿԻՐԱԿԻ, 12 ԱՊՐԻԼ .— Ծաղկազարդ։ Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30-ին։ Բազմաձայն Պատարագ՝ ժամը 10-ին։ Կը պատարագէ՝ ԳԻՒՏ Եպս. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ։ Դռնբացէք՝ ժամը 4-ին։

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 14 ԱՊՐԻԼ .— Յիշատակ Տասն Կուսանաց։

Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ 4·30-ին։

×

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի .— ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Պատարագ .— 10·45-ին,

Դռնբացէք .— սկիզբ ժամերգութեան 16·30

Ծանօթ .— Ծաղկազարդի երգեցողութիւնները, Կոմիտասեան քառաձայն կը կատարուին, եկեղեցւոյս երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Վահրամ Տէվէճեանի։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ .—

Ժամերգութիւն .— 8·30

Պատարագ .— 10·00

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին՝ Եկմալեան բազմաձայն, եկեղեցւոյ Լուսաւորիչ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Տոքթ. Լ. Մոմճեանի։

Դռնբացէք .— 17·00

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ .—

Սկիզբ ժամերգութեան .— 8·00

Պատարագ .— 10·00

ԴՌՆԲԱՑԷՔ .— 17·00

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ. —

Ժամերգութիւն .— 9·00

Պատարագ .— 10·00

Դռնբացէք .— 16·00

×

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ .—

Սկիզբ ժամերգութեան .— 8·30

Պատարագ .— 10·00

Դռնմացէք .— 17·00

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ .—

Սկիզբ ժամերգութեան .— 9·00

Պատարագ .— 10·00

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ։

Դռնբացէք .— 16·00

×

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ .—

Ժամերգութիւն .— 9·00

Պատարագ .— 10·30

Դռնբացէք .— 17·00

×

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ .—

Պատարագ՝ ժամը 10-ին, անմիջապէս ետք՝ Հոգեհանգիստ, եւ Դռնբացէքի արարողութիւն։

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
10
VENDREDI
10 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.884

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.884

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ՝ ԽՈՒՃԱՊ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԹԱՂԵՐԸ

— o —

ՀՐԱԴԱԴԱՐՆԵՐԸ ԼՈՒԾՈՒՄ ՉԵՆ

Չորեքշաբթի ցերեկ է, որ յանկարծ կը սաստկանային ռմբակոծութիւնները քրիստոնեայ թաղերուն վրայ, ըստ Ֆրանսական ձայնասփիւռին վայրկեանը՝ տասը ռումբ եւ հրադանդ կը թափէր։ Հըրշ Թաբէթ, Սինէլֆիլ, Հատէթ, Այն Ռըմանէ եւ Էշրէֆիէ ռումբերու տարափի տակ էին ցերեկին եւ Հինգշաբթի առաւօտ հեռաձայնով մեր առած լուրերը, կը հաստատէին թէ բնակչութիւնը ահաւոր խուճապի մը մատնուած էր բայց ժամ մը ետք յանկարծ հանդարտած է ամէն ինչ։ Հինգշաբթի առաւօտ, ռումբի ձայն չկար եւ կը թուէր թէ 18–րդ հրադադարը յարգուած է։ Զահլէի վիճակը սակայն աւելի քան ողբերգական է։ Ժողովուրդը զրկուած է ջուրէ, ելեկտրականութենէ, հացէ եւ խմելիքէ։ Մեր ստացած լուրերու համաձայն, Պէյրութէն, Զորեքշաբթի թոյլ տրուած էր որ վիրաւորները փոխադրուին։ Ցարդ կը կարծուի որ միայն Զահլէ 200 մեռեալ եւ 700 վիրաւոր կայ։ Բժիշկները օգնութեան կոչ մը ըրած են համաշխարհային կարծիքին եւ իրենց տուած նկարագրութիւնը իսկապէս սարսափելի է.– «կոտորած մըն է, շուրջ 30 բժիշկ ենք մաս մը՝ ընդհանրաբան եւ 10 վիրաբոյժ, որոնք հրաշալի օգնականներով, կը փորձեն օգնութեան հասնիլ անօթի–ծարաւ բնակչութեան մը, որ դեռ կը ռմբակոծուի։ Չենք յայտներ խնամքի կեդրոնները հեռաձայնով, որովհետեւ նման լուրերու տարածումը անպայման այդ կեդրոններուն ռմբակոծումը կը պատճառէ։ Թել – Շիհայի հիւանդանոցը քանդուած է, Լիբանանեան Կարմիր – Խաչի դարմանատունը եւ միջազգային Կարմիր – Խաչի կեդրոնները ռումբերու տարափներուն տակ մնացին։ Քաղաքին մէջ կը փորձենք խնամել աւելի քան 300 վիրաւոր, որոնք ցաւէն կը գոռան եւ զորս չենք կրնար սփոփել։ Գործողութիւն կ՚ընենք երբ որ կարենանք եւ յաճախ մոմի լոյսով»։

Մամուլի թղթակիցները կ՚ըսեն նաեւ թէ Լիբանանցիք այլեւս ձանձրացած են մարդասիրական օգնութիւններէն եւ ինչ որ կ՚ուզեն դիւանագիտական զործունէութիւն է։ 18–րդ հրադադարը ոչ մէկ հարց կը լուծէ եւ 6 տարուան առժամեայ կարգադրութիւնները տեւական կերպով կը յետաձգեն վերջնական լուծումը։ Կը թուի թէ խորքին մէջ, այնքան անորոշ է այդ վերջնականին բնոյթը, որ շահակից պետութիւնները կը նախընտրեն այս առժամեան, հոգ չէ թէ ժողովուրդ մը տառապի իր հայրենիքին մէջ, որ այլեւս աւելի ուրիշներուն հայրենիքն է քան՝ իրը։

×

× Տեղւոյն վրայ բանակավէճ մը կայ նախարարապետ Հըսի եւ քրիստոնեաներու միջեւ, առաջինը մեղադրելով Քաթայէպները, որոնք բան մը չըրին օգնելու համար Պետութեան։ Ճեմայէլ պէտք է գիտնայ, կ՚ըսէ Հըս, որ իր կուսակցութիւնը չի կրնար Պետութեան եւ բանակին տեղը բռնել։

× Եղեռնափորձ մը եղած է Պաալպէքի գտնուող Սատտալահ Համատէի (Ազգ. Ժողովի նախկին Նախագահ՝ Սապրի Համատէի հայրը) դամբարանին դէմ։

× Նախկին նախագահ Ֆրէնճիէ շատ խիստ կերպով կը քննադատէ նախագահ Սարգիս, ու Քաթայէպները։ Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին է, որ Ֆրէնճիէ Սարգիսը որակած է «Քաթայէպներու մօտ դեսպան և կնիկ, որ լաւ կ՚ընէր տուն վերադառնալով»։ Ֆրէնճիէ համոզուած է որ «Սուրիա աչք չունի Լիբանանի վըրայ եւ արիւնահոսութեան վերջ տալու համար է, որ եկած է»։

× Փարիզ, Աւստրալիա, Նիւ – Եորք գտնուող Լիբանանցիները ցոյցեր ըրած են դատապարտելու համար «քրիստոնեայ Լիբանանցիներու ցեղասպանութիւնը» եւ դատապարտելու «սուրիացի մարդասպանները»։ Վերջին լուրերը յոյսեր կը ներշնչէին քանի բանակցութիւններ սկըսած էին, որոնք թոյլ պիտի տան լիբանանեան բանակին Զահլէ մտնել եւ Սուրիացիներուն տեղն առնել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԺԻՍՔԱՐ ռեւ Մարինեանի իր կեդրոնատեղիէն է որ յայտնեց թէ Գերմանիոյ հետ միասին փոխառութիւն մը կ՚ընեն նոր շունչ մը տալու համար իրենց երկիրներու տնտեսութեան։ Փոխառնուած գումարն է 30 միլիառ (15–ական) եւ պիտի ծառայէ դրամագլուխի զետեղումներու։ Ձեռք առնուած այս քայլը կը քննադատուի ուրիշ թեկնածուներու կողմէ։ Շիրաք կը գտնէ որ հակասութիւն մը կայ Ժիսքարի կրկնակ պաշտօններու մէջ՝ Նախագահ եւ թեկնածու եւ տրուած ըլլալով որ Ֆրանսա արդէն բաւական պարտք ունի, աւելցնելու հարկ չկար։ Միթերան եւս մտահոգ է, որովհետեւ երբ Ժիսքար փոխառութիւն կ՚ընէ, Միթերան կը մտահոգուի։ Հատ մը ըրած է 1973–ին երբ դեռ Ելմըտական նախարարն էր, եւ որ 100 միլիառ արժած պիտի ըլլայ երբ իր վախճանին հասնի։ Կը քննադատուի նաեւ այն երեւոյթը, որ Ժիսքար Ելիզէէն չէ հաղորդած լուրը այլ՝ թեկնածուին կեդրոնատեղիէն, տրուած ըլլալով որ այդ յանձնառութիւնը չէր կրնար առնել թեկնածու մը, այլ առնողն է՝ Նախագահը։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ՍԱԿԱՆԻ վերջին վէպը՝ Լը Շիէն Քուշան պէտք է փճացուի եւ ցարդ ծախուածներուն հեղինակի իրաւունքներուն 50 առ հարիւրն ալ վճարուի Ժան Հուկրոնի, որ դատի դիմած էր Սականի դէմ՝ բանագողութեան համար։ Հուկրոն, որու անունը ցարդ գաղտնի մնացած էր, նորավէպ մը գրեր է 1965ին «Մէր Կինը» եւ որմէն ներշնչուած է Սական (ինչ որ հեղինակը խոստովանած ալ է գիրքին Ա. էջը, շնորհակալութիւն յայտնելով Հուկրոնի, իր «ակամայ օժանդակութեան» համար)։ Բայց չէ բաւած եւ Սական ու իր հրատարակիչը՝ Ֆլամարիոն դատապարտուեցան, բայց, անշուշտ, վերաքննութեան դիմեցին։ Եթէ բանագողութիւն նկատուէին ուրիշներէ ներշնչուած բոլոր գրական գործերը, հաւանաբար մէջտեղը շատ ինքնատիպ ստեղծագործութիւն չէր մնար։ «Զարամիտներ» հարց կուտան նաեւ թէ Հուկրոն դատի դիմած կ՚ըլլա՞ր եթէ Սականի գիրքը մեծ սպառում ունեցած չըլլար...

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն, որ զինուորական իշխանութիւնները յիշեցուցած են Տէմիրէլի եւ Էճէվիտի, զիրենք կանչելով իրենց հրամանատարութեան կեդրոնատեղին, որ քաղաքականութիւն պիտի չընեն, ինչպէս որոշուած է Սեպտ. 12–էն ի վեր։

Միլանօ կը ժամանէ ԵՐԵՒԱՆԻ Քաղաքապետը

— o —

Միլանոյի միջազգային տօնավաճառին բացման առնթեր տեղի պիտի ունենայ աշխարհի մեծ քաղաքներու քաղաքապետներու հանդիպում, նիւթ ունենալով՝ հաշմանդամներու մարդկային ընկերութեան մէջ ներմուծելու աշխատանքը, համաձայն Միացեալ Ազգերու որոշումին, 1981–ը յայտարարել՝ հաշմանդամներու միջազգային տարի։ Այս առթիւ Միլանօ կը ժամանեն աշխարհի 80 քաղաքներու ներկայացուցիչները, որոնց կարգին Երեւանի քաղաքապետը՝ Մուրատ Մուրատեան, որ Միլանօ կը ժամանէ Ապրիլ 11–ին։

Հանդիպումին բացումը տեղի կ՚ունենայ Ապրիլ 15–ին Միլանոյի քաղաքապետ Կարլօ Թոնեոլլի կողմէ, նախագահութեամբ Առողջապահութեան նախարար՝ Անիապլի։ Մ. Մուրատեան կը մեկնի Ապրիլ 17–ին։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ
ՄԱՐՏ 31 – ԱՊՐԻԼ 2)

ՄԱՌԵՇԱԼ ՅՈՎՀ. ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑԱՑԱԳԻՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը «Ծակատային Բարեկամների Ակումբ» հաղորդումներու շարքին յատուկ յայտագիր մը պատկերասփռած է Մառեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի նուիրուած։ Հաղորդման ընթացքին ցուցադրուած են զինեալ ուժերու թանգարանէն բերուած հետաքրքրական բազմաթիւ նիւթեր։

×

ԿԱՄՈՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԹԻՖԼԻՍ

Թիֆլիսի Ստեփան Շահումեան հայկական տաամաթիք թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է Կամոյի (Սիմոն Արշակի Տէր – Պետրոսեան) կեանքին նուիրուած Ա. Բաբսեղեանի «Կամօ» թատերախաղի անդրանիկ ներկայացումը։ Բեմադիրները երաժշտական եւ բեմական ձեւաւորումով ցոլացուցած են ցարական պետութեան դէմ մղուած պայքարի տարիներու մթնոլորտը։

×

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԲԵՄԱԴԻՐ ԵՂԻԱ ԱՃԷՄԵԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Լիբանանահայ բեմադիր Եղիա Աճէմեան Հայաստանի փաստանկար ժապաւէններու արուեստանոցին մէջ աւարտած է «Վազք» շարժանկարը, նուիրուած՝ նկարիչ Սլավա Պարոնեանի եւ իր գործին։ «Վազք»ը կը ներկայացնէ մեր անցեալի մշակոյթը եւ անոր ազդեցութիւնը մեր ժամանակներու վրայ. իւրայատուկ կոչ մըն է պահելու դարերու խորերէն եկող հայ մշակոյթը եւ զայն փոխանցելու գալիք սերունդներուն։ Եղիա Աճէմեան, որ նաեւ շարժանկարի սենարիոյին հեղինակն է, իր միտքերը հանդիսականին հաղորդելու համար ընտրած է հանդարտ, պատմող ոճը, առանց ազուցուածքի բարդ կառուցումներու։ Աւարտած է Երեւանի Գեղարուեստա–Թատերական Հիմնարկի բեմադրութեան ճիւղը եւ մասնագիտացած փաստանկարներու արուեստանոցին մէջ։ «Վազք»ը իր առաջին ժապաւէնն է։

ԿՍՄԻԹ

ԾԱՂԿԱՔԱ՞Ղ ԹԷ ԾԱՂՐԱՔԱՂ

— o —

Այս գարնան հետ, այս ծաղկունքին
Ահա ձեզի փունջ մը անգին,
Ես ըսեմ ծաղկաքաղ
Դուք ըսէք ...

×

Առաջին ծաղիկը Պէյրութի «Արարատ» օրաթերթէն՝ սպառնական. «Թասս կը մերկացնէ ամերիկեան ահաբեկչական գործունէութիւնը» (12 Փետրուար 1981)...

– Ցաջորդին կարգը պիտի գայ Նոյնինքն գործիչներուն...

Նոյն «Արարատ»էն սա խորագիրը (13 Փետրուար 1981). «Լիբանան իր հարցը յանձնեց ոչ – յանձնառու երկիրներու ուշադրութեան»...

– Ահա ձեզի ոչ – յանձնարարելի քայլ մը...

×

Գահիրէի «Արեւ»էն հաղորդագրութիւն մը (19 Նոյեմբեր 1980). «կոչ եկեղեցական ասպարէզ ընդգրկելու կոչում ունեցող հայ երիտասարդներուն»...

– Կոչումի կոչին կ՚ըսեն կոչում քառակուսի...

Ու սա առածը՝ ամիս մը ետք. «Ժպիտը եւ լաւատեսութիւնը կեանքի պայքարին լաւագոյն զէնքերն են»...

– Միայն ժպիտով կայ Հայոց փրկութիւն...

×

Հանելուկ մը Պէյրութի «Ազդակ»էն (12 Յունուար 1981). «Ափրիկեան սեղմ դերասանական Լոմէի մէջ»...

– Թէ սեղմ, թէ գեր, ծայրաստիճան հետաքրքրական...

Ու սա գոհարը (31 Դեկտեմբեր 1980). «Նորէն բացուիլ՝ առանց հինէն պարպըւելու»...

– Բացուիլը բան մը չէ, հարցը լեցուելուն մէջն է...

×

«Զարթօնք»էն կ՚իմանանք (5 Դեկտեմբեր 1980), որ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան «Վարդենի Ակումբը», կազմակերպած է ... «ճաշի դասընթացք»...

– Անօթի շարքայիններու դիտաւորութեան...

Մինչ Թեհրանի «Ալիք»ը կը հաստատէ (12 Յուլիս 1980). «Անգործութիւնը տընտեսական կախուածութեան արդիւնք է»...

– Իսկ խմբագիրը՝ կախուելու արժանի...

×

«Ազդակ Շաբաթօրեակ»էն սա ենթախորագիրը. «Սփիւռքը կազմակերպօրէն զօրացնելու ճանապարհին»...

– Ո՞ր օրէն բռիք...

Իսկ Պոլսոյ «Մարմարա»էն խորագիր մը. «Նախագահ Ռեկըն խնդալէն ճաթեցաւ»...

– Ո՛չ խնդալէն ո՛չ ալ փամփուշտէն...

ԽԵԼՕՔ ՁԱԼՕ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Արուեստով, յատկապէս հայ արուեստով հետաքրքրուողների համար, անշուշտ, ցանկալի է ծանօթանալ այդ բնագաւառի արտասահմանցի գիտնականների ուսումնասիրութիւններին, նրանց շօշափած հարցերին, եզրայանգումներին: Կարեւոր է իմանալ նաեւ, թէ այդ մասնագէտները գիտական, ուսումնական ինչ հաստատութիւններում ու կենտրոններում են գործում: Այս առումով շատ ուշագրաւ է Միլանոյի ճարտարապետական ֆակուլտետին կից կազմակերպուած, յետագայում անկախ գործող հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան եւ վաւերագրումի կենտրոնը՝ Փրոֆ. Ա. Ալփակօ Նովելլոյի ղեկավարութեամբ, որը միաժամանակ այդ կենտրոնի հիմնադիրն է: Նրան աջակցում են Միլանոյի հայ գաղութը, յատկապէս Տոքթ. Օ. Մանուկեանն իր զաւակներով եւ Բամպակեան եղբայրները: Այդ կենտրոնը արժանացել է Իտալիայի գիտահետազօտական պետական կենտրոնի աջակցութեանը, դրանով իսկ ստանալով պաշտօնական բնոյթ: Կենտրոնը համագործակցում է Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի արուեստի Ինստիտուտի եւ Վրաստանի արուեստի Ինստիտուտի հետ, կապեր է հաստատել Դանիայի, Հոլանտիայի, Պելժիայի, Իրանի եւ Միացեալ Նահանգների եւ յատկապէս Իտալիայի տարբեր քաղաքների համալսարանների հետ: Կենտրոնի գիտական պատասխանատուների կազմը հետեւեալն է՝ Փրոֆ. Ա. Ալփակօ Նովելլօ (Միլանօ), ճարտարապետ Ճ. Եէնի (Թօրինօ), ճարտ. Արմէն Զարեան (Երեւան) եւ Հ. Լ. Զէքիեան (Վենետիկ):

Ասենք, որ արուեստի պատմութեան բնագաւառում առաջացած հայ եւ օտար գործնական յարաբերութիւններն ունեն լաւ աւանդոյթներ՝ կապուած Ն. Մառի, Թ. Թորամանեանի, Լ. Լիսիցեանի, Ն. Տոկարսկու, Յ. Օրբելու հետ: Եւրոպայի գիտնականների հետ համագործակցութիւնն սկիզբ առաւ դեռեւս 1913-ին Ստրժիգովսկու, Թորամանեանի, Լ. Լիսիցեանի եւ Վիէննայի Մխիթարեանների միջեւ, համագործակցութիւն, որի արդիւնքը եղաւ աւստրիացի մեծ գիտնական Ստրժիգովսկու 1918-ին լոյս ընծայած «Հայ ճարտարապետութիւնը եւ Եւրոպան» մեծածաւալ, դասականացած աշխատութիւնը:

Երեսնական թուականներին Թ. Թորամանեանի, Սորպոնի համալսարանից Ֆոսիյոնի եւ Պալտրուշայտիսի համագործակցութեան արդիւնքը եղաւ վերջինիս «Հատուող կամարների համակարգը եւ Հայաստանը» 1936 թուականին Փարիզում լոյս տեսած գիրքը: Ֆրանսիացի մեծ արուեստաբան Ֆոսիյոնը իր «Ռոմանական Արուեստը» աշխատութեան մէջ արձագանգեց լիովացի գիտնականի հիմնական դրոյթներին՝ ընդունելով գոթական ջիլերի կազմաւորման գործում Հայաստանում մշակուած հատուող կամարների համակարգի ազդեցութիւնը:

1963 թուականին ճարտարապետ Տ. Պրեչչիա - Ֆրաթառոկկին եւ տողերիս հեղինակը որոշեցինք Հռոմում եւ Երեւանում հայճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան մի նոր համագործակցութեան հիմքը դնել: Այդպիսով ստեղծուեց Հռոմի հայ ճարտարապետութեան կենտրոնը՝ Փրոֆ. Փաոլօ Քունեոյի ղեկավարութեամբ, իսկ 1966-ին Միլանոյում՝ Ա. Մանուկեանի եւ Փրոֆ. Ալփակօ Նովելլոյի մասնակցութեամբ կազմակերպուեց նոյն նպատակը հետապնդող կենտրոնը: Գիտահետազօտական երկու օճախներն էլ այսօր դարձել են արուեստասէրների լայն շրջանակների ուշադրութեան առարկայ, նպաստել մեր ժողովրդի հարուստ մշակոյթի հանդէպ հետաքրքրութեան աճին:

Վերջին մօտ մէկ եւ կէս տասնամեակի ընթացքում տարուած նպատակասլաց եւ ստեղծագործ աշխատանքի ամենակարեւոր արդիւնքն այն երեսունհինգ գրքերի հրատարակութիւնն է, որոնք իրենց ուրոյն տեղն ունեն հայագիտութեան միջազգային ասպարէզում: Միլանոյի կենտրոնի կարեւոր բաժիններից է լուսանկարադարանը՝ սեւ - սպիտակ եւ գունաւոր լուսանկարների հաւաքածուով, այնտեղ պահպանուող չափագրութիւններով եւ գրադարանով, ուր տեղ են գտել խորհրդային արուեստաբանների եւ օտարազգի գիտնականների աշխատութիւնները: Եւ պատահական չէ, որ այդ կենտրոնն են այցելում հայ եւ օտար ուսանողներ, արուեստաբաններ, օգտուում գրականութիւնից, հարցերով դիմում Ալփակօ Նովելլոյին եւ Հ. Լեւոն Զէքիեանին: Գիտական շրջանակներում բարձր գնահատանքի է արժանացել «Հետազօտութիւններ» մատենաշարը, որի հատորներում շարադրուած են Հայոց լեզուին, պատմութեանը, մշակոյթին եւ արուեստին առնչուող տարբեր հարցեր: «Հետազօտութիւններ» շարքից մինչեւ օրս լոյս են տեսել քսան գիրք:

Հայագիտական այս օճախում հայ եւ անդրկովկասեան ժողովուրդների մշակոյթների վերաբերեալ տարուած գիտահետազօտական աշխատանքները համբաւ բերեցին կենտրոնին՝ նրա շուրջը համախմբելով այլ գիտնականների՝ Սիրարփի Տէր - Ներսէսեանին, Վ. Քլայսին, Փ. Քունեոյին, Ա. Հախնազարեանին, Հոֆրիխտէրին, Թիէրի ամոլին, Ա. Բերկեանին, որոնք աշխատութիւններով սկսեցին իրենց մասնակցութիւնը բերել Միլանոյում հրատարակուող «Հայ ճարտարապետութեան նմուշներ» մատենաշարին: Իսկ «Հետազօտութիւններ» մատենաշարին աշխատակցում են Մ. Գ. Սանտրին, Հ. Վահրամեանը, Լ. Ռոնքալին, Կ. Ուլուհօճեանը, Տ. Սքալեսէն: Ա. Խաչատրեանի «Հայ Եկեղեցիների պատմութիւնն ու վիմագրութիւնները» աշխատութիւնը, գրուած ֆրանսերէն, յետ մահու հրատարակուեց նոյն շարքի 8րդ գրքում: Իրանում գտնուող հայկական բնակավայրերի, եկեղեցիների եւ վանքերի հակիրճ նկարագրութիւնն արեց Վ. Քլայսը, իսկ դրանց աւելի հիմնաւոր ուսումնասիրութիւնն իրականացուեց Ալփակօ Նովելլոյի ղեկավարութեամբ եւ Հ. ու Կ. Ուլուհօճեան, Մ. Պրամպիլլայի եւ Վ. Ֆ. Փիաչենթինի ու Ն. Վեքքիոնէի մասնակցութեամբ:

Հայ ճարտարապետութեան լեզուամտածողութեան, նրա պատկերագրութեան, գեղագիտութեան եւ շինարուեստին բնորոշ հարցերի բացայայտումը, ինչպէս եւ ակունքների խնդիրների ու արուեստագիտութեան մեթոդների սահմանագծումը նշանաւորում են կենտրոնի կատարած գիտական աշխատանքների մակարդակը: Ալփակօ Նովելլոյի, Ճ. Եէնիի եւ այլ գիտնականների կողմից կատարուած արուեստագիտական ուսումնասիրութիւններում ցայտուն կերպով արժէքաւորւում են արուեստների համընդհանրութիւնից բխած «հայկականութեան»ը յատուկ «գծերն ու գոյները»: Սակայն ճիշդ չի լինի ակնկալել, որ այս օտար գիտնականները կարողանան հետազօտել եւ պարզել հայ արուեստի ակունքները եւ նրան բնորոշ յատկութիւնները, մի խօսքով, համաշխարհային արուեստի եւ մշակոյթի պատմութեան մէջ ճշգրտել հայկականի տեղն ու դերը: Դա հայ հողի ծնունդ, այդ արուեստը իր արեան մէջ կրող, այդ արուեստով սնուած հայ գիտնականների գործն է, մի գործ, որը պէտք է արուի յարատեւ ջանքերով, գիտական մեծ բարեխղճութեամբ եւ խորիմացութեամբ, թոյլ չտալով, որ ոտնակոխուեն եւ աղաւաղուեն հայկականի սահմանները:

Մեր կարծիքով, գիտութեան մէջ վերջին տարիներին առաջացած նոր ըմբռնումների, նորանոր կառոյցների յայտնաբերումների, տարբեր ժողովուրդների պատմութեան խոր ուսումնասիրութեամբ յաղթահարուեց եւ բեկում մտցուեց արդէն հնացած հասկացողութիւնների մէջ, բացելով ճարտարապետութեան, որմնանկարչութեան, քանդակագործութեան, կիրառական արուեստների ուսումնասիրութեան նոր հեռանկարներ: Հարկ չկայ այլեւս վիճել Հռիփսիմէ - Ջվարի կառոյցների առաջնութեան հարցերի շուրջը, քանի որ Սորադիրի Ս. Էջմիածինը դրանց նախատիպն է եւ աւելի վաղ կառուցուած. նոյն կերպ էլ հարկ չկայ վիճել Զուարթնոց - Բանակ յուշարձանների շուրջը, քանի որ փաստուած է այլեւս, որ երկուսն էլ կառուցել է Ներսէս Գ. կաթողիկոսը: Ճարտարապետական այս կառոյցներն ստեղծուել են մշակութային հոսանքների լայնատարած հակացութիւնների (Բիւզանդիա, Իտալիա, Մերձաւոր Արեւելք) ոլորտում (ինչպէս Արեւի տաճարը, Գրաալը), որպէս հումանիստական նոր մի շարժման արգասիք, որի արժանաւայել ներկայացուցիչներից էր Հայաստանում Ներսէս Գ.ը: Լայն տարածում գտած բարձր այդ մշակոյթը արձագանգել էր նաեւ Տայքում՝ Հայաստանի հիւսիսի այդ նահանգում, որն ուղղակի գծով կապուած էր Է. դարի հումանիզմի հայկական կենտրոններից մէկի՝ Տարօնի հետ:

1979 թուականին Իտալիայում տեղի ունեցաւ կովկասեան եւ անդրկովկասեան ժողովուրդների արուեստներին նուիրուած միջազգային առաջին սիմպոզիումը: Նախաձեռնութեան պատիւը պատկանում էր փրոֆէսօրներ Ալփակօ Նովելլոյին եւ Նինա Կաուչիշվիլուն: Մասնակցում էին Միլանոյի, Պերկամոյի եւ Վենետիկի համալսարանները, Խորհ. Հայաստանի գիտութիւնների ակադեմիան, Վրաստանի արուեստի ինստիտուտը: Արեւմտաեւրոպական գիտաժողովների պատմութեան մէջ այդ սիմպոզիումն իր բնոյթով առաջինն էր, որին մասնակից էին Հայաստանից, Վրաստանից, Հիւսիսային Օսեթիայից, ինչպէս նաեւ Միացեալ Նահանգներից, Անգլիայից, Պելժիայից, Ֆրանսիայից, Արեւելեան եւ Արեւմտեան Գերմանիայից եւ Իտալիայից եկած գիտնականներ: Գիտաժողովը երեւոյթ էր, անշուշտ, այն իմաստով, որ քննարկումների ընթացքում փոքր ժողովուրդների արուեստներից ամէն մէկը գտնուեց իր ազգային իւրայատկութիւնների սահմաններում: Միաժամանակ վեր հանուեցին ընթացիկ յատկանիշները, որոնք կազմաւորուել էին այդ ժողովուրդների արուեստներում, ժողովուրդներ, որոնք հարեւաններ են եւ իրենց գոյութեան ընթացքում թատերաբեմ են եղել պատմական նոյնանման եղելութիւնների, ունեն դարերի խորքից եկող փոխադարձ կապեր: Այս առումով՝ աւելի հեռուն նայելու ձգտումը, հիմնուած անցեալից եկող փորձի վրայ, անշուշտ մեր առջեւ կը բանայ հարցերի ու խնդիրների աւելի լայն, խոր գնացող ոգեկան նոր մի աշխարհ: Բանն այն է, որ Հայաստանը դարեր շարունակ շփման մէջ է եղել անցեալի ամենահզօր տէրութիւնների հետ, հաստատել է մշակութային, հոգեւոր եւ քաղաքական կապեր եւ, ինչպէս գրում է Կրուսէն, «երբեք չի դադարել միջազգային բեմ բարձրանալ եւ պայքարել այդ տէրութիւնների դէմ», յանուն իր ազգային անկախութեան: Պատմական այդ հանգամանքների բերումով հայ մտքի տարածքը եղել է լայնարձակ, որի հետեւանքով իր ստեղծած արուեստն ստացել է համընդհանուր նշանակութիւն: Եւ բնաւ զարմանալի չէ, որ հարեւան ազգերի, ինչպէս Բիւզանդիայի եւ Արեւմուտքի հետ սերտ կապերի ու շփումների հետեւանքով գեղազարդական ձեւերը, կառոյցների տիպերը եւ շինարուեստի հնարքները Հայաստանից ներթափանցել են այլ երկրներ: Հնագոյն դարերից սկիզբ առած Հայերի արտագաղթը եւ մտքի արտահանումը կարծես ենթարկւում էին նոյն օրինաչափութիւններին: Եւ յետոյ՝ մի շարք գիտնականներ անտեսում են պատմական Հայաստանի աշխարհագրական տարածքի ընդարձակութիւնը: Փորձում են Այրարատեան աշխարհում սահմանափակել մեր ժողովրդի ստեղծագործական գործունէութիւնը՝ անտեսելու համար այն փաստը, որ մեր երկիրը եղել է բազմակենտրոն, որտեղից էլ բխել է հայ մշակոյթի այլազանութիւնը:

Անդրկովկասեան եւ Կովկասեան ժողովուրդների մշակոյթին նուիրուելիք յետագայ գիտաժողովները, անշուշտ, կը նպաստեն կարեւոր շատ հարցերի պարզաբանմանը եւ կը նպաստեն այդ ժողովուրդների փոխըմբռնմանը եւ արուեստագիտութեան զարգացմանը: Այս ուղղութեամբ են գործում Միլանոյի հայագիտութեան կենտրոնն ու նրա ղեկավար Ա. Ալփակօ Նովելլօն:

Մի երկու խօսք հայագիտութեան այս օճախի անցեալ տարուայ գործունէութեան մասին: Թուենք առաւել աչքի ընկնող ձեռնարկումները: Պրիւսէլում Մարտ 7-ից Ապրիլի 20-ը տեղի ունեցաւ «Միջնադարեան Հայ Արուեստ»ի ցուցահանդէս, որ կազմակերպել էին Պրիւսէլի Արքայական Թանգարանը (տնօրէն՝ Փրոֆ. Լաֆոնթէն - Տոսօ), Պելժիայի Հայ Միութիւնը եւ Միլանոյի Հայագիտական Կենտրոնը: Դասախօսութիւններով հանդէս եկան Ալփակօ Նովելլօն եւ Արրակ Մխիթարեանը: Նոյն ցուցահանդէսը Սեպտեմբեր ամսին բացուեց Դանիայի Արհուս քաղաքի համալսարանում: Կազմակերպիչ հաստատութիւններն էին Արհուսի արուեստի պատմութեան, Միջնադարեան հնագիտութեան, Սլաւոնական լեզուաբանութեան ինստիտուտները, Դանիայի իտալական մշակոյթի ինստիտուտը եւ Միլանոյի հայագիտութեան կենտրոնը: Սեպտեմբերի 16 - 18-ը տեղի ունեցաւ հայ արուեստին նուիրուած սիմպոզիում: Հոկտեմբերի 3-ին նոյն ցուցահանդէսի բացումը կատարուեց Լիոնում եւ տեւեց մինչեւ Հոկտեմբերի 20-ը: Կազմակերպիչները եղան Իւնեսքոյի Լիոնի Ակումբը, Հայ Մշակոյթի Տունը, քաղաքապետարանը, Ճարտարապետների Արհեստակցական Միութիւնը եւ Միլանոյի Հայագիտութեան Կենտրոնը: Այստեղ եւս բացման ճառով հանդէս եկաւ Ալփակօ Նովելլօն:

Նշենք նաեւ, որ 1980-ին Ա. Ալփակօ Նովելլօն եւ Հ. Լեւոն Զէքիեանը երկուստասնեակից աւելի դասախօսութիւններով հանդէս են եկել տարբեր քաղաքներում՝ Ուաշինկթընում, Վարշաւայում, Պրիւսէլում, Նիւ Եորքում, Լոս Անճելըսում, Ամսթերտամում, Արհուսում, Քոփընհակընում, Լիոնում, Մարսէյլում:

Ինչ վերաբերում է այս տարուայ ձեռնարկումներին, ապա նշենք գլխաւորը, Իտալիայի Վիչենցա եւ Վենետիկ քաղաքներում տեղի կ'ունենան հայ արուեստին նուիրուած միջազգային Գ. Սիմպոզիումը:

ԱՐՄԷՆ ԶԱՐԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Չինաստան - Հնդկաստան

Մինչ շատ են այն երկիրները, որոնք կը ձգտին իրենց բնակչութեան թիւին յաւելումը ապահովել եւ այս ուղղութեամբ գործնական այլ եւ այլ միջոցներ ձեռք կ'առնեն, անդին շատ են նոյնպէս այն երկիրները, որոնց բնակչութեան արտակարգ աճը մտահոգութեանց դուռ կը բանայ:

Այս վերջիններուն շարքին են Չինաստան եւ Հնդկաստան:

Չին մասնագէտները կը նախատեսեն բնակչութեան նուազում, իբրեւ հեռանկար: Առաջադրութիւնն է, ինչպէս դիտել կուտան անոնք, յառաջիկայ դարաշրջանի վերջերուն, Չինաստանի բնակչութիւնը սահմանափակել 650-էն 700 միլիոնի միջեւ: Մէկ երախայ ընտանիք հաշուով, ահա սահմանուած նպատակէտը:

Փեքին տեղի ունեցած ժողովրդագրական բնոյթի համաժողովի մը ընթացքին, Չին մասնագէտներ քննութեան կ'առնեն երկրին հողային կարելիութիւնները, բնական աղբիւրներուն մօտաւոր տարողութիւնը, ապրուստի մակարդակի բարելաւման հարցը եւ, վերջապէս, միջավայրի անաղարտ պահպանման խնդիրը: Եզրակացութիւնը կ'ըլլայ շատ յստակ՝ նկատի առնելով Չինաստանի այսպէս ըսած ֆիզիքական, - երկրին իմաստով, - եւ զարգացման պահանջներն ու կարելիութիւնները, 300 միլիոնի նուազում մը անհրաժեշտ կը դառնայ:

Հաշիւը, գոնէ թուղթի վրայ, կը մնայ պարզ: Եթէ իւրաքանչիւր զոյգ, յառաջիկայ 20 - 30 տարիներուն միայն մէկ զաւակ ապահովէ, ապա երկրին բնակչութեան թիւը մարսելի կը դառնայ 2080-ին: Իսկ այդ թիւը կը ներկայացնէ 700 միլիոն: Բայց եթէ իւրաքանչիւր ընտանիքի հաշուով երկու ծնունդ արձանագրուի, այդ պարագային յաջորդ դարուն սկիզբը բնակչութիւնը կը հասնի մէկ միլիառ 200 միլիոնի:

Համայնավար Չինաստանի միակ պաշտօնական մարդահամարը տեղի կ'ունենայ 1953-ին: Տարի մը ետք կը հրապարակուի վիճակագրութիւնը, ուր բնակչութեան թիւ ցոյց կը տրուի 602 միլիոն, այն ալ մօտաւորապէս: Ասոր [illegible] միլիոնը Ֆորմոզ, իսկ 11.7 միլիոնն ալ «արտասահման» գտնուող Չինացիներ: Որով՝ մայր ցամաքամասինը կը դառնայ աւելի քան 582.700.000:

Հնդկաստանի վերջին մարդահամարը այս տարուան Մարտ 1-ին, բնակչութեան թիւ ցոյց կուտայ 683.800.000, ինչ որ կը նշանակէ, թէ նախավերջին 1971-ի մարդահամարէն ցայսօր յաւելումը 135.600.000 կ'ըլլայ: Միւս կողմէ,

ԴՈՂԱՆԹԻ ԴՈՂԱՆԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Զարմահալի Հայ Ուսումնասիրաց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 12-ին, տեղի ունեցած է Ելենա Աւետիսեանի 25 հոգիէ բաղկացած պարախումբին երեկոյթը: Ցայտագրին մաս կազմած են հայկական եւ օտար պարեր, որոնք իրենց ներդաշնակութեամբ գնահատուած են ներկաներու կողմէ: Հանդէս եկած են նաեւ երկու երգչուհիներ՝ Ս. Համբարձումեան եւ Ռ. Ղարախանեան: Ելենա Աւետիսեան 53 տարի առաջ, երբ Իրանի մէջ գոյութիւն չունէր գեղարուեստական ոչ մէկ հաստատութիւն, Թաւրիզի մէջ հիմնած է Իրանի պարի առաջին դպրոցը, իսկ 1962-ին՝ կազմած է Իրանի առաջին երգի ու պարի համոյթը:

եթէ նկատի առնենք բնակչութեան թիւը 1947-ին, այսինքն Հնդկաստանի անկախութեան հռչակման թուականը, կը տեսնուի, թէ երկրին բնակչութիւնը աւելի քան կրկնապատկուած է:

Այս արտակարգ աճը, հակառակ իրերայաջորդ կառավարութիւններու մղած արշաւին՝ սահմանափակելու ծնունդներու թիւը 1,5 տոկոսին սահմաններուն մէջ, մտահոգութիւն կը պատճառէ: Շատեր նոյնիսկ ազետալի կը համարին այժմու պատկերը, քանի աճի տոկոսը կը մնայ 2,2-ի վրայ: Իրաց այս վիճակը աւելի ցայտուն կը դառնայ, երբ, ինչպէս դիտել կուտան մասնագէտներ, դարավերջին բնակչութիւնը կրկին կը կրկնապատկուի, այնպէս, ինչպէս վերջին երէք տասնամեակներուն:

Մարդահամարը այլ պատկերներ ալ կը պարզէ: Այսպէս, ինչպէս Փաքիստանի եւ Պենկլատէշի մէջ, արական սեռը գերազանց դիրք կը գրաւէ ներկայացնելով շուրջ 354 միլիոն: Իգական սեռը՝ 330 միլիոն:

Գրել – կարդալ գիտցողներուն թիւը այրերուն մէջ 159 միլիոնի կը հասնի, իսկ կիներուն մօտ 79 միլիոնի: Ազգային միջինը, որ 1971-ին բնակչութեան 30 տոկոսը կը ներկայացնէր, այժմ կը պարզէ 36,17 տոկոսը: Հաստատելով հանդերձ բարելաւումը, պէտք է ընդունիլ, թէ Հնդկաստան դեռ կը նկատուի անգրագիտութեան, առնուազն՝ կիսագրագիտութեան ցամաքամաս մը:

Վերջացնելու համար քանի մը թիւեր ալ քաղաքներու բնակչութեան մասին, իբրեւ պատկերացում: Կալկաթա՝ աւելի քան 9 միլիոն, Պոմպէյ, որ երկրորդ տեղը կը գրաւէ, ունի 8·200·000 բնակիչ, երրորդը՝ Տելհի՝ 5·200·000, Մատրաս՝ 4·200·000, անդին Պանկալոր, Հայտարապատ եւ Ահմետապատ երկուական միլիոններով կը ներկայանան:

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ՏՈՄՍԵՐ

«ՎԱՐ ՊԱՀԵԼ ԿԱՆԹԵՂԸ»

Մամուլի պատմութեան մէջ իրենց մասնաւոր տեղերը ունեցած են գրաշարական սխալներու եւ վրիպումներու պատճառով ստեղծուած ծիծաղաշարժ կացութիւնները: Առենօք գրաշարները անվրէպ էին, լաւ կը տիրապետէին մեր լեզուին, եւ դիւրին չէր որ անոնք սխալէին: Բայց նորէն ալ սխալներ կը պատահէին անընթեռնլի ձեռագրի մը պատճառով կամ ցրուածութեան մը հետեւանքով, եւլն.:

Մեր ժամանակներուն, գրաշարները այլեւս այնքան չեն տիրապետեր մեր լեզուական նրբութիւններուն, նաեւ հեղինակները, որոնք պարբերաբար սխալներ կը գործեն, երբեմն անգիտութեան, երբեմն ալ աճապարանքի բերումով:

Մեր թերթն ալ բացառութիւն չի կազմեր: Թերթը ամէն օր ժամը ժամին հասցնելու պարտադրութիւնն ու աճապարանքը, թէքնիք գործերու պահանջած երկար ժամանակամիջոցը այնպիսի խուճապի մը մէջ կը պահեն մեր թերթին աշխատաւորները, որ յաճախ կը սպրդին սխալներ, որոնց անդրադարձումէն դարձեալ մենք ենք որ կը տառապինք ամէնէն շատ:

Բայց խոստովանինք, որ մեր շուրջիններն ալ չեն օգներ մեզի: Անցեալ օր եկեղեցիէ մը ծանուցում մը եկած էր: Զայն խմբագրողը Արեւագալի Հոգեգմայլ արարողութեան մը յայտարարութիւնը ընելէ վերջ, հաւատացեալ ժողովուրդը կը հրաւիրէր ներկայ գտնուելու եւ վար պահելու եկեղեցիին կանթեղը:

Է՜հ, եթէ հաւատայինք իրեն, մեզի կը մնար երթալ ու կանթեղը վերցնելով լաւ մը պահել վարը, վարերը տեղ մը: Բայց անշուշտ որ մենք սխալը սրբագրեցինք ու դարձեալ ժողովուրդը հրաւիրեցինք կանթեղը վառ պահելու:

Ուղղագրական սխալները մեր մեծագոյն թշնամին են հիմա: Դարանակալ կը սպասեն մեզի ու կը փնտռեն մեր տըկար վայրկեանները, հարուածելու համար մեզ եւ մարելու համար մեր մուխը: Բայց հակառակ ամէն բանի, մենք ալ դեռ կը շարունակենք վառ պահել մեր կանթեղը: Ոչ մէկ կասկած, որ դեռ երկար ատեն պիտի շարունակենք այդպէս պահել զայն:

Բայց կը վախնանք որ, եթէ այսպէս շարունակուի, դժբախտ օր մը անպայման մենք ալ վերջապէս վար պիտի առնենք մեր կանթեղը, եւ տակա ... առանց հոգեգմայլ արարողութեան...:

Ռ. Հ.

«Մարմարա»

DISQUES RECUS.-

MESSE ORATORIO EN FA MINEUR
A LA MEMOIRE DES VICTIMES
DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
de: ARA BARTEVIAN
Distribution: VOGUE P.I.P.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՆՈՐ ԱՆՑՔԻ ՄԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ ԱԲՈՎԵԱՆ ՓՈՂՈՑԸ

Աբովեան փողոցին մէջ, Իսահակեան եւ Մոսկովեան փողոցներու բաժինը, ըսկըսած են ստորերկրեայ հետիոտն նոր անցքի շինարարութեան աշխատանքները: Այդ անցքը, ընդհանուր ամբողջութիւն մը կազմելով Բժշկական Հիմնարկի նորակառոյց փապուղիի հետ, կը միացնէ կէս օղակաձեւ զբօսայգիի երկու հատուածները: Նախագիծը պատրաստողները նկատի առած են, որ այդ մասերը ուր կը գտնուին մէթրոյի կայարանն ու Կոմիտաս Կամերային Երաժըշտութեան Տունը, բազմամարդ երթեւեկութիւն պիտի ունենան, հետեւաբար անցքը կ'ունենայ ութ մուտքեր՝ չորսական մուտք իւրաքանչիւր կողմէ: Անցքի նախագիծի հեղինակներն են «Երեւաննախագիծ» Հիմնարկի ճարտարապետներ Եդուարդ եւ Սուլթանիկ Արեւշատեան. իսկ գլխաւոր շինարարը՝ Ալբեր Շաքարեան: Երեւանի մէջ ներկայիս կան ստորերկրեայ 10 անցքեր:

×

ԴԱՒԻԹ ՔՈՉԱՐԻ ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԸ

Դաւիթ Քոչար դիմանկարներու շարք մը ստեղծած է Քաջարանի, Ալավերդիի հանքագործներու եւ Լենինականի հիւսուածեղէնի բանուորներու նուիրուած: Քանդակագործ Երուանդ Քոչարի որդին՝ Դաւիթ Քոչար, աւարտած է Երեւանի Գեղարուեստա – Թատերական Հիմնարկը եւ հօր ազդեցութեամբ զբաղելէ ետք քանդակագործութեամբ, նուիրուած է գծագրութեան, հասնելով յաջողութիւններու: Ան արժանացած է Հայաստանի քանի մը փառատօներու մրցանակներու, ինչպէս նաեւ միջազգային ցուցահանդէսի վկայագրի:

×

ԼՈՌԻԲԵՐԴԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Լոռիբերդի մէջ հայ հնախոյզները յայտնաբերած են իրարու մօտ գտնուող հնադարեան երկու դամբարաններ: Ինչպէս ցոյց տուած են հետազօտութիւնները, անոնցմէ մէկը կողոպտուած է անցեալին, իսկ միւսը անձեռնմխելի մնացած է: Դամբարանները հողի մէջ փորուած սենեակներ են՝ մինչեւ երեք մեթր բարձրութեամբ: Պեղումներու ժամանակ յայտնաբերուած են ոսկիէ, ակատէ, սարդիոնէ, բազմաթիւ զարդեր, ինչպէս նաեւ աշխատանքի պրոնզէ գործիքներ: Գտնուած են նաեւ զէնքեր, նիզակներ, սանձեր եւայլն: Շատ դարեր առաջ թաղուած մարդու մը կմախքի դաստակէն հանուած է երկաթէ ապարանջան, ինչ որ ապացոյց է, որ դամբարանները կը պատկանին վաղ երկաթի դարաշրջանին՝ Ն. Ք. առաջին հազարամեակի առաջին կէսին: Այդ ժամանակ երկաթը պրոնզէն եւ ոսկիէն աւելի սուղ գնահատուած է: Լոռիբերդի յատուկ արժէքն այն է, որ հոն, Հայաստանի հողամասին վըրայ, առաջին անգամ ըլլալով գտնուած են դրուագուած պրոնզէ առարկաներ, Անոնք պատրաստուած են ճերմակ, տակաւին անծանօթ մետաղէ, որ իր պայծառ փայլով նիքէլը կը յիշեցնէ: Առարկաներու մշակման մակարդակը կը վկայէ հին ժամանակներուն մետաղամշակման բարձր թէքնիքի մասին:

×

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՆԻԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Լակոսի մէջ բացուած է նկարչութեան, գծագրութեան եւ կիրառական արուեստի հայ վարպետներու գործերու ցուցահանդէսը: Բացման օրը, Նիժերիոյ Ծերակոյտին նախագահը՝ Ժոզէֆ Վայաս, շնորհաւորած է ցուցահանդէսը կազմակերպողները եւ շեշտած՝ որ ցուցահանդէսը հնարաւորութիւն կուտայ Նիժերիացիներուն ծանօթանալու Հայաստանի ձեռք ձգած նուաճումներուն, մշակոյթի մարզին մէջ:

×

ԽՐԻՄԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Խրիմի Թէոդոսիա քաղաքին մէջ, ուր անցեալ դարերուն բնակութիւն հաստատած էին բազմաթիւ Հայեր, պատմական տեղեկութիւններու համաձայն, ժամանակին ստեղծուած են երկու տասնեակէ աւելի հայկական պաշտամունքի կառոյցներ: Այդ շինութիւնները առաւելաբար պահպանուած են այսպէս կոչուած Կարանտինի տարածքին, որ ամբողջութեամբ առնուած է պաշտպանական քարէ բարձր պարիսպի մէջ: Ներկայիս հոն պեղումներ կը կատարուին: Յուշարձանները մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն իրենց քանդակապատկերներով, որմնանկարներով եւ արձանագրութիւններով: Հայ եւ ուկրանացի մասնագէտներու ջանքերով հնամեայ կառոյցներու մէջ վերահաստատման աշխատանքներ տարուած են: Տեղւոյն գիտական արուեստանոցը ներկայիս կը կազմէ շրջակայ գիւղերէն մէկուն մէջ գտնուող եւ ճարտարապետական եզակի կառոյց հանդիսացող հայկական եկեղեցւոյ վերահաստատման նախագիծը: Պատմական մեծ արժէք ունին Թերակղզիի հայկական յուշարձանները, որոնք միջնադարուն կարեւոր դեր խաղացած են Խրիմի հայկական գաղութի կրթական, հանրային – քաղաքական կեանքին մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Այո՛, այո՛, եթէ Մարգարը ծռէր՝ առաջին անգամ Արջ Սաքօն պիտի պահանջէր անոր զինաթափութիւնը: Մարդարէն վեր՝ կար ֆետայու նամուսը, Հայոց աշխարհը: Եթէ Մարգարը ծռէր, հապա ի՞նչ ըսել կարոյին, էն ճահիլ ֆետայիներուն:

– Ո՞րտեղէն իմացար, Գէորգ:

– Հեղ մը պարողներուն մօտ երթայիր. Սոման ու Մարգարը թեւ թեւի մտած՝ ինչպէս կը պարէին, կ'ըսես գետինը ոտքերուն տակ ճուկ կուգար:

– Բա, ի՞նչ կ'ըլլայ որ, Մարգարը կը սիրէ պարել: Յաճախ լուսնկի լուսով անտառի եւ կամ լեռներուն մէջ ֆետայիները պարի կցողը ան կ'ըլլար: Մութին մէջ, Մարգարի դէմ էդ տեսակ փափըսուք մեղք է, խաչելութեան դէմ հայհոյութիւն է, Գէորգ:

– Համբերէ, Սաքօ, – շարունակեց Գէորգ ձայնի հանդարտ վստահութիւնով մը. – Առօքօն տեսեր է, ամէն բան գիտէ: Էնտեղ, Պզկան քարերէն անդին, երեք ծառերուն տակ ... Առօքօն խօսած է Վարդանին ու Մարգարի զինաթափութիւնը կը պահանջէ:

–Առօքօն, էն քի՞ւրտը, – պոռաց Սաքօն՝ ձայնին մէջ ժանգոտ ատելութիւն մը դնելով:

«Էն քիւրտը», Սաքօ կ'ըսէր յաճախ Առօքօյի հետ կատակ մը ընելու համար: Սակայն, այս անգամ իր այդ բառերուն մէջ կատակ չդրաւ: Կը սիրէր Առօքօն, որ լաւ կռուող էր, եւ սակայն անոր մէջ վայրի կատուի մը անվստահելիութիւնը գտած էր:

Խումբը երբ յաճախ հացի դժուարութիւն կը քաշէր, Առօքօն իր տոպրակին մէջ միշտ ալ ուտելիք կ'ունենար եւ ոչ ոքի հետ չէր բաժներ: Երբ հայ գիւղերու մէջ կը մտնային, Սաքօն իր խիստ աչքերով կը հսկէր շարժումները Առօքոյի, որուն համար կինը նոյնն էր, ըլլար հայ թէ քիւրտ:

Առօքօն աւելի շատ անվստահելի էր կիներուն մօտ: Միայն թէ կը վախնար, որովհետեւ Մարգարի երկաթէ մատը կար եւ Սաքօյի խիստ, գոմէշի աչքերը: Բընազդով ապրող կենդանի մըն էր, որ միայն մէկ շնորհք ունէր՝ գիտէր լաւ կըռուիլ ու յամառ էր նաեւ թշնամիին հանդէպ ունեցած ատելութեան մէջ:

Առօքօյի շատակերութիւնը Շարայինին պէս բան մըն էր: Օրուան որոշ պահերուն ճաշելէ յետոյ, ան յաճախ կը մտնենար Վարդաձորի բնակիչներուն: Տեսնես, խոշոր հաց մը եւ միքանի բրդոն պանիր առած՝ նորէն դէպի գիրքերը կ'իջնար:

Սաքօն նկատած էր, որ Առօքօն մի քանի անգամ Սոմայի հետ ալ խօսած էր: Ի հարկէ, Սաքօն չէր գիտեր, որ Առօքոյի մէջ վայրի կատու մը մտած՝ կը պոռար ամէն անգամ, երբ այդ աղուոր հարսը՝ Սոման տեսնէր: Ան ոչ միայն մի քանի անգամ խօսած էր հետը, այլ եւ գիշեր ժամանակ մի քանի անգամ անոր վրանին քովէն անցած էր:

Գիշեր մը, երբ Առօքօն կռնակը քարերուն քող կենդանիի մը անհանգստութեամբ նորէն մօտեցաւ վրաններուն, տեսաւ որ Սոման ուշ ատեն փարչը ձեռքին ջուրի կ'երթար Պզկան քարերը: Առօքօն հովտի կողմէն զգոյշ հետեւեցաւ անոր: Երբ Պզկան քարերուն մօտեցաւ, դարան մըտնողի զգուշութեամբ հովտէն վեր ելաւ ու տեսաւ Մարգարի սիլուէթը. հրացանը անութին տակ, գլուխը կախ՝ ապառաժներէն վար կ'իջնէր:

Այնպէս, ինչպէս միջոցին մէջ բոլորակ դարձող արծուի մը թեւերուն շուքը ապառաժներուն վրայէն կ'անցնի ու կաքաւները իրար անցած՝ քարերուն տակը կը մըտնեն, Առօքօն կաքաւի մը պէս զգոյշ պահուեցաւ ապառաժի մը ետեւ՝ յանցանքի մէջ չբռնուելու համար: Կը վախնար Մարգարի երկաթէ մատէն. անոր սիլուէթը արծուի մը թեւերու շուքին պէս իր վրայ ինկած էր:

Մարգար ուղիղ իջաւ Պզկան քարերը: Սոման չէր երեւեր: Այլեւս չերեւցաւ նաեւ Մարգարը:

(Շար. 296)

VACANCES 1981

Prix au départ de Paris,
A/R à partir de:

- BEYROUTH: 2.290 F.
- DAMAS: 2.350 F.
- ALEP: 2.450 F.
- ATHENES: 1.400 F.
- ISTANBUL: 1.350 F.
- NEW YORK: 2.065 F.
- MONTREAL: 2.100 F.
- TORONTO: 2.300 F.

CHARTERS - VOLS VACANCES TOUTES DESTINATIONS

N'ATTENDEZ PAS LA DERNIERE MINUTE POUR RESERVER VOS PLACES!

orientours

30, Rue Monsieur le Prince
75006 — PARIS
Tél.: 329. 49. 00

Licence A 762

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Նուպար Եսայեան (Մեծնոր գիւղացի), կը փնտռէ իր հօրեղբօր՝ Հմայեակ Եսայեանի զաւակները, որոնք ժամանակին Փարիզ կ'ապրէին.—

13, Rue des Anglais

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել՝

N. JESSAYAN
Scheltusstraat, 29 A
AMERSFOORT — Hollande

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեօ — Քաշանի մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհի՝

Տիկին ՍԱԹԵՆԻԿ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ

մահը, եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր ընտանեկան պարագաներուն:

×

Կապոյտ Խաչի Սէն — Մօրիսի մասնաճիւղը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Աստղիկ Ճէլոյեանի, նոյնպէս՝ Ճէլոյեան եւ Մխցիեան ընտանիքներուն, իրենց ամուսնոյն եւ զաւկին՝ Ժաքի Ճէլոյեանի արկածալի մահուան տխուր առթիւ:

DISQUES VOGUE

No. 434001

LA MESSE - ORATORIO en FA MINEUR d'ARA BARTEVIAN

A LA MEMOIRE DES VICTIMES DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Enregistrement intégral en 20 Parties — réalisé par RADIO FRANCE
150 Exécutants

Avec le concours de:
LYNE DOURIAN (Mezzo de l'Opéra) — MERY GASPARIAN (Soprano) — MIHRAN ELMAYAN (Ténor)

ORCHESTRE SYMPHONIQUE et LA CHORALE ARMENIENNE DE PARIS
Sous la direction de l'Auteur

DEUX DISQUES STEREO en Album Artistique
durée 1 h. 40 m.

Prix 80 F. Envoi contre remboursement. Port en sus 9 F.
En vente chez l'Auteur; 14, Rue Petit Paris
Tél.: 208. 99. 22

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
Dans le cadre des manifestations jubilaires du
75ème Anniversaire de l'U.G.A.B.

Sous la présidence effective de:
Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
(Président d'Honneur du Comité Régional de France de l'U.G.A.B.)

JOURNÉES DU CENTRE CULTUREL

Alex Manoogian

Organisées par
Le Comité local, le Comité des Dames, le Comité des Jeunes
Au profit de leurs œuvres culturelles et sociales.

SAMEDI 11 AVRIL et DIMANCHE 12 AVRIL
de 11 heures à 23 heures

STANDS DIVERS:
Livres et disques arméniens — Peintures — Linge de maison — Photos — Cadeaux souvenirs — Jeux éducatifs — Alimentation — Bijouterie — Brocante etc., etc.

ANIMATION
Jeux et concours divers, échecs, tric - trac
TOMBOLA
BAR — BUFFET — DEJEUNER — DINER

Des spécialités arméniennes spécialement préparées par les Dames de l'U.G.A.B. seront servies le Samedi de 12h.30 à 15h. et de 19h.30 à 21h.30, ainsi que le Dimanche, de 12h.30 à 15h.

118, *Rue de Courcelles Paris* 17ème *Métro: Courcelles — Bus* N° 30 et 84

VENEZ NOMBREUX!

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

12 Յուլիս — 2 Օգոստոս

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

ԼԻՈՆ.— Գ. ՎՐԴ. ՋԱՊԱՐԵԱՆԻ
Հեռ. (7) 847·28·65

ՓԱՐԻԶ.— Ա. ՎՐԴ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ
Հեռ (1) 278·31·93

Արձանագրութիւնները կը փակուին Մայիս 31-ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Լորիս Սրմաքէշեան, կը նուիրեն 300 Ֆ. ի նպաստ՝ Հայ Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնին ընդարձակման, փոխան ծաղկեպսակի, Հռիփսիմէ Պէրպէրեանի եւ Եդուարդ Պէրպէրեանի յիշատակին:

Ի ՆՊԱՍՏ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, Մայիս 30

Իսիի Քաղաքապետարանի սրահը

Մասնակցութեամբ՝ ԱՆՐԻ ԹԱՇԱՆԻ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ եւ ՆԱՒԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ԵՒ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, 12 ԱՊՐԻԼ.— Ծաղկազարդ:
Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30-ին:
Բազմաձայն Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝ ԳԻՒՏ Եպս. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Դռնբացէք՝ ժամը 4-ին:
ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 14 ԱՊՐԻԼ.— Յիշատակ Տասն Կուսանաց:
Երեկոյեան Ժամերգութիւն՝ 4·30-ին:

×

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի.— ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Պատարագ.— 10·45-ին,
Դռնբացէք.— սկիզբ Ժամերգութեան 16·30
Ծանօթ.— Ծաղկազարդի երգեցողութիւնները, Կոմիտասեան քառաձայն կը կատարուին, եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Վահրամ Տէվէճեանի:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ.—
Ժամերգութիւն.— 8·30
Պատարագ.— 10·00
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին՝ Եկմալեան բազմաձայն, եկեղեցւոյ Լուսաւորիչ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Տոքթ. Լ. Մոմճեանի:
Դռնբացէք.— 17·00

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ. —
Ժամերգութիւն.— 9·00
Պատարագ.— 10·00
Դռնբացէք.— 16·00

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՇԱԲԱԹ.— Կիրակնամուտք, երեկոյան ժամերգութիւն եւ Լոյս Զուարթ, ժամը 5-ին:
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ.— Ժամերգութիւն եւ Անդաստան՝ 8-ին, Պատարագ՝ 10-ին, Դռնբացէք՝ 17-ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 18-ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները: Կարեւոր օրակարգ 17 ռիւ Պլէօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողաց Օգն. Միութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է.— Օր. Էլմոնէ Ճիվէլէկեանէ 100 Ֆ., Մատլէն Տագէսեանի մահուան առթիւ:

×

Սէն — Ժէռոմի Ս. Սահակ — Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, հետեւեալ նուէրները, եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ դպրոցին, ողբ. Աղաւնի Մարկոսեանի մահուան առթիւ.—

Ժամկոչեան եղբայրք եկ. 300, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Թաշճեան 200, Տէր եւ Տիկին Զենոբ Արաճեան, Այրի Տիկին Վարդուհի Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Նազարեան, Այրի Տիկին Անթառամ Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Շահինեան, Շամիլեան եւ Վարդանեան ընտ. 100-ական, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Մարկոսեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Աճէմեան, Փաստըրմաճեան ընտ. 50-ական, Տիկին Մարկոսեան, Մարի Գէորգեան 30-ական, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Եսկիճեան դպրոցին 50, Տիկին Տիրատուրեան դպրոցին 30:

× Արուսեակ Մինասեանի թաղման առթիւ.— Յակոբ Տօլպաշեան — Վարդուկեան եկ. 100, Լուսիկեան ընտ. 50, Տիգրան Մանուկեան 20, Այրի Տիկին Փէփրուհի Տէր-Միքայէլեան 30, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թօքաթլեան 50 դպրոցին:

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS		2° VOYAGES DE 14 JOURS	
du 15 au 26 Avril 81	3.250 F.	du 27 Mai au 9 Juin 81	4.350 F.
du 09 au 20 Mai 81	3.990 F.	du 18 au 31 Juillet 81	4.290 F.
du 01 au 12 Août 81	3.990 F.	du 08 au 21 Août 81	4.290 F.
du 05 au 16 Sept. 81	3.990 F.	du 02 au 15 Octobre 81	3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS

DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS OCIVEP

Spécialiste des Voyages sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis de 14 à 19 h.

S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile: 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN
Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
.... Tél.
Ville Code postal

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au
ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour:

Rayer les mentions inutiles

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Նեվրիկ Գաբրիէլեանի մահուան առթիւ, Հ.Բ.Ը.Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը փոխան ծաղկեպսակի նուիրած է.— Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժ.ի եւ Սամուէլ — Մուրատեան Վարժ.ի 250-ական Ֆ.:

× Ողբ. Աշխէ Աւագեանի մահուան առթիւ, Հ.Բ.Ը.Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Մարկոսեան Հիմնադրամին ի նպաստ.— Միչէլ Կիւմիւշեանէ եւ Տիկին Պերճուհի Կիւմիւշեանէ 150-ական Ֆ.:

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.885 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 56e ANNÉE — No 14.885

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ՝
250 ՄԵՌԵԱԼ, 600 ՎԻՐԱՒՈՐ

Ի՞նչ կ'առաջարկէ Ռէմոն Էտտէ

Ինչպէս կը գրէինք մեր երէկուան թիւով, ռումբերու ձայները դադրած էին, Հինգշաբթի օր: Կը թուէր թէ 18-րդ հրադադարը յարգուած է եւ կարելի եղած է Զահլէէն փոխադրել որոշ թիւով վիրաւորներ: Բայց եւ այնպէս, ոչ ոք լաւատես է: Վեց տարի է Լիբանանը այնքան հրադադար եւ առժամեայ կարգադրութիւններ ճանչցած է, որ կարելի չէ համոզել թէ բնականոն կեանքը վերադարձած է երբ, պահ մը, զէնքերը կը լռեն:

Իրաց այս կացութեան մէջ, լիբանանցի ղեկավարներ լուծումներ կը փնտռեն եւ ատոնց կարգին Ֆրանսական մամուլն ու ձայնասփիւռը արձագանգ կը հանդիսանան ...ային չափաւոր քրիստոնեաներու պարագլուխ՝ Ռեմոն Էտտէի առաջարկներուն:

Լիբանանցի երեսփոխանը, որ նախագահն է լիբանանեան Ազգային Պլոքին, հինգ տարիէ կամաւոր աքսոր մը կ'ապրի Փարիզ: Իրեն համար ներկայ կացութիւնը չի կրնար շարունակուիլ եւ պատճառներն ալ բացատրած է Մոնտին. – «Տասներու Եւրոպան, կրնայ Ֆրանսայի միջոցով կարեւոր դեր մը խաղալ լիբանանեան տագնապին մէջ, առաջարկելով ստեղծումը միջազգային ուժի մը, որ փոխարինէ սուրիական զօրքը, որ կը գրաւէ Լիբանանի հիւսիսն ու արեւելքը:

Էտտէի համար, միակ լուծումն է եւ կը խորհի թէ այդ ուժը կրնայ «արաբ-եւրոպական» բնոյթ առնել, որպէսզի ոչ ոք կարենայ խօսիլ «խաչակրութեան փորձի մը մասին քրիստոնեաները փրկելու համար»: Կը պնդէ Ֆրանսայի խաղալիք դերին վրայ «որ լաւ յարաբերութիւններ ունենալով լիբանանցի մահմետականներուն եւ արաբական աշխարհին հետ, ընդհանրապէս», կրնայ այդ պաշտօնը կատարել:

Էտտէ, ընդդիմադիրն եղած է նախագահ Սարգիսի 1976 Մայիսի նախագահական ընտրութեան բայց չուզեր զայն քննադատել: Չի հասկնար սակայն թէ ինչու Պետութեան ղեկավարը պաշտօնապէս չի պահանջեր սուրիական զօրքին հեռացումը կամ գոնէ անոր քաշուիլը Պէյրութի եւ Զահլէի կարգ մը դիրքերէն ու կ'աւելցնէ «Դժբախտաբար, Սարգիս, բոլոր համեմատութիւնները պահուած, կը գտնուի մարեշալ Փէթէնի կացութեան մէջ, գերմանական գրաւման տակ»:

Ռ. Էտտէ կ'ըսէ թէ օտար գրաւման բոլոր տեսակները պէտք է դատապարտուին նոյն անզիջողութեամբ: «Ազգային փրկութիւնը անբաժանելի է: Կարելի չէ դատապարտել սուրիական գրաւումը եւ միաժամանակ գոհ ըլլալ Իսրայէլացիներու ներկայութենէն Հարաւ-Լիբանան եւ փոխադարձաբար: Ինչ կը վերաբերի ինծի, կը շարունակէ Էտտէ, կը պահանջեմ Լիբանանի ազատագրումը տեսնել, բոլոր օտար բանակներէն եւ միաժամանակ կ'ուզեմ ջնջումը Գահիրէի համաձայնագրին, որ օրինաւոր հիմ կու-տայ պաղեստինեան ներկայութեան Հարաւ-Լիբանան»:

Ազգային Պլոքի նախագահը կը մեղադրէ Մարոնի ուժերը համախմբուած լիբանանեան ճակատի ծոցը, որ զինուորական եւ քաղաքական զինակցութիւն մը ունին Իսրայէլացիներուն հետ «որոնք զէնք կը զինեն եւ կը մարզեն: Ի՞նչպէս կրնան այդ պայմաններուն մէջ պահանջել եւ ձեռք ձգել մեկնումը Սուրիացիներուն, որոնք կ'օգտուին այդ կոպիտ սխալէն զէնք ամրապնդելու համար՝ համաձայնութեամբ հրեայ Պետութեան հետ: Քաթայէպները, միւս կողմէ, դը-նահատման մեծ սխալ մը կը գործեն, կարծելով թէ Իսրայէլացիները իրենց օգնութեան պիտի հասնին: 1978-ին Էշրէֆիէի ռմբակոծութիւններուն ատեն, գոհացան Պէյրութի վրայ երկու օդանաւ զրկելով, որոնք ապակիներ ջարդուփշուր ըրին ի մեծ գոհունակութիւն կարգ մը առեւտրականներու, բայց բացարձակապէս խուսափեցան միջամտելէ, խորհելով թէ քրիստոնեաները գոհ չէին «ցեղասպանութեան» մը, ինչպէս յայտարարած էր, ատենին, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Սիմոն Փերէս: Իրականին մէջ, Իսրայէլացիները բնաւ չեն մաղթեր քրիստոնեաները փրկել, այլ ձեռնարկել քանդումին Լիբանանի, որու մասերէն մէկը փոխ-հայրենիքի կրնայ ծառայել Պաղեստինցիներուն, մինչ իրենք ալ կը կցեն այն հողամասը, որ կը գտնուի Լիթանի գետին հարաւը, Սուրիոյ ալ նուիրելով Պեքաան, Աքքարը եւ Տրիպոլիսը Կոլանի փոխարէն, զոր իր օրինաւոր տէրերուն վերադարձնելու բնաւ միտք չունին: Այս պայմաններու մէջ քրիստոնեաներուն կը մնայ ընտրել երկրէն հեռանալու կամ «փոքրիկ Լիբանանի» մէջ փակուելու միջեւ, մարոնի կեթթօ մը, որ ոչ մէկ հնարաւորութիւն ունի վերապրելու թշնամի շրջապատի մէջ»:

Այս նոյն տեսակէտներուն ամփոփումը տուաւ նաեւ Ռեմոն Էտտէ, Ուրբաթ առաւօտ Ֆրանս-Էնթէռ ձայնասփիւռի կայանէն: Հեռագիր մըն ալ ղրկած է Ժիսքար տ'Էսթէնի:

Ուրբաթ առաւօտ սակայն լուրերը այնքան խրախուսիչ չէին: Ըստ հասած լուրերուն կրակը վերսկսած էր առաւօտեան մէկէն ետք եւ կրկին արեւելեան Պէյրութ ռումբերու տակ էր: Զահլէն միշտ պաշարուած կը մնար, կարելի եղած էր միայն 36 ծանր վիրաւոր դուրս հանել եւ կը կարծուէր թէ ասոնցմէ ոմանք Փարիզ պիտի փոխադրուէին: Միայն Կարմիր Խաչն է, որ կրնայ քաղաք մտնել, – ելլել:

× Պէյրութի մէջ, ծանրօրէն վնասուած է Ֆրանսական Օթէլ-Տիէօ հիւանդանոցը:

× Հինգշաբթի գիշեր Իսրայէլեան օդածովային յարձակում մը կատարուած է Հարաւ-Լիբանան: Ըստ Իսրայէլացիներուն՝ պաղեստինեան կայաններու վրայ:

× Վալիտ Ճոմպլաթ որ Ազգ. Շարժումի նախագահն է Քաթայէպներուն վրայ կը բեռցնէ Զահլէի դէպքերուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը եւ կ'արդարացնէ սուրիական ուժերու միջամտութիւնը: Իրաւ յայտարարութեան մէջ, Ճոմպլաթ բոլորովին կը մերժէ Ֆրանսայի նախաձեռնութիւնը, զոր զուտ «ընտրական» կը գտնէ: Կ'ըսէ Ժիսքարի ղրկած «բժշկական օդանաւին» առընչութեամբ. – «Պիտի ուզէինք որ Ժիսքար օդանաւ մը ղրկէր օգնելու համար լիբանանցի բոլոր վիրաւորներուն եւ գլխաւորաբար Հարաւ-Լիբանանի վիրաւորներուն, փոխանակ Զահլէի բնակչութիւնը ծառայեցնելու որպէս ընտրական քարոզչութիւն»:

× «Ռեվէյլ», լիբանանեան օրաթերթը, որ բանբերն է Քաթայէպներուն յօդուած մը հրատարակած է Ապրիլ 9-ի իր թիւին մէջ, որու խորագիրն է. – «ԱՅՍ ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԱԾ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ», որու հեղինակն է՝ Պերնատէթ Մոմճեան եւ ուր կը նկարագրէ եւ խօսեցնել կու տայ 7-էն 17 տարեկան «մանկութիւն չունեցող» այս տղաքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ պաշտօնապէս յայտնեց թէ նախագահութեան թեկնածութեան վերջնական թեկնածուներուն թիւը 10 է միայն, յանձինս հետեւեալներուն. –

Հիւկէթ Պուշառտօ (ՓԷ – էս – իւ)
Ժաք Շիրաք (ՀՀՀ)
Միշէլ Քրեփօ (Արմատական)
Միշէլ Տըպրէ (Կօլիստ)
Մարի – Ֆրանս Կառօ
Վալէրի Ժիսքար տ'Էսթէն
Առլէթ Լակիյէ (Ծայրայեղ ձախ)
Պրիս Լալօնտ (բնութենապաշտ)
Ժօրժ Մառշէ (Համայնավար)
Ֆր. Միթերան (Ընկերվարական):

Այս ճշդումներէն ետք է որ պաշտօնապէս կը բացուի ընտրապայքարը: Ի պէպ, դուրսը մնացողներէն բողոքագիր մը ներկայացուցած է Ժ. Մ. լը Փէն որ ներկայացած էր 330 ստորագրութիւնով (հարկաւոր են՝ 500) եւ չէ բաւած: «Կընքահայրերու» այդ թիւը ձեռք չէ ձգած նաեւ Ժուպէր: Ցանուն Սահմանադրական Խորհուրդին Ռոժէ Ֆռէ յայտնած է որ թ ե կ ն ա ծ ո ւ ի 16.443 ներկայացում ստացած են, որոնցմէ 175-ը՝ մերժուած են անկանոնութեան պատճառով բայց ասիկա դեր չէ խաղացած որեւէ թեկնածութիւն ջնջելու համար:

ԺՕՐ. Օ. ՊՐԱՏԼԻ, մեծ զինուորական մը որ վճռական դեր խաղաց Բ. Աշխարհամարտին, մեռաւ 88 տարեկանին:

ԻՐԱՆ 56 միլիոն տոլար կողոպտուեր է մեքենայութեան մը մէջ, զոր Լիբանանցի մը պատրաստեր է: Խոստացեր է զինուորական կազմած հայթայթել Իրանի եւ կը թուի թէ հարցը կապ ունի պատանդ բռնելու այն սուտ պատմութեան, որ իրար անցուցած էր Փարիզի ոստիկանութիւնը Փետր. 25-ին, Ժօրժ Ե.ի առջեւը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 3 – 6)

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԵՐԳԻՉ ԿԱՐԱՊԵՏ ՋԱՏԸՐԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ Է ՊԱԽԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Լիբանանահայ ծանօթ երգիչ Կարապետ Ջատըրեան (Պարիթօն) մասնակցած է Երեւան տեղի ունեցած Պախի երաժշտութեան աւանդական 2-րդ փառատօնին: Երգիչը հանդէս եկած է սենեկային նուագախումբին հետ, ղեկավարութեամբ Ջաւէն Վարդանեանի, մեկնաբանելով Պախի թիւ 56 եւ 82 քանթաթները: Կարապետ Ջատըրեանի երգահանդէսներուն ներկայ եղած են Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարութեան, Հայ համերգի պատասխանատու աշխատողներ, գրականութեան եւ արուեստի ծանօթ դէմքեր, որոնք երգահանդէսներէն ետք երգիչէն ստացած իրենց տպաւորութիւնները «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին փոխանցած են: Այսպէս, Արուեստի Հիմնարկի տնօրէնը՝ Ռուբէն Զարեան, ըսած է. «Հրաշալի ձայն, հրաշալի կատարում: Վոկալի դպրոց, որ նա անցել է, բնութեան շնորհածին ճկունութիւն, հոգեկան խոր ապրումների պահին դժուարին անցումների վարպետութիւն, միաժամանակ յոյզը զսպելու կարողութիւն, որն ընտիր ճաշակի ապացոյց է: Եւ այս բոլորի հետ միասին՝ Պախին ու նրա ժամանակակիցներին յատուկ հնչողական պատկերի ոճական հարազատութիւն: Կարապետ Ջատըրեանի կատարման մէջ նկատելի էր մի շատ էական յատկութիւն եւս. ոչ թէ հարուստ տուեալների ցուցադրութիւն՝ քօղարկուած ինքնահիացումով, այլ դրանց խստապահանջ ենթարկումը երգին, կոմպոզիտորի հոգեկան աշխարհի բազմերանգ դրսեւորումներին, երաժշտութեան նուրբ թափանցումին»: Նուագախումբին ղեկավարը՝ Ջաւէն Վարդանեան, նշած է, թէ Կարապետ Ջատըրեան բարձր մշակոյթի տէր երգիչ է՝ հրաշալի առոգանութեամբ եւ հնչականութեամբ, շատ լաւ կը զգայ գերմանական վոքալ երաժշտութիւնը եւ ունի այդ երաժշտութեան մեկնաբանման ամենի զգացում: Երաժիշտ Տիգրան Մանսուրեան ըսած է, թէ Կարապետ Ջատըրեան սենեկային երգեցողութեան լուրջ զգայնութիւն ունի, հրաշալի կերպով կը տիրապետէ գերմանական երգի արտայայտչական միջոցներուն եւ փաստ յայտնած է լսել նաեւ անոր մեկնաբանած հայկական երգերը, յատկապէս՝ Կոմիտասէն:

×

ԿՈՓԱՄԱՐՏԻԿ Ի. ՑԱԿՈԲՔԷՕԽՎԵԱՆ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու ամառնային 7-րդ սպարտակիադի ախոյեան Իսրայէլ Ցակոբքէօխվեան մեծ յաջողութիւն արձանագրած է Պուքրէշ տեղի ունեցած կոփամարտիկներու ներկայացուցչական միջազգային մրցաշարքին: Մինչեւ 67 քիլօ ծանրութեան դասակարգին հանդէս գալով հայ կոփամարտիկը պարտութեան մատնած է իր բոլոր մըրցակիցները եւ պարգեւատրուած յատուկ մրցանակով: Ցակոբքէօխվեան նախ քան մարզանքի ասպարէզը նետուիլը մաս կը կազմէր պարախումբի մը, ուր աչքի կը զարնէր իր մենապարերով: Օր մը, առաջին անգամ ըլլալով ներկայ գտնուած է կոփամարտի մրցումի մը հրապուրուած անով, այնուհետեւ մտած է «Աշխատանքի ռեզերվներ» կոփամարտի դպրոցը եւ մարզուելէ ետք հրապարակ իջած է, յաջորդաբար ձեռք ձգելով յաղթանակներ ու յաջողութիւններ:

×

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԵՈՒՐԻ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Եուրի Սահակեանի բանաստեղծութիւններու նոր հատորը՝ «Երբ դու գալիս ես» խորագրով: Բանաստեղծին գործերը առանձին գիրքերով հրատարակուած են նաեւ Մոսկուա: Ան Ղարաբաղցի է. ուսումը ստացած է Երեւանի պետական համալսարանը եւ կատարելագործած Մոսկուայի գրական հիմնարկին մէջ: Բացի ինքնուրոյն գըրուածքներէ ան թարգմանութիւններ ըրած է ռուս բանաստեղծներու գործերէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԿԱՅ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա. ՋԱՔՐԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

(12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1980-Ի ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԷՆ ԱՌԱՋ)

Այս բաժինով պիտի անդրադառնանք Թուրքիոյ 12 Սեպտեմբեր 1980-ի պետական հարուածէն առաջ, ընկերային ու քաղաքական հիմնական երեւոյթներուն՝ բնակչութեան թիւին, անոր աճին ու յառաջացուցած հարցերուն, աշխատանքի ու կեանքի պայմաններուն եւ ապահովութեան հարցին, հակիրճ ակնարկ մը նետելով արհեստակցական միութիւններու ու քաղաքական կուսակցութիւններու վրայ, յուսալով որ այլ առիթներով, «Յառաջ»ին մէջ թէ այլուր, աւելի մանրամասնօրէն կը սերտուին վերոյիշեալ հարցերէն ոմանք, զորս կարելի չեղաւ հոս հարկ եղած տարողութեամբ ներկայացնել:

×

Ա.– ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՃ ՈՒ ՑՐՈՒՈՒՄ

Թուրքիոյ բնակչութիւնը աճումի արագ ընթացքի մէջ է: 1937-ին անոր թիւը 14 միլիոնի իսկ չէր հասներ: 1960-ին՝ այս թիւը կը կրկնապատկուի, իսկ այսօր կը հասնի 45 միլիոնի: Աճի իր 2,5% տոկոսով (Եւրոպայի բնակչութեան աճի միջինն է 1%) դարավերջին կը սպասուի որ այդ թիւը դառնայ շուրջ 70 միլիոն: Մարդկային թուական հարստութիւնը, որ շատ մեծ ու հիմնական դրամագլուխ մը կը նկատուի եթէ լաւագոյնս օգտագործուի, Թուրքիոյ, ինչպէս նաեւ երրորդ աշխարհի շատ մը երկիրներու պարագային, ժխտական դեր մը կը խաղայ: Տարեկան մօտ մէկ միլիոն անձերու յաւելումը կը ստեղծէ ընկերային ու տնտեսական զանազան հարցեր: Անձ գլուխ Ա. Հ. Ա.-ի յաւելումը կը չէզոքացուի բնակչութեան բազմացումով: Նոր գործերու ստեղծումը, համեմատած աշխատաձեռքերու աճին, շատ անբաւարար ըլլալով, պատճառ կը դառնայ անգործներու թիւին տարուէ տարի բարձրանալուն: Այս ուղղութեամբ, Ամերիկեան «Հերըլտ Թրիպիւն» թերթին մէջ կը կարդանք (1). «Ինչպէս սովոր է, զարգացման ուղիին վրայ գտնուող երկրի մը մէջ մահերու տոկոսը նուազած է. բայց ծնունդները հակակշռելու ոչ մէկ ազդու ծրագիր գոյութիւն ունի: Նոյնիսկ երկրի (Թուրքիոյ) ամէնէն բարձր իսլամ հեղինակութիւնը՝ կրօնական հարցերու բաժանմունքի տնօրէնը, համամիտ է նման միջոցառումներու: Սակայն, փոխարէնը, տիրող օրէնսդրութիւնը աւելի ազդուած կը թուի ըլլալ նորաֆաշիստ կոչերով, ըստ որոնց Թուրքիոյ բնակչութեան աճը պէտք է քաջալերուի՝ հասնելու համար Խորհրդային Միութեան բնակչութեան թիւին»: Թուաբանական պարզ հաշիւով մը կրնանք հաստատել, որ եթէ Թուրքիա եւ Խորհ. Միութիւն պահեն իրենց բնակչութեան ներկայի աճի տոկոսը (համապատասխանաբար 2,5% եւ 0,9%), Թուրքիոյ նորաֆաշիստները պէտք է բաւական համբերատար ըլլան, քանի որ պէտք պիտի ըլլայ սպասել շուրջ 114 տարի՝ իրենց նպատակին հասնելու համար:

Բնակչութեան խուժումը գիւղերէն դէպի քաղաք աւելի կը վատթարացնէ այս կացութիւնը: Մինչ 1950-ին Թուրքիոյ բնակչութեան 82%-ը կը գտնուէր գիւղերու մէջ ու միայն 18%-ը՝ քաղաքները, 1976-ին՝ բնակչութեան 44%-ը կը գտնուի քաղաքներու մէջ: Այսպէսով քաղաքներու բնակչութիւնը 3,6 միլիոնէն կը բարձրանայ 18 միլիոնի: Այս ներքին գաղթը օրէ օր կ'աւելնայ: Այս երեւոյթին հիմնական պատճառներուն մաս կը կազմեն հետեւեալները. Պետութեան կողմէ ճարտարարուեստին հանդէպ ցուցաբերուած նախասիրութիւնը շատ մը գիւղացիներ ու մշակներ կը մղէ լքելու իրենց տունն ու գործը՝ քաղաքներու մէջ իրենց ապրուստը վաստկելու համար: Միւս կողմէ, պետական ծրագիրներու մշակումին մէջ արեւելեան ու հարաւ-արեւելեան շրջաններու անտեսումը այլ ազդակ մը կը հանդիսանայ ներքին այս գաղթին: Հոս, կ'արժէ յիշել նաեւ որ գիւղական շրջաններու եկամուտին ընդհանուր միջինը քաղաքային շրջաններու միջինին շուրջ քառորդն է: Այս պատճառով շատ մը մշակներ իրենց ցանքը կատարելէ ետք կ'ուղղուին դէպի քաղաք՝ յաւելեալ եկամուտով մը բաւարարելու համար իրենց կարիքները: Այսպէսով եղանակային յաւելում մըն ալ կը պատճառէ քաղաքներու բնակչութեան թիւին վրայ:

Դէպի քաղաքները հոսող այս զանգուածներու կացութիւնը այնքան ալ նախանձելի չէ: Անոնց մեծ տոկոսը յաճախ անգործութեան կը մատնուի ու կայք կը հաստատէ քաղաքներու շուրջ՝ հիւղաւաններու մէջ, խրճիթներու ու խախուտ «կէճէքօնտու» տուներու մէջ (2): Այս «կէճէքօնտու»ներու թիւը, 1972-ին, կը հասնէր 700.000-ի, եւ 1977-ին՝ անոնք քաղաքներու ընդհանուր բնակարաններու մօտ 50% կը կազմէին: Սակայն, բոլոր այս դժուարութիւններով հանդերձ, քաղաքներու բնակչութիւնը զգալի չափով կը շարունակէ աճիլ: Օրինակ՝ Պոլսոյ բնակչութիւնը օրական 1000 բնակիչներու յաւելում մը կ'արձանագրէ (3) իսկ գլխաւոր քաղաքներու բնակչութիւնը 1979-ին կը պարզէր հետեւեալ պատկերը. Պոլիս՝ 4.718.000 բնակիչ, (որուն 45% կը բնակի հիւղաւաններու մէջ) Անգարա՝ 3.095.000 (65% հիւղաւաններու մէջ), Իզմիր՝ 1.882.000 (35%-ը հիւղաւաններու մէջ): Աւելցնենք, որ հիւղաւաններու եւ գաւառներու տուներուն շատ մեծ տոկոսը առանց ջուրի եւ ելեկտրականութեան է:

×

Բ. ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Անգործութիւնը Թուրքիոյ ընկերային ամէնէն սուր տագնապներէն մին կը հանդիսանայ ներկայիս: 1978-ին, Տ. Զ. Հ. Կ. կը հաղորդէր թէ Թուրքիոյ մէջ առ նուազն 3,5 միլիոն անգործներ կան: Ելմտական նախարարութեան համաձայն, այս թիւը երկրի աշխատուժին 20%-ն է. իսկ ըստ Ընկերային Ապահովութեան Նախարարութեան, տուեալներուն 1978-ի Ապրիլին՝ անգործներու թիւը հասած է 7 միլիոնի: Ներկայիս, վերջին թիւն է որ աւելի կը համապատասխանէ իրականութեան: Ամէն պարագայի, մէկ բան յստակ է. անգործներու թիւը, նուազելու փոխարէն, կ'աւելնայ: Ծնունդներու աճի բարձր տոկոսին հետեւանքով տարեկան մօտ 600.000 նոր աշխատող ձեռքեր կ'աւելնան: Այս թիւին շուրջ կէսը գործ չի գտներ: Ասոր կողքին, շատ մը գործատուներ նուազեցնելով իրենց աշխատանքի տարողութիւնը, իսկ ոմանք ամբողջովին փակելով իրենց գոները, աւելի կը սրեն տագնապը: Բաղդատութեան համար յիշենք, որ Ֆրանսա 53 միլիոն բնակչութեան վրայ ունի մօտ երկու միլիոն անգործ (4): Կացութիւնը շատ աւելի աղետալի է արեւելեան ու հարաւ-արեւելեան շրջաններու մէջ: ՏԻՍՔ-ի (Յեղափոխական Բանուորներու Արհեստակցական Միութիւններու Համադաշնակցութիւն) ներկայացուցիչներէն մէկուն համաձայն, Տիարպէքիրի մէջ հինգ անձերէ միայն մէկը գործ կը գտնէ, եւ այն ալ շնչին աշխատավարձքով (օրական՝ 75 Թ. Թ.):

Մինչ վերջին երկու տասնամեակներուն շատ մը Թուրք բանուորներ Արեւմտեան Եւրոպա կը գաղթէին, որոշ չափով նուազեցնելով Թուրքիոյ անգործներու թիւը, վերջին 5-6 տարիներուն հակառակ ուղղութեամբ հոսանք մը ստեղծուած է: Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները եւ յատկապէս Դաշնակցային Գերմանիա, ոչ միայն արգելքներ կը դնեն նոր Թուրք բանուորներու մուտքին, այլեւ կը քաջալերեն որ նախապէս հոն աշխատողները վերադառնան իրենց երկիրը:

Թուրք անգործներուն վիճակը ոչ միայն խղճալի է, այլեւ անոնք իրենց թիւով եւ աննախանձելի վիճակով շատ անուղղակի դեր մը կ'ունենան Թուրք աշխատող բանուորներուն կացութեան վրայ: Գործ ունեցող ոեւէ աշխատաւոր զգոյշ կ'ըլլայ զայն չկորսնցնելու մտահոգութեամբ, բան մը՝ որ շատ կ'ազդէ անոր պահանջատիրական վճռակամութեան վրայ՝ իր վիճակին բարելաւման ի խնդիր կազմակերպուած գործադուլներուն եւ բանուորական պայքարներուն մասնակցութեան պարագային:

×

Գ. ԱՊՕՐԻՆԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐ

Թուրքիոյ Աշխատանքի Օրէնքին համաձայն, իւրաքանչիւր հաստատութիւն պարտաւոր է Պետութեան տեղեկացնել իր գործաւորներուն թիւը ու ապահովագրել զանոնք: Այսուհանդերձ, մեծ թիւով աշխատանոցներ չեն յարգեր այս օրէնքը, ապօրինի միջոցներով շարունակելով պահել բանուորներ: 1969-ին՝ արձանագրուած 248.643 հաստատութիւններու 58 առ հարիւրը կը բանէր այս ձեւով: 1973-ին այդ հաստատութիւններուն թիւը կը հասնի 526.305-ի, որոնցմէ միայն 195.929-ը յայտարարած են իրենց գործաւորներու թիւը, մինչ անոնց 65%-ը տակաւին կը բանի ապօրինի գործաւորներով: 1976-ին՝ արձանագրուած աշխատանոցներուն 71%-ը կը շարունակէ ապօրինի կերպով գործ հայթայթել գործաւորներու, որոնց թիւը 2 միլիոնը անցնելով կը հաւասարի օրինաւոր, արձանագրուած գործաւորներուն թիւին: Այսպէսով ընկերային ապահովութեան իրաւունք ունեցող բանուորներուն շուրջ կէսը ապահովագրուած է (5):

Թուրք դրամատիրութիւնը շահագործումի աւելի անմարդկային միջոցներու ալ կը դիմէ, որոնցմէ է՝ մանուկներու շահագործումը: Վիճակագրութիւններու համաձայն, 1978-ին, Թուրքիոյ հազարաւոր փոքր գործատուներու մէջ աշխատողներուն գրեթէ 50%-ը 18 տարեկանէն վար եղած են: Թուրքիոյ մէջ պարտադիր ուսումը մինչեւ 11-12 տարեկան է: Արդ, շատ մը մանուկներու գործի կը սկսին այդ տարիքին: Անոնք գործարաններու մէջ կ'առնուին որպէս «աշկերտներ», որոնց միայն 34,59%-ը, ըստ Աշխատանքի Նախարարութեան վիճակագրութիւններուն, գործատէրերուն հետ համաձայնագիր մը ունի. մեծամասնութիւնը ապահովագրուած չէ: Ըստ Թրքական օրէնքին, 16 տարեկանէն վար գործաւորները պէտք չէ 8 ժամէն աւելի աշխատին. սակայն վերոյիշեալ վիճակագրութիւններուն համաձայն, ընդհանուր աշխատաւորութեան 81,3%-ը 8 ժամէն աւելի կ'աշխատի, մինչ 16 տարիքին չհասած շատ մը աշխատող ձեռքեր օրական 12 ժամ կ'աշխատին: 8 ժամէն աւելի աշխատողներուն 64,5%-ը աշխատանքի յաւելեալ ժամերու վարձքը չի ստանար: Բանուորներուն 45%-ը յաճախ կ'աշխատին նոյնիսկ Կիրակի (Մուստաֆա Քեմալ, եւրոպականացման միջոցներու կողքին, շաբաթավերջի արձակուրդի օրը Ուրբաթէն փոխած է Կիրակի) օրերը, իսկ 52,2%ը՝ գրեթէ բոլոր տօներու ընթացքին: Հակառակ անոր որ օրէնքը կը նշէ թէ 18 տարեկանէն վար եղող գործաւորները պէտք է տարեկան նուազագոյնը 18 օր վճարովի արձակուրդ առնեն, անոնց 70%-ը զուրկ է որեւէ արձակուրդէ, իսկ արձակուրդ առնողներուն մեծամասնութիւնը չի վճարուիր: Այս մասին յատկանշական է Ռ. Նիւրիւքօղլուի տուած տեղեկութիւնը մանուկներու շահագործումին գծով Թրքական գործատան մը «խորամանկութիւններ»ուն կապակցութեամբ: Տեղեկութիւնը կը վերաբերի «Բաշապահճէի Շիշի եւ Ապակիի Գործատան», ուր կ'աշխատին 200 մանուկներ, որոնք զաւակներն են նոյն գործարանին մէջ աշխատող բանուորներու: Երբ այս մանուկները գործի կը սկսին, գործատէրերը անոնց ծնողքին հետ կը կնքեն համաձայնութիւն մը, ըստ որուն երախան 20 օր վարպետի մը քով աշխատելէ ետք կը դառնայ աշխատաւոր եւ կը ստանայ պետական նուազագոյն աշխատավարձքը: Մինչեւ իրենց 18 տարիքը, այս մանուկները կ'աշխատին ամսական 300 Թրքական ոսկիի փոխարէն, նուազագոյն աշխատավարձքէն մօտ 10 անգամ նուազ սակով: Աւելին անոնցմէ շատեր երբեք չեն դասուած որպէս գործաւորներ: Ուրեմն գործատէրերուն «խորամանկութիւն»ը հետեւեալն է. հազիւ թէ «աշկերտը» 18 օր աշխատի վարպետի մը ձեռքին տակ, կը յանձնուի ուրիշ վարպետի մը ու այսպէսով ան երբեք 20 օր նոյն վարպետին ձեռքին տակ աշխատած չըլլար...:

×

Դ.– ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁՔԵՐ ՈՒ ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ մէջ նուազագոյն աշխատավարձքերը պահանջուածէն քանի մը անգամով նուազ են: Այս տարբերութիւնը հետզհետէ աւելի կը շեշտուի. օրինակ՝ 1978-ին, համախառն նուազագոյն օրավարձքը 110 Թ. ոսկի էր, մինչ պահանջուածը անկէ մօտ վեց անգամ աւելի՝ 650 Թ. ոսկի էր: Անշուշտ ասոնք տակաւին համախառն գումարներ են, ինչ որ կը նշանակէ թէ գործաւորներուն ստացած զուտ եւ իրական աշխատավարձքերը նուազ են:

Հակառակ անոր որ 1975էն 1979 Սեպտեմբերին միջեւ օրավարձքերու զուտ արժէքը 170% յաւելում մը կրած է, սակայն ան իրական եզրերով յարատեւ նուազումի մէջ է, քանի որ գիները նոյն ժամանակաշրջանին մէջ կը բարձրանան 317% տոկոսով (6): Հանրային մարզին մէջ, ամսավճարները շատցած են. «Մոնտ Տիփլոմաթիք»ի համաձայն (1980, Յունուար, էջ 16) անոնք կ'ստանան... տատանուին 3.000-էն 15.000 ոսկիի միջեւ, թէպէտեւ անհատական սեփականութեան մարզը համեմատաբար շատ աւելի լա... չի վարձատրեր սակայն գործաւոր մը յաւելեալ ժամեր աշխատելով կրնայ ամսական մինչեւ 5000 - 7000 Թ. ոսկի շահիլ: Այսուհանդերձ վճարումները, որոնք միջին հաշուով 3300 Թ. ոսկիի շուրջ կը դառնային, չեն ապահովեր անձին նոյնիսկ ամէնէն տարրական կարիքները: Նոյն թերթին համաձայն 2-3 սենեականոց յարկաբաժինի մը վարձքը 8000-15000 Թ. ոսկի է, իսկ թիթեղաւանի մը մէջ երդիք մը կ'արժէ 2500 Թ. ոսկի:

Կենսական սննդեղէններու գիները դարձեալ շատ սուղ են եւ յաճախ անմատչելի պարզ աշխատաւորի մը համար: Ար... գծով 1974-ին Թուրքիոյ Ուսուցիչներու Միութիւնը (Թոպ - Տէր) արծարծելով Թուրքիոյ մէջ սննդեղէնի հարցը յայտարարած է, թէ անհատի մը առողջութիւնը պահպանելու համար օրական անհրաժեշտ սնունդը պէտք է բաղկանայ հետեւեալ կերպով.

150 կրամ միս
կէս քիլօ կաթ
1 հատ հաւկիթ
300 կրամ պտուղ ու բանջարեղէն
200 կրամ հատիկեղէն եւ բաւարար չափով իւղ ու շաքար:

Ինչ որ անձ գլուխ պիտի արժէր 15.50 Թ. ոսկի: Ուրեմն 1974-ին հինգ հոգինոց ընտանիք մը միայն սնունդի համար պէտք ունէր 78,5 Թ. ոսկիի, մինչ նոյն տարուան միջին օրավարձքը զուտ արժէքով 50,27 Թ. ոսկի էր: Միւս կողմէ աշխատավարձքի յաւելումները բնաւ չեն համապատասխաներ ապրուստի սղութեան սրացած թափին եւ օր ըստ օրէ Թուրք աշխատաւորին վիճակը կը վատթարանայ:

1974-էն 1977-ի միջեւ սննդեղէններու գիները 84,6% բարձրացում կրած են: Առեւտուրի Նախարարութեան կողմէ հրապարակուած վիճակագրութենէ կ'իմանանք թէ, 1979 Յունուարէն մինչեւ 1980 Յունուար, գիներու բարձրացման տոկոսը կը հասնի մօտ 90%-ի, մինչ նախորդ 12 ամիսներուն այս տոկոսը հասած էր՝ 50%-ի (7): Թրքական դրամի յաճախակի արժեզրկումները աւելի կը նուազեցնեն Թուրք բանուորներուն ու չքաւոր զանգուածներուն գնողական կարողութիւնը: Այս արժեզրկումները կը կատարուին Արեւմտեան Դրամական Հիմնարկներու պահանջով, մանաւանդ Մ. Դ. Հ.ի (1980 տարուան համար կը սպասուէր յաջորդական արժեզրկումներ, որոնց առաջինը (33%) արդէն տեղի ունեցաւ Յունուարին). եւ միեւնոյն ժամանակ անոնք օրհնութիւնը կը ստանան Թուրք մեծ դրամատէրերու, որոնցմէ ոմանք այսպէսով հսկայական շահեր կ'ապահովեն:

×

Ե.– ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՈՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Թուրքիա՝ աշխատանքի արկածներու աշխարհի ամէնէն բարձր տոկոսը ունի...

ցող երկիրներէն մին է։ 1975–ին, Աշխատանքի Նախարարութեան գործաւորնեւրու առողջապահական գրասենեակի տընօրէնը Անգարայի ճայնասփիւռէն հեռուեալը յայտարարած է (8)։ «Թուրքիոյ մէջ կան 600·000 գործատուներ։ Մեր անձնակազմը կրնայ հսկել միայն 20·000–ին։ Այս կը նշանակէ թէ մեր երկրի գործատուներուն 96,7%–ը զուրկ է որեւէ առողջապահական հսկողութենէ։» Թուրքիոյ մէջ պատահած աշխատանքի ծանր արկածներու թիւը շատ մեծ է ու կը գերազանցէ եւրոպական եւ այլ երկիրներու թիւերը։

Միջազգային Աշխատանքի Գրասենեակի 1974–ի տարեգիրքէն քաղելով կուտանք բաղդատական տախտակը 1973–ի աշխատանքի լուրջ արկածներուն (նկատի առնուած են միայն անոնք՝ որոնց հաստատում կատարուած է)· առ հազար տոկոսը հանքագործութեան եւ ճարտարարուեստագործութեան մէջ·

ԵՐԿԻՐ	ՀԱՆՔ·	ՃԱՐՏ·
Թուրքիա	4,10	0,19
Ֆրանսա	0,69	0,13
Մեծն Բրիտանիա	0,43	0,04
Սպանիա	0,57	0,06
Յունաստան	0,42	0,13
Իտալիա	0,33	0,09
Եուկոսլաւիա	0,18	0,09

1976–ին ապահովագրուած գործատուներուն 10%–ը աշխատանքի արկածներ ունեցած է, ինչ որ միջին հաշուով օրական կ'ընէ 550 գործաւոր (այստեղ տակաւին նկատի չեն առնուած մօտ 2 միլիոն ապօրինի աշխատողներու պարագան)։ Իսկ աշխատանքի օրերու ընթացքին հիւանդ արձանագրուած գործաւորներուն թիւը, որ 1973–էն ի վեր յաւելման մէջ է, զարմանալիօրէն քիչ է։ 1976–ին, 2·017·876 գործաւորներու վրայ միայն 641–ը յայտարարած է իր հիւանդութեան պարագան· բանուորները կը խուսափին յայտարարելէ իրենց հիւանդ օրերը, վախնալով որ կրնան գործէ արձակուիլ։

Հակառակ անոր որ գոյութիւն ունին ձրի հիւանդանոցներ, սակայն անոնք միշտ խըճողուած են և օժտուած չեն հարկ եղած կազմածներով ու դեղօրայքով։ Հիւանդը յաճախ օրերով կը սպասէ մինչեւ որ հասնի խնամուելու իր կարգը։ Անձնական բժիշկի մը այցելութիւնը, նոյնիսկ ոչ մասնագէտ, կ'արժէ 500 թ· ոսկի, իսկ բժշկ. գործողութիւն մը 25·000 թ· ոսկի։ 1977–ին, միջին հաշուով Թուրքիոյ մէջ ամէն 1850 անձի համար կար միայն մէկ բժիշկ· բժիշկներուն մեծամասնութիւնը կը գտնուի արեւմտեան նահանգներուն մէջ, իսկ արեւելեան ու հարաւ – արեւելեան շրջաններուն մէջ իւրաքանչիւր 10·000 բնակիչի կ'իյնայ մէկ բժիշկ· գոյութիւն ունի նաեւ շրջան մը, որուն 215·000 բնակիչները ունէին միայն մէկ բժիշկ (9)։

×

Գ– ԱՆԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

1965–ին Անգրագիտութեան տոկոսը 51% էր։ 1975–ին, Թրքական պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, անգրագէտները կը կազմէին բնակչութեան 38%–ը։ Պոլսոյ եւ հիւսիս – արեւմտեան շրջաններու մէջ անոր տոկոսը 33% է, մինչ Արեւելեան Անատոլուի մէջ՝ կրկին է· իսկ հարաւ արեւելեան շրջաններու մէջ, յատկապէս Քիւրտերէ բնակուած, ան կը հասնի 70%–ի։ Արեւմտեան եւ Արեւելեան շրջաններու անգրագիտութեան տոկոսին զգալի տարբերութիւնները դիպուածի արդիւնք չեն (տես՝ տախտակը)։

×

Տախտակ (10)

Նահանգներու մէջ նախակրթարան չունեցող գիւղերուն առ հարիւր տոկոսը

Ա· Արեւելեան Նահանգներ	Տոկոս
Ագրի (Այրարատեան)	47,5
Պիթլիս	38,1
Մարտին	38,5
Սղերդ	41,8
Վան	51,2
Բ· Արեւմտեան Նահանգներ	
Պուրսա	7,6
Չանաքալէ	3,8
Իզմիր	4,9
Քասթէմնի	5,6

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ «Վրեթանիա» թատերասրահին մէջ, Մարտ 29–ին, նշուած է Հ· Յ· Դ· Երիտասարդականի Օրը, կազմակերպութեամբ Միութեան Կեդր· Վարչութեան։ Բացումը կատարած է (Յունարէն) օրուան նախագահը ընկ· Ստեփան Շամմաս։ Բանախօսած են ընկ· Աւետիս Մխիկեան (յունարէն) եւ ընկ· Նազարէթ Պէրպէրեան (Պէյրութէն, հայերէն)։ Առաջինը նշած է, թէ «Մենք բռնութիւնը բնաւ չենք քաջալերած, սակայն թախիծով կը դիտենք որ խաղաղասիրական միջոցները բաւարար չեն, հետեւաբար կարելի չէ դատապարտել հայկական որոշ խումբերու գործունէութիւնը, որոնք ուժական արարքներով յաջողած են նոր երեւոյթ – կերպար մը տալ մեր պայքարի զարգացման»։ Երկրորդը, Հ· Յ· Դաշնակցութեան հիմնադիր երրորդութեան եւ ղեկավար դէմքերու խօսքերէն մէջբերումներ ընելով շեշտած է, թէ «յաղթանակ կուգայ Ազատ, Անկախ, Միացեալ եւ Ընկերվարական Հայաստանի իրագործման համար պայքարող դաշնակցական երիտասարդական միութիւններու յաջողութեան նախապայմանը»։ Խօսք առած են Յունաստանի Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ ընկ· Գեղամ Եաղճեան, Պաղեստինցի Ուսանողներու Միութեան, ԷՏԻՔ Կուսակցութեան Երիտասարդականի, ԷՔՕՆ Կուսակցութեան (Համայնավար) Երիտասարդաց Միութեան, Կիպրոսի Ուսանողներու Շարժումի, ներկայացուցիչները։ Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Համազգայինի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Վարուժան Նիկոլեանի եւ Հ· Յ· Դ· Պատանեկան Միութեան «Զարթօնք» պարախումբը։

×

Նոյն օրը, երեկոյեան Ֆիքսի «Բարգէն Սիւնի» խումբի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է խրախճանք մը, որու ընթացքին խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է «Շիրակ» նուագախումբը։ Խօսք առած են ընկ· Յարութիւն Մխիկեան եւ ընկերուհի Աղնիւ Առաքելեան։

×

ՖԻՔՍԻ (Աթէնք) «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան» վարժարանի սրահին մէջ, Մարտ 23–ին, տեղի ունեցած է հայ փէտայիներու նուիրուած երեկոյթ մը։ Հ· Յ· Դ· Պատանեկան Միութեան «Զարթօնք» խումբին անունով բացումը կատարած է ընկերուհի Վերա Օննիկեան, բացատրելով երեկոյթին նպատակը, այն է՝ հայ փէտայիներու ժառանգութիւնը ծանօթացնել նոր սերունդին։ Պատանիներ ընթերցումներ կատարած են հայկական ազատագրական պայքարի դէպքերու եւ դէմքերու մասին եւ մեկնաբանած են յեղափոխական երգեր։

×

ԱԹԷՆՔԻ «Ալիքի» թատերասրահին մէջ, Մարտ 30–ին, տեղի ունեցած «Մարիա Քալաս» երգի միջազգային մրցաշարքի աւարտական հանդրուանին, Էլլադա Չախոյեան (Հայաստանէն) արժանացած է Բ· մրցանակի։

1·– «Ինթըրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն», Ֆոքուս ան Թըրքի, 1977, էջ 1։

2·– Ռ· Եիւրիւքօղլու, *Թըրքի – Ուիք լինք աֆ Իմփերիալիզմ*, հրատ· «Իշչի – նին Սէսի»ի, էջ 77։

3·– «Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք», Յունուար 1980, էջ 16։

4·– «Ֆորում Ինթըրնէշընըլ», Փետր· 18, 1980։

5·– Ռ· Եիւրիւքօղլու, նշուած աշխատութիւն, էջ 71։

6·– Նոյնը, էջ 62

7·– «Տը Ֆայնէնշըլ Թայմզ», 1980 Մարտ 4։

8·– Ռ· Եիւրիւքօղլու, նշուած աշխատութիւն, էջ 74։

9·– «Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք», 1980 Յունուար, էջ 16։

10·– Հայթայթուած Պետական Ծրագրումի կանառէն, 1970–ին։ Ռըվիւ տը լա Թէօք – ԵՏ, թիւ 1, *Լը վրէ վիզաժ տը լա Թիւրքի*, էջ 44։

(Շար· 6)

ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԹԱՒՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ՝ ՏԻՐԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

Այս Կիրակի, Ապրիլ 12–ին, ծննդեան 100–ամեակն է մեծ թաւջութակահար, մանկավարժ, խմբավար եւ յօրինող Տիրան Ալեքսանեանի։ Ծնած է 1881–ին՝ Պոլիս։ Փոքր տարիքէն երաժիշտ իր մօրեղբօր՝ Յովհաննէս Ազնաւուրի շունչին տակ սկսած է թաւջութակ նուագել, իսկ աւելի ուշ, դաշնաւորումի դասերու հետեւած է պոլսաբնակ ծանօթ երգահան Ռատեւլիայի մօտ։

15 տարեկան պատանի Տիրան Ալեքսանեան կ'որոշէ երաժշտական իր ուսումը շարունակել եւ ամբողջովին նուիրուիլ երաժշտութեան, հակառակ իր ծընողաց փափաքին, ըստ որուն, անոնք կ'ուզէին իրենց զաւակը փաստաբան դարձնել, իր մեծ – հօր՝ որ եղած է դեսպան Թուրքիոյ՝ Ֆրանսայի, Զուիցերիոյ եւ Իրանի մէջ, կամ հօր՝ Պոլսոյ առեւտրական դատարանի նախագահ Յովհաննէս Պէյի օրինակներով։

1895–ին Տիրան Ալեքսանեան կը մեկնի Գերմանիա եւ Տրէզտէն քաղաքի երաժըշտանոցի ծանօթ դասախօս Քրուցմախէրի մօտ կը հետեւի թաւջութակի դասերու եւ իր ուսուցչին թելադրանքով կը սկսի նուագել Պրամսի նուագախումբին մէջ, ուր աչքի կը զարնէ իր տաղանդով։

Ալեքսանեան 5 տարի կը մնայ Գերմանիա, ուր կը ստանայ բարձրագոյն կրթութիւն եւ շփումներ կ'ունենայ ժամանակի ծանօթ արուեստագէտներու հետ։ Այդ տարիներուն ան կը յօրինէ քանի մը խմբերգներ, զորս կը մեկնաբանէ տեղւոյն բողոքական եկեղեցւոյ երգչախումբը։

1901–ին Տիրան Ալեքսանեան աւարտելով իր ուսումը կ'անցնի Փարիզ, կարճ այցելութիւն մը տալէ ետք իր ծննդավայրին ու ծնողքներուն։

Փարիզեան շրջանը՝ 1901 – 1937, կարելի է նկատել Ալեքսանեանի կեանքի ու գործունէութեան ամէնէն կարեւոր ու ծաւալուն շրջանը, ուր ան կը տիրանայ համաշխարհային համբաւի, շփումներ եւ բարեկամական յարաբերութիւններ կ'ունենայ ժամանակակից մեծերու՝ Քազալսի, Քորթոյի, Էնեսքոյի, Տըպիւսիի եւ – այլոց հետ։ Իր նուագահանդէսներուն ներկայ եղած են Սէն Սանս, Ֆորէ եւ այլ ծանօթ երաժիշտներ, որոնց կողմէ փըրնտռուած արուեստագէտը եղած է Ալեքսանեան, որ մասնակցած է իբրեւ թաւջութակահար զանազան խումբերու՝ Թրիօ, Քուարթոռ եւայլն։ Աւելին, ռումանացի Էնեսքոյի եւ իտալացի Կազելլայի հետ ան հիմնած է Թրիօ մը եւ նուագահանդէսներ տուած Եւրոպայի զանազան քաղաքներու մէջ։

Այնուհետեւ Տիրան Ալեքսանեան կ'ընդլայնէ իր գործունէութեան դաշտը եւ հանդէս կուգայ իբրեւ խմբավար։ Կը հրաւիրուի Փարիզի Էքոլ Նորմալ տը Միւզիքի կողմէ, ուր իրեն կը յանձնուին բացի թաւջութակի դասարանէն նաեւ սենեկային երաժշտութեան երկու դասարաններ եւ նուագախումբի ղեկավարութիւնը։ Հոս, ան կը հիմնէ սէնֆոնիք նուագախումբ մը։

Տիրան Ալեքսանեան, 29 տարեկան,, դժգոհ թաւջութակի ուսուցման գոյութիւն ունեցող եղանակներէն, կը ձեռնարկէ նոր աշխատութեան մը՝ «Թրէթէ թէորիք է փրաթիք տը վիոլոնսէլ» տիտղոսով, ուր կը պարզէ իր տեսակէտները թաւջութակի արուեստին եւ անոր թէքնիքին մասին։ Չորս տարուան տքնաջան աշխատանքէ ետք, 1914–ին Ալեքսանեան կ'աւարտէ իր գործը, զոր Փապլօ Քազալս «թաւջութակի թէքնիքի բառարան» կը կոչէ։ Աշխատութիւնը լոյս կը տեսնէ Փարիզ՝ 1922–ին, Մաթօ հրատարակչականէն, Քազալսի յառաջաբանով (Ֆըրանսերէն եւ անգլերէն)։

Տիրան Ալեքսանեան մօտ բարեկամ էր Քազալսի, որուն նուիրուած բազմաթիւ յօդուածներ գրած է, «Լը Մոնտ Միւզիքալ» թերթին մէջ, ինչպէս «Լա թէքնիք է լ'էսթէթիք տը Փապլօ Քազալս» «Քազալս, էթըր իւմէն է վիրթիւոզ», «Փարլոն էօն փէօ տը Փապլօ Քազալս» եւայլն։ Նոյն թերթին մէջ Ալեքսանեան հանդէս եկած է երաժշտական քննադատութիւններով, ինչպէս նաեւ «Բաց Նամակ» խորագրի տակ մտածումներ յայտնած է ժամանակի երաժշտական հարցերու շուրջ եւ փարիզաբնակ թաւջութակահարներու պարզած իր սկզբունքները թաւջութակի արուեստի ներկայի եւ ապագայ զարգացման կարելիութիւններու մասին։

Ալեքսանեանի համբաւը, իբրեւ թաւջութակահար, կը տարածուի օր ըստ օրէ եւ դուրս կ'ելլէ Եւրոպայի սահմաններէն։ 1925 – 26 թուականներուն հրաւէր կը ստանայ Նիւ Եորքի եւ Ֆիլատելֆիոյ երաժշտանոցներէն՝ իր մեթոտները կիրարկելով թաւջութակի դպրոցներ հիմնելու համար։ Այս հրաւէրին կարելի կ'ըլլայ ընդառաջել միայն 11 տարի ետք։ Հոս, տեղին է մէջբերել Ալֆրետ Քորթոյի ողջերթի խօսքը, ուղղուած Ալեքսանեանի, անոր ի պատիւ կազմակերպուած նուագահանդէսի մը ընթացքին

« Le moment que nous devons, même temporairement, prendre congé d'Alexanian, dans cette Ecole dont il est l'un des fondateurs et où son enseignement de grand musicien a rayonné d'un éclat exceptionnel, est pour nous tous un instant de vrai regret.

« Je sais bien que nous l'eussions mal aimé en lui demandant de renoncer à l'offre flatteuse que viennent de lui adresser les Etats - Unis, qui nous l'enlèvent.

« Je sais que notre attachement eût pris figure d'égoïsme en insistant pour le garder, alors qu'il va, au nom de la France dont il représente si dignement les tendances pédagogiques, faire exceller avec sa méthode, nos méthodes nationales, dans un grand pays ami où sa réputation n'est déjà plus à faire et dans lequel il est assuré d'un succès éclatant.

« Mais je tiens, au nom de ses élèves de la classe de violoncelle, de la classe d'orchestre, de son cours de musique de chambre, de ses amis de l'Ecole et de moi-même qui lui doit tant d'heures d'une collaboration inestimable, à lui dire, avant qu'il ne quitte une maison qui demeurera toute peuplée de son influence, que nul de ceux que je viens de nommer n'oubliera le grand artiste qui lui aura pendant près de vingt ans témoigné tant d'affection et de dévouement.

« Ce qu'y fut son enseignement — ce que sa patiente recherche des éléments psychologiques et physiologiques qui conditionnent le beau musical a dégagé d'une longue expérience, les lignes suivantes qui résument l'important ouvrage auquel il travaille, en définiront le sens et la qualité.

« Heureux les jeunes musiciens américains qui sauront profiter d'un telle discipline. Ils y trouveront avec la plus noble conscience des exigences de leur art, le plus efficace moyen d'en vaincre tous les obstacles et d'en pénétrer l'émouvant et miraculeux secret ».

ALFRED CORTOT

(«Le Monde Musical») —1937

Քորթոյի այս ուղերձը լաւագոյն ապացոյցն է Ֆրանսացի մեծ երաժիշտներու եւ աշակերտներու Ալեքսանեանի նկատմամբ տածած սիրոյն եւ յարգանքին։

Տիրան Ալեքսանեանի կեանքի ու գործունէութեան ամերիկեան շրջանի մասին դժբախտաբար բաւարար տեղեկութիւններ չունինք մեր տրամադրութեան տակ։ Փափաքելի պիտի ըլլար, որ մեծ արուեստագէտի ծննդեան 100–ամեակին առթիւ ամերիկահայ մամուլը եւս անդրադառնար եւ ցայտուն դարձնէր Ալեքսանեանի ամերիկեան շրջանի գործունէութիւնը։

Տիրան Ալեքսանեան մեռաւ 1954–ի ամառը, Շամոնի (Ֆրանսա), ուր սովորութիւն ունէր յաճախ երթալու եւ ամառուան արձակուրդները անցընելու։ Մարմինը կը հանգչի Մոնպլանի ստորոտը

Հակիրճ ակնարկ մը նետելով Ալեքսանեանի տպագրուած գործերուն վրայ կարելի է նկատել այն հոգեկան կապը, որ կը զօդէ զինք իր ժողովուրդի անցեալի մշակոյթին։ Ան իր յօրինումներուն մէջ օգտագործած է հայկական եկեղեցական եւ ժողովրդական մեղեդիները։ Իր գործերէն յիշենք՝ Հայկական փոքր Սուիթը, գրուած լարաւոր խումբի կամ քառեակի համար եւ կազմուած չորս մասերէ՝ · «Խորհուրդ խորին», «Օրօր», «Ալաքեաց» եւ «Հով արէք», Գադթականի երգը՝ ջութակ – դաշնակի կամ զոյգ դաշնակի համար։ Ոչ հայկական յօրինումներէն յիշենք Տէօ Փոէմը՝ երգի ու դաշնակի համար, Ժ'է փլէօրէ տէ լարմ զ'ամէրը եւ Մէ տուլէօր սոն սու լա թէռը։ Ան հեղինակն է նաեւ Պախի թաւջութակի 6 սուիթներու խմբագրութեան։ Այս գործերը եւ ուրիշներ տպագրուած են Փարիզի Մաթօ հրատարակչականի կողմէ։

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհակալութեան խոր զգացումներով պարտք կը նկատեմ արտայայտուիլ այն հոգեկան ապրումներուն համար, որոնք համակեցին զիս յոբելենական օրուան (Ապրիլ 5) ատենները։

Փարիզեան Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը՝ իր վարչակազմով՝ ամէն ջանք ի գործ դրած էր որպէսզի այդ բացառիկ հանդիսութեամբ իր երախտագիտութեան տուրքը մատուցանէ մայր վարժարան՝ Կեդրոնականին եւ անոր երկրատեւ տարիներու վարիչին։

Մեծ է գնահատանքի զգացումս հան-դէպ վարչութեան յարգելի ատենապետ՝ Պր. Պերճ Ճէզվէճեանի եւ իր անխոնջ գործակից՝ Պր. Վահան Նաւասարդեանի։ Նոյնքան ջերմագին շնորհակալութիւններ վարչութեան բոլոր անդամներուն։

Իսկ ինչ կը վերաբերի գեղարուես-տական բաժնին, արուեստի բազմա-տեսակ ելոյթներով՝ իրենց հուրն ու բոյրը սփռեցին սրահին մէջ, խանդա-վառելով հասարակութիւնը։

Կեդրոնական, ազգային կռուան, Ա-բեւմտահայութեան մտքի օրրան, զօ-ղանջներ անլռելի՝ յաւէտ մնան անսա-սան...

ԵԼԻԶ ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆ – ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ԿՈՄԻՏԱՍ-Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 110-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻւ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԳԵՐ ՈՒ ՊԱՐԵՐԳՆԵՐ

իրենց մասնակցութիւնը բերած են՝
ՍՕՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (*մեծծօ*), ՍԻՒԶԱՆՆԱ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ (*ասւիղ*)
ՌԸՆԷ ՄԱՍԻՍ (*պարիթօն*)
ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ
իր մեներգողներով՝ Թէրէզ Քէչէճեան(*ալթօ*), Մկրտիչ Պօղոսեան *եւ* Ռընէ Մարգարեան (*թէնոր*)
Ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

En vente: Auprès des membres de la Chorale SIPAN — KOMITAS
Ainsi que:
Librairie Orientale, H. SAMUELIAN, 51, *Rue Mr. le Prince, Paris* 6e - 326.88.65
Librairie PALOUYAN, 9, *Rue de Trévise Paris* 9e - 523.24.97
Maison de la Culture Arménienne, 17, *Rue Bleue, Paris* 9e - 824.63.89
Maison de la Culture Arménienne, 9, *Rue de Madrid*, 94140, *Alfortville* - 376.55.89
Alimentation NIGOGHOSSIAN, 121, *Av.H. Barbusse*, 95400, *Arnouville* - 985.04.46
Télé - Condorcet, 175, *Av. Jean-Jaurès*, 92140, *Clamart* - 642.56. 17
Maison de la Culture Arménienne, 12, *Rue St. Bazile*, 13001, *Marseille* - 50.15.09
Maison de la Culture Arménienne, 15, *Rue du 24 Avril* 1915, 69150 - *Décines* 49. 42. 97
Tissus André SEMERDJIAN, 53, *Rue Mavier de Montjeau* - 26000, *Valence*
Maison de la Culture Arménienne, 32, *Rue Pourpery* - 26500, *Bourg-les-Valence*
Maison Massis HOES - *Mr.* TACHDJIAN, 7, *Bd. de la Libération* - 26100, *Romans*
Librairie MASSIS - *Mme.* MARDIROSSIAN, 70, *Cours Berriat*, 38000, *Grenoble* 87. 45. 61

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

o

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 14 *ԱՊՐԻԼ*.– Յիշատակ Տասն Կուսանաց։
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ 4·30-ին։

AUTO-ECOLE
MIHRAN
×
FORMATION ACCELERÉE
ou
TRADITIONNELLE
FORFAIT
266, RUE DE CHARENTON
75012 - PARIS
TEL. 628.49.57
Métro:
DUGOMMIER ou DAUMESNIL

Le Restaurant
EREVAN
a ouvert
son magasin de TRAITEUR et de COMESTIBLES
29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT EREVAN
26, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi
40 Sortes de Hors - d'œuvres
25 Sortes de Plats

TRAITEUR EREVAN
29, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 523.44.73
Toutes sortes de Hors-d'œuvre, Charcuterie et Spécialités Arméniennes

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ԱՊՐԻԼ 24–Ի ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ

Կը կազմակերպէ դասախօսութեան ե-րեկոյթ մը.–
« ԻՆՉ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ ՀԱՅ ՄԻՏՔԸ 1915–Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՄԲ
(Գրական, ազգային, քաղաքական, կրօն., արուեստի մարզերուն մէջ)»։
Կը դասախօսեն՝
Շահան Քհնյ. Տէտէեան, Կարօ Փօլատեան, Ժիրայր Միրիճեան, Կարօ Յովսէփեան։
Ընթերցումներ՝ նահատակ գրագէտ-ներու գործերէն)։
Եւ ցուցադրութիւն Փափազի « Հայկ. Ցեղասպանութիւն» ֆիլմին։
Ուրբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 21–ին
Մուտքը ազատ է։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

o

Նուպար Եսայեան (Մեծնոր գիւղացի), կը փնտռէ իր հօրեղբօր՝ Հմայեակ Եսայեանի զաւակները, որոնք ժամանակին Փարիզ կ'ապրէին.–
13, *Rue des Anglais*
Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել
N. JESSAYAN
Scheltusstraat, 29 A
AMERSFOORT — Hollande

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 18–*ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Կը հրաւիր-ւին բոլոր ընկերուհիները։ Կարեւոր օրա-կարգ* 17 ռիւ Պլէօ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Օդափոխութեան կայա-նի արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս 31–*ին։ Դիմել տե-ղական մասնաճիւղերուն եւ Փարիզի մասնաճիւղին՝*
17, Rue Bleue, Paris 9e

×

ՄԵԿՆՈՒՄ ԴԷՊԻ ԿԱՅԱՆ

Փարիզի Յուլիսի խումբը՝ Յուլիս 4–*ին. վերադարձ՝ Յուլիս* 31–*ին։ Դաւառ-ները՝ մեկնում Յուլիս* 11–*ին։ Մնացեալ տեղեկութիւնները յետագային։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հանգուցեալ Գոհար Պաղտասարեանի *մահուան տխուր առիթով, Պուլվար-Օտ-տոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղակա-նութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրնե-րը, փոխան ծաղկեպսակի.– Տէր եւ Տի-կին Գէորգ եւ Ժաք Պաղտասարեան* 200–*ական, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան Գրիգոր, Յակոբեան Գրիգոր, Այրի Տիկին Աւե-տիսեան, Վարդեր, Տէր եւ Տիկին Աճէմ-եան, Տէր եւ Տիկին Տուրնաեան եւ Մե-լիքեան ընտ.* 100–*ական, Պ. Տէրոյեան, Շալճեան ընտ., Ֆ. Կոնէթա, Տէր եւ Տի-կին Ռ. Կոնէթա, Տէր եւ Տիկին Շահին-եան, Աստուր Յովակիմեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէրտէրեան* 50*ական։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Եկեղեցւոյ Վարչութիւնը շը-նորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տի-կին Ազգանոյշ Տէյիրմէնճեանէ իր ամուս-նոյն եւ որդւոյն յիշատակին 100, *Տի-կին* Գայեանէ Պապիկեանի *մահուան ա-ռաջին տարելիցին առթիւ՝ Պր. Գրիգոր Պապիկեան* 150, *Այրի Տիկին Արփինէ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Արթենիկ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Յարութ Յով-հաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Տէր Սահակեան* 100–*ական, Տէր եւ Տիկին Ժան Սիրունեան իրենց հարազատներու յիշատակին* 100 *Ֆ.։*

×

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկե-ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալու-թեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի Եկե-ղեցւոյ պայծառութեան՝ Յարութիւն Քէմէնեանի *մահուան առթիւ։ Պօյաճեան Օհաննէսեան* 10, *Տէր և Տիկին Վարդերես Քէսէմէճեան, Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Սիրանեան* 50–*ական, Տէր եւ Տիկին Քե-ղաչեան Վահան* 30, *Վալանսի Մարզական Միութիւն* 50, *խումբ մը ընկերներ* 60 *Ֆ.։*

×

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թա-ղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նը-ւէրները՝ Գէորգ Քէփէքեանի *յիշատա-կին.– Տիկին Մարի Քէփէքեան, Յարու-թիւն Մօզպուրեան, Էլէն Մօզպուրեան* 100–*ական, Մակի Քէփէքեան* 100 *Ֆ. Տիկնանց Միութեան։*

× Եղիսաբէթ Սուլթանեանի *յիշատա-կին.– Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինաս-եան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Մինասեան* 300–*ական, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մի-նասեան* 200, *Շալճեան ընտ.* 100, *Տէր Տիկին Հայթայեան* 50 *Ֆ. եւ* 50 *Ֆ. Տիկ-նանց Միութեան։*

ARMÉNIE 81

Vu les difficultés d'organisation des voyages en Arménie, trois spécialistes Levon BAGHDASSARIAN, Varoujan SARKISSIAN et Jacques CHELELEKIAN mettent en commun leurs connaissances et leurs expériences dans le souci d'offrir un meilleur service à leur clientèle tout en garantissant chaque départ avec des accompagnateurs qualifiés.

DEPARTS DE PARIS, MARSEILLE ET LYON

DEPARTS	RETOURS	PRIX(*)
09 Mai	22 Mai	4280.-
27 Juin	10 Juillet	4280.-
18 Juillet	31 Juillet	4280.-
03 Août	14 Août	3500.-
15 Août	28 Août	4280.-
05 Septembre	18 Septembre	4280.-
21 Septembre	05 Octobre	4280.-
03 Octobre	16 Octobre	3480.-
21 Novembre	04 Décembre	3480.-
26 Décembre	08 Janvier	3580.-

(*) Préacheminement Lyon + 200 F.; Marseille + 300 F.
Prix étudiés en Décembre 1980, et comprennent: Avion, Hôtels 1ère catégorie, Pension complète, Visites et Excursions.

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Licence Org.: A 1037

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
14
MARDI
14 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.886

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.886

ՆՈՐ ԿԸ ՍԿՍԻ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

Ուրեմն, սկսաւ՝ պաշտօնապէս: Այ–սինքն, նոր մտանք ընտրապայքարին մէջ, մինչ Ֆրանսան երկիր մըն է, որ տեւական կերպով ընտրական շրջան կ'ապրի, մէկը՝ հազիւ վերջացած, միւսը սկսած է արդէն: Ամէն մարդ գիտէ, թէ ով որ ալ ըլլայ յաղթողը, Մայիս 11-ին արդէն, մերձաւոր կամ հեռաւոր երեսփոխանական ընտրութիւններու մասին է, որ պիտի սկսին խօսիլ ու գրել:

Տասը թեկնածու մինչեւ Ապրիլ 26, յետոյ միայն երկու մինչեւ Մայիս 10-ի, վճռական օրը: Տասը թեկնածու, բայց հազիւ 3 – 4 հոսանք: Պառակտուած մեծամասնութիւն մը, որ չորս ներկայա–ցուցիչ ունի, եթէ նոյնիսկ կարելի է ամփոփել սեպել գոնէ երկուքը՝ Տըպրէ եւ Մարի – Ֆրանս Կառօ: Ձախը ունի հինգ թեկնածու, որոնցմէ եթէ անջատենք Մառշէ եւ Ալեթ Լակիյէ, միւս երեքին մօտ տարակարծութեան կէտերը այնքան ալ խոր բնոյթ չունին: Եւ վեր–ջապէս տասներորդ մը, որ յանուն բը–նութեան պահպանման պիտի փորձէ, այս անգամ, թէ որքան համակիր ունի իր շարժումը: Խորքին մէջ, այս առաջին շրջանն է որ կրնանք իսկապէս ամփոփուած մը նկատել, քանի որ հոս խարխափումներ չկայ այլեւս և թիւերուն կա–րելի չէ ըսել տալ ինչ որ կ'ուզուի:

Ընդհանրապէս մէկ կողմ կը դրուին «փոքր թեկնածուները» և հարցը կը կեդ–րոնանայ չորս մեծերուն շուրջ, որոնց երեքը առաւելութիւն մը ունին չորրոր–դին վրայ, որպէս Նախագահ՝ անցեալ չունենալ: Այդ իսկ պատճառով նուազ կրնայ խանդավառել եւ մանաւանդ յոյ–սեր ներշնչել, ինչ որ կ'ըսէ Ժիսքար տ'Էսթէն, քանի որ եօթնամեայ հաշուե–կշիռը խօսուն է ինքնին եւ դժուար է համոզուիլ թէ մէկը նոր – նոր պիտի ը–նէ ինչ որ չըրաւ 1974–էն ի վեր, եթէ նոյնիսկ ընդունինք թէ վերընտրութեան մը պարագային, Նախագահ Ժիսքար պիտի ստիպուէր տարբեր քաղաքականու–թիւն վարել ներքին թէ արտաքին ճա–կատներուն վրայ:

Միւս երեքը նոր ապագայ մը կրնան խոստանալ եւ ինչ կը վերաբերի Մառ–շէի, որուն լոզունգն է՝ փոփոխութիւնը, կասկած չկայ որ եթէ ընտրուէր – որքան ալ հաւանականութիւն չըլլայ – կրնար տէրը մնալ իր խոստումին, քանի որ իսկական եւ հիմնական փոփոխութիւն մը պիտի բերէր, բայց ա՛յդ փոփոխութիւ–նը, երկրին մեծամասնութիւնը չուզեր, եթէ նոյնիսկ բանուորներու մէկ մասին, պատրանքը կը տրուի թէ իրենց հարցե–րուն լուծումը պիտի բերէ համայնավա–րութիւնը:

Շիրաք, բնական է որ կարենայ ողե–ւորել մեծամասնութեան հոսանքէն՝ ա–նոնք, որոնք յուսախաբ Ժիսքար տ'Էս–թէնէն, իր մէջ կը տեսնեն նոր շունչ ու եռանդ եւ աւելի վճռականութիւն: Ու կը մնայ ան, որ եթէ նոյնիսկ նոր մարդ մը չէ, կը ներկայացնէ կուսակ–ցութիւն մը, որուն հիմնական սկզբունք–ները կը խորհրդանշեն զանգուածներու հարազատ բաղձանքները: Միթերանի գլխաւոր առաւելութիւնն է, այս անգամ եւ գոնէ առաջին շրջանին, պատանդը չըլլալ համայնավարներուն: Հաւանա–բար, շատեր նախընտրէին, որ Ռօ–քառ բերէր ընկերվարութեան ձայնը, քան այս յապաղած ընկերվարականը, որուն քաղաքական անցեալը, թերեւս, շատ ընդառաջ է իրեն, բայց եւ այնպէս իր կողմնակիցները անձէն անդին, կըր–նան տեսնել իր շրջապատը, ուր չեն պակ–սիր նոր ու կարող ուժեր, որոնք կրնան պատասխանատուութիւններ ըս–տանձնել այս երկրին մէջ, նոր վաղոր–դայններու համար:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՓ ՔԱՆԱՎԵՐԱԼ

«ԿՈԼՈՄՊԻԱ» ՄԵԿՆԵՑԱՒ ԲԱՅՑ ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Անջրպետի նուաճումը առաջին անգամ կը կատարէր Խորհ. Միութիւնը, երբ ճիշդ քսան տարի առաջ, 1961 Ապրիլ 12–ին Եուրի Գագարին, առաջին մարդն էր, որ անջրպետ կը ղրկուէր: Քսան տարի ետք, Միացեալ – Նահանգներն են որ հպարտութիւն կը ցուցադրեն վերագրաւելով անջրպետի հետազօտութեան մէջ առաջին դիրքը, քանի որ եթէ «անջրպետային մաքոքը» վերադառնայ Երեքշաբթի օր, ուր որ նախատեսուած է (Քալիֆորնիա) եւ էջքը կատարէ, կը նշանակէ թէ յաղթանակը կատարեալ է: Արդարեւ, առաջին անգամն է որ ղրկուած այերա–նաւը կրկին օգտագործելի է, այսինքն Գոլոմպիա կէս – հրթիռ, կէս – օդանաւ է եւ երկու այերանաւորդները Եունկ եւ Քրիփէն իրենք տէրն են գործիքին, զոր իրենք կը վարեն: Կիրակի առաւօտ ժամը 7–ին է, որ միլիոնաւոր Ամերիկացիներ բայց նաեւ ուրիշներ կը դիտէին արձա–կումը այս նոր տեսակի այերանա–ւին, որ կոչուած է երթուդարձ ապա–հովել: Կը մնայ սակայն որ վերադարձն ալ նոյնքան յաջող ըլլայ որքան մեկնու–մը եւ այդ ուղղութեամբ որոշ մտա–հոգութիւններ կային Երկուշաբթի օր, այերանաւին ջերմային ծածքը վնաս–ուած ըլլալով բայց Եուսթընի անջրպե–տային հակակշռի կեդրոնին մէջ, հան–դարտութիւն կը տիրէր: Վերադարձի ճամբուն վրայ Գոլոմպիա պէտք է 28 հազարէն 300 քիլոմեթրի իջեցնէ իր արագութիւնը, կէս ժամուան ընթացքին, եւ Քալիֆորնիա իջնէ 36 անգամ շրջանն ընելէ ետք աշխարհի:

Այս ամբողջը արժած է տասը տար–ուան ճիգ եւ 50 միլիառ Ֆրանք: Նոր շրջան մը կը բանայ անջրպետի նուաճու–մին մէջ, բայց նաեւ, ինչպէս բոլոր մեծ գիւտերը, կրնայ նաեւ զինուորական նոր «դետիններու» ճամբայ բանալ:

———×———

ՖՐԱՆՍԱ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

Եւրոպա Թիւ մէկ ձայնասփիւռի կա–յանին «մամուլի ակումբին» առջեւ է, որ Կիրակի երեկոյ Ժիսքար տ'Էսթէն բա–ցատրեց թէ ինչո՛ւ պէտք է անպայման իրեն ի նպաստ քուէարկել: Նախ կ'ըսէ թէ տեւականօրէն ձգտիլ եօթնամեայ կործանէութիւնը, կը նշանակէ ձգտիլ ինչ որ Ֆրանսացիները ըրած են եօթը տարի, այլ խօսքով Նախագահը կը նոյ–նանայ Ֆրանսացիներուն հետ եւ կ'ուզէ որ վարած քաղաքականութեան պատաս–խանատուութիւնը միայն ինք չկրէ: Ինք է՝ յոյսի Նախագահը եւ կ'ուզէ որ յա–ռաջիկայ տարիներուն ընթացքին Ֆրան–սա երրորդ մեծ պետութիւնը դառնայ Միացեալ – Նահանգներէն եւ Ճափոնէն ետք: Նախագահ – թեկնածուն չի հաս–կնար թէ ի՞նչպէս համայնավար նա–խընտրութիւններ կան Ֆրանսայի մէջ, քանի որ Ֆրանսացիները համայնավար վարչակարգ չեն ուզեր եւ ըստ իրեն հա–մայնավար ձայներու համեմատութիւնը, այս անգամ 15%–ի պիտի հասնի միայն: Եզրակացութիւնն այն է թէ ընտրութիւ–նը սա է՝ ինք կամ՝ անել:

Փարէ տէ Փրէնսի մէջ է, որ Շաբաթ օր, Ժաք Շիրաք հաւաքած էր 45 հազար հոգի եւ կոչ ըրաւ իր հայրենակիցնե–րուն, որպէսզի վերադտնեն Ֆրան–սան, զոր գաղջ ու տաքար կը գտնէ:

Մարսէյլի մէջ 40 հազար հոգիի առջեւ է, որ Մառշէ ջանաց համոզել թէ ձախի յաղ–թանակը կ'ուզէ: Երկուշաբթի առաւ–օտ արդէն, Իւմանիթէ կը խորագրէ՝ «Ըն–կերվարական – համայնավար կառավա–րութիւն մը կ'ուզէ՞ք, Մառշէ քուէար–կեցէ՛ք»: Վերջերս արդէն Մառշէ բաւա–կան ջուր խառնած է իր գինիին, այ–սինքն պակսեցուցած է հակաՄիթերան յայտարարութիւնները թէեւ բոլորովին չէ ջնջած քանի որ կ'ըսէ, ան ալ Կաս–թոն Տէֆէռի քաղաքին մէջ. – «Ոմանք կ'ըսէին վերջերս թէ կը վախնանք պա–տասխանատուութիւններ ստանձնել, սը–խալ է, բացարձակապէս սխալ: Պատ–րաստ ենք, կը պահանջենք, կառավա–րութեան կուսակցութիւն մըն ենք, որ–պէսզի փոփոխութիւն ըլլայ Ֆրանսայի մէջ: Բայց, ահա, փոփոխութեան ճամ–բուն վրայ խոչընդոտ մը կայ՝ Ֆ. Միթե–րանի բռնած ուղղութիւնն է»:

Վերջապէս, ընկերվարական թեկնա–ծուն Շ ա բ ա թ օր կը շրջէր Լանկըտոք – Ռուսիյոն, ապա Տիժոն, ուր Կիրակի օր, ոգեկոչեց Պո–քասայի հարցը, յայտնելու համար թէ վրդոված չէ այն բանին համար որ կը կարծուի այլ անոր համար որ Հանրա–պետութեան Նախագահը այդքան տեւեն գուրգուրանքի եւ «ազգականական» կա–պեր պահած է խաւաքարտէ կայսեր հետ: Ինչպէս միշտ Միթերան կը միախառնէ զարգացումը, հեգնանքը, հռետորութիւ–նը եւ կ'ազդէ ունկնդիրներուն վրայ:

———×———

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԺՈՂՈՎԸ

Լիբանանեան տագնապը նախ գլխաւոր նիւթն եղաւ Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարար՝ զօր. Հէյկ.ի եւ Ժիսքար տ'Էսթէնի խօսակցութեանց եւ այս առթիւ պարզուեցաւ թէ նոյն տե–սակէտն ունին կարգադրութիւն մը գըտ–նելու ձեւին մասին:

Փարիզ կանչուած էին նաեւ Լիբանա–նի եւ արաբական կարգ մը երկիրներու դեսպանները խորհրդակցութեան հա–մար:

Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի առաջարկն է Միացեալ – Ազգերու նոր ուժ մը հաս–տատել Լիբանան, նախ ապահովելու համար հրադադար մը, ապա պահպա–նելու համար այդ հրադադարը: Այս խօսակցութեանց առթիւ, լիբանանեան կառավարութիւնը յայտնած է թէ ոչ մէկ նախաձեռնութիւն կրնայ առնուիլ առանց նախապէս Լիբանանի պաշտօնական իշ–խանութեանց հաւանութիւնն առնելու: Քուէյթ շատ աւելի անզիջող, յայտնած է թէ դէմ է որեւէ միջազգայնականաց–ման:

× Լիբանանցի 22 ծանր վիրաւոր Փա–րիզ հասան առջի օր խնամուելու համար ֆրանսական հիւանդանոցներու մէջ: Ա–նոնց մէջ կ'ինէր եւ երախաներ կան: Տեղւոյն վրայ կրակը դադրած կը թուի թէեւ Շաբաթ օր, Պէյրութի մէջ հոս – հոն միջադէպեր պատահած էին եւ 5 մեռեալ ու 12 վիրաւոր կար: Զահլէ բոլորովին սուրիական ուժերուն ձեռքը ան–ցած է այլեւս եւ եթէ կրակը հոն ալ դադրած է սնունդի պակասը մտահոգիչ համեմատութիւններ առած է եւ փորձ կ'ըլլայ որ Սուրիացիք պաշարումը վեր–ցնեն եւ կարելի ըլլայ ուտեստեղէն հաս–ցնել:

× Ֆիկառօ–ի թղթակիցը կը նկարա–գրէր Երկուշաբթի առտու, Ծաղկազար–դի պատարագը Աշրէֆիէի մէկ եկուղին մէջ, բազմաթիւ եկեղեցիներ վնասուած ըլլալով, ու կը գրէր. – «Ժամը 11–ին, Հայր Կոմիտաս հասաւ, ժպտուն, ապա–հովութիւն ներշնչելով: Արդէն 5 պատա–րագ մատուցանած էր ուրիշ եկուղներու մէջ»...:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԸՍՈՂԸ՝ ԹՈՒՐՔ Է

Շաբաթ, 11 Ապրիլ Թուականի «Թէր–ճիւման»ի մէջ տեղ կը գտնէր հետեւեալ լուրը. –

«Ամէն Չորեքշաբթի, 19·30 – 20·00–ի միջեւ ձայնասփռուող կատարող Պելժիոյ Պետական Ձայնասփիւռը՝ Ռ.Թ.Ֆ.Պ.–ի Թրքերէն յ ա յ տ ա գ ր ի ն մէջ, Թ ո ւ ր ք համայնքին ուշադ–րութիւնը այլ տեղ կեդրոնացնելու հա–մար՝ արտասահմանի (Թուրք) դիւանա–գէտները սպաննել տալով՝ Հայերը պա–տասխանատու հռչակելուն մասին կաս–կածներ յայտնած են:

«Յայտագիրը վարող՝ Նազըմ Ալ–փաթլը, առջի իրիկուան (Չորեքշաբթի, Ապրիլ 8) ձայնասփռումի ընթացքին՝ «Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Թուրքիոյ կացութիւնը քօղարկելու եւ հասարակութեան ուշադրութիւնը այլ տեղ գրաւելու համար, թուրք դիւանագէտներուն հայկ. դիմակին տակ՝ թրքական իշխանութեանց կողմէ սպաննուած ըլլալը» յայտնած է»:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 7 – 9)

ՀԱՅ ԲԵՄԱԴԻՐԻՆ ՓԱՍՏԱՆԿԱՐԸ ՕՊԵՐՀԱՈՒԶԸՆԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Օպըրհաուզըն քաղաքին մէջ (Արեւմըտեան Գերմանիա) տեղի ունենալիք կարճ շարժանկարներու աւանդական միջազ–գային փառատօնին յայտագրին մէջ առնուած է նաեւ Ռուբէն Գեւորգեանցի «Բարի հետք» ժապաւէնը: Էմանուէլ Մանուկեանի սենարիոյով ստեղծուած ժապաւէնը, որ կը խօսի 80–ամեայ նկարիչ Ասատուր Ճերմակեանի մասին, Խորհ. Միութեան փառատօնին ներկայացուցած շարժանկարներէն միակ փաստանկարն է: Ռուբէն Գեւորգեանցի շարժանկարները ցուցադրուած են Խորհ. Միութեան կարգ մը քաղաքները, ինչպէս նաեւ Լեհաստան, Ֆրանսա եւ Արեւմտեան Գերմանիա: Մրցանակներ շահած է Խորհ. Միութեան մէջ եւ արտասահման: Իր ծանօթ շարժանկարներն են «Ներշնչանք», «Մի լուսանկարի հետքերով», «Ընտանիք», «Հայկական աչքեր», «Լեռների պարը», «Ժամանակների հանդիպումը» եւ «Խոհեր»:

ՄԱՐՍԷՅԼ – Հ.Մ.Ը.Մ.

Մարսէյլի Հ–Մ.Ը.Մ. – Արծիւը Կիրակի Ապրիլ 12–ին, իր դաշտին վրայ (Սենափրիքս) 2 – 2 հաւասար արդիւնք ձեռք ձգեց Սէն – Մարսէյլի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ մէկ թաղամասին՝ Պրիքստընի մէջ շատ բուռն բախումներ պատահած են Անթիլլեցիներու եւ ոստիկանութեան միջեւ, ցեղապաշտական ծանր բնոյթ առնելով: Աւելի քան 100 ոստիկան վիրաւորուած է, 200 սեւամորթ ձերբակալուած են:

ՄԱՔՍԻՄ ԵՒ ԴԻՄԻՏՐԻ ՇՈՍՏԱԿՈՎԻՉ, զաւակն ու թոռը խորհրդային ծանօթ երաժշտին քաղաքական ապաստանի դիմում ըրին Արեւմտեան Գերմանիա: Նըւագահանդէս մը ետք է, Ֆիւրթ (Նիւրընպէրկի մօտ), որ դաշնակցային իշխանութեանց պաշտպանութիւնն ուզեցին:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՃԱԽՆԵՐԸ

Լենինականը հինէն ի վեր ծանօթ է մշակութային իր աշխոյժ կեանքով: Ատենով մը, համաքաղաքացի արուեստաբան Ռուբէն Զարեան Լենինականը կը նկատէր ամէնէն թատերասէր քաղաքը Հայաստանի մէջ: Վկայ՝ 115-ամեայ ճամբայ կտրած թատրոնը:

Գիւմրի – Լենինականը ծանօթ է յուշարձան – կոթողներով, նուրբ զարդանախշերով, կամարակապ դարպասներով եւ պատշգամներով, բնակելի եւ մշակութային շէնքերով, շուրջ տասի հասնող եկեղեցիներով, գրողներու, նկարիչներու եւ ազգային արհեստներու վարպետներու առատութեամբ, որոնք արուեստի աքանչելի գործեր ստեղծած են, աւելի քան հարիւրամեայ պատմութիւն ունեցող տպագրութեամբ:

Քաղաքը հռչակ ունի իր գուսաններով, երգիչներով ու երաժիշտներով: Յիշենք՝ Ջիվանին, Շերամը, Ֆահրադը, Խայաթը, Արմէն եւ Նիկողայոս Տիգրանեանը, Զարուհի Դուլուխանեանը, Լեւոն Սաղոյեանը, Կարօ Զաքարեանը, Վարդգէս եւ Շարա Տալեանը եւ ուրիշներ: 1912-ին, Հայաստանի մէջ առաջին անգամ հոն էր, որ բեմադրուեցաւ Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերան: Քաղաքին մշակութային կեանքը բուռն զարգացում արձանագրեց վերջին տասնամեակներուն: 1921-ին Ալեքսանդրապոլի մէջ, լուսաւորութեան բաժանմունքի կողքին, կազմակերպուեցաւ 10 հոգիէ բաղկացած երաժշտական խումբ մը՝ երգահան Նիկողայոս Տիգրանեանի ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ: Քաղաքի լուսաւորութեան վարիչի որոշումով Շարա Տալեան 1923-ին կը նշանակուի նոր ստեղծուած Օփերայի դերասանական խումբի կազմակերպիչ: 1924 Յունիսին տեղի կ'ունենայ Օփերայի բացումը «Ֆաուստ» օփերայով: Կարճ ժամանակուան մէջ կը ներկայացուին նաեւ «Քարմէն» օփերան եւ «Սիլվա», «Կէյշա» ու «Հարեմի գաղտնիքները» օփերէթները: Նոյն տարին, Դանիէլ Ղազարեանի ղեկավարութեամբ, Լենինականի մէջ կազմակերպուեցաւ երաժշտական արուեստանոց մը:

Ներկայիս Լենինականը ունի երաժշտական վեց դպրոցներ, ինչպէս նաեւ Ուսուցիչներու Տունը եւ Հիւսուածեղէնի Բանուորներու Մշակոյթի Պալատին առընթեր բանող երաժշտական արուեստանոց – դպրոցները: Լենինականի երաժշտական դպրոցները կը կրեն Արմէն եւ Նիկողայոս Տիգրանեանի, Կոմիտասի, Շերամի, երաժիշտ – մանկավարժ Արշակ Բրուտեանի անունները:

Կարա Մուրզա երաժշտական ուսումնարանը 46 տարուան պատմութիւն ունի: Ներկայիս եօթը մասնագիտութիւններու գծով (դաշնակի, լարաւոր, փողաւոր եւ ժողովրդական նուագարաններու, երգի, խմբավարութեան եւ երաժշտութեան տեսութեան) 370 տղաք ու աղջիկներ կ'ուսանին հոն:

Ուսումնարանի ջազի եւ երգ – նուագախումբի համոյթները, կանանց 50 հոգինոց երգչախումբը գործօն մասնակցութիւն կը բերեն թէ՛ ուսումնարանի եւ թէ քաղաքի ու մօտակայ շրջաններու մշակութային կեանքին. յաճախակի համերգներով եւ գրական – երաժշտական ձեռնարկներով հանդէս կուգան հիմնարկներու եւ դպրոցներու մէջ:

Համերգի սրահի վերածուած է Ս. Փրկիչ Եկեղեցին, որ Անիի Մայր տաճարի ճիշդ պատճէնն է եւ այնքան ճարտարօրէն կառուցուած Թադէոս Անտիկեանի կողմէ: Հայ համերգի Լենինականի մասնաճիւղին առընթեր կը բանի պետական սենեկային նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Սերգէյ Մացոյեանի:

Հանրակրթական դպրոցներու, մասնագիտական – թեքնիք ուսումնարաններու եւ հիմնարկներու մէջ, արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու մշակոյթի պալատներու եւ բանուորական ակումբներու, քաղաքապետարանի մշակոյթի տուներու առընթեր ստեղծուած են գեղարուեստական սիրող տասնեակ խումբեր, որոնց մէկ մասին շնորհուած է «ժողովրդական» կոչում: Խումբերէն մաս մը հանդէս եկած է արտասահմանի կարգ մը երկիրներու մէջ: Թիւ 1 մշակոյթի տան «Բիայնա» երգիչ – նուագախումբը մասնակցած է Խորհ. Միութեան ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման ցուցահանդէսին կազմակերպուած համամիութենական մրցումին եւ պարգեւատրուած մետալով:

Լենինական ծնած է Խորհ. Միութեան ժողովրդական նկարիչ – պետական մրցանակի դափնեկիր Սերգէյ Մերկուրով, որուն անունը կը կրէ Անդրկովկասի մէջ հնագոյն նկարչական դպրոցը, հիմնուած 1921-ին: Սկզբնական շրջանին եղած է արուեստանոց, իսկ 1936-ին վերածուած է դպրոցի: Ունի նկարչութեան, ձեւաւորման, յարդարական – կիրառական արուեստի բաժիններ: Աշակերտներու աշխատանքները միշտ կը ցուցադրուին քաղաքի, միութենական եւ միջազգային ցուցահանդէսներու մէջ, արժանանալով վկայականներու եւ մետալներու:

Տէրեան փողոցին վրայ պահպանուած է Մերկուրովի տունը, որ կը վերածուի թանգարանի եւ պատրաստ կ'ըլլայ անուանի քանդակագործի ծնդեան 100-ամեակին հանդիսութեան օրերուն, այս տարեվերջին: Մօտ ատենէն Արմէն եւ Նիկողայոս Տիգրանեանի տունն ալ թանգարանի կը վերածուի:

Հայաստանի նկարիչներու Միութեան անդամներէն շատեր Շիրակի բարբեր հողի ծնունդ են: Յիշենք Երանուհի եւ Մարիամ Ասլամազեանը, Պետրոս Բայբուրդցեանը, Կարօ Տիրատուրեանը, Խաչիկ Եսայեանը, Մինաս Աւետիսեանը, Յակոբ Անանիկեանը, Շանթ Սարգսեանը եւ բազմաթիւ ուրիշներ: Արհեստավարժ վարպետութեան հասած են նկարիչ Վռամ Նալչաջեան եւ ասեղնագործ – նկարչուհի Վարիա Գեոլեցեան:

1978-ին բացուեցաւ Հայաստանի Պետական Պատկերասրահի Լենինականի բաժանմունքը: Երկյարկանի այս շինութեան մէջ կան արուեստի զանազան գործեր: Նոյն տարին կառուցուեցաւ նաեւ մանկական պատկերասրահը՝ արուեստանոցով: Այդ մարզին մէջ մեծ նպաստ ունեցած է Երեւանի Գեղարուեստա – Թատերական Հիմնարկի արդիւնաբերական գեղագիտութեան բաժնէն շրջանաւարտ Սուսաննա Մկրտչեան, որ տնօրէնուհին է պատկերասրահին: Հոն կը յաճախեն 130 մանուկներ, որոնց գործերը կը ցուցադրուին ոչ միայն պատկերասրահին մէջ, այլեւ բժշկական հիմնարկներու, մանկապարտէզներու եւ դպրոցներու մէջ: Պատկերասրահի աշակերտներու 120 գործեր ղրկուած են Իւնեսքոյի կազմակերպած մանկական ցուցահանդէսին, որ շրջած է տասը երկիրներ:

Գեղագիտական դաստիարակութեան լաւագոյն օճախներու վերածուած են Արուեստի Աշխատողներու Տունը եւ Երիտասարդութեան Պալատը:

Աւանդութիւն ունի նաեւ Լենինականի թատերական կեանքը: Ասքանազ Մռաւեան պետական տռամաթիք թատրոնը, որ Աշխատանքի Կարմիր Դրօշ շքանշանով պարգեւատրուած է, մինչեւ 1938 կոչուած է երկրորդ պետական թատրոն (հիմնուած է 1928-ին): Այս թատրոնին հետ կապուած են հայ մշակոյթի բազմաթիւ երախտաւորներու անունները, ինչպէս՝ Բարկէն Գաբրիէլեան, Թաթիկ Սարեան, Լեւոն Զօհրաբեան, Արծրունի Յարութիւնեան, Արմէն Արմէնեան, Յոլակ Ամերիկեան, Եկատերինա Դուրեան – Արմէնեան, Մելիքսէթ Սվախչեան, Կարօ Արծրունեան, Արտաւազդ Փաշայեան, Մկրտիչ Ջանեան, Լեւոն Քալանթար, Սուրէն Քոչարեան, Վահրամ Փափազեան, Վարդան Աճէմեան եւ բազմաթիւ ուրիշներ:

45 տարուան պատմութիւն ունի Լենինականի խամաճիկներու թատրոնը, որ իր տեսակին մէջ Հայաստանի առաջին հաստատութիւնն է: Հիմնադիրն է Մոսկուայի խամաճիկներու թատրոնէն շրջանաւարտ Յասմիկ Գէոզալեան: Այս թատրոնին մէջ մեծ աշխատանք տարած է բեմադիր Ստեփան Ալիխանեան, որուն «Ազահ մարդը», «Գիքորը», «Ոսկէ ձկնիկը» եւ այլ թատերախաղերը առաջին ներկայացումները հանդիսացած են մանկական թատրոնին:

Լենինականի մշակութային կեանքին մէջ իրենց յատուկ տեղը ունին երկրաբանական թանգարանը, Բագրատ Ղարիբջանեան եւ Աւետիք Իսահակեան տուն – թանգարանները, ազգագրական թանգարանը, Աւետիք Իսահակեանի անունը կրող գրադարաններու կեդրոնացած համակարգը իր 16 մասնաճիւղերով: Քաղաքին մշակութային կեանքի աշխուժութեան կը նպաստեն նաեւ շուրջ 50 հանրակրթական դպրոցները, Ստեփան Շահումեանի անունը կրող «Բարեկամութիւն» մշակոյթի եւ հանգիստի զբօսայգիները, «Հայպետնախագիծ» հիմնարկի Լենինականի թիւ 4 արուեստանոցը, ճարտարապետները, գրասէրները, գրողները, երգչախումբերն ու թատերախումբերը:

ՌՈԲԵՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՔԱՏԱՖԻԻ ՏԵՍԻԼՔՆԵՐԸ

Գնդ. Քատաֆի, որ առաջին օրէն իսկ մեծ համարում եւ հիացում ունեցած է Եգիպտոսի նախկին Նախագահ Նասըրի հանդէպ, ինքզինք, ըստ երեւոյթին, անոր յաջորդը կը նկատէ: Յամենայն դէպս կը բաժնէ անոր տեսակէտները թէ՛ ազգային եւ թէ՛ միջազգային հարցերուն մէջ:

Նասըրի հայեցակէտերուն անդրադառնալով կ'ըսէ.– Կ'ընդունիմ Նասըրի տեսակէտները երբեակ առաջադրութիւններու մասին՝ Համարաբականութիւն, Համիսլամութիւն եւ Համափրիկէութիւն: Սակայն մենք մաս կը կազմենք նաեւ աշխարհին: Որով մեր շրջապատը պէտք է ընդլայնել եւ հրապարակ դրուած հայեցակէտերուն շարքը վերածել չորսի»:

Այլեւս հասկնալի կը դառնայ, թէ ինչո՞ւ Լիբիոյ ինքնակալը ո՛չ միայն «վճիններ» կ'արձակէ աջ ու ահեակ, այլեւ կը փորձէ իր ազդեցութիւնը տարածել մինչեւ Փիլիպեան կղզիներու հարաւը (մահմետական բնակչութիւն) եւ մինչեւ Հիւս. Իրլանտա: Այս կապակցութեամբ կ'ըսէ՝ «Հիւս. Իրլանտան անբաժանելի մասն է Իրլանտայի Հանրապետութեան: Իրլանտացիք տարբեր են Անգլիացիներէն»:

Չորրորդ հայեցակէտին շրջագիծին մէջ, Քատաֆի 1976-ին պայմանագիր մը կը կնքէ Մոսկուայի հետ՝ մեծաքանակ զէնքերու գնումի համար: Ասով ինքնակալը հնարաւորութիւն կ'ունենայ խորհրդային զէնքեր տրամադրելու օտար ահաբեկչական կազմակերպութիւններուն.– ԻՐԱ, Պաատէր – Մայնհոֆ, Ճափոնական Կարմիր Բանակը, Արաբ ծայրայեղ խմբակցութիւնները, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ եւ Հարաւ. Եմէնի համայնավար խմբակները:

Միշտ նոյն հայեցակէտէն առաջնորդուելով, Քատաֆի այսպէս ըսած գործօն քայլերու կը դիմէ: Պէտք չէ մոռնալ, թէ 1973-ին, երբ Լիբիա ժամանակաւոր կերպով Եգիպտոսի հետ դաշնակցային կապեր հաստատած էր, կը հրամայէ եգիպտական ընդծովեայի մը, որպէսզի այս վերջինը ականահարէ Քուին Էլիզապէթ նաւը, ուր տեղ գրաւած էին հրեայ զբօսաշրջիկներ, եգիպտացի հրամանատարը չի հնազանդիր:

Գնդապետին հայեցակէտերուն պէտք է վերագրել այն իրողութիւնը, որ կը ձգտի իր ազդեցութեան, – եւ ասով իր տիրապետութեան, – ոլորտը ընդլայնել Սահարայէն հարաւ՝ Սուտան, Նիժերիա, Չատ, որուն երրորդ մեծագոյն քաղաքը՝ Քանօ, մահմետական կարեւոր կեդրոն մըն է:

Չատի դրուածը այս հոլովոյթին մէկ երեսը կը պարզէ: Այսինքն՝ մահմետականութեան եւ արաբականութեան տարածումն եւ հաստատումը Ափրիկէի կեդրոնը: Ասոր կը նպաստէ այն փաստը, որ մահմետականութիւնը ամէնէն տարածուն կրօնքը կը մնայ ներկայիս, (Կաթողիկէ Եկեղեցին եւ Շաբաթապահ Ատվենթիսթ յաջորդական տեղերը կը գրաւեն) այս շրջագօտիին մէջ:

Մինչեւ ո՞ւր կրնայ յառաջանալ ինքնակալը: Այլ խօսքով տարածել իր ազդեցութիւնը շնորհիւ իր նիւթական հարստութիւններուն, ամբարած զինամթերքին եւ ժամանակէ մը ի վեր իր կազմած Մահմետական Լեգէոնին: Արդէն իսկ Արաբ երկիրներ դիրք կը բռնեն Գնդապետին դէմ այն մտահոգութեամբ, թէ այս վերջինը կը ձգտի խարխլել իրենց պետական եւ, նոյնիսկ, ազգային կառոյցները, անջատողական շարժումները հրահրելով:

Այսպէս կամ այնպէս, Քատաֆի տեսիլքներ ունի եւ կը փորձէ զանոնք իրականացնել:

Թ. Ա. Թ.

Էլիզ Այվազեան – Գաւուքճեանի

ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Վերջին ամիսներուն, երբ Փարիզի հայկական կեանքը խճողուած էր պարահանդէսներով, ճաշերով, ճոխ երաժշտութեան երեկոյթներով եւ դասական դարձած այլ ձեռնարկներով, Կիրակի, Ապրիլ 5-ին Կիմէ թանգարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած ցերեկոյթը, իր տեսակին մէջ, նոր շունչ մը կը բերէր մեր գաղութի կեանքին: Այդ օրը կը մեծարուէր հայ ուսուցիչ մը, կրթական մշակ մը յանձին Պոլսոյ Կեդրոնական Ազգ. Վարժարանի նախկին տնօրէնուհի Տիկին Էլիզ Այվազեան – Գաւուքճեանի: Յոբելենական ցերեկոյթը երախտագիտական արտայայտութիւնն էր Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան:

Ժամը 16.15-ին հանդիսութեան բացումը կը կատարէր կազմակերպող միութեան նախագահը՝ Պերճ Ճէզվէճեան, ողջունելով ներկայութիւնը Խորհ. Միութեան Փարիզի դեսպանատան երկու հայ քարտուղարներուն, գաղութիս հայկական զոյգ վարժարաններու տեսուչներուն եւ հայկական մամուլի ներկայացուցիչներուն: Օրուան բանախօսն էր Միութեան քարտուղարը՝ Վահան Նաւասարդեան, որ տալէ ետք յոբելեարին կենսագրականը (գլխաւոր մասերը տես «Յառաջ» Ապրիլ 4-ի թիւին մէջ), վեր առաւ Տիկին Էլիզ Այվազեան – Գաւուքճեանի բեղուն գործունէութիւնն ու արի կեցուածքը իբրեւ տնօրէնուհի Կեդրոնական Վարժարանի, հաստատութեան ամէնէն դժուար ժամանակաշրջանին՝ 1939-1949 տասնամեակին: Բանախօսը նշեց նաեւ, որ յոբելեարը, բացի ցայժմ հրատարակած բազմաթիւ յօդուածներէ, ունի անտիպ գործեր՝ հոգեբանական, կրթական եւ մանկավարժական հարցերու մասին:

Գեղարուեստական յայտագիրը բաղկացած էր հայկական արուեստի՝ երաժշտութիւն, պար, երգ եւ թատրոն, ներկայացումներէ:

Առաջին բաժնին, դաշնակահարուհի Յասմիկ Սիւրմէլեան եւ թաւջութակահար Ճէյմս Լիոն մեկնաբանեցին Գուրգէն Աղամեանէ չորս գործեր՝ Գարնանային, Լիրիկական երգ, Յուշեր եւ Արտաշատի պար, զգայնութեամբ եւ յօրինումներու յատկանիշներու արտայայտութեամբ, իսկ Շոփէնի Փոլոնէզ Պրիյանթի մեկնաբանութեան մէջ ցայտուն էին ուժականութիւնը, արագութիւնը եւ ճշգրտութիւնը:

Երկրորդ բաժնին «Նաւասարդ» պարախումբը ներկայացուց Ձկնորսներու պար, Ուզուն Տարա, Վաղարշապատ եւ Շալախօ պարերը: Հակառակ բեմին անյարմարութիւններուն, «Նաւասարդ»ի տղաքն ու աղջիկները կրցան երեւան հանել հայկական տոհմիկ եւ գեղջկական մեր պարերուն ազգային յատկանիշները եւ ցուցաբերել ներդաշնակ եւ ճկուն մեկնաբանութիւն մը:

Այնուհետեւ Միհրան Էլմայեան (թենոր), դաշնակի ընկերակցութեամբ Կոմիտաս Գէորգեանի, մեկնաբանեց հայկական դասական չորս երգեր՝ Կոմիտասի Անտունին եւ Հայաստանը, Տիգրան Չուխաճեանի Գարունը եւ Բ. Կանաչեանի Բամ Փորոտանը (խօսք՝ Հ. Ղ. Ալիշանի): Երգիչը կրցաւ յաջող մեկնաբանութիւն մը տալ Գարուն եւ Բամ Փորոտան երգերուն, ինչ որ պարագան չէր Կոմիտասի Անտունիին եւ Հայաստանին:

Գեղարուեստական յայտագիրը վերջ կը գտնէր Տ. Կամսարականի «Վարժապետին աղջիկը» թատերախաղէն դրուագի մը ներկայացումով, «Բեմասիրաց» թատերախումբին կողմէ: Վարժապետին աղջկան՝ Աստղիկի դերով հանդէս կուգար՝ Զարուհի Անտոնեան, իր ամուսինը՝ Արամի դերով, Միհրան Անտոնեան, Վարժապետի դերը ստանձնած էր Նուրհան Մարգարեան, իսկ Աւետիս աղայի դերը՝ Կարօ Թոռունեան: Իւրաքանչիւր դերասան՝ իր կերպարի մարմնաւորման մէջ, յաջող խաղարկութիւն մը ցուցաբերեց: Փափաքելի պիտի ըլլար թատերախումբը տեսնել այլ բեմերու վրայ, հայկական թատերախաղերով, որոնց պակասը այնքան զգալի է մեր գաղութին մէջ:

Հուսկ, բեմ հրաւիրուեցաւ յոբելեարը, որ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք իրեն ու հանդէպ ցուցաբերուած յարգանքի

MESSE - ORATORIO

Մեծ Եղեռնի զոհերու ձօնուած բազմաթիւ հրատարակութիւններ եւ բանաստեղծութիւններ ունինք:

Առանց կարգին ահա երաժշտական գործ մը, անմահացնելու համար այդ նահատակներու յիշատակը:

Գիտէինք որ հեղինակը՝ Արա Պարթեւեան, տարիներ առաջ մտածումը ունեցած էր այդ նուիրական նպատակին յատկացնել աշխատութիւն մը, որուն մէկ քանի մասերը արդէն իսկ լսած էինք իր կազմակերպած նուագահանդէսներուն մէջ:

Ամբողջութիւնը աւարտելէ վերջ զայն ներկայացուց ֆրանսական ձայնասփիւռի տնօրէնութեան: Այս վերջինը գնահատելով այդ հեղինակութիւնը բազմաթիւ ձեռագիրներու մէջէն, առանձնեց ձայնասփռումը, նախապէս ներկայացնելով նուագախումբով մը Թրինիթէ Եկեղեցւոյ մէջ, իբր հայկական երեկոյթ, մասնակցութեամբ հանրածանօթ Քոլօն նուագախումբին, Էլիզապէթ Պրասէօր երգչախումբին եւ մեր հայկ. երգչախումբին, եւ որու ներկայ եղան բազմահարիւր ունկնդիրներ:

Այս գործին երգապնակն է որ լոյս տեսաւ այժմ:

Հեղինակութիւնը պատարագի երգեցողութիւնն է տարբեր մեկնաբանութեամբ, որպէս օրաթօրիօ, որ ծիսակատարութեան հետ կապ չունի:

Հեղինակը կը գտնէ որ աւանդական պատարագի եղանակները որքան ալ հոգեպարար են, սակայն դրական իմաստին բարձրութեան չեն համապատասխաներ, երբեմն նոյնիսկ աւանդական եղանակները չեն մեկնաբաներ այն ինչ որ խօսքերը կ'ուզեն ըսել: Բառերը օգտագործուած են, առանց որ գործը աւանդական եղանակներէն որեւէ օգտագործում ունենայ, ինքնուրոյն հեղինակութիւն է, համեւողութեամբ դասական մեծ վարպետներու պատարագներուն:

Այս տուեալներով Պարթեւեան մանրակրկիտ կերպով ուսումնասիրեր էր նախադասութիւններու իմաստը եւ ներկայացուցեր զանոնք խորիմաստ տարբեր եբաժշտութեամբ մը սէնֆօնիք նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Մեր հոգեւոր երաժշտութեան կալուածէն ներս նոր էջ մը կը բացուի եւ առաջին անգամ է որ հեղինակը ձեռնարկեր է այս յանդուգն աշխատութեան, որուն ունկնդրութիւնը նոյնիսկ երաժշտութեան անծանօթ անձերու կամ աւանդապաշտ հոգեւորականներու մօտ գնահատութեան արժանացաւ:

Ինչպէս տեղեկացանք, Երեւանի մէջ տուած իր նուագահանդէսին առթիւ այս գործին ունկնդրութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեր էր Վեհափառ Հայրապետին մօտ, որ ներկայ եղեր էր իր շքախումբով եւ անկեղծ գնահատանքը յայտներ էր հեղինակին, գտնելով որ հակառակ իր եւրոպականացած ներշնչումով յօրինուած այս օրաթօրիօն ամբողջութեան մէջ հեռու չէ հայկական մթնոլորտէն:

Նշանակելի է խորհրդաւոր նախերգանքը, որուն կը յաջորդէ բարեխօսութեամբը: Երկնային բարձունքներէն կ'իջնէ ուրիշ հատուած մը, որ լարային գործիքներով կուտայ եթերային մթնոլորտ մը՝ նախքան «Սուրբ – Սուրբը»

Քսան հատուածներէ կազմուած այս հեղինակութեան մէջ հայ ժողովուրդի տառապանքը եւ անոր ապրելու տենչը իւրաքանչիւր բաժնի մէջ ներկայացուցած է ըլլայ փողերու եւ թմբուկներու ահեղագոչ պոռթկումով մը, կամ մեղմօրօր աղերսներով:

Նշանակելի է «Գովեա Երուսաղէմը» գովաբանական եւ ցնծութեան մասը, նոր ըմբռնումով յօրինուած «Հայր Մեր»ը:

Բացառիկ նորութիւն է «Հաւատամք»ը երաժշտութեամբ ներկայացումը:

Ուշադիր ունկնդիրը եւս պիտի գտնէ իւրաքանչիւր նախադասութեան իմաստը դրսեւորող երաժշտութիւնը, մինչեւ վերջաբան՝ «Ի Յարութիւն Մեռելոց», ադտատատան յաւիտենից՝ բաժնին թողած մխիթիք եւ անակնկալ տպաւորութիւնը ջութակներու մեղմօրօր նուագով:

Սալը օժտուած է նաեւ գեղարուեստական շքեղ կողքով մը, որ երկու խորհրդապատկերներ կը ներկայացնէ, նախ մարտիրոս հայ ժողովուրդին Գողգոթայի ճանապարհը, անձնաւորուած Քրիստոսի կրած խաչով. իսկ միւսը՝ ժողովուրդի աղերսը եւ վերապրելու յոյսը:

Երաժշտասէրներու համար իսկական վայել մըն է զայն ունենալը իր յարկէն ներս:

Զ. Մ.

Փարիզ –Ապրիլ 1981

գնահատանքի արտայայտութեանց համար, անգամ մը եւս չեշտեց Պոլսոյ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի դերը անցեալին՝ սերունդներու պատրաստութեան մէջ: Նախագահը՝ Պերճ Ճէզվէճեան, յանուն Միութեան յիշատակի ոսկէ մետալ մը նուիրեց յոբելեարին:

Հանդիսութեան աւարտին, ներկայ կեդրոնականցիներ բեմ բարձրացան եւ շնորհաւորելէ ետք իրենց յաճախած վարժարանի նախկին տնօրէնուհին, խմբական յիշատակի նկար մը առին:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

LIVRES RECUS:

GRAMMAIRE d'ARMENIEN ORIENTAL
par Martiros Minassian
(Chargé de recherches à l'Université de Genève).
Ed. Caravan Books,
Delmar, New York, 1980

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«Է՛Յ ՄԵԾԱՆՈՒՆ ՈՐՍՈՐԴ»

Թէրճիւմանը-ի մէջ Ահմէտ Գապագլը կը գրէ. – «էյ մեծանուն որսորդ» խորագրին տակ:

«Ո՞վ կը խորհիք որ ծափահարութեան արժանի կը նկատուի, «մեծանուն որսորդ» անուանումով:

Հայ ահաբեկիչ մը, որ Սուլթան Համիտին մահափորձ մը կը կազմակերպէ, եւ որ Աստուածային կարգադրութեամբ մը՝ մէկ վայրկեանի յապաղումի շնորհիւ, չի կրնար յաջողցնել իր մահափորձը:

– Ի՞նչ կ'ըսէք: Ե՞րբ: Ո՞վ է որ կը ծափահարէ այդ դաւաճան խափանարարը: Ռուսե՞րը, Ֆրանսացինե՞րը, Անգլիացի՞ները, Պուլկարնե՞րը, Յոյնե՞րը, Հայե՞րը:

– Ոչ, անոնցմէ ոչ մէկը: Թուրք բանաստեղծ Թէվֆիք Ֆիքրէթն է ան: Երբ 1905-ին անգլերէնի ուսուցիչ է Ամերիկեան Գոլէճին մէջ:

– Չեմ հաւատար: Անիկա բանաստեղծութի՞ւն է, տպագրո՞ւած է: Բարկութեան մէջ արտասանուած դառն խօսք մը չըլլայ...

– Այո, Թրքերէն բանաստեղծութիւն մըն է որ հայ ահաբեկիչը կը ծափահարէ եւ կը ցաւի որ ան չէ կրցած սպաննել Թուրք փադիշահը: Խորագիրն ալ «Պիր Լահզա-ի Թէահիւր» է (Մէկ վայրկեանի յապաղում): Հաւանաբար բարկութեամբ ըսուած է, սակայն կ'երեւի թէ Ֆիքրէթի բարկութիւնը բնաւ ալ վազանցուկ չէր, քանի որ տարիներ ետք, այդ բանաստեղծութեան տեղ տուեր է իր գիրքերէն մէկուն մէջ: Եւ Թուրքիոյ թշնամիներուն հաճոյք պատճառելու կոչուած այս բանաստեղծութենէն մեր դասախարակներն ու գրականագէտներն ալ շատ ախորժեր են, որ զայն վերհրատարակեր են բազմաթիւ հաւաքածոներու, նոյնիսկ դպրոցական դասագիրքերու մէջ:

– Ցաւեցայ, սա բանաստեղծութիւնը կրնա՞մ տեսնել անգամ մը:

– Ա՛հա: Մէկ մասը կը հրատարակեմ հոս:

(Յօդուածագիրը այստեղ կը հրատարակէ բանաստեղծութենէն տողեր, տալով նաեւ անծանօթ բառերու նշանակութիւնը: Ստորեւ իբրեւ նմոյշ, երկու տողեր)

Է՛յ Շանլը Ավճը, տամընը պէյհուտէ գըրմատըն,
Աթթըն, ֆաքաթ եազըք քի, եազըքլար քի վուրամատըն...:

(«Ով մեծանուն որսորդ, տանիքը
ի զուր չկոտրեցիր,
Արձակեցիր, սակայն, աւա՛ղ, չի կրցար
զարնել...»)

×

Սուլթան Համիտ սովորութիւնն ունէր շաբաթը անգամ մը մեծահանդէս Ուրբաթի նամազի երթալու: Նոյն ժամուն կուգար, նամազէն ետք նոյն կանոնաւորութեամբ կը վերադառնար: Դաշնակներէն Զարեհ Խաչիկեան, Ռուբինա Ֆայն եւ Ք. Միքայէլեան, Պելժ անիշխանական Էտվարտ Ժորիս անուն վարձկան մարդասպան մըն ալ ապահովելով որոշեցին Ուրբաթ առաւօտ մը սպաննել Սուլթանը:

Սուլթանին կառքին ճիշդ քովը ուրիշ կառք մը մօտեցուցած էին եւ անոր մէջ զետեղած՝ ժամացուցաւոր ռումբ մը: Ժամացոյցը լարուած էր 1 վայրկեան ու 42 երկվայրկեան հաշուելով կառք նստելու ժամանակը: Բայց Սուլթանը ճամբուն վրայ պահ մը տեսակցեցաւ Շէյհիւլիսլամ Ճէմալէտտին Էֆէնտիի հետ եւ ռումբը ժամանակէն առաջ պայթեցաւ: 26 հոգի մեռան, 58 հոգի ալ վիրաւորուեցան: Սուլթան Համիտ շուրջը հրահանգներ արձակելով անմիջապէս իր կառքը նստաւ եւ ձիերն ալ անձամբ վարելով վերադարձաւ:

Ահաբեկիչներն ու Ժորիս ձերբակալուեցան, բայց յետագային Սուլթանը ներեց իրենց:

Թէվֆիք Ֆիքրէթ, «մեծանուն որսորդ» ըսելով կը ծափահարէր ահա հայ ահաբեկիչը, որ ոչ միայն Սուլթանը, այլ Թուրք Պետութիւնը կործանել ուզող զանգուածի մը ծառան էր:

Թէվֆիք Ֆիքրէթի նման մեր գրականութեան մէջ տեղ չինած բանաստեղծի մը օտարներու ու թշնամիներու վայել այս պոռթկումը բաւական նշանակալից պէտք է թուի մեր շատ մը օտարապաշտ կեղծ մտաւորականներուն համար:

Կրնանք ըսել որ մեր վերջին հարիւր տարուան պատմութիւնը, իրենք զիրենք մտաւորական կարծողներուն սխալելու պատմութիւնն է: Մեր ժողովուրդը միշտ իրաւացի եղած է ամէն խնդրին մէջ, ի՛նչ մեղք որ ոչ ոք մտիկ ըրած է զայն»:

ԴԻՏԱԿԻ ԴԷՏԻՆ

ԿՐԵՆՈԲԼ ՍԻԹԻՒ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մարտ 8-ին, Հ. Օ. Մ.-ի «Ռուբինա» մասնաճիւղը նշած է Միութեան 71-րդ տարեդարձը, ճաշով: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Մարի Պետեան: Խօսք առած են Խորէն քհնյ. Հապէշեան (հայերէն) եւ «Արմինեըն Ուիքլի»ի խմբագիր Օհան Պալեան (անգլերէն), շեշտելով Հ. Օ. Մ.-ի դերը հայապահպանման մէջ: Բանախօսած է Արփի Պալեան (հայերէն եւ անգլերէն) անդրադառնալով Միութեան տասնամեակներու ծառայութիւններուն՝ ընկերային եւ կրթական մարզերէ ներս: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած են նուէրներ ի նպաստ Միութեան:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Ապառաժին ներքեւ թաքնուած Առքօն սպասեց, որ Սոման անցնէր միեւնոյն ճամբով՝ վրանները երթալու համար: Անցնող չեղաւ: Մարգարը եթէ Պզկան քարերը ջուր խմելու իջնէր, անտարակոյս միեւնոյն ապառաժներէն վեր պիտի ելլէր:

Առքօն թաքնուած տեղէն դուրս ելլաւ կամաց: Ապառաժներուն մէջ Մարգարի սիլուէթին յանկարծական երեւումին վախը կար միշտ: Ան թերեւս փոխած էր իր ճամբան, սակայն ո՞ւր մնաց Սոման: Ամայութեան մէջ եղնիկի մը անցքը հոտոտալով՝ Առքօն Սոման փնտռեց: Կարծես քարերը պահած էին զայն իրենց մէջ: Քարի մը մօտ գտաւ Սոմայի փարջը: Բաւական հեռուն տեսաւ երկու սիլուէթներու շարժումը, որոնք դէպի երեք ծառերը տանող ապառաժներէն վեր կ'ելլէին:

Առքօն, հրաշքի մը գաղտնիքն իմացողի մը պէս, սիլուէթներուն կողմը գնաց, մինչեւ որ հետզհետէ մեծցաւ Մարգարի կերպարանքը: Այլեւս կասկած չկար, որ Մարգարն ու Սոման էին:

Եթէ արծիւ մը ջարդուած թեւերով ապառաժներուն վրայ իյնայ անօգնական, անոր վիճակը զարհուրելի է: Զօրս կողմէն կը հաւաքուին բուերը, գիշերակլի ձայներով վրան կը յարձակին, կտուց կը նետեն անոր աչքերուն, գլխին: Կը հաւաքուին ճագարները, քարերու խոշոր մուկերը, նոյնիսկ ճնճղուկները իրենց վվվլան ձայներով, մինչեւ որ արծիւը իյնայ կտուցին վրայ եւ մրջիւնները սկսին անոր մարմնին վրայ տարածուիլ:

Մարգարը, այդ երկաթէ մարդը հրսկան, Առքօյի համար ջարդուած թեւերով արծիւ մը դարձաւ: Տեսած էր իր աչքերով: Ինքզինք այնքա՛ն ուժեղ ըզգաց: Յետոյ՝ աչքերուն մէջ նախանձի կանանչ բոց մը: Սոման, այդ աղուոր հարսը, նոյնիսկ խօսած չէր իր հետ: Մարգարի և Սոմայի մասին եղած զրոյցը մութին մէջ, ջղջիկի թեւերուն պէս քարերուն կը փակէր, յետոյ միջոցին մէջ կ'իյնար:

Գէորգի խօսքերէն յետոյ, այս անգամ Պետօն էր, որ գիւղացիներու մօտէն կուգար ու ճամբան Սաքօյի հետ խօսքի բռնուեցաւ. նոր իմացեր էր Կարոյի լեռնէն վար իջնելը:

– Էհ, ոչինչ, Պետօ, ճահիլ տղայ է. միայն թէ ապահով ծնողքին մօտ երթար, միայն թէ չիմանար էս բաները, – ըսաւ Սաքօն, Մարգարի մասին եղած զրոյցին ակնարկելով:

– Ես ալ նոր իմացայ, Սաքօ: Մարգարը ճահիլ չէ: Ինծի կը թուի, թէ էս խօսքերը մէջտեղ ձգողը Առքօն է:

– Ան է ան, էն քիւրտը:

Պետօն ալ իմացեր էր Մարգարի ու Սոմայի պարը, դիտող ֆետայի ընկերներէն:

Պարի ժամանակ, ամէն բան մոռցած, Մարգարն ու Սոման թեւ թեւի մէկտեղ ինկած էին: Մարգարի առնական, ուժեղ շարժումներուն հետ Սոման հալէյի համաչափ ոտքեր կ'առնէր:

Ֆետայիները՝ ապառաժի մը վրայ նըստած՝ կը դիտէին երկուքին պարը: Յետոյ Պետօն ինքն ալ չգիտցաւ, թէ ո՞րտեղէն, կարծես հովը անոնց մէջ քսուփըս մը ձգեց, իբր թէ Մարգարի ձեռքի թաշկինակը Սոման է տուեր. իբր թէ Սոման Մարգարի համար նոր ելկեկ մըն է կարեր. իբր թէ նոյնիսկ տեսնողները եղած են էնտեղ, Պզկան քարերուն մօտ, դէպի երեք ծառերը տանող ճամբուն վրայ. իբր թէ Առքօն ամէն բան խօսած է Վարդանին ու երկու ոտքերը մէկ մուճուկի դրած՝ Մարգարի զինաթափութիւնը պահանջած է:

Ֆետայիներ, վանքի պարիսպներուն մէջ ծերացած ու ժանգ առած գլուխներով վանականներու պէս, մանրամասնութիւններով կը խօսէին: Պետօն առաջին անգամ այդտեղ իմացաւ նորութիւնը: Այնքան անակնկալի եկած էր, որ շատ ուշ հասկըցաւ: Յետոյ հրացանը ձեռքին՝ դէպի դիրքերը յառաջացաւ, երբ քակուեցաւ պարը, կտրուեցաւ զուռնի ձէնը ու Մարգարին մասին եղած խօսքերը մութին մէջ ալիք բռնեցին:

(Շար. 297)

Օր. Աղնիւ Արթինեան, Այրի Տիկին Աղաւնի Ուշագլեան, Պր. Րաֆֆի Ուշագլըեան, ՊՊ. Օննիկ եւ Վահրամ Մինասեան (Արժանթին), Սիւզան եւ Յակոբ Արթինեան (Մարսէյլ), Ուշագլեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Թիւրիւփեան (Մարսէյլ), եւ բոլոր ազգականներն ու բարեկամները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ որդւոյն, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 9-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Երեքշաբթի, Ապրիլ 14, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Յիշատակ Ընթրեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8-ին, Ընթրեաց պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ՝ ԱՌԱՔԵԼ ԱԲՂ. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ։

Ոտնլուայ՝ ժամը 16-ին։

Խաւարում՝ 19·30-ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ.—

Յիշատակ Չարչարանաց եւ խաչելութեանն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման՝ ժամը 17-ին։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Պատարագ՝ 10-ին, Ոտնլուայ՝ 16-ին, Խաւարում՝ 20·30-ին։

ՈՒՐԲԱԹ.—

Թափօր Թաղման - *Սկիզբ ժամերգութեան՝ 16·30-ին։*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Ժամերգութիւն՝ 9-ին, Պատարագ՝ 10ին, Ոտնլուայ՝ 16·30ին, Խաւարում՝ 19·30ին։

ՈՒՐԲԱԹ.—

Կարգ Թաղման՝ 17-ին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Ժամերգութիւն՝ 8-ին, Պատարագ՝ 11-ին, Ոտնլուայ՝ 17-ին։

Մասնակցութեամբ՝ Հայկ. դպրոցի աշակերտներու։

Խաւարում՝ 20-ին։

ՈՒՐԲԱԹ.—

Ժամերգութիւն՝ 8·30-ին Կարգ Թաղման՝ 17.-ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Ժամերգութիւն՝ 8·30-ին, Պատարագ՝ 10·30-ին, Ոտնլուայ՝ 16·30-ին, Խաւարում՝ 19·30-ին։

Կարգ Թաղման՝ 16·30-ին։

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Մանուկներու Հաղորդութիւն՝ 9-ին, Պատարագ՝ 10-ին, Ոտնլուայ՝ 17-ին, Խաւարում՝ 20-ին։

ՈՒՐԲԱԹ.—

Կարգ Թաղման՝ 17-ին։

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ.—

Փոքրիկներու Հաղորդութիւն Սէն-Լու, Պատարագ՝ 10-ին։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Ոտնլուայ՝ 17·30-ին, Խաւարում՝ 20·30։

ՈՒՐԲԱԹ. - ՍԷՆԹ - ՄԱՐԿՐԻԹ

Կարգ Թաղման՝ 17·30-ին։

Սէն - Լու ժամը՝ 18·30-ին։

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Ժամը 9-ին փոքրիկներու Հաղորդութիւն, Ոտնլուայ՝ 17ին, Խաւարում 20ին։

ՈՒՐԲԱԹ.—

Կարգ Թաղման՝ 17-ին։

TERMINAL S. A.

MEUBLES, MATERIEL, FOURNITURES DE BUREAU ET INFORMATIQUE

Paris 15ème

RECHERCHE

COMPTABLE

Salaire annuel brut minimum 60.000 ou + selon capacités et expériences

ADRESSER C.V.

AMYOT

Auditeurs et Conseils

Réf.: TH

6, *Rue Amyot*, 75005 - *PARIS*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Շահան Վահանեան իրենց եղբայրներուն՝ Լեւոն եւ Տոքթ. Յակոբ Խուպէսէրեանի *յիշատակին՝* 2000 Ֆ. *կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։*

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.—

Տիկին Վ. Դարբինեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Նշան Դարբինեանի *եւ մօրն ու հօրը՝ Սաթենիկ եւ Ստեփան Տէր - Ղուկասեանի յիշատակին։*

×

Աբրահամ Մօրուքեանի *մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, Շալճեան ընտանիքը կը նուիրէ* 50 Ֆ. *«Յառաջ»ի բարգաւաճման։*

MARSEILLE, 18 AVRIL, 15h.30

DÉBAT AVEC LES JEUNES

A l'invitation du Centre d'Enseignement de diffusion de la culture arménienne.

L'ORGANISATION

Terre et Culture

Répond aux questions des jeunes sur son action dans les domaines arméniens d'Iran du Nord.

FILM (Le Monastère de St. Thadée)

DISCUSSION

Maison pour tous Tivoli

66, cours Franklin Roosevelt,

Marseille — 5ème

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ ՄԵԿՆՈՒՄԻ ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՊՐԻԼ 25 — ՄԱՅԻՍ 8

Արձանագրութիւնները՝ մինչեւ Ապրիլ 17 — Մէկ անձի համար 3450 Ֆ.

Դ ի մ ե լ՝

Mr. Simon Avdoyan — 24, *Ave. de Valdonne* - 13013 *Marseille* — *Tél.:* (91) 70. 02. 33

S. Gazarian — 40 *bis, Rue Nungesser* - 69150 *Décines* — *Tél.:* (16.78) 49. 55. 76

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Ոտնլուայ՝ ժամը 17·30ին, Պատարագ՝ 18-ին։ Կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Խաւարում՝ 20·30-ին։

Շ Ա Բ Ա Թ.—

Ժամը 17-ին՝ Մարգարէական Թուղթերու ընթերցում, ժամը 18-ին՝ ճրագալոյցի պատարագ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ԱՊՐԻԼ 24-Ի ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ

Կը կազմակերպէ դասախօսութեան երեկոյթ մը.—

« Ի՞ՆՉ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ ՀԱՅ ՄԻՏՔԸ 1915-Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

(Գրական, ազգային, քաղաքական, կրօն., արուեստի մարզերուն մէջ)։։

Կը դասախօսեն՝

Շահան Քհնյ. Տէտէեան, Կարօ Փոլատեան, Ժիրայր Միրիճեան, Կարօ Յովսէփեան։

Ընթերցումներ՝ նախատակ գրագէտներու գործերէն)։

Եւ ցուցադրութիւն Փափազի « Հայկ. Ցեղասպանութիւն» ֆիլմին։

Ուրբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 21-ին

Մուտքը ազատ է։

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981 AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.

Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe

De PARIS:

du 5 Août au 20 Août — Prix: 4400 F.

3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.

du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:

— 1e Voyage: du 1 Août au 14 Août

— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre — 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28 Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.

○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55

○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin

○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

DISQUES VOGUE

No. 434001

LA MESSE - ORATORIO en FA MINEUR d'ARA BARTEVIAN

A LA MEMOIRE DES VICTIMES DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Enregistrement intégral en 20 Parties — réalisé par RADIO FRANCE

150 *Exécutants*

Avec le concours de:

○ LYNE DOURIAN (Mezzo de l'Opéra) ○ MERY GASPARIAN (Soprano)

○ MIHRAN ELMAYAN (Ténor)

ORCHESTRE SYMPHONIQUE et LA CHORALE ARMENIENNE DE PARIS

Sous la direction de l'Auteur

DEUX DISQUES STEREO en Album Artistique

durée 1 h. 40 m.

Prix 80 F. Envoi contre remboursement. Port en sus 9 F.

En vente chez l'Auteur; 14, Rue Petit Paris

Tél.: 208. 99. 22

UGAB - JEUNES OUVERTURES

Jeudi, 16 Avril, à 20h.30

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, Rue de Courcelles, Paris 17e

Montage audio-visuel commenté

« L'ARMENIE ET LES ARMENIENS EN ASIE AU 17e ET 18e SIECLES

avec NIL AGOPOFF

— Entrée libre —

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ապրիլ 24-ին, Հայ Նախկին Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութիւնը հրաւիրուած է արծարծելու Անծանօթ Զինուորին Բոցը։ Ժամը 17·45-ին ծաղկեպսակի զետեղում, զինուորական նուագախումբ։

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Ոտնլուայ՝ 17-ին, Խաւարում՝ 20-ին։

ՈՒՐԲԱԹ.—

Կարգ Թաղման՝ 17-ին։

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Ոտնլուայ՝ 16-ին, Խաւարում՝ 20-ին։

ՈՒՐԲԱԹ.—

Կարգ Թաղման՝ 18-ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Պատարագ՝ 10-ին, Ոտնլուայ 16-ին, Խաւարում՝ 19·30-ին։

ՈՒՐԲԱԹ.— Կարգ Թաղման՝ 17-ին։

ՎԱԼԱՆՍ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.—

Ժամերգութիւն՝ 8-ին, Պատարագ՝ 12-ին, Ոտնլուայ՝ 18-ին, Խաւարում՝ 20·30-ին։

ՈՒՐԲԱԹ.— Կարգ Թաղման՝ 18-ին։

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, Մայիս 30

Իսիի Քաղաքապետարանի սրահը

Մասնակցութեամբ՝ ԱՆՐԻ ԹԱՇԱՆԻ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ եւ ՆԱԽԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.-Ի

75-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Փարիզի մէջ

Մայիս 9, ժամը 20·30-ին

ՃԱՇ ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
15
MERCREDI
15 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.887 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.887

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ՀԻՆԳԱԿԱՆ ՎԱՅՐԿԵԱՆ

Երկուշաբթի իրիկուն էր, որ եկան հնգակական վայրկեան նախ եւ առաջ իրենք զիրենք ներկայացնելու: Ու այս — պէս ամէն օր պիտի գան բացի գատկը — ւան չարաթավերջէն, մինչեւ Ապրիլ 24, համոզելու համար ֆրանսացի քաղաքա — ցին, որ ինք է միայն որ կրնայ Ֆրանսան փրկել: Առաջինն էր՝ Ժորժ Մարշէ, որ յաականչական զատւ նոյնիսկ թէ վիճա — կով՝ ինք նշանակուած ըլլայ առաջինը, ընտրապայքարը բացող հեռատեսիլէն: Ըսելէ թէ իր գլխաւոր հետանկարն է՝ պարտութեան մատնել Ժիսքար տ'էսթէ — նը: Ատոր համար Ժողովրդական չար — ժում մը հարկաւոր է, որ իր չարու — նակութիւնը գտնէ ձախի միութեան մէջ և մինչեւ՝ ընկերվարական — համայ — նավարական կառավարութիւն մը:

Իրեն յաջորդեց Միշէլ Տըպրէ, որ փորձէ համոզել թէ միակ ճշմարտախօ — սը ինք է: Ճակատագրական ոչինչ կայ և երբ որ Կօլը եկած է ինք եղած է ա — ռաջինը իր նախարարապետերուն:

Ընկերվարական Միացեալ կուսակ — ցութիւնը (Փէ — էս — Իւ) կը ներկայա — ցնէր Հիւկէթ Պուշարտօ, որ «հինգ փոքրիկ վայրկեանները» փորձեց օգտա — գործել առաւելագոյն չափով բացատրե — լու համար որ «ուրիշ բան՝ կարելի է», որ ներկայ վիճակը ճակատագրական չէ և ինք կը ներկայացնէ փոխարինում մը՝ ծերացած ձախի մը:

Բնութեան պաշտպան՝ Պրիս Լալոնտ, ապահ էր որ էքոլոժիսթները երկրորդ անգամն է, որ ներկայ են նախագահա — կան ընտրութիւններուն, իրենց կոչումն է քաղաքակրթութեան նոր ընտրութիւն մը առաջարկել:

Ճիրաք նախընտրեց ինքզինք ներկա — յացնել՝ ծագումը, ասպարէզը եւ յուսա — խաբութիւնը Ժիսքարէն որու զօրավիգ եղած էր 7 տարի առաջ, դարձած անոր նախարարապետը, բայց քաշուած երբ տեսած էր թէ այդ չէ քաղաքականու — թիւնը, որ պէտք է տարուի: Թեկնածու է, որովհետեւ եթէ չըլլար, Ֆրանսա — ցիները միշտ նոյն ընտրութեան առջեւ պիտի գտնէին իրենք զիրենք՝ Ժիսքար կամ Միթերան, ինք եկած է, որպէսզի երրորդ ճամբայ մը ցոյց տայ:

Առլէթ Լակիյէ կը խօսի աշխատաւոր — ներուն եւ աշխատաւորուհիներուն, ա — նոնց բաներն է եւ խորհած է որ եթէ թեկնածու չըլլայ, նոյն ընտրութիւնը պիտի ունենան Ֆրանսացիները, քան ինչ որ ունէին 1974–ին:

Ֆ. Միթերան կ'ուզէ Ֆրանսան դուրս հանել բարոյական եւ նիւթական այն վիճակէն ուր կը գտնուի եւ ուր զայն դրած են այն անձերը եւ քաղաքականու — թիւնը որոնք կը ղեկավարեն եօթը տա — րիէ ի վեր: Եօթը տարին շատ է, կ'ըսէ Միթերան եւ ո՞վ կայ ձեր մէջ, որ չմը — տածէ թէ 14 տարին շատ — շատ կ'ըլլայ:

Միշէլ Քրեփօ կը բերէ արմատական — ներուն ձայնը: Ժառանգորդն է ձախի քաղաքական աւանդութիւններուն եւ որովհետեւ կը հաւատայ ձախին, այդ պատճառով է որ կ'ուզէ փոխել ձախը:

Նախավերջինն է՝ Ժիսքար: Կը յայ — տարարէ սկիզբէն՝ միակն եմ որ ձեզ կը պաշտպանեմ: Կը զարմանայ որ ինը թեկ — նածուներն ալ հակաժիսքար են (եթէ չըլ — լային, թեկնածու ըլլալու հարկ պիտի չըլլար արդէն) եւ իրեն դէմ եղած բո — լոր քննադատութիւնները կը նկատէ Ֆրանսացիներուն դէմ եղած քննադա — տութիւններ, անգամ մը եւս նոյնանա — լով երկրին հետ: Ուրեմն որոշած է պաշտպանել Ֆրանսացիները սուտ խոս — տումներուն, պատրանքներուն, ամբո — խավարութեան դէմ, որոնք պիտի սը — նանկացնէին Ֆրանսան:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Տիկին Մարի — Ֆրանս Կառոյի, որ ունեցած հինգ վայրկեանը օգտագործեց կարդա — լու համար նամակ մը, զոր ուղղած է չորս ամիս առաջ, Ժիսքար տ'էսթէնի եւ ուր կը պարզէ թէ ինչո՞ւ դէմ է Ժիս — քարի վարած քաղաքականութեան:

«Իրիկուան այս այցելութիւնները» դեռ պի — տի գան, ամէն մէկը ըսելու համար թէ սխալողը, թէ ստախօսը, թէ ամբոխա — վարը՝ միւսն է…:

Ամէն պարագայի մէջ երբ մարդ խոր — հի թէ ի՛նչ միլիոններ կը մսխեն «մեծ» որակուած թեկնածուները այս անհամ ընտրապայքարին համար, մինչ փոքրերը պէտք է մուրան քանի մը տող թերթի մը անկիւնը կամ քանի մը խօսք ձայն — հեռատեսիլէն, կարելի է նաեւ վրդովիլ երբ անդին այնքան անգործութիւն կայ:

———×———

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՈՒԺՈՎ ՉԿԱՅ

Զահլէի բնակչութիւնը անօթի է, սովը կը սպառնայ, Պէյրութ անդամալոյծ է թէեւ կրակը մեղմացած է եւ կը կարծը — ւի կայ Սուրիացիք այնքան գոհ են իրենց յաղթանակէն, որ կրնան քիչ մը չափա — ւոր դառնալ եւ համակերպիլ նստիլ — խօսելու:

Դիւանագիտական գետնին վրայ, Ֆը — րանսական նախաձեռնութիւնը կը բախի բոլորին մերժումին եւ Ֆրանսա կը ըս — տիպուի հրաժարիլ տագնապը միջազ — գայնականացնելու իր ծրագրէն: Ներքին ճակատէն զատ, դուրսն ալ շատ կողմ — նակից չկայ: Դէմ ըլլալով հանդերձ, սուրիական նախաձեռնութեան Լիբանա — նի մէջ, արաբ երկիրները, մանաւանդ՝ Իրաք, Յորդանան եւ Եգիպտոս տրամա — դիր չեն իրենց հաւանութիւնը տալու նը — ման կարգադրութեան մը: Տեղւոյն վը — րայ ալ մահմետական յառաջդիմական — ները դէմ են մինչ սիւննի նախարարա — պետը՝ Ուազզան իր վերապահութիւնը յայտնած է Ֆրանսայի դեսպանին:

Երեքշաբթի առտու եթէ որոշ եռուզեռ կար արեւմտեան — Պէյրութ, արեւել — եան, քրիստոնեայ, կողմը, մեռած քա — ղաք մըն էր, հազիւ քանի մը խանութ, նպարեղէնի բաց եւլն.:

Միջազգային Կարմիր Խաչը յայտնեց, թէ 3 միլիոն տոլարի պէտք ունի, օգնու — թեան հասնելու համար Լիբանանի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ դատախազները մահա — պատիժ պահանջած են 97 Քիւրտերու դէմ, որոնք մաս կը կազմեն 447 անդամ — ներուն քրտական անջատողական շար — ժումի մը՝ Քիւրտիստանի ազատագրման կուսակցութեան եւ որոնց դատավա — րութիւնը սկսած է Երկուշաբթի օր: Ամ — բաստանագիրը կը պնդէ որ այդ կու — սակցութեան չարքայինները 243 հոգի սպաննած են 1978–էն ի վեր, որ «ժողո — վըրդական դատարաններ» ստեղծած են, «չարչարած» ապա «սպաննած» են իրենց զոհերը: Այս կուսակցութեան պատկա — նելու ամբաստանութեան տակ գտնուող 2331 հոգի բանտերու խորը իրենց դա — տավարութեան կը սպասեն…:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԻԼԼԻՅԷԹ», ՃԱՎԻՏ ՏԷՄԻՐ, ՌԵԿԸՆ

ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ…

———О———

«Միլլիյէթ»ն է այս անգամ որ «շահե — կան» խորհրդածութիւններ կ'ընէ հայկ. ահաբեկչութեան մասին ու նաեւ թելադ — րանքները՝ անոնց որոնք «կը քաջալերեն այդ շարժումները հեղինակները»:

×

«Քոփընհակի Թուրք աշխատանքի կը — ցորդ Ճավիտ Տէմիրի դէմ կատարուած եղեռնափորձը, թերեւս համաշխարհային հանրային կարծիքին առջեւ, ԱՄՆ–ի Նա — խագահին դէմ կատարուած մահափոր — ձին քով անկարեւոր նկատուած ըլլայ: Բայց անկեղծ ըլլալու համար, ըսենք որ Ճավիտ Տէմիրի դէմ կատարուած յար — ձակումը, որ թիրախ ունի Թուրք ժո — ղովուրդի անհատականութիւնն ու միաս — նականութիւնը, Ռէկընի դէպքէն շատ աւելի մեծ կարեւորութիւն պէտք է ու — նեցած ըլլայ:

«Երբ կը տեսնենք թէ Հայկական կազ — մակերպութիւնները այդ դէպքերուն պա — տասխանատուութեան տէր կ'ելլեն, կը խորհինք որ այս ու սակէ առաջ կատար — ուած մահափորձերու դէպքերուն, Թուր — քիա առանձինն չի կրնար լուծում մը գտնել:

«Իբր խելագարութիւն կարելի է մօ — տենալ վերջին տարիներու ընթացքին կա — տարուած այս հայկական ահաբեկչու — թիւններուն, որոնց խորքին մէջ կը պառ — կի տգիտութիւնն ու ժամանակավրէպ ռազմավարութիւն մը:

«Այս ահաբեկումները, որոնք իրենց խորքին մէջ անցեալի պատկանող ար — եան դատ մը կը հետապնդեն ու մեր օ — րերուն հետ ոչ մէկ տրամաբան կապ ու — նին, Թուրքիոյ համար, ոչ թէ քաղա — քական հարց մը, այլ արտասահմանեան անկարեւոր դէպքեր են:

«Թուրքիա, շատ մօտ անցեալի մէջ, իր հողին վրայ ահաբեկչական ու անիշ — խանական շարժումներու գոյութիւնը ապրած երկիր մըն է:

«Այս շարժումները մեծապէս վնասե — ցին երկրին ռամկավար վարչաձեւին:

«Բայց, ի վերջոյ, Պետութիւնը կրցաւ յաղթահարել այդ ահաւոր անիշխանա — կանութիւնը եւ ահաբեկումը:

«Ոչ մէկը թող կասկած ունենայ, թէ աշխարհի որ անկիւնն ալ գտնուած ըլ — լան, Թուրքիա պիտի կարենայ գլուխ ել — լել այդ հայ ահաբեկչական կազմակեր — պութիւններուն հետ, որոնց մտային հա — ւասարակշռութենէն պէտք է կասկա — ծիլ:

«Մինչդեռ, հայկական ահաբեկչու — թեան մասին, Թուրքիայէ աւելի պէտք է մտահոգութիւն զգան Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Լիբանանի, Աւստրալիոյ նը — ման, հայկական ահաբեկումներուն ի գործ դրուած միւս երկիրները:

«Հոլիվուտի «Արմենիըն Օպզէրվէր»ը կամ Նիւ Եորքի «Արմինիըն Ռիփորթըր»ը գովասանքներ կը հիւսեն հայ ահաբե — կիչներու հասցէին եւ խօսնակութիւնը կը ստանձնեն այդ գաղտնի կազմակերպու — թիւններուն:

«Ֆրանսայի մէջ մամուլը, Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն դէմ կատարուած իւրաքանչիւր յարձակումէ անմիջապէս վերջ, սովորութիւն ըրած է «Հայկական Հարցի» մասին խենթ ու խելառ հրատա — րակութիւններ ընել:

«Լիբանան, որ ներքին պատերազմին պատճառաւ այլեւս ամբողջութեամբ կորսնցուցած է իր միասնականութիւնը, կարծես թէ ուրիշ ընելիք բան ունեցած չըլլար, իբրեւ կեդրոն կը ծառայէ այդ Հայ կազմակերպութիւններուն:

«Եթէ, աշխարհի 1980–ական թուական — ներուն գոյավիճակը հիմնուած պիտի ըլ — լայ ահաբեկիչներ հիւրասիրելու եւ զա — նոնք պաշտպանելու սկզբունքներուն վը — րայ, շատ բան պէտք է խորհիլ ուրեմն Ռէկընի դէմ կատարուած յարձակումին մասին ալ: Խեղճ մտագարի մը կողմէ Ռէկընի ուղղուած փամփուշտները, Ամե — րիկայի հանգստաւէտ պայմաններէն ներ — շընչուած զէնք կրելու ազատութենէն ուժ ստացած են:

«Հայ ահաբեկիչները, Թուրքիոյ միայն դիւանագէտներուն է որ կը սպառնան: Բայց իրականութեան մէջ բուն սպառ — նալիքները ուղղուած կ'ըլլան այն երկիր — ներուն, որոնք կը քաջալերեն այդ շար — ժումներու հեղինակները:

«Ուստի, Հայերով մասնաւորաբար պէտք է զբաղին ՍԻԱ–ի, ՔԱ — Կէ — Պէ–ի Բ. ՃԻՒՂԻ կամ ՄՈՍԱՏ–ի նման կազմա — կերպութիւնները»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 7 – 9)

ՔՆԱՐԻԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի մէջ բացուած է նկարչուհի Քնարիկ Վարդանեանի անհատական ցու — ցահանդէսը, ուր ներկայացուած գործե — րուն մէջ կը գտնուին Պուլկարիոյ բնու — թիւնը, պատմութիւնը, կառոյցները ցո — լացնող կտաւներ, զորս կը դիտեն նաեւ Պուլկարները Սոֆիա կազմակերպը — ւելիք ցուցահանդէսի ընթացքին: Քնա — րիկ Վարդանեան քանի մը անգամ մաս — նակցած է Պլովդիւի միջազգային ցու — ցահանդէսներուն եւ արժանացած մըր — ցանակներու: Ասկէ առաջ ալ ան կտաւ — ներ ու գծանկարներ ստեղծած է Չեխոս — լովաքիա, Քուպա, Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Ճափոն եւ Սինկափուր հրջա — պտոյտ կատարելու ընթացքին:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏԻԿԻՆ

ՅԱՍՄԻԿ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ

———О———

Ցաւով կ'իմանանք թէ յետ կարճատեւ հիւանդութեան, Ապրիլ 13–ին իր մահ — կանացուն կնքած է Տիկին Յասմիկ Քիւթ — նէրեան:

Ողբացեալը ծնած էր Ատափազար, 1906–ին եւ յաճախած տեղւոյն վարժա — րանը: Ցունաստանէն անցած է Ֆրանսա ուր ամուսնացած է Զարմայր Քիւթնէր — եանի հետ:

Տիկին Քիւթնէրեան գնահատելի գործու — նէութիւն ունեցած է ընդհանրապէս մեր հանրային կեանքին մէջ, եւ յաջորդաբար վարած է ուսուցչական պաշտօններ՝ Իսի, Պանեօ, Սէն – Շամոն, Մարսէյլ եւայլն: Շուրջ տասը տարի վարած է Փարիզի եկեղեցւոյ քարտուղարութիւնը եւ 20 տարի է, 1961–էն ի վեր, կը վա — րէր Հ. Բ. Ը. Մ.ի քարտուղարի պաշ — տօնը: 1953–ին ալ կը հիմնէր Սօսի պա — րախումբը, որ այն տարիներուն թէ ե — զակի բնոյթ ունէր եւ ծառայեց իբրեւ խթան նմանօրինակ ձեռնարկներու:

Նկարագրով համեստ, Տիկին Քիւթ — նէրեան լուռ նուիրումով կատարած է միշտ իր աշխատանքը եւ այնքան քիչ զգալի կը դարձնէր իր ներկայութիւնը, որ հաւանաբար հիմա՝ զգալի դառնայ իր բացակայութիւնը:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւկին եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԿԱՅ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա. ՋԱՔՐԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

(12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1980-Ի ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԷՆ ԱՌԱՋ)

Է.– ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

1980 Սեպտ. 12-ի պետական հարուածին նախօրեակին Թուրքիոյ մէջ ահաբեկչութիւնը շատ մեծ ծաւալ մը ստացած էր: Երկրին մէջ ան նոր երեւոյթ մը չէր, սակայն վերջին տարիներուն շատ աւելի զօրաւոր թափ մը առած է ան: Միջին հաշուով օրական 3-էն 4 քաղաքական ահաբեկումներ տեղի կ'ունենային եւ յաճախ այս թիւը կը հասնէր մինչեւ 8 – 10-ի: 1977ին անոնց զոհ գացած են 250 հոգի. 1978-ին այս թիւը կը բարձրանայ 1170-ի, իսկ 1979-ի միայն առաջին վեց ամիսներուն 602 սպանութիւններ տեղի ունեցած են: 1980-ի առաջին վեց ամիսներուն այդ թիւը անցած էր հազարը (1):

Սակայն, առհասարակ, որո՞նք են այս քաղաքական սպանութեանց թիրախ հանդիսացողները, որոնց կողմէ կը կատարուին այս ահաբեկչութիւնները, եւ ի՞նչ նպատակ կը հետապնդեն անոնք:

Թուրքիոյ քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային պայմաններուն նման պայմաններ ունեցող որեւէ երկրի մը մէջ կացութիւնը տարբեր չէր կրնար ըլլալ: Ամէն անգամ որ Թուրք ժողովուրդի լայն խաւերուն տնտեսական կացութիւնը կը վատթարանար, անոնց քաղաքական գիտակցութեան ու մղած քաղաքական պայքարներուն զուգահեռ կը սաստկանային ոստիկանական ու բռնատիրական ճնշումները: Այս միջոցառումները չէին կրնար լուծել ստեղծուած տագնապը, քանի որ Թուրք չքաւոր դասակարգը յաճախ հասած է թշուառութեան այնպիսի աստիճանի մը՝ ուր կարելի չէր չըմբոստանալ, յաճախ տարերային անկազմակերպ ձեւով: Երբեմն պատահած է որ գիւղացիներ ըմբոստացած են իրենց հողատէրերուն եւ աւատապետերուն դէմ ու գրաւած անոնց կալուածները, սակայն ոստիկանութիւնն ու բանակը անմիջապէս միջամտած են՝ բրտօրէն ճզմելով այդ շարժումները ու պաշտպանած են հարուստ հողատէրերու շահերը: Իշխանութիւններու դիրքը նոյնը եղած է՝ ամէն անգամ, երբ Թուրք բանուորներ, իրենց պահանջները լսելի դարձնելու համար, գրաւած են իրենց գործատեղերը: 1980 Փետրուարին երբ Իզմիրի պետական երկրագործական «Թարիշ» գործատունը իր 10.000 բանուորներուն 5000-ը գործէ արձակեց, անոնք որպէս բողոք գրաւեցին աշխատանոցը: Անմիջապէս, հազարաւոր զինուորներ, օժտուած զրահապատ կառքերով ու հետախուզական թռաններու օժանդակութեամբ, պաշարեցին աշխատանոցը ու ճզմեցին բանուորական ընդվզումը՝ ձերբակալելով աւելի քան 1.500 բանուորներ: Իզմիրի այս դէպքին նման շատ մը դէպքեր, առաւել կամ նուազ տարողութեամբ, Թուրքիոյ մէջ կը պատահին քիչ մը ամէն տեղ, մանաւանդ ճարտարարուեստական շրջաններու մէջ, ինչպէս՝ Պոլիս, Անգարա, Ատանա եւ Իզմիր:

Զորումի դէպքերէն շուրջ շաբաթ մը ետք Տէմիրէլ 10.000 հաշուող բանակ մը կը ղրկէ Ֆաթսա՝ Սեւ ծովու եզերքը գտնուող 25.000 բնակչութեամբ քաղաք մը, «Պետութեան հեղինակութիւնը վերահաստատելու համար» հոն:

Ֆաթսա կը հանդիսանայ Յեղափոխական Կոմիտէներու ամէնէն յաջող փորձառութիւններէն մին: Ֆաթսայի քաղաքապետը՝ Ֆիքրի Սէօնմէզ, արհեստով դերձակ, 1979 Հոկտեմբերի յեղափոխական ընկերվարական «փլաթֆորմ»ի հիման վրայ ընտրուելէն ետք, գործակցաբար տեղւոյն վրայ կազմուած ժողովրդային կոմիտէներու իւրաքանչիւր թաղի բնակիչներուն կողմէ, յաջողած էր շահիլ բնակչութեան համակրանքը: Նոյնիսկ իր հակառակորդները, ինչպէս «Արդարութիւն» կուսակցութեան տեղւոյն ներկայացուցիչը, յայտարարած է. – «Ան 8 ամսուան մէջ Ֆաթսային համար ըրաւ աւելի քան ինչ որ ըրին իր նախորդները 20 տարուան ընթացքին. ան աւելցուց քաղաքապետարանին եկամուտը, կառուցանեց նոր ճամբաներ, տուրքեր հաստատեց հարուստներու վրայ, փողոցները մաքրեց՝ աղբերէ եւ ցեխէ»: Ֆայնէնշըլ Թայմզի համաձայն (22 – 7 – 1980) Ֆաթսայի մէջ ընդհանրապէս ամէն մարդ համաձայն է այն կարծիքին, որ բանակի ներխուժումի նախօրեակին, մինչ աջակողմեան մամուլը կը պատրաստէր հանրային կարծիքը բանակին բիրտ միջամտութեան մասին, տեղւոյն կուսակցական ղեկավարները, ըլլան անոնք անգամ Ատալէթի, Հալքի կամ Սէլամէթի կը վստահեցնէին թէ Ֆաթսա շատ հանդարտ եւ խաղաղ էր եւ մտահոգիչ ոչինչ կար: Քաղաքապետ Սէօնմէզ, ինչպէս նաեւ տեղւոյն բոլոր աջ թէ ձախ ղեկավարները կը հրաւիրեն վարչապետ Տէմիրէլը, որ անձամբ գայ հաստատելու համար այս իրողութիւնը, սակայն Յուլիս 11-ին Տէմիրէլի հրահանգով բանակը կը մտնէ Ֆաթսա առանց որեւէ դիմադրութեան հանդիպելու: Կը ձերբակալուին աւելի քան 400 հոգի, որոնց մէջ քաղաքապետը, անոնք կ'ենթարկուին ծանր հարցաքննութեան եւ չարչարանքներու: Կը հաղորդուի թէ ան դաշունահարուած եւ ծեծուած է եւ կը գտնուի մահաքունի մէջ պետական սպանդանոցի մը մէջ:

Ապրուստի սղութեան, անգործութեան եւ հակաժողովրդային միջոցառումներուն դէմ Թուրք յեղափոխական ուժերը ինչպէս «Տեվ – Եօլ» (Յեղափոխական Ճամբայ), «Տեվ – Սօլ» (Յեղափոխական Ձախ) եւ ուրիշներ կը ձեռնարկեն «Յեղափոխական Կոմիտէներու» կազմումին, որոնք պիտի զբաղէին անտեսուած շրջաններու եւ զանգուածներու առօրեայ հարցերով՝ ուսումնական, առողջապահական եւ նոյնիսկ պաշտպանութեան:

Այս կոմիտէներու յաջողութիւնը անհանգիստ կ'ընէր տիրող պահպանողական իշխանութիւններն ու փաշական կազմակերպութիւնները: Այս վերջինները իշխանութեան մեղսակցութեամբ գրգռութիւններ եւ արիւնալի դէպքեր կը ստեղծէին յաճախ օգտագործելով համայնական ու կրօնական հակամարտութիւնները, Թուրքիոյ ամէն կողմերը, յատկապէս Զորում, Թարսուս, Իզմիր, Այպաթի եւայլն:

Անոնցմէ ամէնէն վերջինը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 4-ին Զորումի մէջ, կեդրոնական Անատոլուին 70.000 բնակչութիւն ունեցող քաղաք մը, որուն շուրջ երեք – չորրորդը մեծամասնութեամբ Սիւննի համայնքին կը պատկանի, ընդհանրապէս պահպանողական, իսկ մնացեալը Շիի են եւ ձախամիտ: Նորաֆաշական ուժերը Մայիսի վերջերը սպանուած աջակողմեան ղեկավարի մը վրէժը լուծելու միտումով, կը շղթայազերծեն արշաւ մը, մասնակցութեամբ մերձաւոր քաղաքներէ եկած համակիրներու, կ'ուզեն հալածել տեղւոյն ձախակողմեան տարրերը, սակայն իրենց այս արշաւը շատ քիչ ժողովրդականութիւն գտնելով կը դիմեն այլ դրդութիւններու, պայթեցնելով մզկիթ մը, օգտագործելով Սիւննիներու կրօնական տարակարծութիւնները Շիիներուն դէմ: Դէպքերու հետեւանքով շուրջ 30 հոգի կը սպաննուին. դիակներէն շատերը կը գտնուին խոշտանգուած և անդամահատուած վիճակի մէջ:

Այս դէպքերը, անգամ մը եւս կը փաստեն որ, Թուրք յետադիմութիւնը իր դասակարգային շահերը պաշտպանելու համար պատրաստ է ճզմելու որեւէ ժողովրդային կամ բանուորական շարժում: Ան այս նպատակին համար ի գործ կը դնէ կարելի բոլոր միջոցները, որքան ալ բիրտ ըլլան անոնք:

Նախ քան այս միջոցառումներու կիրարկումը, 1952-ին Միացեալ – Նահանգներու նիւթական օժանդակութեամբ կը հիմնուի «Թիւրք – Իշ»ը (Թուրք Արհեստաւորական Միութիւններու Համադաշնակցութիւնը), որպէսզի անոր միջոցով սանձուին բանուորական դժգոհութիւններն ու ընդվզումները, սակայն ի զուր: 1960-ին, Բանակը՝ պետական հարուածով մը, վար կ'առնէ Մենտերէսի կառավարութիւնը, քանի որ ան իր բռնատիրական միջոցառումներով չէր կրցած դրամատիրական դասակարգին շահերը պաշտպանել, եւ նպաստած էր ստեղծումին՝ ժողովրդային ընդհանուր եւ բուռն ընդդիմութեան մը՝ վարչակարգին դէմ: 1961-ի սահմանադրութեամբ կը հաստատուին ժողովրդավարական կարգ մը օրէնքներ, ինչպէս՝ գործադուլի իրաւունքը, որ մինչ այդ գոյութիւն չունէր: Սակայն, մինչ տնտեսական տագնապը կը սրէր, միջ – դասակարգային հակասութիւնները աւելի կը խորանային եւ բանուորական զանգուածներու փոքրամասնութիւններու քաղաքական ու ազգային գիտակցութիւնը կը զարգանար: Պետութիւնը՝ իշխող դրամատիրական դասակարգի շահերը պաշտպանելու առաջադրանքին մէջ, զօրաւոր տագնապներ կ'անցընէր: Ժողովրդավարական վարչաձեւի շապիկը այլեւս նեղ կուգար իրեն: Այս գծով, Թուրքիոյ մեծագոյն դրամատէրերէն Շաքիր Սապանճի հետեւեալը կը յայտարարէր (2). «Ժողովրդավարութեան հաշուեցուցակը չափազանց բարձր է: Այս գործադուլներով տնտեսութիւնը կ'անդամալուծուի: Եթէ մենք արժանաւոր կառավարութիւն մը ունենայինք, ան պիտի միջամտէր որ բանուորները չգրգռուէին գործատէրերու դէմ, բան մը՝ որ կը վնասէ երկրին...»: Սապանճի առանձինն չէր որ նման կարծիք մը ունէր: Մեծ էր թիւը այն Թուրք դրամատէրերուն, որոնք կը մտածէին թէ ժողովրդավարական իշխանութեան շրջագիծի մը մէջ իրենց շահերու վտանգումի պարագային՝ բաղձալի էր բռնատիրական վարչաձեւի մը հաստատումը: Արդէն 67 նահանգներէն 20-ը պաշարման վիճակի մէջ էին: Վարչապետ Տէմիրէլ կը յայտարարէր (3). 1979 Նոյեմբերին երբ ստանձնեցի երկրին ղեկը, 38 նահանգներ պէտք ունէին պաշարման վիճակի հաստատումին, բայց միայն 19-ին մէջ է որ ի գործ դրուեցաւ ան»: Իսկ 1980-ի Փետրուարին ան կը յայտարարէր, թէ Թուրքիա պէտք ունէր պաշարման վիճակի ու բնական վիճակի միջեւ գտնուող դրութեան մը (4):

Մեվլուտ Պօզտէմիր տոքթորայի իր աւարտաճառին մէջ կը գրէ. – «Իշխանութիւնները հանդուրժեցին եւ նոյնիսկ պաշտպանեցին ծայրայեղ աջ փոքր խմբակներու զարգացումը: Անոնց թոյլատրուեցաւ մարզուիլ զինուորական բանակավայրերու մէջ ... ու անոնք նըկատուեցան իբրեւ կարգապահական ուժերու կամաւոր օժանդակներ»: Բոլոր իրողութիւններն ու փաստերը ցոյց կուտան եւ նոյնիսկ նախկին վարչապետ Էճէվիթ կ'ընդունի, որ ահաբեկչութեան հիմնական դերակատարներն են ծայրայեղ աջ տարրերը, որոնք անդամ – կամ համակիր են նախկին գնդապետ Ալփասլան Թիւրքէշի Ազգային Շարժում կուսակցութեան: Հակառակ անոր որ այս կուսակցութիւնը 1973-ի ընտրութիւններուն շահեցաւ ձայներու 3,4%-ը միայն, Տէմիրէլ, 1975-ին, անոր նախագահին յանձնեց փոխ – վարչապետի պաշտօնը, զոր ան պահեց մինչեւ 1977: Թիւրքէշ, այս առիթէն օգտուելով, ոստիկանութեան ու ապահովութեան ուժերու մէջ տեղաւորեց իր մարդոցմէ շատերը: «Էմնըսթի Ինթըրնէշընըլ» կազմակերպութեան 1977-ի՝ Թուրքիոյ մասին հրատարակած տեղեկագրին համաձայն (5), կասկածէ վեր է որ սպանութիւնները կը կատարուին գլխաւորաբար փաշական «քոմանտօ»ներու կողմէ, որոնց զոհերը մեծ մասով ձախակողմեան ուսանողներ են: 1978-ին 2000 հոգի ձերբակալուած ծայրայեղականներու 1300-ը կը պատկանէին փաշական կազմակերպութիւններու: Այսուհանդերձ Տէմիրէլ կը պնդէ, թէ ահաբեկչութեան պատասխանատուները «Մոսկուայի գործակալներն» են ու եթէ աջակողմեան ահաբեկչութիւն գոյութիւն ունի, ան ալ ձախակողմեաններուն դէմ ինքնապաշտպանութեան բնական հակազդեցութիւն մըն է (6):

ԱՇԿ-ի եւ ընդհանրապէս Փաշիստներու թիրախները նախապէս ձախակողմեան ուսանողներն ու դասատուներն էին: Սակայն անոնք հետզհետէ կ'ընդարձակեն իրենց գործունէութեան ծիրը կը սկսին ահաբեկել գործաւոր բանուորներ, թերթերու խմբագիրներ, փաստաբաններ, դասաւորներ եւ քաղաքապետներ: Երբ անոնց ոճիրները կը դառնան աչքառու եւ կը յառաջացնեն խոր ընդվզում՝ իշխանութիւնները կը ձերբակալեն անոնցմէ ոմանք, բայց յաճախ անոնց առջեւ բանտին դռները բաց կը թողուն (7): Այս առիթներով բանտապահներու մեղսակցութեամբ, անոնք կը խոշտանգեն ձախակողմեան բանտարկեալները կամ անոնց այցելութեան եկած փաստաբանները: 1979-ի վերջերը, 5 – 6 հոգինոց ծայրայեղ աջ խմբակներ, Պոլսոյ մօտ, շուկաներէ ներս մտնելով՝ յարձակած են ժողովրդավար նկատուող «Ճումհուրիյէթ» թերթի ընթերցողներուն վրայ եւ սպառնացած են «լռեցնել» այդ թերթի կարդացողները ու թերթին բազմաթիւ օրինակները ճմռթկելով ծովը թափած են (8): Թիւրքէշի կուսակցութիւնը արտասահմանի մէջ կը գործակցի փաշական այլ կազմակերպութիւններու հետ՝ ան[illegible] բեկելով տեղւոյն Թուրք ձախակողմեանները:

Այս փաշական կազմակերպութիւններուն ծնունդն ու զարգացումը կարելի վերագրել «թրքութեան» ան յատուկ[illegible] բոլոր այն երկիրներուն, որոնց մէջ իշխող դրամատիրութիւնը այլեւս չի կրնար քողքենի ժողովրդավարութեան հովանիին տակ շարունակել ժողովուրդի շահագործումը: Օրինակներ շատ կան. նշենք կարգ մը անուններ, Հարաւային Քորէա, Պրազիլիա, Չիլի, եւայլն:

×

Ը.– ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրքիոյ արհեստակցական կազմակերպութիւնները կը սկսին ծնունդ առնել 1940-ական թուականներուն: Մինչեւ 1947, Թուրքիոյ մէջ անոնց գոյութիւնը արգիլուած էր: 1961-էն առաջ այս կազմակերպութիւնները իրաւունք չունէին գործադուլ յայտարարելու կամ հաւաքական համաձայնութիւններ ստորագրելու եւ կամ քաղաքական որեւէ գործունէութիւն ցուցաբերելու: 1961-ի սահմանադրութեամբ, որ ի զօրու դարձաւ 1963-ին, վարչապետ Պիւլէնտ Էճէվիթի օրով, արհեստակցական կազմակերպութիւնները ձեռք ձգեցին ժողովրդավարական որոշ իրաւունքներ, որոնց կարգին գործադուլի իրաւունքը:

Ներկայիս, Թուրքիոյ երկու հիմնական աշխատաւորական համադաշնակցութիւններն են՝ «Թիւրք Իշ» եւ «ՏԻՍՔ»ը: Առաջինը որ ճանչցուած «դեղին» համադաշնակցութիւն, ինչպէս վերը յիշեցինք, հիմնուեցաւ 1952-ին ամերիկեան նիւթական օժանդակութեամբ: Ան այսօր կը հաշուէ մէկ միլիոնէ աւելի գործաւորներ, որոնց մեծամասնութիւնը կ'աշխատի պետական հատուածին մէջ: Ան կը դաւանի անդր – կուսակցական քաղաքականութիւն մը, [illegible] այլոց որպէս սկզբունք դաւանելով «գործել աշխատանքի ներդաշնակութիւն ու խաղաղութիւն՝ համադրելով աշխատանքն ու վարչութիւնը»: Այնպէս կը թուի, թէ ան շատ քիչ քաղաքական ազդեցութիւն ունի իր անդամներուն վրայ, որոնք յաճախ տարակարծիք են:

«Թիւրք Իշ»ի կողքին գտնուող «Յեղափոխական Գործաւորներու Արհեստակցական Կազմակերպութիւններու Համադաշնակցութիւնը» (թրքերէնով կրճատուած «ՏԻՍՔ») հակապատկերն է նախորդին, ուրմէ խզուեցաւ 1967-ին: Իր անդամներու թիւով՝ «ՏԻՍՔ», որ զինուորական իշխանութիւններու կողմէ ապօրինի հռչակուելէն առաջ «Թիւրք Իշ»ի մօտ կէսն էր, սակայն շատ աւելի կարեւոր կը նկատուէր այս վերջինէն, մանաւանդ՝ անձնական մարզին մէջ. «ՏԻՍՔ» յաջողած էր իր արմատական կեցուածքներով ու գործունէութեամբ բազմանալ ու տարածուիլ յատկապէս ճարտարարուեստական մեծ հաստատութիւններու մէջ: Ան կը հաւատայ դասակարգային բաժանման գոյութեան ու պայքարին ու կը մարտնչի Թուրքիոյ մէջ փաշիզմի ու միջազգային աշխարհակալութեան ու անոնց ներկայացուցիչներուն դէմ:

«ՏԻՍՔ» շարունակելով ընդարձակուիլ 1971-ին կ'ընդգրկէր շուրջ 350.000 անդամ եւ 20 բանուորական միութիւններ. մինչեւ 1971 ան շատ մօտ էր աշխատաւորական կուսակցութեան, [illegible] 1973-ին քաղաքական իշխանութեան վերադարձով ձախակողմեան այլազան կուսակցութիւններու երեւումը, որոշ [illegible] բռնութեան մատնելով Արհեստակցական կազմակերպութիւններն ու անոնց [illegible]

ղեկավարները, մղեցին գործաւորները որ քուէարկեն Ժողովուրդի Հանրապետական կուսակցութեան (Հալք): 1973–ին ապրեցան բոլոր ձախակողմեան կուսակցութիւնները՝ Թուրքիոյ Աշխատաւորական, Ընկերվարական, Թուրքիոյ Աշխատաւորական ու Հողագործներու Ժողովուրդի Հանրապետական կուսակցութիւններն ու նոյնիսկ արգիլուած Համայնավար կուսակցութիւնը, հետեւորդներ ունէին անոր մէջ, սակայն ամէնէն կարեւոր եւ ազդեցիկ երկու կուսակցութիւնները «ՏԻՍՔ»ի մէջ կը հանդիսանային Թ.Ա.Կ. եւ Ց.Հ.Կ.:

Այս երկու գլխաւոր բանուորական համագաշնակցութիւններու կողքին կային շարք մը այլ փոքր արհեստակցական միութիւններ ու համագաշնակցութիւններ, որոնք կարեւոր տեղ մը չէին գրաւած: Անոնցմէ են՝ Ազգային Փրկութեան կուսակցութեան ենթակայ «Հաք Իշ» ու Ազգայնական Շարժումի կուսակցութեան կեդրոն «ՄԻՍՔ» համագաշնակցութիւնները:

«ՄԻՍՔ»ը ծանօթ է յատկապէս իր յետադիմական ու խափանարարական գործունէութեամբ: Ան յաճախ դրդութիւններ կը ստեղծէր գործադուլներու եւ ցոյցերու ընթացքին, այսպիսով քաջալերելով ապահովութեան ուժերու եւ բանակին միջամտութիւնը: Անոր անդամները յաճախ կը խոչընդոտէին յեղափոխական բանուորները:

1975 Յունուարին, երբ Ազգայնական ճակատը իշխանութեան գլուխ եկաւ, վարչապետ Տէմիրէլ Իզմիրի պետական «Թարիշ» գործարանին ընդհանուր վերակացու նշանակեց Օրհան Տաւուզը Առաջնորդական Նախկին երեսփոխան, որ պէտք ան մաքրագործէ գործարանը «ՏԻՍՔ»ի տիրապետութենէ փոխարինելով զայն «ՄԻՍՔ»ով հետեւողական ճընշումներ կիրարկելով յառաջդիմական բանուորներուն դէմ: 1977–ին երբ Էճէվիտ կը չահի ընտրութիւնները կը փոխարինէ Տաւուզը, որուն հետեւանքով «ՏԻՍՔ»ը դարձեալ կը տկարանայ: Սակայն Տէմիրէլի իշխանութեան վերադարձով կ'ուզէր դարձեալ կիրարկել իր նախկին քաղաքականութիւնը, հանդիպեցաւ բանուորական ընդհանուր ընդդիմութեան: «Թարիշ»ի բանուորները ըմբոստացան յատկապէս 1980 Յունուար 24-ին, երբ տեղի ունեցան նոյնիսկ զինուորական բախումներ: Բանուորներու այս պայքարը ճզմելու համար Պետութիւնը Իզմիր ղրկեց աւելի քան 3000 ոստիկաններ եւ զինուորներ: Տասնեակ մը անձեր սպաննուեցան եւ վիրաւորուեցան երկու կողմերէն: Տեղի ունեցան աւելի քան 500 ձերբակալութիւններ, բանւորներու շարքերէն ներս:

1.– Պիւլթէն տը Թիւրքի, թիւ 18, 1980 Փետր. 22, էջ 4:

2.– «Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք», 1980 Յունուար, էջ 15:

3.– Պիւլթէն տը Թիւրքի, թիւ 20, 1980 Մարտ 14, էջ 3:

4.– Նոյնը, թիւ 19, 1980 Մարտ 1, էջ 4:

5.– «Ինթըրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն», Ֆսքուս ան Թրքի, 1977, էջ 15:

6.– «Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք», 1980 Յունուար, էջ 14:

7.– 1980 Մարտին, ԱՇԿի անդամ մը, ծայրայեղ աջ ուրիշ երկու բանտարկեալներու ընկերակցութեամբ, կը փախի բանտէն: Երրորդ փախուստը կը հանդիսանայ ասիկա (Պիւլթէն տը Թիւրքի, թիւ, 20, 1980 Մարտ 14, էջ 7):

8.– Նոյնը, թիւ 6, 1979 Դեկտեմբեր 7, էջ 6:

(Շար. 7)

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Իսի – Լէ Մուլինոյի եւ Ալֆորվիլի պարի դպրոցներու երկու սեռէ Հայ Մանուկներու, Ապրիլ 5–ին, պարի ցերեկոյթ մը կազմակերպուած էր, Ալֆորվիլի Լափիէա սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ տաղանդաւոր պարուսոյց՝ Ժիրայր Մատիլեանի:

Ընդարձակ սրահը լեցուած էր ծնողքներով եւ մօտիկ ու հեռաւոր արուարձաններէ եկած բարեկամներով:

Ցերեկոյթը բացաւ Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան շնորհալի եւ ժրաջան տնօրէնուհին, Ցամիկ Գեւոնեան, որ թէ ֆրանսերէն, թէ հայերէն, մանրամասնեց օրուան յայտագիրը, ներկայացնելով աշակերտները եւ իրենց պարուսոյցը: Ինչպէս յայտնեց ան, առաջին անգամն էր որ, եւրոպական հայահոծ քաղաքի մը բեմին վրայ պիտի պարէին եօթանասունէ աւելի մանուկներ: Աննախնթաց երեւոյթ մըն էր արդարեւ: Ապա, սկսաւ ցերեկոյթը: Նախ, սկսան պարել հայ փոքրիկներ. օտար հողի վըրայ ծլած տունկեր...: Թխահեր, շիկահեր, սեւաաչուի ու կապուտաչուի թաւոտն ու սիրուն, որոնք իրենց կըշռոյթով, եւ առոյգ ոտնահարումներով թնդացուցին բեմը:

Ապա, բեմ բարձրացան, նազելաճե՛մ դեռատի գեղջկուհիներ, հագած կարմիր կապոյտ եւ մանիշակագոյն զգեստներ, որոնք գոյնզգոյն թաշկինակներ խաղցընելով օդին մէջ, իրենց մարմնի եւ թեւերու ճկունութեամբ, զգայնութեամբ եւ հարազատութեամբ, հմայեցին հանդիսականները եւ խլեցին խանդավառ ծափեր:

Գեղեցիկ էր մանաւանդ վերջին տեսարանը, երբ մեծ ու փոքր եօթանասուն հայ մանուկներ, բեմ ելլելով միասին,

կը կատարէին վերջին տողանցքը: Փոքրերը անհամբեր յառաջ նետուելով, հըրաւէր կը կարդային իրարու եւ պարելով, մէկզմէկ կը գերազանցէին:

Իրապէս յուզիչ էր տեսարանը:

Բեմին վրայ շարուած հայորդիները, ժառանգորդներն էին այն սերունդին, որ արմատախիլ հայրենի հողէն, վաթսուն եւ հինգ տարի առաջ, հրաշքով ազատած եաթաղանէն, եկած ապաստանած էին Ֆրանսայի անծանօթ ափերուն...:

Պարախումբին կ'ընկերանար, փոքրիկ, բայց, ինքնատիպ տաղանդով օժտուած նուագախումբը, որ թառով, քանոնով, թմփուկով եւ Ժիրայր Մատիլեանի հոգեխառն սրնգահարութեամբ, վերապրեցուց ծանօթ եւ անծանօթ ժողովրդական եղանակներ, ստեղծելով հարազատ մթնոլորտ եւ մեզ փոխադրելով հայրենի բնաշխարհ:

Կը շնորհաւորենք Ալֆորվիլի Հայ Մըշակոյթի Տան Վարչութեան անդամները եւ պարուսոյց ու երաժիշտ Ժիրայր Մատիլեան, որ գուսանական արուեստով, հայ ոգին վառ կը պահէ նոր սերունդին սրտերուն մէջ...:

Թող չըսեն թէ արտասահմանի մէջ հայ ազգը կորաւ...: Մենք կ'ապրինք յաւիտեան, քանի հնչէ, մեր Մեծասքանչ Մայրենի լեզուն վարժարաններէն, եւ քանի լսուին հայրենի երգն ու պարը բեմերէն...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹԵՀՐԱՆԻ «Ռոստոմ» ազգային վարժարանի սրահին մէջ, Մարտ 12–ին, տեղի ունեցած է Հանգստեան կոչուած վեց հայ ուսուցչուհիներու նուիրուած մէծարանքի երեկոյթը, կազմակերպութեամբ վարժարանի Ծնողական Խորհուրդին: Բացումը կատարած է դըպրոցի նախակրթարանի բաժնի տնօրէնուհին՝ Տիկին Եմմա Ջաւադեան, անդրադառնալով մեծարեալներու տարիներու վաստակին եւ անոնց բարեմասնութիւններուն: Խօսք առած է Միշա Հայրապետեան եւ գրուատած մեծարեալ ուսուցչուհիներու տարած աշխատանքները: Ողջոյնի խօսք արտասանած են նաեւ վարժարանի նախկին աշակերտուհիներէն մէկը եւ Հայ Ուսուցչաց Միութեան կողմէ Սարօ Բաբումեան: Մեծարեալ ուսուցչուհիներն են տիկիններ՝ Օժիկ Ցարութիւնեան, Գինոֆ Սարգսեան, Անժէլ Աղիզեան, Վարդուհի Ոսկանեան, օրիորդներ՝ Եմմա Ցովհաննիսեան եւ Վարդուհի Մանասրեան, որոնց անունով տիկին Գ. Սարգսեան շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք երեկոյթին համար, աւելցուցած է թէ միշտ պատրաստ են օգտակար հանդիսանալու դպրոցի տնօրէնութեան եւ Ծնողական Խորհուրդին: Վարժարանին երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Ժենիկ Բաբումեանի, մեկնաբանած է քանի մը երգեր, որմէ ետք հանգստեան կոչուած ուսուցչուհիներուն տրուած են յիշատակի նուէրներ:

×

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕՅԻ Ներսէսեան Կրթական Հիմնարկութեան սրահին մէջ, Մարտ 22–ին, դասախօսութիւն մը տուած է Մինաս Թէօլէօլեան (Պոսթընէն), որ Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան Կեդր. Վարչութեան հրաւէրով 15 օրուան այցելութիւն մը տուաւ Արժանթինի եւ Ուրուկուէյի հայկական գաղութներուն: Խօսած է «Հայ Դատը իբրեւ իրաւունքի գիտակցութիւն եւ իրագործելի նպատակ» նիւթին շուրջ, ներկայացնելով Հայկ. Դատը իր բոլոր հանգամանքներով ու տուեալներով եւ հիմնաւորելով զայն պատմական, մշակութային, ազգային – ընկերային, քաղաքական ու գաղափարական տուեալներու վրայ, փաստարկումներով եւ վկայութիւններով՝ հայ եւ օտար աղբիւրներէ:

×

Նոյն օրը, Մինաս Թէօլէօլեան այցելած է ձայնասփիւռի «Կոմիտաս» հայկական հաղորդումներու կայանը, որուն վարիչը հարցազրոյց մը ունեցած է իրեն հետ՝ ազգային եւ հանրային հարցերու շուրջ:

×

Յաջորդ օրը, առաւօտեան, Մինաս Թէօլէօլեան այցելած է Ներսէսեան Կրթ. Հիմնարկութեան ազգային վարժարանը: Կէսօրէ ետք մեկնած է Պուէնոս Այրէս:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Զարմահալի Հայ Ուսումնասիրաց Միութեան Կանանց Օժանդակ Մարմնի նախաձեռնութեամբ, Մարտ 21 – 23, Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է ձեռարուեստի ու նկարչութեան ցուցահանդէս մը, որուն մասնակցած են 77 հոգի ցուցադրուած են շուրջ 2000 գործեր, որոնցմէ մեծ մասը վաճառուած է:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Ժամանակը ուշ էր: Գիւղացիները իրենց վրանները, իսկ փետայիները իրենց դիրքերը քաշուեցան: Լեռը կարծես ձեռքը իր ճակատին տարած էր ու ինկած ծանր խոկումներու մէջ:

Մարգարի մասին լսած խօսքերէն յետոյ, Պետոյին այնպէս կը թուէր, որ այդ գիշերուան նշանտուքի մը առիթով եղած ուրախութիւնը, պարը քաշուած էր յանկարծ՝ ոսկիէ գեղեցիկ յուլունքի մը պէս եւ հատերը քարերու վրայ թափած:

– Էն քիւրտը, էն քիւրտը, – կը կրկնէր Սաքօն, երբ Պետօն կ'ըսէր, թէ պարէն յետոյ Մարգար ոչ ոքի հետ խօսած էր

եւ հրացանը անութին տակ գլուխը կախ՝ դիրքերն իջած էր:

Ուշ ատեն Սաքօ մօտեցաւ գիւղացիներու վրաններուն: Շատերը քնացած էին: Դայեկ Նուրխանի վրանին ճրագը կը վառէր միայն ու ջաղջեպան Նաւօն՝ քարի մը վրայ առանձինն նստած՝ իր ծնկները կը շփէր: Երկինքը թէեւ պարզկայ կապոյտութիւն մը ունէր, եւ սակայն Նաւոյի ոտքերը վաղը անձրեւի նշաններ ցոյց կուտային:

Սաքօն պահ մը կանգ առաւ Նաւոյի մօտ, որ Կարմրէկլի կռուին ու Սպիտակ Ձիաւորին խօսքն ըրաւ: Ան երկար խօսած էր կռուի ու յաղթանակի լուրի մասին լեռ հանող կարմրէկցի Բենոյին հետ: Լրաբերը մանրամասն պատմած էր իրեն, թէ ինչպէս Զէյթա Պօղոսը էշի վրայ նըստեցուցած են եւ զուռնի ձայնով տարած

են կախելու:

«Էդ լաւ է, լաւ», մտածեց Սաքօն. «ինչպէս կ'երեւի, Նաւօն լուր չունի անցած դարձածէն: Գիւղացին ոչինչ գիտէ: Ան նոյնիսկ չի գիտեր Կարոյի լեռնէն վար իջնելը:

Նաւօն նկատեց, որ Սաքոյի ձայնին մէջ ան չէնութիւնը չկար ու հեռացաւ իր մօտէն, առանց խօսքի: Գիւղացուն համար Սաքոյի այդ երեւոյթը լաւ նշան չէր: Հոգ չէր, եթէ Սէլիմ պէն պաշուն զորքերը լերան վրայ կրակ թափէին, միայն թէ չհատնէին Արջ Սաքոյի շէն կատակները:

Սաքօն հեռացաւ: Եւ Նաւօն նոյնիսկ առիթը չունեցաւ հարցնելու.

– Ի՞նչ կայ, Սաքօ, վերջի պահուն թշնամին լուռ էր. չըլլա՞յ որ գէշ լուրեր հասած են:

Սաքօն անհանգիստ էր. կ'ուզէր Մակարի դիրքն իջնել, նոյն իսկ հեռուէն ձայն տալ իր ձայնի շէն կատակով: Կ'ուզէր խօսիլ անոր հետ ու ձայնին մէջ գտնել հին Մարգարը, հին տաճարէն դուրս եկող անոր ձայնին երանգը: Սաքոյին այնպէս կը թուէր, որ հայկական հին ճարտարապետութիւնով շինուած տաճարը մամռապատ քարերով կռատուն է դարձած եւ հոն կապոյտ քարերով ծանր կուռքի մը պէս նստած է աշխարհիկ կինը՝ Սոման, իր լիք մարմնով:

Անտարակոյս, էն քիւրտին՝ Սաքոյին շինած խօսքերն են, որ խոշոր սեւ թեւի լայնութիւնով միջոցը լեցուցած էին:

Սաքօ դէպի Մարգարին դիրքը կը յառաջանար, երբ տեսաւ փետայիներէն Մանուկն ու Բարսեղը, որոնք դէպի Պըղկան քարերուն կողմը կ'իջնէին:

– Ո՞ւր, Սաքօ:

– Պահ մը Մարգարին մօտ իջնեմ, – ըսաւ Սաքօն ու նկատեց, որ Բարսեղի եւ Մանուկի մէջ աճապարանք մը կար. վարը կարծես ոճիր մը կը կատարուէր:

– Ի՞նչ կայ, Բարսեղ:

– Որ կ'ուզես Մարգարը տեսնել՝ մեզի հետ վար իջիր: Ան հիմա ուրիշ դիրքերու վրայ է, Սաքօ, – ըսաւ Բարսեղը:

Այո՛, այո՛, վարը բան մը կը կատարուէր, էնտեղ Պղկան քարերուն մօտ:

Սաքօ վար իջաւ Բարսեղին ու Մանուկին հետ: Այնտեղ կային մի քանի սիլուէթներ եւս, որոնք կը մօտենային իրարու, կը հեռանային իրարմէ:

– Առքօ, – մութին մէջ ձայն տուաւ Բարսեղ:

– Հը՛շ, ձայն տուին սիլուէթները եւ Գաբրիէլը դէպի իրենց կողմը եկաւ:

– Էնտեղ, էնտեղ, երկուքը հանդիպեցան իրարու ու միասին ծառերու կողմը շտկուեցան: Ա՛յ, չէ՞ք տեսներ. էնոնք են, ապառաժներէն վեր կ'ելլեն:

(Շար. 298)

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քիւթնէրեան եւ զաւակը՝ Ստեփան, Այրի Տիկին Աստղիկ Փափազեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Տիգրան Փափազեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ժան Փափազեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Քլօտ Պար-թելէմի եւ զաւակը (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ժագ Մարգարեան եւ զաւակները (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Նուպար Ազարեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Սինալ Համբարձումեան (Պոլիս), Պ. Պետրոս Ազատեան (Մ. Նահանգներ), ինչպէս նաեւ՝ Ճօլօլեան, Քիւթնէրեան, Սուքիասեան, Մարտիկեան, Նիկողոսեան, Գալաֆեան եւ Պայրամեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն՝ իրենց մօր, մեծ-մօր, քըրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ՑԱՍՄԻԿ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Ճօլօլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 13-ին, Փարիզ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Ուրբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի՝ Պանթէօյի Քոմիւնալ գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԼԻՈՆ - ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ.- Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Թաղէոսեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Օհաննեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժագ Տէրտէրեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սէթ Մելքոնեան եւ զաւակները (Ալֆորվիլ), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պետրոսեան եւ զաւակները (Ալֆորվիլ), Պ. Զաւէն Մելքոնեան (Քրէմլէօ), Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Մելքոնեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Համբարձումեան և զաւակը (Կուռնէվիլ), Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօտիւ եւ զաւակները (Ալֆորվիլ), Պ. Վարդան Տէրտէրեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սրբուհի Բրդոտեան (Հալէպ), ինչպէս նաեւ՝ Օհաննեան, Թաղէոսեան եւ Սուսիկը ընտանիքները դառն կսկիծով կը ծանուցանեն՝ իրենց մօր, զոքանչ - մօր, մեծ-մօր, մօրաքրոջ, հարսին, խնամիին եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ՍՐԲՈՒՀԻ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Նաճարեան - Ամասիա)

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Ապրիլ 11-ին:

Թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Ապրիլ 13, ժամը 10.30-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, ու մարմինը ամփոփուեցաւ Վիլէօրպանի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

COMMUNIQUE

L'ASSOCIATION DES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE DE L'ARMEE FRANCAISE

Communique

Monsieur PAUL PIN, Conseiller Général des Hauts de Seine, Professeur de l'Université de Paris René Descartes, a le plaisir de vous faire savoir qu'un certain nombre de vos compatriotes ont vu leurs mérites honorés par Monsieur JACQUES CHIRAC, MAIRE DE PARIS qui leur a conféré les décorations suivantes qui seront remises officiellement, à l'HOTEL DE VILLE DE PARIS.

— ECHELON VERMEIL

Messieurs Mihran KEHYAYAN, Diran VOSGUERITCHIAN, Armand ZARPANELLIAN, Karabet TOLOMGIAN, Jean PAPAZIAN.

— ECHELON ARGENT

Messieurs Jean MADOYAN, Dzeron ASSADOURIAN, Guermès ALEXANIAN, Meguerditch TAVITIAN, Zakar TACHDJIAN, Souren KALFAYAN, Antoine BAGDIKIAN, Yervant NOUKOUJIKIAN.

UGAB - JEUNES OUVERTURES

Jeudi, 16 Avril, à 20h.30

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, Rue de Courcelles, Paris 17e

Montage audio-visuel commenté

« L'ARMENIE ET LES ARMENIENS EN ASIE AU 17e ET 18e SIECLES

avec NIL AGOPOFF

— Entrée libre —

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ.-

Ոտնլուայ՝ ժամը 17.30-ին, Պատարագ՝ 18-ին: Կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Խաւարում՝ 20.30-ին:

Շ Ա Բ Ա Թ .-

Ժամը 17-ին՝ Մարգարէական Թուղթերու ընթերցում, ժամը 18-ին՝ Ճրագալոյցի պատարագ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աշոտ Խաչիկեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տէլէմաք Գալէզեան փոխան ծաղկեպսակի՝ 300 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Նոյն տխուր առթիւ, Տիկին Աշոտ Իսահակեանի յիշատակին, Տիկին Ռ. ըՍթաթեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Պանթէօյի մասնաճիւղին, եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ ՄԵԿՆՈՒՄԻ ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՊՐԻԼ 25 — ՄԱՅԻՍ 8

Արձանագրութիւնները՝ մինչեւ Ապրիլ 17 — Մէկ անձի համար 3450 Ֆ.

Դիմել՝

Mr. Simon Avdoyan	*S. Gazarian*
24, Ave. de Valdonne - 13013 *Marseille*	40 *bis, Rue Nungesser* - 69150 *Décines*
Tél.: (91) 70. 02. 33	*Tél.:* (16.78) 49. 55. 76

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Մաքրինէ Թորոսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Այրի Տիկին Յովհաննէս Թորոսեան կը նուիրէ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, եւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 200 Ֆ. Կապ. Խաչի Կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

ԼԱ ՍԷՅՆ.- Տիկին Վիքթորիա Կարապետեան, ի յիշատակ՝ Կարապետեան ընտանիքի համայն ննջեցելոց եւ 1915-ի նահատակներուն, 1000 Ֆ. կը նուիրէ Սէն - Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) և 50 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՎԱՐՁՈՒ Է

METRO VOLTAIRE

Մեծ սենեակ մը, երկու մեծ պատուհաններով, 3-րդ յարկ, պզտիկ խոհանոց մը եւ լուացարան (նախընտրաբար՝ ուսանողի մը):

Հեռաձայնել իրիկունները, ժամը 7 - 8

355. 84. 70

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նուարդ Պասմաճեան, իր սիրելի ամուսնոյն՝ Արամ Պասմաճեանի մահուան 9-րդ տարելիցին առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ԱՊՐԻԼ 24-Ի ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ

Կը կազմակերպէ դասախօսութեան երեկոյթ մը.-

« ԻՆՉ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ ՀԱՅ ՄԻՏՔԸ 1915-Ի ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

(Գրական, ազգային, քաղաքական, կրօն., արուեստի մարզերուն մէջ)::

Կը դասախօսեն՝

Շահան Քհնյ. Տէտէեան, Կարօ Փօլատեան, Ժիրայր Միրիճեան, Կարօ Յովսէփեան:

Ընթերցումներ՝ նահատակ գրագէտներու գործերէն):

Եւ ցուցադրութիւն Փափազի « Հայկ. Ցեղասպանութիւն» ֆիլմին:

Ուրբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 21-ին

Մուտքը ազատ է:

MARSEILLE, 18 AVRIL, 15h.30

DÉBAT AVEC LES JEUNES

A l'invitation du Centre d'Enseignement de diffusion de la culture arménienne.

L'ORGANISATION

Terre et Culture

Répond aux questions des jeunes sur son action dans les domaines arméniens d'Iran du Nord.

FILM (Le Monastère de St. Thadée)

DISCUSSION

Maison pour tous Tivoli

66, cours Franklin Roosevelt,

Marseille — 5ème

L'ASCENSION A

EREVAN

DU 21 AU 29 MAI

Une semaine de détente, dans une ambiance arménienne, **loins de vos soucis**

Accompagné par VAROUJAN SARKISSI AN

professionnels.

Départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:	A LYON:
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**
3, Rue de l'Arrivée	48, Cours de la Liberté
Imm. CIT - 7e étage	69003 — LYON
75749, Paris — Cedex 15	
Tél.: (1) 538. 67. 47	Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE :

JACQUES CHELELEKIAN

WASTEELS

87, La Canebière

13001 — Marseille

Té.: (91) 95. 90. 12

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ.-

Յիշատակ Չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման՝ ժամը 17-ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ.-

Թափօր Թաղման - Սկիզբ ժամերգութեան՝ 16.30-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ.-

Կարգ Թաղման՝ 17-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՈՒՐԲԱԹ.-

Ժամերգութիւն՝ 8.30-ին Կարգ Թաղման՝ 17.-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ.-

Կարգ Թաղման՝ 16.30-ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՈՒՐԲԱԹ.-

Կարգ Թաղման՝ 17-ին:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ՈՒՐԲԱԹ. - ՍԷՆԹ - ՄԱՐԿՐԻԹ

Կարգ Թաղման՝ 17.30-ին:

Սէն - Լու ժամը՝ 18.30-ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՈՒՐԲԱԹ.-

Կարգ Թաղման՝ 17-ին:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

ՈՒՐԲԱԹ.-

Կարգ Թաղման՝ 17-ին:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ.-

Կարգ Թաղման՝ 18-ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ.- Կարգ Թաղման՝ 17-ին:

ՎԱԼԱՆՍ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՈՒՐԲԱԹ.- Կարգ Թաղման՝ 18-ին:

MARSEILLE

COUPE DE PROVENCE

Quarts de Finale

HOMENETMEN — ARDZIV

contre

DIGNE (Club de 4e division)

Lundi, 20 Avril, à 15 h.

Stade de Manosque

Venez nombreux

pour encourager l'U.G.A. - ARDZIV

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6))
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանտուք	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի և սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու համար, մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գումարները):

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
16
JEUDI
16 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.888

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.888

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ՊԵՏԵՐԸ ՏՐԱՄԱԴԻՐ ԵՆ ԲԱՆԱԿՑԵԼՈՒ

Լիբանանեան ուժերու (քրիստոնեայ միացած քաղաքագործքեր) հրամանատա-րը՝ Պէշիր Ճեմայէլ յայտարարած է թէ պատրաստ է նստիլ խօսելու Սուրիոյ հետ, լուծում մը յանգելու համար: Քաթայէպներու ձայնասփիւռի կայանէն է որ ճեմայէլ ըսած է. — «Ինչպէս միշտ յինք մեզի պարտադրուած պատերազմը, ի վիճակի ենք խօսքի նստելու Սուրիա-ցիներուն հետ, զորս կը յարգենք եւ ո-րոնցմէ կը խնդրենք որ մեզ յարգեն: Ե-թէ խօսակցութիւնը միջոցն է լուծում մը յանգելու, կ'ընդունինք խօսիլ»: Պէշիր Ճեմայէլ կը մերժէ սակայն առժամեայ լուծումները եւ կը պահանջէ տագնապին վերջնական լուծումը: Ոչ դաշնակցութեան կը ստեղծումը կը նախատեսեն, ոչ կեդ-րոնացումը, ոչ ապակեդրոնացումը, այլ կ'ուզեն ազատ ըլլալ եւ այն ատեն է, որ Պէշիր Ճեմայէլ տրամադիր է նըս-տելու խօսելու Լիբանանի մահմետական ղեկավարներուն հետ համակեցութեան ձեւ մը գտնելու համար:

Ճակատին վրայ կրակը դադրած է եւ վիճակը սովորական դարձած, հոս ու հոն հրացանաձգութիւնները կը շարունակ-ուին կամ հրադադար մը կ'ըլլայ: Փորձ կ'ըլլայ համոզել Սուրիացիները, որ թող տան Զահլէի վիրաւորներուն եւ մեռելներու պարպումը:

Դիւանագիտական գետնի վրայ ֆրան-սական առաջարկը «միջազգայնացման» ոչ մէկ կողմնակից գտած ըլլալով, Ֆը-րանսայի Արտաքին Նախարարութենէն յայտնուած է որ այդ առաջարկը հիմակու-հիմա մէկ կողմ դրուած է թէեւ ոչ վերջ-նականապէս: Դամասկոսէն Ալժէ, արաբական բոլոր երկիրներու մամուլը ծանրօրէն կը քննադատէ ֆրանսական նախաձեռնու-թիւնը:

Երեքշաբթի օր սակայն միջադէպերը չէին դադրած եւ խուճապ գրգռութիւն կար, որ պատահած է ցերեկին երբ Խորհրդարանին նախագահը նիստի հրա-ւիրած էր երեսփոխան եւ նախարար: Բակին մէջ հրազէնը մը կը պայթէր եւ նիստը կ'ընդհատուէր բայց 20 երես-փոխան եւ 4 նախարար չէին կրնար մեկ-նիլ հրացանաձգութիւն մը արգելք հան-դիսանալով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԻ Բ. օրը, երեկոնը հեռատեսիլէն իրենց դատը պաշտպանե-ցին Միշէլ Տըպրէ եւ Ժորժ Մառշէ «օգ-նականներով»: Տըպրէ դահուկի նախկին ախոյեանուհի մը բերած էր՝ Մարիէլ Կոաշել, որու քիչ մը հասարակ ոճը եւ արձակողական ելոյթը հաւանաբար շատ նպաստած չըլլան անոր, որ կ'ուզէ փոր-ձարար նաւապետը ըլլալ Ֆրանսայի եւ անկարելի չէ խորհիլ թէ եթէ հարկ ըլ-լար այս երկուքին միջեւ ընտրել՝ Մառշէ աւելի հաւանականութիւն կ'ունենար ներկայ հակահամայնավարներու ձայնե-րը ժողվելու...: Միւս կողմէ ձայնաս-փիւռներէն թէ զանազան բեմերէն բոլոր թեկնածուները կը կրկնէին իրենց խոս-տումները, միշտ համոզելու համար թէ «փորձանքը՝ միւսն է»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ երթուդարձի (նաւէթ) մեքենան վերադարձաւ որոշուած տե-ղը, որոշուած ժամուն, հիացում պատ-ճառող ճշգրտութեամբ մը: Ֆրանսական ժամով, 20.22-ին է որ Գոլումպիա ի-ջաւ օդանաւի մը նման, վերջին կէս ժամ-ուան ընթացքին արագութիւնը իջեցնե-լով 28 հազարէն 350 քիլոմեթրի ժամա-կան: Ամերիկեան այս «յաղթանակը» ար-ժած է սակայն 50 միլիառ ներկայ ֆը-րանք...:

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ընկերութիւնները ո-րոշեցին սակերու զեղչ ընել «կեանքի ապահովագրութեանց» վրայ, այն յա-ճախորդներուն, որոնք չեն ծխեր...: 15% անոնց որոնք կամ բնաւ չեն ծխած կամ տասը տարիէ չեն ծխեր եւ 10% ա-նոնց որոնք տարի մըն է չեն ծխեր: Առ-այժմ թեկնածուները պիտի երդում ընեն պատուոյ վրայ բայց քննութիւններ ալ կարելի են...:

ՔԸՊԷՔԻ (Քանատա) գաւառական ընտ-րութիւններուն մեծ յաղթողն է Ռընէ Լըվէսք, որու կուսակցութիւնը 122-ի վրայ 80 աթոռ շահեցաւ Խորհրդարանը եւ միայն 42 աթոռ առաւ իր հակառա-կորդը՝ Ազատական կուսակցութիւնը:

ՔԱՏԱՖԻ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

Լիբիոյ ղեկավարը ճառ մը խօսած է առջի օր (Ապրիլ 11) «ուսանողներու համաշխարհային միութեան» 5-րդ տարե-դարձին առթիւ եւ անդրադարձած փոք-րամասնութիւններու իրաւունքներուն, որոնց մասին ըսած է.—

Երկու տեսակ փոքրամասնութիւն կայ, անոնք որոնք ազգային բնոյթ չունին բայց եւ այնպէս իրենց իրաւունքները պէտք չէ ոտնակոխուին ու կան նաեւ ազգային փոքրամասնութիւններ, ինչ-պէս Քիւրտերը, որոնք Միջին-Արեւել-քի գլխու ցաւերէն են եւ իրենց շարժու-մը յեղափոխութիւններու եւ պատերազմ-ներու ա ռ ի թ կուտայ միշտ: Պէտք է ճանչնալ անոնց ինքնորոշ-ման իրաւունքը: Նոյնն է պարագան Հա-յերուն, այնքան ատեն որ այս փոքրա-մասնութիւնները չեն հաւաքուած իրենց հայրենիքին մէջ և այնքան ատեն որ իրենց հողերը չեն վերամիացուած, այս խըն-դիրները պիտի շարունակուին:

Այս լուրը, զոր կը հաղորդէր լիբիա-կան մամուլի ժանա գործակալութիւնը, արձագանգ գտած էր նաեւ Ապրիլ 13-ի, արաբական Ալ Անուար օրաթերթին մէջ: (Տես՝ այս մասին մեր աշխատակից՝ Պ. Թերզեանի խորհրդածութիւնները):

———×———

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԱՏԱՖԻԻ ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԸ

———0———

Լիբիոյ նախագահ Մուամմար Քատա-ֆիի դիրքորոշումը ի նպաստ Հայերու հողային իրաւունքներուն ու Քիւրտերու ինքնորոշման, ուշադրութեան արժա-նի է:

1 Սեպտեմբեր 1969-ի հանրապետական յեղաշրջումէն ասդին, Լիբիա հետեւո-ղական կերպով կը շարունակէ քաղաքա-կանութիւն մը, որ թէպէտ ինքնատիպ, սակայն եւ այնպէս զինք աստիճանաբար հասցուցած է հարաւ-միջերկրական-եան ու հիւսիս-ափրիկեան գլխաւոր ուժերէն մէկուն մակարդակին:

Լիբիոյ այս նոր դիրքորոշումը հետա-քրքրական է մանաւանդ եթէ նկատի առ-նենք այս երկրի յարաբերութիւնները Թուրքիոյ ու Խորհրդային Միութեան հետ:

Թուրք-լիբիական յարաբերութիւն-ները շատ գէշ վիճակին մէջ են 1980, Սեպտեմբեր 12-ի զինուորական պետա-կան հարուածէն ետք, որ առաւել եւս սերտացուց Անգարայի կապերը Ատլանտ-եան Ուխտի երկիրներուն հետ՝ ու գըլ-խաւորաբար Ամերիկայի: Նման զարգա-ցում մը չի կրնար հաճելի եղած ըլլալ Քատաֆիի համար: Այս անկիւնէն տես-նուած քրտական ու հայկական հարցե-րու որդեգրումը Մուամմար Քատաֆիի կողմէ անբացատրելի չէ ուրեմն: Նուա-զագոյնը որ կարելի է ըսել այն է, որ Լիբիոյ առաջնորդին այս նոր քայլին հե-տեւանքով կապերու առաւել վատթարա-ցում ու հաւանաբար խզում ակնկալելի է երկու երկիրներուն միջեւ:

Գնդ. Քատաֆիի յայտարարութիւնը նուազ ուղղուած կը թուի ըլլալ Իրանի, Իրաքի կամ Սուրիոյ դէմ: Այս երկիր-ներուն մէջ ալ Քիւրտեր կ'ապրին: Բայց Քատաֆի յատկանշական կերպով կապ կը հաստատէ հայկական ու քրտական հարցերու միջեւ, ցոյց տալով թէ ո՞ւր կը գտնուի իրեն համար խնդրին աշխար-հագրական գետինը:

Միւս կողմէ, Լիբիոյ կապերը Խորհր-դային Միութեան հետ անընդհատ սեր-տացման հունին մէջ կը գտնուին 1975-էն ի վեր, բոլոր գետիններուն վրայ, տըն-տեսական, քաղաքական, զինուորական ու նոյնիսկ հիւլէական մարզերէն ներս: Այս կապերուն խորութիւնը նկատի առ-նելով, դժուար է երեւակայել, որ Խոր-հրդային Միութիւնը ուղղակի հետա-քրքրող հարցերու նկատմամբ՝ ինչպի-սին են հայկական ու քրտական հարցե-րը, նախագահ Քատաֆի դիրք ճշդէ առանց նախապէս խորհրդակցած ըլլա-լու կամ նուազագոյնը առանց նախապէս հասկցած ըլլալու իր ամենամեծ դաշնա-կիցին կեցուածքը:

Ի՞նչպէս պէտք է մեկնաբանել ուրեմն Լիբիոյ նախագահին այս քայլը. ընդհա-նուր նախագիծի մը ծիրէն ներս ինկող յայտարարութի՞ւն սերտօրէն կապուած խորհրդային նոր քաղաքականութեան մը Թուրքիոյ նկատմամբ, թէ պարզապէս ճնշումի միջոց մը Անգարայի վրայ, որ բանակցութեան մը պատեհ առիթով կըր-նայ որպէս քարտ գործածուիլ Թրիփոլիի կողմէ:

Եզրակացութիւնը դժուար է:

Առ այժմ պէտք է արձանագրել լիբիա-կան նախաձեռնութեան դրական երեսը՝ ու հետեւիլ աչալուրջ ուղղութեամբ:

ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 7 – 9)

ՍՊԱՐՏԱԿ – ԱՐԱՐԱՏ ԵՒ ԴԻՆԱՄՕ (ՄՈՍԿՈՒԱ) – ԱՐԱՐԱՏ ԽԱՂԵՐԸ (*)

Ոտնագնդակի խորհրդային 44-րդ ա-խոյեանութեան մրցաշարքին, «Արարատ» Մոսկուայի մէջ ունեցած է երկու հան-դիպումներ, մէկը «Սպարտակ»ի, միւսը՝ «Դինամօ»ի հետ: Առաջին հանդիպումին Երեւանցիները քանի մը հնարաւորու-թիւններ ունեցած են կոլ նշանակելու, սակայն անոնց հարուածները կարելի չէ եղած արդիւնաւորել: Մոսկուացիներու գրոհները երեք անգամ վերջ գտած են «Արարատ»ի բերդի գրաւումով, անոր պաշտպանութեան գիծի խաղացողներու եւ բերդապահին ինքնավստահութեան պակասին հետեւանքով:

«Դինամօ»ի հետ իրենց հանդիպումի ընթացքին «Արարատ»ի տղաքը աւելի վստահ եւ կորովի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են եւ Խորէն Յովհաննիս-եան, Աշոտ Խաչատրեան ու Աշոտ Սա-հակեան քանի մը առիթներ ունեցած են կոլ նշանակելու, սակայն ապարդիւն: Խաղը վերջ գտած է 0 – 0 արդիւնքով: Ներկայիս, դասաւորման գլուխը կը գըտ-նուի «Սպարտակ» 6 կէտով, որուն կը հետեւի Կիեւի «Դինամօ»ն 5 կէտով: «Ա-րարատ» 3 կէտով կը գրաւէ 13-րդ տեղը:

(*) Խաղերուն արդիւնքները տուած էինք «Յառաջ» Ապրիլ 7-ի եւ 9-ի թիւե-րով:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

Քիւրտերը ԵՒ Քաղաքական Ապաստանը

———0———

Քառասուն թրքահպատակ Քիւրտեր ամիս մըն է ողբերգական կացութեան մը մատնուած են Ժընեւ, ուր զուիցերական իշխանութիւնները մերժած են ընթացք տալ քաղաքական ապաստանի իրենց դի-մումին:

Հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը գրաւելու միտումով, ասոնք գրաւած էին 0 – Վիվի բողոքական առաջնորդա-րանը եւ քանի մը օր ալ կամաւոր ծոմի դիմած, բայց զուիցերական կառավա-րութեան համար, ասոնք աւելի աշխա-տանք փնտռելու եկած են եւ քաղաքա-կան գաղթական չեն: Այդ իսկ պատճա-ռով այս Քիւրտերը կոչ մը ըրած են իշ-խանութիւններուն, ուր կ'ըսեն ի մէջ այ-լոց. — «Կը բացատրենք ինչ որ Թուրք Հանրապետութիւնը կը մերժէ ընդունիլ՝ գոյութիւնն ու ազատութիւնը քիւրտ ազ-գին: Կ'ըսենք նաեւ թէ այսօր՝ ժողովըր-դավարութիւն չկայ Թուրքիոյ մէջ: Դէմ ենք յարատեւ պայքարին կրօնական փոք-րամասնութեանց դէմ եւ կողմնակից ենք մարդոց ազատութեանց: Ատկէ է որ, Մարտ 4-ին, որոշեցինք խաղաղօրէն ե-կեղեցի մը գրաւել: Պատճառն այն է որ մեզի հրահանգուեցաւ վերջնապէս մեկ-նիլ Զուիցերիայէն Մարտ 15-ին ձեռնհաս իշխանութեանց կողմէ: Եկեղեցի գրա-ւելով նաեւ կամաւոր ծոմի ձեռնարկե-ցինք, զոր դադրեցուցինք 3-րդ օրը: Ո-րոշեցինք ահազանգ հնչեցնել մամուլին եւ ձայն-հեռատեսիլին մօտ, որովհե-տեւ ինչ որ Թուրք մամուլը կը գրէ մեր մասին յատկանշական է»:

Ու օրինակներ կը բերեն «Հիւրրիյէ-թ»էն (Մարտ 7) եւ «Թէրճիւման»էն եւ կ'եզրակացնեն թէ անլոյծ այս կացու-թեան դէմ յանդիման, իրենցմէ ոմանք հետեւեալ լուծումները կը նախատեսեն.—

Ա) Իրենք զիրենք կախել

Բ) Իրենց վրայ պենզին թափել եւ հըր-կիզուիլ

Գ) Ցմահ կամաւոր ծոմ բռնել:

Կը շեշտեն, որ պլըֆ չէ ինչ որ կ'ըսեն, քանի որ իրենցմէ ոչ ոք կրնայ մտքէն անցընել չարչարանքի տակ մեռնիլ, հաշ-մանդամ մնալ կամ փտիլ բանտերուն մէջ:

Ապրիլ 10-ի Թրիպիւն տը Ժընեւը բա-ւական երկար կը ծանրանայ այս հարցին վրայ: Կ'ըսէ՝ Պեռնէն բացասական առա-ջին որոշում մը տրուած է թէեւ դատա-կան դիմումի (ռըքուռ) կարելիութիւն կայ բայց այդ որոշումը աւելի անելի մատնած է Քիւրտերը եւ ոմանց հոգե-կան վիճակը այնքան ծանրացած է որ Ժընեւի կրօնական իշխանութիւնները տէր կանգնած են եւ փաստաբան մը բռնած, որպէսզի իշխանութիւնները ա-պահովութիւն տան, որ որեւէ պարա-գայի մէջ, այս Քիւրտերը Թուրքիա չեն ղրկուիր: Փաստաբանը նամակ մը ուղ-ղած է Ժընեւի նահանգի արդարութեան նախագահին: Հոն կը յիշէ, որ 17 տա-րեկան երիտասարդ մը մերժում ստա-ցած է եւ տղան յուսահատած է ինչպէս իր ընկերները: Ասոր կը յաջորդեն այլ սրտաճմլիկ պարագաներ մինչ Պեռն կը վստահեցնէ որ Զուիցերիա միշտ կը յարգէ իրաւունքը բայց ենթականերուն մեծ մասը չի լրացներ քաղաքական ա-պաստանի իրաւունքի պայմանները եւ թէ շատեր պարզապէս իրենց տնտեսա-կան վիճակը բարելաւելու համար է, որ եկած են:

Հարցը դեռ առկախ կը մնայ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՄՈԽՐԱԲԵՐԴԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Հեղ. ՍԵՐՈՎԲԷ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Ծիծղը պիտի ըլլար խորագրել՝ ինքնապաշտպանութիւնը: 1915 Ապրիլին, Թուրք եւ Քիւրտ խաժամուժը, ասկեարները, ինչպէս այլուր, կը փորձեն ջարդել եւ թալանել ենթարկել Ռշտունիքի (Գաւաշ) գաւառի Հայութիւնը: Ապրիլ 11-ին, Հաճի Տէրվիշ կը ձգտի գրաւել Փայլներ գիւղը: Յաջորդաբար յարձակումի թիրախ կը դառնան մերձ վայրերը՝ Նոր Գիւղ եւ Մոխրաբերդ: Փայլներցիք՝ Միհրան Զաթոյեանի ղեկավարութեամբ կը քաշուին համանուն լեռը, ուր զօրաւոր ընդդիմութիւն մը կը կազմակերպեն: Նոր Գիւղի եւ Մոխրաբերդի բնակչութիւնը, գլխաւորութեամբ Մուղսի Մուրատի (Թաչատուրեան) եւ Պետրոսի (Բէկզօեան), կ'ապաստանի Բալաքեօր սարը: Ինքնապաշտպանութիւնը, բուռն, բայց անյոյս, կը տեւէ մէկ օր: Լեռ ապաստանողները կը նահանջեն դէպի Փէսանդաշտ, ուր անդացի ժողովուրդին հետ կողք – կողքի, Լեւոն Շաղոյեանի ղեկավարութեամբ, չորս գիւղերու եւս ամրացած, հերոսական պայքար կը մղեն մինչեւ Հայ կամաւորներուն ժամանումը, Մայիս 10 (*):

Ահա «կմախքը», բնականաբար սեղմ, այն իրադարձութիւններուն, որոնց պատկերացումը ձգտած է կատարել Ս. Մխիթարեան, իբրեւ փաստագրական էջ մը Վասպուրականի Ապրիլեան Հերոսամարտէն: Ձգտած է նոյնպէս, այս առիթով, պատկերացնել շրջանի Հայութեան երբեմնի կենցաղը:

Հեղինակը, ինչպէս ընդգծած է, ականատեսի իր վկայութիւնները արձանագրած է: Ընդգրկած միջոցը եղած է՝ նկարագրական – պատմողականը: Դէմքերը՝ գրականացած անուններով, պարզ դերակատարներէն կամ մասնակիցներէն մինչեւ ինքնապաշտպանութեան ղեկավարները կը ներկայացնէն: Օրինակ՝ Ջաղացպան Արրօ-ին մէջ կը միտինք ուրուագծել Միհրան Զաթոյեանը: Կան, անշուշտ, երեւակայական դէմքեր, ամբողջացնելու համար պատկերացումը, կամ՝ ընթացք տալու համար պատմութեան:

Հեղինակը, իբրեւ միջոց ընտրած է երկխօսութիւնը, ընդհանրապէս: Վարկածներ, քաղաքական եւ այլ բնոյթի տեսակէտներու արտայայտութիւններ, պատմախօսութիւններ հատորին բովանդակութիւնը կը ծանրացնեն: Թակարդ մը չէ՞ այս, ոչ – վարպետ գրչին համար: Ըսել կ'ուզենք՝ ոչ – գրագէտին համար: Նման պարագաներուն կը մոռցուին նկարագիրները, հոգեխառնութիւնները, օրուան մարդոց օրուան մտայնութիւնները, առանց յաճախ պարզունակ հայեցակէտերը: Այսպէս է, որ մարդիկ, ըստ գրողին չարժուն ճպոտին, պարզօրէն կ'արտաբերեն միտքեր՝ դառնալով պատուակներ: Եւ էջեր կը վերածուին յօդուածի սիւնակներու:

Անցեալի պատկերացումներուն մէջ, կարեւոր տեղ կը գրաւեն այսպէս սահմանուած ազգագրական տուեալները: Վերոյիշեալ հատորին մէջ, չեն պակսիր Մոխրաբերդի եւ շրջակայքի Հայ բնակչութեան սորերան, բարքերը, սովորութիւնները պարզաբանող տողերը: Դժբախտաբար, ոմանք կը մնան առնուազն վիճելի, իսկ ուրիշներ՝ ճապաղ:

Զարմանալի կը թուի (թերեւս կը սխալինք), երբ Մոխրաբերդցի չոպանին բերնին մէջ հեղինակը սա տողերը կը զետեղէ.

Թէ իմ սրտի խորքում թաղուած,
խոկումները քեզ յայտնեմ,
վայ թէ ինձնից դու խռոված,
վառ յոյսերս խափանես...: (էջ 54)

Կամ՝ երբ հեղինակը բառարանագէտի մը դիրքը առնելով, կը փորձէ բացատրել Ջրաղացին եւ Ջաղացին համանուն իմաստը, առանց դերը, օգտագործման միջոցները: Նպատակայարմար պիտի չըլլա՞ր առաջին պարագային գիւղացին խօսեցնել իր բարբառով, այնպէս, ինչպէս Գաւաշի գիւղացին կը խօսէր անցեալին, իսկ երկրորդին տեղ նկարագրել զուտ ազգագրական բնոյթի աշխատանքի եւ այլ գործիքներ, իւրայատուկ շրջանին:

Բայց ինչ որ ամէնէն աւելի զարմանալի է, – այլ բացատրութենէ խուսափելու համար, – Ս. Մխիթարեանի անուշադրութիւնն է անուններուն եւ ուղղագրական տարրական կանոններուն հանդէպ: Այսպէս, ի՞նչպէս բացատրել, որ տասնեակ ու տասնեակ էջերու վրայ, Վասպուրականի անցեալին հայող երեւններուն մէջ, Արծրունի տոհմը եզակի, յոգնակի, յատուկ անուններ՝ Գագիկ, Մերուժան, Սենեքերիմ եւ ուրիշներ Արջրունի, Արջրունիներ, Արջրունեաց, այսինչ կամ այնինչ Արջրունի արձանագրած է: Հեղինակը, որ համանուն տոհմին անցեալը, ինչպէս նաեւ Աղթամարի Ս. Խաչ Եկեղեցիին, Աղթամարի կաթողիկոսութեան նկարագրութեան եւ պատմութեան ներկայացման համար ընդօրինակելու աստիճան աչքի տակ ունեցած է Հայկական Սովետական Հանրագիտարանին համապատասխան գլուխները, չէ՞ նկատած, թէ Արծրունին ոչ թէ Ջ-ով այլ Ծ-ով կը գրուի ի սկզբանէ եւ ամէնուր:

Այլ սխալներ կուզենք, – թէեւ յաճախ կրկնուած, – վերագրել անուշադրութեան, կամ՝ տպագրական վրէպներու: Բարձրավանդակ, ՍեՓաստիայում, Հարդավայր: Հապա այս չը լինեն, չը լինէին, չը հարցրիր-ները...

Կան նաեւ շփոթութիւններ: ...Նաեւ Մոխրաբերդի ճակատամարտից ճողոպրած հայ ռազմիկները, որոնց առաջնորդել էր Մոխրաբերդի Մուխսի Մուրադենց Պետրոսը» (էջ 195): Մուխսի Մուրատենց, Դաշնակցական հայդուկ, Նոր Գիւղացի էր: Պետրոս՝ Մոխրաբերդցի, հանրային գործիչ: Խօսքը, ուրեմն երկու առանձին դէմքերու մասին է:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Մանրամասնութիւնները քաղած ենք վասպուրական հատորին Հերոսամարտը Փէսանդաշտում գլուխէն: Հր. Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան, Թաւրիզ, 1930

ԵՐԵՒԱՆԻ
ՄԵԹՐՈՅԷՆ ՕԳՏՈՒԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ. – Երեւանի մէթրօն սկսաւ բանիլ Մարտի սկիզբը մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով բնակչութեան մէջ եւ ընծայելով անգնահատելի ծառայութիւն մը երթեւեկի սպասարկութեան մարզին մէջ: «Սովետական Հայաստան» օրաթերթին մէջ հրատարակուած են Մէթրոյէն օգտուելու կանոնները, զորս արտատպելով կը յանձնենք Երեւան այցելողներու ուշադրութեան:

×

1.– Ճամբորդները պէտք է յարգեն հանրային կարգ ու կանոնը եւ Մէթրոյէն օգտուելու կանոնները:

2.– Մէթրոյի աշխատաւորները պարտաւոր են ճամբորդներու հանդէպ ըլլալ քաղաքավար ու սիրալիր եւ միշտ միջոցներու դիմել անոնց սպասարկութիւնը բարելաւելու համար:

3.– Կառախումբերու մէջ պէտք է յայտարարուին կայաններու անունները, ինչպէս նաեւ տրուին անհրաժեշտ տեղեկութիւններ:

4.– Ճամբորդները պէտք է վճարեն երթեւեկութեան եւ 60x40x20 սանթիմեթր չափէն մեծ ծրարներու եւ 150 սանթիմեթրէն աւելի երկար առարկաներու փոխադրութեան համար: Վճարման ենթակայ չէ դահոյկներու, մանկական հեծանիւներու, սահնակներու, սայլակներու, երաժշտական գործիքներու եւ այգեգործական փոքր գործիքներու փոխադրութիւնը: Ճամբորդի հետ ձրի երթեւեկելու իրաւունք ունի մինչեւ 7 տարեկան մէկ երախայ:

5.– Մէթրոյի մէջ երթեւեկի փաստաթուղթեր ու մնայուն տոմսեր ունեցող ճամբորդները զանոնք կը ներկայացնեն հսկող կէտին, բաց վիճակի մէջ:

6.– Շարժասանդուխէն օգտուելու ատեն պէտք է կենալ աջին, դէմքը դէպի շարժման ուղղութիւնը, բազրեփոկէն բռնած, անցնիլ ձախ կողմէն եւ չուշանալ շարժասանդուխէն իջնելու ժամանակ:

7.– Մանուկները պէտք է տանիլ ձեռքէն բռնած կամ գրկած, չձգել որ անոնք յենուն շարժասանդուխի ճաղաշարի անշարժ մասերուն: Շարժասանդուխի վրայ արգիլուած է մանուկները փոխադրել սայլակով:

8.– Քարափին վրայ մէթրօյին սպասելու ժամանակ ճամբորդները պէտք է կենան կառախումբի երկայնքին: Արգիլուած է անցնիլ քարափի եզերքը սահմանափակող գիծը եւ մօտենալ կառախումբին մինչեւ մէթրոյի ամբողջովին կանգնիլը: Երկաթուղիի վրայ որեւէ առարկայ իյնալու պարագային պէտք է լուր տալ կայարանի հերթապահին:

9.– Իւրաքանչիւր կառախումբի մէջ տեղեր կը յատկացուին երախաներով ճամբորդներու եւ հաշմանդամներու:

10.– Մէթրոյի մէջ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ է՝

ա) Կայարան մտնել եւ կառախումբերով երթեւեկել գինով վիճակով:

բ) Նստիլ շարժասանդուխի աստիճաններուն վրայ, յենուլ եւ առարկաներ դնել բազրեփոկի վրայ, վազել շարժասանդուխի եւ քարափի վրայէն, աղտոտել նախասրահները, անցքերը եւ քարափները:

գ) Երկաթուղիի վրայ առարկաներ դնել, որոնք կրնան խանգարումներ յառաջացնել:

դ) Փոխադրել պայթուցիկ, դիւրավառ, թունաւոր եւ թունաւորող նիւթեր ու առարկաներ, կազեր:

ե) Առանց անհրաժեշտութեան կեցնել մէթրօն ահազանգով:

զ) Փոխադրել ծակող, կտրող եւ դիւրին կոտրուող առարկաներ, առանց պատատի դահոյկներ ու չմուշկներ, ինչպէս նաեւ կենդանիներ:

է) Իջնել ու քալել երկաթուղիին վրայ:

ը) Փոխադրել մեծածաւալ 100x60x40 սանթիմեթր չափը գերազանցող ծրար ու 220 սանթիմեթրէն աւելի երկարութիւն ունեցող առարկաներ:

թ) Ծխել կայարաններու եւ կառախումբերու մէջ:

ժ) Երախաները կ ե ց ն ե լ կառախումբերու նստարաններու վրայ եւ ծրարներ դնել:

ի) Բանալ կառախումբերու դռները ընթացքի ատեն, ուշացնել դռներու բանալն ու գոցելը կայարաններու մէջ:

11.– Այս կանոններու 10-րդ կէտի Գ., Դ., Ե. ենթակէտերու չենթարկուող անձերը կը պատժուին մինչեւ 10 ռուբլիի, է. ենթակէտի պարագային յանցաւորները՝ 2 ռուբլիի վճարումով (Խորհ. Միութեան Նախարարաց Խորհուրդի 1963 Յունուար 2-ի թիւ 5 որոշումով):

Եթէ մէթրօն ինքնագլուխ կեցնելը պատճառ եղած է կառախումբերու բնական շարժման խանգարման, արկածներու, անձնակազմի վնասի, վիրաւորման կամ այլ ծանր հետեւանքներու, յանցաւորները կ'ենթարկուին քրէական պատասխանատուութեան՝ Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի 1963 Հոկտեմբեր 21-ի հրամանագրին համապատասխան:

16.– Հանրային կարգ ու կանոնը խանգարելու եւ կառախումբերու սարքաւորումը փճացնելու համար յանցաւորները կը պատժուին օրէնքի համաձայն:

13.– Կանոններու պահպանման վրայ հսկող պաշտօնատարները տուգանքի կ'ենթարկեն անոնք՝ որոնք չեն յարգեր վերոյիշեալ կանոնները:

Երկաթուղիի փոխադրութեան պաշտօնեաները եւ ոստիկանները իրաւունք ունին յիշեալ կանոնները չյարգողները պատժելու փոխարէն նկատողութիւն ընել ենթակային կամ հարցը քննութեան համար փոխանցել աշխատավայրի վարչութեան, հանրային կազմակերպութիւններուն կամ աշխատավայրի, ուսման, բնակութեան վայրի ընկերային դատարանին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«Հայկ. անարեկչութեան դէմ՝ պայքարի կեդրոն մը»

Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂ ՄԸ

ԽՄԲ. – Օր չկայ որ թուրք թերթերը չզբաղին «գոյութիւն չունեցող» հայկ. հարցով, անշուշտ դիտուած իրենց ակնոցով եւ ահաբեկչութեան ետին տեսնելով՝ Մոսկուան: Ի դէպ Պաղեստինի Ազատագրական Կազմակերպութեան Անգարա գտնուող ներկայացուցիչն ալ Ֆիրազ տեսակցութիւն մը տուած է ժամանակակից Լրագրողներու Միութեան կեդրոնի վարչութեան անդամներուն եւ այս առթիւ ըսեր է. – «Կարգ մը Թուրք թերթեր Պաղեստինցիներու դէմ անհիմն ու նպատակաւոր լուրեր կը հրատարակեն: Ատիկա մեզի ցաւ կը պատճառէ որովհետեւ Թուրքիա մեզի բարեկամ երկիր է: Նոյնիսկ պետական հեռատեսիլէն պաղեստինեան դատը անհրապաստ ձեւով ցոյց կը տրուի: Վերջին անգամ հրապարակային ատեանի մը ընթացքին, զայն վարողը պնդեց որ Հայերու կողմէ գործուած հակաթուրք ոճիրներու ետին Պաղեստինցիները կան: Մինչդեռ մենք հաւատալի ապրիլէ գիտենք որ Թուրք դիւանագէտները կը սպաննուին ՍԷ – Ի – Ա.ի եւ Իսրայէլի Մոսատ գաղտնի սպասարկութեան գործակալներու կողմէ: Աշխարհականները թէ ոճիր գործել կուտան եւ թէ ներկայ կը գտնուին թաղումներուն, ծաղիկ ալ կը ղրկեն...» (այս առթիւ է արդէն, որ Հայ Գաղտնի Բանակն ալ Մարտ 29 թուակիր, զեկոյց մը հրապարակած է, որ կը բողոքէ եղած վերագրումներուն դէմ, շեշտելով՝ «Հայ եւ Պաղեստինցի ժողովուրդներու միջեւ գտնուող համերաշխութիւնը» եւ հրաւիրելով «ՊԱԿ-ի պատասխանատուները որ յստակացնեն իրենց չիտակ դիրքը»)... Ստորեւ Ապրիլ 5-ի «Հիւրրիյէթ»ի եւ նոյն թուականի «Թէրճիւման»ի մէջ լոյս տեսած գրութիւնները:

×

«Այսպէս «Հիւրրիյէթ»ի մէջ Օզթիւրքչի կ'ընէր հետեւեալ խորհրդածութիւնները», «Ալ աւելի չուշացած» խորագրին ներքեւ:

«Համպուրկի, Նիսի, Լիոնի եւ Եւրոպայի զանազան քաղաքներուն մէջ Թուրքերը տողանցքներ կատարելով կը դատապարտեն Հայկական ահաբեկչութիւնը, բայց Թուրք դիւանագէտներու վրայ յարձակումները կը շարունակուին նորէն ալ...:

«Որովհետեւ, ինչպէս երէկ մեր թերթերէն մէկը գրած էր մեծադիր, Հայկական ահաբեկչութիւնը օրէ օր կ'աճի»:

«Այսօր այն կարեւոր հարցերէն մէկն որուն հետ դէմ յանդիման մնացած է Թուրքիա, այս է եւ եթէ չուտով լուծում մը չգտնենք ատոր, այս նիւթը ի վերջոյ փորձանք մը պիտի ըլլայ մեր գլխուն: Այս պատճառաւ այլեւս պէտք է փակենք Հայկական ահաբեկչութիւնը արհամարհելու շրջանը եւ պէտք է փնտռենք ատոր լուծումը:

«Անմիջապէս դիտել տանք որ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը պէտք է միայն ու միայն իրաւական Պետութեան մէջ յարմար միջոցներ գտնէ ու կիրարկէ: Ասկէ տարբեր որեւէ միջոցառում, թերեւս կիրարկումի պահուն բազմաթիւ մարդոց գոհունակութիւն կը պատճառէ, «Օխ եղեր է» ըսել կուտայ, բայց երկար ժամանակամիջոցի մէջ պզտիկ կը ձգէ թէ՛ մեր Պետութիւնը եւ թէ՛ մեր հասարակութիւնը:

«Այստեղ նշանակենք կէտ մը այս Իսրայէլ Պաղեստինի Ազատագրական Կազմակերպութեան դէմ իրաւական բոլոր կրցրուներու հետ անհաշտ պայքար մը կը տանի: Ուրիշ խօսքով՝ Իսրայէլի շարժուձեւն ալ այնքան անչրջահայեաց ու անգութ է, որքան անչրջահայեաց ու անգութ են Պաղեստինցիներու շարժումները: Օրինակի համար, ամենափոքր պատճառով մը, Իսրայէլցի գինուորները կը յարձակին պաղեստինեան քէմփերու վրայ եւ կը սպաննեն առանց կին կամ մանուկ զանազանելու: Եւ հրէական ազդեցութեան տակ գտնուող միջազգային մամուլն ալ կարծես իրաւացի կը գտնէ Իսրայէլի այս ընթացքը:

«Միայն թէ Թուրքիա ո՛չ այսպիսի ուժ մը ունի, ոչ ալ բախտ, արտասահմանի հանրային կարծիքին վրայ

կերպ ազդելու համար: Մնաց որ ատիկա ճիշդ ալ չէ:

«Ուրեմն առաջին պայմանն է, Հայկական յարձակումներուն արգելք ըլլալու համար, դէպքը արժեւորել իր բոլոր երեսներով:

«Մեր կարծիքով ատոր համար պէտք է կազմաւորել խմբակ մը, նոյնիսկ կեդրոն մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ «Հայկական ահաբեկչութեան դէմ պայքար»: Այս խմբակը պիտի զբաղի ամէն հարցով, Հայոց արտասահմանի քարոզչութիւնը ջրելէն սկսեալ մինչեւ ատոր դէմ այլ քարոզչութիւն մը ընել, արտասահմանի Թուրքերը այս հարցին մէջ գործօն տարր մը դարձնել, անհրաժեշտ միջոցառումներուն որակն ու կատարելութիւնը քննել, լրաքաղութեան ցանց մը հիմնել Հայկական ահաբեկչութեան մասին, վերջապէս այս հարցին Ա–էն մինչեւ Զ–էտ, բոլոր խնդիրներովը զբաղիլ:

«Եթէ այսպիսի աշխատանքի մը ժամ առաջ չսկսինք, կը վախնանք որ աշխարհի հանրային կարծիքը կը հաւատայ Հայկական պոռչտուքներուն եւ օր մըն ալ մեր դիմաց տնկուելով «տուէք սա մարդոց իրաւունքը» կ'ըսէ: Եթէ այսպիսի բան մը պատահի, շատ ուշացած կ'ըլլանք եւ կը սկսինք, ամէն առենուան պէս, զիրար ամբաստանելով ժամանակ կորսնցնել: Եւ ամէնէն վերջն ալ, ինչպէս որ յաճախ տեսնուած է մեր պատմութեան մէջ, խաղի մը կուգանք ու դիմացինին ուզածը կ'ընենք:

×

«Թէրճիման»ի մէջ ալ Ահմէտ Գապազլը կը գրէր հետեւեալը.

«Կը բաւէ ախ – վախը» խորագրին տակ.

«Դեռ 18 օր չէր անցած Թէճէլլի Արըի ու Բէշատ Մօրալըի հող յանձնուելուն վրայէն, այս անգամ Քոփէնհակի մէջ դաւաճանօրէն վիրաւորեցին Ճավիտ Յիլըը: Կը նշանակէ որ, դեսպանատուներու շէնքերը, կառքերը, փողոցները եւ մերելակներն անգամ այս հրէշային խմբակներով լեցուն են եղեր...

Ո՛չ, այլեւս կը բաւեն ազգային յուզականութիւնները, կամ Եւրոպայի քաղաքներուն մէջ մեր հայրենակիցներուն ցոյցերը...:

«Կը տեսնէք, որ մեր ազգային զգացումները ծաղրելու պէս մեր վրայ կը քալեն իրարու ետեւէ: Նոր ոճիրներ կը գործեն: Այս ոճիրները կրնան աւելնալ քանի կը մօտենայ 24 Ապրիլը, որ ըստ իրենց, 24 Ապրիլ 1915–ի ցեղասպանութեան տարեդարձն է:

«Մի սպասէք որ Խաչակիրներու մոլեռանդութեամբ ու եկեղեցիի սուտերովը շաղախուած Արեւմուտքը մեզի կողմնակից ըլլայ, բաժնէ մեր սուգը, մեզի իրաւունք տայ այս բացայայտ անիրաւութեան եւ բարբարոսութեան դիմաց:

«Մի հաւատաք նաեւ որ մեզ պառակտելու իր ծրագիրներէն օր մը կրնայ հրաժարիլ Սովետական Միութիւնը, որ բացայայտօրէն նեցուկ կը կանգնի այս հրէշներուն, զանոնք կը զինէ, նոյնիսկ կը կազմակերպէ: 1850–էն ի վեր, երբ աջակողմեան աշխարհակալները «Արեւելքի Հարց» մը ստեղծեցին, նպատակը նոյնն է: Ամէն անգամ որ Թուրքիա իր ուժերը կը հաւաքէ, վերականգնիլ կ'աշխատի, նոր փորձանք մը կը հանուի անոր դէմ: Մեզի շունչ առնել չտալու, աչք բանալ չտալու սատանայութիւնն է այդ:

«Նախ Պալքանեան պետութիւնները գրգռելով Ռումէլիի մէջ ոչնչացուցին Թրքական ներկայութիւնը՝, մեզ հրեցին մինչեւ Չաթալճա: Յետոյ գրգռեցին Թուրքիոյ Հայ եւ Յոյն փոքրամասնութիւնները եւ ջանացին մեզ բանտել Սէվրի համաձայնութեան մէջ: Այս իրարանցումին մէջ, ապստամբութեան համոզեցին խելագարած Հայերն ու Յոյները, եւ այս կերպով զանոնք առաջնորդեցին թէ՛ դաւաճանութեան, եւ թէ՛ թշուառութեան:

«Հիմա դարձեալ մեծնալու հակամէտ Թուրքիոյ մը դիմաց, կարգ մը ուրիշ անխելք ցեղերու հետ միատեղ, Դաշնակ հալիներն ալ գրգռել ու ոտքի հանել կ'աշխատին: Տեսանք թէ ինչ վիճակի մատնեցին Իրանը, որ արագօրէն բարձրանալու ճամբան բռնած էր: Աշխարհակալները ուզեցին որ Թուրքիա ալ Իրանի նմանի: Այս է ահաբեկչութեան բուն պատճառը, որուն արմատը դեռ չէ չորցած: Եթէ դիւանագէտներու դէմ յարձակումները օրէ օր կը բազմանան, պատճառը այն մտահոգութիւնն է զոր անոնք կը սնուցանեն մեզ «ազգային միասնականութեան» մէջ տեսնելէ:

Ուրեմն ստիպուած ենք զմեզ պաշտպանել, պահպանել, առանց մտածելու թէ ճանճը պզտիկ է կամ մեծ: Հա՞յ է, պառակտի՞չ է, Սովետներու տարբեր տեսակ մէկ ծառա՞ն է, ինչ որ է, ոճիրներուն պէտք է պատասխանել ոճիրին գործուած երկրին մէջ, անոնց հասկցած լեզուով: Կրկնենք որ մեր «ախերն ու վախերը», արարողութիւններն ու գանգատները ուրիշ ոչ մէկ բանի կը ծառայեն, եթէ ոչ անոնց քարոզչութիւնը զօրացնելու, անոնց ոճիրի ախորժակը գրգռելէ:

«Ուրեմն ճիշդ անոնց մէթոտներով «ազդու քարոզչութիւն» մը ընել: Ստիպուած ենք ձերբակալել եւ պատժել ոճրագործները, որոնց ներողամիտ աչքով կը նայի Եւրոպան: Այս այսպէս չի կրնար շարունակուիլ: Քանի որ ուրկէ ծագին անյայտ հայկական հրոսախումբեր պատերազմ հռչակած են Թուրքիոյ դէմ, մենք ալ պէտք է սորվեցնենք թէ՛ պատերազմը երկու կողմերուն իրաւունք ճանչցնող կարգ մը պարտաւորութիւններ ունի: Այն ատեն թերեւս Եւրոպան ալ կը սկսի ախորժիլ մեզմէ»:

ԳԱՌՁՈՒ

ՎԵՐՍԱՅԼ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿ

Ֆրանս – Սուար Մաթչին (Ապրիլ 11) չորս էջեր նուիրած է Գառզուի, ուր Ժան Լապոռիի նկարներու կողքին, Նիքոլ Տիւօ կը խօսի նկարիչին եւ անոր ներշնչումներուն մասին: Յիշելէ ետք, թէ քանի մը շաբաթէն, Նորմանտիի Վասքէօյ դղեակին մէջ, Գառզու պիտի ներկայացնէ իր պաստառները, յօդուածագիրը կը յայտնէ թէ այս յետահայեաց ցուցահանդէսը պիտի ծառայէ որպէս ընդհանուր կրկնութիւն նկարիչին մեծ ցուցահանդէսին, որ տեղի պիտի ունենայ Մոսկուա, Սեպտեմբերին, ու կը հարցնէ Գառզուին՝ թէ ինչո՞ւ այդքան հեռու կ'երթայ – կը հասկնաք, կ'ըսէ նկարիչը, անցեալ տարի բաժնէս ետք, ոչ մէկ դիմում կ'ուզեմ ընել Մշակոյթի պաշտօնատարներուն:

Արդարեւ, կը շարունակէ Նիքոլ Տիւօ, ճիշդ տարի մը առաջ, ան, որ ամէնէն համեստ, ամէնէն հանդարտը, ամէնէն անոյշն է փարիզցի նկարիչներուն, Ակադեմիա մուտքի իր ճառին մէջ շատ բուռն կերպով կը յարձակէր արդիական արուեստին եւ անոր օժանդակողներուն վրայ «պաշտօնատարները, որոնք ինչպէս մեր զինուորականները միշտ մէկ պատերազմ կամ մէկ գեղարուեստական յեղափոխութիւն ետ են եւ մղձաւանջն ունենալով անգամ մը եւս փախցնելու Սեզանն մը, կը նախընտրեն ամէն ինչ՝ Սեզանն նկատել»:

Հակիրճ կերպով կը յիշէ Գառզուի կտրած ճամբան երբ 23 տարեկանին, ապրուստը շահելու համար, գծագրութիւններ կ'առաջարկէր թերթերուն (Փարի – Սուար, Էնթրանսիժան) եւ պատերազմէն ետք է, որ Գառզու յաջողութիւն պիտի գտնէր. –

– Իրականութիւնը, պէտք չէ զայն ընդօրինակել, կ'ըսէ Գառզու, հոս սեւ գիծ մը աւելցնելով, ուրիշ տեղ մը չեշտելով չոր կանաչով մը տեսարանի մը գիծերը: Արդէն երբեք մեծ նկարիչ չկայ՝ իրականութեան: Վէմեռ ինծի համար անիրական է: Նիւթը մերժելով, արդի նկարիչները զայն ետ բերել տուին քառատրոփ...:

Վերադառնալով իր աշխատանոցը, կը գրէ Նիքոլ Տիւօ, Գառզու կարգով կը դիտէ բազմաթիւ պաստառներ, որոնք կը սպասեն վրձինի վերջին հարուածի մը՝ «երբեք կարելի չէ գիտնալ թէ պաստառ մը վերջացած է» կ'աւելցնէ:

Սենեակի մը մէջ, մէկ իւղանկար մը, հսկայ, կը գրաւէ ամբողջ պատը: Վերսայլի ոգեկոչում մըն է. – «Քսանեւհինգ տարի է, որ սկսած եմ շարք մը պաստառներ Վերսայլի վրայ, որ Վենետիկի հետ, զիս ներշնչող վայրերէն մէկն է» կ'ըսէ նկարիչը, որ նաեւ Թատրոնի մեծ բեմայարդար մըն է եւ որ խօսելով Թատրոնի կամ նկարչութեան մասին, կը սիրէ կրկնել «երբ վարագոյրը կը բացուի, ամէն ոք պէտք է հասկնայ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵՂՈՒԱԲՈՒԾՈՒԹԻՒՆԸ

Աշտարակի շրջանը, որ ծանօթ է իր պտղատու եւ խաղողի այգիներով, կը դառնայ մեղրի արտադրութեան մեծ կեդրոն մը: Ալպեան մարգագետիններով հարուստ շրջանին մէջ կազմակերպուած է մասնագիտացած մեղուաբուծական տնտեսութիւն մը: Լեռնալանջերուն, 30 հեկտար տարածութեան վրայ զետեղուած է Հայաստանի մեծագոյն մեղուանոցներէն մէկը, որ բաղկացած է մօտ 5000 մեղուի ընտանիքներէ: Հայաստանի մէջ մեղուաբուծութիւնը կը հանդիսանայ գիւղատնտեսական արտադրութեան աւանդական ճիւղերէն մին: Այդ մասին կը վկայեն բազմաթիւ փաստաթուղթեր, ուր նշուած է, որ բարձր լեռներու մէջ, տակաւին «Նոյի ժամանակներէն», Հայերը անասուն կ'արածէին եւ մեղուաբուծութեամբ կը զբաղէին: Պատմահայր Մովսէս Խորենացի կը նշէ, որ Հելլէնները Հայաստանէն նահանջելու ժամանակ կը թալանէին ու իրենց հետ կը տանէին մեղր ու մեղուի ընտանիքներ: Ուրիշ աղբիւրի մը մէջ (Ն. Ք. 99 – 55 թուականներ) կ'ըսուի, որ Մեծն Տիգրան թագաւորը երկրին խաղաղութիւն եւ առատ մեղր բերաւ: ԺԻ. դարու վերջաւորութեան հրապարակ եկաւ Ալեքսանոսի ձեռագիր բժշկարանը, որ կը վկայէ, թէ հեղինակը հարուստ ծանօթութիւններ ունեցած է ինչպէս բժշկութեան, այնպէս ալ մեղուաբուծութեան մասին: Գիրքին մէջ կը տրուին արժէքաւոր քանի մը խորհուրդներ, որոնք կը վերաբերին մեղուաբուծութեան զարգացման: Յատկապէս, մեղուապահութեան վերաբերող յանձնարարականները իրենց նշանակութիւնը չեն կորսնցուցած նաեւ մեր օրերուն: Հայաստանի մէջ ծանօթ են մեղուներու երկու ցեղատեսակներ՝ դեղին եւ գորշ, որոնք կ'ապրին գլխաւորաբար Արարատեան դաշտին մէջ, ինչպէս նաեւ նախալեռնային եւ լեռնային գօտիները: Տեղական մեղուներէն ստացուող մեղրը որակաւոր է, աչքի կը զարնէ հաճելի բոյրով, համով եւ գեղեցիկ ոսկեգոյն երանգով: Հինէն ի վեր գնահատուած սընունդ է: Ուրարտուի ժամանակները հայ արքաները մեղրաջուր խմած են, զայն անուանելով աստուածային ըմպելի: Մեղրէն պատրաստած են նաեւ անոյշ ուտելիքներ, որոնք զարդարած են Հայկական սեղանը՝ կողինախ, խաւիծ, հալուաեւայլն: Մեղուաբուծութեան համար մասնագէտներ կը պատրաստեն Երեւանի անասնաբուծական – անասնաբուժական եւ գիւղատնտեսութեան հիմնարկները: Հայ մեղուաբոյժներու գիտական եւ գործնական աշխատանքները համաշխարհային ճանաչում ստացած են: Անոնք բազմիցս զեկուցումներով հանդէս եկած են մեղուաբուծութեան նուիրուած միջազգային համագումարներու մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՌԱՆ ՎՐԱՅ

Սաքօն տեսաւ երկու սիլուէթները: Անոնցմէ մէկը քակուած ձիու մը երեւոյթն ունէր: Մարգարն էր՝ հրացանը անութին տակ, գլուխը կախ:

Սաքօն այս որ տեսաւ՝ դէմքին վրայ շփոթ մը կեցաւ, ու մարմնին մէջ ինկաւ անտառի մը աղմուկը: Շրթները դողացին, աչքերը գլուխին ցատկեց կայծկլի մը թեթեւութեամբ: Կարծես Հայոց թագաւորի մը ուրուականն էր, որ լերան վրայ իջած՝ հառ – հառ բառերով զարհուրելի յայտնութիւններ կ'ընէր: Այլեւս կասկած չկար՝ Մարգարն ու Սոման էին, որ երբեք ծառերը տանող ապառաժներուն մէջ կորսուեցան:

Առքօն նոյնիսկ վար իջաւ եւ վեր բերաւ Սոմայի ջուրին փարջը:

Սաքօ այնքան ծանր չպիտի զգար, եթէ տեսնէր կռուին մէջ ինկած Մարգարի դիակը, եւ ինք անոր գերեզմանը փորէր Մուրատի գերեզմանին մօտ:

Իր ծանր զանգուածով ու արջի կերպարանքով՝ Սաքօ երկնքի մօտ ապրող իմաստուն երախայ մըն էր: Ան իր ինքնուրոյն բնազանցական աշխարհն ունէր, արքայութիւնը, որ Հայոց աշխարհէն շինուած էր: Սաքօ արքայութեան դռներուն կ'անցընէր Հայոց հին վանքի քանդակազարդ դռները, առասպելներէն կը կախէր էջմիածնայ փայլփլուն ջահերը: Անտարակոյս, արքայութեան հանդերձանքները այնքա՛ն ծանր ու սուղ չէին, որքան հայկական հին ասեղնագործութիւնով շինուած շուրջառները: Առանց արտերու եւ այգիներու, մանաւանդ առանց Արարատի, Սաքօ չէր կրնար ըմբռնել արքայութիւնը: Գութանը՝ ութ գոմէշներով քաշուած եւ երկաթէ արօրը կ'ամբողջացնէին արքայութիւնը:

Սաքոյին այնպէս թուեցաւ, որ Մարգարը՝ այդ հաւատաւոր ֆետային իր կռնակը դարձուցեր էր ոչ միայն ընկերներէն, Հայոց աշխարհէն, այլ եւ արքայութենէն:

Միւս ընկերներուն հետ, Պզկան քարերու մօտէն, Սաքօն քալեց դէպի անցքի դիրքերուն կողմը: Առքօն կը գրգռէր ընկերները Մարգարի դէմ ու յաճախ կը կրկնէր.

– Հըպը, ո՞ւր մնաց ֆետայու նամուսը...

Սաքօն անոնց հետ չէր կարծեր: Էհ, ի՞նչ ըսէր: Առքօն իրաւունք ունէր: Բարսեղն ու Գաբրիէլն ալ կը պահանջէին Մարգարի զինաթափութիւնը:

Գիւղացիները իրենց վրանները քաշուած էին: Անոնց կողերուն ներքեւ կը լայննար բուխերիկներու ծուխով ու աբեղա աշխարհ մը, ուրկէ կ'անցնէր ըՍպիտակ Ձիաւորի յաղթական թռիչքը: Անոնք չգիտէին, որ դուրսը, Վարդաձորի լերան մթութեան մէջէն խոշոր կըմախք մը անցած էր իր ոսկորները չխըկացնելով: Ֆետայիները տեսած էին անոր անցնիլը, եւ Առքոյի դէմքին վրայ այդ անցնող կմախքին գանկը կար:

Սաքօն ու ընկերները անցքի դիրքերուն կողմը ծռած էին: Անոնք նոյնիսկ խօսքեր ըրած էին լեռնէն վար գալու, եթէ Վարդան այդ գիշեր ընկերները ժողովի չկանչէր ու չպահանջէր Մարգարի զինաթափութիւնը: Սաքօն շատ կը վախնար, թէ ֆետայիներուն մէջ նորէն իյնար Արամայիսի ու Բարթողի խնդրին նման թընճուկ մը, որ տեւեց տարիներ եւ որուն պատճառով մի քանի ընկերներ լեռնէն վար իջան ու զէնքերու թաքստոցը մատնեցին: Ըսին որ մատնողը Բարթողն էր ու զայն քաղաքին մէջ տէրօրի ենթարկեցին օր ցերեկով:

Սաքօ աւելի խիստ էր Արամայիսի հանդէպ. որովհետեւ այդ բոլորին մէջ Բարթողի կնոջ անխմանալի ուժը կար: Սաքօ այն օրերուն միշտ ալ կը պնդէր, որ թնճուկը քակելու ու կիրքերը խաղաղեցնելու համար պէտք էր սպաննել Արամայիսը: Այդ տեսակ որոշում մը բաւական դժուար էր գործադրել, որովհետեւ Արամայիս յամառ իմացականութեան տէր ու ղեկավար ուժերէն մէկը եղած էր: Անոր մեթոտի շնորհիւ էր, որ կրցած էին Երկրէն ներս զէնքի ու ռազմամթերքի փոխադրութեան գործը դիւրացնել:

(Շար. 299)

Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Կեդր. Վարչութիւնը, Վարիչ Մարմինը՝ Լօզան, Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնախումբը, բոլոր մասնաճիւղերը, Տիկնանց եւ Երիտասարդաց կազմակերպութիւնները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն Միութեան Փարիզի Կեդր. Գրասենեակի տարիներու վաստակաւոր եւ սիրուած քարտուղարուհի՝

Այրի Տիկին ՅԱՍՄԻԿ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Ճօլօլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 13–ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, Փարիզ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Ուրբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի՝ Պանթէօյի Թոմիւնալ գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Կը խնդրուի հայրենակիցներէն եւ Միութեան անդամներէն՝ ներկայ գտնուիլ հուսկ յարգանքի այս արարողութեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աննիկ Փափազեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Յարութիւն Փափազեանի մահուան 7–րդ տարելիցին եւ տալոջ՝ Տիկին Էլիզ Քէօսէեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

×

Տիկին Մենտուհի Յարութիւնեանի մահուան տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

Այրի Տիկին Մաքրուհի Էշէնեանի (Պոլիս մեռած) մահուան տխուր առիթով, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան կը նուիրեն՝ 50 Ֆ. Կապ. Խաչին եւ 50 Ֆ. Կարմիր Խաչի Կայանին (տանիլ «Յառաջ»էն):

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13. Rue du Perche — Paris (3e)

ԿԻՐԱԿԻ.–

Ժամը 11–ին Պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.–

Մեռելոց: Ժամը 11–ին՝ Հոգեհանգստեան Պատարագ:

×

ՎԻԷՆ.–

Ճրագալոյց Ս. Զատկի:

Ապրիլ 18, ժամը 20–ին Պատարագ կը մատուցուի Ս. Թէոդորոսի մատուռը:

Chapelle St. Théodore
Place St. Paul — VIENNE

×

ԼԻՈՆ.–

ԶԱՏԻԿ:

Ապրիլ 19, առաւօտեան ժամը 10–ին ձայնաւոր Պատարագ կը մատուցուի ժողովրդապետութեան մատուռը:

87, Rue Tronchet — LYON

ՍԳԱՏՕՆԸ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ՝ 1915–ի Մեծ Եղեռնի Յուշարձանի Յանձնախումբին.–

Կիրակի, Ապրիլ 19

Կիրակի առաւօտ՝ Հոգեհանգստեան Պատարագ Տէսինի Հայոց Եկեղեցին: Յետ պատարագի մասնաւոր թափօրով մեկնում եկեղեցիէն, եւ ժամը ճիշդ 12–ին ծաղկեպսակի զետեղում՝ Յուշարձանին վրայ

Place de la Libération - DECINES

Ներկայ կ'ըլլայ շրջանիս երեսփոխան՝ Պ. Ժան Բօփըրէն: Կը խօսի՝ տեղւոյս քաղաքապետ՝ Պ. Փիէռ Մութէն:

Հայերէն յարգանքի խօսք՝ Յուշարձանի Յանձնախումբի կողմէ:

Ծանօթութիւն.– Այս տարուան բացառիկ պայմանները կը ստիպեն՝ Ապրիլ 19–ին տօնել Սգատօնը:

HISTOIRE DE L'ACTUALITE....... — ACTUALITE DE L'HISTOIRE

VIENT DE PARAITRE:

Justicier du Génocide Arménien

Le Procès de TEHLIRIAN

Traduction: Marcus FISCH

Préface: Ara KRIKORIAN — Postface: CDCA

Publié aux Editions DIASPORAS

« *Dans une rue de Berlin, le* 15 *Mars* 1921, *un jeune Arménien abat l'ancien ministre de l'Intérieur Jeune-Turc et grand Vizir de l'Empire Ottoman, TALAAT.*

« *A la police allemande, Tehlirian déclare:- Oui, je suis venu à Berlin pour le tuer - Comme* 1.500.000 *Arméniens, toute sa famille a péri au cours du* 1er *génocide du XX*e *siècle, conçu, organisé et exécuté sous la responsabilité de Talaat.*

« *Trois mois plus tard, la Cour criminelle le déclare non coupable!.*

« *La justice a tranché. Le Procès de Tehlirian est devenu le Procès de Talaat. et celui de la Turquie* ».

Dans ce livre, vous trouverez notamment:

— *La traduction intégrale de cet extraordinaire PROCES de BERLIN.*

— *Des documents inédits et des notes explicatives.*

— *Les principaux extraits du PROCES des UNIONISTES.*

306 pages, avec illustration et cartes — Format 15,5 x 24

Couverture pélliculée — Prix environ 65 F.

En vente chez votre libraire habituel, ainsi qu'auprès du CDCA et des Maisons de la Culture Arménienne

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
« ԱՆԻ » ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ
Մայիս 22–ին

ARMÉNIE
et
CAPITALES SOVIÉTIQUES

CIRCUIT DE 14 JOURS

MOSCOU — EREVAN — TBILISSI — LENINGRAD

DU 17 AU 30 AOUT

Voyage organisé par l'Union des Eglises Evangéliques ARMENIENNES de France Sous la direction du Pasteur LEONIAN

Organisateur Technique: SEVAN Voyages

Renseignements et Inscriptions:

Pasteur LEONIAN

4, Rue Dr. Paul - Diday — 69003 LYON — Tél.: (7) 853. 54. 16

Prix: Paris / Paris 4200 F. Tout compris

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ.– Ճրագալոյց Զատկի

Սկիզբ Ժամերգութեան՝ ժամը 4·30–ին:

Ճրագալոյցի Պատարագ՝ 5·30–ին:

Կը պատարագէ՝ ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ:

ԿԻՐԱԿԻ.–

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8–ին:

Բազմաձայն Պատարագ՝ 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթ. Պատ. Եւրոպայի Հայոց

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. – Մեռելոց

Պատարագ՝ ժամը՝ 10–ին:

Յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ.–

Սկիզբ՝ ժամը 16·30–ին:

Պատարագ՝ 17·30–ին:

ԿԻՐԱԿԻ.–

Սկիզբ՝ 9·30–ին:

Պատարագ՝ 11–ին:

Երգեցողութիւնք քառաձայն, Եկեղեցւոյս երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Վահրամ Տէվէճեանի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.–

Մեռելոց, Պատարագ՝ 10·45–ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ.–

Ժամերգութիւն՝ 16·30–ին:

Պատարագ՝ 17·30–ին:

ԿԻՐԱԿԻ.–

Ժամեգութիւն՝ 8·30–ին:

Պատարագ՝ 10–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 9–ին:

Պատարագ՝ 10–ին:

Հոգեհանգիստ՝ 11·30–ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ.–

Ժամերգութիւն՝ 8·30:

Ընթերցուածք եւ Պատարագ՝ 16 – 18: մասնակցութեամբ Հայկ. դպրոցի աշակերտներու:

ԿԻՐԱԿԻ.–

Սկիզբ՝ 7·40

Պատարագ՝ 9·40

մասնակցութեամբ ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ երգչախումբի:

Ընթերցում Հայրապետական շնորհաւորագրին եւ քարոզ՝ 11·15

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.–

Սկիզբ՝ 8·30

Պատարագ՝ 10·00

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊԷՄՈՆ

ՇԱԲԱԹ.–

Ճրագալոյց՝ 16·30

Պատարագ՝ 17·30

ԿԻՐԱԿԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 9·00

Պատարագ՝ 10·30

Քարոզ՝ 11·30

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 9·00

Պատարագ՝ 10·00

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ՇԱԲԱԹ.–

Ընթերցուածք՝ 17·00

Պատարագ՝ 18·00

ԿԻՐԱԿԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 8·30

Պատարագ՝ 10·00

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 8·30

Պատարագ՝ 10·00:

Հոգեհանգիստ՝ վասն Համօրէն Ննջեցելոց

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՇԱԲԱԹ.–

Պատարագ՝ 17·00

ԿԻՐԱԿԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 9·00

Պատարագ՝ 10·00

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.–

Պատարագ՝ 10·00, Հոգեհանգիստ՝ 11·30

Ծանօթ.– Երկուշաբթի, Մեռելոցի առի–

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհաննէսեան եւ զաւակը շնորհակալութիւն կը յայտնեն մասնաւորաբար՝ Եւրոպայի Կաթ. Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, եկեղեցականներու եւ դպիրներուն, ինչպէս նաեւ՝ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղիկով, նամակով մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց մօր՝

Տիկին ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

MARSEILLE, 18 AVRIL, 15h.30

DÉBAT
AVEC LES JEUNES

A l'invitation du Centre d'Enseignement de diffusion de la culture arménienne.

L'ORGANISATION

Terre et Culture

Répond aux questions des jeunes sur son action dans les domaines arméniens d'Iran du Nord.

FILM (Le Monastère de St. Thadée)

DISCUSSION

Maison pour tous Tivoli
66, cours Franklin Roosevelt,
Marseille — 5ème

թիւ Տէր Հայրը Սէն – Փիէռի գերեզմանատունը կը գտնուի, գերեզմանօրհնէքի համար ժամը 14–էն սկսեալ:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՇԱԲԱԹ.–

Ժամերգութիւն եւ ընթերցուածք 16·30

Պատարագ՝ 18·00

ԿԻՐԱԿԻ.–

Ժամերգութիւն եւ Անդաստան՝ 8·00

Պատարագ՝ 10·00

Հայրապետական Պատգամ և քարոզ 11·15

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 8·00

Պատարագ՝ 10·00

Հոգեհանգիստ՝ 11·00

Կէսօրէ ետք գերեզմանօրհնէք՝ 14·00

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

ՇԱԲԱԹ.–

Ժամերգութիւն՝ 16·30

Պատարագ՝ 17·30

ԿԻՐԱԿԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 9·00

Պատարագ՝ 10·30

Գերեզմանօրհնէք՝ 14

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 9·00

Պատարագ՝ 10·30

Ապրիլ 22–էն սկսեալ՝ Տնօրհնէք:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

ՇԱԲԱԹ.–

Ճրագալոյց՝ 16·30

ԿԻՐԱԿԻ.–

Պատարագ՝ 10·00

Յետ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ Մեծ Եղեռնի Նահատակներու յիշատակին:

ՎԱԼԱՆՍ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՇԱԲԱԹ.–

Ժամերգութիւն՝ 9·00

Խթման արարողութիւն 17·00

ԿԻՐԱԿԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 8·00

Պատարագ՝ 10·00

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 9·00

Պատարագ՝ 10·00

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ.–

Ժամերգութիւն՝ 16·00

Պատարագ՝ 17·00

ԿԻՐԱԿԻ.–

Ժամերգութիւն՝ 8·30

Պատարագ՝ 10·00

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Նորվան Վրդ. Զաքարեան:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.–

Պատարագ՝ 10·00

Կը պատարագէ՝ Իսահակ Քհնյ. Հէքիմեան:

Յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
17
VENDREDI
17 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.889
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.889

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Բաւեց որ կրակը մեղմանայ, արեւմտահաստութեան խօսք չըլլայ, մեռեալներուն թիւը պակսի, որպէսզի ամէն մարդ մոռնայ Լիբանանը եւ դիւանագիտական այն իրարանցումը, որ ցնցեց Արեւմուտքը անցեալ շաբթու մէկ կողմ դրուի: Եւ սակայն ոչինչ լուծուած է եւ Սուրիա ու Պաղեստինցի կը շարունակեն բուռն յարձակումները Ֆրանսայի դէմ: Արաֆաթին ալ, պաղեստինեան ազգ. խորհուրդին առթիւ, գումարուած Դամասկոս, յայտարարած է թէ ոչ մէկ նախաձեռնութիւն, ըլլայ՝ ֆրանսական, ըլլայ ֆրանքամերիկեան, ըլլայ ՄԱԿ-ի պիտակին տակ կ'ընդունուի: Արաֆաթ կը շեշտէ թէ Ֆրանսա պէտք չէ միջամտէ ըլլայ Միջին – Արեւելքի երկիրներուն ներքին գործերուն: Արդէն ֆրանսական առաջարկը՝ միջազգային ուժ մը հաստատելու Լիբանան բոլորին ընդդիմութեան կը բախի: Սուրիական Ալ Սաուրա թերթը կը գրէ. – Ֆրանսական նախաձեռնութիւնը վտանգաւոր նախընթաց մըն է միջազգային յարաբերութեանց մէջ, ինչ որ Լիբանանի շահը չէ: Պաշտօնական մամուլն ալ կը դատապարտէ Ֆրանսան, որ կ'ուզէ միջազգայնացնել Լիբանանը: Մէկ խօսքով, ֆրանսական նախաձեռնութեան առջեւ արդիւնքն է՝ միացեալ հակաֆրանսական ճակատի մը կազմաւորումը:

X Զահլէի վիճակը միշտ ողբերգական կը նկատուի, բաւարար դեղ չկայ եւ շատ վիրաւորները փոխադրել պիտի մեռնին: Ոչ ալիւր կայ, ոչ բանջարեղէն, ոչ ...ծոյ:

Քրիստոնեաները, պարտուած, տրամադրութիւն յայտնեցին խօսելու Սուրիացիներուն հետ բայց ոչ մէկ արդիւնք կայ եւ Հինգշաբթի անել կացութիւն մըն էր:

X Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, ...նծ աշխատանք կը տանի Սաուտի Արաբիա (որ ի դէպ Լիբանանի սուրիական (խաղաղապահ) ուժերուն ամբողջ նիւթականը կ'ապահովէ): Կ'ըսուի թէ Ռիատ ...ած կ'ըլլայ Միացեալ – Նահանգներու ...րտաքին նախարար զօր. Հէյկի որ եթէ Արեւմուտքը կ'ուզէ քշել Խորհ. ...իութիւնը արաբական աշխարհէն, պէտք է որ իր պայքարին համար Լիբանանի քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնն առնէ: ...նելու համար համայնավարութիւնը ...ջանին մէջ, պէտք է չափաւոր խլամի ...ը խաղալ, բայց ոչ՝ Իսրայէլի ոչ ...ւ քրիստոնէութեան» ըսեր են Սաուտ – ...ները:

X Ապահովութեան Խորհուրդի 15 անդամները ժամեր տեւող նիստէ մը ետք, ...ին յաջողած համաձայնիլ բանաձեւի մը ...րջ, հրադադար հաստատելու համար ...րանան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինուորական իշխանութիւնը արգիլած է Հալքի պարագլուխ եւ նախկին նախարարապետ Պիւլէնթ Էճէվիտի որ Հոլանտա եւ Դաշնակցային Գերմանիա երթայ, ընկերվարական Միջազգայնականի հրաւէրով (որու անդամ է): Ապրիլ 14-ին, Արեւմտեան Գերմանիոյ Սոցիալ – Դեմոկրատ կուսակցութիւնը բողոքած է այս որոշումին դէմ: Միւս կողմէ ազատ սենտիքաներու միջազգային համադաշնակցութեան Թուրքիա ղրկած պատուիրակութիւնը յանձնարարեց Ա. Մ. Հ.-ի որ բողոք մը կատարէ Աշխատանքի միջազգային կազմակերպութեան առջեւ Թուրքիոյ մէջ սենտիքաներու իրաւունքներու բռնաբարման դէմ:

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ կը շարունակուի նոյն թափով եւ Հինգշաբթի օր, հանրային կարծիքի քննութիւններն էին, որոնք խնդրոյ առարկայ էին: Արդարեւ ըստ հաստատութեանց նոյն շրջանի մը համար արդիւնքները բոլորովին տարբեր են: Ըստ Մաքէնի, Ա. շրջանին Ժիսքար կը ստանայ 24%, Շիրաք 22, Միթերան 22, Մառշէ 14,5 Բ. շրջանին՝ Ժիսքար – Միթերան պարագային՝ Ժիսքար 53, Միթերան 47, Շիրաք – Միթերան պարագային՝ Միթերան 46,5, Շիրաք 53,5: «Մաջ»ի համաձայն Ա. շրջանին Ժիսքար կը ստանայ 27%, Միթերան 23, Շիրաք 18, Մառշէ 19, Բ. շրջանին Ժիսքար կ'անցնի 50,5-ով: Վերջապէս Քոթիւէնտը Փարիի կատարած քննութեան արդիւնքն է Ա. շրջանին Միթերան՝ 26%, Ժիսքար 24,5, Շիրաք 20,5, Մառշէ 17,5: Բ. շրջանին Միթերան կը յաղթէ 54 առ հարիւրով: Յիշենք թէ Մաքէնի քննութեան արդիւնքը կը վերաբերի միայն Փարիզ քաղաքին, մինչ միւս երկուքը ամբողջ երկրին: «Ժիսքարտիէնները» սկսած են ջղագրգռութիւն ցոյց տալ Շիրաքին, որ խանգարող «3-րդ մարդն» է: Ընտրական ցանկերուն վրայ 37 միլիոն արձանագրուած կայ:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ աւելցած է Ֆրանսայի մէջ Մարտին եւ 3,5 յաւելում արձանագրած: Պաշտօնական թիւը մէկ միլիոն 663 հազար է, բայց Սէ-Ժէ-Թէ-ն 2 միլիոն կը նկատէ:

ԺԻՍՔԱՐ ԵՒ ՄԻԹԵՐԱՆ իրենց դիրքը պարզեցին մառեչալ Փէթէնի աճիւններու Վերտէօն փոխադրելու հարցին նկատմամբ: Նախագահը յայտնեց թէ Փէթէնի շիրիմը (իլ տ'Իէօ) խնամքի ենթակայ է եւ առարկայ յանգանքին անոնց որոնք կը փափաքին իր յիշատակը յարգել: Եւ Ժիսքար կը խորհի որ այս դիրքը կը համապատասխանէ Ֆրանսացիներու մեծամասնութեան բաղձանքներուն: Իր կարգին Միթերան ըսած է այս մասին. – «Մառեչալ Փէթէնի աճիւններու հաւանական փոխադրութեան մը հարցը խնդրոյ առարկայ կէտ մըն է որ Ե. Հանրապետութեան կառավարութիւնները եւ նախկին ռազմիկներու միութիւններ իրարու դէմ հանեց: Եթէ ընտրուիմ կլոր սեղան մը կ'առաջարկեմ, կազմուած նախկին ռազմիկներու կազմակերպութեանց, Խորհրդարանի եւ կառավարութեան ներկայացուցիչներէ, որպէսզի հարցը կարգադրելու առաջարկներ բերէ:

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ երեք նոր ահաբեկչական արարքներ գործուեցան: Պասք շրջանի մէջ երեք մահափորձերուն ալ, տէր եղաւ զինուորական էթա: Երեք մեռեալներուն մէկը՝ Մուլինէքսի տնօրէնն էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 7 – 13)

ՍՊԱՆԱՑԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկու օրով Հայաստան այցելած է Սպանիայէն կրթական մշակներու պատուիրակութիւն մը եւ ընդունուած Լուսաւորութեան նախարար Սիմոն Հախումեանի կողմէ, որ հիւրերուն լայն տեղեկութիւններ հաղորդած է Հայաստանի կրթական կեանքի, ձեռք ձգուած յաջողութիւններու մասին եւ տուած վիճակագրական կարգ մը թիւեր: Սպանիոյ միջնակարգ կրթութեան գլխաւոր վարչութեան պետը՝ Վասքէս Կոմէս իր հիացումը յայտնած է հանրող սերունդի դաստիարակութեան մարզէն ներս Հայաստանի մէջ տարուած աշխատանքներու մասին:

×

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԵՐԳԻՉ ՅՈՎՍԷՓ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է լիբանանահայ երգիչ Յովսէփ Եսայեանի երգահանդէսը, Ռոբէր Գարոյեանի ղեկավարութեամբ նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ: Յայտագիրը բաղկացած է Սայաթ Նովայի, Շերամի, Գուսան Աշոտի, Վաչէ Յովսէփեանի եւ Ալէքսէյ Հեքիմեանի երգերէն: Երգիչը աշակերտած է Արփինէ Փեհլիվանեանի, Լիբանանի Երաժշտանոցը եւ վեց ամիս կատարելագործած է իր արուեստը Հայաստանի մէջ, Յովհաննէս Բաղալեանի ղեկավարութեամբ:

×

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԳՐՈՂԻՆ ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է ԵՐԵՒԱՆ

«Սովետական Գրող հրատարակչական «Սփիւռքահայ գրողներ» մատենաշարով լոյս ընծայած է լիբանանահայ գրող Սարգիս Վահագնի պատմուածքներու հաւաքածոն: Յառաջաբանը գրած է Գեղամ Սեւան: Հատորը, որ լոյս տեսած է 10 հազար տպաքանակով, ձեւաւորած է նկարիչ Վաղինակ Մանդակունի:

×

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Հայաստան այցելած է աֆղան պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Աֆղանիստանի առեւտուրի նախարար Մոհամմետ Խան Ճալալարի: Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է Հայաստանի փոխ – վարչապետ Ալեքսան Կիրակոսեանի, Խորհ. Միութեան արտաքին առեւտուրի նախարարութեան լիազօր ներկայացուցիչ Ստեփան Աւանեանի եւ առեւտուրի նախարարի տեղակալ Տիգրան Տիգրանեանի հետ, որոնք լայն ծանօթութիւններ տուած են Հայաստանի տնտեսական ու մշակութային, արտաքին առեւտրական կապերու մարզերէ ներս արձանագրած նուաճումներու մասին: Այս առթիւ աֆղան նախարարը յայտարարած է, թէ Աֆղանիստանի հանդէպ Խորհ. Միութեան ցուցաբերած տնտեսական եւ գիտական օժանդակութեան շրջագիծին մէջ կարեւոր նպաստ մը կը բերէ Հայաստան, Աֆղանիստանի մատակարարելով գերճշգրիտ, խառատային – պտուտակահան հաստոցներ, մեծ չարժիչներ, չարժական ելեկտրակայաններ եւ այլ սարքաւորումներ: «Այդ օգնութեան համար մենք շնորհակալութիւն կը յայտնենք հայ ժողովուրդին», ըսած է աֆղան նախարարը:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Հայաստանի ժողովրդական նուագարաններու համոյթը Դամասկոսի «Ալ Զահրա» շարժանկարի սրահին մէջ տրուած երեկոյթով սկսած է իր շրջապտոյտը Սուրիոյ մէջ: Երաժիշտ Հ. Ոսկանեանի ղեկավարութեամբ նուագախումբը մեկնաբանած է հայկական գուսանական, ժողովրդական մեղեդիներ, որոնց միացած են երգիչ Ռուբէն Մաթեւոսեան, Իլիա Մինասեան: Խումբը երեկոյթներ կուտայ նաեւ Հալէպի մէջ:

ԿՍՄԻԹ

ՊԶՏԻԿ ՀԱՇԻՒ՝ ՄԵԾ ԳՈՒՄԱՐ

—— o ——

Պոսթընի «Հայրենիք» օրաթերթի 6 Դեկտեմբեր 1980-ի թիւին առաջին էջին վրայ նամակ մը հրատարակուած է, որ կը սկսի սա տողերով. «Յարգելի խմբագիր, մեր հօր՝ հանգուցեալ Կարապետ Ս. Զորդըրի ցանկութեան համաձայն, ներփակ ուղարկում ենք երկու հազար (2000) տոլարի մի չէք՝ նուէր «Հայրենիք»ին ի գնահատութիւն շուրջ 50 տարիների ընթացքում «Հայրենիք»ի ընթերցումից իր ստացած հաճոյքին եւ ի քաջալերանք ձեր նուիրումին»: Տակը՝ հանգուցեալին երեք զաւակներուն ստորագրութիւնները:

Կարդացի, «ի՜նչ լաւ բան» ըսի, ու թերթը վար դրի: Գաղափարը սակայն վերը մնաց, ուղեղիս մէջ, ու հոն դարձաւ, զարգացաւ, տուն տեղ եղաւ: Օր մըն ալ դուրս եկաւ պզտիկ հաշիւ մը, որուն արդիւնքը, սիրելի ընթերցող, կ'ուզեմ անպայման յայտնել քեզի:

2000 տոլարը՝ այսօրուան սակով, շուրջ 10.000 ֆրանք կ'ընէ: Իսկ 50 տարի «Հայրենիք» կը նշանակէ աւելի քան 13.000 թիւ: Սա հաշւով, ողորմած հոգին «Հայրենիք»ի իւրաքանչիւր թիւէն ստացած իր հաճոյքը 75 սանթիմի գնահատած է: Արդ, թերթի հատավաճառն է 125 սանթիմ: Խեղճ մարդը, ուրեմն, 50 սանթիմնոց հաճոյք պակաս ստացած է քան ինչ որ իրեն խոստացուած էր:

Է՜հ, պիտի ըսէս, ի՞նչ կրնամ ընել, Աստուած հոգին լուսաւորէ:

Բայց խնդիրը այսպէսով փակուած չէ: Ըսե՜մ ինչու:

Ես՝ Խեչօֆ Զալօ, շաբաթը մէկ սեւնակնոց հաճոյք ստանալու համար (խօսքս ԻՄ՝ հաճոյքիս մասին է անշուշտ...), 47 զանազան հայկական թերթեր աչքէ կ'անցընեմ, ներառեալ «Յառաջ»ը: Եթէ իւրաքանչիւր թերթի ներշնչած յուսախաբութիւնը 50 սանթիմի գնահատեմ, ինչպէս ըրած է փորձառու հանգուցեալը, 50 տարի ետք՝ քաշած չարչարանքներուս ընդհանուր արժէքը 60.000 ֆրանքի պիտի հասնի...

Ո՞վ պիտի մտածէ Խեչօ Զալօին սասանկ գումար մը նուիրել 2031 թուականին... (*)

ԽԵՉՕՖ ԶԱԼՕ

(*) Կը խնդրուի էնֆլասիոնը նկատի առնել...

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԿԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

(12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1980–Ի ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԷՆ ԱՌԱՋ)

Թ.– ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոս պիտի անդրադառնանք Թուրքիոյ զանազան դասակարգերու եւ դասակարգային խաւերու շահերը ներկայացնող կուսակցութիւններուն, անոնց ներկայացուցած ուժին ու կարեւորութեան չարքով:

×

– Ժողովուրդի Հանրապետական Կուսակցութիւն (ԺՀԿ)

Ժողովուրդի Հանրապետական Կուսակցութիւն (ԺՀԿ), որ ճանչցուած է «Հալք» անունի տակ, հիմնուած է Մուսթաֆա Քեմալի ու ապա ղեկավարուած՝ Իսմէթ Ինէօնիւի կողմէ: Մինչեւ 1945, ԺՀԿ-ը Թուրքիոյ միակ արտօնուած կուսակցութիւնն էր: Անոր վերջին նախագահն եղաւ նախկին վարչապետ Պիւլէնտ Էճէվիտ որ, 12 Սեպտեմբեր 1980–ի պետական հարուածէն ետք երբ բանակը իշխանութիւն ձեռք առաւ, հրաժարեցաւ իր կուսակցութեան նախագահութենէն: Այս կուսակցութիւնը երկար ժամանակ ջանացած է ու յաջողած պարփակել դասակարգային ու քաղաքական – հոսանքներու ներկայացուցիչներ, ինչպէս՝ «քոմփրատորներ», մեծ կալուածատէրեր, մանր քաղքենիներ եւ, թէպէտ նուազ թիւով՝ մինչեւ իսկ ձախակողմեան հակում ունեցող անձեր (մանաւանդ Թրքական Աշխատաւորական կուսակցութեան լուծումէն ետք, 1971–ին), ինչպէս նաեւ «Երրորդ աշխարհայիններ», որոնք կը պահանջէին որ Թուրքիա իր արտաքին յարաբերութեան մէջ աւելի կարեւորութիւն ընծայէ Երրորդ աշխարհի երկիրներուն: «Հալք» ինքզինք կը ներկայացնէ որպէս «ձախ-կեդրոն» կուսակցութիւն մը, որ կը յաւակնի իրագործել մարդկայնական եւ ժողովրդային քաղաքականութիւն մը՝ հիմնուած ընկերային ապահովութեան ու արդարութեան վրայ: Ան՝ իր հիմնադրումէն ի վեր, ընտրած է «էթաթիզմի» քաղաքականութիւնը, եւ ընկերային հարցերու հանդէպ ցոյց գաղափարապաշտ ու անիրապաշտ կեցուածք մը ունի: «Ջանալ անհետացնել դասակարգերու միջեւ տարբերութիւնները, ոչ թէ դասակարգ մը ջնջելով ուրիշի մը հաշւոյն, այլ՝ եկամուտներու արդար եւ համասարակշռուած բաժանումով եւ վերացումովը բոլոր խտրականութիւններուն ու անհաւասարութիւններուն»: ԺՀԿ-ի այս դիրքորոշումը խորթ չէ իր բնազանցական ըմբռնումին, որ կը մերժէ դասակարգային հակասութիւններու ու հակամարտութեան գիտական ըմբռնումը: Ան՝ իր էութեամբ անկասկած որ քաղքենի կուսակցութիւն մըն է, որովհետեւ միշտ յայտնած է իր փարումը «ազատ տնտեսութեան», անհատական սեփականութեան, այլ խօսքով՝ դրամատիրական կարգերուն: «Հալք» պարզապէս կը ջանայ քաղքենիական շահագործումը չարունակել նուազ բիրտ ու վայրագ պայմաններով, ժողովուրդին շնորհելով որոշ տարրական ժողովրդավարական ազատութիւններ ու դէմ արտայայտուելով ծայրայեղ աջ կուսակցութիւններու գործունէութեան: Հակառակ որ ան այլեւս դադրած էր Թուրք մենաշնորհային դրամատիրութեան լրիւ շահերը ներկայացնելէ, այսուհանդերձ այս վերջինին մէջ կային հատուածներ, որոնք ընտրութիւններու առթիւ նեցուկ կը կանգնէին Էճէվիտի, այն մտահոգութեամբ՝ որ ան իր կարգ մը ընկերային եւ ժողովրդավարական միջոցառումներով կրնար առաջքը առնել կամ դանդաղեցնել դասակարգային պայքարի սրումը, եւ այսպէսով երկրին անդորրութիւն ապահովել: Յիշենք նաեւ որ «Հալք»ը իր արտաքին քաղաքականութեան հիմնական կէտերուն մէջ (օրինակ՝ ՕԹԱՆ-ի եւ ԵՏՀ-ի առընչութեամբ), շատ չի տարբերիր «Արդարութիւն» Կուսակցութենէն: Էճէվիտի իշխանութեան օրով էր որ տեղի ունեցաւ Կիպրոսի գրաւումը:

×

– Արդարութիւն Կուսակցութիւն (ԱԿ)

«Արդարութիւն Կուսակցութիւնը հիմնուած է 1961–ին, փոխարինելով (Դեմոկրատ) կուսակցութիւնը: Ան սկզբնական շրջանին կ'օգտագործէ իր նախորդին վայելած ժողովրդականութիւնը հողագործ ու մանր դրամատիրական խաւերէն ներս, սակայն, հետզհետէ կը ներկայանայ որպէս մեծ ճարտարարուեստական ու մենաշնորհային դրամատիրութեան շահերու ներկայացուցիչն ու պաշտպանը: Ճիշդ այս պատճառով, փոքր դրամատէրերը, յաճախ ճանչցուած որպէս «Անատոլեան Դրամատիրութիւն», ու հողային կալուածատէրերը լքեցին այս կուսակցութիւնը՝ հիմնելու համար Դեմեկրատիք (1) ինչպէս նաեւ Ազգայնական Կարգի կուսակցութիւնները: Այս վերջինը, երբ 1971–ին կ'արգիլուի բանակի միջամտութենէն ետք, անոր հիմնադիրը՝ Նէճմէտտին Էրպաքան, 1973–ին կը կազմէ նոյնանման Ազգային Փրկութեան Կուսակցութիւնը: Սակայն այս կուսակցութիւններուն կազմումը մեծ հարուած մը չի տար ԱԿ-ի, այլ՝ ընդհակառակն, վերջին տարիներուն իրերու ընթացքը ցոյց կուտայ, որ մեծ ճարտարարուեստական ու մենաշնորհային դրամատիրութիւնն ու անոր ներկայացուցիչ կուսակցութիւնը՝ ԱԿ, ալ աւելի կը զօրանան: Վերոյիշեալ նորակազմ կուսակցութիւնները յաջորդական ընտրութիւններուն ձախողութիւններ կ'արձանագրեն, ու Դեմոկրատիք կուսակցութեան անդամներէն շատերը կը վերադառնան ԱԿ:

Սիւլէյման Տէմիրէլ՝ ԱԿ-ի պարագլուխն ու նախագահը եւ զանազան անգամներ, Թուրքիոյ վարչապետ, իր քաղաքականութեամբ ամբողջովին կը քաջալերէ օտար դրամագլուխներու մուտքը երկրէն ներս, օտար դրամատիրական ընկերութիւններու համար շատ շահեկան պայմաններ ստեղծելով, որուն պատճառով երկիրը աւելի կախեալ կը դառնայ արեւմտեան դրամատիրութենէն: Ան կ'ենթարկուի Մ.Դ.Հ.-ի պայմաններուն եւ իրեն որպէս խորհրդական եւ տնտեսական ներկայացուցիչ կը նշանակէ «արեւմուտքի եւ ներքին մենաշնորհներու մարդ»՝ Թուրկութ Էօզալը: Միւս կողմէ ան բացարձակ կերպով ՕԹԱՆ-ի քաղաքականութեան համամիտ՝ նաեւ կ'ուզէ անդամակցիլ ԵՏՀ-ի, ի գին ամէն զոհողութեան: Ներքին գետնի վրայ միշտ դիմած է շատ բիրտ միջոցներու՝ ճմլելու համար որեւէ ժողովրդային պահանջատիրական շարժում, քաջալերելով նորաֆաշական կազմակերպութիւնները: Տէմիրէլ, ինչպէս տեսանք, մինչեւ իսկ իր դահլիճին մէջ փոխ-վարչապետի պաշտօններէն մին կը յանձնէ ֆաշիստ Թիւրքէշի, արդարացնելով նաեւ այս վերջինին կուսակցութեան գործած ոճրային արարքները:

×

– Ազգային Փրկութեան Կուսակցութիւն (ԱՓԿ)

ԱՓԿ-ը, որուն հիմնադիրն ու ղեկավարը Նէճմէտտին Էրպաքանն է, կը ներկայացնէ մանր դրամատէրերն ու ազգային քաղքենիութեան այն հատուածը, որուն շահերը վտանգուած են օտար մենաշնորհներու կողմէ: Արդարեւ, Նէճմէտտին Էրպաքան միշտ քննադատական կեցուածք ցուցաբերած է միջազգային դրամատիրական հիմնարկութիւններուն հանդէպ՝ անոնց Թուրքիոյ հետ ունեցած յարաբերութիւններու գծով: Ան յաճախ կը զգուշացնէ կառավարութիւնը ՄԴՀ-ի դրած պայմաններու գոհացում տալէ, պատրուակելով թէ նման քայլեր համազօր են երկիրը Արեւմուտքի ճիրաններուն յանձնելու: Ան հեղինակային ձեւով կը հետեւցնէ, թէ նման պարագայի մը աւելի լաւ պիտի ըլլար ընդունիլ ամերիկեան գերիշխանութիւնը եւ դառնալ Միացեալ – Նահանգներու 53-րդ նահանգը: ԵՏՀ-ի նկատմամբ այս կուսակցութեան դիրքը աւելի հանդուրժողական չէ: Էրպաքան ԵՏՀ-ն կը նկատէ՝ «Հրեաներու կողմէ չահագործուած քրիստոնեաներու ակումբ» մը:

1973–ի ընտրութիւններուն ձայներուն 11,8%–ը շահելէ ետք՝ այս կուսակցութեան ժողովրդականութիւնը կը նուազի (1977–ի ընտրութիւններուն կը ստանայ ձայներու միայն 7%–ը), սակայն երկրէն ներս տակաւին ան կարեւոր ազդեցութիւն ունեցող կուսակցութիւն մըն է: Յաջորդական երեք անգամներ մասնակցած է համախմբային կառավարութիւններու: Անոր նախագահը՝ Էրպաքան, երկու անգամստանձնած է փոխ – վարչապետի պաշտօն՝ Տէմիրէլի եւ մէկ անգամ ալ Էճէվիտի կողքին: Ան մաս չէր կազմեր Տէմիրէլի վերջին կառավարութեան, բայց կը շարունակէր ընդհանրապէս թիկունք կանգնիլ կառավարութեան, հակառակ անոր հանդէպ կատարած իր յաճախակի բուռն քննադատութիւններուն: ԱՓԿ-ը մեծ ազդեցութիւն ունէր մանաւանդ ճարտարարուեստի ու թեքնոլոժիի մարզերէն ներս. կը ջատագովէր ազգային ճարտարարուեստի զարգացումը եւ Տէմիրէլի հակադրուելով՝ նուազ հանդուրժող էր օտար դրամական ընկերութիւններու ներդրումներուն: Այսուհանդերձ, ան ալ իր կարգին խրացուցած էր դրամատիրական վարչակարգի ուղին: Գաղափարախօսական գետնի վրայ՝ իսլամութիւնն ու կրօնքը օգտագործող ամէնէն կարեւոր կուսակցութիւնն էր: Հակառակ անոր որ կրօնական քարոզչութիւնը քաղաքական կեանքէն ներս արգիլուած է Մուսթաֆա Քեմալի իշխանութեան օրերէն սկսեալ, Սահմանադրութեան 163–րդ յօդուածով Էրպաքան չէր վարաներ շատ մը ժողովրդային հանդիսութիւններու ընթացքին արտայայտել իր կրօնական սկզբունքները: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ ան ջատագովն էր արաբական ու իսլամական երկիրներու հետ, կապերու սերտացման ու թշնամական կեցուածք ունէր Իսրայէլի հանդէպ: Իսկ Թուրք – յոյն տագնապին կապակցութեամբ անզիջող էր, մանաւանդ՝ Կիպրոսի հարցով:

×

– Ազգայնական Շարժումի Կուսակցութիւն (ԱՇԿ)

Նախկին գնդապետ Ալփասլան Թիւրքէշի հիմնած ու գլխաւորած Ազգայնական Շարժումի Կուսակցութիւնը, ինչպէս տեսանք, Եւրոպայի ամէնէն մեծ ու ամէնէն արագ աճող ֆաշիստ կուսակցութիւնն է: Այս կուսակցութիւնը 1973ին երեսփոխանական ընտրութիւններուն շահեցաւ 3 աթոռ, իսկ 1977–ին՝ այդ արդիւնքը կրկնապատկուեցաւ: Ան համակրանքն ու նեցուկը կը վայելէ բանակին (որ կը մարզէր անոր անդամները), ինչպէս նաեւ՝ մենաշնորհային դրամատիրութեան: Այս վերջինը զայն կ'օգտագործէր ճմլելու ու ահաբեկելու համար բանուորական շարժումներն ու յառաջդիմական մտաւորականութիւնը: Թիւրքէշ, 1975–1977 Տէմիրէլի դահլիճին մէջ ստանձնելով փոխ–վարչապետի պաշտօններէն մին օգտագործեց իր դիրքն ու հեղինակութիւնը՝ պետական սպասարկութիւններէն ներս տեղաւորելու համար իր համակիրները: Այս կուսակցութեան նշանաբանն է՝ «Գորշ Գայլը», որ ըստ թրքական աւանդութեան, Թուրքերը առաջնորդած է Մոնկոլիայէն դէպի Թուրքիա: Անոր անդամները յաճախ կ'անուանուին «Գորշ Գայլեր», ու, կ'ըսուի թէ սովորութիւն ունին ոռնալու՝ ամէն անգամ որ հանդիպին իրենց պետին: ԱՇԿ-ի զինուորական բաժինը կը կոչուի «Քոմանտոներ», որ կը գործադրէ ոճրային արարքներ ընդդէմ Թուրք եւ Քիւրտ ուսանողներու, յառաջդիմական բանուորներու կամ որեւէ անձի, որ անբաղձալի կը նկատուի կուսակցութեան կողմէ: Այս կուսակցութիւնը, ընտրութիւններու ընթացքին, յաճախ հրապարակ կը նետէր յառաջդիմական բնոյթ ունեցող որոշ լոզունգներ, ինչպէս՝ «գործ բոլորին», «ընկերային արդարութիւն», «անտեսուած շրջաններու զարգացում», եւայլն: Այսպէս, իր գաղափարաբանութեամբ, ան ֆաշիստ, ցեղապաշտ ու ծաւալողապաշտ է ու կը ձգտի միացնել բոլոր Թրքախօս ժողովուրդները եւ զարկ տալ բնակչութեան աճին հաւասարելու համար Խորհրդային Միութեան բնակչութեան թիւին...: Վերջապէս ան իր ընդհանուր գիծերուն մէջ շատ չի տարբերիր այլ երկիրներու նոյնանման կուսակցութիւններէն, ինչպէս՝ Լիբանանի Փաղանգաւոր կուսակցութիւնը եւ արեւմտեան եւրոպական ֆաշական կուսակցութիւնները:

Վերոյիշեալ չորս կուսակցութիւնները՝ ԺՀԿ, ԱԿ, ԱՓԿ, եւ ԱՇԿ, աջակողմեան կուսակցութիւններու մէջ ամէնէն կարեւորներն են: Կան կարգ մը այլ աջակողմեան կուսակցութիւններ ու խմբակցութիւններ, որոնք նուազ կարեւոր դեր եւ հեղինակութիւն ունին Թուրքիոյ մէջ: Ասոնցմէ՝ Հանրապետական Վստահութեան Կուսակցութիւնը՝ որ կը ներկայացնէ յատկապէս մեծ հողատէրերը, հիմնուած է 1960–ին, Դուրհան Ֆէյզիօղլուի կողմէ, որ անջատուած է «Հալք»էն: Ան մասնակցած է Տէմիրէլի Էճէվիտի կարգ մը համախմբային դահլիճներուն: 1973–ին, այս կուսակցութիւնը շահած է ընտրողներու ձայներու 5,3%–ը, իսկ յետագային անոր ժողովրդականութիւնը աւելի նուազած է:

×

Թուրքիոյ ձախակողմեան կազմակերպութիւնները մեծ ուժ չեն ներկայացներ: Թրքական Սահմանադրութեան 141 եւ 142 յօդուածները, որոնք ուղղակի առնուած են Մուսոլինեան օրէնսդրութենէն, կ'արգիլեն որեւէ մտաւորական կամ կազմակերպչական գործունէութիւն, որ դասակարգային գործունէութիւն ու պայքար կը դաւանի: Նման պայմաններու տակ համայնավար կուսակցութիւն մը հիմնումը արգիլուած ըլլալով, օրինաւոր միակ ձախակողմեան կուսակցութիւնը կը մնայ Թրքական Աշխատաւորական Կուսակցութիւնը (ԹԱԿ): Այս կուսակցութիւնը հիմնուած է 1961–ին: Անոր քաղաքական գիծը, իր ծնունդէն մինչեւ 1971, միշտ զարգացում ու փոփոխութիւն կրած է: Պզտոր ու դրեթէ քաղքենի գաղափարաբանութեամբ մը է որ ծնունդ կ'առնէ ան, սակայն հետզհետէ ընկերվարական դիմագիծ մը կ'ունենայ, ինչ որ իրեն դէմ կը ցցէ երկրին յետադիմական ուժերը, որոնք երբ իրենց սպառնալիքները անզօր կը նկատեն, կը դիմեն բռնի միջոցներու՝ սաստելու համար այս յառաջդիմական կուսակցութիւնը:

1963–ին, ծերակուտական Նիազի Աղըրնաըլըի անդամակցութեամբ, կուսակցութիւնը կ'ունենայ իր առաջին երեսփոխանական ներկայացուցիչը: 1964–ին, իր առաջին ընդհանուր համագումարին, ԹԱԿ-ը կը զարգացնէ իր ծրագիրը՝ առաջադրէ «ոչ – դրամատիրական զարգացման ուղի մը» եւ իր նպատակները իրագործելու համար ան կ'ընտրէ խաղաղ եւ ժողովրդավարական միջոցներ: 1965–ի ընտրութիւններուն, ան իր ծրագրին մէջ կ'առաջարկէ ծանր ճարտարարուեստի, արտաքին առեւտուրի, դրամատուններու եւ ապահովագրական ընկերութիւններու պետականացում, հողային բարենորոգումներ, ինչպէս նաեւ օտար անձնական դրամագլուխի ազգայնացում: Այս ընտրութիւններուն ԹԱԿ-ի կարգախօսը կ'ըլլայ «գիւղացիին հող ու ամէնուն՝ գործ»: 450-ի վրայ կը շահի 15 աթոռ: 1969–ին, ընտրական օրէնքներու փոփոխութեան պատճառով, նոյնչափ ձայներով կը յաջողի ունենալ միայն 2 երեսփոխան եւ մէկ ծերակուտական: 1970–ին, ան կ'ըլլայ առաջին Թրքական օրինական կուսակցութիւնը, որ կ'ընդունի քիւրտ ժողովուրդի մը գոյութիւնը, բան մը՝ որուն համար շատ սուղ գին մը կը վճարէ եւ պատճառներէն մին կը դառնայ որ, 1971–ին, ան հռչակուի ապօրինի կուսակցութիւն:

Ներքին ճակատի վրայ, խորհրդարանական եւ այլ սահմանադրական մարմիններու մէջ, ԹԱԿ-ը կը պայքարի խնդիր կարծիքի ու գործունէութեան ազատութեան: Արտաքին ճակատի վրայ, ան Թուրքիան կը տեղաւորէ Թերաճ երկիրներու կողքին, ընդդէմ աշխարհակալութեան: Ան թշնամական կեցուածք ունի ՕԹԱՆ-ի ու Թուրքիոյ անոր մէջ բռնած դերին հանդէպ եւ կը դատապարտէ Կիպրոսի գրաւումը եւ նեցուկ կը կանգնի պաղեստինեան հարցին:

1961 – 1971 տարիներու ընթացքին այս կուսակցութիւնն ու անոր կողքին այլ

լագան յառաջդիմական խմբակներ կը զօրանան ու ժողովրդականութիւն կը գտնեն: Կը ստեղծուի յեղափոխական կացութիւն մը շնորհիւ առարկայական պայմաններու (անգործութիւն, աղքատութիւն) ու ենթակայական կացութիւններու (ժողովրդային աւելի լայն խաւերու քաղաքականացում, ձախակողմեան մտքի ու կազմակերպութիւններու աշխուժացում) զարգացումին: Այս կացութիւնը կը սպառնար կամ գէթ կը մտահոգէր Թուրքիոյ յետադիմութիւնը, որ 1971-ին դարձեալ կը դիմէ բանակի միջամտութեան: ԹԱԿ-ը, ձախակողմեան այլ կազմակերպութիւններու կողքին, կը հալածուի ու անոր ղեկավարներէն շատերը, ինչպէս կուսակցութեան նախագահուհին՝ Տիկին Պեհիճէ Պորան, կը ձերբակալուին ու կը բանտարկուին: 1973-ին, երբ բանակը զօրանոցները քաշուեցաւ ու դարձեալ սահմանադրական կարգերը վերահաստատուեցան, կուսակցութիւնը վերակազմուեցաւ, միշտ որպէս նախագահուհի ունենալով Պեհիճէ Պորանը: Սակայն, 1971-ի զինուորական պետական հարուածը շատ տկարացուցած էր ու բարոյական յուսալքում մը յառաջացուցած Թուրք յառաջդիմականներու մօտ: 1960-ական թուականներու երկրորդ կէսին յառաջ եկած յեղափոխական ու մարտական ձախակողմեան կազմակերպութիւնները (ինչպէս՝ «Թուրք Ժողովուրդի Ազատագրական Բանակ»ը, «Թուրք Ժողովուրդի Ազատագրական Ճակատ»ը, «Յեղափոխական Երիտասարդութեան Դաշնակցութիւն»ը, ճանչցուած՝ որպէս «Տեվ – Կէնճ», եւ այլ խմբաւորումներ), 1971-էն ետք կը նահանջեն ու Թուրքիոյ քաղաքական կեանքին մէջ մեծ դեր չեն խաղար: Նոյնը կ'ըլլայ պարագան ԹԱԿ-էն անջատուած Յեղափոխական Ընկերվարական Կուսակցութեան: ԹԱԿ՝ որ միւս կուսակցութիւններու նման այսօր արգիլուած է բանակի կողմէ, կը կարծուի ունենալ շուրջ 10.000 անդամ (2):

×

Այլ ձախ կուսակցութիւններ

1980 Սեպտ. 12-ի պետական հարուածին նախօրեակին գոյութիւն ունէին ձախակողմեան հինգ կուսակցութիւններ. Աշխատաւորական Կուսակցութիւնը, Ընկերվարական Աշխատաւորական Կուսակցութիւնը, Գործաւորներու Կուսակցութիւնը, Ընկերվարական Յեղափոխութեան Կուսակցութիւնը եւ մասամբ Հողագործներու եւ Բանուորներու Կուսակցութիւնը եւ ասոնց կողքին կար նաեւ արմատական ընկերվար ժողովրդավարական կուսակցութիւն մը Ազգային Միութեան Կուսակցութիւնը: Սակայն ասոնք, ինչպէս ընտրական գետնի վրայ շատ տկար էին եւ անոնցմէ ոչ մէկը, երեսփոխան մը անգամ չունէր, եւ երբեք միացեալ ճակատ մը չէին կազմեր ընտրութիւններու առթիւ: Անոնց տկարութեան եւ անզօրութեան պատճառով շատ մը ձախակողմեաններ կը քուէարկէին ԺՀԿ-ի եւ ոմանք ալ կը պատսպարուէին անոր շարքերուն մէջ: Սակայն ԺՀԿ-ի եւ երեսփոխաններուն մէջ միայն տասնեակ մը ընկերվարականներ կամ որոնցմէ ոմանք կը կարծուին ըլլալ արգիլուած Համայնավար կուսակցութեան անդամներ: Այս օրինաւոր կուսակցութիւններէն զատ կայ նաեւ ինչպէս նշեցինք Համայնավար կուսակցութիւնը եւ զանազան ծայրայեղ ձախ կազմակերպութիւններ, որոնցմէ երկու կարեւորագոյններն են «Տեվ – Եօլ» – (Յեղափոխական Ճամբայ) եւ «Տեվ Սօլ» (Յեղափոխական Ձախ): Այս երկուքը յաճախ չեն վարանած դիմելու ահաբեկչութեան եւ բիրտ ուժի եւ այս պատճառով երբեմն քննադատուած են նոյնիսկ ձախակողմեան կուսակցութիւններու կողմէ, որոնք նկատած են, որ այս գործունէութիւնները կը ծառայեն ձախերու կործանումին եւ փաշականութեան գալուստին:

Գալով Համայնավար կուսակցութեան, ան անընդհատ հալածանքի ենթարկուելով շատ տկարացած է եւ այսօր անոր անդամները ընդհանրապէս կը գործեն ԹԱԿ-ի, ՏԻՍՔ-ի եւ նոյնիսկ լաւ կարգ մը տեղեկութիւններու ԺՀԿ-ի ընդմէջէն:

1.– Թուրքիոյ մէջ արտօնուած չէ արգիլուած կուսակցութեան մը անունով նոր կուսակցութիւն հիմնել. այս պատճառով ալ նոր կուսակցութիւնը կը կոչուի Դեմոկրատիք եւ ոչ Դեմոկրատ կուսակցութիւն, որ 1960-ին արգիլուեցաւ բանակին կողմէ:

2.– «Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք», 1980 Յունուար, էջ 14

(Շար. 8)

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

ՄԱՆՈՒԿ ԱՂԱՆ

«Յառաջ»ի Մարտ 4-ի եւ 5-ի թիւերուն մէջ, յուզումով կարդացի հայաստանցի գրող Ասատուր Մնացականեանի «Ղարիպ Մշեցի» խորագրով յօդուածը, հայրենասէր բանաստեղծ Ռափայէլ Պատկանեանի «Ես, Մշեցի Ճամբորդ Եմ» ... սրտառուչ քերթուածը եւ, Գամառ Քաթիպայի ներշնչումով, նկարիչ Պետրոս Սրապեանի գծագրած «Մանուկ-Աղբարը»...: Ու, վերյիշելով անցեալը, իմ աչքերս ալ լեցուեցան արտասուքով...: Որովհետեւ, Պոլսոյ մէջ, պատերազմի շրջանին, իր չափահաս տարիքին, ընտանեօք տեսած ու սիրած ենք, «Մանուկ Աղբար»ը, որ մեր օրերուն կը կոչուէր Մանուկ Աղա: Դժբախտաբար շատ բան չեմ գիտեր իր անցեալի մասին: Գիտեմ միայն Մանուկ Աղան, «Էրթամ Ստամպօլ, բերիմ փարա բօլ»ի մտածումով, քառասուն տարի առաջ, գաղթած էր չքնա՛ղ Տարօնէն, գալու համար Պոլիս, իր հոգին եւ աչքերու լոյսը մաշեցնելու Ղալաթա – Սէրայի յայտնի լուսանկարչատան, Սէպահ է Ժիւլիէի մութ ու խոնաւ նկուղներու մէջ: Իր ձեռքերը կոշկոռ կապած էին ապակի եւ նըկար լուալէն: Հակառակ խորթ միջավայրին, մութ ու խոնաւ նկուղին, Տարօնի արեգակով օծուն իր հոգին, մնացած էր պայծառ եւ լուսաւոր, մնացած էր հաւատարիմ իր ծննդավայրին՝ լեռներուն, տարազին եւ հոն ձգած իր կնոջ Մանուշակին, որուն կարօտին չդիմանալով, պատերազմէն առաջ, յաջողած էր զայն փոխադրել իր մօտ, Պոլիս:

Մանուկ Աղան, միջահասակ, առոյգ փալապեխերով, տարօնական շալվարով եւ արխալուխով, արախճիով ու սեւ փուշիով, մէջքին կապած նախշուն գօտիով, հարազատ տիպար էր Մշեցիին: Իր շապիկին փողկապները երբեք չէին գոցուեր, սեւ ու սպիտակ առատ մազերու խաւ մը կը ծածկէր իր կուրծքը, որ ձմեռ թէ ամառ զայն կը պաշտպանէր արեւէն ու անձրեւէն: Արդէն արեւու երես տեսած չունէր Մանուկ աղան: Տօնական օրերուն միայն դուրս կ'ելլէր իր նկուղէն, երթալու համար եկեղեցի, կամ այցելելու հայրենակիցներուն:

Սակայն, Տարօնցիներէն շատ սիրուած Մանուկ աղան, յաճախ երեկոները այցելութիւնը կ'ընդունէր իր հայրենակիցներուն, որոնք հաճոյքով կ'իջնէին լուսանկարչատան մութ սանդուխներէն, երթալ տեսնելու Մանուկ աղայի զուարթ ու պայծառ դէմքը, ծիծղուն աչքերը, լսելու իրենց ծննդավայրի բարբառը եւ ճաշակելու Տարօնի աննման կլուլիկը: Իսկ ծննդավայրէն նոր հասած իր կինը, արեւի, երկնքի ու լոյսի կարօտ Մանուշակը, եփելէ յետոյ հանապազօրեայ կլուլիկն ու քուֆթան, կը հագնէր Մուշէն բերած խութնի անթարին, կը կապէր նախշուն մեզարն ու սրտանոցը, աչքերը թուխ դեղ քաշած, կարմիր սօլերն ալ հագած, իր արքենի հասակը ցցած, յուշի՛կ, յուշի՛կ, վեր կը բարձրանար լուսանկարչատան մութ սանդուխներէն, կը բռնէր Բերայի շիտակ ճամբան, զոր գոց սորված էր այլեւս, ու, շորորալէն կ'երթար մինչեւ Փանկալթի, Այազփաշա, կամ Ֆերիքէօյ, հայրենակիցներու տներ, ժղելու եւ իլիկ մանելու. Իր տպաւորիչ արտաքինին եւ ինքնատիպ տարազին համար, յաճախ հետաքրքիրներու խումբ մը քաշելով ետին...: Երեսուն տարուան բաժանումէ մը յետոյ, իրենց չափահաս տարիքին, Մանուկն ու Մանուշակը կ'ապրէին իբր նոր հարս, նոր փեսայ, զիրար հոտուըտալով...: Նկուղին մէջ երջանիկ էին, եթէ պատերազմը եւ ջարդերը, իրենցմէ չգային խլելու, երկիր ամուսնացած, իրենց աչքի լոյս մէկ հատիկ աղջիկը եւ հարազատները:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ընդհ. Ժողովը

Վալանսի Հայց. Առաքելական Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ Ուրբաթ, Մարտ 27, ժամը 21-ին, Երուանդ Հիւսիսեան սրահին մէջ: Ներկայ էին 94 հոգի: Բացումը կատարեց հոգաբարձութեան նախագահը՝ Մանուկ Ստեփանեան: Քարտուղարը՝ Ա. Գարտուլլեան, կարդաց 1979 – 1981 տարեշրջանի բարոյական գործունէութեան տեղեկագիրը, իսկ գանձապահը՝ Հանրի Սիրանեան, տուաւ նոյն շրջանի նիւթական պատկերը: Ժողովականները գոհացուցիչ գտան հոգաբարձութեան երկամեայ գործունէութիւնը:

Ժողովին կը նախագահէր համայնքին հովիւը՝ Նարեկ խաչակիր քհնյ. Վարդանեան, իսկ քարտուղարութիւնը կը վարէր Ա. Գարտուլլեան:

Կարծիքներու փոխանակութենէ ետք ժողովը վերջ գտաւ 1981 – 1983 շրջանի համար, գաղտնի քուէարկութեամբ, նոր մարմնի մը ընտրութեամբ: Ընտրուեցան հետեւեալ 7 անձերը իբրեւ Կրօնական Ընկերակցութեան նոր Մարմին՝ Տոքթ. Մ. Գոհարեան, Պ. Պ. Լ. Միթիլեան, Գ. Ժամագործեան, Մ. Ճերանեան, Մ. Ստեփանեան, Լ. Տէր – Սարգիսեան եւ Շ. Էքմէքճեան:

Լ. Տ. Ս.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Մարտ 21-ին եւ 22-ին, տեղի ունեցած են Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան կազմած «Նանոր» պարախումբին երեկոյթները: Յայտագիրը բաղկացած է հայկական տոհմիկ 14 պարերէ եւ մէկ արաբական պարէ: Պարախումբին մեկնաբանութիւնները մեծ ժողովրդականութիւն գըտած են եւ գնահատուած ստուար հասարակութեան կողմէ: Իրենց տաղանդով աչքի զարկած են մենապարուհիներ Գ. Իշխանեան և Լ. Էպլիղաթեան: Նուագախումբը ղեկավարած եւ նուագներու դաշնաւորումը կատարած է Ալեքսան Մընակեան: Պարուսոյցներն են Պետիկ Ծառուկեան եւ Գարինա Իշխանեան:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Թնճուկը լուծուած էր Արամայիսի զարհուրելի ինքնասպանութիւնով միայն: Այն օրերէն ի վեր, երբ ֆետայիներուն մէջ կնոջ խնդիր մը մէջտեղ կուգար, Սաքոյի մարմինը սեւ ցաւ առնող ձիու մը պէս կը դողար, եւ աչքին առջեւ կուգային Արամայիսի ճեղքուած մարմնի կտորները:

Առաջին անգամ ինքնասպանութեան վայրը հասնողը Սաքոն էր: Այն ցորեկին Արամայիս խումբին հետ էր, Յուդայի մը պէս առանձինն: Յետոյ լսուեցաւ ուժեղ պայթում: Ընկերները վրայ հասան ու զարհուրանքով տեսան Արամայիսի մարմնին մասերը, ոտքերը, թեւերը, իրանի ոսկորները, սեւցած գլուխը: Արամայիս իր ոտքերուն մօտ պայթեցուցած էր խոշոր ռումբ մը, որ կ'ըսես մարմնին մէջ պայթած էր: Ընկերները անոր թեւերուն կտորները քարի մը վրայ գտած էին:

Բարթողի կնոջ Սոնայի աղուոր աչքերուն ու ժպիտին ուժն էր, որ պայթած էր իր սիրականին՝ Արամայիսին ոտքերուն տակ ու մարմինը կտորներու ճեղքած:

Սաքօ առաջին անգամ ըլլալով կնոջ մը զարհուրելիութիւնը Արամայիսի մարմնի կտորներուն մէջ տեսաւ:

Լեռներուն քալելը տեսնողի կոշմարով իջաւ դէպի Ազուրնկայ քարերը, Վարդանի մօտ, ուր կային նաեւ Խէչօն եւ մի քանի ընկերներ:

Խէչօն ալ, երբ իմացած էր ֆետայիներուն մէջ ինկած գրգռիչ խօսքերը, յուզուած՝ Վարդանի մօտ իջած էր:

– Չէ, Վարդան, կռուի ընթացքին այս տեսակ հարց մը մէջտեղ պէտք չէ բերել: Զինաթափութիւնը Մարգարի համար մահ է: Ան խոշոր կաղնի մըն է. ինչքան ալ ծռի՝ նորէն հազար տարի մըն ալ կրնայ պահել իր տերեւներու կանանչութիւնը: Մարգարը ֆետայի է եւ լաւ ֆետայի:

Վարդանի համար ստեղծուած էր անել վիճակ մը: Ան այնքան մտահոգուած չէր վանքի կռուի առեն, երբ կորած էր զօրքերու շղթան ու խումբը ապահով վայրի մը մէջ ձգած: Վարդան նոյնիսկ չէր համարձակեր այդ խիստ ու ամեհի լեռնականին՝ Մարգարին առջեւ զինաթափութեան խօսքն ընել:

Ան առանձինն խօսած էր Առքոյի հետ, հազար առուէ ջուր բերած էր: Ան ըսած էր, թէ գիւղացիները լերան գլխին պար կը բռնեն, նշանտուք կ'ընեն եւ միշտ ալ կանանչ դաշտերու անհանգիստ երազներով կը խլրտան ու ֆետայու երեսին երկինքի մը պէս կը նային. Թէ շրջանը ժաժքի մէջ է, Մարտիկ ժողովուրդին հետ է ու ձիաւորներու գլուխ անցած է. Թէ շարժումը Կարմրէկի կռուի յաղթանակով եւ Շէյխ Ճէլալի կախուելովը չպիտի վերջանայ. Թէ Սէլիմ պէն պաշուլութեան մէջ կանոնաւոր եւ ուժեղ կռուի մը սպառնալիքը կայ:

– Առքօ, ճանս, խնայենք գիւղացուն, էն ջուլհակ Կարոյին, որ ամէն առաւօտ կռուի ու հրացանի ձայնին անտարբեր՝ միշտ ալ իր ոլփային ձայնը կը հանէ, կտաւ կը գործէ, – ըսած էր Վարդան:

Բայց Առքօն, Վարդանի այդ բոլոր խօսքերը կարծես լսած չէր ու մէջ ընդ մէջ կրկնած էր.

– Հըպը, ո՞ւր մնաց ֆետայու նամուսը: Որ ֆետայի չկայ՝ լեռներէն վար իջնենք ու գիւղերուն մէջ կանկառ ծախենք:

Վարդան յիշեց, որ Առքօն Մարգարի խօսքերն էր որ կը կրկնէր:

Վարդանի խօսքերէն յետոյ, Առքօն հեռացած էր: Կարծես անոր հեռանալուն մէջ սպառնալիք մը կար: Ան մինակ չէր. թերեւս անոր հետ լեռնէն վար իջնէին նաեւ մի քանի ուրիշներ:

(Շար. 300)

Տէր եւ Տիկին Միշէլ Քէչիշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Քէչիշեան եւ զաւակները, եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

Այրի Տիկին ՆԱՐԴՈՒՀԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ
(Ծնեալ Բալոյեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 13–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Ապրիլ 17, ժամը 10–ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Լ'Այ – լէ – Ռոզի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE

CITHARE D'ARMÉNIE (Kanone)
d'ELIA PEHLIVANIAN

à l'occacion d'un nouveau disque 33 tours

Production: CARAVAGE — CARRERE

RECITAL

Le Jeudi, 21 Mai, à 20h30 — *Salle GUIMET, 6, Place d'Iéna - Paris 16e*

Prix: 30 F.

Renseignement: Tél. 384. 31. 28

Les billets et les disques sont en vente:
— Librairie PALOUYAN - 9, Rue de Trévise, Paris 9e

ՍԻԳԱՏՕՆԸ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ՝ 1915–ի Մեծ Եղեռնի Յուշարձանի Յանձնախումբին.–

Կիրակի, Ապրիլ 19

Կիրակի առաւօտ՝ Հոգեհանգստեան Պատարագ Տէսինի Հայոց Եկեղեցին։ Յետ պատարագի մասնաւոր Թափօրով մեկնում եկեղեցիէն, եւ ժամը ճիշդ 12–ին ծաղկեպսակի զետեղում՝ Յուշարձանին վրայ

Place de la Libération - DECINES

Ներկայ կ'ըլլայ շրջանիս երեսփոխան՝ Պ. Ժան Բօփըրէն։ Կը խօսի՝ տեղւոյ քաղաքապետ՝ Պ. Փիէռ Մութէն։

Հայերէն յարգանքի խօսք՝ Յուշարձանի Յանձնախումբի կողմէ։

Ծանօթութիւն.– Այս տարուան բացառիկ պայմանները կը ստիպեն՝ Ապրիլ 19–ին տօնել Սգատօնը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պանեէօ – Քաչանի Միօրեայ Հայկ. Դպրոցի տարեվերջի հանդէսը՝ Մայիս 17–ին։ Կը ցուցադրուի՝ «Նահապետ» ֆիլմը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
Մրցանակաբաշխութեան Հանդէսը՝
ՅՈՒՆԻՍ 21–ԻՆ

PREMIERE RENCONTRE
de
MUSIQUE
TRADITIONNELLE
ARMENIENNE

qui aura lieu du 1er au 3 Mai dans le Sud de la Région Parisienne. *Toute personne intéressée (musicienne ou non) prière de prendre contact avec GERARD DER - HAROUTOUNIAN*
39, Rue Gracieuse - 75005 Paris
Tél.: 770. 42. 20 (entre 10 et 18 h.)
Nombre des places limitées

Terre et Culture

Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութեան ցուցադրութիւնը՝ Մայիս 8–էն եւ ճաշը Մայիս 9–ին, Լիոնի մէջ։

×

Du 8 au 10 Mai, l'Exposition de l'Organisation Terre et Culture, et, le 9 Mai, son Banquet de Soutien à Lyon.

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 75–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Բարձր Հովանաւորութեամբ եւ շնորհաբեր ներկայութեամբ՝

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք – Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ՝
Պ. ԱԼԷՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

«Ինթէրքոնթինանթալ» Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ։
Rue de Castiglione, PARIS

Շաբաթ, 9 Մայիս, ժամը ճիշդ 20.30–ին։
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մասնակցութեամբ՝
Δ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ Երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
Δ Սիրուած երգչուհի՝ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ
Δ ՆԱԽԱՍԱՐԴ Պարախումբին

Տախէերու մասնակցութիւն՝ 300 Ֆ.

∅ Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել.– Ապրիլ 26–էն առաջ՝ Հ.Բ.Ը.Միութեան Գրասենեակը
11, Square Alboni, 75016 - PARIS — Tél.: 520. 03. 18

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԵՐԳԱՊՆԱԿԸ

ԿՈՄԻՏԱՍ–Ի

ԾՆՆԴԵԱՆ 110–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԳԵՐ ՈՒ ՊԱՐԵՐԳՆԵՐ

իրենց մասնակցութիւնը բերած են՝
ՍՕՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (*մեծծօ*), ՍԻՒԶԱՆՆԱ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ (*տաւիղ*)
ՌԸՆԷ ՄԱՍԻՍ (*պարիթօն*)
ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ
Իր մեներգողներով՝ Թէրէզ Քէչէճեան(*ալթօ*), Մկրտիչ Պօղոսեան *եւ* Ռընէ Մարթայեան (*թէնոռ*)
Ղեկավարութեամբ ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

En vente: Auprès des membres de la Chorale SIPAN — KOMITAS
Ainsi que:
Librairie Orientale, H. SAMUELIAN, 51, Rue Mr. le Prince, Paris 6e - 326.88.65
Librairie PALOUYAN, 9, Rue de Trévise Paris 9e - 523.24.97
Maison de la Culture Arménienne, 17, Rue Bleue, Paris 9e - 824.63.89
Maison de la Culture Arménienne, 9, Rue de Madrid, 94140, Alfortville - 376.55.89
Alimentation NIGOGHOSSIAN, 121, Av.H. Barbusse, 95400, Arnouville - 985.04.46
Télé - Condorcet, 175, Av. Jean-Jaurès, 92140, Clamart - 642.56. 17
Maison de la Culture Arménienne, 12, Rue St. Bazile, 13001, Marseille - 50.15.09
Maison de la Culture Arménienne, 15, Rue du 24 Avril 1915, 69150 - Décines 49. 42. 97
Tissus André SEMERDJIAN, 53, Rue Mavier de Montjeau - 26000, Valence
Maison de la Culture Arménienne, 32, Rue Pourpery - 26500, Bourg-les-Valence
Maison Massis HOES - Mr. TACHDJIAN, 7, Bd. de la Libération - 26100, Romans
Librairie MASSIS - Mme. MARDIROSSIAN, 70, Cours Berriat, 38000, Grenoble 87. 45. 61

VIENT DE PARAITRE

Editions OPHRYS
10, Rue Nesles, 75006 - Paris

344 *pages, format* 240 x 155
Couverture cartonnée

Un témoignage de notre intégration par le biais d'un roman passionnel.

Vente en Librairie, et dépot assuré:
— *Samuelian, Palouyan* Paris
— *Toutes Librairiries* Paris-banlieue
— *Soleil Noir, Frénet* Lyon 3e
— *Crussol, Fournier* Valence
— *Cordeliers, Jacquemart* Romans
— *Blanchard, Lucioles* Vienne
— *Bordron* St. Chamond
— *Maison de la Presse* Décines
— *Massis, Arthaud* Grenoble
— *Rudin, A la Sorbonne* Nice
— *Genets d'Or, Tour St. Jean* Avignon
— *Wiesgrill* La Ciotat
— *FNAC, Flamarion, Lebrahic* Marseille

et auprès des
ASSOCIATIONS ARMENIENNES

Pour exemplaire dédicacé s'adresser à l'auteur: port payé

TAKVOR TAKVORIAN, 52, Av. J. Jaurès, 05000 GAP: 60 F.

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS
- du 09 au 20 Mai 81 — 3.990 F.
- du 01 au 12 Août 81 — 3.990 F.
- du 05 au 16 Sept. 81 — 3.990 F.

2° VOYAGES DE 14 JOURS
- du 27 Mai au 9 Juin 81 — 4.350 F.
- du 18 au 31 Juillet 81 — 4.290 F.
- du 08 au 21 Août 81 — 4.290 F.
- du 02 au 15 Octobre 81 — 3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS

DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis de 14 à 19 h.
S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile: 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN

Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
.... Tél.
Ville Code postal.......

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au
ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour:
....

Rayer les mentions inutiles

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ...

ԵՐԵՒԱՆԻ ՏՐԱՄԱԹԻԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

5 ՅՈՒՆԻՍ — 15 ՅՈՒՆԻՍ

ԼԻՈՆ – Յունիս 6, ՆԻՍ – Յունիս 7 եւ 8, ՎԱԼԱՆՍ Յունիս 9,
ՓԱՐԻԶ Յունիս 13 եւ 14

Մանրամասնութիւնները յետագային

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.890 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.890

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

«Ես իսկ եմ յարութիւն եւ կեանք. որ հաւատայ, թէպէտ եւ մեռանի՝ կեցցէ» (Յովհ. ԺԱ. 25):

Սիրելի հաւատացեալներ, «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»:

Զատկական լուսաւոր այս օրերին, փրկչին մեր Քրիստոսի Յարութեան աւետիսը, հոգեպէս միաւորում է համայն քրիստոնեայ աշխարհը, վկայելու համար մեռելոյն հաւատքը եւ փառաբանելու հրաշքը աշխարհասասան, երկրպագելով սուրբ խաչի առաջ, որ խորհրդանշում է մահը եւ անմահութիւնը Որդւոյն Աստուծոյ: Յիսուս մեռաւ խաչափայտի վրայ, աշխարհի վիշտն ու մեղքը Իր վրայ վերցրած, բայց եւ «յարեաւ ի մեռելոց» յաղթելով որոգայթը մեղքի ու չարիքի: Ու «մահը կուլ գնաց յաղթութեան», ինչպէս պիտի բացագանչէր Պօղոս առաքեալ: Աստուածային փրկագործութեան ամբողջ տնտեսութիւնը հիմնուած է Յիսուսի խաչելութեան եւ յարութեան ճշմարտութեան վրայ: Սուրբ խաչը մահից դէպի կեանք տանող կամուրջը հանդիսացաւ: Տառապանքի ու մահուան գործիքը դարձաւ ճանապարհ փրկութեան, ճանապարհ յաւերժական կեանքի: Յիսուս Իր զոհաբերումով եւ մահուան դէմ Իր յաղթութեամբ, փրկագործ Իր կնիքը դրոշմեց այս ճշմարտութեան վրայ:

Ահա թէ ինչու Պետրոս առաքեալ ցնծում է՝ «Օրհնեալ է Աստուած եւ Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ ըստ բազում ողորմութեան իւրում ծնաւ զմեզ վերստին ի յոյսն կենդանի, ի ձեռն յարութեան Յիսուսի Քրիստոսի» (Ա. Պետրոս Ա. 3):

«Յոյսը կենդանի», ահա այն անմար կանթեղը որ լուսաւորում է մեր հաւատքը, որ մխիթարում է մեր հոգիները, որ պայծառակերպում է մեր երկրային կեանքն ու մեր ձեռաց գործերը, որ մղում է տալիս մեր կամքին՝ գործելու ինչ որ բարի է, ինչ որ արդար է, ինչ որ ճշմարիտ է: Մեր հաւատքով եւ մեր բարի գործերով է որ մեզանից ամէն մէկը պիտի կարողանայ վառ պահել կանթեղը իր կեանքի կենդանի յոյսի, կանթեղը յաւիտենական կեանքի յոյսի:

Ահա այսօր մեր ուրախութիւնը, ահա մեր բերկրանքը, երբ մեր սուրբ Եկեղեցին բերում է մեզ մեծագոյնը բոլոր աւետիսների, աւետիսը թէ՝ «յարեաւ Քրիստոս ի մեռելոց»: «Զի եթէ տնկակից եղեաք նմանութեան մահու նորա, այլեւ յարութեան նորա լինիցիմք» (Հռոմ. Զ. 5):

Սիրելի հաւատացեալներ, Յիսուսի Յարութեան ամէն աւետիս նաեւ հրաւէր է մեզ բոլորիս ուղղեալ, որ մեր հոգիները զարդարենք բարի գործերով եւ եղբայրական սիրով դէպի մեր նմանները բոլոր, հեռու մնալով չար խորհուրդներից, թշնամանքներից ու եսակենտրոն մղումներից եւ պէս-պէս մեղքերից, որոնք վտանգում են, նոյնիսկ քանդում՝ մեր հոգիները դէպի փրկութիւն տանող կամուրջը:

Բազում են որոգայթները չարի, բազում են փորձութիւնները, որոնք շրջապատում են մեզ մեր կեանքի ճանապարհին, երբեմն խաբէութեամբ, երբեմն հրապուրանքներով, երբեմն բռնութեամբ: Մեր տկարութիւններով ու մեր մեղքերով յաճախ մեղանչում ենք Աստուծոյ դէմ, մեր սեփական մարմնի ու հոգու դէմ, մեր ընտանիքի ու մեր նմանների դէմ, մեր ժողովրդի ու մեր հայրենիքի նկատմամբ:

«Ո՞վ է ցէ մարդ որ կեցցէ եւ ոչ մեղիցէ»: Այո՛, սակայն մարդու կոչումն ու փառքն է, որ իր ազատ կամքով յաղթահարի իր տկարութիւնները, քանի իր մեղքերը, պայծառակերպի ինքն իրեն եւ բարի գործերով արդարանայ աստուածային դատաստանի առջեւ, արդարանայ հասարակութեան եւ իր սեփական խղճի դատաստանի առջեւ:

Հաւատքով ու բարի գործերով արդարանալու ճանապարհին, մարդկանց գերագոյն առհաւատչեան Յիսուսի Յարութեան ստուգութիւնն է: Զի «եթէ Քրիստոս չիցէ յարուցեալ, ընդունայն է քարոզութիւնն մեր, ընդունայն են հաւատքըն ձեր», արդարացի կերպով վկայում է Պօղոս Առաքեալը:

Արդ, մեր Փրկչի Յիսուսի մահուան ու Յարութեան մեծ խորհուրդը ձեր սրտերում ծրարած, ապրեցէք ու գործեցէք՝ մնալով միշտ հաւատարիմ սուրբ Աւետարանի պատգամներին, քրիստոնէական մարդասիրական բարոյականին, մեր առաքելական Մայր Եկեղեցու հոգեւէն աւանդներին:

Եւ մանաւանդ, ի տես աշխարհում խըմորուող ազգամիջեան հակամարտութիւնների եւ սպառազինումների սանձարձակ վազքի, որոնք մեծագոյն չարիքներն են հանդիսանում մեր օրերում, մենք Հայերս, իբրեւ եկեղեցի ու ժողովուրդ, աղօթենք ու գործենք վասն խաղաղ համակեցութեան երկրագնդի բոլոր ազգութիւնների, վասն համերաշխ գործակցութեան բոլոր մեծ ու փոքր պետութիւնների, վասն խափանման ռազմատենչ ոգու եւ վասն ի սպառ խորտակման մահուան գործիքների:

Մենք, իբրեւ Հայրապետը Հայոց, ծանրօրէն մտահոգ եւ խորապէս գիտակից որ համաշխարհային փոթորկումների ժամանակ մահացու հարուած են ըստանում առաւելապէս փոքր ժողովուրդները, ինչպէս այդ պատահել է մեր ազգի պատմութեան ընթացքում, Մեր պաղատանքն ու աղօթքն ենք վերառաքում առ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, Իշխանը խաղաղութեան, որ ողորմի համայն աշխարհի ժողովուրդներին, ողորմի մեր բազմաչարչար ազգին, ողորմի մեր վերածնուած ու ծաղկող հայրենիքին, եւ Իր կենարար խաղաղութեան շունչը իջեցնի պետութիւնների պատասխանատու ղեկավարների հոգիների ու սրտերի մէջ, արգելակելու համար սանձազերծումը չար ուժերի եւ ամրացնելու հիմքերը ազգութիւնների խաղաղ գոյակցութեան:

Խաղաղութեան շնորհումով սկիզբ առաւ մահուան անդունդի եզրին հասած ու աւերակի վերածուած մեր մայր հայրենիքի փրկութիւնը եւ վերաշինութիւնը, խաղաղութեան իրավիճակում մեր եղբայր ազգութիւնների մեծ ընտանիքում, վերջին վաթսուն տարիներին մեր երկիրը հզօրացաւ ու ծաղկեց աննախընթաց թափով՝ իր տնտեսութեամբ, իր քաղաքաշինութեամբ եւ իր ազգային մշակոյթով: Խաղաղութեան պայմաններում վերջին տասնամեակներին Հայաստանում վերաշինուեցին եւ բարեզարդուեցին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինն ու շատ վանքեր եւ եկեղեցիներ, կազմակերպուեց ու լայնօրէն զարգացաւ կրօնական կեանքը:

Կայուն ու յարատեւ խաղաղութեան պահպանումը միայն կարող են ապահովել մեր ժողովրդի ու հայրենիքի յետագայ էլ աւելի զարգացումը եւ կենսագործումը մեր ազգային բոլոր երազանքների:

Արդ, Մենք ծնրադիր աղօթում ենք՝ «Խաղաղութիւն հեռաւորաց, խաղաղութիւն մերձաւորաց, խաղաղութիւն ամենեցուն»: Աղօթում ենք մեր ժողովրդի ու հայրենիքի էլ աւելի պայծառ ապագայի համար, մշտատեւ խաղաղութեան ու անվրդովութեան պայմաններում:

Այո՛, Հայ ժողովրդի եւ Հայ հայրենիքի անվտանգ գոյատեւման ու յառաջդիմութեան գերագոյն երաշխիքն է՝ ամրապնդումը խաղաղութեան ամբողջ աշխարհում եւ մեր վերածնուած երկրի սահմանների վրայ:

Սիրելի հաւատացեալներ, այս խոհերով ու սպասումներով ողջունում ենք այսօր աւետիսը մեր Փրկչի Յիսուսի Քրիստոսի Յարութեան եւ մաղթում, որ նրա շնորհները եւ օրհնութիւնները առատապէս բաշխուեն ձեզ բոլորիդ որ ապրում էք ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի: Մաղթում ենք որ դուք բոլորդ մնաք «լուսոյ որդիներ», հաւատարիմ զաւակները մեր առաքելական Մայր Եկեղեցու եւ Սուրբ Էջմիածնի ու միշտ պատրաստ լինէք գործելու ինչ որ բարի է, ինչ որ արդար է ու ինչ որ ճշմարիտ:

«Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց եւ յարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգեւեաց». ամէն:

ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԽԱՉԻ

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ո՛վ մատնուած Յիսուս,
Դուն որ փըշապատ գըլուխ մ'ունեցար՝
Գըթա՛ իմ գըլխուս.–
Դերաներըդ զայն քարկոծեցին յար
Եկեղեցիին սալաքարերով:
Վէրքերէս բըղխող ըղեղըս կերան
Իշամեղուներն ամբարըշտութեան:
Տե՛ս, մազերուս վրայ եղեանն է
նըստեր.–
Ես շա՜տ եմ տանջուեր:

Տառապա՛ծ Յիսուս,
Դուն որ ունեցար արտասուող աչքեր՝
Գըթա՛ աչքերուս.–
Անոնք աւելի արտօ՛սր են քամեր
Քան թէ խըմեր լոյս: Դագաղներու
վրայ
Միշտ մահն են հըսկեր մոմերու հետ
շէջ,
Բիբերս են ինկեր վիշտի հորի՛ն մէջ:
Տե՛ս կոպերուս վրայ անիւն է
ցանուեր.–
Ես շա՜տ եմ տըքներ:

Ապտակուա՛ծ Յիսուս,
Դուն որ ունեցար ծեռքեր կալ ու
կապ ...
Գըթա՛ ձեռքերուս.–
Ափերս են տաղեր պայտերով հրատապ,
Եւ մատուըներէս, ըստինքներու նման,
Արիւնս են կըթեր: Դաստերս նաթած են
Կըրելէն երկաթ, հողը փորելէն:
Տե՛ս, եղունգներըս ափրտս են
յօշոտեր.–
Ես շա՜տ եմ խոցուեր:

Թըքնըւա՛ծ Յիսուս,
Դուն որ ունեցար ծաղկըւած կողեր՝
Գըթա՛ կողերուս,
Անոնք աղբիւսի վըրայ են պառկեր՝
Եւ վիշտը քունէն ճանչցեր յաղթական.
Բուծաներ են միշտ գըրկած Մահը
կոյր՝
Իրենց քաղցն անոր տալով կերակուր:
Տե՛ս, փողոցի շո՛ւն մ'է կողըս պատռեր
Շա՜տ եմ հալածուեր:

Մահապա՛րտ Յիսուս,
Դուն որ բեւեռուած ոտքեր ունեցար՝
Գըթա՛ ոտքերուս.
Արիւն սըրսկելով թափառեցան յար
Աւերակներու եղինեներուն մէջ:
Զանոնք չըլըւաց ծեռք մը սիրական
Ո՛չ մէկ լականի մէջ ասպընջական
Ոտնամատերէս կ'հոսին մոխիրներ.–
Ես շա՜տ եմ քալեր: –

Ո՛վ խաչուած Յիսուս,
Դուն որ նիզակուած սիրտ մը ունեցար՝
Գըթա՛ սըրտիս յոյզ.–
Օր մ'որ անոր մէջ բաքախեց աշխարհ՝
Յոյսին տեղ այս օր ոչի՛նչը կ'ապրի:
Սիրտըս սափոր մ'է, անիւն՝ անոր
մէջ,
Զոր պիտի հովե՛րն առնեն մահէս
վերջ:
Տե՛ս, տե՛ս, սըրտիս վրայ դաշոյն
մ'է խըրուեր.
Ես շա՜տ եմ սիրեր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

———o———

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔ ԺԻՍՔԱՐԻ ԴԷՄ՝, ՔՈՐՍԻՔԱ

Մինչեւ Երեքշաբթի, դադար մը՝ գոնէ ձայն – հեռատեսիլէն, յետոյ մինչեւ Ուրբաթ, բոլոր թեկնածուները պիտի փորձեն զիրար գերազանցել: Մինչ այդ սակայն եղեռնափորձ մը բաւական յուզում պատճառեց առջի իրիկուն: Արդարեւ, երբ թեկնածու Ժիսքար տ'Էսթէն անձնական օդանաւով մը կը հասնէր Այաչիոյի օդակայանը, զօրաւոր ռումբ մը պայթեցաւ, ութ հոգի վիրաւորելով, որոնց մէջ 19 տարեկան զուիցերացի զբօսաշրջիկ մը՝ ծանրօրէն, պիտի մեռնէր յաջորդ առաւօտ: Ռումբը կը պայթէր ժամը 17.20-ին, 17.19-ին օդանաւը էջքը կատարած էր մինչ հեռաձայնող մը յայտնած էր նոյն ժամուն թէ 10 վայրկեանէն պիտի պայթի, այսինքն այն վայրկեանին երբ նախատեսուած էր օդանաւին ժամանումը: Բայց ոչ ռումբը, ոչ օդանաւը յարգած են «ժամանակացոյցը»: Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ըսել թէ այս ռումբը սպաննելու նըպատակ ունէ՞ր թէ ոչ: Քիչ ետքն է որ լուրը կը հաղորդուէր Ժիսքար տ'Էսթէնի, եւ ընտրական հանրաժողովին առեն խօսք առնելով, Ժիսքար կը յայտնէր թէ խօսողն է՝ Հանրապետութեան նախագահը (եւ ոչ թէ թեկնածու): Ուրբաթ օր, բոլոր թեկնածուները եւ քաղաքական դէմքերը կը դատապարտէին արարքը, որու տէր չէ եղած քորսիքական ահաբեկչական ոչ մէկ շարժում: Նախագահը հանրաժողովէն ետք, այցելութիւն մը տուաւ վիրաւորներուն եւ իւրաքանչիւրին յանձնեց անձնական նամակ մը: Այս արարքը պատճառ եղած է որ ջնջուին Ժիսքարի դէմ նախատեսուած ցոյցերը:

Նոյն իրիկունը Կրընոպլի մէջ է որ Միթերան, հետն ունենալով Ռոքարը ընտրական հաւաքոյթ կ'ունենար մինչ հանրային քննութեան հաստատութիւնները կը հրատարակէին վերջին արդիւնքները, Ա. քուէարկութենէն առաջ, քանի որ վերջին շաբաթը այդ քննութիւնները արգիլուած են: Ընդհանուր պատկերը կը հաստատէ Շիրաքի յառաջխաղացումը որ օրէ օր կը բարձրացնէ ստանալիք ձայներու տոկոսը: Ըստ Իֆոփի Միթերան կը յաղթէ Բ. շրջանին ձայներու 51%ով:

ԶԱՏԿՈՒԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի (Երեքշաբթի՝ Ապրիլ 21 թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի Ապրիլ 22:

ԶԱՏԻԿ Է

Զատիկ է: «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց», պիտի լսէիր եթէ մնայիր հոն ուր որ էիր: Պիտի լսէիր զանգերը մեր եկեղեցիներուն եւ տղոց սուլիչներն ու պայթող հրազէնները ժամուն բակին մէջ՝ դարաւոր չիրիմներու ետեւէն: Պիտի լսէիր ձայնը Աստուծոյ՝ հոգւոյդ խորէն: Պիտի ուրախանայիր: Պիտի տեսնէիր գունաւոր հաւկիթներն ու ոսկեզօծ հացը Զատիկին:

Զատիկ է անշուշտ հոս ալ, այս մեծ ոստանին մէջ՝ ուր կ'ապրիս քառորդ դարէ ի վեր: Կը գտնես այս բոլոր ուտելիքները: Ունիս եկեղեցին: Բայց գիտես թէ բան մը կը պակսի: Կը քալես: Կառքերը կը սահին հոյակապ պողոտաներուն վրայէն, կը սուրան երկու ուղղութեամբ: Անոնց փողերը կը յիշեցնեն քեզի մայիսը մեր դաշտերուն, որովհետեւ սուզուած ես յիշատակներուդ մէջ: Անցեալիդ մէջ ես Զատիկի օրով եւ ներկան շրջապատած է քեզ: Կը մտածես ապագայիդ վրայ: Ներկան աշխարհն է, որմէ խոնջ ես այլեւս: Ներկան գործդ է, ապրուստդ, տան վարձքդ, տխուր պատկերը մեր երկպառակութիւններուն, հոս մեծցող մեր տղաքը, եւ այս բոլորը կը խլեն ուրախութիւնդ: Կը քալես բազմութեան մէջէն որ օտար է: Կը նայիս պատերուն այլազան ու գունագեղ ազդերուն, ցուցափեղկերուն, գեղեցիկ շէնքերուն: Կ'անցնիս Նոթր–Տամի առջեւէն: Կանգ կ'առնես պահ մը Սէնին առջեւ: Զատիկ է: Ուրախ պէտք է ըլլայիր: Բայց կոտրած բան մը կայ մէջդ: Զանգեր կը հնչեն ամէն կողմ: Արեւ է: Կանաչ են գետափին ծառերը: Բայց լռութիւն մը կայ մէջդ: Կայ հաւատքի մնացորդ մը զոր չես ուզեր կորսնցնել: Եւ կը խորհիս թէ միակ գեղեցկութիւնը որուն կարելի է հաւատալ՝ Զատիկն է դարձեալ: Ու զարմանալի կերպով նոր եւ իմաստալից կը թուի ան քեզի՝ այս աշխարհին վրայ՝ զոր ճանչցած ես իր բոլոր թշուառութիւններով եւ յիմարութիւններով:

×

Զատիկը՝ զատուիլ կը նշանակէ, կ'ըսէ Նահապետ, հին գրութեան մը մէջ: Հայկական Զատիկ բառը կը համապատասխանէ հրէական «Պասէք»ին որուն իմաստն է զատուիլ, փրկուիլ: Հրեաներուն համար, այդ փրկութիւնը կը կայանար Եգիպտոսէն հեռանալուն եւ հայրենիք վերադառնալուն մէջ: Քրիստոնէութիւնը, Զատիկով, կ'ուզէ ըսել թէ, «աստուածազօր յարութեան շնորհիւ, մարդիկ այլեւս փրկուած են մահու գերութենէն» եւ զատուած են իրենց հոգիին չար մասէն, բարութեան հասած:

Անծանօթ գրողը, որ կ'արտայայտուի կէս դարէն աւելի հին լեզուով մը, կը խօսի տակաւին երբեմնի գուսաններուն մասին: Հեթանոսական երգեր եւ գարնան ուրախութիւններ կը տեսնէ Զատիկին ետին: Մերձեցում մը կ'ընէ Փրկիչին արձակած լոյսին եւ արեւին միջեւ զոր մեր նախնիքները կը պաշտէին: Կը նկարագրէ մեր գաւառական պարերը, եկեղեցական արարողութիւնները: Կը փորձէ ողեւորել ընթերցողը մեր աւանդութիւններով: Նահապետ կը յիշէ գերեզմաննոցները, «Նա աւանիկ Զատկի առաւօտուն գերեզմանի լոյսերու մէջ կը լողան, վանդի ամէն Հայ Զատկի գիշերն՝ արշալոյսը տակաւին չծագած ... կը փութայ ոչ թէ յեկեղեցի, այլ վառ մեղրամոմ ի ձեռին՝ ի գերեզման... Հոն՝ ամէն Հայ իր սիրական ննջեցելոյն գլխին ի վերեւ՝ վառուած մեղրամոմը կը տնկէ, այսպէս առ ննջեցեալն մրմնջելով. «Աւետիս, Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»:

Նախնական ցամաք բայց բանիմաց գրիչով՝ Նահապետ տուած է արդէն այն ինչ որ կրնանք մտածել Զատկի առթիւ: Փրկուիլ օտարութենէն, կապուիլ՝ մեր աւանդութիւններուն, ուրախանալ գարունով: Նահապետ տուած է պաշտամունքը մեր մեռելներուն: Եւ, ի հարկէ, այս բոլորը կը նշանակեն կապուիլ կեանքին հետ: Զատուիլ եւ կապուիլ: Այս հակասութեան, հեթանոսութեան եւ քրիստոնէութեան խառնուրդին մէջն է Զատկին մեծութիւնը:

Տիեզերական է Զատիկին խորհուրդը, բայց, մեզի համար օտարութեան մէջ, մեր հայրենի՛քը կը թուի մեզի՝ մեր փրկութեան առաջին պայմանը: Զատիկին իմաստը կ'անցնի հայրենիքի մը սահմաններէն անդին, որովհետեւ մարդիկ կը տառապին ամէն կողմ եւ փրկութիւն մը կը սպասեն իրենց հայրենիքին մէջ իսկ: Բայց մենք դարեր ու դարեր սպասած ենք մեր ցեղին յարութեան, մաքառած ու զոհուած ենք, կ'երազենք երկիր մը ամէն բանէ առաջ: Ու Զատիկին՝ աւելի խռովիչ է այս երազը, երբ կը յիշուին բարութեան եւ արդարութեան խօսքեր: Խորանը մեզ աւելի կը յուզէ այդ օրը, կը լսենք երգեցողութիւն մը՝ որուն մէջ դրուած են ցեղին դառնութիւնն ու անսահման դժբախտութիւնը որուն մէջ՝ հեծեծանքի թաւ ձայները կը դառնուին յոյսին ձայներուն, խաւարն ու լոյսը որ կը կապուին, կը միանան իրարու, կը զատուին, կը հեռանան իրարմէ, կը ստեղծէն հոյակապ հոգեհնուագ մը:

Ու խորանին առջեւ չէ միայն որ կ'ալեկոծի մեր հոգին՝ այլ եւ արեւին ու ծաղկած ծառերուն դիմաց: Որովհետեւ Ապրիլ ամիսը կը կրէ իր մէջ եղերական հեղնանք մը՝ երբ կը յիշենք նահատակները, անոնք որ ապրիլ կ'ուզէին եւ ջարդուեցան այս ամսուն մէջ: Մահուան մասին կը խորհինք դեռ այս կանաչներուն առջեւ՝ մեր տերեւաթափին ... Կարօտը կը զգանք մեղրամոմ մը վառելու այս բոլոր ինկողներուն վրայ եւ ըսել իրենց՝ «Աւետիս ...»:

Բոլոր ժողովուրդներէն աւելի տխուր ենք անկասկած, աւելի հիասթափ: Զատիկին, բոլոր ժողովուրդներէն աւելի կը զգանք մարդկային տառապանքը եւ յարութեան, փրկութեան, արդարութեան եւ խաղաղութեան կարօտը: Եւ բոլորէն աւելի մեծ ցաւով կը հաստատենք այս գեղեցկութիւններուն պակասը:

Կ'ըսեն թէ Խաչեալը լոյս եւ յոյս բերաւ մարդոց: Բայց, քսան դարերէ ի վեր, մարդկութիւնը կը տուայտի, արիւնները կը հոսին, թշուառները կը ճզմուին, անմեղները կը նախատուին, բարիները կը խաչուին: Խենթութիւն մը կ'իշխէ աշխարհին մէկ ծայրէն միւսը: Եւ մահը կը մնայ ահարկու:

Այս բոլորը վստահութիւն չեն ներշնչեր մեզի նաեւ գալիքին մասին, յառաջացեալ քաղաքակրթութեան մէջ իսկ: Բարբարոս է ստեղծագործութիւնը:

Եւ սակայն, մեր այս յուսահատութեան համար է արդէն որ ստեղծուած է Զատիկը: Տանիլ տառապանքը, վեր գալ անկէ տառապելով: Այսպէս է որ կըրնանք ապրիլ: Եւ Զատիկը կուտայ մեզի իրապէս յոյս մը: Բարբարոս ստեղծագործութիւնը իմաստ մը կ'առնէ: Չարիքը կը ծառայէ մեր բարութեան եւ բարձրացման: Մարդկութիւնը տեղ մը կ'երթայ անկասկած՝ իր այս բոլոր յիմարութիւններով, բարձրութեան մը կ'երթայ:

Սէր մըն է մեր ներքին դամբանէն դուրս եկողը, սէր մը՝ որ կը բանայ մեր սիրտը բոլորին առջեւ: Կը լուսաւորէ մեզ:

Կը լուսաւորէ մեզ գարունը: Բերկրութիւն մը կուտայ մեզի: Անցան ցուրտերը, ձիւներն ու անձրեւները: Կը մօտենանք արեւին: Կենդանութիւն կը հնչեն ծառերը: Կ'երգեն, կ'երգեն թռչունները, ձայնական հրթիռներ կ'արձակեն, կը սուլեն ... Գեղեցիկ է կեանքը: Ինչ գեղեցիկ է կեանքը՝ իր ծառերով, թռչուններով, արեւով եւ գեղեցկութեան իր անսահման կարելիութիւններով: Մեր սիրտը կը լեցուի նոր կեանքով: Մեր արիւնը կը շարժի նոր կենսունակութեամբ: Զատիկ է, կը զգանք:

Կը լուսաւորէ մեզ մեր հայրենիքը: Յոյս մըն է, յարութիւն մըն է ...

Կը քալես: Մեծ պակաս մը կայ հոգիիդ մէջ: Բայց մէջդ կայ հաւատքի մնացորդ մը զոր չես ուզեր կորսնցնել: Զատիկը կը թուի քեզի զարմանալիօրէն նոր, իմաստալից, գեղեցիկ:

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

1952 Զատիկ

ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա.

Այն սերունդը, որ հին դպրոցի երես չէ տեսած, Հայոց ժամակարգութեան ծանօթ չէ եւ հայ հին բանաստեղծական արուեստը չի ճանչնար, միայն «շարական» բառը լսած կրնայ ըլլալ, առանց գիտնալու այդ շարականին էութիւնը, ինչ ձեւով կառուցուած, ինչին նուիրուած ըլլալը եւ անտեղեակ՝ թէ որոնք են անոնց հեղինակները:

Մեր հին գրականութեան ուսումնասիրութիւնը անպատեհութիւն մը եւս ունի. անոր մենաշնորհը ստանձնեցին այնպիսի մարդիկ, որոնք չէին գիտեր այն լեզուն, որով գրուած էր գրականութիւնը: Գրեթէ յիսնամեակ մը անոնք իրարու խառնելով կրկնեցին հին ուսումնասիրութիւններու արդիւնքները՝ առանց նոր բան մը աւելցնելու եղածին վրայ: Գիտական ուսումնասիրութեան մակարդակը մնաց հին սահմանին մէջ: Անոնք որ հին լեզուին տիրապետեցին, հին գրականութեան մարզը չմտան կամ չկըրցան մտնել: Թերեւս այդ է պատճառը, որ մեր հին գրականութեան կարգ մը ճիւղեր մնացած են չուսումնասիրուած:

Այս տեսակէտէն գնահատելի աշխատանք տարած է Գրիգոր Յակոբեան, ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը պատրաստելով շարականներու մասին: Գիրքը կը կրէ «Շարականների ժանրը հայ միջնադարեան գրականութեան մէջ (Ե.–ԺԵ. դարեր») խորագիրը:

Հեղինակը ծանօթ է իր կարգ մը մենագրութիւններով, որոնցմէ երկուքը նուիրուած են Ներսէս Շնորհալիի եւ Ներսէս Լամբրոնացիի, երկուքն ալ շարականագիրներ: Այդ աշխատութիւններու մէջ հեղինակը ուսումնասիրած է հայ հոգեւոր երգերը եւ նախապատրաստուած նոր մենագրութիւն ստեղծելու՝ Հայոց 2135 կանոնական եւ 270 պարականոն շարականներու վերաբերեալ: Գրիգոր Յակոբեան, որ տարիներ նուիրուած է այդ ճիւղի տակաւին մութ մնացած անկիւնները լուսաւորելու գործին, մասնագէտ է ոչ միայն հայ հին գրականութեան, այլեւ մեր ժողովրդական գրականութեան. փաստ՝ այն գիրքը, զոր ան նուիրած է Ներքին Բասենի ազգագրութեան եւ ժողովրդական բանահիւսութեան:

Անդրադառնալով շարականներուն, պէտք է նշել, որ անոնց ուսումնասիրութեան դաշտը խոպան չէ եղած: Տակաւին Ե. դարուն Յովհան Մանդակունի կաթողիկոս կազմած է «ժամագիրք» մը, ուր հաւաքած է շարականները: Այդ դարուն կազմուած է նաեւ «Շարակնոց»ը, որ զուտ շարականներու հաւաքածոյ մըն է: Մեր պատմիչները, մատենագիրները, մեծ եկեղեցականները յարմար առիթէն օգտուելով՝ խօսած են շարականներու բովանդակութեան, ոճի, երաժշտութեան մասին: Կիրակոս Գանձակեցի, երբ կը խօսի Շնորհալիի մասին, կը գրէ թէ ան ո՛ր շարականները ստեղծած է: ԺԳ. դարուն Սարգիս Երէց շարականները կը բաժնէ երկու խումբի՝ հին ու նոր: Հին շարականներ կը համարուին Ե. դարէն մինչեւ ԺԲ. դար գրուածները՝ ներառեալ Յովհաննէս Սարկաւագի շարականները: Իսկ Շնորհալիի եւ յաջորդներու գրածները Սարգիս Երէց նոր կը համարի: Շարականներու եւ անոնց հեղինակներու մասին տեղեկութիւններ կան «Շարակնոց»ի յառաջաբանին, Յայսմաւուրքներուն մէջ: Անոնց մասին տեղեկութիւններ կուտան նաեւ Սարգիս Երէց, Ստեփանոս քահանայ, Գրիգոր Տաթեւացի եւ այլք: Շարականներու ուսումնասիրութեան մարզին կը վերաբերի նաեւ զանոնք կանոններու վերածելը: Ամէն տօն ունի իր յատուկ երգերը, որոնց ամբողջութիւնը կը կոչուի կանոն կամ կարգ: Ասիկա արդէն շարականներու թեմաթիք բաժանումն է, որ ըստ իր բնոյթին փաստօրէն բովանդակութեան վերլուծում է: Կանոններու գործադրումը հայ հոգեւոր երգի մէջ մտաւ Ը. դարու սկիզբը Ստեփանոս Սիւնեցիի ձեռքով:

Ըստ Օրբելեանի, Ստեփանոս Սիւնեցի ութ ձայները բաժնած է եւ կարգաւորած ու շարած է Յարութեան, Օրհնութեան շարականները:

ժամանակի ուսումնասիրութեան եղանակներն ու ծաւալը, տարածումն ու ընդգրկումները այդչափ եղած են եւ մեր հին ուսումնասիրողները այդպէս ալ մօտեցած են շարականներու քննութեան սկզբունքներուն: Եթէ արդար մօտեցում ունենանք, ըստ էութեան, քիչ բան չէ: Ուսումնասիրողները իրենց կարողութիւններու ներած չափով եւ ձեռքի տակ ունեցած փաստական տուեալներով ձգտած են ապագայ սերունդներուն ճշգրիտ տեղեկութիւններ թողուլ շարականներու հեղինակներու, բովանդակութեան ձայներու մասին:

Անոնց կարգին պէտք է նշել ԺԹ. դարու սկիզբի Մխիթարեան ամէնէն գիտուն վարդապետներէն Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեանի 800 էջնոց ծաւալուն աշխատութիւնը, որ շարականներու իմաստի մեկնաբանութիւն ու բառերու բացատրութիւն է եւ իր բնոյթով նման է անոր ուրիշ մէկ աշխատութեան՝ Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան»ի դժուար բառերու եւ անհասկնալի նախադասութիւններու վերլուծման ու բացատրութեան: Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեանի մեծագոյն ծառայութիւնը այդ մարզին մէջ կը համարուի այն, որ ան կազմած է շարականներու գիտական, բաղդատական բնագիրը:

Շարականներու ուսումնասիրութեամբ եւ ռուսերէն թարգմանութեամբ զբաղած է Մ. Էմին, որուն գիրքը բարձր գնահատուած է Գ. Յակոբեանի ուսումնասիրութեան մէջ: Սակայն, Էմինի այն կարծիքը, թէ շարականը թոյլ ցոլացում է Հայերու վարդապետական պատկերացման, իր ամբողջական եւ պատշաճ քննադատական պատասխանը չէ ստացած: Մ. Էմինի գիրքը նոյնութեամբ վերհրատարակուած է 1914-ին Կ. Կոստանեանի խմբագրութեամբ ու յառաջաբանով, որուն մէջ Կ. Կոստանեան արժանի պատասխան կուտայ Էմինի այդ սխալ կարծիքին:

Ըստ այդ յառաջաբանին, մեր պաշտամունքի երգերը՝ շարականները, ոչ թէ Հայերու քարացած պատկերացման արտացոլացումներն են, այլ գրուած են՝ կենդանի ու վառ պահելու համար աղօթողներու ջերմ զգացումները: Շարականներու մէջ մեծ ուշադրութիւն դարձուած է գեղարուեստական ձեւին, կրօնական զգացումներու արտայայտութեան, խօսքի պատկերաւորման, արտաքին կառուցուածքին: Ապա, յառաջաբանին հեղինակը, իր միտքերը զարգացնելով, գիտել կուտայ թէ մեր գրակ... Հայոց հոգեւոր բանաստեղծութեան ... է՝ ստեղծուած զանազան հեղինակներու կողմէ Ե. – ԺԴ. դարերուն: Այդ բանաստեղծներուն օրհներգութիւնները կը դառնան ընդհանուր հիմն, որ նուիրուած են ճշմարտութեան, բարութեան եւ գեղեցկութեան փառաբանութեան: Հեղինակները կը փառաբանեն քրիստոնէական ոգին բարձրացնող երեւոյթներ. անոնք կը նկարագրեն եկեղեցական դէմքերը եւ կը նպաստեն եկեղեցւոյ հանդիսաւորութեան:

Շարականներու մէջ ցոլացած է մեր եկեղեցւոյ պայքարի պատմութիւնը, երգուած են ազգի հոգեւոր, քաղաքական եւ մտաւոր դէմքերը: Յառաջաբանին հեղինակը իւրաքանչիւր դարաշրջանի համար կուտայ այն անձերու անունները եւ պատմական ու կրօնական կարեւոր դէպքերը, որոնք ցոլացած են շարականներու մէջ եւ իբրեւ եզրակացութիւն կ'ըսէ, որ նման անձեր ու երեւոյթներ բազմաթիւ են. շարականներու հիմքին մէջ գոյութիւն ունի պատմական տարրը եւ անոնք ազգային բնոյթ եւ էութիւն ունին: Շարականները ազգային գրականութեան յիշատակներ են հոգեւոր բնոյթի եւ գեղարուեստական ձեւի մէջ:

Նման հմուտ եւ ճիշդ մօտեցումներով յառաջաբանին հեղինակը կը բացատրէ ու կը մեկնաբանէ շարականներու ձեւն ու բովանդակութիւնը՝ նոր էջ մը բանալով անոնց ուսումնասիրութեան մէջ: Դժբախտաբար, այս յառաջաբանը վրիպած է Գ. Յակոբեանի ուշադրութենէն:

Նշենք նաեւ, որ Կոմիտասի յօդուածները («Հայոց եկեղեցական եղանակները», «Արարատ», 1894, Ս. Սողոմոնեան ստորագրութեամբ) նոյնպէս պատշաճ

ձեւով հաշուի չեն առնուած: Միայն շարականներու երաժշտութեան մասին խօսելու առեն է, որ Գ. Ցակոբեան կը յիշատակէ այդ յօդուածները, մինչդեռ երիտասարդ Կոմիտաս Վարդապետ երաժշտութեան հետ կը վերլուծէ շարականներու ձեւն ու բովանդակութիւնը եւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կու տայ շարականներու մասին: Ըստ Կոմիտասի, բոլոր շարականները համարեա երեք կամ երեք անգամ երեք տուներէ կազմուած են եւ բոլոր տուները նոյն եղանակով կ'երգուին: Շարականներու մեծագոյն մասը արձակ է, իսկ փոքր մաս մը՝ տաղաչափական բանաստեղծութիւն: Բանաստեղծութեամբ մշակուած է աւելի մեծ մասը՝ քան պատկերաւորութիւնը: Շարականները գրուած են չեշտական եւ վանկային տաղաչափութեամբ: Շեշտական տաղաչափութեամբ գրուած են Խոսրովիկի Ծննդեան ու Աստուածայայտնութեան առաջին երեք տուները: Նոյն տաղաչափութեամբ գրուած է նաեւ «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» շարականը: Իւրաքանչիւր տան մէջ ութ շեշտ կայ, վանկերու քանակը 14 կամ 16 է: Վանկային տաղաչափութեամբ գրուած է Շնորհալիի Հոգեգալստեան երկօրեայ կանոնը՝ «Նոյն եւ նման»:

Կոմիտաս կը հաղորդէ նաեւ, որ շարականներու մեծ մասը արձակ է, բայց կան նաեւ յանգաւոր արձակներ: Շարականներու բովանդակութիւնը շատ հարուստ է, կ'երգուին կրօնական զգացումներ, հաւատք, քրիստոնէական առաքինութիւններ, եկեղեցւոյ խորհուրդներ եւայլն: Բովանդակութեան այս բազմազանութիւնը պէտք է ունենար նաեւ բազմապիսի եղանակներ: Շարականները պատճառ դարձան ութ ձայնի եւ երկու տեղի յառաջացման, որ ըստ «Ցայսմաւուրք»ի կատարուեցաւ Ս. Սահակի ձեռքով:

Անցնինք Գրիգոր Ցակոբեանի գիրքին հարուստ բովանդակութեան վերլուծման: Գիրքը բաղկացած է գլուխներէ, մասերէ կամ բաժիններէ: Կը սկսի «Հեղինակի կողմէ» համառօտ ակնարկով, ուր կը տրուին գիրքին բովանդակութիւնն ու նպատակները: Հեղինակը կ'ըսէ, թէ շարականները մեր հին գրականութեան հարուստ մէկ ճիւղն են, որ անցած են դարերու ճամբայ մը (հազար տարի): Ասոնցմէ շատերու հեղինակներն ու գրութեան ժամանակը ծանօթ չեն, հակառակ անոր որ մեր հին մատենագիրները շարականներու վերաբերեալ տեղեկութիւններ ձգած են աղբիւրներու մէջ, որոնց մասին խօսելով ան գիտել կու տայ, որ ինք ուսումնասիրած է Հայոց կանոնական եւ պարականոն բոլոր շարականները մեր պատմութեան ու մշակոյթի եւ դրացի քրիստոնեայ ժողովուրդներու նոյնանման ստեղծագործութիւններու ընդհանուր ենթահողին վրայ:

Կանոնական շարականները քննուած են երեք հանգրուաններով՝ Ե. – Զ. դարեր, Է. – ԺԱ. դարեր եւ ԺԲ. – ԺԵ. դարեր: Պարականոն շարականները քննուած են երկու հանգրուանով՝ հին (Ե. – ԺԱ. դարեր) եւ նոր (ԺԲ. ԺԵ. դարեր):

Գիրքին երկրորդ գլուխը վերնագրուած է «Շարականների ուսումնասիրութեան պատմութիւնը», ուր հեղինակը կը ներկայացնէ այն բոլոր ուսումնասիրութիւններու բովանդակութիւնը, որ գրուած են իրմէ առաջ եւ որոնց անդրադարձանք մեր յօդուածին սկիզբը: Ցաջորդ գլուխը կը կրէ «Հայկական շարականների քննական տեսութիւնը» խորագիրը, որ ունի բաժիններ՝ «Աղբիւրներ», «Շարականոցը իբրեւ հոգեւոր երգերի ժողովածու» եւ «Շարականների տեսակը»:

«Աղբիւրներ» բաժնին մէջ կը խօսուի Աստուածաշունչի, յատկապէս սաղմոսներու դերի մասին. անոնք ծառայած են նախ իբրեւ հոգեւոր երգեր՝ նիւթ ու ձեւ տուած են նոր ստեղծուած ինքնուրոյն հոգեւոր երգերուն: Մեր շարականներու ութ տեսակներն ալ իրենց անունները կամ վերնագիրները առած են Աստուածաշունչէն: Շարականներու առաջին տեսակը կը կոչուի «Օրհնութիւն», որովհետեւ կը սկսի Մովսէսի խօսքով՝ «Օրհնեսցուք զՏէր», «Հարց», որ առնուած է «Օրհնեալ ես, Տէր Աստուած հարցն մերոց» խօսքէն, «Ողորմեա» շարականի տեսակը կոչուած է սաղմոսներու խօսքի հիման վրայ՝ «Ողորմեա ինձ, Աստուած, ըստ Մեծի ողորմութեան քում»: «Համբարձի» տեսակը՝ ըստ սաղմոսի «Համբարձի զաչս իմ ի լերինս, ուստի եկեսցէ ինձ օգնութիւն», «Մանկունք» տեսակը՝ ՃԺԲ սաղմոսի «Օրհնեցէք, մանկունք, զՏէր»: Այդպէս նաեւ «Տէր յերկնից»ը, «Ճաշուն»ը:

Ինքնուրոյն շարականներու զարգացման համար կարեւոր աղբիւրներ հանդիսացած են նաեւ Հայոց մատենագրութիւնն ու պատմութիւնը: Ցովհան Մանդակունի իր շարականներու գլխաւոր նիւթերը առած է Կորիւնէն, Եղիշէէն, Ագաթանգեղոսէն: Մեր ամէնէն ծանօթ շարականի՝ «Անձինք նուիրեալք»ի նիւթը Կոմիտաս Կաթողիկոս (Է. դար) առած է Ագաթանգեղոսէն: Այսպիսի օրինակներով Գրիգոր Ցակոբեան կը թուէ բազմաթիւ շարականներ, որոնք խարսխուած են ազգային պատմութեան ընձեռած տուեալներու վրայ: Ը. դարուն ունեցած ենք երկու կին շարականագիրներ՝ Վահան Գողթնացիի քոյրը՝ Խոսրովիդուխտ, եւ երաժշտագէտ Սահակդուխտ՝ որ Ստեփանոս Սիւնեցիի քոյրն էր: Ասոնց կը վերագրուին Վահան Գողթնացիի նահատակութեան նուիրուած շարականը, որուն նիւթը առնուած է Ղեւոնդ Երէցի պատմութենէն:

Ինքնուրոյն շարականները զարգացած են հետեւեալ ձեւով. սաղմոսերգութիւններուն կը կցէին փոքր երգեր, որոնք կը կոչուէին կցուրդներ: Այս փոքր կցուրդները, յետագային զարգանալով, դուրս կը մղեն սաղմոսները եւ իրենք կը դառնան ինքնուրոյն երգեր: Սաղմոսներու ութ կանոնները կը փոխարինեն ութ ձայնով երգուող մեր ութ տեսակի շարականները:

ՎԱՐԱԳ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

(Շար. 1)

ԶԱՏԿՈՒԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

Զատկուան ժողովրդական սովորութիւններէն մնացած են հաւկիթ ներկելը եւ հաւկթախաղը: Այդ մասին կան հետեւեալ աւանդութիւնները:

1. – Ըստ աւանդութեան, Մարիամ Մագթաղենացի կը մեկնի Հռոմ Աւետարանը քարոզելու համար. կը ներկայանայ Տիբերիոս կայսեր եւ անոր կը նուիրէ կարմիր հաւկիթ, ըսելով՝ Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, եւ ապա կը ըսկսի Աւետարանի քարոզութեան: Ասիկա, անշուշտ, առասպել է, բայց եւ այնպէս յիշատակութիւն մըն է կարմիր հաւկիթի մասին:

2. – Բոլոր կրօնքներու մէջ հաւկիթը կարեւոր տեղ կը գրաւէր, մինչեւ իսկ հին Հռովմայեցիները եւ Ցոյները հաւկիթ կը նուիրէին իրենց աստուածներուն՝ սրբուելու եւ մաքրուելու համար:

Հրեաներու մօտ ալ գոյութիւն ունէր հաւկիթի գործածութիւնը եւ հաւանաբար անկէ փոխանցուած է քրիստոնեաներուն եւ դարձած զատկական սովորութիւն:

Հրեաները Պասեքի տօնին բաղարջ հաց կը պատրաստէին. բարեկեցիկները բաղարջին կը խառնէին նաեւ քիչ մը հաւկիթ ու շաքար: Պասեքի սեղանին վրայ անպատճառ պէտք է ըլլար նաեւ զատկական գառը եւ պինդ խաշած հաւկիթ: ընթրիքէն առաջ կը հաւաքուէին սեղանի շուրջ եւ կը պատմէին Եգիպտոսէն ելքի դէպքը. ապա ոտքի կ'ելլէին եւ գաւաթ մը առնելով ճամբորդի կերպարանք կը ստանային. այնուհետեւ կ'ուտէին գառան միս ու պինդ խաշած հաւկիթ:

«Կաթողիկէ Համայնագիտարան»ը հաւկիթ բառին դիմաց կու տայ հետեւեալ բացատրութիւնը. «Հին ժամանակ հաւկիթը գարնան եւ պտղաբերութեան խորհրդանիշն էր. գարնան սկիզբը մարդիկ իրարու հաւկիթ կը նուիրէին: Միջին դարերուն պահքի ժամանակ, երբ հաւկիթ ուտելը արգիլուած էր, հաւատացեալները հաւկիթ ուտելու եւ նուիրելու սովորութիւնը վերապահեցին Կիրակիի: Զատկական հաւկիթը այժմ խորհրդանիշն է այն ժայռէ գերեզմանի, ուրկէ Քրիստոս յարութիւն առաւ: Քրիստոնեաները հաւկիթը կը ներկէին, օրհնել կու տային, ապա կ'ուտէին եւ իբրեւ նուէր կու տային բարեկամներու»:

Կրօնքներու մէջ հաւկիթը յարութեան խորհրդանիշ կը համարուէր, քանի որ իր մէջ կը պարունակէր կեանքի նոր սերմը. այլ խօսքով՝ երկու ծնունդ կ'ունենար: Հաւկիթը կարմիր կը ներկուէր իբրեւ ուրախութեան նշան. կարմիրը կը խորհրդանշէր նաեւ զոհի արիւնը: Հետեւաբար, հաւկիթը իբրեւ խորհրդանիշ նոր կեանքի, կը պատկանէր նախաքրիստոնէական շրջանին, իսկ հաւկիթ ներկելը մաս կը կազմէր գարնան հանդիսութիւններուն: Քրիստոնեաներու մօտ գործածական դառնալէ ետք կարմիր գոյնը խորհրդանշեց Քրիստոսի թափած կարմիր արիւնը:

Զրադաշտականները, արարողութեան ընթացքին, ցարդ կը գործածեն հաւկիթը, իսկ Պարսիկները՝ Նօրուզի Հաֆթսինի սեղանի վրայ կը դնեն նաեւ հաւկիթ: Աւանդութիւնը կ'ըսէ, թէ պարսից թագաւոր Ջալեոտին Շահ հաւկիթի գործածութիւնը պաշտօնականացուցած է եւ Նօրուզի օրը արքունի մեծամեծներուն հաւկիթ նուիրած: Պարսից նախարարները, գիշերահաւասարէն ժամ մը առաջ, շքեղ հագուած կ'երթային Շահին պալատը եւ կը ստանային հաւկիթ մը, որ յաճախ ոսկիէ կ'ըլլար: Անկէ ետք իրարու կարմիր հաւկիթ կը նուիրէին:

Անկասկած, Հայերը եւս ունէին հաւկիթի գործածութիւնը, գարնանային տօներու ընթացքին, եւ կը ներկէին զայն կարմիրով, իբրեւ ուրախութեան նշան:

Գրիգոր Տաթեւացի հաւկիթը կարմիր ներկելու մասին կու տայ հետեւեալ տեղեկութիւնները. «Զատկի այս առաջին Կիրակիի Շաբաթ օրը կարմիր հաւկիթ կը ներկենք եւ անոր խորհուրդը այն է՝ որ միայն Զատկին հաւկիթ կը ներկենք, որովհետեւ հաւկիթը օրինակն է ամբողջ աշխարհի եւ, ինչպէս իմաստուները կ'ըսեն, դուրսի կեղեւը կը նմանի երկինքին, մզղաձեւը՝ օդին եւ ճերմկուցը՝ ջուրին, դեղինն ալ երկիրն է, այսինքն՝ մէջը: Իսկ կարմիր ներկը կը նշանակէ թէ ամբողջ աշխարհը գնուեցաւ Քրիստոսի արիւնով: Եւ մենք կարմիր հաւկիթը մեր ձեռքին մէջ առնելով՝ կը հռչակենք մեր փրկութիւնը: Ասոր համար է որ նախ կարմիր հաւկիթը կ'ուտենք եւ յետոյ ուրիշ կերակուրներ»:

Վերոյիշեալ սովորութիւններէն կարելի է եզրակացնել, որ հաւկիթը նախաքրիստոնէական շրջանին գործածական էր բոլոր կրօնքներու մէջ եւ ներկայիս անցած եւ մնացած է քրիստոնէութեան զատկական սովորութեան մէջ եւ մոռցուած է հին աւանդութիւնը:

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ.

ՍՊԻՏԱԿ ՋԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Սաքօն համաձայն չէր Խէչոյին: Պէտք էր Մարգարը պատժել, վինաթափ ընել: Ցանուն Հայոց աշխարհին՝ երկաթէ մարդ պէտք էր անոր ճակատին առջեւ շարժել:

– Այո՛, այո՛, իրաւունքը Առքոյինն է, կ'ըսէր Սաքօն. – Տեսայ, Վարդան, իմ աչքերով տեսայ Մարգարն ու էն քածը: Եթէ չպատժենք Մարգարը, ֆետայրին պարտուած է: Կարօն լեռնէն վար իջաւ: Էն լաւ տղուն չդիտեմ ի՞նչ պատահեցաւ, միայն թէ չըսէր Մարգարի մասին եղածները: Ան էնպէ՛ս կը յարգէր Մարգարը: Էհ, որ Մարգարը ծռի՝ ի՞նչ ըսել Կարոյին, ճահիլ ֆետայիներուն:

Սաքօն կը խօսէր յուզուած, եւ անոր ձայնին մէջ կ'ըսեն արցունքի թացութիւն կը զգացուէր:

×

Լերան ստորոտներու խաղաղութիւնը կար, ու այդ խաղաղութեան ներքեւ կը քնանային Վարդաձորի բնակիչները, առաւօտ՝ շատ կանուխ արշալոյսին հետ լերան վրայ իջնող Սպիտակ Ջիաւորի ձիուն խրխինջէն արթննալու համար կարծես:

Քնացած չէր Ջրաղացպան Նաւօն միայն: Ծնկերը զինք շատ կը նեղէին: Էհ, ի՞նչ ունէր Սաքօն. ձայնի էն չէնութիւնը կորսնցուցած էր կարծես, կը մտածէր Նաւօն: Շատ ուշ առեն. Նաւօն վրաններու վերի ապառաժներէն մէկի մը մօտենալը իմացաւ: Զալօն հաջեց մի քանի բերան ու յետոյ լռեց: Նաւոյին այնպէս թուեցաւ, որ վրաններուն մէջ մտնողը կին մըն էր: Աչքերը շատ չէին զատեր: Կին մը ինչո՞ւ դուրս պիտի մընար այդքան ուշ: Թերեւս Սարխոշ Գեւոն էր, որ Փրօ Մինասի վրանին շուրջ կը դառնար՝ օղիին շիշերը գողնալու համար:

Գիշերները, Նաւօն, մինակ չմնալու համար, շատ անգամ Գեւոն իր մօտ կը կանչէր ու կը խօսէին: Նաւօն հովտի կռուէն յետոյ չէր կրնար հանգիստ քնանալ, եթէ նոյնիսկ իր ծնկերը չնեղէին զինք: Անոր այնպէս կը թուէր, որ իր սպաննած քիւրտը հովտէն վեր պիտի ելլէր եւ վիզը ծուռ, խեղճուկ կերպարանքով պիտի կանգնէր իր առջեւ ու խօսէր. «Ի՞նչ ըրիր ինծի: Էնտեղ կինս, զաւակներս»... Ու յաճախ Նաւօն իր երազին մէջ կը տեսնէր, որ քիւրտը իր Ջրաղացքի դռնէն ներս կը մտնէր:

Երբ առանձինն մութին մէջ կը նստէր Նաւօն, կարծես միշտ ալ կը սպասէր, որ հովին մէջէն մէկը վեր պիտի գար: Այդ տանջող մինակութիւնը չզգալու համար, յաճախ ուշ ատեն ձայն կու տար Գեւոյին ու անոր ետ առաջ, գինոտ խօսքերուն մէջ կ'ուզէր մոռնալ, որ հովտէն վեր ելլող մէկին կը սպասէր: Գեւոյի խօսքերը միշտ ալ հաճելի էին, մանաւանդ երբ Փրօ Մինասի խօսքը մէջտեղ կուգար: Սակայն, Նաւօն երբեմն կը զգար, որ Գեւոն կը սթափէր ու մարգարէութիւններ ընող իմաստունի երախայի մը երեւոյթը կ'առնէր:

– Զէ, Նաւօ, ինծի էնպէս կը թուի, որ գեղի էն մրշաղոտ պատի տակ չպիտի նստինք: Էն կռնակի ձէնը չպիտի լսենք, էնպէս, էնպէս...

«Էս ուշ ատեն Գեւոն քնացած է», մըտածեց Նաւօն, մանաւանդ որ եթէ վրաններուն մէջ մտնողը Գեւոն ըլլար, այդքան հանդարտ չէր մտներ ու առաջին անգամ Զալոյին ձայն կու տար, ու պեխին տակ միշտ ալ իր յաւիտենական երգին մռլտուքը կար:

Ուշ ատեն վրաններուն մէջ մտնողը այնպէս թեթեւ անցաւ, կարծես սահելով քալեց: Կնոջ մը կերպարանքն ունէր: Եթէ Սոման ուշ ատեն ջուրի գացած ըլլար, իր վրանին մօտով պիտի անցնէր: Նաւօն յաճախ կը տեսնար Սոման, որ փարջը ձեռքին ուշ ատեն Պզկան քարերէն կը վերադառնար եւ երբեմն իրեն պաղ ջուր կը հրամցնէր: Երբեմն ալ Դայեկ Նուրխանը իր մօտ նստած՝ Սոմայի դարձին կը սպասէր:

(Շար. 301)

Տէր եւ Տիկին Ժան Սիրվանեան եւ զաւակը, Պ. Անտրէ Սիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ռոլան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մկրտիչեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Զարեհ Եակոպեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ՝ ընտանիկան բոլոր պարագաները, ցաւով կը ծանուցանեն՝ իրենց մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

Այրի Տիկին ՄԱՐԻ ՍԻՐՎԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 8–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Ապրիլ 17–ին, Ժանթիյիի Սէն-Սաթիւրնէն Եկեղեցին, հայկ. ծէսով եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Ժանթիյիի գերեզմանատունը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

ԼԻՈՆ.– Պ. Նշան Ֆրունճեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

VACANCES 1981

Prix au départ de Paris,
A/R à partir de:

- BEYROUTH: 2.290 F.
- DAMAS: 2.350 F.
- ALEP: 2.450 F.
- ATHENES: 1.400 F.
- ISTANBUL: 1.350 F.
- NEW YORK: 2.065 F.
- MONTREAL: 2.100 F.
- TORONTO: 2.300 F.

CHARTERS - VOLS VACANCES
TOUTES DESTINATIONS

N'ATTENDEZ PAS
LA DERNIERE MINUTE
POUR RESERVER VOS PLACES!

orientours
30, Rue Monsieur le Prince
75006 — PARIS
Tél.: 329. 49. 00

Licence A 762

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ցա – կոբեանէ 300 Ֆ., փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Աշոտ Իսահակեանի մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
« ԱՆԻ » ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ
Մայիս 22–ին

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, 24 ԱՊՐԻԼ.–

Ժամը 14.30–ին՝ Փարիզի Ս. Յովհան – նէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի բազմաձայն Հանդիսաւոր Հոգեհանգստեան Պատարագ:

Կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթ. Պատ. Եւրոպայի Հայոց

Ժամը 16–ին՝ Ոգեկոչման պատշաճ արարողութիւն՝ մեր նահատակներուն յիշատակը յաւերժացնող կառուցանելի Կոթողին, Քաղաքապետութեան կողմէ արձանագրուած վայրը՝ Ֆրանքլին Ռուզ – վէլթ եւ Այգընհաուր Պողոտաներու անկիւնը՝ Կուռն Փալէ–ի առընթեր եղող պարտէզին մէջ:

Ժամը 20.30–ին՝ ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ԵՐԵ – ԿՈՅԹ՝ Կավոյի սրահը, 45, ռիւ Լա Պօէսի, Փարիզ 8–րդ:

Խօսք կ'առնեն՝ ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՆԳԱՇԵԱՆ, ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ եւ Մէթր ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆ:

Յայտագրին կը մասնակցին՝ Թորոս Սպիտանեան եւ Ռազմիկ Աբրահամեան (Արտասանութիւն), Օր. Երիցեան (Երգ):

—×—

ՎԱԼԱՆՍ

Այս Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10.30ին Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Ս. Գր. Լ. Եկեղեցին: Կէսօրէ վերջ, ժամը 14.30ին՝ արխիւնատուութիւն Սալ տը Ֆէթ–ի մէջ:

Ժամը 18.30–ին, Թափօր՝ դէպի Մեռեալներու Յուշարձանը: Հաւաքուիլ՝ Մէզօն տը Թուրիզմ:

Երեկոյեան ժամը 21–ին, Ոգեկոչման Հանդիսութիւն՝ Սալ տը Ֆէթի մէջ:

Կը խօսի՝ Նորվան Վրդ. Զաքարեան: Ֆրանսերէն՝ Անրի Սիրանեան:

ՆԻՍ

Հովանաւորութեամբ Նիսի եւ Շրջ.ի Կրօն. Ընկ. Վարչութեան եւ Նախաձեռ – նութեամբ՝ Հայ Մշակութային Ակումբի:

Ուրբաթ, Ապրիլ 24, ժամը 11–ին՝ ծաղկեպսակներու զետեղում Մեռեալներու Յուշարձանին:

Կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 10–ին, Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Ս. Աստուա – ծածին Եկեղեցին: Նոյն օրը, ժամը 15ին, փլասա Պանդոկի սրահը՝ Յուշատօն Պատուոյ Նախագահութեամբ՝ Երեսփո – խան – Քաղաքապետ՝ ԺԱՔ ՄԷՏՍԸՍԷՆԻ եւ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՅԷՐՃԵԱՆԻ:

Կը խօսին՝
Dr. YVES TERNON
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Գեղարուեստական Պատշաճ Յայտագիր

—×—

ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը ծա – նուցանէ թէ Ապրիլ 24, Ուրբաթ, ժամը 10–ին Հանդիսաւոր Պատարագ կը մա – տուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ:

Յաւարտ Պատարագի Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարուի՝ նահատակներուն յիշատակին:

—×—

ՄԵԾ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

Պէլքուռ Հրապարակին վրայ, ժամը 16ին

Պատուոյ Նախագահութեամբ՝
ՖՐԱՆՍԻՍՔ ԳՕԼՈՆ–Ի
Ծերակուտական եւ Քաղաքապետ Լիոնի
ՇԱՐԼ ԷՌՆԻՒ–Ի
Երեսփոխան և Քաղաքապետ Վիլէօրպանի

Խօսք կ'առնեն՝
ՇԱՐԼ ԷՌՆԻՒ, ՄԻՇԷԼ ՆՈՒԱՌ,
ՀԱՅ ԴԱՏԻ Յանձ. ներկայացուցիչ մը:
ՏՈՂԱՆՑՔ եւ Յուշագրի յանձնում Նահանգապետարան և Թրք. Հիւպատոսարան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աշոտ Իսահակեան, Տէր եւ Տիկին Ժա[illegible] Նարպինեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, մամուլով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

Տիկին ՀՐԱՉՆԱՑ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

× Այս տխուր առթիւ, իր անմոռանալի կնոջ յիշատակին՝ Աշոտ Իսահակեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.– Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին՝ 200, Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան՝ 200, Հ.Յ.Դ. «Արծիւ» խումբին՝ 200, «Ազատամարտ»ին՝ 200, (տօնակ «Յառաջէն») եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Խայիկեան, Արզումանեան, Թօփսագալեան, Մէռալտի ընտանիքները՝ իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր՝ մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՏԻՐԱՆ ԽԱՅԻԿԵԱՆԻ

եղերական մահուան առթիւ:

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հ Ա Յ Ե Ր,

Թուրքերու կողմէ կատարուած Հայասպանութեան 66–րդ տարեդարձի Ոգեկոչման առթիւ, պահանջելու համար 20–րդ դարու Առաջին Ցեղասպանութեան (2 միլիոն Հայ զոհեր) ճանաչումն ու դատապարտութիւնը Միջազգային Ատեանի առջեւ, կը հրաւիրենք ձեզ, խումբերով ներկայ գտնուիլ՝ 24 Ապրիլին Անծանօթ Զինուորի բոցի արծարծման արծարծման արարողութեան, զինուորական նուագի մասնակցութեամբ:

Օրուան յարգանքի իմաստն ու Բոցի Կոմիտէի կանոնագրութիւնը, բայց մանաւանդ՝ այս արարողութեան՝ իր արժանաւորութեամբ հանրային կարծիքին վրայ փափաքուած ԴՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ գործելու հրամայականը, մեզ կը հարկադրեն կոչ ընել մեր ազգակիցներու գգօնութեան: Լոզունգ եւ պաստառ բացարձակապէս արգիլուած են:

Slogans et banderoles strictement interdits

Ժամադրավայր.– 24 Ապրիլ, ժամը 17.45–ին, Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտ Թէռ – Փլէնը:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՑԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ
ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

J. PIERRE et SONI YAPOUDJIAN

Agents Généraux
A. G. F.

TOUTES ASSURANCES:
Commerçants - Artisans - Auto
Vie - Habitation - Industrie
46, Bd. GENERAL LECLERC
92110 - CLICHY
Tél.: 737. 15. 12

Samedi, 30 Mai, à 21 h.

GRAND CONCERT

A l'Opéra de Marseille
Organisé par l'Opéra et le Centre Culturel Sts. Sahak — Mesrob
Sous la Présidence effective de:
GASTON DEFFERRE
(Député - Maire de Marseille)
Dédié à la mémoire du grand compositeur
ARAM KATCHATRIAN
Avec la participation exceptionnelle du grand violoncelliste:
MSTISLAV ROSTROPOVITCH
L'Orchestre symphonique de l'Opéra sera placé sous la direction de:
DIEGO MASSON
IIème Symphonie, Mascarade, Rhapsodie — Concerto pour violoncelle

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Օգոստոսի խումբի մեկնում Փարիզէն՝ Օգոստոս 1–ին, Վերադարձ՝ Օգս. 29–ին: Մնացեալ տեղեկութիւնները յետագային:

HISTOIRE DE L'ACTUALITE....... — ACTUALITE DE L'HISTOIRE

VIENT DE PARAITRE:

Justicier du Génocide Arménien

Le Procès de TEHLIRIAN

Traduction: Marcus FISCH
Préface: Ara KRIKORIAN Postface: CDCA
Publié aux Editions DIASPORAS

« Dans une rue de Berlin, le 15 Mars 1921, un jeune Arménien abat l'ancien ministre de l'Intérieur Jeune-Turc et grand Vizir de l'Empire Ottoman, TALAAT.
« A la police allemande, Tehlirian déclare:- Oui, je suis venu à Berlin pour le tuer - Comme 1.500.000 Arméniens, toute sa famille a péri au cours du 1er génocide du XXe siècle, conçu, organisé et exécuté sous la responsabilité de Talaat.
« Trois mois plus tard, la Cour criminelle le déclare non coupable!.
« La justice a tranché. Le Procès de Tehlirian est devenu le Procès de Talaat. et celui de la Turquie ».

Dans ce livre, vous trouverez notamment:
— La traduction intégrale de cet extraordinaire PROCES de BERLIN.
— Des documents inédits et des notes explicatives.
— Les principaux extraits du PROCES des UNIONISTES.

306 pages, avec illustration et cartes — Format 15,5 x 24
Couverture pelliculée — Prix environ 65 F.

En vente chez votre libraire habituel, ainsi qu'auprès du CDCA et des Maisons de la Culture Arménienne

L'ASCENSION A
EREVAN

DU 21 AU 29 MAI

Une semaine de détente, dans une ambiance arménienne, loins de vos soucis professionnels.
Accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN

Départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
22
MERCREDI
22 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.891

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.891

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ԳԻՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ՍԵՆՏԻՔԱ ՄԸ

———o———

Երբ կը կարծուի, որ ամէն ինչ կորսուած է եւ Վարշաւայի ղեկավարներուն դիրքն ալ՝ կարծրացած, յանկարծ ամէն ինչ կը փոխուի եւ նոր ազատութիւններ ձեռք կը ձգուին։ Այսպէս է, որ զատկըւան տօներու նախօրեակին ամէն ինչ կը կարգադրուէր, ցոյց եւ գործադուլի սպառնալիք կը դադրէին եւ Աւագ Ուրբաթ օրով Պիդկոշի մէջ կը ստորագրուէր նոր համաձայնագիր մը, որ կը փաստէր այն փափաքը զոր իշխանութիւններն ունին միջին ճամբայ մը գտնելու։ Արդարեւ շատ արագօրէն լուծուեցաւ գիւղացիական սենտիքայի մը ստեղծման հարցը։ Սկզբունքի համաձայնութիւնը գոյացած էր արդէն Մարտ 26–ին կարդինալ Վիշինսկիի եւ նախարարապետին հանդիպումին ընթացքին եւ անկէ ի վեր հետզհետէ առաջ կը տարուէր քաղաքական եւ օրէնսդրական բանակցութիւն մը յանգելու համար այս եզրակացութեան։

×

Շաբաթ իրիկուն, Լը Մոնտ խիստ չափական վերլուծումով մը եւ «փայտ բռնենք» խորագրով կ'անդրադառնար Լեհաստանի կացութեան եւ ձեռք ձգուած յաջողութեանց։ Կ'ըսէր թէ օտար դէրը պէտք է գոհանայ «փայտ բռնելով» առանց գուշակութիւններ ընելու, որոնք, որոշ անկիւնէ մը, կրնան աչքի բերել։ Բայց եւ այնպէս, բացի շատ անհաւանական փոփոխութենէ մը խորհ. ղեկավարներու մտածելակերպին մէջ, ինչ որ կը պատահի Լեհաստանի մէջ պէտք է անընդունելի ըլլայ իրենց համար։ Մոսկուա ընդդիմացած էր գիւղացիական սենտիքայի մը ստեղծման, յիշելով հին դէրը սթալինաբոլշեւիկեան յեղափոխութեան առաջին տարիներուն։ Եւ մանաւանդ, առաջին անգամն է, որ համայնավար իշխանութիւն մը թոյլ կուտայ կազմաւորումը ոչ թէ աշխատաւորներու այլ կալուածատէրերու սենտիքայի մը։ Երեքուկէս միլիոն լեհ գիւղացիները այլեւս լուռ մեծամասնութիւն մը չեն։ Եւ ի վերջոյ այս ձեւով, ամբողջ աշխատանակ ժողովուրդ մըն է, որ երթալով կը կազմակերպուի կուսակցութեան դիմաց, որ իր կարգին յեղափոխական ալեքի մը ենթակայ է։

×

ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ Հերըլտ Թրիպիւն չէր վարաներ նոյնիսկ բաղդատելէ Թորունի ժողովը, ուր ապարէզ կը կարդացուէր ղեկավարութեան մեթոտներուն, Կոպեռնիկի կատարած «յեղափոխութեան» հետ երբ չորս դար առաջ, լեհ աստղագէտը, Թորուն ծնած, կը յայտնէր մոլորակներու կրկնակ շարժումը իրենք իրենց եւ արեւի շուրջ։

Նոյն ձեւով, պէտք է՞ խորհիլ թէ «Իրական ընկերվարութեան» աշխարհը դադրած է դառնալէ «դեմոկրատ կեդրոնացումին» շուրջ։ Եւ մինչ լեհ վերածնունդը կը յիշեցնէ Փրակայի գարունը, խորհրդային միջամտութեան մը սպառնալիքը կը թուի հեռանալ թէեւ խորհրդային մամուլը շատ յոռետես է Լեհաստանի «հակայեղափոխութեան» մասին։ Լը Մոնտ կ'եզրակացնէ «իրականին մէջ Կրեմլին կը վարանի երկու վտանգի միջեւ, նոյնքան աղետալի՝ չզսպուած վարակում մը, որ կը քանդէ տիրապետութեան իր դրութիւնը եւ կամ՝ միջամտութիւն մը, որ կը ստիպէ իրեն սուղ պատերազմ մը տանիլ Եւրոպա, զոհել իր ներկայ դիւանագիտական արշաւը դէպի Արեւմուտք եւ մինակը ստանձնել 36 միլիոն անօթի եւ անկարգ Լեհերու հոգը։

———×———

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՆՈՐ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԻՏՈՆ՝
16 ԶՈՀ ԵՒ 50 ՀԱԶԱՐ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐ

Զատկուան Կիրակին ընտրած է Իսրայէլ բուռն կերպով ռմբակոծելու համար Սիտոնը (այժմ՝ Սայտա) ուր 16 մեռեալ կար, քրիստոնեայ թէ մահմետական եւ 50 հազար հոգի կը մասնակցէր յուղարկաւորութեան մինչ յառաջդիմական մահմետական ղեկավարներ կը յաջողէին փրկել Մարոնի եպիսկոպոս մը, որու վրայ յարձակած էին մահմեմականները, քանի մը եկեղեցի ալ գրաւելէ ետք։ Ասիկա բաւած է անշուշտ որ կրակը տարածուի ամէն կողմ եւ այլեւս յայտնի իսկ չըլլայ թէ ո՞վ է զարնողը, ո՞վ է ռմբակոծողը եւ կրակ բացողը, հաւանաբար այլեւս ժողովուրդն իսկ չի հետաքրքրուիր յարձակողին ինքնութեամբ։

Ամէն պարագայի մէջ, Երկուշաբթի իրիկուն կացութիւնը շատ ծանր էր Պէյրութ եւ կ'ըսուէր թէ 5 մեռեալ ու 16 վիրաւոր կայ, ռումբերը ինկած էին նաեւ օդակայանը։ Զահլէէն ետք, ուր ռմբակոծութիւնները վերսկսած էին, Սայտան ալ մեռեալ քաղաք մըն է եւ Զատիկը արիւնալի եղած է ամէն կողմ։ Երկուշաբթի քրիստոնեայ թաղերը Պէյրութի, կըրկին ռումբերու տակ էին։ Գալով Սաատ Հատտատի խարայէլեան հիւանդանոց մը փոխադրուած է անհանգստութեան մը հետեւանքով, որու բնոյթը շատ ծանօթ չէ։ Ըստ կարգ մը աղբիւրներու Հարաւ–Լիբանանի քրիստոնեայ քաղաքագործերու պետը վիրաւորուած է ականէ մը, բայց Հայֆայի հիւանդանոցին բժշկապետը՝ ճիշդ սեան ըսած է թէ պարզապէս յոգնութիւնէ կը տառապի։ Ըստ ուրիշ աղբիւրներու սրտի տագնապ ունեցած է։ Երկու տարի է, որ բանակէն հեռացած այս «ապօրինին» կ'իշխէ գօտիի մը վըրայ, զոր մկրտած է «Հարաւ–Լիբանանի ազատ Պետութիւն» եւ զոր ոչ ոք կը ճանչնայ։

Ապրիլ 1–էն ի վեր կացութեան լարուած բնոյթը պատճառ եղած է որ հայկ. պատասխանատու շրջանակները նոր շըփումներ ունենան եւ այդ առընչութեամբ Ապրիլ 6–ի «Ազդակ»ը հետեւեալ լուրը կուտայ. –

×

ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ

ՊԼՈՔԻՆ ՇՓՈՒՄՆԵՐԸ

«Ինչպէս լիբանանեան տագնապի ծանրակշիռ բոլոր հանգրուաններուն, նոյնպէս եւ այժմու՝ ըժնդակ կացութեան պատճառով, հայ երեսփոխաններու պըլոքի անդամները վերջին քանի մը օրերուն բազմակողմանի շփումներ ունեցան Լիբանանի պետական եւ քաղաքական պատասխանատուներուն հետ, խորհըրդակցելու համար չարիքն ու կացութեան մադլցումը սահմանափակելու եւ կողմերու միջեւ փոխադարձ հասկացողութիւն ու վիճումի տրամադրութիւն ըստեղծելու նախանձախնդրութեամբ։

Այս ծիրէն ներս, նախարար մեծր Խաչիկ Պապիկեան բազմաթիւ առիթներով այցելեց Պաապտա եւ տեսակցեցաւ Հանրապետութեան նախագահին հետ, իսկ Շաբաթ օր ներկայ գտնուեցաւ Լիբանանեան Ճակատի ղեկավարներու ու նախարարներու միջեւ տեղի ունեցած խորհրդակցական երկրորդ ժողովին։

Միւս կողմէ, ընկ. Տոքթ. Մելգոն էպլիղաթեան տեսակցութիւններ ունեցաւ վարչապետ Շաֆիք Ուազզանի եւ նախկին վարչապետներ Սաէպ Սալամի ու Թաքիէտտին Սոլհի հետ, խորհրդակցելով լիբանանեան կողմերու միջեւ համերաշխութեան գոյացման կարելիութեանց շուրջ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ս. ՊԵՏՐՈՍԻ հրապարակը կրկին խռնուած էր ամէն ազգութեան պատկանող բազմութիւն մը, լսելու համար Պապին զատկական պատգամը։ Ինչպէս ամէն Ծնունդի եւ Զատիկի իր գահակալութենէն ի վեր, Յովհ. Պօղոս Բ. հայերէն ալ շնորհաւորեց Զատիկը, «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»ով։

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ կաթողիկէ երկու երիտասարդներու սպանութիւնը կրկին լարած է մթնոլորտը մինչ հանրապետական երիտասարդ գործիչը, որ Ապրիլ 10–ին երեսփոխան ընտրուեցաւ, 51 օրէ կը շարունակէ իր կամաւոր ծոմը քաղաքական բանտարկեալի վարչակարգ պահանջելով։ Կը կարծուի որ մէկ օրէն միւսը կրնայ մեռնիլ։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

———o———

Ինչպէս ժամանակին հաղորդած էինք, Փարիզի Քաղաքապետութիւնը, Ֆրանքլէն Ռուզվէլթ և Այզունհաուըր պողոտաներուն անկիւնը՝ Կրան Փալէի առընթեր եղող պարտէզին մէջ յարմար վայր մը տըրամադրած է մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը յաւերժացնող կոթող մը կառուցանելու համար։

Այս տարի, Ապրիլ 24–ի առիթով, Փարիզի Ոստիկանապետը (Փրէֆէ տը Փոլիսը) ընդառաջելով մեր փափաքին, արտօնած է որ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մատուցանելի Հոգեհանգստեան Պատարագէն յետոյ, ժամը 4–ին, մեր ժողովուրդը կարենայ հաւաքուիլ յիշեալ վայրը՝ ոգեկոչման պատշաճ արարողութեան մը համար։

Կը սպասենք, որ այդ օր ամէնքն ալ նախանձախնդրութեամբ մասնակցին թէ Սուրբ Պատարագին՝ եւ թէ յիշեալ վայրի նուիրագործման արարողութեան։

ԴԻՒԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
(Կնիք)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ ՊԱԽՏԱԿՈՐԻ

Ապրիլ 19–ի հանդիպումներուն արդիւնքներն են. –

Զէնիթ – Դինամօ (Մ)	0 – 0
ԲԿՍԱ – Դնեպր	1 – 1
Տորպեդօ – Շախտեօր	3 – 0
Արարատ – Պախտակօր	3 – 1
Կուբան – Նեւֆթչի	0 – 0
Տաւրիա – ԲՍԱ	1 – 1
Դինամօ (Մինսկ) – Սպարտակ	1 – 1

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մանոսքի մարզադաշտին վրայ, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւ 0–ի դէմ 2 կէտով պարտուեցաւ Տինըլէն, Փրովանսի բաժակի չորրորդ աւարտականին։ Ա. կիսախաղին արդիւնքն էր՝ 0 – 0։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 14 – 16)

ՅՈՅՆ ՀՆԱԽՈՅԶՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստան այցելած է Յոյնեւխորհրդային Բարեկամութեան Ընկերութեան հնախոյզներէ կազմուած պատուիրակութիւնը, յառաջիկային Աթէնք տեղի ունենալիք հնախոյզներու առաջին հանդիպումը պատրաստելու նպատակով։ Յոյն գիտնականները ծանօթացած են Երեւանի հնագիտական եւ պատմական յուշարձաններուն, այցելած են Զուարթնոց, Գառնի, Գեղարդ, Մեծամօր։ Երեւանի Ճարտարապետներու Տունը անոնք հանդիպում մը ունեցած են Հայաստանի ճարտարապետներու եւ հնախոյզներու հետ։ Հերակլիոնի Հնագիտական Թանգարանի տնօրէնը խօսած է Կրէտէ կղզիի Արխանի քաղաքի հնագիտական հազուագիւտ յայտնաբերումներու մասին, լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ։ Բեմադիր Թ. Մենանտրու ցուցադրած է հին Յունաստանի արուեստի մասին իր պատրաստած շարժանկարը։

×

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԳԻՐՔ ՄԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Շահէն Մկրտչեանի «Լեռնային Ղարաբաղի պատմա – ճարտարապետական յուշարձանները» գիրքը, որուն մէջ ներկայացուած են 1160 յուշարձաններ։ Պատմագիտական աղբիւրներու եւ տեղւոյն վրայ կատարուած ուսումնասիրութիւններու հիման վրայ հեղինակը տուած է Ղարաբաղի պատմական յուշարձաններու համառօտ գիտական պատմութիւնը։ Արցախ – Ղարաբաղի հրաշալիքներէն է Գանձասարի վանքը, որուն եկեղեցւոյ շինարարութիւնը սկսած է 1216–ին եւ վերջ գտած 1238–ին։ Կիրակոս Գանձակեցի հիացումով կը պատմէ վանքի շինարարութեան եւ անոր օծման արարողութեան հանգամանքներուն մասին։ Խաչէնի հայ քարագործ վարպետներու ձեռքով կերտուած այդ կառոյցը յետագայ դարերուն մնաց որպէս ճարտարապետական ու քանդակագործական անգերազանցելի ստեղծագործութիւն։ Ի. դարու հետազօտողները զայն կը համարին հայկական ճարտարապետութեան «հանրագիտարան»։ Հրաշակերտ Գանձասարը ԺԳ. դարէն դարձած է Արցախի մշակութային կեանքի մեծ կեդրոն մը, Հայոց արեւելեան կողմերու կաթողիկոսանիստը եւ ազգային ազատագրական շարժումներու օճախը։ 1701ին հոն գըրուած է Ռուսիոյ կայսր Պետրոս Ա.ի ուղղուած առաջին նամակը, որով Ղարաբաղցիները Ռուսիոյ օգնութիւնը կը խնդրէին Արեւելքի բարբարոսներէն ազատագրուելու համար։ Սորպոնի համալսարանի բիւզանդական ճարտարապետութեան մասնագէտ Փրոֆ. Շառլ Տիլ, համաշխարհային մշակոյթի գանձարան մտած հայկական հինգ յուշարձաններէն երրորդը համարած է Գանձասարը։ Խաչէնի հովիտին մէջ կը գտնուի Կօշիկ անապատը, որ իւրայատուկ պահեստ մըն է, ուր կան 15–է աւելի ռազմիկներու պատկերներով խաչքարեր։ ընդհանրապէս Արցախ – Ղարաբաղի անմատչելի վայրերու մէջ պահպանուած են հազարէ աւելի խաչքարեր։ Գիրքին մէջ ներկայացուած են Խոխանաբերդ ամրոցը, Հաւապտուկ վանքը, Վաճառ գիւղաքաղաքը, Կաչաղակաբերդը, Ամասի վանքը, Շուշի քաղաքի հնութիւնները եւ այլ յուշարձաններ։

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐ

ԶՕՀՐԱՊԸ

Գրեց՝ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Ոչ նկար, ոչ լուսանկար, ո՛չ ուսումնասիրութիւն, ոչ ալ դիմաստուեր մընչեւ իսկ:

Յուշ մը միայն· մշուշի հատած գծերով· այսինքն՝ այնպէս ինչպէս մնացեր է, ինչ որ մնացեր, դրոշմուեր է մտքիս մէջ, տարիներէ ի վեր: Ու պահելու համար յուշը՝ յուշ, անաղարտ, կը մերժեմ վերստին կարդալու որեւէ փորձ· առնուած տպաւորութիւնը թարմացնելու որեւէ հակում:

Կ՚ուզեմ, կը փորձեմ իր հետն ըլլալ ու պատմել իր անձը ինծի· վերյիշել զինքը, ինչպէս հին օրերէն մնացած քաղցր դէմք մը· ծաղիկի մը հեռաւոր բուրմունքը, երգի մը մարող, ա՛լ մարած արձագանգը:

Արձագանգ մը, հեռաւոր, մոռցուած երգի մը, որ յանկարծ կը հնչէ: Այսպէս կ՚ուզեմ պատմել Զօհրապը, իր կեանքը, գործը, քանի մը բառով, առանց յաւակնութեան, բայց վստահօրէն ինծի համար, եւ, թերեւս, մէկ քանիներու համար· անոնց՝ որ ըմբռնելէ առաջ կը զգան, տեսնելէ աւելի կ՚ընդնշմարեն· այսինքն՝ երանգով ոչ գոյնով· ծիրով ոչ գիծով:

Ու ահա հարցումը մտքիս մէջ, հոգիիս մէջ եթէ կ՚ուզէք· – ի՞նչ է գոյնը այս յուշին, արժէքն ու իսկութիւնը անոր: Մէկ բառով՝ տիրական յատկանիշը անոր յուշապատկերին:

Գրականութի՞ւնը արդեօք:

Անշուշտ, գրականութեան ճամբով ցոլացած է, գրին երանգներովը գծուած է այդ պատկերը, բայց աւելի լայն շրջանակով քան գրականութեան սահմանները, որքան ալ լայն ըլլան անոնք իրենց հորիզոնովը· որովհետեւ կան գրողներ, մինչեւ իսկ հայ, որ վեր են իրենց գրականութենէն, աւելի՝ քան գիրը, քան իրացումը իրենց մտածումին կամ զգացումին:

Անոնցմէ՛ էր Զօհրապ, որուն զարդրէն մէկն էր գրականութիւնը· կեանքին մէկ էջը, հոծ ու հարուստ, հետաքրքրական ու հազուադէպ, բայց վերջապէս էջ մը:

Իրեն նման, վերջին կէս դարու ընթացքին, Դուրեանը ունինք միայն· Սրբազան Եղիշէն, որուն գրականութիւնը, ինչպէս կրօնաւորի աստիճանները եւ պատրիարքական աթոռները, Պոլիս թէ Երուսաղէմ, ի վերջոյ, ժամանակի զարդարանքներ եղան իր էութեան, իր անձին համար· որոնք աւելի զարդարուեցան իր անձովը, քան զարդարեցին զայն:

Ճիշդ Դուրեանին նման Զօհրա՛պն ալ, ուրիշ կեանքով ու կոչումով, աւելի աշխարհիկ դրոշմով ու փոթորկոտ ասպարէզով· որուն գրականութիւնը եղաւ զարդերէն հայ գրականութեան, առանց սակայն իր անձին միակ ու մեծաշուք զարդն ըլլալու, իր անձին՝ որ աւելի էր բանիք, քան իր գրականութիւնը:

Կան մարդիկ, որոնց ստորագրութիւնը աւելի է արժէքով, քան իրենց գրութիւնը, ու Զօհրապ անոնցմէ էր:

Հարուստներ են այս մարդիկը, պերճ ու առատաձեռն· անոնք՝ որ գիտեն իրենց հոգիներէն ալ, իրենց տաղանդէն ու տառապանքներէն ալ ցոլքեր նետել կեանքի զանազան պաստառներուն, ու դարձեալ հարուստ մնալ, վեր մնալ ու վերէ՛ն նայիլ այդ բոլորին վրայ, նման մարաջախտի մը, որ յաղթանակի բազմազան ճակատներ է տեսած ու ստեղծած եւ շքանշաններով է զարդարուած:

Բայց եթէ անձէն դէպի գրականութիւն կրնանք իջնել դիւրութեամբ, գրականութենէն ալ կրնանք բարձրանալ իր անձին· վերելք մը՝ որ հաճելի է, եւ, այս պահուս, աւելի պատշաճ ու պարտաւորիչ:

Իր գրականութի՞ւնը, ուրեմն.— ժայթքում մը իր էութենէն· փախած, արձակուած ճառագայթ մը, որուն մէջ կարելի է հաստատել կեանքի բոլոր գոյները:

Հարուստ՝ իր ենթահողով, իր անձնաւորութեամբ, հետեւաբար նաեւ իր բիւրմովը: Երկրաչափ, փաստաբան, գրագէտ, հրապարակագիր, բեմբասաց, ազգային գործիչ, հմուտ ազգային ու պետական գործերու, հաճոյասէր ու աշխարհիկ, – բաւական չէ՞ այս ամէնը՝ իր գրականութեան հորիզոնը չափելու համար:

Զօհրապ կեա՛նքը տուաւ իր գրականութեամբ· բեկոր մը, հատուած մը միայն անկէ, – խոնարհ մարդերը, հարուստը, մեծատունը, պարտականութեան մարդը, հարուստի կինը, սպասուհին, եւ, դեռ՝ խաբողն ու խաբուողը· պոլսեցին ու Պոլիս եկած գաւառացին· ու պատմեց անոնց ցաւն ու վիշտը· հոգն ու հոգին· սէրն ու սիրտը:

Տուաւ Թաղականը, աղան, էֆէնտին, կրօնաւորը· այսինքն, ինչ որ հայ կեանքը ունէր Պոլսոյ մէջ:

Բայց այս բոլորին հետ ու այս բոլորէն վեր՝ տուաւ կինը, առօրեայ ու յաւիտենական կինը· մէկը՝ միւսին մէջ, մէկը միւսին հետ, յարափոփոխ ու անփոփոխ կինը:

Իրապաշտ ըսին իրեն համար, որովհետեւ կեանքէն, մարդէն ու իրականութենէն խօսեցաւ եւ հազիւ թէ երեւակայեց: Բայց երբեք լուսանկար չքաշեց կեանքէն, ու այդ պատճառով ալ չհասաւ, չուզեց հասնիլ տգեղութիւններու եւ, մանաւանդ գռեհկութիւններու, որոնք դուրս մնացին իր գործէն:

Արուեստագէտ ու գեղեցկագէտ, ան կի՛նը ընտրեց իր գրականութեան առանցքը, որ իր մէջ ունի կեանքի բոլոր յատկանիշները, մինչեւ իսկ տգեղութիւնը, միայն ջնարակուած կանացիութեան շնորհով, հետեւաբար, դադրած տգեղ ըլլալէ: Այս է պատճառը որ՝ իրենց անկումին մէջ իսկ՝ Զօհրապի կիները տգեղ չեն, այլ կարեկցութեան արժանի· զոհ իրենց ճակատագրին, կեանքի ժանիքին եւ իրենց ուժերէն վեր զգացական ալիքներու:

Փոքա՞լը պիտի յիշէք· բայց անիկա պատմեց այդ ողբերգութիւնը՝ քաղքենի ընտանիքին փտութիւնը հաստատելու եւ գաւառացի կնոջ միամիտ ու սրտառուչ ողբերգութիւնը լալու համար, ոչ թէ ցուցադրելու բարքերու գռեհկութիւնը:

Զօհրապ տուաւ կինը իր լիութեանը մէջ· այսինքն՝ աննիւթականացումին մէջ, որովհետեւ կինը, այսինքն կանացիութիւնը, միշտ աւելի վեր է քան կնոջ մարմինը: Անշուշտ, անիկա խօսեցաւ մարմինէն, բայց խօսեցաւ՝ աւելի յատկելու համար հոգին, եւ խօսեցաւ հոգիէն՝ ըսելու համար թէ այդ գեղեցիկ այլ փխրուն անօթը, որ կնոջ մարմինն է, նիւթ է, բայց նաեւ նիւթէն վեր բան մը· նաեւ հոգի, զգացում, յուզում, խռովք· է՛հ, 'այո՛', կիրք է նաեւ, որ երբեմն ազնուացած ու բիւրեղացած, սէր կը դառնայ:

Ու ան տուաւ կինը, միշտ սիրո՛յ մէջ, առնուազն սիրո՛յ սահմաններուն վրայ կեցած: Կի՛նը, ո՛չ մայրը, ոչ աղջիկը, ոչ քոյրը· այլ կինը միայն: Որովհետեւ ճանչցա՛ծ էր զայն իր լրումին, սիրոյ պահերուն, անձնուիրութեան, սայթաքումին եւ անհուն ու սրտառուչ զղջումին մէջ: Ոչ մէկ հեղինակ այնքան յուզիչ, քաղցր, պաշտելի ներկայացուցած է կինը, որքան Զօհրապ· եւ ոչ մէկ հեղինակ այնքան մեղքերով ճանչցուցած է զայն որքան ան· բայց նաեւ ոչ ոք այնքան մեղադրանքէ վեր պահած է զայն, որքան ան դարձեալ:

Որովհետեւ անիկա, յաճախ, սէրը նոյնացուց կնոջ, կինը՝ սիրոյ հետ· առանց Պղատոնը յիշելու եւ սակայն առանց Զօլային աշակերտելու· տուաւ զայն ինչպէս որ է· իբրեւ զգացում՝ որ տաք ու հաճելի դողով մը կը լեցնէ մարդը· եւ իբրեւ բնազդ՝ անզուսպ կիրք, որմէ չենք կրնար խուսափիլ· կամ այլ խօսքով՝ իբրեւ զգացում, բնազդը մեղմելու եւ ազնուացնելու համար, եւ իբրեւ բնազդ՝ զգացումը իրականութեան վըրայ հաստատելու համար:

Ահա թէ ինչո՛ւ կ՚ըսենք՝ որ ան իրականութեան արուեստագէտը եղաւ· երգիչը իրականութեան, այսինքն՝ կեանքին, մարմինին, մարդուն մէկ խօսքով, բայց կին մարդուն: Մեղմէ ո՛վ չի գիտեր, սակայն, թէ ան որ երգել գիտէ, ան որ գծել գիտէ, ան՝ վեր է միշտ իրականութենէն, ինչպէս բանաստեղծը:

Զօհրապ վեր մնաց իրականութենէն, արուեստագէտի իր խառնուածքը, արուեստագէտ – մտածողի ցնցուղը թափելով անոր վրայ: Ու այս է պատճառը, որ իր իրապաշտութիւնը չի ցնցեր մեզ, ինչպէս Օշականինը կ՚ընէ· չի վիրաւորեր, ինչպէս բնապաշտութիւնը:

Կը շփկնեցնէ թերեւս կիները, անոնց թաքուն հաւանութիւնը ունենալով սակայն իր կողմը:

Նկարիչ, բանաստեղծ ու սկեպտիկ, – սոնցմէ կազմուած է իր մէջ արուեստագէտը, որ մեծ է· որ կեանքէն գիծ մը կ՚առնէ ու պատկերի կը վերածէ· ձայն մը երգի եւ գոյն մը՝ նկարի կը տանի: Ասով պէտք է բացատրել այն՝ որ ինք պէտք չէ ունեցած երկարաշունչ գործերու, կեանքն ու մարդերը տալու համար:

Գոհացած է նորավէպով, անոր մէջ դնելով ինչ որ վէպի մը բովանդակութիւնը պիտի կազմէր: Վէպեր են իր նորավէպերը, խիտ, հոգեբանութեամբ հարուստ, դիմագծութիւններով պայծառ … Ո՞ր վէպը հարուստ պիտի ըլլար աւելի քան իր Ճիտին Պարտքը, Անդրշիրիմեան Սէրը, Թէֆարիկը, Ժամուն Բակը, Երջանիկ Մահը, Փոքալը:

Ուրիշներ վէպ գրած են, եւ ընթերցողները դարձուցած են էջերը, ցատքած խորհրդածութիւններն ու նկարագրութիւնները, պատմուածքի վերածելու համար· առնուազն քնացած ու ձանձրացած են, սրտնեղութեան բացագանչութիւններով: Զօհրապ կարճ պատմուածքներ գրած է եւ ընթերցողները աճեցուցած են զանոնք, ցաւելով որ կարճ կը տեւեն· ու կրկնած են ընթերցումը եւ վէպի վերածած՝ իրենց սրտին ու մտքին մէջ ընդլայնելով պատմուած կեանքը:

Հանդարտ եւ խիտ, անիկա գիտէ արագօրէն կառուցանել իր նորավէպերը· անմիջապէս կրկէս նետելով դէմքն ու դէպքը եւ քողազերծելով հոգին, խորհրդածութեան տաք ալիքով մը շրջապատուած:

Հանդրուան առ հանդրուան, մասերը բաժնելով կը յառաջանայ ան, կարծէք աղէկ մը ճաշակել, ծամել տալու համար կեանքին ծաղիկը· կենալու, շունչ առնելու եւ յետոյ շարունակելու համար իր թափանցումը կեանքէն եւ սրտերէն ներս· կողմնակի, ուրիշ դռներէ, որոնք հասարակաց չեն, այլ իրը միայն· հասնելու համար վախճանի մը, որ լուծում մըն է շատ անգամ, կեանքէն բխած լուծում մը, որ միակ կարելին է նաեւ, գրեթէ ճակատագրական:

(Մնացեալը Յաջորդով)

ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բ.

Անցնելով շարականներու բովանդակութեան հարցին, Գ. Յակոբեան իրաւամբ կը նշէ, որ շարականները, իրենց նիւթը առնելով մեր պատմութենէն, վարքագրութենէն, ազգային գոյն ու երանգ կը ստանային եւ սաղմոսներէն փաստօրէն կը մնային միայն բնաբանները: Շարականները մեծ դեր ունէին մեր՝ սկիզբը տակաւին ընդհանուր քրիստոնէական եկեղեցւոյն՝ զուտ ազգային Հայոց եկեղեցւոյ վերածելու գործին մէջ: Ի հարկէ, Քրիստոս իր մօր Մարիամի հետ կը մնար իբրեւ մեր շարականներու նիւթը, բայց ասոր հետ մեր շարականագիրները նոր թեմաներ յառաջ կը քաշէին· նիւթ կը դառնային բնութիւնը, տիեզերքը, արդար արեգակը եւ լոյսը: «Առաւօտ լուսոյ», «Զարթիք փառք» Շնորհալիի ծանօթ շարականները եւ մեր Արեւագալի երգերը նուիրուած են լոյսին ու արեգակին:

«Շարակնոցն իբրեւ հոգեւոր երգերի ժողովածու» վերնագիրը կրող, բաժնին մէջ կը քննուի «Շարակնոց»ին բովանդակութիւնը, կը տրուին շարականներու մասին հին հաղորդումներ եւ մեր շարականներուն վերաբերող օտարներու կարծիքներ եւայլն:

«Շարականների տեսակը» ենթավերնագրի տակ կը խօսուի հոգեւոր երգերու տեսակներու մասին: Մեր հոգեւոր երգերը սկիզբէն իսկ կապուած են եկեղեցական տօներուն հետ· այդ տեսակ երգերն են, որ յետագային կոչուած են շարականներ: Հոգեւոր երգերու միւս տեսակները կը կոչուին տաղ, գանձ, անդաստանի երգ, աւետիս եւայլն: Հոս կը տրուին նաեւ շարական բառի հին ու նոր բացատրութիւններ: Հին բացատրութիւնները (եբրայերէն շիր կամ շիրահ՝ երգ բառերէն) անմտութիւններ են: Ըստ Սահակ վրդ. Ամատունիի շարականը հայերէն շար (շարել) արմատէն է: Գ. Յակոբեան իրաւամբ կ՚ընդունի Ամատունիի կարծիքը եւ Աճառեանէն առնուած փաստերով աւելի եւս կ՚ամրապնդէ զայն: Շարական բառը, անշուշտ, հայերէն շար բառէն է, բայց ինչո՞ւ երգի այդ տեսակը կոչուեցաւ շարական, ան ալ Շնորհալիի կողմէ: Մեր կարծիքով, Շնորհալի շարական կոչած է բանաստեղծութեան միայն այն տեսակը, որ գրուած է այբուբենի կարգով, իսկ յետոյ բառի այդ մասնակի իմաստը ընդլայնուեցաւ եւ տարածուեցաւ բոլոր շարականներու վըրայ:

Գրիգոր Յակոբեան համոզիչ փաստերով կ՚ապացուցանէ, որ մեր առաջին շարականագիրներն են Սահակ Պարթեւ եւ Մեսրոպ Մաշտոց, հակառակ Խաչկոնցի, Ն. Տէր – Միքայէլեանի, որոնք շարականներու սկիզբը կը համարին Զ. եւ Ը. – Թ. դարերը: Այս կարծիքները հիմնովին կը ժխտուին Եղիշէէն, Փարպեցիէն, Գանձակեցիէն բերուած [illegible] փաստերով, որոնք կը խօսին Ե. դարու շարականագիրներու եւ անոնց գործերու մասին: Հեղինակը շարականներու յառաջացումը, զարգացումն ու դադարը կը բացատրէ հայ գրականութեան զարգացման ընդհանուր օրինաչափութիւններով, հանրային, ընկերային պայմաններով: Եւ իբրեւ եզրակացութիւն կը հաստատէ որ՝ ա) շարականները յառաջացած են Ե. դարուն իբրեւ մեր հին գրականութեան մէկ տեսակը· բ) շարականները իրենց էութեամբ ազգային բնոյթ ունին· գ) անոնք սկիզբը կոչուած են հոգեւոր երգ, իսկ շարական բառը կը գործածուի միայն ԺԲ. դարէն· դ) սկիզբը մեր շարականները ազդուած են յունա – ասորական հոգեւոր երգերէն, իսկ յետագային դուրս կ՚ելլեն անոնց ազդեցութեան ոլորտէն եւ կը դառնան ինքնուրոյն ու ազգային· ե) ազգապահպանման պայքարի մէջ շարականները ծառայած են իբրեւ գաղափարական զէնք· զ) շարականներու յառաջացումը, զարգացումը, դադարումը կապուած չեն եկեղեցական կանոնին եւ այլ արտաքին հանգամանքներու, անոնք արդիւնքն են հայ ժողովուրդի հանրային, հոգեկան կեանքի տեղաշարժներու· է) շարականներու զարգացման ժամանակին (ԺԲ. դար) յաջորդեց վերածնունդը, եւ բնութեան, սիրոյ հարուստ երգերու ազդեցութեամբ եւ այդ երգերու գեղարուեստական կատարելութեամբ շարականագրութիւնը հետզհետէ տեղի տալով ԺԶ. դարուն վերջնապէս դադրեցաւ:

Յաջորդ գլուխի խորագիրն է «Հայ առաջին շարականագիրները»: Այս գլուխը նուիրուած է Սահակ Պարթեւի, Մեսրոպ Մաշտոցի, Մովսէս Խորենացիի, Յովհան Մանդակունիի ստեղծած շարականներուն եւ անոնց տեսակներուն: Հոս կը պարզուի, որ մեր առաջին ուսուցիչները ոչ միայն գիրեր ստեղծող, գրող ու թարգմանիչ են, այլեւ հիմնադիրները մեր բանաստեղծութեան: Սահակ Պարթեւ գրած է երկու տասնեակէ աւելի շարականներ, որոնք կը փայլին իրենց ոճի պարզութեամբ եւ ազնուութեամբ, խօսքի պատկերաւորութեամբ:

Ծերքն ոստովք ձիթենեօք
Եւ տղայք ոստովք արմաւենեօք:
Եւ երամ երամ դասուքն աղաղակէին
Ովսաննա, օրհնեալ, եկեալ ի յանուն Տեառն:

Հետաքրքրական է այն, որ անոր գրած շարականներու մեծ մասը կը վերաբերի Ծաղկազարդի տօնին, այսինքն բնութեան զարթօնքին՝ գարնան: Հեղինակը մանրամասն կը խօսի Սահակ Պար–

Թեւի չարականներու բովանդակութեան, ձեւի, պատկերաւորութեան, լեզուի պարզութեան մասին:

Ինչ կը վերաբերի Մաշտոցի, հոս կը բերուի Մ. Աբեղեանի ճիշդ խօսքը, թէ մեր գրականագէտները, բանասէրները Մաշտոցի գործունէութեան մասին երկար կը խօսին, բայց կը մոռնան անոր գրած 100-է աւելի չարականները: Գ. Յակոբեան գրաւոր աղբիւրներէ կարգ մը վկայութիւններ կը բերէ Մաշտոցի չարականագիր ըլլալու մասին եւ անոր գրած ապաշխարութեան չարականները կը բաժնէ երեք տեսակներու՝ «Հարց», «Ողորմեա», «Տէր յերկնից»: Այս երեք տեսակները առանձին – առանձին կը վերլուծէ – ուին ըստ կառուցուածքի, ըստ էութեան եւ ձեւի: Հեղինակը կը բացայայտէ Մաշտոցի դերը հոգեւոր երգերու ազգայնացման մէջ: Մեսրոպ Մաշտոց հիմնած է հոգեւոր երգը, գրած է առաջին չարականները, բաժնած է երեք տեսակի: Ինքնուրոյն հոգեւոր երգեր գրելէ զատ, ան օտար երգերը հայացուցած է: Հիմնադիրն է երեք տուննոց մեր փոքրիկ չարականներուն: Անոր գրած «Ողորմեա»-ները մեծ մասամբ ինքնուրոյն դարձեր ու յարասութիւններ ունին անկախ Աստուածաշունչէն: Մաշտոցին հետեւելով, յետագայ չարականագիրները եւս փոխեցին իրենց գրած չարականներու դարձերը՝ ազատելով Ս. Գիրքի կաղապարային կաշկանդումներէն: Հոս հեղինակը Մաշտոցի չարականները կը քննէ ըստ տաղաչափութեան եւ կը գտնէ, որ Նարեկացի իր Մատեանը գրելու ատեն մեծ ազդեցութիւն կրած է Մեսրոպի չարականներէն: Հեղինակը կը գտնէ, որ մեր բանաստեղծութեան մէջ յանգը առաջին կիրարկողը նոյնպէս Ս. Մեսրոպն է, մինչդեռ Մ. Աբեղեան յանգի ստեղծումը կը վերագրէ Նարեկացիի, այսինքն՝ Ժ. դարուն:

Մ. Խորենացի ծանօթ է իբրեւ «Հայոց պատմութեան» հեղինակ, սակայն քիչեր գիտեն, որ ան հեղինակն է նաեւ 44 չարականներու, որոնցմէ 13-ը «Օրհնութիւն» են, 14-ը՝ «Մեծացուսցէ», 7-ը՝ «Ողորմեա», 5-ը՝ «Հարց», 3-ը՝ «Տէր յերկնից», մէկը՝ «Մանկունք» եւ մէկը՝ «Ճաշու», որոնք բոլորն ալ նուիրուած են Քրիստոսի տօներուն: Ասոնցմէ զատ Խորենացի այլ տօներու եւս բազմաթիւ չարականներ նուիրած է: «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» չարականը ինք գրած է:

Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի,
Որ յայսմ յաւուր յայտնեցար,
Հովիւք երգեն ընդ հրեշտակս,
Տան աւետիս աշխարհի:

Խորենացիի գրած չարականները աչքի կը զարնեն ջերմ հաղորդական զգացումներով եւ քնարականութեամբ:

ՎԱՐԱԳ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՒԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՔԼԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

—О—

Ուրբաթ, Ապրիլ 10, Քլամառի Ժան Արփ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Նաւասարդ պարախումբին երեկոյթը, կազմակերպութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան O տը Սէնի մասնաճիւղին:

Պ. Արսէն Զաքրեան, միութեան կողմէ բաւական թափթփած ֆրանսերէնով մը երեկոյթին բացումը կատարելէ ետք խօսք առնելով Քլամառի երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Պ. Ֆոնթընօ, դրուատեց հայ համայնքը իր մշակոյթի պահպանման համար թափած ճիգերուն առթիւ:

Այնուհետեւ բացուեցաւ բեմին վարագոյրը եւ Նաւասարդի տղաքը սկսան հայկական տոհմիկ պարերու ներկայացումը Բերդ պարով, որուն յաջորդեցին Եաման եարը, (աղջիկներ) Հովիւներու պարը, Նազանի եարը, (տղայ – աղջիկ), Ուզուն տարա, Սարդարապատ (տղաք), Զանգեզուր, Վանի շրջանէն պար մը եւ Սասունցիներու պարը (տղաք ու աղջիկներ): Նաւասարդ պարախումբը, որ ծանօթ է աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր հայկական տոհմիկ մեր պարերու տարածումին գծով իր գործունէութեամբ եւ արձանագրած յաջողութիւններով, Ապրիլ 10-ի երեկոյթին կարգ մը թերութիւններ ցոյց տուաւ, որոնք այն տպաւորութիւնը թողուցին, որ խումբը տեղքայլի շրջան մը կ՚ապրի: Տագնապ մը՝ որ ցայտուն կը դառնար կարգ մը պարերու մէջ կշռոյթներու եւ շարժումներու անհամաչափութեամբ եւ ինքնավստահութեան բացակայութեամբ: Որոշ յոգնութեան մը տպաւորութիւնը կը թողուր խումբը: Քանի մը օր առաջ (Ապրիլ 5-ին), Կիմէ թանգարանի սրահին մէջ ներկայ եղած էինք խումբի մէկ փոքր մասի ելոյթին, ուր նկատելի էր ներդաշնակութիւնը, սակայն Քլամառի մէջ, աւելի ամբողջական, խումբը որոշ մտահոգութիւն պատճառեց մեզի: Վստահ ենք, որ այս վայրէջքին պիտի յաջորդէ վերելքը եւ Նաւասարդը շարունակէ իր խրոխտ երթը իր առաքելութեան ճամբուն վրայ: Առաջին բաժնի պարերուն մէջ լաւագոյն մեկնաբանութիւնները տրուեցան Եաման եար եւ մանաւանդ Ուզուն տարա պարերուն:

Յայտագրի երկրորդ բաժնին պարախումբը ներկայացուց 11 պարեր, որոնց մէջ ամէնէն յաջողները հանդիսացան Տաւիղը, (աղջիկներ) որ հոյակապ տարազներով նազելի շարժումներու ցուցադրութիւն մըն էր, Ճպոտներու պարը, (տղաք) որուն մէջ ակներեւ էր ներդաշնակութիւնն ու առնականութիւնը, Վաղարշապատը (աղջիկներ) եւ լեռնցիի անկեղծութիւն ու հաստատակամութիւն փոխանցող հայկական Քոչարին: Հոս պէտք է շեշտել շնորհալի երկու պարուհիներու տաղանդը, մին՝ Շուշիկի պարը մեկնաբանողն է, միւսը՝ Շալախօ տղոց պարի մենապարուհին, որոնք երեւան հանեցին ինքնավստահութիւն, իրենց մեկնաբանած պարերու իմաստին ծանօթ եւ պարը իւրացուցած ըլլալու արուեստը: Բեմական ներկայութիւն են անոնք, մարմնական թէ մատներու իրենց շարժուձեւերով, որոնք կը յատկանշեն պարուհիի իրենց անհատականութիւնը: Պարերու բաժինը վերջ գտաւ Ձիաւորներու պարով, որուն մէջ Նաւասարդի տղաքն ու աղջիկները սիրտ ու հոգի դրին ստեղծելով պոռթկումի ու խանդավառութեան մթնոլորտ մը:

Օրուան յայտագրի ընթացքին մէջ ընդմէջ հայկական ժողովրդական երգերով հանդէս եկաւ Ռոզին Թաշճեան, պարախումբի նուագախումբին ընկերակցութեամբ: Պէտք է նշել, որ թէեւ երգչուհիին ձայնը ժողովրդական երգերու յարմարող երանգ մը ունի, սակայն երգելու արուեստին մէջ տակաւին երկար ճամբայ ունի կտրելիք եւ մանաւանդ զարտուղի ձայները յղկելիք: Առաջին իսկ երգէն (Եղնիկը) ցայտուն դարձաւ այս թերին: Երգչուհին երեկոյթի ընթացքին՝ երեք երեւումով՝ եօթը երգեր մեկնաբանեց:

Հաճելի երեկոյթ մը, արդարեւ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԹՆՃՈՒԿ

Ցայսօր կատարուած բոլոր փորձերը յստակ դարձնելու խանութներու բացման եւ փակման ժամերը՝ ապարդիւն անցած են: Անգլիական օրէնսդիրները պարզապէս թնճուկ մը կը պարզեն: Եւ ահա թէ ինչ վիճակ կը ստեղծուի, համաձայն Տէյլի Թայմզ օրաթերթին.

– Կարելի է, առանց օրէնքը խախտած ըլլալու, սեռագրական մակազին մը գնել Կիրակի օրերը, բայց ո՛չ Աստուածաշունչը, ածելիի շեղբերը, բայց ո՛չ ածելիներ, «ձուկ եւ չիփս» չինական ճաշարանէ մը, բայց ո՛չ համապատասխան խանութէն:

Ընդհանուր օրէնքը՝ ամէնէն ուշը ժամը 20-ին եւ ժամը 21-ին փակելու խանութները առաջին պարագային շաբթուան մէջ, իսկ երկրորդ պարագային Շաբաթ օրերը, արհեստակցական միութիւններուն պահանջներուն վրայ փոփոխութեանց ենթարկուած է: Զանազան արտօնութիւններ սահմանուած են: Եւ թնճուկը աստիճան մը աւելի բարդացած է. այսպէս, ներկայիս դեղարանները Կիրակիները կրնան ասփիրին ծախել, բայց երբեք օճառ կամ ատամնափոշի եւ, վերջապէս, ընտանիքի մայր մը կրնայ առանց այլ եւ այլի ճին մը գնել խմելու համար, բայց չի կրնար փոշեկաթ ճարել:

ՁԱՅՆՈՒԹԷ ՁԱՅՆՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակոյթի Պալատին մէջ, Ապրիլ 9-ին տեղի ունեցած է Հանէսեան նուագախումբին երեկոյթը, ստուար հասարակութեան մը ներկայութեամբ: Ներկայ եղած է նաեւ Շնորհք Պատրիարք: Յայտագիրը բաղկացած է Քորելլիի, Մոցարթի, Հէնտըլի եւ նուագախումբի ղեկավար Յարութիւն Հանէսեանի գործերէն: Պոլսոյ Օփերայի մեներգչուհի Ալիս Մանուկեան եւս մասնակցելով յայտագրին, մեկնաբանած է չորս երգեր: Հանէսեանի գործերէն «Պիւրլէսք»ի առաջին ունկնդրութիւնը խոր տպաւորութիւն թողուցած է ներկաներուն վրայ:

×

ՊՈՒՔՐԷՇԻ Օփերային մէջ տեղի ունեցած է Չայքովսքիի «Եւգենի Օնեգին» օփերայի անդրանիկ ներկայացումը, ռուսերէն, ուր գլխաւոր դեր ստանձնած է պարիթոն Եդուարդ Թումաճանեան:

×

ՊՈՒՔՐԷՇԻ Օփերան Մարտ 13-ին ներկայացուցած է Ճորճէ Էնեսքուի «Եւդիպոս» օփերան, որով նշուած է առաջին ներկայացման 45-ամեակը: Բացման իր խօսքին մէջ, Օփերային տնօրէնը՝ Փեթրէ Քոտրէանու, գրուատած է գլխաւոր դերը մարմնացնող պարիթոն Դաւիթ Յովհաննէսեանը, զինք անուանելով «անհաւասարելի մեներգիչ», վեր առնելով անոր ձայնի եւ մեկնաբանական ձիրքերը:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Զարմահալի Հայ Ուսումնասիրաց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 30-ին, երգահանդէս մը տուած է Նժդեհ Մարտիրոսեան: Յայտագիրը բաղկացած է առաւելաբար աշուղական երգերէ, որոնք մեկնաբանուած են նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ: Երեկոյթին խօսք առնելով Սամուէլ Խաչիկեան եւ Հովիկ Եգզարեան գրուատած են Նժդեհ Մարտիրոսեանի դերը հայ երգի տարածման մէջ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Նաւօն չկրցաւ հասկնալ, թէ այդքան ուշ կնոջ մը կերպարանքը որո՞ւնը կըլլար: Յետոյ, չգիտես ինչո՞ւ, Սոմայի ուշ ատեն փարչը ձեռքին, Պըղկան քարերը երթալու մասին մտածեց, թէեւ օր մըն ալ անդրադարձած չէր ատոր: Նոյնիսկ յիշեց, որ Սոման երբեմն յուզուած երեւոյթ կ՚ունենար ու կը մոռնար իրենց պաղ ջուր հրամցնել:

Յետոյ հեռուէն փետայիներու երկու սիլուէթներ անցան: Սոմայի մասին կը խօսէին: Այո՛, այո՛, որոշ լսեց Սոմայի անունը: Ինչպէս մարդիկ յետոյ միայն կ՚ըմբռնեն լսուած ու անցած խօսքի մը ծանրակշռութիւնը, այնպէս ալ Նաւօն կարծես իր շուրջի գաղտնիքի մթութիւնը զգաց: Այդ գիշեր Սաքոյին կարծես բան մը պատահած էր. յետոյ ի՞նչ սիլուէթներ էին, որ իրարու մօտ կուգային ու իրարմէ կը հեռանային:

Այդ բոլորը հատ հատ ինկող տերեւներու պէս Նաւոյի մտքին մէջ ինկան: Անոր մէջ սկսաւ շարժիլ տերեւներու աղմուկ մը: Նաւօ այդ լռութեան մէջ կարծես աղմուկն էր, որ կ՚ուզէր զգալ այնպէս, ինչպէս լռութիւնը կը զգար ջրազաց քարի ու չախչախի աղմուկին մէջ:

Նաւօն տեսաւ ուշ ատեն Սոմայի ջուրի երթալը եւ սակայն Սոման այլեւս չվերադարձաւ: Սոման փարչը ձեռքին վերի ապառաժներէն չէր կրնար իջնալ: Նաւօն կռնակը ծռեց ու եռեւ նայեցաւ: Նուրխանի վրանին ճրագը տակաւին կը վառէր: Ոտքերուն ուժ տալով՝ ելաւ իր տեղէն, կ՚ուզէր Նուրխանին ձայն մը տալ ու ըսել, որ Սոմայի Պըղկան քարերէն վերադառնալը տեսած չէր: Բան մը չէ՞ր պատահած:

Երբ մօտեցաւ վրանին, լսեց խօսակցութիւն մը, որ դադրեցաւ յանկարծ: Նուրխանը մինակ չէր:

– Աղջի Նուրխան:
– Ի՞նչ կայ, Նաւօ:
– Էդ Սոման Պըղկան քարերէն եկա՞ւ:
– Եկած է, Նաւօ, եկած է:
– Դէ լաւ, լաւ, – ըսաւ Նաւօն ու հեռացաւ:

Կարծես սխալ բան մը ըրած էր վրանին մօտ երթալով: Վրանին տակ տեսած էր Սոմայի կերպարանքը: «Բա, ճրագը ինչո՞ւ չէին մարեր. ի՞նչ կը խօսէին էսքան ուշ ատեն»: Նաւոյի գլխին շատ բան չէր պառկեր:

Երբ Նաւօն հեռացաւ, Նուրխանի ու Սոմայի փսփսուքը նորէն սկսաւ: Սոման վախէն կը դողար ու հովի մը պէս յուզուած ինքզինք հազիւ Նուրխանին վրանէն ներս ձգած էր: Պըղկան քարերուն մօտ դրած ջուրին փարչը վերցուցած էին: Ջկար, չգտաւ: Մէկը հետապնդած էր գիրենք ու տարած փարչը: Յետոյ Մարգարը, Մարգարը... Այդ գիշեր անոր թեւերուն մէջ այնքա՜ն թոյլ եւ անօգնական զգաց: Սոման վախցած էր անոր անհասկնալի լռութենէն: Ան թէեւ լուռ էր առհասարակ, եւ սակայն անոր այդ գիշերուան լռութիւնը նման էր անտառի մը մութ խորութեան, ուր վայրի կենդանիներու սարսափը կայ:

Սոման սուրբի քարին ուխտի գնացող հաւատաւորի մը պէս կապուած էր Մարգարի շարժումներուն, անոր ուժին ու անհասկնալի խորհրդաւորութեան: Այդ բոլորը Սոմայի սիրտը հաճելի երկիւղով մը լեցուցած էին: Անծանօթ ուժի մը առջեւ պարտուած զգալու կանացի հաճոյքն էր այդ:

Սոման յաճախ գիշերները Պըղկան քարերուն մօտ կը սպասէր նոյն հաճելի երկիւղով ու, երբ կը տեսնէր Մարգարի ապառաժներէն վար իջնելը, մարմինը կ՚ըսես հովէն շարժուող ուռենիի մը ըղձային թափանցկոտութիւնը կը ստանար: Սոմայի համար Մարգարը Հայոց աշխարհի խորհուրդներով ներշնչուած փետային էր, այնպէս ինչպէս հին վանքերու եկեղեցականները երկինքէն կը ներշնչուէին:

(Շար. 302)

Տիկին Յակոբ Տէր – Թոմայեան, Այրի Տիկին Նուարդ Տէր – Թոմայեան եւ զաւակը՝ Մարի Սարա Տէր – Թոմայեան, Տէր – Թոմայեան, Թօփալեան, Պասապեան, Մանխեան, Փէհլիվանեան, Սաե – փանեան, Ղազարոսեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, մօրեղբօր, քեռայրին, սանին, կնքահօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ – ԹՈՄԱՅԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 20–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, 23 Ապրիլ ժամը 9–ին Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, 6 Ավրընիւ Պուոկէն եւ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանա – տունը ամփոփուելու համար ընտանե – կան դամբարանը:

Ըստ ողբացեալին փափաքին ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԻՐԻՊԷԼ, ԼԻՈՆ.–

Այրի Տիկին Աստղիկ Ճէլոյեան եւ զաւակը՝ Րաֆֆի, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Ճէլոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մխցեան եւ զաւակները, եւ ընտանեկան պարագաները, կը ծանուցանեն թէ՝ Կիրակի, Ապրիլ 26–ին հոգե – հանգստեան պաշտօն կը կատարուի Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ող – բացեալ ամուսնոյն, հօր, զաւկին, փե – սային եւ եղբօր՝

ԺԱՔԻ ՃԷԼՈՅԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

× Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պօղոսեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Պօյաճեան (Տէսին), իրենց հանգուցեալ ծնողաց՝ Յովհաննէս ու Հայկուհի Պօյաճեանի եւ Գրիգոր ու Նարկիզ Քէօլէեանի մահուան տարելիցներուն առթիւ՝ 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, 24 ԱՊՐԻԼ.–

Ժամը 14.30–ին՝ Փարիզի Ս. Յովհան – նէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի բազմաձայն Հանդիսաւոր Հոգեհանգստեան Պատարագ:

Կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթ. Պատ. Եւրոպայի Հայոց

Ժամը 16–ին՝ Ոգեկոչման պատշաճ արարողութիւն՝ մեր նահատակներուն յիշատակը յաւերժացնող կառուցանելի Կոթողին, Քաղաքապետութեան կողմէ ընտրուած վայրը՝ Ֆրանքլին Ռուզ – վէլթ եւ Այգրնհաուր Պողոտաներու անկիւնը՝ Կոան Փալէ–ի առընթեր եղող պարտէզին մէջ:

Ժամը 20.30–ին՝ ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ԵՐԵ – ԿՈՅԹ՝ Կավոյի սրահը, 45, ռիւ Լա Պօէսի, Փարիզ 8–րդ:

Խօսք կ'առնեն՝ ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՆՊԱՇԵԱՆ, ԱՐՏԱԽԱԶԴ ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ եւ Մէթր ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆ:

Յայտագրին կը մասնակցին՝ Թորոս Սպիտանեան եւ Ռազմիկ Աբրահամեան (Արտասանութիւն), Օր. Երիցեան (Երգ):

———×———

ՎԱԼԱՆՍ

Այս Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10.30ին Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Ս. Գր. Լ. Եկեղեցին: Կէսօրէ վերջ, ժամը 14.30ին՝ արինատուութիւն Սալ տը Ֆէթ–ի մէջ:

Ժամը 18.30–ին, Թափօր՝ դէպի Մեռեալներու Յուշարձանը: Հաւաքուիլ՝ Մէզօն տը Թուրիզմ:

Երեկոյեան ժամը 21–ին, Ոգեկոչման Հանդիսութիւն՝ Սալ տը Ֆէթի մէջ:

Կը խօսի՝ Նորվան Վրդ. Զաքարեան: Ֆրանսերէն՝ Անրի Սիրանեան:

Ն Ի Ս

Հովանաւորութեամբ Նիսի եւ Շրջ.ի կրօն. Ընկ. Վարչութեան եւ նախաձեռ – նութեամբ՝ Հայ Մշակութային Ակումբի:

Ուրբաթ, Ապրիլ 24, ժամը 11–ին՝ ծաղ – կեպսակներու զետեղում Մեռեալներու Յուշարձանին:

Կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 10–ին, Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Ս. Աստուա – ծածին Եկեղեցին: Նոյն օրը, ժամը 15ին, փլացա Պանդոկի սրահը՝ Յուշատօն Պատուոյ Նախագահութեամբ՝ Երեսփո – խան – Քաղաքապետ՝ ԺԱՔ ՄԷՏԸՍԷՆԻ եւ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆԻ:

Կը ԽՕՍԻՆ՝

Dr. YVES TERNON

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական Պատշաճ Յայտագիր

———×———

Լ Ի Ո Ն

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը ծա – նուցանէ թէ Ապրիլ 24, Ուրբաթ, ժամը 10–ին Հանդիսաւոր Պատարագ կը մա – տուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ:

Յաւարտ Պատարագի Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարուի՝ նահատակներուն յիշատակին:

———×———

ՄԵԾ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

Պէլքուռ Հրապարակին վրայ, ժամը 16ին

Պատուոյ Նախագահութեամբ՝

ՖՐԱՆՍԻՍՔ ԳՕԼՈՆ–Ի

Ծերակուտական եւ Քաղաքապետ Լիոնի

ՇԱՌԼ ԷՌՆԻԻ–Ի

Երեսփոխան և Քաղաքապետ Վիլէօրպանի

Խօսք կ'առնեն՝

ՇԱՌԼ ԷՌՆԻԻ, ՄԻՇԷԼ ՆՈՒԱՌ,

ՀԱՅ ԴԱՏԻ Յանձ. ներկայացուցիչ մը:

ՏՕՂԱՆՑՔ եւ Յուշագրի յանձնում Նահանգապետարան և Թրք. Հիւպատոսարան

A LA DEMANDE GENERALE
Pour la troisième fois à Paris
LA CROIX ROUGE ARMENIENNE
Présente:

« ՄԽԻԹԱՐ ՍՊԱՐԱՊԵՏ »
L'Etoile de l'Espoir
Film parlant français
DIMANCHE, 10 MAI, A 16 H.
Cinéma COSMOS
76, Rue de Rennes, 75006 Paris
Métro: St. Placide
Assurez vos billets chez:
— Ets. BAKERDJIAN:
35, Rue de Trévise - Paris 9e
— Librairie PALOUYAN:
9, Rue de Trévise, Paris 9e
— U.C.F.A.F - J.A.F.:
6, Cité Wauxhall, Paris 10e
Réservation par téléphone:
— NAVASSARTIAN: 985. 36. 53
— SAGHATELIAN: 854. 35. 74

TERMINAL S. A.
MEUBLES, MATERIEL, FOURNITURES
DE BUREAU ET INFORMATIQUE
Paris 15ème
RECHERCHE
COMPTABLE
Salaire annuel brut
minimum 60.000 ou + selon capacités et expériences
ADRESSER C.V.
AMYOT
Auditeurs et Conseils
Réf.: TH
6, Rue Amyot, 75005 - PARIS

MARSEILLE

CHAMPIONNAT DE FOOTBALL
Promotion d'Honneur A
HOMENETMEN — ARDZIV
contre
VITROLLES
Dimanche, 26 Avril, à 15 h.
Stade Sénafrica

POUR LE JOUR COMMEMORATIF DU GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN
TOUS LES ARMENIENS DOIVENT MANIFESTER LEUR SOLIDARITE A

MAX HRAIR KILNDJIAN

LE JEUDI, 23 AVRIL
LE COMITE DE SOUTIEN A MAX HRAIR KILNDJIAN
Organise

Ø A 18 HEURES:
Un grand rassemblement de soutien devant les grilles de la prison des Baumettes de Marseille.
Les participants, en silence, et par leur seule présence, manifesteront leur solidarité à leur compatriote emprisonné.

Ø A PARTIR DE 20 HEURES:
Une veillée devant le monument dédié aux 1.500.000 victimes du génocide perpétré sur l'ordre du gouvernement turc de 1915 (Eglise Arménienne du Prado).
Au cours de cette veillée, les noms et biographies des 700 intellectuels victimes des sanglantes persécutions à partir du 24 Avril 1915, seront rappelés par une lecture à laquelle seront conviés tous les participants.
A raison d'un nom toutes les minutes, la veillée s'achèvera au lever du soleil.

COMITE DE SOUTIEN A MAX HRAIR KILNDJIAN
68, Rue Sainte — 13001 Marseille

U.G.A.B. JEUNES - OUVERTURES

Semaine de la Renaissance Arménienne

au Centre Culturel Alex Manoogian — 118, Rue de Courcelles, Paris 17ème

Mercredi, 22 Avril, à 20h.30:
Ø Vernissage de l'Exposition « ARMENIE PORTES OUVERTES ».
Sous la Présidence de CARZOU
Membre de l'Institut

Jeudi, 23 Avril, à 20h.30:
Ø « L'ESPRIT ILLUMINE LES TENEBRES ».
Spectacle Son et Lumière

Samedi, 25 Avril, à 20h.30:
Ø « KOMITAS » par la Chorale Sipan - Komitas; avec conférence de:
M. LUC - ANDRE MARCEL

Dimanche, 26 Avril, à 18 h.:
Ø « VERS L'ARMENIE » Montage Audio - Visuel.

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ՀԱՅԵՐ,

Թուրքիոյ կողմէ կատարուած Հայաս – պանութեան 66–րդ տարեդարձի Ոգեկոչ – ման առթիւ, պահանջելու համար 20–րդ դարու Առաջին Ցեղասպանութեան (2 միլիոն Հայ զոհեր) ճանաչումն ու դա – տապարտութիւնը Միջազգային Ատեանի առջեւ, կը հրաւիրենք ձեզ, խուռներամ ներկայ գտնուիլ՝ 24 Ապրիլին Անծանօթ Զինուորի բոցի արծարծման արծարծման արարողութեան, զինուորական նուագի մասնակցութեամբ:

Օրուան յարգանքի իմաստն ու Բոցի Կոմիտէի կանոնագրութիւնը, բայց մա – նաւանդ՝ այս արարողութեան՝ իր ար – ժանաւորութեամբ հանրային կարծիքին վրայ փափաքուած ԴՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒ – ԹԻՒՆԸ գործելու հրամայականը, մեզ կը հարկադրեն կոչ ընել մեր ազգակիցնե – րու զգօնութեան: Լոզունգ եւ պաստառ բացարձակապէս արգիլուած են:

Slogans et banderoles strictement interdits

Ժամադրավայր.– 24 Ապրիլ, ժամը 17.45–ին, Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի Թէռ – Փլէնը:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ
ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

DISQUES VOGUE
No. 434001

LA MESSE - ORATORIO en FA MINEUR
d'ARA BARTEVIAN

A LA MEMOIRE DES VICTIMES DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Enregistrement intégral en 20 Parties — réalisé par RADIO FRANCE
150 Exécutants
Avec le concours de:
○ LYNE DOURIAN (Mezzo de l'Opéra) ○ MERY GASPARIAN (Soprano)
○ MIHRAN ELMAYAN (Ténor)
ORCHESTRE SYMPHONIQUE et LA CHORALE ARMENIENNE DE PARIS
Sous la direction de l'Auteur
DEUX DISQUES STEREO en Album Artistique
durée 1 h. 40 m.
Prix 80 F. Envoi contre remboursement. Port en sus 9 F.
En vente chez l'Auteur; 14, Rue Petit Paris
Tél.: 208. 99. 22

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մա – տուռին մէջ Պատարագ կը մատուցուի Շաբաթ, Ապրիլ 25, ժամը 10.30–ին:

Կը պատարագէ՝ Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան:

Կը հրաւիրուին բարեպաշտ հաւատացեալները եւ Հանգստեան Տան բնակիչ – ներու ընտանեկան պարագաները:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒՆ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի Վարչութիւ – նը եւ Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը կը հրաւիրէ տարեցները, ներկայ ըլլալու թէյասեղանի մը, որ տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Ապրիլ 23, կէսօրէ ետք ժամը 14.30–ին, Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ.–

9, Rue de Madrid — Alfortville

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
23
JEUDI
23 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տur. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տur. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.892

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.892

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

—o—

ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Շիրաք կը շարունակէ նոյն համոզումով իր վստահութիւնը յայտնել թէ ներկայ պիտի ըլլայ Բ. շրջանին, այլ խօսքով իր կրկնուող լոզունգն է՝ պարտութեան մատնել Միթերանը Ա. շրջանէն իսկ: Ասիկա Թոյլ կուտայ Փարիզի քաղաքապետին, որ իր դիրքը չճշդէ Բ. շրջանին համար, Միթերանի եւ Ժիսքարի միջեւ: Մաթէնի տուած իր տեսակցութեան մէջ սակայն (Ապրիլ 22) կը դատապարտէ Միթերանը, հաստատելով հանդերձ թէ կ՚ուզէ ընդլայնել իր մեծամասնութիւնը: Շիրաքի համար Միթերանի քաղաքական զինակցութիւնները զինք պիտի տանին համայնավար կուսակցութիւնը իշխանութեան բերելու ինչ որ խոտոր կը համեմատի Ֆրանսայի շահերուն հետ: Ուրեմն Շիրաքի վրան է ներկայ ըլլալ Բ. շրջանին իսկ եթէ չյաջողի, Ա. շրջանէն հարկ եղածին չափ ձայն ժողվէ, որպէսզի ստիպէ Ժիսքարը բանակցելու: Յիշենք թէ Փարիզի քաղաքապետը կոչի մը մէջ «իր հայ բարեկամներուն» կը ջատագովէ Ֆրանսահայերու հայրենասիրութիւնը երբ Ֆրանսայի ազատութիւնները վտանգուած էին, կը յիշէ թէ 1979 Յունիսին, ի ներկայութեան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի կը յայտարարէր հրապարակաւ թէ Փարիզ՝ հայ գաղութին տրամադրութեան տակ կը դնէր յարմար վայր մը, բարձրացնելու համար յուշարձան մը իր նահատակներուն համար:

Լիլի մէջ Միթերան գլխաւորաբար իր մտահոգութիւնը կը յայտնէր ձախի ձայներու ցրւումին մասին: Արդարեւ ձախ հակումի զանազան թեկնածուներու ներկայութիւնը չի նպաստեր Միթերանի եթէ նոյնիսկ այդ ձայները Բ. շրջանին կեդրոնանային իր վրայ: Այս տեսակէտին դէմ, «փոքրերը» պաշտպանելու համար իրենց դիրքը, կը պնդեն ժողովրդավարութեան վրայ:

Ժիսքար տ՚Էսթէն Երեքշաբթի իրիկուն վերջին պահուն կը մերժէր մասնակցիլ Լիւքսանպուրկի Ձայնասփիւռին (Էր. Թէ. Էլ.) «Կռան Ժիւրի» յայտագրին առարկելով թէ ժամանակացոյցը շատ ծանրաբեռնուած է, բայց տարբեր մեկնութիւններ կը տրուին, որքան ալ ձայնասփիւռի կայանին տնօրէնութիւնը չուզէ տուն տալ «ըսի – ըսաւ»ներու: Հաստատ է սակայն թէ Ժիսքարի բացակայութեան մէջ, դեր խաղացած են առկախ եւ վիճելի հարցեր, մէկ կողմէ Ֆրանսայի եւ Լիւքսանպուրկի միջեւ, միւս կողմէ՝ Էր. Թէ. Էլ.ի եւ Էլիզէի:

Ամէն պարագայի մէջ, Ժիսքար կը շարունակէ իր ընտրապայքարը բանաձեւ ընտրելով իրեն համար՝ «յոյսի թեկնածու» ըլլալը: Որեւէ ինքնաքննադատութիւն չըներ եւ 5 միլիոն տպաքանակով կը տարածէ ընտրապայքարի իր թերթը «Ֆրանսան – վաղը»:

Մառշէ չեշտեց թէ պէտք է պահպանել եւ աճեցնել ազատութիւնները բայց նաեւ ապահովել աշխատանքի, կրթութեան, մշակոյթի եւ որոշումներու մասնակցելու իրաւունքը:

Անդին կան ուրեմն նաեւ վեց փոքրերը, որոնք մասնաւոր նորութիւն մը չեն բերեր եւ որոնցմէ 3 – 4 առնուազն պիտի ծառայեն միայն ձախի ձայները ցրուելու ինչպէս միւս երկուքն ալ՝ աջի:

ԷՋ ՄԸ՝ «ՄՈՆՏ»ԻՆ ՄԷՋ

—o—

Վճարովի էջ մը լոյս տեսած է «Մոնտ»ի Ապրիլ 22ի թիւին մէջ (4րդ էջ), Մաքս – Հրայր Գիլինճեանի պաշտպան յանձնախումբին կողմէ՝ «ցեղասպանութենէն՝ բանտ» խորագրով, եւ որու վրայ գրուած է. –

«1915՝ 20–ՐԴ ԴԱՐՈՒ Ա. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ...

«1981՝ ՀԱՅ ՄԸ ՄԱՔՍ – ՀՐԱՅՐ ԳԻԼԻՆՃԵԱՆ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒԱԾ ՊՕՄԷԹԻ ԲԱՆՏԸ»

Թերեւս այնքան ալ «յաջող» չըլլայ այս զուգահեռը, բայց եւ այնպէս ձեռնարկը, անկասկած, գնահատելի է: Ի ցիւ թէ նման ձեռնարկներ կատարուած ըլլային, տարիներէ ի վեր, աշխարհի մեծագոյն օրաթերթերուն մէջ, Ապրիլ 24–ին եւ ոչ թէ միայն հայ երիտասարդի մը բանտ ըլլալուն առթիւ:

×

Էջին վարի մասը կը յիշուի թէ «այս ծանուցումը վճարուած է Սփիւռքի հայ գաղութներու ամբողջութեան կողմէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կացութիւնը օրէ օր կը ծանրանայ եւ խարայէլեան ռմբակոծումներն ալ հարաւ – Լիբանանի վրայ չեն դադրիր: Սիտոն (Սայտա) թէ նաւահանգիստը թէ քաղաքը շատ ծանր վնասներ կրած են, ու 48 ժամուան մէջ 39 մեռեալ եւ 135 վիրաւոր կար: Հրադունդեր ալ ինկած են Պէյրութի օդակայանին վրայ, որ փակ է եւ 3 պօյինկ օդանաւեր գիշերով Թուիչք առած են, մարած լոյսերով որպէսզի ռումբերու թիրախ չըլլան:

ԺՈՒԱՆԵԼԻ մէջ կազի պայթում մը բաւական կարեւոր տարողութեամբ աղէտ մը պատճառած է քանի Իոնի նահանգի այս քաղաքին կեդրոնին իսկ 3 շէնքեր քարուքանդ եղած են եւ 2 մեռեալ կայ ու 5 վիրաւոր:

ՓԱԼԷՌՄԱՅԻ մէջ բացուած է Իտալիոյ ընկերվարականներուն համագումարը, որու ներկայ կ՚ըլլան նաեւ Էնրիքօ Պէռլինկուէր եւ Դեմօ – Քրիսթիանի ընդհ. քարտուղարը, ինչ որ ցոյց կուտայ կուսակցութեան առած կարեւորութիւնը:

ԻՐԱՆԻ Ներքին նախարարին համաձայն մէկուկէս միլիոն աֆղան գաղթական կայ Իրանի մէջ, այսինքն նոյնքան որքան Փաքիստանի մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱ սկսած է քննադատել «Լեհաստանի նախկին ղեկավարները, զորս պատասխանատու կը նկատէ ներկայ տագնապին: Պրաւդա–ի համար, առանց Խորհ. Միութեան, դժուար է նախատեսել այսօր լեհ տնտեսութեան բնականոն ընթացքը:

«ՄԻՋԱՆ» պարսկական ազատական օրաթերթը լոյս պէտք է տեսնէ կրկին այս օրերս, ըստ իր տնօրէնին, որ Ապրիլ 20–ին, բանտէն ելած է եւ այս յայտարարութիւնը ըրած այդ առթիւ: Տնօրէնը՝ Սատր 13 օրէ բանտ էր, այն ամբաստանութեամբ թէ երկու խմբագրական լոյս ընծայած է որոնք իմամին ուղեգիծէն կը շեղէին:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ միացած ընկերվարական կուսակցութիւնը հրաժարած է ազատ արձակելէ եօթը օտարահպատակներ, զորս կը պահէ Յունուար 31–էն ի վեր: Պիտի չարձակէ (3 Լիբանանցի, երեք Հնդիկ եւ մէկ Անգլիացի) ցորչափ Իրաքի կառավարութիւնը իր պահանջքներուն ընթացք չտայ:

MESSAGE

N.D.L.R.- Nous publions ci-dessous le message, que nous avons reçu du Secrétariat National du P.S., et dans lequel François Mitterrand expose sa position et celle de son parti, en ce qui concerne les problèmes spécifiques à la Communauté arménienne de France.

Je connais l'attachement de la Communauté arménienne pour la France que vos pères ou que vous-mêmes enfants avez choisie alors que votre peuple était, dans son pays, victime d'une sanglante répression.

Le peuple arménien ne doit pas être oublié par l'histoire. Issu d'une très ancienne civilisation qui a largement imprégné l'Europe, il a droit à son passé.

C'est pourquoi les Socialistes se souviennent du génocide des Arméniens en 1915. A Marseille, un monument qu'a fait dresser Gaston DEFFERRE commémore ce drame qui ne doit être effacé ni de nos mémoires ni de nos livres d'histoire.

La Communauté internationale doit également le reconnaître.

Je sais les difficultés rencontrées par les représentants de votre Communauté pour faire admettre dans le texte sur la condamnation du génocide, élaboré par la Commission Internationale des Droits de l'Homme des Nations - Unies, la référence au génocide des Arméniens.

Reconnaître au peuple arménien, au niveau international, le droit à son histoire est un préalable essentiel à la reconnaissance du fait national arménien.

C'est pourquoi, Président de la République, je donnerai à nos représentants aux Nations-Unies des instructions afin que, dans tous les textes et résolutions relatifs aux droits de l'Homme et des minorités, la vérité historique sur le génocide des Arméniens ne soit plus cachée.

Je m'attacherai également à ce que la Communauté arménienne française dispose des moyens d'affirmer son originalité.

Afin d'en assurer la sauvegarde et d'en permettre le rayonnement, votre langue et votre culture seront présentes à l'école dans les quartiers où votre Communauté est implantée.

Nos universités devront faire la place qui lui revient à l'enseignement de l'histoire et de la culture arméniennes. Vos associations disposeront des moyens et des droits nécessaires à l'expression de votre dynamisme.

La France est riche de la diversité de ses communautés culturelles. La Communauté Arménienne fait partie de la richesse de la France. C'est pourquoi elle doit pouvoir pleinement exprimer son identité. J'y veillerai.

François MITTERRAND

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 17 – 20)

ԱՐԱՐԱՏ – ՊԱԽՏԱԿՈՐ ԽԱՂԸ (*)

Ոտնագնդակի Խորհրդային 44–րդ ախոյենութեան 5–րդ հանգրուանին, «Արարատ» իր դաշտին վրայ 1–ի դէմ 3 կէտով յաղթեց Տաշքենդի «Պախտակոր»ի: Երկու խումբերը նախորդ չորս խաղերուն 3–ական կէտ շահած էին, հետեւաբար հանդիպումը մեծ նշանակութիւն ունէր երկու կողմերուն համար: Խաղի առաջին վայրկեաններէն «Արարատ»ի տղաքը յարձակողականի անցած են եւ իրենց աշխուժութիւնը պահպանած մինչեւ վերջ: 17–րդ վայրկեանին Անդրանիկ Խաչատուրեանէն ստացած գնդակը Բարկէն Մելիքեան փոխանցած է Խորէն Յովհաննիսեանի, որ նշանակած է կոլ մը: Երկրորդ կիսախաղին Ռոմիկ Վարդազարեան նշանակած է երկրորդ կոլը, 52–րդ վայրկեանին, որմէ տասը վայրկեան ետք Համլետ Մխիթարեան ամրապնդած է «Արարատ»ի յաղթանակը՝ իր կարգին կոլ մը նշանակելով: Տաշքենդցիները կրցած են կոլ մը նշանակել, օգտուելով «Արարատ»ի պաշտպաններու մէկ սխալէն: «Արարատ»ի բերդապահը այդ խաղին եղած է Ալեոշա Անտոնեան: «Արարատ»ի յաջորդ հանդիպումը տեղի կ՚ունենայ Ապրիլ 23–ին, Երեւանի մէջ, Ալմա Աթայի «Կայրաթ»ի հետ:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Ապրիլ 22–ի թիւով:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՐԳԻՉԸ

Մոսկուայի «Խուդոժեստվեննայա Լիտերատուրա» («Գեղարուեստական Գրականութիւն») հրատարակչականը ռուսերէն լոյս ընծայած է Լէոնիդ Հուրունցի ընտիր վէպերու, վիպակներու եւ պատմուածքներու հատորը: Արձակագիրին երկերը նուիրուած են իր ծննդավայրին՝ լեռնային Ղարաբաղին: Հեղինակին գործերը հրատարակուած են Խորհ. Միութեան մէջ, Ճափոն, Պուլկարիա եւ այլ երկիրներ, աւելի քան մէկ միլիոն ընդհանուր տպաքանակով:

×

ԲԵՆՈՒՐ ՓԱՇԱՅԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՇՈՒԷՏԻ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Երեւանցի մարզիկ Բենուր Փաշայեան ախոյեանի ոսկէ մետալով վերադարձած է Կէօթպորկ (Շուէտ) տեղի ունեցած դասական ըմբշամարտի Եւրոպայի ախոյենութեան մրցաշարքէն: Ըմբշամարտիկին մարզիչն է Ալբեր Մնացականեան, որուն ձեռքին տակ Բենուր Փաշայեան 8 տարի է ի վեր յաջողութենէ յաջողութիւն կ՚անցնի: Սկիզբը զբաղած է ծանրաբարձութեամբ, ապա նուիրուած է ըմբշամարտի:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐՈՂՆԵՐ

ՋՕՀՐԱՊԸ

Գրեց՝ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

(Բ. և վերջին Մաս)

Իր պատմութեան պէս՝ կարճ է խօսքն ալ. խիտ ունոծ: Քանի մը խօսք ու արդէն կեանքը հրապարակ կը դրուի. քանի մը գիծ՝ դէմքը կը պատկերանայ եւ քանի մը երանգ, ակնարկ, հարուած արտերուն վրայ, պրպտում՝ կեանքէ մը եւ սրտէ մը ներս, եւ ահա ողբերգութիւնը, կարօտը, սէրը, տագնապը եւ կործանումը:

Եւ այս բոլորին վրայ, յանկարծ, անակնկալով, անխուժօրէն ըսուած, կօշիկ մը հագնելո՛ւ պէս, խորհրդածութիւն մը, որ հոգեբանական, մարդկային ճըշմարտութիւն մըն է շատ յաճախ եւ որ կը լուսաւորէ ամբողջ էջը: Այս խորհրդածութիւնը, սակայն, ոչ փիլիսոփայի մը մտայլ շուքը կը բերէ մեզի, ոչ ալ հոգեբանի մը ցամաք հաստատումը. այլ՝ արուեստագէտի մը ալիքը խռովայոյզ, գեղեցկագէտի մը հոգեցոլքը՝ որ կեանքէն, փորձառութենէն, դիտողութենէն բխած՝ ինքնաբեր բանաձեւում մը ունի միշտ: Մեծ, խորունկ դիտող մըն է Ջօհրապ, որ չի հնարեր, այլ կը հաստատէ միայն, տեսակ մը ճակատագրականութիւն դընելով իր հաստատումին մէջ, ահա թէ ինչո՛ւ իր բանաձեւումները յաւիտենականին դրոշմը կը կրեն:

Դիտող, խորագէտ արուեստագէտի գեբազանց այս խառնուածքին ի նպաստ յիշե՞նք նաեւ իր տուած դիմաստուերնեը: Առանց մտայլ քննադատութեան, բայց վրձինի քանի մը հարուածներով, աւելի խոր ու ճշմարիտ, քան ծանրաշուք քննադատութիւն մը. թեթեւ, սստոստուն, բայց խորքին մէջ պայծառ ու վերջնական քանդակներ, որոնք կենդանի ստեղծագործութիւններ են, ըլլալով հանդերձ անձն ու գործը ներկայացուած հեղինակներուն:

Նոյն աչքով մօտեցած է Ջօհրապ կեանքին ու մարդերուն հոգեբանութեան, բուժելու թաքուն բաղձանքով մը, նոյնիսկ բարոյական մտահոգութիւններով: Անիկա մատնանշեց, նշտրակեց եւ երբեմն ալ արիւնեց, բայց միշտ զգոյշ ու սրտագին գուրգուրանքով մը. երբեք կացին չգործածեց, ոչ իսկ դանակ բռնեց, գոհացաւ նշտրակով, յաճախ ձեռքին մէջ պահած, չխրտչեցնելու համար հիւանդը, որ մարդն է, ընտանիքն ու ընկերութիւնը, այլ մանաւանդ կինը: Ու ձաղկեց մարդկային կեղծիքը, բայց այնքան համով ու հոգեբանական ճարտարութեամբ, որ ոչ ոք սրտնեղեցաւ, ոչ ոք հայհոյեց իրեն ու լռութեան մէջ համակերպեցաւ, կարմրելով իսկ:

Իր գրութեան այս հոծ, հարուստ ու լաւապէս լաստակերտուած կառոյցն է՝ որ մեզի հոգեկան հաճոյք կը պատճառէ եւ կը դառնայ հայ գրականութեան մեծաշուք կոթողը:

Ու իր ոճը. բազմակողմանի եւ գունեղ, իրեն, մարդո՛ւն նման. կոկիկ, կտրուկ, արագ, պոլսեվարի երբեմն. հաճելի ու համով իր անփութութեամբը, թուրքերէնի իր ձեւերուն, նոյնիսկ թափթփածութեանը մէջ: Առանց խաղի, առանց մեծ թռիչքներու, բայց, անոյշ ու հմայիչ: Իրեն պէս համակրելի, կլոր ոճ մը, ինչպէս կ՚ըսէր օր մը Զրաքեան. պարզ ու յստակ, պատկերաւոր եւ տպաւորիչ, ողջ բառերով, կեանքէն փրցուած փըրէզներով, սրտէն անցած ու մտածումին մէջ թրծուած: Կամ իր խօսքին պէս, որ ոչ շատ պերճ էր, ոչ ալ շատ հարուստ, շլացնելու աստիճան, բայց պարզ ու խելացի, լաւ կառոյցով ու միշտ անակնկալներով:

Իր խառնուածքին պէս, միշտ նոր. երիտասարդ, հաճելի եւ ինքզինք փնտռել տուող:

Իր խառնուա՞ծքը. — Հակասութիւններու մարդը եղաւ ան, այսինքն՝ ներդաշնակութիւնը հակասութիւններու, եթէ կարելի է ըսել: Նման ճարտարապետական ճիշդ այն կառոյցներուն, որոնք բազմաթիւ պատկերներու, զիրար հակասող դէմքերու եւ տէքորներու միախառնումով ընդհանուր գեղեցկութիւն կը ցայտեն:

Իրաւաբանութիւն ըրաւ, թէեւ երկրաչափի վկայականով աւարտեց իր դըպրոցը. իսկ իր կեանքին ու գրականութեան մէջ չդրաւ ոչ փաստաբանի երկաբաբան տրամաբանութիւնը եւ փետանթիզմը, ոչ ալ երկրաչափի մը ցամաք հաշիւն ու չափուձեւը:

Շատ չահեցաւ ու շատ ծախսեց. իր տեղ ուրիշ մը հարստութիւն պիտի դիզէր, ինք պարտքեր դիզեց, առանց պարտապահանջներու եւ սնանկութեան ըսպառնալիքին, որովհետեւ — կ՚ըսեն — մարդոց համար հաճելի էր առնելիք ունենալ Ջօհրապի վրայ:

Խօսեցաւ բարոյականի վրայ. դատեց, քննադատեց, ժխտեց ընդհանուրէն հասկցուած բարոյականը, ինքն ալ վեր մընալով այդ բարոյականէն: Ապրեցաւ իր ուզածին պէս, նոյնիսկ իր գրածին պէս, բայց առանց դայթակղութիւն յարուցանելու: Դատեցին եւ քննադատեցին անշուշտ զինքն ալ, բայց չուտով, հաճութեամբ ներեցին իրեն ու փնտռեցին զինք. եւ ինք հասաւ ամէնքին, առանց սակայն մէկ տեղ երկար մնալու: Անփառ կաբէն եղաւ ան պոլսեցիին, որ իր մեղադրանքն իսկ մեծարանքով ըրաւ անոր հանդէպ:

Շատ սիրեց եւ շատ դատեց կիները, բայց չեղաւ դատաւոր. սիրուեցաւ անոնցմէ, թէեւ իր գրականութեամբ յուսախաբութիւններ պատմեց աւելի: Իր երիտասարդութեանը չափահաս եղաւ ան, եւ չափահասութեանը՝ զարմանալիօրէն երիտասարդ. չտեսաւ, չճանչցաւ ծերութիւնը, եղերական պայմաններու հետեւանքով, բայց նաեւ թերեւս անոր համար, որ ճակատագիրը չուզեց կեանքէ զրկել զայն իր երիտասարդութեան, իր ուժերու լրումին մէջ. կեանքէ՝ զոր լեցուցած էր իր տաղանդին բազմազոյն ճառագայթներովը:

Առաջին դէմքը իբրեւ գրող, փաստաբան, երեսփոխան, հռետոր եւ չահող. բայց երբեք առաջին հարուստներէն, որովհետեւ չահեցաւ իբրեւ փաստաբան ու ծախսեց իբրեւ արուեստագէտ՝ այսինքն առանց հաշիւի:

Զայնով կանացի քիչ մը, խառնուածքով առնական, գերազանց մտաւորական մը եղաւ ան, որ վեր մնաց ամբոխէն, թէեւ կուսքը դարձաւ իր ժամանակի մըտաւորականութեան ու ... ամբոխին:

Երբ ողջ էր, չէր մտածեր մահուան վրայ, այնքան կը սիրէր կեանքին. այնպէս կը թուէր՝ թէ յաւիտենական էր ինք, կեանքին անբաժան մասը. ու հիմա որ մեռած է՝ կ՚իշխէ կեանքին իր եղերական վախճանէն ու անյայտ ու անշիրիմ գերեզմանէն: Միջազգային դէմք դարձաւ՝ հակառակ հայ ըլլալուն, ու իբրեւ հայ մարդ, իր կեանքովն ու գործովը փայլեցաւ աւելի շատ՝ օտար շրջանակներու մէջ: Եւ եթէ հայը սիրեց զայն, ուրիշներու կարգին թուրքն իսկ գնահատեց, թէեւ նախանձակոծ ատելութեամբ:

Ճիշդ է, նախարար չդարձուց զայն, գիտումով, բայց չկրցաւ չդարձնել դասախօս իր համալսարանին եւ երեսփոխան իր խորհրդարանին, որոնց ջահ մը պիտի պակսէր, առանց Ջօհրապի:

Չդարձաւ նախարար, բայց բան սորվեցուց, ուղեղիծ տուաւ մէկէ աւելի նախարարութիւններու, զարմանք պատճառելով բոլորին. իր ճառերը évènement-ներ եղան խորհրդարանին մէջ եւ միջազգային ընտրեալ այն ամբոխը՝ որ կը կոչուէր թուրք խորհրդարան, ականջ կարեցաւ, ամէն անգամ որ «Ջօհրապ էֆէնտի»ն խօսք առաւ, Օսմանեան կայսրութեան ճամբայ ցուցնելու համար: Կասկած չկայ, որ միջազգային պատուահանդէսի մը, կայսրութիւնը Ջօհրա՛պը միայն պիտի կրնար ներկայացնել արժանավայել կերպով:

Ու եղաւ ան նո՛յն կայսրութեան խորհրդարանին կուսքերէն, ինչպէս նաեւ մեծագոյն զոհերէն:

Ատեց զինք խորապէս թուրքը, որովհետեւ ամէնէն աւելի ա՛ն էր, որ հասկըցուցած էր անոր՝ թուրքին՝ թէ ի՛նչքան վար էր ան հայէն. բայց թուրքն իսկ իր ատելութեան մէջ, խոնարհեցաւ արժէքին առջեւ, ժպտեցաւ անոր եւ գնահատեց զայն:

Համալսարանի ուսանողութիւնն իսկ, որուն «Միջազգային Իրաւունք»ի դասը աւանդեց, ատեց զայն իր հիացումին մէջ: Կը պատմեն թէ ի՛նչպէս ուսանողներէն շատերը իրենց ատելութեան մէջ կը փչրուէին, երբ Ջօհրապ, մեծ վայելչութեամբ ներս կը մտնէր, հպարտ, իշխանի մը նման, կը նետուէր բեմ եւ իրմէն բխած լոյսին ու պերճ խօսքին ալիքով կը նուաճէր ատելավառ ուսանողութիւնը, որ մոռցած ամէն բան, կը ծափողջունէր պերճաբան դասախօսը, զայն համբուրելու իսկ բաղձանքով...

Ու երեւոյթը կը կրկնուէր օրերով եւ յաճախ նոյն դասաժամերուն:

Թուրքը՝ իբրեւ իշխանութիւն, իբրեւ խորհրդարան, իբրեւ ուսանողութիւն, այսպէս եղաւ միշտ ու, ի վերջոյ, երբ առիթը եկաւ, հանեց իր աչքին փուշը, ճզմելով զայն իր հիացումին ու նուաստութեան խառն զգացումին, շմորանքին մէջ:

Ազգային կեանքէն ներս, իշխանի մը կեանքը ունեցաւ. եղան, անշուշտ, նախանձորդներ, որոնք սակայն հիացան իր վրայ. եւ ան զարդն եղաւ անընդհատօրէն ազգային ժողովներուն եւ հաւաքոյթներուն: Եղաւ յարգուած բոլորէն. ահա թէ ինչո՛ւ անիկա վեր մնաց բոլորէն ու իր բանաձեւերը, իր խօսքերը հաշտութեան ձայնը դարձան:

Ապագա՞ն իր գրականութեան. բայց ինչո՞ւ այս հարցումը, երբ արդէն այդ ապագան կ՚ապրինք մենք ու ան երթալով կը մեծնայ:

Իր գործը ողջ է, իր անձնաւորութեան պէս. մեծ է իր գրականութիւնը, իբրեւ մէկ բեկորը իր մեծ էութեան. իբրեւ մէկը իր բազմաթիւ շնորհներէն:

Իր գրականութիւնը պիտի ապրի իր անձին հետ. անձին՝ որ վաղը, թերեւս, վէպերու մէջ պիտի անցնի, ու եթէ հիննայ իսկ իր գրականութիւնը, հետաքըրքրական պիտի մնայ ան, որովհետեւ իր անձը պիտի գտնենք անով:

Շատեր երբ կը մեռնին, իրենց գրականութեան փայլը միասին կը տանին. Ջօհարպի պարագան ճիշդ հակառակն է:

Պոլիսը, իր կիներովը, պիտի մնայ հետաքրքրական, հիմա՛ մանաւանդ, երբ հազիւ թէ կեանքի մէջ գտնենք այլեւս զանոնք իրենց պարահանդէսներովը, ազգային մթնոլորտովը եւ «Պէօյիւք Տէրէ»ներու, «Գատը Քէօյ»երու, «Օրթաքէօյ»երու հին այլ համով փառքերովը:

Ջօհրապի գրականութիւնը անհետացած այդ Պոլի՛սը ունի իր էջերուն մէ[ջ]

Պիտի փնտռենք զինքը իր լեզո[ւին] ողջ հոգեբանութեան, կեանքի ու կի[նե]րու հանդէպ իր փորձառութեանը, [...] ինքնատպութեանը, կարճ, կծող այլ[...] մով պատմութիւններուն, մեղքերու ա[...] քան անոյշ պատմումին եւ անոնց ա[...] քան համոզիչ ներումին, սփոփումին [...] բարոյական վճիռներուն համար:

Ու իր կեանքի՛ն համար, որ եղաւ [...] քեղ, իր վախճանին համար, որ եղաւ [...] ղերական: Մնաց արի, ինչպէս կը պա[տ]մեն, ինչպէս հաւաստեց ինծի օր մը [...] լեզարդ կաթողիկոս մը կղզիի մը բար[...] ձունքը: Եղաւ վսեմ, օրէնքի մարդ, [...] նավստահ ու հպարտ, մերժելով փախուստը, մնալով մահուան հետ դէմ ա[ռ] դէմ, ու, ի վերջոյ, ջախջախուելով Թուրք բարբարոսութենէն, Թուրք ար[...] նախանձ մշակոյթէն ու միտքէն, իր մա[...] ուամբը կոխելով զանոնք:

×

Ահա՛ յուշս Ջօհրապի մասին. տակ[...] դէմքը՝ ինչպէս որ կայ ան մտքիս մէջ:

Եւ ինծի կը թուի՝ թէ խօսեցայ իր մա[...]սին, բայց ինք կը մնայ դեռ երեւակայութեանս առջեւ, իր սպիտակ, թախ[ծո]ցիկ մորթով, իր կլոր ամուր կերտուածքով, իր հաճելի ժպիտով եւ անհուն[...]րէն խելացի ու արթուն աչքերով, շար[...]ժուն, ալեկոծ էութեամբն ու խառնուածքով, պարուրուած մտածութեան ու խորհուրդի քաղցր թախիծով:

Կը մնայ դեռ իր ստեղծագործական մեծ տաղանդով, արուեստագէտի խռովայոյզ էութեամբը, անհուն համակրելիութեամբը իր շարժուձեւին, քալուածքին, նայուածքին ու խօսքին մէջ:

Տո՞ւր զինքը:

Բայց ինծի կը թուի թէ հազիւ սկսայ խօսիլ իր մասին:

1946

ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Գ. և վերջին Մաս)

Ե. դարու միւս շարականագիրը՝ Յովհան Մանդակունի, գրած է 17 շարականներ, որոնք կը վերաբերին Վարդավառի, Հռիփսիմեանց եւ Թարգմանչաց տօներուն: Մանդակունի թարգմանած է շատ ծանօթ «Լոյս զուարթ» օրհնութիւնը: Թարգմանիչներուն նուիրուած շարականներու մէջ Մանդակունի Մաշտոցը բաղդատած է աստուածաշնչական Մովսէս Մարգարէի հետ.

Նմանեալ Մովսէսի, տէր վարդապետ,
Բերելով զգիր օրինաց ի Հայաստան
աշխարհս:
Որով լուսաւորեցան ազգ որդւոց
Թորգոմայ:

Գիրքին Դ. գլուխը կը վերաբերի Է. – ԺԱ. դարերու շարականագիրներուն: Հոս կը քննուին ու կը վերլուծուին Կոմիտաս կաթողիկոսի, Սահակ Ձորափորեցիի, Բարսեղ Ճոնի, Յովհան Օձնեցիի, Ստեփանոս Սիւնեցիի, Սահակդուխտի, Պետրոս Գետադարձի եւ ԺԱ. դարու միւս շարականագիրներու գրած շարականները: Այս գլուխին մէջ ընդարձակ հատուած մը նուիրուած է Գրիգոր Նարեկացիի եւ Հայոց հոգեւոր երգին:

Հեղինակը առաջին վերլուծումը կը նուիրէ «Անձինք նուիրեալք» շարականին, որուն հերոսուհին է նահատակ Հռիփսիմէ կոյսը: Է. դարու մեր պատմիչը՝ Սեբէոս, այնքան հիացած է այդ շարականի հերոսուհիով եւ ստեղծագործութեամբ, որ կը գրէ. «Ով մարգարիտ, որ ոչ ծովածին, այլ մարգարիտ, որ ծնեալ ի թագաւորական ազգէ եւ սնեալ ի դիրկս սրբութեան ... խանդակաթ էր ի սէր քո երանելի Կոմիտաս»: Այս շարական-պոէմը հիացուցած է ժամանակակիցները եւ յետագայ սերունդները՝ իր տեսակին մէջ մնալով իբրեւ անզուգական ստեղծագործութիւն մը: Հակառակ անոր որ այդ շարականը ծաւալով մեծ է (36 տուն), բայց անոր մէջ չեն նկատուիր միապաղաղութիւն, կրկնութիւններ, կաղապարային ձեւեր: Իւրաքանչիւր այլաբանութիւն, համեմատութիւն, հակադրութիւն ունի իր ուրոյն երանգն ու տեղը, թարմութիւնն ու նորութիւնը: Շարականին հեղինակը օժտուած է բանաստեղծական տաղանդով, նուրբ զարգացած ճաշակով, դիտողական ձիրքով եւ մտային բարձր կարողութիւններով:

Այս բանաստեղծութիւնը մեծ ազդեցութիւն թողուց յետագայ մեր ամբողջ գրականութեան վրայ՝ շնորհիւ Կոմիտաս կաթողիկոսի բանաստեղծական արուեստի յանդուգն նորարարութեան: Ան ան[...]նելով երեք տուննոց հոգեւոր մեր երգերու ծաւալէն՝ 36 տուննոց պոէմ մը գրեց այբուբենի կարգով: Իրեն հետեւելով Ներսէս Շնորհալի եւս այբուբենի կարգով գրեց հրաշալի շարականներ «Այսօր անճառ», «Արարչական», «Առաւօտ լուսոյ», «Աշխարհ ամենայն» «Աստուած անեղ»: Յովհաննէս Երզնկացի գրեց «Արեգակն Արդարութեան» «Արեւելք գերարփին»: Յետագային այբուբենի կարգով գրուած շարականներ ի պատիւ Կոմիտաս կաթողիկոսի «Անձինք նուիրեալք»ի կոչուեցան «Անձինք»:

Անդրադառնալով Հայոց հոգեւոր երգ[ին] ու Գրիգոր Նարեկացիի հարցին՝ Գ. Յակոբեան կը յայտնէ, թէ ոչ մէկ շարական կը կապուի Նարեկացիի անուան. Նման յիշատակութիւն մը չկայ անցեալին, մինչդեռ անոր՝ սուրբ կոյսին նուիրուած ներբողը, Ծննդեան, Յարութեան, Համբարձման, Հոգեգալստեան, Վարդավառի տաղերը, գանձերը իրենց բովանդակութեամբ ու արուեստով սերտօրէն կապուած են մեր այլեւայլ կանոնի շարականներու հետ: Այս բոլորը ընդարձակ քաղուածքներով, մանրամասն համեմատութիւններով, հմուտ վերլուծումներով անժխտելի կերպով ցոյց կուտայ Գրիգոր Յակոբեան: Եւ այս՝ հա[...]կրնալի է. Նարեկացիի նման հեղինակութիւն մը չէր կրնար իր լայն թեւերը չտարածել շարականներու վրայ եւ ազդեցութիւն չտար անոնց:

ԺԲ. – ԺԵ. դարերը շարականագրութեան մարզին մէջ ետ չեն մնար նախոր[դ] շրջանէն. եթէ հոն կան Կոմիտաս, Նարեկացի, հոս ալ կան Ներսէս Շնորհալի, Ներսէս Լամբրոնացի:

Իւրաքանչիւր գլուխ իբրեւ կանոն կը

սկսի առեալ գլուխի մէջ քննուելիք նիւթի ժամանակաշրջանի տնտեսական ու մշակութային կեանքի համառօտ նկարագրութեամբ: Այս գլուխը կը սկսի Կիլիկիոյ հանրային կեանքի վերլուծումով, որովհետեւ գլխաւոր շարականագիրները կիլիկեցիներ են: Հոս իր հանճարով կը փայլի Ներսէս Շնորհալի, որ հարիւրաւոր շարականներ գրած է: Ըստ Մանուկ Աբեղեանի, Շնորհալիի հոգեւոր երգերու մէջ կան թէ՛ շատ գեղեցիկները եւ թէ այնպիսիներ որոնք ժամանակ մը սիրուած են և ժողովրդականացած: Շնորհալիի կարգ մը շարականները գրուած են բանաստեղծական արուեստով և այսօրուան արուեստի ըմբռնումով կրնան փայլուն քննութիւն անցընել: Շնորհալիի գրած «Երգ վեցօրեայ արարչութեան», «Նորաստեղծեալ», «Արարիչ մարդասէր», «Նայեաց սիրով», «Ի քէն հայցեմ», «Առաւօտ լուսոյ», «Աշխարհ ամենայն» շարականները բանաստեղծական գլուխ-գործոցներ են, որոնք երգուած են ոչ միայն եկեղեցիներու մէջ, այլեւ խնջոյքներու եւ, նոյնիսկ, փորձութիւններու պահերուն, զորս լող ժողովուրդը հոգեկան վայելքի ու արիութեան պահեր ապրած է: Շնորհալի շարականներ գրած է, որպէսզի օտար երգեր երգող գինուորները ձգեն այդ երգերը եւ շարականներ երգեն, ինչպէս՝ «Յիշեցուք», «Զարթիք», որոնք շարական անունին տակ աշխարհիկ երգեր են իրենց նիւթով ու բանաստեղծական պատկերաւորումով: Շնորհալի շարականները օգտագործած է ազգային ու հայրենասիրական ջերմ զգացումներ բորբոքելու համար: Լոյսի եւ արեւազալի փառաբանութիւնը նոյն ատեն անոնց պաշտամունքի արտայայտութիւնն է:

Ազգային – հերոսական սխրանքներու փառաբանութիւն է «Նորահրաշ պսակաւոր» հոյակապ երգը, որ նուիրուած է Վարդանանց դիւցազնամարտին ու անոր նահատակ հերոսներուն:

Գ. Յակոբեան, վերլուծելով Շնորհալիի բոլոր շարականները, կը գտնէ որ այդ շարականներու մէջ Շնորհալի նաեւ աշխարհիկ բանաստեղծ է, որ մեր հոգեւոր երգերը զարգացուցած եւ հասցուցած է բարձր կատարելութեան:

Նոյն եղանակով, իբրեւ շարականագիրներ, ուսումնասիրուած են Յովհաննէս Սարկաւագ, Գրիգոր Պահլաւունի (Փոքր վկայասէր), Խաչատուր Տարօնացի, Ներսէս Լամբրոնացի, Գրիգոր Սկեւռացի, Վարդան Վարդապետ, Յակոբ Կլայեցի, Յովհաննէս Երզնկացի, Կիրակոս Երզնկացի:

Պարականոն շարականներու հեղինակներն են Սահակ Պարթեւ, Մեսրոպ Մաշտոց, Մովսէս Խորենացի, Յովհան Մանդակունի, Սահակ Ձորափորեցի, Յովհան Օձնեցի, Ստեփան Սիւնեցի, Պետրոս Գետադարձ, Յովհաննէս Սարկաւագ: Ինչպէս կը տեսնենք, անվաւեր շարականներու հեղինակները սովորական մարդիկ չեն. բոլորն ալ մեր եկեղեցւոյ մեծ դէմքեր, կաթողիկոսներ են, բայց, այնուամենայնիւ, անոնց գրած շարականները մտած են պարականոններու մէջ:

Հասկնալի է, որ սկիզբը շարականները քիչ եղած են եւ բոլորն ալ առնուած ժամասացութեան մէջ: Յետագային անոնք այնքան շատցած են, որ կարելի չէ եղած զանոնք տեղաւորել ժամերգութեան մէջ. պարտաւորուած են կրճատումներ ընել: Գիրքին հեղինակը կրճատման պատճառներ թուելու ատեն կը նշէ, որ պարականոններէն քանի մը հատը եկեղեցական պահանջները չեն գոհացներ, կարգ մը պարականոններ երկար են եւ անոնց ու կանոնականներու մէջ կան կրկնութիւններ: Աւելցնենք նաեւ, որ պատահականութիւնը եւ անձնական ճաշակն ալ դեր ունեցած են այդ կրճատումներու մէջ:

Ըստ հեղինակին, շարականները սերտ առնչութիւն ունին մեր պատմութեան, հեթանոսական կրօնքի, այլ ազգերու հոգեւոր երգերու հետ: Շարականները կապ ունին նաեւ մեր բանահիւսութեան հետ:

Վերջին գլուխը վերնագրուած է «Շարականներու արուեստ»ը եւ ունի իր ենթագլուխները՝ «Երաժշտութիւն», «Բանաստեղծական կառուցուածքը եւ պատկերաւորութիւնը», «Բնութիւնը շարականներում» եւ «Լեզուն»:

Առաջին ենթագլուխին մէջ գիտել կը տրուի, որ մեր շարականները ձայնագրուած են խազերով, բայց խազերու գաղտնիքը տակաւին բացայայտուած չէ, ուստի եւ հեղինակը կը բացատրէ միայն շարականները երգելու չափը: Եկեղեցական երգերը կ'երգուին չորս չափով՝ ծանրը՝ չափաւոր, յորդոր եւ միջակ. այս վերջինը չափաւորէն արագ կ'երգուի, իսկ յորդորէն՝ դանդաղ: Հոս հեղինակը կը թուէ այն կանոնները, որոնց ենթարկուող շարականները կ'երգուին այս կամ այն չափով:

Ապա հեղինակը կ'անցնի խազերու յառաջացման ու զարգացման պատմութեան՝ նշելով, որ խազերը առոգանութեան նշաններէն սկսելով կը զարգանան ու կը դառնան երաժշտութեան նշաններ: Ըստ Կոմիտասի կը տրուին ութ ձայներու համեմատութիւնները արեւելեան եղանակներու հետ:

Երկրորդ ենթագլուխը հեղինակը կը սկսի շարականներու թեմաներու բաժանումով, ապա կ'անցնի անոնց ձեւի ուսումնասիրութեան: Մ. Աբեղեան շարականներու մէջ տաղաչափական երեք տարազներ մատնանշած էր՝ շեշտային, վանկային եւ չափական: Գ. Յակոբեան, խօսելէ ետք այդ տարազներու յատկութեան մասին, կ'անցնի մեր հեթանոսական շրջանի երգերու եւ շարականներու տաղաչափութեան ընդհանրութիւններուն եւ կը շեշտէ, որ Գողթան երգերը եւ շարականները տաղաչափական ընդհանրութիւններ ունին, որոնք ցոյց կը տրուին օրինակներով:

Լեզուի մասին խօսելով հեղինակը շեշտը կը դնէ պարզութեան վրայ, որ շարականներու ամէնէն կարեւոր յատկանիշն է:

ՎԱՐԱԳ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՈ («ՅԱՌԱՋ»). – Աւանդութեան կարօղութիւնը, վերանորոգման ուժը նշանաբանով ԻՔՈՄ-ի եւ Հայ Տան ծրագրած հինգ դասախօսութիւններու շարքին, Շաբաթ Մարտ 21, ժամը 18.00-ին Միլանոյի Հայ Տան մէջ տեղի կ'ունենար շահեկան չորրորդ դասախօսութիւնը «Հայկական երաժշտութեան գաղափարը եւ կառոյցը» նիւթին շուրջ, որուն գլխաւոր նպատակն էր վերլուծել հայ արուեստագէտին հոգեկան անձկութիւնները արեւմտեան աւանդական ըմբռնումներէ դուրս ինքնատիպ անհատականութիւն մը փնտռելու մէջ:

Դասախօսը, քսանամեայ որոնումներու փորձառութեամբ հայ երաժշտութեան հմուտ ուսումնասէր, հանրածանօթ ջութակահար, խմբավար եւ երգահան Լուտվիկ Բազիլ կը ժամանէր Միւնիխէն: Ամփոփ տեսական բացատրութիւններ տալով հանդերձ, ան հակիրճ պատմականը կը ներկայացնէր մեկնելով մեր ժողովուրդի երեսուն անգամ դարաւոր երաժշտական անցեալը վկայող Կարմիր Բլուրի որմնանկարներէն, յիշելով որ մինչեւ 1200-ական թուականները ունեցած ենք բաւական զարգացած «monotif» երաժշտութիւն որ կը խաթարուէր սակայն Սելճուքեան արշաւանքներու շրջանին: Երկիւղածութեամբ կը խօսէր ան Կոմիտասի հանճարին մասին. որուն գործը կը նկատէր հայկական իսկական երաժշտութիւն: Իսկ սովետահայ կոմպոզիտորներու մասին կ'ըսէր, թէ մեծամասնութեամբ անոնց ստեղծագործութիւնները ունին եւրոպական կառոյց, հետեւաբար կարելի չէ այդ երաժշտութիւնը դասել իբր հայկական եւ տպաւորութիւնն ալ այն է, որ հայրենիքի մէջ քիչ մը կղզիացած ըլլայ մեր քաղցրահնչիւն մեղեդիներու հմայքը: Գալով Սփիւռքին, տխուր պատկեր մը կը պարզուի իրեն համար, որովհետեւ սփիւռքահայը բացի պարբերաբար իր եկեղեցական երգեցողութիւնը լսելէ, հնարաւորութիւն չունի իր բնաշխարհի երաժշտութեան լաւ ծանօթանալու:

Դասախօսութենէն ետք հաճոյքով ունկնդրեցինք Բազիլի երաժշտութենէն վարիասիոններ Տիգրանեանի «Անոյշ»ի թեմային վրայ (սոսկ ջութակի համար) եւ Նարեկացիի «Տաղ Վարդավառ»ի քառեակը (լարային նուագարաններու համար), ինչպէս նաև Կոմիտասի աշխատանքի երգը:

Յաջորդ օրը, Կիրակի, նոյն դասախօսութիւնը կ'եզրափակուէր սեմինարով մը:

Սրտանց յաջողութիւն կը մաղթենք Բազիլին եւ իրեն նման բոլոր հայ արուեստագէտներուն, որոնք հանդիսանալով հաւատարիմ առաքեալները մեր հնադարեան երաժշտական ժառանգութեան, խղճամիտ հոգածութեամբ իրենց տաղանդը ի գործ կը դնեն, հակառակ յուսալքիչ պայմաններու, մշտավառ պահելու համար հայ հանճարի բոցը:

×

Միլանոյի Հայ Մշակոյթի ուսումնասիրութեան եւ վաւերագրումի կեդրոնին վերակազմաւորման հնգամեակին առթիւ եւ հայ արուեստի Գ. Միջազգային Սիմպոզիումի (որ տեղի պիտի ունենայ Միլանո – Վիչէնցա – Վենետիկ, Սեպտ. 25-էն Հոկտ. 1) նախօրեակին, որ յիշեալ կեդրոնը կը պատրաստէ՝ գործակցութեամբ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային. Սուրբ Ղազարի հայկական կաճառին, Միլանոյի կաթողիկէ համալսարանին, Պերկամոյի համալսարանական հաստատութեան, Վենետիկի ուսումնասիրութեանց համալսարանին եւ այլ համալսարանական եւ մշակութային կազմակերպութիւններու, կեդրոնին ղեկավար Փրոֆ. Ադրիանօ Ալփակոյ – Նովելլոյ եւ գիտական աշխատակից Մխիթարեան Ուխտէն Հ. Լեւոն Զէքիեան, Երեքշաբթի Մարտ 31, ժամը 21.00-ին, Հայ տան մէջ ներկայացուցին կեդրոնի գիտահետազօտական, հրատարակչական, ծաւալումի, եւ գիտական – կազմակերպչական գործունէութիւն հիմնադրութենէն այսինքն 1968-էն մինչեւ այսօր: Այս մասին, պարբերաբար մանրամասն տեղեկագիրներ լոյս կը տեսնեն «Յառաջ»ի մէջ:

Իտալիոյ Հայոց Միութեան նախագահ եւ վերոյիշեալ կեդրոնի անձնուէր հիմնադիրներէն Տոքթ. Օննիկ Մանուկեան իր բացման խօսքին մէջ կը յայտնէր թէ նիւթական դժուարութիւնները կը յաղթահարուին շնորհիւ գաղութիս չորս – հինգ ազգանուէր հայրենակիցներու առատաձեռնութեան: Իսկ Փրոֆ. Ալփակոյ – Նովելլոյ խոր համոզումով կ'ըսէր. – «Միլանո, ըլլալով հանդերձ Սփիւռքի փոքրագոյն գաղութներէն մէկը, հպարտութեամբ կրնայ ինքզինք նկատել հայ արուեստի յառաջացման յառաջապահը միջազգային գետնի վրայ»: Հուսկ հաճելի էր լսել Հայր Լեւոնի հրաւէրը ուղղուած երիտասարդներուն՝ որպէսզի անոնք ալ լծուին ազգօգուտ մշակութային աշխատանքին:

ԺԱՆ ԱՆՍԸՐԼԵԱՆ ԱՐՄԵՆՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌՆՕ ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ ՄԷՋ

Մեքսիքա տեղի ունեցած ռուս դասական եւ արդի երաժշտական փառատօնի շրջագիծին մէջ մեծ ժողովրդականութիւն ձեռք ձգած է Առնօ Բաբաջանեան: Փառատօնին մասնակցած են խորհրդային չորս խումբեր եւ անհատ արուեստագէտներ, որոնք հանդէս եկած են երկրի զանազան քաղաքներու մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Կ'ըսեն, որ հին օրերու Հայաստանի կիները վանքերուն խունկ կը տանէին, սիրելի համար քօղեր կը բանէին, ուխտի օրերուն իրենց խումաշները կը հագնէին, վանքի այգիները այգեկութի կ'երթային, վանքի կովերուն ու ոչխարներուն աթարները կը կրէին՝ վանականի մը խուցը դալուկ մտնելու համար: Անոնք կ'ուզէին վանքի խորհուրդով յղանալ, որ իրենց զաւակները լուսաւորուէին վանքի կանթեղին լոյսով:

Սոման նոյն ջերմեռանդ հաւատքով Մարգարի գիրկն ընկած էր իր արգանդին մէջ կրելու համար Մարգարի մը կամ Սպիտակ Ձիաւորի մը ծանրութիւնը:

– Ի՞նչ ըսաւ, Սոմա, – կը հարցնէր Նուրխան:

– Ա՛լ չերեւաս աչքիս, Պզկան քարերուն մօտ չսպասես ինծի: Հասկցա՞ր:

Մարգարի խօսքերն էին որ Սոման կը կրկնէր:

Մարգար այլեւս խօսած չէր ու հրացանը անութին տակ, գլուխը կախ, իրմէ բաժնուելով՝ ապառաժներէն վար իջած էր:

×

Այն գիշեր Մարգար թեւ թեւի պարած էր Սոմային հետ: Այո՛, այո՛, ընկերները ամէն բան գիտէին: Անոնց ամէն մէկին դէմքին վրայ կարծես կենդանիներու դէմքերուն նման լուռ համբերութիւն մը կար: Կարծես բոլորը մէկ՝ պիտի ուզէին պոռալ. – «Մարգա՛ր, դուն ֆետայի չես, ֆետայի չես»:

Պարէն յետոյ Մարգար ոչ ոքի հետ խօսած էր եւ ուղիղ իր դիրքերը իջած: Անոր այնպէս կը թուէր, որ փեթակէն հեռացող մեղուներու աղմուկով տարբեր աշխարհի մը մէջ թառած էր:

Մարդ երբ կը քնանայ, միշտ ալ մարմնին մէջ ջրաղացքարի աղմուկով լեցուն աշխարհ մը կայ: Մարգար այդ աշխարհին մէջ ինկած էր կարծես: Տեսնես՝ մարդուն մէջ ապրող անծանօթ էակը տունէն փախչող ստահակի մը պէս կը հեռանայ, կը հարբի գինետուններուն մէջ ու վեր կ'ելլէ պոռնկատան սանդուխներէն: Աշխարհ մը, ուր չկայ հոգիի հովանաւորութիւնը: Ինքն իր մէջ հեթանոս, անասնական ու ինքն իր մէջ դաղտնի: Լուսնոտներու աշխարհ մը, երբեմն գունաւոր կտաւի գոյներով ու խենչափառի երեւակայութիւնով: Հոն բեմ կուգան հին նախնիքները՝ իրենց մեղքերը չալկած: Տեսնես՝ արքան լումայափոխ կը դառնայ: Վերացումով ամբողջ Նարեկ, լայն ճակատ, լուսապայծառ իմացականութիւն, ու Ոսկեդարու գրաբար ունեցող եկեղեցական մը կնոջ մը խոշոր մարմնին վրայ կ'իյնայ:

Մարգարը, հոգիի ծանրութիւն ունեցող ֆետային, ջրաղացներու աղմուկով լեցուն այդ թզուկներու աշխարհին մէջ ինկած էր: Այնտեղ կարծես դարերով իր մէջ թաքնուած էակները կը շարժէին ծաղրածուի թեթեւութեամբ, յաճախ դեւերու կերպարանք կը ստանային ու իր մէջ կը ստեղծէին դիակներու հոտով լեցուն ռազմաճակատ մը: Մարգարը իր ֆետայու ուժեղ հասակով այդ կռուին մէջ մտած էր: Ֆետայիները մութին մէջ կը փսփսային, թէ Մարգարը ծռեր է, եւ սակայն անոնք չգիտէին որ ան ուրիշ աշխարհի մը դէմ կռուի ճակատ բռնած է՝ պահելու համար ֆետայու նամուսը:

Մարգար կասկած չունէր, որ բոլոր ընկերները գիտեն, հասկցած են ամէն բան: Վարդան խօսած ատեն կարծես չէր համարձակեր ըսելու այն՝ ինչ որ գիտէր, եւ կամ լսած էր: Իր խումբին մէջ կռուողները նոյնպէս փոխուած էին ու առանձինն խօսքեր կ'ունենային: Մարգար կարծես այլեւս չէր համարձակեր հրամայել, նոյնիսկ իր խումբէն Ղազարը աչքին աւելի մեծ ֆետայի կ'երեւէր: Ինքը ֆետայի չէր, ծռեր էր, ծռեր:

(Շար. 303)

Notre-Dame de Paris
MESSE

DIMANCHE, 26 AVRIL, A 16 H.

Կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 16-ին, Պատարագ՝ ի յիշատակ Ապրիլեան Նահատակներուն:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Կը քարոզէ՝ Գերպ. ԺՈՐԺ ՎԵՐՆԱՏ
Ընդհ. Տնօրէն «Լօվր տ'Օռիան»ի

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Միսաք Երանեանի զաւակներուն փափաքին համաձայն, հոգեհանգիստ կը կատարուի այս Կիրակի, Ապրիլ 26, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին,
ՄԻՍԱՔ ԵՐԱՆԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ Պատարագ կը մատուցուի Շաբաթ, Ապրիլ 25, ժամը 10.30-ին:

Կը պատարագէ՝ Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան:

Կը հրաւիրուին բարեպաշտ հաւատացեալները եւ Հանգստեան Տան բնակիչներու ընտանեկան պարագաները:

I. C. O. M.

BILAN TRIENNAL ET PERSPECTIVES D'AVENIR

DEBAT PUBLIC

Prennent la parole:

- Richard Marienstras
- Anahid Ter-Minassian
- Giorgio Pacifici
- Marc Nichanian
- Bédros Terzian
- Agopik Manoukian
- Ludwig Bazil
- Herman Vahramian

Samedi, 25 Avril, de 15 h. à 18 h.
Université Paris - Sorbonne
Amphithéâtre Lefebvre
Place de la Sorbonne — Paris 5e

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
« ԱՆԻ » ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ
Մայիս 22-ին

Tournoi de Ping-Pong

Organisé par
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, Rue de Madrid — Alfortville
Le Samedi 25 Avril et Dimanche 26 Avril
Prix de Valeur au vainqueur
Contacter M.C.A.: Tél. 376. 55. 89

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, 24 ԱՊՐԻԼ.–

Ժամը 14.30-ին՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի բազմաձայն Հանդիսաւոր Հոգեհանգստեան Պատարագ:

Կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթ. Պատ. Եւրոպայի Հայոց

Ժամը 16-ին՝ Ոգեկոչման պատշաճ արարողութիւն՝ մեր նահատակներուն յիշատակը յաւերժացնող կառուցանելի կոթողին, Քաղաքապետութեան կողմէ արամադրուած վայրը՝ Ֆրանքլին Ռուզվէլթ եւ Այզընհաուր Պողոտաներու անկիւնը՝ Կուռն Փալէ-ի առընթեր եղող պարտէզին մէջ:

Ժամը 20.30-ին՝ ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ՝ Կավոյի սրահը, 45, ռիւ Լա Պօէսի, Փարիզ 8-րդ:

Խօսք կ'առնեն՝ ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՆՊԱՇԵԱՆ, ԱՐՏԱԽԱԶԴ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ եւ Մէթր ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆ:

Յայտագրին կը մասնակցին՝ Թորոս Սպիտանեան եւ Ռազմիկ Աբրահամեան (Արտասանութիւն), Օր. Երիցեան (Երգ):

———×———

ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Ապրիլ 24, Ուրբաթ, ժամը 10-ին Հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ:

Յաւարտ Պատարագի Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարուի՝ Նահատակներուն յիշատակին:

ՆԻՍ

Հովանաւորութեամբ Նիսի եւ Շրջ.ի Կրօն. Ընկ. Վարչութեան եւ նախաձեռնութեամբ՝ Հայ Մշակութային Ակումբի:

Ուրբաթ, Ապրիլ 24, ժամը 11-ին՝ ծաղկեպսակներու զետեղում Մեռեալներու Յուշարձանին:

Կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 10-ին, Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Ս. Աստուածածին Եկեղեցին: Նոյն օրը, ժամը 15ին, Փլացա Պանդոկի սրահը՝ Յուշատօն Պատուոյ Նախագահութեամբ՝ Երեսփոխան – Քաղաքապետ՝ ԺԱՔ ՄԷՏՍԷՆԻ եւ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆԻ:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝
Dr. YVES TERNON
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Գեղարուեստական Պատշաճ Յայտագիր

———×———

ՍԵՒՐԱՆ

Սեւրանի ամբողջ Հայութիւնը համախումբ կերպով եւ պատշաճօրէն պիտի ոգեկոչէ Ապրիլ 25, Շաբաթ օր, ժամը 3-ին, Մեծ Եղեռնի 66-ամեակը, մասնակցութեամբ Սեւրանի Քաղաքապետ՝ Պրն. Վէքընիյի:

Սեւրանի եւ շրջակայքի Հայութիւնը կը հրաւիրուի Քրէթէյլէի հրապարակը, ուրկէ թափօր կազմած պիտի ուղղուի դէպի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Հոն ծաղկեպսակ պիտի զետեղուի Մեռեալներու Յուշարձանին առջեւ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի մեր մէկուկէս միլիոն զոհերուն յիշատակին համար, որոնք 1915-ին կոտորուեցան Թուրք կառավարութեան հրամանով:

L'ASCENSION A
EREVAN

DU 21 AU 29 MAI

Une semaine de détente, dans une ambiance arménienne, loins de vos soucis professionnels.
Accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN

Départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

MANIFESTATION
DE LIBERATION ARMENIENNE

VENDREDI, 24 AVRIL, A 13 H.

Devant la statue du

Gal ANTRANIK

Héros National Arménien
Cimetière de Père-Lachaise
(Métro: Gambetta)
Soutenue par l'U.S.E.A.

ԱՐՆՈՒՎԻԼ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

ԿԻՐԱԿԻ, 26 ԱՊՐԻԼ.–

Մեծ Եղեռնի 66-րդ տարեդարձին առթիւ՝ Պատարագ կը մատուցուի եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարուի մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգիներուն համար:

Երգեցողութիւնը կը կատարուի Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, Կոմիտասեան քառաձայն եղանակով:

ԱՆՏԱՆՈՒՕԹ ՁԻՆՈՒՈՐԻ
ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

ՀԱՅԵՐ,

Թուրքիոյ կողմէ կատարուած Հայասպանութեան 66-րդ տարեդարձի Ոգեկոչման առթիւ, պահանջելու համար 20-րդ դարու Առաջին Ցեղասպանութեան (2 միլիոն Հայ զոհեր) ճանաչումն ու դատապարտութիւնը Միջազգային Ատեանի առջեւ, կը հրաւիրենք ձեզ, խումբերով ներկայ գտնուիլ՝ 24 Ապրիլին Անծանօթ Զինուորի բոցի արծարծման արծարծման արարողութեան, զինուորական նուագի մասնակցութեամբ:

Օրուան յարգանքի իմաստն ու Բոցի Կոմիտէի կանոնադրութիւնը, բայց մանաւանդ՝ այս արարողութեան՝ իր արժանաւորութեամբ հանրային կարծիքին վրայ փափաքուած ԴՐԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ գործելու հրամայականը, մեզ կը հարկադրեն կոչ ընել մեր ազգակիցներու զգօնութեան: Լոզունգ եւ պաստառ բացարձակապէս արգիլուած են:

Slogans et banderoles strictement interdits

Ժամադրավայր.– 24 Ապրիլ, ժամը 17.45-ին, Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրէյտլանտի թէռ – Փլէնը:

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ
ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Երկիր եւ Մշակոյթ Կազմակերպութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Նուարդ Տէր – Յակոբեանէ եւ Նուարդ Տէր – Յակոբեանէ 500-ական Ֆ. իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Ատոմ Տէր-Յակոբեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ:

×

Մարսէյլի քաղաքի Կապոյտ Խաչի Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Նազլըշեանէ 100 Ֆ. Միսաք Արմէնեանի մահուան առթիւ:

U. G. A. B.
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
75e Anniversaire de sa Fondation

Sous le Haut Patronage de Sa Sainteté
VASKEN 1er
Patriarche Suprême et Catholicos de tous les Arméniens

et la Présidence d'Honneur de
Monsieur ALEX MANOOGIAN
Président de l'U.G.A.B.

Grand Dîner de Gala

Dans les Salons de l'HOTEL INTERCONTINENTAL
3, Rue Castiglione — 75001 Paris
Samedi, 9 Mai, à 20h.30 très précises
PARTIE ARTISTIQUE

Avec la participation de:
— La Chorale SIPAN - KOMITAS, sous la Direction de G. APRIKIAN.
— L'Ensemble Folklorique Arménien NAVASART.
— LIZ SARIAN

Participation Dîner et Soirée: 300 F.

Réservation des billets et des tables avant le 26 Avril, au Bureau de l'U.G.A.B: 11, Square Alboni, 75016 - Paris Tél.: 520. 03. 18

"Juin 1915: Un enfant emporté par le tourbillon de la folie des hommes."

Éditions Garnier
19 rue des Plantes, 75014 Paris
Tél. 540.98.15

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
24
VENDREDI
24 AVRIL
1981

LE NUMERO 2 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.893 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 56e ANNÉE — No 14.893

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՇՏ ՊԱՀԱՆՋԱՏԷՐ

Տասնամեակներէ ի վեր մէկ կողմ նետած ենք եղերամայրերու քուրջերը: Ողբակներու, երէկ դեռ մեռելաթաղ, — Եղեռնին յաջորդած տարիներուն, — չուտով զանոնք փոխարինեցինք պերճ ձոր—ձերով:

Այսօր, Հայրենիքէն Սփիւռք՝ մեր ժողովուրդը հպարտ ոստումներով կը յառաջանայ, օրէ օր աստիճան մը աւելի ամրացնելով իր հիմնաքարերը: Հայաստան այլեւս աշխարհագրական ըմբռնումի մը սահմաններուն մէջ չի մնար միայն: Ո՛չ ալ լոկ պատմութեան մէկ դրուագը կը պարզէ:

Անիկա, այսօր, թ՛է Լիբանանի է, թ՛է Երեւան, թ՛է Մեծամօր է, թ՛է Բիւրական:: Երբեմնի տկլոր բազուկները դարձած են պրկուած մկաններ՝ կերտող, ըստեղծագործող: Այսինքն՝ շինարար:

Նոյն պատկերը նաեւ այս եւ այլ ափերուն վրայ:

Ուրեմն ժողովուրդ մը կանգուն է իր ոտքի հասակով, իր արու նկարագիրով ու անդրդուելի դիմագիծով: Ու ան կը շարունակէ իր յաղթարշաւը, նոյնիսկ դժուար պայմաններուն մէջ: Միշտ նոր արշալոյսներուն տեսիլքով շլացած, նոր այգաբացներուն տեսիլքով խանդավառ:

Այսպէս է, որ մենք ազգովին կը մընանք երաւատէրի եւ, հետեւաբար, պահանջատէրի դիրքերուն վրայ:

Ցասակ են մեր պահանջները: — Երեսունի երիտասարդութեան կանչը դեռ կը հնչէ մեր ականջներուն մէջ, արձագանգած Եղեռնի Յիսնամեակին:

- Մեր հողերը, մեր հողերը:

Ո՛չ մէկ տատամսում, բայց մանաւանդ ո՛չ մէկ զիջում այս ճակատին վրայ:

Հին է միտքը, իբրեւ ճշմարտութիւն: — Պայքարող ժողովո՛ւրդները կը յաղթեն: Տէ՛ր կը դառնան իրենց իրաւունքներուն:

Եղեռնի Թուականներուն յիշատակութիւնը՝ կը նշանակէ լսել նահատակներուն լուռ խօսքը, պատգամը՝ Միացեալ Հայաստան:

Կը նշանակէ յիշել մեր պատմութիւնը, իբրեւ օրինակելի «դասատու»: Իբրեւ առաջնորդող ոգի եւ կենսատու աւիշ նոր ներարկումներու: Անցեալն է, որ կը յուշէ չհամակերպիլ Ցազկերտներու բիրտ ուժին: Զօրանալ արժէքներ, չարձանագրել տեղատուութիւններ պահանջներու շարքին մէջ: Ձգնկրկիլ եւ չյուսահատիլ, նոյնիսկ ամէնէն ծանր եւ հուժկու հարուածներուն տակ:

Ընդհակառակն, խիզախ խոյանքներով, արիաշու վազքերով, պայքարունակ ոգիով կերտել նորանոր պատուանդաններ, յաղթական անպայման: Ապահովել նոր այգաբացներ:

Որպէսզի, առանց ընդմիջումի, շարունակուի երթը հազարամեակներու անցեալ ունեցող ժողովուրդին:

Որպէսզի, փոքր այլ ծաղկուն Հայաստանի հեռարձակ փարոսը իր լուսաւոր ճառագայթներուն տակ առնէ խաւարին մէջ տուայտող պատմական Հայաստանը:

Ապրիլեան Եղեռնի 66-րդ տարեդարձին առթիւ յիշենք կրկին, թէ պարտատէր չենք: Այլ ենք ու կը մնանք՝ պահանջատէր:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

Ի՞ՆՉ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Ապրիլ 26 եթէ վճռական օրը չէ Ֆրանսայի համար, անկասկած «գըտումի» օրն է: Աւելի հաւանական դարձաւ, Զօրեքշաբթի իրիկուն Միթերան — Ժիսքար կրկնութիւն մը, Բ. շրջանին համար երբ շնուկները, ըստ որոնց երկու թեկնածու՝ Տըպրէ եւ Մարի — Ֆրանս Կառօ պիտի քաշուէին Շիրաքի ի նպաստ օդը ցնդեցան: Արդարեւ մամուլի ասուլուսի ընթացքին Փոմփիտուի նախկին խորհրդատուն յայտարարեց թէ: — «Ոչ պայմանները, ոչ անձնական կամ ընտրան շահերը որոշումս կրնան փոխել տալ: Երբեք չէ տեսնուած որ պահանջը քաշուի՝ դիւրիւթեան աղէեւ»: Ասիկա ուրիշ բան չի նշանակեր քան ճախողեցնել Շիրաքի Բ. շրջանին հասնիլը, ուրեմն պէտք է ի վերջոյ ընդունիլ թէ երբ Մարի — Ֆրանս Կառօ կը յայտնէր «ո՛չ ոքի համար կ՚աշխատիմ» այնքան ալ անկեղծ չէր քանի որ չքաշուիլը, Ա. շըրջանին կը նպաստէ՝ Միթերանի եւ Բ. շրջանին համար ալ Ժիսքարի: Ուրեմն Տիկին Մարի — Ֆրանս Կառօ տեղի կուտայ «շահերու», որոնց բնոյթը շատ յստակ չէ բայց եւ այնպէս կա՛ն: Զօրեքշաբթի օրուան այս դիրքաւորումը եւ Միշէլ Ժոպէրի դիրքորոշումը ի նպաստ Միթերանի, անկասկած կարեւոր նըպաստ մը բերին ընկերվարական թեկնածուին, որ ամէն ձեւով տարբեր ճամբու մը միակ կարելիութիւնը կը մնայ: Մոնտի մէջ, Ժ. Ֆօվէ խոր վերլուծում մը կ՚ընէր, առարկայօրէն քննելով նաեւ եօթնամեայ գործունէութեան դրական կողմերը: Արդարեւ որքան ալ քննադատելի ըլլայ ընդհանուր հաշուեկշիռը, ամէն ինչ նետուելիք չէ եւ լաւ գործեր ալ տեսնուած են բայց եւ այնպէս 23 տարի նոյն հոսանքին կողմէ ղեկավարուելէ ետք, Ֆրանսացին կրնայ ուրիշ բան ուզել քան եօթը տարի եւս Ժիսքար տ՚Էսթէն վայելել: Եթէ նոյնիսկ հոսանք փախելէ խուսափի (խորքին մէջ՝ պահպանողական կը մնայ եւ այնքան ալ պուքատ չէ միայն, երբ կ՚ըսուի թէ Ֆրանսացին ձախ կը մտածէ եւ՝ աջ կը քըւէարկէ...) գուցէ ուզէ մարդը փոխել եւ հոս է, որ Տըպրէի եւ Մ. Ֆ. Կառոյի չքաշուիլը կը նպաստէ Ժիսքարի, որ ամէն գնով կ՚ուզէ իր դիմացը գտնել՝ Միթերանը, Բ. շրջանին համար եւ ոչ երբեք՝ Շիրաքը: Այս վերջինը կոլեան ոճով հանդիսաւոր կոչ մը ըրաւ Ֆրանսացիներուն, որպէսզի Ա. շրջանէն իսկ զըտումէ աւելի ընտրութիւն ընեն, իրեն ի նպաստ: Այս է որ չուզեր Ժիսքար, որ յստակ յայտարարեց՝ չեմ ուզեր որ Ֆըրանսացիներուն կէսը ընտրութենէ զրկըւի Բ. շրջանին եւ ես ալ ընտրուիմ ձեռնպահներով: Ցստակ կերպով Ժիսքար կ՚ըսէ՝ Շիրաքի քուէ մի տաք: Իրեն ի նպաստ եւ կողքին է նաեւ Տիկին Սիմոն Վէյլ, որ հաւանական նախարարապետը կը նկատուի Ժիսքարի, այս վերջինոյն յաղթանակին պարագային:

Ի՞նչ կարելիութիւն կը մնայ ուրեմն: Պարզ է՝ Միթերան: Եթէ նոյնիսկ մարդը, որպէս քաղաքական անձնաւորութիւն իր անցեալով աժան խծբծանքներու կրնայ նիւթ դառնալ իր ընդդիմադիրներուն կողմէ, կը մնայ սակայն, իր ներկայացուցած կուսակցութեամբ եւ շրջապատով, ան որ ուրիշ կարելիութեան մը դուռը կը բանայ: Շեշտենք նաեւ, ինչ կը վերաբերի Հայերուն, որ շատ յստակ յանձնառութիւններ առած էր, այն ուղերձին մէջ, զոր ղրկած էր «Յառաջ»ին, ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան ճանաչման եւ ֆրանսահայ գաղութի ինքնութեան պահպանման անհրաժեշտութեան:

× Փարիզի սակարանը զգալի յաւելում կը կրէր Զօրեքշաբթի օր, ֆրանսական արժէքներու վրայ: Պատճառը կը նկատուէր այն շշուկները որոնք կը վերաբերէին երկու թեկնածուներու քաշուելուն ի նպաստ Շիրաքի: Ասիկա կը նշանակէր շահակիցներուն համար որ «մէկը կայ» եթէ Ժիսքարի «փորձանք» մը պատահի:

ԵՐԿԻՐ ՆԱՅԻՐԻ

Մշուշի միջից, – տեսի՛լ դիւթական,
Բացւում է կրկին Նայիրին տրտում.
Ո՞ր երկրի սրտում թախիծ կայ
այնքան,
Եւ այնքան ներում – ո՞ր երկրի
սրտում...
Որտե՞ղ են քարերն այնպէս վերամբարձ
Ձեռների նրման պարզուած երկնքին,
Որտե՞ղ է աղօթքն այնպէս վեհ ու
պարզ
Եւ գոհաբերումն այնպէս խնդագին...
Որտե՞ղ է խոցում այնպէս չար ու խոր
Սիրտը մարդկային դաշոյնը քինոտ.
Որտե՞ղ է հոգին այնպէս վիրաւոր,
Եւ անպարտ երկիրն այնպէս
արիւնոտ...

. .

Քեզ կը մնայ միշտ օտար
Նայիրական իմ հոգին
Եւ թախիծն այս անդադար.
Եւ տրտունջը հին:

Ոչ քարերը դարաւոր,
Ոչ գրերն աւեր
Չեն պատմի քեզ վիշտը խոր
Եւ երկունքը մեր:

Ու զանգերն այն լալագին
Մեռնող իմ երկրում
Չեն յուզելու քո հոգին
Տխրութեամբ անհուն:

Եւ խնչոյքում հրով հին
Երբ կարմիր խնդայ, –
Չես զգայ, որ մեր գինին
Մեր արիւնն է դա...

. .

Ի՞նչպէս չըսիրեմ, երկիր իմ կիզուած,
Պարզուած վերըստին սրբին սուրսայր
Ի՞նչպէս չըսիրեմ – հեգութեամբ
լցուած
Դու եօթնապատիկ խոցուած
Տիրամայր...

Որքան որ եղան արիւնիդ ահագ,
Դու կամաւոր զոհ – բոլորը տուիր.
Դու յաւէտ եղար անարատ վըկայ, –
Չարերի կոխան, խաչուա՛ծ իմ երկիր:

Հրկէզ քո հոգին, որպէս առատ խունկ,
Աշխարհի համար պարգեցիր անպարտ,
Հեզ ընդունեցիր երդում ու երկունք,
Դու արքայաբար վեհ ու անհպարտ:

Ժամ է, ե՛լ նորից, իմ ծիրանավառ,
Զրահաւորուիր խանդով խնդագին,
Վառիր երկունքի գիշերում խաւար
Հրով մկրտուած Նայիրեան հոգին...:

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆԻ հիւսիսը ռումբ մը պայթած է, փոքր հանրակառքի մը մէջ: Մէկ մեռեալ եւ 10 վիրաւոր կայ: Նախորդ օրն ալ արիւնալի դէպքեր տեղի ունեցած էին 1980 Ապրիլի արիւնալի դէպքերու ոգեկոչման առթիւ (համալսարաններու փակում) եւ հոն ալ 2 մեռեալ եւ 22 վիրաւոր կար:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, Հինգշաբթի առտու նոր, 20-րդ, հրադադար մը որոշ հանդարտութիւն մը բերած էր, սարսափի օրէ մը ետք՝ Զօրեքշաբթի: Արդարեւ նախորդ օրը, ռմբակոծութիւն մը Մըր աշտարակին դէմ, որ սուրիական բերդ կը նկատուի, պատճառ կ՚ըլլար որ կրկին բռնկին քրիստոնեայ թաղերը: Արդարեւ հակադրեցութիւնը չէր ուշանար եւ սուրիական ռումբերը կը տեղային Էշրէֆիէի վրայ, ուր 140 զոհ կար, մեռեալ թէ վիրաւոր: Խուճապը ալ աւելի մեծ է քանի որ օդակայան ալ փակ է եւ փախելու որեւէ ելք չկայ:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ» օրաթերթը լոյս պիտի տեսնէ Մայիս 13-ին, ըստ Սերժ Ժիւլիի, որ լուրը կուտայ տեսակցութեամբ մը Մոնտին:

ԵՈՒՐԻ ԿՈՒԿԻ թաղումը կատարուած է Մարտ 30-ին իր այրիին եւ 5 բարեկամներու ներկայութեան Մոսկուայի հիւսիս – արեւելքը գտնուող Վոլոկտայի մէջ, ուր գերեզմանը միայն թիւ մը ունի՝ 23781, որ իր թիւն էր արգելափակման այն կայանին մէջ, ուր 2 տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած էր Յունուար 8-ին, հակախորհրդային քարոզչութեան համար: Խատոնացի այս դասախօսը, 40 տարեկան, մեռած է աղիքային բորբոքումէ մը ըստ բանտին տնօրէնութեան: Այս գիտնականին ճակատագիրը մեծ յուզում պատճառած է Պելըվիւի հետազօտական կեդրոնի ելեկտրաքիմիական տարրալուծարանը, ուր 1975-76ին փորձաշրջան մը կատարած էր:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ լրտես – օդանաւեր հայթայթելը Սաուտի – Արաբիոյ մտահոգած է Իսրայէլը, որ չէ զսպած իր բարկութիւնը Ռեկընի հանդէպ: Ամերիկա 2,5 միլիառ տոլարի ալ օժանդակութիւն մը կատարելու տրամադիր է Փաքիստանի, որ կը վախնայ սակայն Խորհ. Միութեան հակազդեցութենէն:

ԻՏԱԼԻՈՅ ընկերվարականները հաւատարիմ կը մնան Ֆորլանիի քառեակ կառավարութեան և առայժմ կարելի չեն գտներ համայնավարներուն հետ համախմբում մը, ինչ որ ըսել կուտայ թըղթակիցներուն թէ անոնք որ Պէռլինկուէր – Քրաքսի ողջագուրումներ կ՚ակընկալէին Փալերմոյի մէջ, յուսախաբ կրնան ըլլալ:

«ՊԼՈՒՆԸՐ ՑԱՅԹՈՒՆԿ» զուիցերական օրաթերթին համաձայն, ֆրանսական դրամագլուխներու ներխուժում մը եղած է, վերջին տասը օրերուն (ինչպէս միշտ նախագահական ընտրութիւններու նախօրեակին): Կը կարծուի որ միլիառներու հարց է, անշուշտ զուիցերական ֆըրանքի հաշուով:

Mon village à l'heure turque

Printemps 1915. Sur les bords de l'Euphrate, en Anatolie Orientale, commence le drame d'un peuple, le drame de ce début de siècle.

Alors que depuis plusieurs jours nous n'étions pas allés travailler aux champs et que nous restions à l'intérieur du village dans l'attente et la crainte de nouveaux évènements, un soir les gendarmes sont revenus et ont encerclé Morenig.

Il n'y avait plus d'hommes dans notre maison. Ils avaient été capturés et emmenés, comme tous ceux du village qui n'avaient pu fuir ou se cacher. Je demeurais seul avec ma mère, ma tante et ses enfants, mais, avec mes dix-sept ans, j'avais des raisons d'être inquiet. J'ai voulu m'échapper vers Husséníg et me rendre chez un de nos maîtres, celui-là qui, justement, m'avait fait libérer cinq jours auparavant, et m'avais alors promis qu'il s'occuperait de moi en me prenant dans son service, dans sa maison.

A peine étais-je sorti du village en marchant à travers champs, que je me suis retrouvé entouré de gendarmes. En me frappant, ils m'ont conduit à leur chef et lui ont dit que je tentais de fuir. J'ai bien essayé de faire valoir que je devais porter à manger aux bêtes laissées sans soins, mais ils ne m'ont pas écouté et m'ont conduit à l'école que j'ai découverte transformée en prison.

Sur le trajet, les gendarmes ont remarqué le vieux Donabed Osganian, pénétrant furtivement dans sa maison. Ils sont allés jusqu'à sa porte, ont frappé, ont appelé et crié, sans réponse. Ils ont forcé cette porte et, me traînant avec eux, ont pénétré à l'intérieur. Toutes les fenêtres étant obturées, ils ont fait de la lumière et se sont mis à chercher Donig Amou. De toute évidence, il n'était plus là et avait dû filer par la porte donnant sur le toit. Nous avons suivi le même chemin et avons découvert là, sur la terrasse, des femmes groupées, en proie à la frayeur, que les gendarmes se sont mis à injurier et à frapper, en leur demandant où était passé Donig Amou.

Il était parti, avait-il dit, chez Mahmoud Agha pour lui demander sa protection et faire valoir la vieille amitié qui les unissait. Et, en effet, nous l'avons vu revenir rapidement, accompagné d'un neveu de l'Agha, qui était sans doute censé plaider sa cause. Mais les gendarmes se sont aussitôt emparés de lui sans permettre la moindre discussion, et ont renvoyé le jeune Turc chez lui.

C'est ainsi que nous sommes arrivés ensemble à la prison et que nous y avons passé la nuit. Le matin, de bonne heure, deux gendarmes sont venus et ont entrepris de faire dire à Donig Amou quelles étaient les maisons où pouvaient se cacher des fuyards, mais, n'obtenant pas de réponse, ils l'ont emmené. Lorsqu'au bout d'un moment je les ai vu revenir, Donig Amou n'était plus avec eux.

Que fallait-il en penser? Les gendarmes nous avaient appris que le village allait être investi et la population arménienne rassemblée pour être transférée ailleurs en totalité. Jouant le tout pour le tout, j'entreprends de les convaincre de me laisser partir rejoindre ma famille afin de me préparer avec elle pour ce départ. Je ne sais pas quelle était leur arrière-pensée, mais le fait est qu'ils m'ont mis dehors.

J'ai couru jusqu'à notre maison en passant devant l'église et en empruntant la rue principale sur toute sa longueur. Je n'ai aperçu que quelques ombres; le soleil était à la verticale, implacable, la poussière du sol semblait suspendue, il ne sortait aucun bruit des maisons, et pourtant j'y devinais des habitants sur le qui-vive. L'atmosphère me semblait être celle du temps suspendu, ne laissant présager que de l'incertitude.

Ma mère, des larmes plein les yeux contenues avec peine par les paupières, m'a enlacé en me disant qu'elle m'avait cru perdu une seconde fois. Mais nous ne pouvions guère nous attarder à des effusions. Le temps pressait car, en effet, ordre avait été donné à toute la population de se tenir prête à être rassemblée pour quitter définitivement le village vers une destination inconnue.

Comment se faire à l'idée qu'il va nous falloir franchir le seuil de cette maison pour la dernière fois, et laisser là ce lieu certainement bien modeste et pourtant si cher à nos yeux et à nos cœurs et pour être livré à quel destin? Comment imaginer possible d'arrêter si subitement le cours d'une si longue histoire.

Je pense à nos parents, nos grands-parents, et à tout ceux qui les ont précédés ici même, aussi loin que remonte la mémoire. Ils ont vécu ici, construit, installé, fortifié, ancré leur demeure, cette demeure qui est devenue l'essentiel, qui a vu se créer, se construire, se sceller un bonheur grave, rude, profond, à l'image des montagnes de pierre qui forment notre horizon. Tout a toujours été difficile, mais l'on s'attache encore plus à ce qui est dur, à ce qui a donné du mal et de la peine. L'attachement de nos ancêtres pour cette terre a été en proportion des diffficultés et des souffrances qu'ils y ont toujours connues. Les joies, le bonheur y ont été d'autant plus profonds qu'ils ne sont jamais apparus que comme des moments volés et ont habitué à de longues patiences.

Mais aujourd'hui, à cet instant même, il nous faut partir en laissant tout, tourner le dos, considérer que nous n'avons plus de droits à faire valoir, plus de vœux à exprimer, plus d'espoir à attendre. Alors, que nous reste-t-il, que peut valoir à nos y e u x tout le reste, que vaut encore la vie elle-même? Le menuisier Zakar Aharonian, notre voisin, n'a par hésité, il n'a pas voulu connaître ce qu'allait devenir notre pays, il n'a pas voulu voir sa maison souillée. A l'instant où elle s'est trouvée investie par les Turcs, il est monté dans la plus haute pièce de sa belle demeure, et il s'est pendu.

Moi qui ai retrouvé mon foyer après avoir été fait prisonnier deux fois, à l'heure de ce départ je sens l'accablement et le désespoir m'envahir. Je ne voudrais pas me laisser aller à l'abandon, je voudrais me sentir le pouvoir et la force de faire infléchir le cours des évènements. Je voudrais pouvoir mettre ma vie en jeu. A quoi donc tient encore notre vie, à nous tous, pourquoi ne pas la vendre chèrement? L'image de la mort est là, présente, aurai-je le courage de l'affronter? S'il faut se donner la mort ou donner la mort, saurai-je comment faire?

A défaut de fusil, se saisir d'une faux, ayant affûté l'outil sortir dans la rue et, en plein soleil, frapper le premier gendarme qui passerait. Celui-ci m'ayant rendu le coup mortellement, en même temps que mon sang sentir la vie me quitter, être enfin libéré...

Ma mère et ma tante se sont aggripées à moi. Retenu contre la porte, je sens leurs larmes me baigner le visage et les laisse me tirer vers le fond de la pièce. Je me suis laissé choir sur le sol, la tête vacillante, soudainement loin, prostré.

Au bout d'un moment, ma mère, me secouant, me ramène au présent:

« Lève-toi, notre maître Agha Hadji Reylen est là. Il désire que tu ailles avec lui conduire ses vaches jusqu'à Husséníg. Pars avec lui et rends-toi, aussitôt après, chez l'autre Agha Ahmed puisq'il avait dit vouloir te prendre à son service.

Je me suis levé et, laissant là ma mère, ma tante et ses enfants, obéissant à ma mère qui pense que tout doit être tenté pour que chacun de nous s'en sorte, et qui se montre persuadée que l'on se retrouvera un jour, je suis parti avec ce vieux Turc, poussant les vaches devant moi. Par chance, nous n'avons rencontré aucun gendarme, et sommes ainsi arrivés sans incident à Husséníg.

Je me suis rendu rapidement à la demeure d'Ahmad Agha, qui m'a accueilli volontiers et a accepté de me prendre à son service comme il me l'avait promis. Peu de temps après, il m'a fait venir et m'a dit:

« Ne te fais pas de souci sur ton sort; vois-tu il y a également ici, entre autres personnes que j'ai accueillies, une fille de ton oncle, et tu peux être tranquille aussi pour elle. Nous sommes sans arrière-pensée. Seurpouhi Derderian, avec qui nous avons toujours entretenu des liens d'amitié, en même temps que ses biens nous a confié sa fille Vartere, que je me propose de marier à mon fils de dix-neuf ans, Hassan Beg. Les meubles que tu vois ici sont ceux de la maison de Sérop Vartabédian et ils sont en sûreté ».

Je restais perplexe et songeur en écoutant ces mots, pendant que mon regard s'arrêtait sur un très beau fauteuil que je reconnaissais effectivement comme ayant été construit par Monsieur Sérop lui-même.

On m'avait attribué diverses tâches concernant la maison et les soins aux animaux, et j'étais anxieux de connaître les évènements qui se déroulaient hors de ces murs. Un jour, on m'amène le plus jeune de mes cousins, le dernier des enfants de mon oncle Assadour. J'apprends qu'après qu'ils aient quitté notre maison et le village sous l'escorte des gendarmes, ma tante, désormais persuadée du sort qui leur serait réservé et tentant, comme beaucoup d'autres mères, de sauver son enfant, l'avait confié à une famille turque qui avait bien voulu, alors, le prendre en charge. Mais devant ses pleurs incessants, elle désirait maintenant s'en défaire, et on m'a confié la responsabilité de le renvoyer vers sa mère qu'il réclamait.

Que faire d'autre, dans toute la précarité de ces situations, que d'accompagner ce garçon de huit ans jusqu'à la route et, le cœur brisé, après l'avoir étreint, l'envoyer seul vers sa mère à Kassirig, transformé en lieu de transit pour la déportation.

Le jour suivant, un peu avant midi, un des fils du maître de maison vient se planter devant moi et me dit:

« Mon père m'a parlé d'une très stricte réglementation qui interdit aux Turcs d'abriter sous leur toit de jeunes Arméniens. Nous courons le risque d'être punis très sévèrement par le Gouvernement. Mon père t'a tiré d'affaire deux fois, maintenant il te faut partir. Va, les gens de ton village ont été rassemblés à Kassirig, mêle-toi à eux ».

Et c'est ainsi qu'il m'a chassé.

Je me suis retrouvé à nouveau sur la route, mais cette fois-ci en direction de Morenig, que je voulais revoir avant de décider quoi que ce soit. J'ai rencontré Barkev Imirzian, un garçon un peu plus jeune que moi et habitant près de chez nous. Il avait également été chassé par son maître et ne voyait pas d'autre issue que d'aller rejoindre l'exode. Il m'a donné des nouvelles de ma mère qu'il avait vue dans la cohorte des femmes, des enfants et des vieillards rassemblée, conduits en troupeau hors du village en direction de Kassirig. Dans cette situation bien angoissante, elle était restée encore confiante et seulement préoccupée d'obtenir de mes nouvelles en interrogeant tout le monde.

Je me suis engagé à travers champs, loin des chemins, afin d'éviter les rencontres. Ce que j'ai vu, alors, m'a laissé consterné. Partout le sol était jonché de sauterelles, et tout était dévasté. Il ne restait rien, absolument rien, rien qui puisse se cueillir et se manger. Cela s'était produit aussitôt après que les blés aient été coupés, et partout ce n'était que désolation. Il ne suffisait pas que notre peuple soit entraîné dans les plus profonds malheurs, il fallait aussi que cela soit accompagné d'une catastrophe naturelle. Peut-être était-ce un signe, une punition de Dieu? Ceux qui travaillaient la terre ayant été chassés, voici que la terre était devenue stérile entre les mains des persécuteurs! J'étais tout à mes pensées, alors que Morenig m'apparaissait, et je me souvenais de Moïse et du peuple d'Israël retenus en Egypte par le Pharaon, et Dieu provoquant une invasion de sauterelles en guise de punition.

J'ai pénétré dans le village et je suis resté suffoqué. Toutes les portes étaient closes, partout des chiens, abandonnés sur place, visiblement affamés, haletants, certainement à bout de forces, couchés devant les portes de leurs maîtres, déjà presque sans vie. Ceux qui le pouvaient encore poussaient des hurlements déchirants, d'autres ne pouvaient plus que faire entendre des plaintes qui ressemblaient à des pleurs.

Je suis descendu jusqu'à la fontaine d'en bas, et là c'était une autre vision. Les villageois avaient certainement emmené les ânes dans leur exode, abandonnant leurs petits, et ceux-ci, tous rassemblés, groupés en rang les uns derrière les autres, tournaient autour de la fontaine lentement, élevant leurs plaintes de ne plus avoir ni leurs mères ni leurs maîtres, destinés à s'effondrer les une après les autres, affamés, à bout de forces, imprégnés de la tristesse de la mort.

Aucune âme ne semblait plus vivre ici. Le village, notre village, notre terre, notre foyer n'était plus qu'un cimetière et moi, je n'étais plus qu'un jeune garçon en sursis, presque un fantôme en ce lieu.

JACQUES DER-ALEXANIAN

« Le Ciel était noir sur l'Euphrate »

JOSEPH KESSEL
de l'Académie Française

24 AVRIL 1975

Je me souviens très bien que, même dans l'horreur de la première guerre mondiale, la tragédie arménienne de 1915 a soulevé en moi une profonde émotion. Le mot génocide n'avait pas encore cours à cette époque, mais j'ai senti alors tout ce qu'il a signifié plus tard. Et c'est de tout cœur que je m'associe à la commémoration de ce soixantième anniversaire tragique.

ԹՈՒՐՔԸ՝ ՀԱՅՈՒՆ ԱՆԳՈՒԹ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐԸ

Սփիւռք կազմութենէն ի վեր ամէն տարի հայութիւնը կ՚ոգեկոչէ 1915-ի Մեծ Եղեռնի ցեղասպանութեան իր անմեղ զոհերուն յիշատակը: Թալէաթի, Էնվէրի եւ Իթթիհատական իրենց արիւնկզակ մեղսակիցներուն ծրագիրը եղաւ բնաջնջել հայութիւնը եւ միանգամ ընդմիշտ վերջ դնել հայկական պահանջներուն կնճռոտ ու տաղտկալի հարցին:

Դժբախտ իրողութիւն մըն է որ մարդասպանները տարուած համաթուրանական երազներով, մասամբ մը յաջողեցան իրենց գլխաւոր ծրագրին մէջ:

Անոնք, ոչ միայն անյագ կատաղութեամբ ու անմարդկային միջոցներով կոտորել տուին իրենց տիրապետութեան տակ ապրող շինարար ու խաղաղասէր հայութիւնը, այլ եւ հայկական հողերը զրկեցին իրենց իրական տէրերէն: Իսկ սպանդէն հրաշքով փրկուող բեկորները ցրուեցան աշխարհի հինգ հողամասերուն վրայ:

Ազգային մեծ աղէտ մը եղաւ ցեղասպանութիւնը, որու շուրջ ցարդ առարկայական խորաթափանց ուսումնասիրութիւն մը չէ կատարուած: Առանց նըկատի առնելու մեր նիւթական անհաշւելի վնասները ու անդրադառնալով միայն մեր մարդկային կորուստին վրայ, սովորութիւն եղած է յիշատակել մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակները: Սակայն, հայկական ողբերգութիւնը միայն մարդկային կորուստով չի սահմանափակուիր: Հապճեպ ակնարկ մը մեր մօտաւոր անցեալի պատմութեան վրայ բաւարար է հաստատելու այս պարագան: 1914-ի նախօրեակին Արեւմտեան Հայաստանի վեց նահանգներուն մէջ ապրող Հայերը, դարեր շարունակ հալածուելէ, կեղեքուելէ ու ջարդուելէ ետք, նոր արշալոյսի մը յոյսերով կ՚ապրէին: Արդարեւ, Սան Ստեֆանոյի եւ Պերլինի վեհաժողովներու մէջ հայկական հարցին նկատմամբ անփառունակ որոշումներէն ետք, վերջապէս Ռուսիա, Ֆրանսա եւ Անգլիա համաձայներ էին պարտադրել Թուրքիոյ բարենորոգումներ մտցնել հայկական վեց նահանգներուն մէջ եւ Թուրքիա ստիպուեր էր ընդունիլ այդ որոշումը:

Եւ սակայն, ի մեծ դժբախտութիւն Հայութեան, Առաջին Աշխարհամարտը ծայր կուտար, Թուրքիա պատերազմի կը մասնակցէր Գերմանիոյ կողքին եւ բարենորոգումներու կապոյտ երազը կը ցնդուէր ընդմիշտ: Հասկնալի է թէ քաղաքական այդ պայմանները նպաստեցին որ Իթթիհատական դահիճները համարձակին հայութիւնը բնաջնջելու հրէշային ծրագիրներ գործադրելու: Եթէ Հայութեան խնայուէր այդ ցեղասպանութիւնը եւ հայկական նահանգներու բարենորոգումները իրագործուէին, պարզ է որ մեր ժողովուրդը խաղաղութեամբ ապրելով, պիտի բարգաւաճէր իր տնտեսութիւնը, եւ ծնունդներու բնական աճով պիտի բազմապատկուէր իր համրանքը եւ այսօր հայութեան ընդհանուր թիւը պիտի հասնէր առնուազն տասը միլիոնի: Ազգագիր մը ըլլալու հարկ չկայ հաստատելու համար այս պարագան: Հայ ժողովուրդը բազմածին եղած է: Բայց աւա՜ղ Հայաստան ներխուժող թշնամիներ հանգիստ չեն ձգած զինքը: Ներկայ Հայաստանը կենդանի օրինակ մըն է: 1918-ի անկախութենէն ի վեր յարաբերաբար խաղաղութեան շրջան մը կը բոլորէ Հայաստանի բնակչութիւնը: Համաձայն Վ. Համազասպեանի, 1920ին Հայաստանի ներկայ սահմաններու մէջ կ՚ապրէր 720 հազարի բնակչութիւն մը: Թէեւ Երկրորդ Աշխարհամարտի հետեւանքով Հայաստանի ժողովուրդը եւս տուաւ բազմահազար զոհեր ու իր համրանքը նուազեցաւ: Բայց, արտասահմանէն ներգաղթող Հայեր եկան լրացնելու պատերազմի կորուստներու թողած բացը: Այժմ Հայաստանի բնակչութեան թիւը նոյն սահմաններուն մէջ հասած է 3 միլիոն 100 հազարի: Իսկ հայութեան ընդհ. թիւը, անշուշտ առանց վիճակագրական ճշգրիտ տուեալներու (Սփիւռքի մասին) կը նկատուի վեց միլիոն, 1914-ի 4 միլիոն 100 հազարի փոխարէն:

Հարց է նաեւ թէ ինչու Արեւմտեան Հայաստանի հայութեան թիւը 11-րդ դարէն ի վեր մնացած է անշարժ՝ երկուքուկէս միլիոնի շուրջ եւ բնաւ չէ աճած: Անշուշտ այդ երեւոյթին պատճառները բազմազան են: Նախ կայ հալածանքներու եւ կոտորածներու հետեւանքով տեղի ունեցած հոծ արտագաղթը: Սարսափի տակ գաղթած են ապահով երկիրներ բայց հետզհետէ ձուլուած ու անհետացած: Նաեւ տուրքերու եւ կողոպուտներու հետեւանքով սնանկացած թշուառ Հայեր դիմած են պանդխտութեան եւ խաներու անկիւնները զրկուած կեանք մը ապրելով հիւծած են ու մահացած: Մեծ մաս մըն ալ փրկուելու համար ջարդուելէ թրքացած են կամ քրտացած: Այս առթիւ 4 Մայիս 1980-էն սկսեալ «Յառաջ»ի մէջ 47 թիւերով լոյս տեսաւ Գ. Ամատունիի շահեկան ուսումնասիրութիւնը «Դարերու ընթացքին թրքացած Հայեր, եւ քրտացած Հայեր» վերնագրով, ուր հեղինակը ամփոփելով հայ եւ օտար ներհուն բանասէրներու եւ բանահաւաքներու վկայութիւնները կը պատասխանէր թէ ինչպէս Հայերը որ Սելճուքեան Թուրքերու ներխուժումի թուականներուն երեք միլիոնի կը հասնէին, դարերու ընթացքին հետզհետէ նուազեցան եւ ի վերջոյ փոքրամասնութիւն դարձան: Օսմանցի Թուրքերը եւս երբ 13-րդ դարէն սկսեալ մուտք գործեցին Փոքր Ասիա եւ Հայաստան, արհամարհելի ուժ մը կը ներկայացնէին: Իրենց իշխանութիւնը ամրապնդելու եւ իրենց թուական սակաւութիւնը դարմանելու նպատակաւ ձեռնարկեցին քրիստոնեաները բնաջնջելու կամ բռնի կերպով իսլամացնելու:

Սելճուք թէ Օսմանցի Թուրքեր իրենց տիրապետութեան առաջին շրջանէն իսկ եղան վայրագ, բարբարոս եւ միայն չարիք հասցուցին հայութեան ու իրենց տիրապետութեան տակ տառապող քրիստոնեայ այլ ազգերու: 1071 թուականին Մանազկերտի բերդին գրաւումը Սելճուք իշխան Ալփ - Արսլանի հրոսակներուն կողմէ անկիւնադարձ մը նկատուած է թրքական նուաճումներու: Հայկական ուժերը թէեւ քաջաբար կռուեցան բայց ի վերջոյ բերդը ինկաւ թշնամիներուն ձեռքը: Սակայն բուն պարտուողը հանդիսացաւ Բիւզանդիոն: Անկից առաջ արդէն Տուղրիլ իր արիւնարբու վոհմակներով գրաւած էր Գագիկ Բ.ի հողամասերը ու վերջ տուած Բագրատունեաց հարստութեան: Այդ պարտութիւնները հետեւանք էին Բիւզանդիոնի Հայերու հանդէպ տածած կրօնական մոլուցքին ու վարած աշխարհակալական անհեռատես քաղաքականութեան, որ պատճառ դարձաւ իր ալ կործանման: Օսմանցի Թուրքերը յետագային ստեղծեցին հսկայ կայսրութիւն մը նուաճելով ոչ միայն Փոքր Ասիան ու Հայաստանը, այլեւ Պալքանեան թերակղզիի երկիրները. Ռումանիա, Աւստր եւ Հունգարական հողեր, Հերսէք Պոսնիոյ շրջանները, նաեւ արաբական բոլոր երկիրները: Ամէնուրեք աւերեցին, արիւն թափեցին ու տէր դարձան բոլոր ժողովուրդներէն:

Թուրքերը իրենց նենգամտութեամբ միշտ ալ ջանացին նսեմացնել Հայոց համրանքը: Երբ 1877 - 80-ական թուականներուն հայկական պահանջները կը ներկայացուէին, բանակցութեանց ընթացքին Թուրք ներկայացուցիչները Հայերու թիւը հայկական վեց նահանգներու, Հալէպի, Ատանայի եւ Տրապիզոնի մէջ կը հաշուէին 727 հազար՝ 3 միլիոն 620 հազար մահմետականներու դիմաց: Մինչդեռ համաձայն Էտուէն Փիրսի, միայն հայկ. վեց նահանգներու մէջ նոյն թուականներուն հայութեան թիւն էր մէկ միլիոն 200 հազար, երկու միլիոն 600 հազար բնակչութեան մէջ:

Ծիծաղելի կը գտնեմ երբ օտարներ ու Հայեր զանազանութիւն կը դնեն Օսմանցի Թուրքերու եւ ներկայ Հանրապետական Թուրքերու միջեւ: Այդ ձեւի նպատակաւոր թէ անմիտ արտայայտութիւններ վնասակար են մեր դատին: Ամէն անգամ որ կը կարդամ նման մտքեր կը վերյիշեմ մեր դրացի Թուրքը. Նախկին քաղաքապետ, եւրոպական զարգացումով ու արտաքինով անձնաւորութիւն մը որ հօրս այն ակնարկութեան թէ ինք տարբեր էր միւս Թուրքերէն, ան շնական կերպով իր բազուկը ցոյց տալով կը պատասխանէր. - Դրացի՛, եթէ այս բազկերակս կտրէք թրքական արիւն կը հոսի...: Այո՛, ան պարզապէս ըսել կ՚ուզէր թէ ինք ալ նոյն ջարդարար բնազդով թրծուած Թուրքն էր եւ կարող էր ի պահանջել հարկին նոյն հրէշութիւնները գործել:

Առանց դարերու խորերը երթալու, չմոռնանք որ միայն 1894 - 97 թուականներուն Կարմիր Սուլթանի հրահանգով գործադրուած ջարդերէ Կարինի, Տիգրանակերտի, Երզնկայի, Պիթլիսի, Սեբաստիոյ, Կիլիկեան շրջանի, Տրապիզոնի եւ այլ վայրերու Հայոց վրայ, կէս միլիոնէ աւելի զոհեր պատճառեցին: Իսկ Իթթիհատականները իրենց վայրագութիւններով գերազանցեցին Սուլթան Համիտը:

Ներկայ Թուրքերը երբ Թուրք - հայկական մտերմութենէ կը ճառեն պարզապէս իրենք - զիրենք կարող են խաբել: Անոնք կը շարունակեն ուրանալ Հայերու ցեղասպանութեան գոյութիւնը: Կը շարունակեն պաշտել Թալէաթը որպէս ազգային հերոս: Եւ անտարբեր են հայկական դատի նկատմամբ: Իսկ հայութիւնը Սփիւռքի տարածքին ցրուած, եթէ տնտեսապէս բարւոք է սակայն կ՚ապրի հոգեկան դառն տագնապներով: Իր գոյութեան հեռանկարը մռայլ է: Իր աչքերուն առջեւ կը տեսնէ մատաղ սերունդներու ազգային դիմագծի խաթարումը, խառն ամուսնութիւններու բազմացումը, ազգային դաստիարակութեան անբաւարարութիւնը:

Բարեբախտաբար, կան նաեւ յուսատու երեւոյթներ: Նախ ունինք փոքր բայց բարգաւաճ, յառաջադէմ ու նորակերտ հայրենիք մը որ շարունակութիւնն է 1918-ի անկախ Հայաստանի: Սփիւռքի մէջ կայ երիտասարդութիւն մը որ տէր կը կանգնի հայ դատին: Ան իր սահմանափակ միջոցներովն իսկ կը ջանայ հետապնդել ազգային դատը օգտագործելով բոլոր հնարաւոր միջոցները, բախելով բոլոր դռները:

Հայրենի ժողովուրդը եւս տոգորուած նոյն զարթօնքով ու հայրենասիրութեամբ կանգնած է Ծիծեռնակաբերդի եւ Սարդարապատի յուշարձանները, թէեւ անզօր է ներկայ պայմաններուն բերումով դրական քայլեր առնելու:

Հայութիւնը այլեւս չի հաւատար Թուրքին կեղծիքներուն, ոչ ալ քաղաքակիրթ ու հայութեան բարեկամ կոչուած մեծ պետութեանց ժպիտներուն ու տըրուած խոստումներուն: Ան իր յարատեւ գործունէութեամբ տարակոյս չկայ որ վաղ թէ ուշ պիտի հասնի ազգային իր նուիրական նպատակներուն իրականացման:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՂԱՃԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԹՈՒՐՔ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Ամէն անգամ որ Թուրք դիւանագէտ մը կը սպաննուի եւ Թուրք ու Թուրքերու կողմը բռնող օտար թերթերը կ՚անդրադառնան այսպէս ըսուած - բայց երբեք չհաստատուած - հայ ահաբեկիչներու կողմէ գործադրուած արարքին մասին, իբրեւ վրէժխնդրութիւն Առաջին Աշխարհամարտի ընթացքին Հայերու դէմ ծրագրուած եւ գլուխ հանուած ցեղասպանութեան, կը պնդեն թէ ներկայի Թուրք Հանրապետական կառավարութիւնը չի կրնար ո՛րեւէ պատասխանատուութիւն իր վրայ առնել, քանի որ Եղեռնը յղացան եւ գործադրեցին Օսմանեան կայսրութեան այդ ժամանակի Թուրք կառավարութեան պարագլուխները, զուգահեռաբար այն իրողութեան որ արդի գերման ժողովրդավարական կառավարութիւնը չի կրնար ինքզինքը պատասխանատու նկատել Երկրորդ Աշխարհամարտին նացի Գերմանացիներու կողմէ գործադրուած ցեղասպանութեան, ի վնաս հրեայ ժողովուրդին:

Ողբերգական եղելութեան մը առջեւ, նման յայտարարութիւն մը յիրաւի ծիծաղելի, իմաստակ եւ կատակերգական տրամաբանութեան մը արդիւնք է, քանի որ ամէնքս ալ գիտենք թէ ինչու, հիմակուան գերման ժողովրդավարական կառավարութիւնը կ՚ընդունի Հրեաներու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը եւ Իսրայէլի կառավարութեան ալ հատուցում վճարած է եւ կամ դեռ կը շարունակէ վճարել, ինչ որ արդի հանրապետական, «Դեմոկրատիկ» Թուրք կառավարութեան պարագան չէ, քանի որ ան չէ ընդունած եւ չուզեր ընդունիլ Հայերու դէմ եղած ցեղասպանութիւնը եւ, հետեւաբար, վնասներու հատուցում ալ չի վճարեր:

Բայց հարց տանք Թուրքերուն.

Ա) Եթէ իրենք զիրենք մեղսակից կամ գաղափարակից չեն նկատեր կատարուած զանգուածային խողխողումներուն, ի՞նչպէս կ՚արդարացնեն եւ կը բացատրեն ներկայի Հանրապետական կառավարութեան յուշարձան կանգնած ըլլալու պարագան, այդ ոճիրները գործադրել տուողներուն պարագլուխին, Թալէաթին:

Բ) Ո՞վքեր էին Զմիւռնիոյ Հայերուն կոտորածներուն եւ անկէ առաջ ալ Կիլիկիոյ Հայերուն դէմ ի գործ դրուած ջարդերուն պատասխանատուները, երբ արդէն, այդ ատեններ, Օսմանեան կառավարութիւն մը գոյութիւն չունէր եւ անոր տեղ անցած էին Հանրապետական Քեմալականները: Նոյն ինքն Մուսթաֆա Քեմալ Իթթիհատական չէ՞ր, բարեկամ Թալէաթի եւ Էնվէրի, որ 1920 Յունուար 18-ին կը պահանջէր Ֆրանսացիներէն Մարաշը պարպել, միեւնոյն ատեն կոչ ընելով իր ազգակիցներուն «Ազատագրական կռիւ» անցնիլ, ինչ որ կը նշանակէր զինադադարէն վերջ՝ աքսորէն վերապրած եւ իրենց օճախները վերադարձած (դեռ մնացա՞ծ էին) Հայերուն համար նոր կոտորած: Այսպէս եւ ինչ կը վերաբերի Հաճընի, Այնթապի, Ուրֆայի, եւ այլն, տեղահանութիւններէն վերապրած եւ վերադարձած Հայերուն:

Օրինա՞կ մը. 1915ի տեղահանութիւններէն առաջ, 35.000 Հայեր կ՚ապրէին Հաճընի մէջ. զինադադարէն վերջ 6000 հոգի միայն վերադարձան իրենց քաղաքը: Մարաշի կոտորածներուն լուրը իրենց հասած ըլլալով, ուզեցին ինքնապաշտպանութեան դիմել: Հերոսաբար՝ եօթը ամիս դիմադրելէ ետք անձնատուր եղան. քեմալական հրոսակներուն զանգուածային կոտորածներէն 400 հոգի միայն յաջողեցան փրկուիլ բնաջնջումէն:

Գ) Հանրապետական, քեմալական Քեազըմ Քարապեքիրը չէ՞ր որ Հայաստանի վրայ արշաւեց եւ եղած կոտորածներուն վրայ նոր կոտորածներ աւելցուց, հուրի եւ սուրի, աւերի եւ աւարի մատնելով ամէն ինչ. «Քանի որ Հայերը խոչընդոտ կը հանդիսանային թուրանական մեծ ծրագրին իրագործման ճանապարհին վրայ», որ էր՝ Արեւմուտքի մէջ, Եւրոպայի մինչեւ խորքերը թափանցած եւ կորսնցուցած կայսրութեան փոխարէն, հիմնել նոր կայսրութիւն մը, այս անգամ ուղղութիւնը փոխելով դէպի Արեւելք, «150 միլիոնոց» կայսրութիւն մը, զոր մինչեւ այսօր ալ կ՚երազեն Թուրքերը:

Այս առթիւ՝ կ՚ուզեմ յիշել անկէ քանի մը տարի առաջ (ճշդելու համար՝ 10 Օգոստոս 1977), իտալացի յայտնի գրող եւ լրագրող Լուիճի Պարծինի ճունեոր (կրտսեր)ի ստորագրութեամբ հրապարակուած յօդուած մը, «Իլ Ճիորնալէ»ի մէջ, «Եւրոպականացած Թուրքերը» խորագրին տակ, նիւթ ունենալով Կ. Պոլսոյ առումը Սուլթան Ֆաթիհ Մեհմետ Բ.ի կողմէ, 1453-ին:

Այդ յօդուածին, պատճէնը ուղարկած էի յիշեալ օրաթերթին խմբագրութեանը - իր յիշողութիւնը սրելու համար - յարակից բողոքի նամակի մը հետ, յարաբերաբար Հայերու նկատմամբ աննպաստ արտայայտութիւններու եւ վերաբերմունքի, այլ խօսքով տեսակ մը «Պոկրոմ»:

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

(Միլանօ)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Notre-Dame de Paris
MESSE

DIMANCHE, 26 AVRIL, A 16 H.

Կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 16–ին, Պատարագ՝ ի յիշատակ Ապրիլեան Նահատակներուն:

Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Կը քարոզէ՝ Գերպ. ԺՈՐԺ ՎԵՐՆԱՍ
Ընդհ. Տնօրէն «Էօվր տ'Օռիան»ի

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հայկ Թորգոմեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 26–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց մօր, զոքանչին եւ մեծ – մօր՝

Այրի Տիկին ԱՐԱՔՍԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ մահուան 6–րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովակիմեան, Մեծ Եղեռնի զոհ՝ իրենց ծնողաց անթաղ յիշատակին, 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

ՎԱԼԱՆՍ.– Մ. Պլըքեան, ի յիշատակ՝ Ապրիլեան բիւրաւոր նահատակներուն, 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Այրի Տիկին Նուարդ Գույումճեան, զաւակներն ու թոռները, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝ Յակոբ Գույումճեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, կը նուիրեն՝ 200 Ֆ. Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան, 200 Ֆ. Մարսէյլի Մշակոյթի Տան եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Ճառայեան ընտանիքները, իրենց հօր, եղբօր, մեծ – հօր՝ Գառնիկ Ճառայեանի մահուան Գ. տարելիցին առթիւ՝ 200 Ֆ. կը նուիրեն Մարսէյլի Մշակոյթի Տան եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, 24 ԱՊՐԻԼ.–

Ժամը 14.30–ին՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի բազմաձայն Հանդիսաւոր Հոգեհանգստեան Պատարագ:

Կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթ. Պատ. Եւրոպայի Հայոց

Ժամը 16–ին՝ Ոգեկոչման պատշաճ արարողութիւն՝ մեր Նահատակներուն յիշատակը յաւերժացնող կառուցանելի Կոթողին, Քաղաքապետութեան կողմէ արամադրուած վայրը՝ Ֆրանքլին Ռուզվէլթ եւ Այզընհաուր Պողոտաներու անկիւնը՝ Կուան Փալէ–ի առընթեր եղող պարտէզին մէջ:

Ժամը 20.30–ին՝ ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ՝ Կավոյի սրահը, 45, ռիւ Լա Պօէսի, Փարիզ 8–րդ:

Խօսք կ'առնեն՝ ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՆՊԱՇԵԱՆ, ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԷՐՊէՐԵԱՆ եւ Մէթր ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆ:

Յայտագրին կը մասնակցին՝ Թորոս Սպիտանեան եւ Ռազմիկ Աբրահամեան (Արտասանութիւն), Օր. Երիցեան (Երգ):

———×———

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍ

Կազմակերպութեամբ՝ տեղւոյն Կապ. Խաչի մասնաճիւղին, հանդիսաւոր Պատարագ: Յաւարտ Պատարագի՝ Հոգեհանգիստ: Կը պատարագէ՝ Սահակ Քհնյ. Հէքիմեան, մասնակցութեամբ՝ Կոմիտաս Երգչախումբին, Կիրակի, Ապրիլ 26, կէսօրէ ետք ժամը 4–ին, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Միհրան Մալիեան, կը նուիրեն՝ 100 Ֆ. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Նորմանտիի Մանկանց Բոյնի ընդարձակման, փոխան ծաղկեպսակի, Նէվրիկ Գաբրիէլեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՆԻՍ

Կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 10–ին, Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Ս. Աստուածածին Եկեղեցին: Նոյն օրը, ժամը 15ին, Փլացա Պանդոկի սրահը՝ Ցուցատօն Պատուոյ Նախագահութեամբ՝ Երեսփոխան – Քաղաքապետ՝ ԺԱՔ ՄԷՏՍԸՍԷՆԻ եւ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆԻ:

Կը ԽՕՍԻՆ՝
Dr. YVES TERNON
ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Գեղարուեստական Պատշաճ Յայտագիր

———×———

ՍԵՒՐԱՆ

Սեւրանի ամբողջ Հայութիւնը համախումբ կերպով եւ պատշաճօրէն պիտի ոգեկոչէ Ապրիլ 25, Շաբաթ օր, ժամը 3–ին, Մեծ Եղեռնի 66–ամեակը, մասնակցութեամբ Սեւրանի Քաղաքապետ՝ Պրն. Վէրնիոյի:

Սեւրանի եւ շրջակայքի Հայութիւնը կը հրաւիրուի Քրէթիյէի հրապարակը, ուրկէ թափօր կազմած պիտի ուղղուի դէպի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Հոն ծաղկեպսակ պիտի զետեղուի Մեռեալներու Յուշարձանին առջեւ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի մեր մէկուկէս միլիոն զոհերուն յիշատակին համար, որոնք 1915–ին կոտորուեցան Թուրք կառավարութեան հրամանով:

MANIFESTATION
DE LIBERATION ARMENIENNE

VENDREDI, 24 AVRIL, A 13 H.

Devant la statue du

Gal ANTRANIK

Héros National Arménien
Cimetière de Père-Lachaise
(Métro: Gambetta)
Soutenue par l'U.S.E.A.

ԱՐՆՈՒՎԻԼ
ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

ԿԻՐԱԿԻ, 26 ԱՊՐԻԼ.–

Մեծ Եղեռնի 66–րդ տարեդարձին առթիւ՝ Պատարագ կը մատուցուի եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն կը կատարուի մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգիներուն համար:

Երգեցողութիւնք կը կատարուին Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, Կոմիտասեան քառաձայն եղանակով:

Հանդիսաւոր Պատարագ

ՖՈՒՐՎԻԷՐԻ ՏԻՐԱՄՕՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ
Լ Ի Ո Ն

Ի յուշ Ապրիլեան Նահատակաց՝ հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի Ֆուրվիէրի Տիրամօր Տաճարին մէջ, Կիրակի, Ապրիլ 26, առաւօտեան ժամը 11–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԳԷՈՐԳ ՎՐԴ. ԶԱՊԱՐԵԱՆ:

Centre de Vacances
CROIX ROUGE ARMENIENNE

14, Sainte - Honorine - des - Pertes

Հայ Կարմիր Խաչի Նորմանտիի Մանկանց Բոյնը կը բացուի Յուլիս 4–ին: Կ'ընդունուին 6 – 18 տարեկան մանուկներ եւ պատանիներ Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն համար:

Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Կարմիր Խաչի գրասենեակը՝

32, Rue de Trévise, Paris 9e

Երկուշաբթի օրերը, ժամը 16 – 18 եւ կամ ժամադրուիլ, հեռաձայնելով՝

985. 36. 53

Ուշադրութիւն.– Կարմիր Խաչի 60–ամեակին առթիւ, սովորականէն աւելի մեծ թիւով կարօտ մանուկներ կ'ընդունուին ձրի եւ չափազանց նպաստաւոր պայմաններով:

Վարչութիւն
ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

I. C. O. M.
BILAN TRIENNAL ET PERSPECTIVES D'AVENIR

DEBAT PUBLIC

Prennent la parole:

— Richard Marienstras
— Anahid Ter-Minassian
— Giorgio Pacifici
— Marc Nichanian
— Bédros Terzian
— Agopik Manoukian
— Ludwig Bazil
— Herman Vahramian

Samedi, 25 Avril, de 15 h. à 18 h.
Université Paris - Sorbonne
Amphithéâtre Lefebvre
Place de la Sorbonne — Paris 5e

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

U. G. A. B. JEUNES - OUVERTURES

Semaine de la Renaissance Arménienne

au Centre Culturel Alex Manoogian — 118, Rue de Courcelles, Paris 17ème

Samedi, 25 Avril, à 20h.30:
ø « KOMITAS » par la Chorale Sipan - Komitas; avec conférence de: M. LUC - ANDRE MARCEL

Dimanche, 26 Avril, à 18 h.:
ø « VERS L'ARMENIE » Montage Audio - Visuel.

— COMMUNIQUE —

Nous signalons:
— Aux Organisations et Associations (France et Etranger)
Que le film «GENOCIDE ARMENIEN» de PAPAZ
peut être projeté lors de leurs réunions sur simple demande.
— Aux Particuliers:

Que des cassettes vidéo du film sont en vente au prix de 250 F. TTC + 20 F. de frais d'expédition.

Paiement par cheque bancaire, CCP, mandat, ou contre remboursement.

Pour toute demande s'adresser à:
MAGDA PRODUCTION
5, Rue des Pruniers, 75020 - Paris
Tél.: 797. 13. 52

DISQUES VOGUE
No. 434001

LA MESSE - ORATORIO en FA MINEUR d'ARA BARTEVIAN

A LA MEMOIRE DES VICTIMES DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Enregistrement intégral en 20 Parties — réalisé par RADIO FRANCE
150 Exécutants

Avec le concours de:
○ LYNE DOURIAN (Mezzo de l'Opéra) ○ MERY GASPARIAN (Soprano)
○ MIHRAN ELMAYAN (Ténor)

ORCHESTRE SYMPHONIQUE et LA CHORALE ARMENIENNE DE PARIS
Sous la direction de l'Auteur
DEUX DISQUES STEREO en Album Artistique
durée 1 h. 40 m.

Prix 80 F. Envoi contre remboursement. Port en sus 9 F.
En vente chez l'Auteur; 14, Rue Petit Paris
Tél.: 208. 99. 22

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS

du 09 au 20 Mai 81 — 3.990 F.
du 01 au 12 Août 81 — 3.990 F.
du 05 au 16 Sept. 81 — 3.990 F.

2° VOYAGES DE 14 JOURS

du 27 Mai au 9 Juin 81 -- 4.350 F.
du 18 au 31 Juillet 81 — 4.290 F.
du 08 au 21 Août 81 — 4.290 F.
du 02 au 15 Octobre 81 — 3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS

DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages
sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis de 14 à 19 h.

S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible.
Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN
Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
.... Tél.
Ville Code postal.........

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au ci-joint 25% d'acompte.
2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :

Rayer les mentions inutiles

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.894

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.894

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՆ

Հայկական Ցոյց Թրք. Դեսպանատան Առջեւ

Ուրբաթ, Ապրիլ 24-ին, Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւնը իբրեւ աղբիւր ունենալով մամուլի Ռոյթըրս գործակալութիւնը, կը հաղորդէ որ Թեհրանի մէջ, ոստիկանութիւնը կրակ բացած է օդին մէջ, եւ արտասուաբեր ձեռնառումբեր նետած ցրուելու համար 5000 Հայեր, որոնք ցոյց մը կ'ընէին Թրքական դեսպանատան առջեւ, Հինգշաբթի, Ապրիլ 23-ին: Երկու ոստիկան ծեծ ալ կերած են ցուցարարներուն կողմէ, բայց ուրիշ միջադէպ չի յիշուիր 6 ժամ տեւող այս ցոյցին ընթացքին, որու նպատակն էր ոգեկոչել Հայերու ջարդերը 1915-ին, արեւելեան Թուրքիոյ մէջ:

Զորս Հայեր մտած են դեսպանատան պարտէզը, վար առած Թրքական դրօշակը եւ այրած զայն, ըստ դեսպանատան աղբիւրներու, որոնք կ'աւելցնեն թէ ոստիկանական պաշտպանութիւնը անբաւարար էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ ձերբակալուած են «առանց սահմանադրութեան բժիշկներ» ֆրանսական ընկերութեան անդամ մէկ բժիշկ եւ մէկ հիւանդապահուհի, երբ կը փորձէին պարսկական սահման անցնիլ, հաւանաբար քրտական գաղտնի հիւանդանոց մը երթալու համար, պարսկական հողի վրայ:

ՊԷՅՐՈՒԹ աւելի հանդարտ է բայց ինչպէս միշտ այս անգամ ալ կը կարծուի, որ շատ խախուտ խաղաղութիւն մըն է, որ որ կը տիրէ: Օդակայանը դեռ փակ կը մնար եւ հակառակ ատոր Մ.Է.Ա.ի (Միտլ - Իսթ - Էռուէզ) երկու օդանաւեր վնասուած էին եւ օդանաւային ընկերութիւնն ալ յայտնած էր թէ այդ պայմաններուն մէջ չի կրնար վերսկսիլ իր թռիչքները: Բախումներ պատահած էին նաեւ Ամալ շիի շարժումին եւ սուրիամէտ կուսակցութեան անդամներուն մէկ կողմէ եւ իրաքամէտ Պաասի անդամներուն միջեւ միւս կողմէ եւ որու հետեւանքն եղած էր 25 մեռեալ եւ 35 վիրաւոր: Աւելի կողմնակի հաշուեյարդար մըն է, որ ուղղակի կապ չունի սուրիական եւ պաղեստինեւյառաջդիմական ուժերու եւ քրիստոնեայ քաղաքապահներու միջեւ կռիւներուն: Շատ կատաղի բախումներ ալ եղած են արեւմտեան - արեւելեան Պէյրութը բաժնող սահմանագիծին վրայ, մինչ սաստկացած էր նաեւ սուրիական թնդանօթաձգութիւնը քրիստոնեայ թաղերու վրայ:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ մէջ 2-ուկէս միլիոնէն աւելի անգործ կար Ապրիլին ինչ որ 33 հազարի յաւելում մը կը նշանակէ Մարտի բաղդատմամբ:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ բացառիկ շուքով տօնուած է Լենինի 111-րդ տարեդարձը:

ՎԱՐՇԱՒԱ անակնկալ այցելութիւն մը կատարած է Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյի անդամ՝ Միքայէլ Սուսլով:

«ԼԻԲԵՐԱՍԻՈՆ» օրաթերթի լրագրող մը, որ պաշտօնանկ եղած էր, կամաւոր ծոմի դիմած է որպէսզի կրկին աշխատանքի առնուի: Թերթին մէկ դրասենեակը տեղաւորուած է եւ վճռած չէր [illegible]ժել եւ բան չուտել մինչեւ որ տնօրէնը տեղի չտայ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՄՈՒՇԵՂ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք, որ Ապրիլ 23-էն 24-ի լուսնալիք գիշերը, իր մահկանացուն կնքած է Մուշեղ Պետրոսեան:

Ողբացեալը ծնած էր Ագուլիս, 1896ին: Իր ուսումը կատարելէ ետք Թիֆլիզի Ներսիսեան վարժարանը, կ'անցնէր Մոսկուա, ուր կ'աւարտէր Իրաւաբանութեան համալսարանը:

Յեղափոխութենէն ետք, իր բազմանդամ ընտանիքով կը փոխադրուէր Ֆրանսա եւ Փարիզ կը հաստատուէր ուր, իր կրտսեր եղբօր՝ Մելքոնի հետ, պիտի ձեռնարկէր ձկնկիթի (fuvhar) նախ փոքրիկ հաստատութեան մը ստեղծման: Իր եւ ողբացեալ եղբօրը նախաձեռնողի եւ ընդունակութիւնը պատճառ պիտի ըլլային սակայն որ փոքրիկ հաստատութիւնը շուտով մեծ ծաւալ առնէ եւ հասնի բարգաւաճ վիճակի մը եւ միջազգային համբաւի մը:

Մուշեղ Պետրոսեան էր նաեւ ազնիւ հոգիի տէր, ազգասէր Հայ մը, ծանօթ իր բարերարութիւններով եկեղեցիին, բարեսիրական թէ կրթական հաստատութեանց: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իրեն շնորհած էր Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի շքանշանը: Բաց ատի, Մուշեղ Պետրոսեան օգտակար եղած է նաեւ հայ մտաւորականներու եւ գրագէտներու եւ իր տան դուռը միշտ բաց եղած է անոնց առջեւ: Վերջին տարիները, սակայն, առողջական ծանր վիճակը պատճառ եղած էր, որ բոլորովին քաշուած կեանք մը ապրի:

Մուշեղ Պետրոսեանի մահով, Փարիզի հայ գաղութը կը կորսնցնէ իր հին ու նուիրեալ դէմքերէն մին, մէկը, որ այնքան մօտ էր հայ եկեղեցիին ու դպրութեան եւ որոնց երբեք չէր սակարկած իր սէրն ու օժանդակութիւնը:

Ցուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնը տես՝ Դ. էջ:

Մեր ցաւակցութիւնները Պետրոսեան, Քոչարեան, Աղաճանեան, Փափազեան, Էմիրզեան, Հայրապետեան ընտանիքներուն եւ բոլոր պարագաներուն:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ նախարար Մորիս Շարբըթիէ, Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակին ուղղուած նամակով մը կը տեղեկացնէ թէ Հանրապետութեան նախագահը՝ Պր. Վալէրի Ժիսքար տ'Էսթէն, ընդառաջելով մեր դիմումին, ընդունած է որպէսզի Պետական սպասարկութիւնները Հայերու համար տօնական օր նկատեն տարուան հետեւեալ երեք օրերը. –

– ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6-ը, Փրկչի Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան օրը.

– ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻՆ ՕՐԸ, որ կը պատահի Մեծ Պահքը կանխող Հինգշաբթի օրուան.

– ԱՊՐԻԼ 24-Ի ՕՐԸ, որ Եղեռնի մեր նահատակներուն յիշատակի ոգեկոչման օրն է:

Եւ այդ առթիւ կը յանձնարարուի որ պատասխանատու մարմինները թոյլատու ըլլան, որպէսզի բոլոր հայ պաշտօնեաները, գործաւորներն ու ուսանողները կարենան, առանց զրկուելու իրենց իրաւունքներէն, ազատ ըլլալ մասնակցելու եկեղեցական պաշտամունքներուն:

Նախագահական այս կարգադրութիւնը առաջին իսկ առթիւ պիտի հրատարակուի Պետական Պաշտօնաթերթին մէջ:

ԴԻՒԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
(Կճիֆ)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 17 - 20)

«ՀԱՅՐԵՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԴԱՓՆԵԿԻՐ ՓԻԼԻՊՊԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Փիլիպպեաններու մէջ տեղի ունեցած երգչախումբերու միջազգային փառատօնին դափնեկիր հանդիսացած է Երեւանի «Հայրեն» երիտասարդական երգչախումբը: Ութ տարուան անցեալ ունեցող երգչախումբին ղեկավարն է Սեդրակ Տէր - Ղազարեան, որ կրցած է մանկավարժ, ճարտարապետ, բժիշկ, բնագէտ ու բանուոր երիտասարդներու մէջ խանդավառութիւն ստեղծել դէպի երգն ու երաժշտութիւնը: Խումբին երգացանկը բաղկացած է միջնադարեան եւրոպականէն մինչեւ ռուսական դասական գործերէ, որոնց կարգին մեծ տեղ յատկացուած է հայ երգին՝ Կոմիտաս, Եկմալեան, Ալեքսանդր Յարութիւնեան, Էմին Արիստակէսեան եւայլք: Երգչախումբը ցայժմ հանդէս եկած է Մոսկուա, Տալլին, Քիշնեւ, Պուտափեշտ, Նովոսիբիրսկ, Թիֆլիս, Վարշաւա, Դեբրեցէն, Լենինկրատ եւ Պաքու: «Հայրեն» երգչախումբը դափնեկիր է համամիութենական եւ Հայաստանի ներքին մրցումներու, ոսկէ մետալակիր է Հունգարիոյ Պելա Պարթոք 7-րդ միջազգային մրցումի, ինչպէս նաեւ կոմերիտ միութեան մրցանակի դափնեկիր:

×

ՀԱՅՐԱՎԱՆՔԻ ՀԱՄԱԴՐՈՅԹԸ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

Պատմութեան ու մշակոյթի յուշարձաններու պահպանման ու օգտագործման վարչութեան մասնագէտները նորոգած են Սեւանայ լճի ափին, ժայռեղէն հրուանդանի վրայ կանգնող միջնադարեան Հայրավանք ճարտարապետական համադրոյթը: Եկեղեցին կառուցուած է Թ. դարու վերջաւորութեան, պազալտէ: Նորոգման համար մասնագէտները ուսումնասիրած են զարդանախշերու՝ հայկական ճարտարապետութեան համար ինքնատիպ կառուցուածքը, հնագիտական պեղումներու արդիւնքները, քանդակները, հնագոյն նկարագրութիւններն ու նկարները: Մասնագէտները գտած են նաեւ, թէ ինչ տեսակ շինանիւթեր օգտագործած են հայ վարպետները յուշարձանի կառուցման համար:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՆՈՒԷՐՆԵՐ ՊԼՈՎԴԻՒԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Մօտ ատենէն Պլովդիւ (Պուլկարիա) բացուելիք միջազգային տօնավաճառ ղրկուած են «Հայկական յուշանուէրներ եւ ժողովրդական գեղարուեստական արհեստագործութիւններ» ձեռնարկութեան արտադրած իրերը, որոնց մէջ կան կանացի զանազան զարդեր, բիւրեղապակիէ սկահակներ եւ շաքարամաններ, պղինձէ նախշազրուագուած սրճամաններ:

×

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄԷՆԷՆ ՏԱՐԵՑ ԾԱՌԸ՝ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՉԻՆԱՐԻՆ

Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի Մարտունիի շրջանի Սխտորաշէն գիւղին մէջ կայ չինարի հսկայ ծառ մը, որ Խորհ. Միութեան ամէնէն տարեցն է (2000 տարեկան) եւ ամէնէն բարձրը: Ծառը ունի 44 քառակուսի մեթր մակերեսով խոռոչ մը, ուր կրնան տեղաւորուիլ աւելի քան հարիւր հոգի: Ծառի բունին շրջագիծը 27 մեթր է, իսկ բարձրութիւնը աւելի քան 54 մեթր, մօտ 18 յարկանի շէնքի մը չափ: Չինարիի սաղարթներու շուքին մակերեսը կը կազմէ աւելի քան 21 հազար քառակուսի մեթր: 2000-ամեայ ծառին տակէն կը բխի յորդառատ եւ սառնորակ աղբիւր մը:

ԿՍՄԻԹ

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ՉԷ

«Գայլին անունն է ելեր, աղուեսն աշխարհը կը քանդէ»: Այդպէս էր ու այդպէս ալ կը մնայ ըստ երեւոյթին: Մինչ Թուրքիա մեր տունը քանդեց, Թուրքերուն հանդէպ միայն արհամարհանք ունինք: Այս մարդիկը սակայն մեր կարծածին չափ ալ ապուշ չեն. այսպէս կը մտածէի, այդպէս ալ է եղեր, ըստ երեւոյթին: Ահա թէ ինչու:

×

Ամերիկայի մէջ զարմանալի բաներ կը պատահին: Այնքան զարմանալի, այնքան արտասովոր, որ հաւատալը չի գար:

Այսպէս, Պոսթընի «Հայրենիք» օրաթերթի 8 Նոյեմբեր 1980-ի թիւին մէջ յայտարարութիւն մը տպուած է, սա պատճէնով.

«Արմինեըն Րիփորթըր»ի մէջ լոյս տեսած է յօդուած մը՝ ուր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կ'ամբաստանուի այդ թերթին խմբագիրը սպաննելու դիտաւորութեամբ: Այս շինծու լուրը վերոյիշեալ տարօրինակ թերթին մէջ ընդհանրապէս լոյս տեսնող յերիւրանքներու շարքին ամէնէն զարտուղին կարելի է դասել:

Համայն աշխարհը տեղեակ է, թէ Դաշնակցութիւնը անցեալին չէ վարանած պատժելու հայ ժողովուրդի թշնամիները: Վերոյիշեալ աննշան անձնաւորութիւնը, նոյնիսկ ամէնէն վատ երեւակայութիւն ունեցողի մը համար, ոչ մէկ ձեւով կրնայ այդպիսի սպանութեան մը արժանի նկատուիլ»:

Ստորագրութիւն՝ . «Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէ»:

Եթէ դուն, սիրելի ընթերցող, օրին կարդացած ըլլայիր այս յայտարարութիւնը, ի՞նչ պիտի ընէիր: Հաւանաբար ոչինչ. գլուխդ պիտի շարժէիր ու շարունակէիր ճամբադ: Ես ալ նոյնը ըրի: Վա՜յ ինծի սակայն, վա՜յ ձեզի:

Թուրքերը մեզմէ ճարպիկ գտնուած են: Առած վերլուծած են յայտարարութիւնը ու անոր մէջ գտած իրենց նոր տարտղնում նոր լուծումը:

Լուծում մը՝ պարզէն աւելի պարզ ու գերազանցօրէն հանճարեղ: Գործի անցած են անյապաղ: Հրահանգ ղրկած են իրենց բոլոր դեսպաններուն, դիւանագէտներուն ու պաշտօնեաներուն աշխարհով մէկ ցրուած, որ բաժանորդագրուին «Արմինեըն Րիփորթըր»ին:

Կը զարմանա՞ս. պատճառ չկայ: Թուրքերուն նպատակը յստակ է: Անոնք յոյս ունին, որ ամէն շաբաթ «Արմինեըն Րիփորթըր» կարդալով, իրենց դիւանագէտները պիտի սորվին այդ թերթի խմբագիրէն, գաղտնիքը «ոչ մէկ ձեւով սպանութեան արժանի նկատուելու»:

Բայց ամէն Թուրք դիւանագէտ չէ ու ամէն հայ կ. կ. չէ...

ԽԵԼՕՔ ՁԱԼՕ

ՅՐՕՆՔ ԳԻՒՂԻ ԿՌԻՒԸ

Այնքան դար լացիր, այժմ վառօդին ծուխն է որ պիտի ցամքեցնէ արցունքներդ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գարնան պարզ եւ կապոյտ լուսնակ գիշերով, երկինքն կ'ընդլայնէր աստղե – րով, Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարտու – նակ գործիչ Գուրգէն բուն անունով՝ Պաղտասար Մալեան, իր փոքր խումբով մշեցի Տիգրան, աղջանցի Ռուբէն, Ղա – բաքաղայ Պարսանդ, բաղէշցի Մկրտիչ, Ցրօնքայ Նշան, բերդակցի Վարդան, Սէ – մալայ Կրպօն եւ Սպաղանքայ Մկրօն Սասունէն վար կ'իջնէր Մուշ եւ դաշտի գիւղերը այցելելու կուսակցական քննա – կան աշխատանքները կատարելու համար: Ան Ապրիլ 20–ին առանց վտանգի կը հաս – նի Մուշ Հաճի Յակոբ Կոտոյեանի բնա – կարանը, ուր Կ. Կոմիտէն իր ամբողջ կազմով Վարդան Վարդապետին եւ Մշոյ Տարօնկին (Գեղամ), հետ անհամբեր կը սպասէին իրեն: Երկու օր կը մնայ Ջորի Թաղին մէջ, քննութեան կ'ենթարկէ Կ. Կոմիտէին աշխատանքները, նիւթական հաշիւներն եւ զէնքերը, ապա առանց վտանգի դուրս կ'ելլէ քաղաքէն եւ կ'եր – թայ Տիրգեւանքը:

Ապրիլ 23–ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան երիտասարդ գործիչ Գուրգէն բարձր տը – րամադրութեամբ Տիրգեւանքէն կը մեկ – նի յեղափոխութեան վառարան Ցրօնք գիւ – ղը եւ կը հիւրասիրուի Ռէս Սլոյի տունը:

Ահա Դաշնակցական այդ յարկի տակ Ռէս Սլոյին նահապետական սեղանը գոյնզգոյն կերակուրներով կը բացուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան ֆետայիներուն առջեւ: Կերուխումէն վերջ, երեկոյեան տեղի կ'ունենայ ընդհանուր ժողով ուր ներկայ կ'ըլլան տեղական խումբի բոլոր ընկերներն եւ գիւղացիները: Հ. Յ. Դաշ – նակցութեան վաւերուն ներկայացուցի – չը Գուրգէն տեղական բոլոր խնդիրները կարգադրելէ ետք, իրենց կը խօսի կազ – մակերպութեան եւ իրենց պարտականու – թիւններու մասին եւ կը շեշտէ. – Սիրե – լի ընկերներ, դուք կը տեսնէք որ արիւ – նարբու եւ բռնակալ Թուրք կառավա – րութիւնը իր պետական բոլոր միջոցնե – րով կը զինէ բոլոր տգէտ եւ յետամնաց Քիւրտերը բացարձակապէս մեր ստեղ – ծագործ ժողովուրդը բնաջնջելու համար: Արդ ուրեմն պէտք է որ մենք եւս օր ա – ռաջ կազմակերպուինք եւ պատրաստ ըլ – լանք մեր ինքնապաշտպանութեան: Ու – րիշներու վրայ յոյս մի դրէք, ձեր յոյ – սը պէտք է դնէք ձեր ուժին, ձեր կամ – քին, ձեր բազուկին, ձեր զէնքին, ձեր արեան, մանաւանդ ձեր սէր եւ միու – թեան վրայ: Առանց յեղափոխութեան, առանց արեան զոհաբերութեան մենք չենք կրնար մեր ազատութեան տիրա – նալ: Յոյները, Պուլկարները և Սերպերը յեղափոխութեամբ կռուելով եւ արեան զոհերը տալով տիրացած են իրենց ազա – տութեան: Անոնք թող օրինակ ըլլան մե – զի: Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաջարախօս գործիչ Գուրգէնին ճառը մեծ ազդեցու – թիւն թողուց ներկաներուն վրայ: Բո – լորն ալ կ'ուխտեն այդ ուղղութեամբ աշ – խատիլ իրականացնելու իրենց վրայ դըր – ուած պարտականութիւնները: Ներկանե – րը շատ գոհ եւ բարձր տրամադրու – թեամբ կը մեկնին իրենց հետ տանելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքն եւ պատ – գամը:

Կէս գիշերէն վերջ, Ռէս Սլօն եւ խմբա – պետ Պետրոս Թորոսեան խումբը կը փո – խադրեն Մլքէին մարագը հանգստանա – լու համար մինչեւ յաջորդ գիշերը որ պիտի դային մեր գիւղ Պռնտըլնները հօրս Արզար Խաչատուրեան մօտ:

Օղունք գիւղացի դաւաճան Մկրտիչ Երամեանը, որ գաղտնի ոստիկան էր, կը հետապնդէր Գուրգէնի շարժումները: Նախ Մուշ քաղաք, յետոյ Տիրգեւանք, ապա կ'իմանայ Ցրօնք գիւղ երթալը: Անմիջապէս գաղտնի կը հեռագրէ բաղէշ Ալայ պէյին:

1899 Ապրիլ 25–ին առաւօտեան Թա – լիպ էֆէնտին Մուշէն, իսկ Ալայ պէյը Բաղէշէն 1300 զինուորներով, ոստիկան – ներով եւ Քիւրտերով յանկարծ կը պա – շարուէր Ցրօնք գիւղը: Անոնք սկիզբնե – րը չէին ուզեր դուրս ելլել մարագէն կասկածելով որ իրենք գիրենք ազատե – լու համար գիւղը կը վտանգեն: Յուսա – ցեր էին որ իրենց թաքստոցը աննշմար կ'անցնի: Սակայն խուզարկու հրէշները չէին ուզեր ծակ ծուկ ձգել եւ կանգ առ – ներ էին մարագին առջեւ անխուսափելի դարձնելով կռիւը որ սկսեր էր անհա – ւասար ուժերու միջեւ: Մէկ ժամ կռուե – լէ վերջ, կը տեսնեն որ զէնքով ան – կարելի է մօտենալ մարագին եւ ձերբա – կալել Հ. Յ. Դաշնակցութեան հայ – դուկները: Այս անգամ արիւն ռուշտերը Առաղ գիւղէն քարիւղը բերել տուեր էին եւ կրակ տուեր էին ֆետայիներուն մա – րագը: Գուրգէն կը հրամայէ իր ընկեր – ներուն դուրս ելլել այս անելեալ թա – կարդէն եւ կռիւը մղել բաց օդին մէջ թշնամիին դէմ: Բոցի մէջ գոցած մա – րագին դուռը առաջինը կը բանայ Պար – սանդ, սակայն մարագի դէմ դիրք բըռ – նող թուրք զինուորներու համազարկէն անշունչ կը փռուի շեմքին վրայ: Տիգ – րան եւ Ռուբէն կը հետեւին անոր Պար – սանդին դիակը պատնէշ դարձնելով կը սկսին կրակել թուրք զինուորներուն վը – րայ: Ռուբէնի անվրէպ գնդակէն մա – րագի ցուիքի վրայէն անշունչ գետին կը գլորի Սասունի եւ Տարօնի դահիճը Թա – լիպ էֆէնտին, իսկ Տիգրանի գնդակէն անոր օգնական սպան: Բայց եւ այնպէս Տարօնի երկու անզուգական հերոսներն ալ կը նահատակուին:

Այդ խառնաշփոթ պահուն, Գուրգէն, Նշան, Վարդան, Մկրտիչ, Կրպօն եւ Մկրօն ցատկելով դիակներու վրայէն, կրակ կը բանան փողոցն եւ տանիքները դիրք բռնած թուրք զինուորներուն վը – րայ, եւ փախուստի կը մատնեն զանոնք: Սակայն մարգարի դիմաց այրած տան պատերուն ետեւ դիրք բռնող թրքական զինուորներու համազարկէն, բացի Մկըր – տիչէն բոլորն ալ կը նահատակուին:

Ինչ երկիւղով եւ հիացումով կը պատ – մուէր սարսափահար մխոնդամայն գայ – րալից ժողովուրդին մէջ թէ խումբէն մէկը միայն անզուգական երիտասարդ մը Մկրտիչը որ երկու տեղէն վիրաւորուած, յանդգնութեամբ մը որ քիչերուն է տըր – ւած, յաջողեր էր կարել պաշարման շըղ – թան եւ կռուելով կը հասնի Մեղրագետի եզերքը, ուրկէ միմինակը կը շարունա – կէ կռուիլ, հազարէ աւելի քիւրտ եւ թուրք զինուորներուն դէմ, մինչեւ սպա – ռին իր փամփուշտները, զէնքը կը նետէ Մեղրագետին մէջ, հուսկ ուրեմն վիրաւոր Մկրտիչը, ապաւիներ էր իր դաշոյնին:

Արիւնը կը հոսէր վէրքէն, հետզհետէ սպառելով Մկրտիչի ուժը, բայց եւ այն – պէս թշնամիէն ոչ ոք քաջութիւնը ունե – ցեր էր մօտենալու եւ մահացու հարուա – ծը տալու, այնքան վախ էր պատճառեր դաշոյնը ի ձեռին մահամերձ հերոսին տեսքը, մինչեւ որ Մուշէն եկած օգնու – թեան թուրք զինուորները կռնակէն կը զարնեն մեր սիրելի եւ քաջ հերոս Մկըր – տիչը, որ այնքան ահ ու սարսափ ձգած էր թրքական զինուորներուն վրայ: Մը – կըրտիչի գնդակներէն սպաննուեցան ե – րեք Քիւրտերը, երկու Չերքէզները եւ երկու թուրք զինուորները:

Կը զարմանամ որ Գուրգէն երկար տա – րիներ ռուսական բանակին մէջ ծառա – յած եւ սպայի աստիճան ունեցեր է, ին – չու համար այդ օր տեղական խումբի ընկերներէն պահակները դրած չէր: Եթէ պահակները դրուած ըլլային այդ դժբախ – տութիւնը պիտի չպատահէր: Որով – հետեւ թրքական զինուորները Մուշէն մինչեւ Ցրօնք հասնէին, արդէն իրենք ալ Ալվառինջ գիւղի վրայով մեր գիւղ Պըն – տըլնները կամ Մառնիկ գիւղը հասած կ'ըլլային:

Այս անելեալ կռուին կը նահատակուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործիչ Գուրգէն իր քաջ արի ութ ընկերներով: Գուրգէն հազիւ քսան եւ վեց գարուններ բոլորած էր, որովհետեւ ծնած է 1873–ին: Իսկ միւս ութ հայդուկներն ալ 24 – 28 տա – րեկան էին: Իսկ թշնամին կուտայ Թա – լիպ էֆէնտին, մէկ սպայ, 5 ոստիկան – ները, 8 զինուորները, 6 Քիւրտերը եւ 3 Չերքէզները սպաննուած, 6 ոստիկան – ները, 8 զինուորները, 9 Քիւրտերը, 5 Չերքէզները վիրաւոր:

Ալայ պէյի հրամանով արիւնարբու թուրք զինուորները կը կտրեն Գուրգէնի գլուխը կարծելով Սերոբ փաշան է:

Մեր պաշտելի նահատակներուն մար – մինները երկու սայլերու վրայ դրած կը տանին Մուշ: Յաջորդ օրը կը յանձ – նեն Ազգ. Առաջնորդարանը ուր կը թաղ – ւին Սուրբ Մարինէի Եկեղեցին գերեզ – մանատան մէջ, որ սրբատեղի մը կը դառնայ Տարօն Տուրուբերանի յեղա – փոխական եւ ազատատենչ ժողովուրդին:

Յարգանք՝ իրենց անմոռաց յիշատակին:

ՎԱՀԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

Mirage Arménien et Mirador

Հեղինակը՝ Ղազար Ինճէյեան, 1947–ի վերջերը, իր ծնողքին հետ՝ ջերմ համա – կիր համայնավար միտքերու, ինչպէս գիտել կուտայ ան, Մարսէյլէն կը մեկնի Հայաստան:

Ուրեմն՝ կը դառնայ ներգաղթի շար – ժումին կամ ալիքին մասնակիցներէն մէկը:

Հոսկէ կը սկսի անոր «պատմութիւնը», կենսագրութիւնը: Ա՛յն, ինչ որ կը ներ – կայացնէ իբրեւ ապրուած կեանքի էջեր, ծանօթագրական տողերով, իբրեւ բա – ցատրական ամբողջացում:

Զոր իրողութիւնը՝ յարուցուած երա – զին եւ իրականութեան միջեւ, կը յայտ – նուի հազիւ Միջերկրականի ջուրերուն անցքէն ետք: Երբ նախաճաշի սեղանին վրայ այս անգամ կ'երեւայ խորհրդային քաղաքացիներուն ընթացիկ հացը: Զար – մանք եւ տհաճ տպաւորութիւն: Ճերմա – կը իր գոյնը կը փոխէ, կ'այլափոխի յան – կարծ:

Շարունակութիւնը արձանագրուած օ – րերուն՝ Ստալինեան ղաժան իրաւակար – գին պատկերացումին կը ծառայէ: Պարզ ներգաղթողի մը տեսած, զգացած եւ, մանաւանդ, կրած տառապանքները բեմ կը հանէ: Ջեկան իր գործակալներով եւ կամակատարներով սեւ ուրուականէն աւելին է: Մարդոց առօրեային հետ քայլ նետող բիրտ իրողութիւնն է, տեսակ մը կեանքին մէկ հակադարձ երեսը:

Պէտք է լրտեսել՝ գտնելու եւ հաղոր – դելու համար այսպէս դասուած «հակըն – կերվարական» տարրերը, այլապէս...: Եւ այս այլապէսը, ինչպէս կը նկարա – գրէ ան, առանց զգացական լարերու խաղարկութեան, կը նշանակէ ձերբակա – լութիւն, աքսոր դէպի կուլագ, բնա – կութեան վայրի արգելք:

Առանցքը գիրքին՝ դէպի կուլագ տե – ղափոխութիւնն է՝ Երեւան – Բաքու – Գրոզնի – Նալչիկ – Վոլգոգրադ (Նախ – կին՝ Ստալինկրադ) – Սարատով – Ռու – զայեւկա – Պոտմա: Տարագրուողները խայտաբղէտ ամբողջութիւն մը կը ներ – կայացնեն, իբրեւ այս կամ այն ժողո – վուրդին պատկանողներ, այս ու այն նը – կարագիրը արտացոլողներ:

Ղազար Ինճէյեան պարզապէս կը պատ – մէ: Բնածր ցուցակագրական – օրագրու – թիւն մըն է, առանց հոգեբանական մօ – տեցումներու, կեցուածքներու: Ինք եւ իր շուրջինները կը հետեւին իրենց ճա – կատագրին տեղ – տեղ ակնարկներ նե – տելով, հակադարձութեանց դիմելով: Այսքան եւ ոչ աւելին:

Կը գրէ. – Ստալինեան 1936 – 37–ի մաքրագործումները իրենց շարունա – կութիւնը կ'արձանագրեն ներգաղթող – ներուն ժամանումէն քիչ ետք: Ջերրա – կալութիւններ եւ աքսոր 1948–էն սկըս – եալ: Հեղինակը չի սխալիր: Խրուշչեւի ապաստալինացման փորձին, Գ. Բաղամ – եանց, Պետական Անվտանգութեան Կո – միտէի այդ օրուան Նախագահը, կը յայ – տարարէր Երեւանի Պարտիական Ակտիվի ժողովին, 1961 Նոյեմբերին, Մեր Հան – րապետութեան կեանքում կայ եւս մի տարի, որ դժուար է մոռանալ, որ քիչ արցունք չբերեց ու քիչ վիշտ չպատճա – ռեց մեր ժողովրդին, դա 1949 թուա – կանն է, երբ Անվտանգութեան օրգան – ներում բոյն դրած յանցագործների նա – խաձեռնութեամբ եւ Ստալինի գիտու – թեամբ ու առաջադրանքով, անհիմն կեր – պով աքսորուեցին մեծ թւով անմեղ մարդիկ, որոնք մեղադրւում էին իբր Դաշնակցութեան կուսակցութեան պատ – կանելու մէջ»:

Կը մնայ հարցնել, թէ հեղինակը մի – այն յուսախաբութի՞ւններ ունեցած է հայրենի հողին վրայ ոտք դնելէն սկըս – եալ: Հապա բերկրանքը, այնքան հասկը – նալի սեւէ Հայու համար: Անհրաժեշտ էր քիչ մը չեշտ դնել եւ պարզել այդ ապ – րումը: Եւ վերջապէս ինչո՞ւ հայկական խարկանք, պատրանք նկատել ներգաղ – թած Հայու մը դէպի հայրենիք վերա – դարձը:

Վարչակարգի մը դառնութիւնները կը սփռուին ժամանակի ընթացքին, նոյն – իսկ ստալինեանը: Յամենայն դէպս, հե – ղինակը ոչ մէկ արդարացում ունի, երբ իր կենսագրական տողերուն մէջ կը մառ – նանչէ, թէ Ֆրանսա վերադարձած է 1965–ին: Այլ խօսքով՝ արտադաղթած է:

Կէտ մը, որ կ'արժէ մատնանշել: Ղա – զար Ինճէյեան իրաւամբ գիտել կուտայ[...] թէ ներգաղթը առաջին առթիւ նպաստ[...] Հայաստանի տնտեսութեան զարգացու[...] մին, շնորհիւ Արեւմուտք թրծուած ի[...] արհեստաւորներուն, մասնագէտներուն[...] Արեւմուտք եւ Արեւելք, անկասկած:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ed. La Pensée Universelle

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԿՍԿԻԾ...

«Հազար տարի էդ երկրում արեւն էլա արիւնոտ,
«Ու մայր մտաւ արիւնոտ, որպէս բըռնը զարկած աչք.
«Երկիրը ծով էր արեան, երգը երկրում մահուան բոց,
«Ու չէր վառւում օրերում լոյս փրկարար մի հրաչք»:
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

Մեր նորագոյն պատմութեան մէջ ան – ջընջելի կերպով եւ տեւականօրէն կար – միր մելանով արձանագրուած է 1915 Ապրիլ 24 թուականը, խորհրդանիշ ան – ահաւոր ողբերգութեան զոր ապրեցաւ մեր ցեղը արմենական, մէկ ու կէս մի – լիոն իր զոհերով: Արդարեւ, մարդկային միտքը անկարող է երեւակայել թէ ին – պէս եւ ի՛նչ միջոցներով վերջ տրուեցաւ անոնց կեանքին, Միջագետքի կիզիչ ա – նապատներուն մէջ, պուտ մը ջուրի փշուր մը հացի կարօտը իրենց սրտերուն թէ ինչպէս տասնեակ հազարաւորներ այդ կիզիչ ու խանձող արեւուն տակ [...] րենց վերջին շունչը տուին, աչքերը [...] ռած դէպի երկինք՝ արդարութիւն ա[...] ղերսելով: Թէ ի՛նչպէս գետափի Հայու – հիներ իրենք զիրենք Եփրատի ալիքնե – րուն յանձնեցին, Հայու պատիւը փրկե – լու համար:

Այո, ականատես եղանք այս բոլորին: Թուրքերը անմեղունակ հայ մանուկները խումբ – խումբ կը հաւաքէին եւ քարիւ – ղով օծելէ ետք կրակ կուտային, վայ – րագ քրքիջը իրենց շրթներուն, քիւրտ եւ թուրք աւազակներ ժանտարմաներու մեղսակցութեամբ կը կողոպտէին երկարօ – կողոպտուած խլեակները:

Եւ այսօր, այդ դժոխային թուականէն 66 տարի ետք, տակաւին կան մարդիկ, վարձկան գրիչներ, որոնք առանց խղճմտանքի – լու կը յայտարարեն արար աշխարհին, որ հայկական ջարդերու մասին գրուածնե – րը սուտ են, թէ հայ ժողովուրդը իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին պետա – կանութիւն չէ ունեցած. կան նաեւ մար – դիկ՝ որոնք թութակի նման կը կրկնեն այն յանկերգը, թէ Հայերն են, որ ջար – դած են Թուրքերը: Այդպիսի գրչակներ թող ըսեն մեզի, թէ 1915էն մինչեւ 1919ի վերջերը, տասնեակ հազարաւոր Հայու խլեակներ ինչո՞ւ կը թափառէին Սուրուճէն Րաքքա, Ռաս Իւլ Այնէն Մեսքենէ ու մինչեւ Տէր Զօր, այրող արեւուն տակ մէկ ցեղապետի վրանէն միւսը, մարդ – կային գութ հայցելով իրենց վտիտ ու կմախքացած կեանքին համար:

Այսօր, Եղեռնէն 66 տարի ետք, վե – րապրողներս գոհունակութեամբ կը դի – տենք որակեալ եւ գիտակից հայ երի – տասարդութիւնը, որ աննկուն կամքով ու յարատեւութեամբ կը հետապնդէ [...] կական Դատը:

Կը հաւատանք, որ մեր երիտասար – դութիւնը պիտի շարունակէ, ի գին ա[...] զոհողութեան, հետապնդել մեր Դատը:

Եղեռնի մեր նահատակները հատուց – ման ժամուն կը սպասեն:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ Բ.
Կարմիր Սուլթանը
(Ցարակցարար՝ Օսմանեան Պատմու – թիւն եւ հաստատութիւններ):
Գրեց՝ ԳՈՒՐԳԷՆ ԵԱԶԸՃԵԱՆ
Պէյրութ, 1980, Տպ. Սեւան:

×

LIVRES RECUS:

HAIGAZ APPELAIT
MIKAEL... MIKAEL...
ARMENIE 1915
Par le Dr. Michel MIKAELIAN
Ed. La Pensée Universelle, 1981.

×

« ARMENOUCH »
(Roman)
par Takvor Takvorian
Couverture: Aquarelle originale
d'Aline Etmekdjian

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 29-ին, Կիրակի, Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը, գլխաւորութեամբ Ամենապատիւ Տ. Եղիշէ Ս. Պատրիարքին, հոգեհանգստեան յատուկ արարողութեամբ աղօթեց հանգուցեալ Լուսարարապետ Հայրիկ Արքեպիսկոպոսի հոգւոյն համար, մահուան քառասունքին առիթով: Պատրիարք Սրբազանի յատուկ տնօրինութեամբ, մատուցեցաւ եպիսկոպոսական պատարագ, բաց խորանին վրայ: «Հայր Մեր»ի երգեցողութենէն առաջ, Նորին Ամենապատուութիւնը, յուզուած ձայնով, ոգեկոչեց յիշատակը իր հանգուցեալ ընկերին, «որուն հետ միասին քալած էին, վաթսուն տարիներ, մինչեւ Ս. Յակոբեանց կամարներուն հովանին»:

Յաւարտ Ս. Պատարագի, Միաբանութիւնը, աշակերտութիւնը եւ ժողովուրդը, գլխաւորութեամբ Նորին Ամենապատուութեան, թափօրով ուղղուեցան Ս. Փրկչի վանքը, ուր կատարեցին քառասնօրեայ թաղման կարգը, հանգուցեալ Լուսարարապետի դերեզմանին վրայ:

×

Երեքշաբթի, Մարտ 31-ի ժամը չորսին, Միաբանութեան քսան անդամները միաբանութեան յատուկ ժողովի հրաւիրուեցան Պատրիարքարանի ժողովասրահը, ընտրելու համար նոր Լուսարարապետը եւ Տնօրէն ժողովի նոր կազմ մը:

Ժողովը բացուեցաւ Նորին Ամենապատուութեան աղօթքով, որմէ ետք Ան ատենապետութեան հրաւիրեց միաբանութեան տարեց անդամը՝ Գերշ. Տ. Նորայր Արքեպիսկ. Պողարեանը: Առողջական պատճառով, Տ. Նորայր Սրբազան հրաժարեցաւ ատենապետութեան պաշտօնէն եւ ժողովը բացուեցաւ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկ. Աճէմեանի ատենապետութեամբ եւ Հոգեշ. Տ. Արփիար Աբեղայի ատենադպրութեամբ: Անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ Դիւանի ընտրութեան, որը կազմուեցաւ հետեւեալ կերպով.

Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպիսկ. Գաբրիէլեան՝ Ատենապետ, Հոգեշ. Տ. Սեւան Վրդ. Ղարիպեան՝ փոխ-Ատենապետ, Հոգեշ. Տ. Ասպետ Վրդ. Պալեան՝ Ատենադպիր եւ Հոգեշ. Տ. Արփիար Աբեղ. Տէմիրճեան՝ փոխ Ատենադպիր:

×

Նորընտիր Դիւանը ձեռնարկեց նոր Լուսարարապետի ընտրութեան եւ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիսկ. Գազանճեան, 13 քուէի մեծամասնութեամբ: Գերշ. Տ. Կիւրեղ Եպիսկ. Գաբրիէլեան ստացաւ 6 քուէներ, իսկ մէկ քուէն ճերմակ էր:

Շնորհաւորելէ ետք նորընտիր Լուսարարապետը, ժողովը անցաւ երկրորդ օրակարգին եւ ընտրեց Տնօրէն ժողովը հետեւեալ կազմով.

Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկ. Աճէմեան, Հոգեշ. Տ. Անուշաւան Ծ. Վրդ. Զգլճեան, Հոգեշ. Տ. Վազգէն Վրդ. Խաչատուրեան, Հոգեշ. Տ. Սեւան Վրդ. Ղարիպեան, Հոգեշ. Տ. Ռուբէն Վրդ. Յովակիմեան եւ Հոգեշ. Տ. Ասպետ Վրդ. Պալեան:

Նորընտիր ժողովը ծնրադիր ընդունեցաւ Պատրիարք Սրբազանի օրհնութիւնը, որմէ ետք, Նորին Ամենապատուութիւնը յայտնեց Միաբանութեան թէ կը նշանակէ Գերշ. Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոսը Պատրիարքական Փոխանորդ:

Ըստ Երուսաղէմի աւանդութեան, հնչեցին Ս. Յակոբայ Տաճարի զանգերը եւ Միաբանութիւնը առաջնորդեց Պատրիարք Սրբազանը դէպի Տաճարին Ս. Յակոբայ Գլխադիր Առաքելոյն Մատուռը, ուր դրուեցան Գանձատան բանալիները: Նորընտիր Լուսարարապետը ստացաւ բանալիները Նորին Ամենապատուութեան ձեռքէն, բացաւ Ս. Սարգիսի մատուռին դուռը եւ մտաւ ներս, ուր ընդունեցաւ միաբան հայրերու պաշտօնական շնորհաւորութիւնը:

ԴԻՒԱՆ Ս. ԱԹՈՌՈՅ
(Կնիք)

2 Ապրիլ 1981
Երուսաղէմ

Դասախօսութիւն Իսփի մէջ

Հինգշաբթի, Մարտ 26-ի երեկոյեան, Իսփի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» մշակութային սրահին մէջ դասախօսութիւն մը տուաւ եկեղեցւոյ հովիւը Միւռոն Աբեղ. Գեւրկեան, նիւթ ունենալով՝ «Հայոց Առաքելական եկեղեցին աշխարհի մէջ»: Միւռոն աբեղայ նշեց, որ Հայց. Եկեղեցին ազգային գլխաւոր ժառանգութիւնն է զոր մեր նախնիքները մեզի փոխանցած են: «Ան հայ ժողովուրդին համար աղբիւր մըն է, ուրկէ կը բխին հաւատքն ու լոյսը՝ առաջնորդելու համար իր մտածումներն ու քայլերը: Մեր եկեղեցին իր հիմնադրութեան օրէն ի վեր հաւատարիմ մնացած է իր առաքելութեան հաւատք ու սէր քարոզելով եւ ներշնչելով յետագայ սերունդները: Հաւատքը եւ ազգային ոգին սերտօրէն կապուած կը ձուլուին ստեղծելու համար ներքին բարոյական անխորտակելի ուժ մը: Հայց. Առաքելական եկեղեցին անշեղօրէն կապուած կը մնայ բարոյական արժէքներու: Հայ ժողովուրդը իր պատմութեան ընթացքին, երբ զուրկ եղած է պետականութենէ, եկեղեցին է որ իր հովանին սփռած է անոր վրայ եւ ապահոված անոր գոյութեան շարունակութիւնը: Հայց. Եկեղեցին է նաեւ ստեղծիչը մեր այբուբենի ու գրականութեան, ինչպէս նաեւ հիմը ճարտարապետական ստեղծագործութիւններու»:

Միւռոն աբեղայ իր դասախօսութիւնը աւարտեց շեշտը դնելով Հայց. Եկեղեցւոյ ազգային նկարագրին վրայ, վեր առնելով անոր դերը հայ մշակոյթի պահպանման եւ մեր ժողովուրդի գոյատեւման մէջ, ներկայիս:

Ժ. ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

ԴԷՊՔԵՐ ԴԷՄՔԵՐ

ԱԹԷՆՔԻ Հայ Տունը, Ապրիլ 10-ին, տեղի ունեցած է Հայ Դատի Յանձնախումբին մամլոյ ասուլիսը, որուն ներկայ եղած են հելլէն եւ օտար թղթակիցներ: Գեղամ Եաղճեան կարդացած է Յանձնախումբին խօսքը նշելով նաեւ Ապրիլեան Եղեռնի 66-րդ տարեդարձի ոգեկոչումներու ծրագիրը: Այնուհետեւ թղթակիցներու հարցումներուն պատասխանած են Գեղամ Եաղճեան եւ Վարուժան Գնունի: Ասուլիսի աւարտին թղթակիցներուն տրուած են Հայկական Հարցի ու հայկական ազատագրական պայքարի պատմութեան վերաբերող գիրքեր: Յաջորդ առաւօտ հելլէն մամուլը արձագանգած է ասուլիսին:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր-Մելքոնեան» սրահին մէջ, Մարտ 29-ին, տեղի ունեցած է Գեղարուեստական Մրցումի Բ. բաժինը (Ա. բաժինը տեղի ունեցած է Մարտ 22-ին), կազմակերպութեամբ Համազգայինի Պէյրութի մասնաճիւղին: Հանդիսութիւնը վարած է Վարանդ Ալեքսանտրեան: Լիբանանի հայկական բոլոր վարժարաններէն աշակերտներ մասնակցած են մրցումին՝ երգի, կապկումի, արտասանութեան, թատերական մենախօսութեան, հայկական թմբուկի, երաժշտական մեկնաբանութեան, հանդիսավարութեան, երաժշտական յօրինումի ճիւղերուն մէջ: Մրցանակներ տրուած են լաւագոյններուն:

×

ՊՈՒՔՐԷՇԻ Արուեստի Թանգարանը, մէկ տարուան յապաղումով, նշած է նկարիչ Արշակ Պալթազարի ծննդեան հարիւրամեակը: Այս առիթով բացուած է ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են արուեստագէտէն պահպանուած գործեր:

ՆՈՒՐԲ ՈՒՐՈՒԱԳԾԵՐՈՒ ԵՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԳԾԱԳՐԻՉԸ՝

ԳԷՈՐԳ ԳԱԲԼԱՆԵԱՆ

«Ճորտըն Թայմզ»ի արուեստի գրախօս՝ Մեկ Ապու-Համտանի ստորագրութեամբ, Ապրիլ 7-ին լոյս տեսած յօդուածով մը, յորդանանցի հայ գծագրիչ՝ Գէորգ Գաբլանեան, կը ներկայացուի՝ որպէս շատ գնահատուած արուեստագէտ մը, որ Յորդանանի ծանօթ տեսարաններուն, փողոցներուն ու շինութիւններուն հրապոյրը, նուրբ ուրուագծերով, ջրաներկ թէ իւղաներկ՝ խիստ յաջող կերպով կը գծագրէ:

×

Յիշեալ յօդուածէն կը քաղենք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները.–

Գէորգ Գաբլանեան, ծնած է Երուսաղէմ, եւ ուսումը ստացած՝ Բեթղեհեմ, հինգ տարիէ ի վեր Յորդանան հաստատուած է, ու հոն ալ կը գործէ:

Հայ արուեստագէտը, իր երկերուն մէջ շատ այլազան մեթոտներ կը կիրարկէ, եւ իւրաքանչիւրը՝ շատ յաջող կերպով: Ան, կ'օգտագործէ այդ մեթոտներու զանազան յատկութիւնները եւ անոնց տարբեր ազդակները: Իր իւղաներկերուն մէջ կը գործածէ աւելի զօրաւոր գոյներ եւ հիւսուածքներ, տեսարաններուն խորք եւ հեռանկար տալու համար: Մասնաւորաբար յաջող են՝ իր ծառախիտ, կանաչորակ եւ գլորուն բլուրներն ու հազիւ նշմարելի լեռներու հեռաւոր կապուտակութիւնը:

Իսկ, ջրաներկերն ու ուրուագծերը, ցոյց կուտան 40-ամեայ հայ արուեստագէտին հմտութիւնը՝ ճարտարապետական գծագրութեան մէջ: Հին Երուսաղէմի փողոցները ներկայացնող բոլոր տեսարանները լի են մանրամասնութիւններով. ինչպէս՝ երկաղոյն կամարներ, խաչաձեւուած առաստաղներ, ծեփուած կարմիր տանիքներ, եւայլն:

×

Գէորգ Գաբլանեանի գործերուն նուիրուած ցուցահանդէս մը բացուած է ներկայիս՝ Ամմանի անգլիական հիւպատոսարանին մէջ, ուր, առ ի նշան իր ժողովրդականութեան, ցուցադրուած պաստառներէն 40-ը, այսինքն՝ մօտաւորապէս կէսը՝ արդէն ծախուած են:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Մարգար ինքն ալ չէր գիտեր, թէ իրեն ինչ պատահած էր. կարծես իր ձեռքերը, ոտքերը իրեն այլեւս չէին հպատակեր: Ի հարկէ, Մարգար աշխարհիկ կիներուն առջեւ մէջք ծռողներէն չէր, սակայն Սոման ուրիշ էր, ուրիշ, երբ հովտի կռուին մէջ, առաջին անգամ տեսաւ անոր զայրացկոտ և ուժեղ կերպարանքը – բաց կապոյտ աչքերով, քրտնած դէմքով, մազերու փունջ մը ակռաներուն տակ խածած: Զարմանալի էր, Մարգար այդ կերպարանքը չկրցաւ մոռնալ ու որպէս գեղեցիկ զարդ, իր տաճարի պատէն կախեց Սոմայի այդ նկարը: Յետոյ Սոման այդ նկարէն վար իջաւ ու մօտեցաւ իրեն այնքա՜ն ջերմ մարմնով ու հաւատքով: Բուրվառի ծուխի մը պէս լեցուց տաճարը իր ժպիտով, ձայնով ու շարժումներով շնորհալի մանրամասնութիւններով:

Երբ գիշեր կ'իջնէր, ու գիւղացիները կը մարէին վրաններուն լոյսերը, երբ Պզկան քարերէն հետզհետէ կը քաշուէին ոտքերը, Մարգար բոլորովին անօգնական ու զինաթափ՝ կ'իյնար իր հոգիէն ներսը բացուող ռազմադաշտին մէջ եւ կը փնտռէր Սոման, կը փնտռէր անոր շունչը ու մետաքսի պէս իր ձեռքերուն փակչող անոր լիք մարմինը:

Մարգար ընկերներու լռութենէն կը վախնար կարծես. կ'ուզէր որ խօսէին, պոռային իր երեսին. «Մարգար, դուն ֆետայի չես, ֆետայի չես»:

Անոնց լռութիւնը զինքը հալածող ըստուերին կերպարանքն էր առած, որ աններող Յիսուսի մը պէս իր կռնակը կը խարազանէր ու կը կրկնէր. «Ծունկի եկ, ու խոստովանէ մեղքդ»:

Ամէն անգամ որ Մարգար կը բաժնուէր Սոմայէն, ուշ ժամանակ, նոյն ստուերը կարծես քարերուն մէջէն դուրս կու գար ու կրնկոխ կը հալածէր զինքը: Այդ այն ստուերն էր, որ իրենց մօտով անցած էր, երբ գիշեր մը Սոմային հետ դէպի երեք ծառերը տանող ճամբայէն վեր կ'ելլէին: Այն գիշերէն ի վեր այդ ստուերը զինքը հանգիստ ձգած չէր:

Ի հարկէ, Մարգար չէր գիտեր, թէ իրենց մօտէն անցնողը Առքօն էր, որ զինքը կը հետապնդէր. Մարգար չէր գիտեր այդ եւ սակայն գիտէր, որ ընկերներու լռութեան մէջ ուրուային կերպարանքով ստուերին սպառնալիքը կար:

×

Էհ, ի՜նչ լաւ էր, որ Մարգարի մէջ կար ֆետային միայն ու ան ինկած չէր մեղաւորի մը հոգեկան տանջանքներուն մէջ: Այն օրերուն աշխարհիկ կինը իր մէջ թաքնուած անծանօթ մըն էր, եւ այդ անծանօթ ուժը իր մէջ շարժում ու կերպարանք տուած էր դերերկրային կնոջ մը, այնպէս ինչպէս երկնքէն ներշնչուած եկեղեցականի մը համար Աստուածամայրն էր: Մարգարի մէջ գեղեցիկ կերպարանք առած այդ կինը Հայոց աշխարհի դիցուհին էր, որուն առջեւ պար կու գան Արարատեան դաշտի չորս եղանակներու ոգիները:

Հայոց աշխարհի դիցուհին երկար թարթիչներով սեւ աչքեր ունի, ծանր վարսերու հիւսկէնները ուսերէն ու կռնակէն ինկած: Անոր արեւ տեսած մարմինը ցորենագոյն է, ճակատը Անահիտի արձանին պէս լայն ու լուսապսակ: Անոր ծիծաղէն դաշտերու մէջ հազար հազար գոյն ծաղիկներ կը բացուին: Անոր հայրը, աստուածանման դէմքով ծերացած նահապետ մը, փոթորկոտ կռուի մը մէջ բարկացեր ու հսկայ Արարատ է դարձեր:

Գարունը որ կուգայ, ականջի ձեւով ծաղիկներու մէջէն, թումբերու տակէն, վազան ջուրի առուներէն դուրս կը վազեն ոգիներ: Ոմանք թռչունի խոշոր կտուցներ ունին եւ ուռենիի ճիւղերով շինուած վարսեր: Անոնք կը մտնեն դաշտերուն մէջ, յանգ մը ջուրերէն կ'առնեն, վանկ մը սերմ նետող հողագործէն, խաղ մը հօտաղէն ու նախշուն թռչուններէն՝ իրենց երգը շինելու: Յետոյ՝ անոնք իրենց պարի շարժումը կ'առնեն վերէն վար ինկող ծաղկի թերթերէն, հովին տակ ծռող վարդի թուփերէն, բոլորէն, բոլորէն, եւ շարքով կու գան դիցուհւոյն առջեւ երգելու ու պարելու: Անոնք ծաղկեպսակներ ունին ու կճղակաւոր ոտքեր:

(Շար. 304)

Տիկին Մուշեղ Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Քոչարեան, Պր. Կարէն Պետրոսեան, Օր. Հելէն Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Պետրոսեան, Աննիք եւ Նատին Քոչարեան, Միքայէլ Պետրոսեան, Տիկին Մելքոն Պետրոսեան, Տիկին Աննա Խարմաճեան, Տոքթ. եւ Տիկին Նիքոլա Աղաճանեան, Տէր եւ Տիկին Աւլէն Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Լմիր – զեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մինասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան եւ զաւակները, Տիկին Տորիթ Մայիլեան և զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժենիա Մայլոֆ եւ զաւակը խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՄՈՒՇԵՂ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 24–ին յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Երեքշաբթի, Ապրիլ 28–ին ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նէօյլիի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Լուի Մէրամէթճեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Էթեէմէզեան և զաւակները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, նանիին՝

Այրի Տիկին ՍՐԲՈՒՀԻ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Քիւչիւքեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 23–ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Երկուշաբթի, Ապրիլ 27, ժամը 16–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քոլոմպի գերեզմանատունը, Ռիւ տը լա Սըռիզէ, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իր սիրեցեալ սանին՝ Արաքսի Ակոնայեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Յովհաննէս – Մելքոն Յովհաննէսեան (Նիւ Եորք) կը նուիրէ 150 Ֆ. Կարմիր Խաչին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սէլթէքեան ընտանիքը 60 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Տիկին Աշոտ Իսահակեանի յիշատակին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գեալչանեան Բեթղեհէմ Բագրատ, Ղարսեցի, 78 տարեկան, որ այժմ Հայաստան է, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Աշոտ եւ Խորէն (կամ անոնց զաւակները) զորս կորսնցուցած է 1918–ի Ղարսի գաղթին: Լուր ունեցողներէն հաղորդել՝

B. MAVIAN
2, Rue des Dardanelles — 75017 Paris

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAIN DEPARTS
Δ 22 Mai 1981
Δ 19 Juin 1981
Δ 3 - 17 et 31 Juillet 1981
Δ 14 Août 1981
Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales:

1°/ *Voyages combinés en Arménie avion / bateau «LITVA».*
— *Départ par avion le 27 Juillet (séjour du 28 Juillet au 6 Août Erevan).*
— *Croisière en bateau du 7 au 14 Août arrivée Marseille.*
— *Croisière bateau du 15 au 23 Août séjour à Erevan du 23 Août au 2 Septembre et retour par avion le 3 Septembre.*

2°/ *Voyages combinés:*
— 1 *semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.*
— 1 *semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)*

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS:

OPTIMA Tours

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

75003 PARIS

Telex: 211 324 F.

Métro: Rambuteau ou Etienne Marcel

Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES
353, Avenue du Prado 13008 MARSEILLE
Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Assemblée Génerale de l'A.A.A.S.

Les membres cotisants de l'Association Arménienne d'Aide Sociale sont convoqués à l'Assemblée Générale annuelle ordinaire qui se tiendra le Mardi, 28 Avril, à 20 h. au siège de l'Association.

LE BUREAU INVITE EXPRESSEMENT LES MEMBRES A ETRE PRESENTS A CETTE ASSEMBLEE:

A L'ORDRE DU JOUR FIGURE UN *PLAN QUINQUNNAL* DONT DEPENDENT LES ORIENTATIONS ESSENTIELLES DE L'A.A.A.S. POUR LES ANNEES A VENIR.

×

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ Երեքշաբթի, Ապրիլ 28, ժամը 20–ին, Ռիւ Լաֆայէթ, կեդրոնի սրահին մէջ:

Նոր վարչութիւնը հնգամեայ ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ, որ Ընկերակցութեան յետագայ տարիներու ուղղութիւնը եւ գործունէութիւնը պիտի սահմանէ:

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
« ԱՆԻ » ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ
Մայիս 22–ին

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պանեէօ – Քաշանի Միօրեայ Հայ. Դպրոցի տարեվերջի հանդէսը՝ Մայիս 17–ին: Կը ցուցադրուի՝ « Նահապետ » ֆիլմը:

×

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Տարեկան Ճաշ – Պարահանդէսը՝ Հոկտ. 24–ին, Սալ Տիւհամէլ, Քրէթէյ, ժամը 21–էն մինչեւ լոյս:

Le Restaurant
EREVAN

a ouvert

son magasin
de TRAITEUR et de COMESTIBLES
29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT EREVAN	TRAITEUR EREVAN
26, Rue Bergère, 75009 Paris	29, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi	Tél.: 523.44.73
40 Sortes de Hors - d'œuvres	*Toutes sortes de Hors-d'œuvre,*
25 Sortes de Plats	*Charcuterie et Spécialités Arméniennes*

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 75–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Բարձր Հովանաւորութեամբ եւ շնորհաբեր ներկայութեամբ՝

Վ Ա Զ Գ Է Ն Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք – Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ՝
Պ. ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

«Էնթէրքոնթինանթալ» Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ:
3, Rue Castiglione — 75001 Paris
Շաբաթ, 9 Մայիս, ժամը ճիշդ 20.30–ին:
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
Մասնակցութեամբ՝
Δ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ Երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
Δ Սիրուած երգչուհի՝ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ
Δ ՆԱԽԱՍԱՐԴ Պարախումբին
Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 300 Ֆ.
∅ Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել.– Ապրիլ 30–էն առաջ՝ Հ.Բ.Ը. Միութեան Գրասենեակը
11, Square Alboni, 75016 - PARIS — Tél.: 520. 03. 18

Tournoi de Ping-Pong

Organisé par
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, Rue de Madrid — Alfortville
Le Samedi 25 Avril et Dimanche 26 Avril
Prix de Valeur au vainqueur
Contacter M.C.A.: Tél. 376. 55. 89

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի, եկ. պայծառութեան, Այրի Տիկին Խաթուն Յակոբեանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Ժան Ճէրանեան, Տէր եւ Տիկին Փէտրօ Պէնիթօ 100–ական, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Կէվիկեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Թէպոյեան, Վալանսի Հայ Մարզական Միութիւն, Այրի Տիկին Իսկուհի Խոճիկեան 50–ական Ֆ.:

MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE

CITHARE D'ARMÉNIE (Kanone)
d'ELIA PEHLIVANIAN

à l'occacion d'un nouveau disque 33 tours

Production: CARAVAGE — CARRERE

RECITAL

Le Jeudi, 21 Mai, à 20h30 *Salle GUIMET, 6, Place d'Iéna - Paris 16e*

Prix: 30 F.

Renseignement: Tél. 384. 31. 28

Les billets et les disques sont en vente:
— Librairie PALOUYAN - 9, Rue de Trévise, Paris 9e

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Ցանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է.– Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեանէ եւ Տիկին Մէշիրեանէ 500–ական Ֆ.

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը, Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի տօնակատարութեան առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Յարութիւն Աշճիբաշեան, Կարապետ Ջրբաշեան 500–ական, Պ. Յարութիւն Նաքովեան (Փարիզ) 300, Տիկին Աստղիկ Խէրօեան (Փարիզ) 100, Համբարձում Սարգիսեան (Թուլօն), Յակոբ Յակոբեան 10–ական Ֆ.:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 28
MARDI
28 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN
Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.895
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.895

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՕԹԸ ՏԱՐԻ ԵՏՔ ՆՈՅՆ ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ՝ ՄԻԹԵՐԱՆ — ԺԻՍՔԱՐ

Ծանր պարտութիւն՝ Համայնավարներուն համար

Ընտրութեան առաջին հրջանի արդիւնքները կը մղեն կարգ մը հաստատումներու, որոնք ուրիշ բան չեն քան տրամաբանական հետեւանքները տուեալներուն: Եւ նախ տեսնենք արդիւնքները, որոնք վերջնական ու պաշտօնական չեն (անդրծովեան նահանգները չկան) բայց եւ այնպէս քանի մը ձայներու յաւելումը բան չի փոխեր այլեւս:

Ահաւասիկ թեկնածուներուն ստացած ձայներու համեմատութիւնը, այնպէս ինչպէս կը հաղորդէր Ներքին նախարարութիւնը Երկուշաբթի առտու ժամը 9-ին:

Վ. Ժիսքար տ'Էսթէն	28,03
Ֆ. Միթերան	26,01
Ժ. Շիրաք	18,02
Ժ. Մառշէ	15,35
Պ. Լալոնտ	3,90
Ա. Լակիյէ	2,31
Մ. Քրեփօ	2,23
Մ. Տըպրէ	1,67
Մ. Ֆ. Կառօ	1,33
Հ. Պուշառտօ	1,11

Առաջին հաստատումը աննախընթաց պարտութիւնն է Համայնավար թեկնածուին եւ ուրեմն իր կուսակցութեան: Արդարեւ երբեք այսքան ցած արդիւնք չէր արձանագրած Համայնավար կուսակցութիւնը 1936-էն ի վեր եւ Երկուշաբթի առտու Իւմանիթէն իսկ պարտէր ընդունիլ, խմբագրականով մը, զոր ստորագրած է Ռընէ Անտրիէօ եւ ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց. – «Քանի որ մեր հակառակորդները սովոր են ըսելու թէ մեր ձախողութիւնները յաղթանակի կը վերածենք, յստակ կերպով ըսենք՝ արդիւնքները գոհացուցիչ չեն թուիր մեզի...»: Ապա, կ'ընդլայնէ լաածը, արդարացումներ գտնելու համար այս խմճախիճ պարտութեան մէջ: Գլխաւոր բացատրութիւնը զոր կուտան համայնավարները, սկսելով Ժ. Մառշէէ այն է որ անոնք ուզած են սկիզբէն իսկ «օգտակար» քուէարկել, այսինքն ժամանակ չկորսնցնել եւ նախ Ժիսքարը նետել եւ ուրեմն քուէն տուած են ընկերվարական թեկնածուին, որ միայն կրնար պարտութեան մատնել Ժիսքարը:

Երկրորդ հաստատումը ընկերվարական յաղթանակն է, որ երբեք այսքան բացայայտ չէ եղած: Միթերան ձայներու առաւելագոյն տոկոսին հասած է եւ երբեք այսքան մօտ չէ եղած վերջնական յաղթանակին: Որմէ՞ կախում ունի սակայն այդ վերջնական ելքը, նախ եւ առաջ անշուշտ համայնավարներէն, որոնք կրնան Միթերանի քուէ տալ բայց կըրնան նաեւ տունը նստիլ ձեռնպահութեամբ ապահովելով Ժիսքարի յաղթանակը: Գալիք օրերը կը պարզուի թէ ինչ են փոխադարձ սակարկութիւնները թէեւ երկու կէտեր ծանօթ են. – Համայնավարները նախարարական աթոռի նախապայման ունին մինչ Միթերան յիշած է թէ երկու հրջաններու մէջտեղ այդ մասին բան պիտի հըռաէ: Միթերան եւ ընկերվարականները գոհ են, պարզ է: Մասնաւոր դժգոհութիւն մը չեն յայտներ նաեւ միւսները բացի Միշէլ Տըպրէէ, որ մինչեւ Երկուշաբթի առտու ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած էր, երեւի յապաղումով, դիտակցելով թէ լռելու տենը եկած է: Լալոնտ գոհ է, քանի որ «պզտիկներուն մեծն է» եւ ըսաւ թէ ոչ մէկ հրահանգ կուտայ իրեն քուէ տըւողներուն Բ. հրջանին համար: Մ. Քրեփօ, Ա. Լակիյէ եւ Հ. Պուշարտօ հրաւիրեցին իրենց քուէ տուողները, որ Միթերան քուէարկեն: Մ. Ֆ. Կառօ Մայիս 8-ին պիտի յայտնէ իր որոշումը: Կը մնայ՝ Շիրաք, որ կորսնցուց իր գրաւը, քանի որ ներկայ չէ Բ. Շրջանին: Արդէն արդիւնքներէն ետք կը յայտնէր միայն թէ Երկուշաբթի առտու ժամը 11.30-ին անձնական բնոյթ ունեցող յայտարարութիւն մը պիտի ընէր:

Ժիսքար շատ գոհ էր թէեւ 74-ի վրայ ձայն կորսնցուցած էր եւ եթէ ընդհանուր հաշիւ մը ընենք կարելի է ըսել թէ քուէարկողներուն 72,97 առ հարիւրը Ժիսքարի դէմ քուէարկեց, ուրեմն՝ դժգոհ է իր եօթնամեայ քաղաքականութենէն: Ինք է որ կ'ըսէր թէ 9 թեկնածու կայ իրեն դէմ, ուրեմն պէտք է նաեւ արդիւնքը ընդունի, առնուազն որպէս ազդարարութիւն մը: Ճիշդ է որ շատ չի մտահոգուիր այն խոր համոզումով որ Ֆրանսացին ազդարարութիւն մը կուտայ բայց վերջը խելօք պահպանողականի կը վերածուի կրկին, մանաւանդ որ մեծամասնութիւնը այս երկու շաբաթներու ընթացքին ամէն ինչ պիտի ընէ «սարսափ» ստեղծելու համար եւ շեշտելու թէ երկու ընկերութիւններու միջեւ է ընտրութիւնը, այսինքն՝ ազատական կամ «հաւաքապաշտ» (քոլեքթիվիսթ): Միթերանը պէտք է ուրեմն ներկայացնել, որպէս մէկը, որ տակնուվրայ պիտի ընէ ամէն բան, հիմնովին, պատանդն ըլլայ համայնավարներուն եւայլն, եւայլն.:

Յիշենք որ ձեռնպահներու թիւը բաւական կարեւոր էր, շուրջ 19 առ հարիւր:

Յատկանշական է որ Շապան – Տէլմասի քաղաքը – Պոռտօ – կը յաղթէ Միթերան, մինչ ընկերվարական Փիէռ Մօռուայի քաղաքը – Լիլ – կը յաղթէ Ժիսքար:

Ընդհանուր ձեւով ինչ որ կարելի չէ ուրանալ, այս առաջին հրջանին՝ ոչ-համայնավար ձախին յառաջդիմութիւնն է ու նաեւ նկատել թէ ձախ եւ աջ թեկնածուներու տոկոսներու գումարումը ցոյց կուտայ ձախերու առաւելութիւնը, այն պարագային անշուշտ որ Պրիս Լալոնտի ձայները ձախերու հաշուին նըկատուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական ատեանին առջեւ բացուած է երպագանի դատավարութիւնը: Միլլի Սէլամէթի ղեկավարին դէմ (եւ իր կուսակցութեան միւս 33 անդամներուն) ամբաստանութիւնն է, որ ուզած է իսլամական պետութիւն մը հիմնել ինչ որ խոտոր կը համեմատի Աթաթիւրքեան աշխարհական Հանրապետութեան մը հիմնական սկզբունքներուն հետ:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ 15 հազար կիներ տողանցած են կանացի իրաւունքներ պահանջելով: Միւս կողմէ Քերմանշահի մէջ ալ կառք մը պայթած է եւ 7 հոգի մեռած են, 35 ալ վիրաւորուած, որոնց 20-ը՝ ծանրօրէն:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ կռիւ, ռմբակոծութիւն վերսկսան, Իսրայէլացիք մէկ կողմէ, Սուրիացիք միւս կողմէ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ օր, յաջորդական արարողութեանց առաջինը տեղի կ'ունենար Փէռ – Լաշէզ, ուր ժամը 13.30-ին «Հայկական Ազատագրութիւն» կազմակերպութեան հրաւէրով՝ Անդրանիկի յուշարձանին առջեւ, հաւաքուած էին շուրջ 150 հայ երիտասարդներ: Խօսք առնելով Արա Թորանեան եւ Արմէն Խաչատուրեան շեշտը կը դնէին զինեալ պայքարի անհրաժեշտութեան վրայ, իբրեւ միակ լուծում Հայկական Դատին: Ապա երիտասարդները կը քալէին դէպի Պաստիյլ հրապարակը, ուր դարձեալ խօսք կ'առնէր Արա Թորանեան, շուրջ 250 երիտասարդներու առջեւ:

Նոյն պահուն, ժամը 13.30-ին Սէն Թ'Օկիւսթէն հրապարակը կը հաւաքուէին աւելի քան 500 Հայեր, Հայ Դատի Յանձնախումբին հրաւէրով, մասնակցելու համար երթի մը դէպի Թրքական հիւպատոսարանը: Հոս խօսք առնելով Հայկ Թուֆանեան կը կարդար այն յուշագիրը որ սկզբունքով պիտի յանձնուէր Թուրք դեսպանին:

Ժամը 14.30-ին, Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէր Գիւտ Եպսկ. Նազգաշեան: Կը քարոզէր Արեւտ. Եւրոպայի Հայոց կաթողիկոսական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան իբրեւ բնաբան ունենալով՝ «Երանի այնոցիկ որք հալածեալ իցեն վասն արդարութեան, զի նոքա խաղաղութիւն գտցեն»: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին, որմէ ետք Սերովբէ Արք. Կաթողիկէ Հայոց առաջնորդ Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան, վերապատուելի Դանիէլ Սահակեան եւ Առաքելական ու Կաթողիկէ հոգեւորական դասը կ'առաջնորդէին շուրջ 1500 հաշուող թափօրը դէպի Կոան Փալէի դիմացը գտնուող պարտէզը, ուր փոքր հողամաս մը Փարիզի Քաղաքապետարանին կողմէ Հայոց տրամադրուած է Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին նուիրուած յուշարձան մը բարձրացնելու համար: Տեղի ունեցաւ հողի օրհնութիւնը: Հոս ներկայ էին Տիկին Ժաք Շիրաք, Փարիզի երեսփոխան Պ. Մարքիս, փոխ – քաղաքապետ Միշէլ Ժիւնօ, Փարիզի քաղաքապետ Ժաք Շիրաքի դրասենեակի տնօրէն Պ. Պիյօ: Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահ մէթր Ա. Բարսեղեան խօսք առնելով (ֆրանսերէն) կ'անդրադառնար Եղեռնին եւ Հայոց տարագրութեան, դրուատելով Ֆըրանսայի հիւրընկալութիւնը եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէր Փարիզի քաղաքապետութեան Հայերու յատկացուցած հողամասին համար: Թաղապետական Խորհուրդին կողմէ խօսք առնելով երեսփոխան Պ. Մարքիս շեշտը կը դնէր այն իրողութեան վրայ, որ 1915-էն ի վեր միջազգային խիղճը ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրած է եւ թէ Հայերու դէմ կատարուած ջարդերը ցայժմ չեն ճանչցուիր միջազգային ատեաններու կողմէ: Դժբախտաբար ճառերը չէին լսուեր Ոստիկանապետարանը արգիլած ըլլալով բարձրախօսի գործածութիւնը:

Ժամը 18.30-ին, շուրջ 600 Հայերու ներկայութեան, Հայ Նախկին Ռազմիկները կ'արծարծէին Անծանօթ Զինուորի բոցը, զինուորական նուագախումբի հընչիւններուն տակ: Իրիկունը Սալ Կավոյի մէջ տեղի կ'ունենար ոգեկոչման հանդիսութիւնը որու բացումը կը կատարէր վերապատուելի Դանիէլ Սահակեան: Խօսք կ'առնէին Տիգրան Ճինպաշեան, Արտաւազդ Պէրպէրեան եւ մէթր Էմիլ Ասլանեան: Փակման խօսքը կ'արտասանէր Սերովբէ Արք. Մանուկեան:

Կիրակի ժամը 16-ին, Նոթր – Տամի Մայր տաճարին մէջ կը մատուցուէր աւանդական պատարագը, Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին: Հայերէ աւելի միջազգային բազմութիւն մը լեցուցած էր Նոթր – Տամը, ինչ որ կարեւոր տարողութիւն մը կուտայ այս արարողութեան, զայն դուրս հանելով «ներքին սպառումի» ընթացիկ բնոյթէն: Պատարագին սկիզբը Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան նախ հայերէն, ապա ֆրանսերէն քանի մը հակիրճ խօսքերով ոգեկոչեց հայ ժողովուրդի նահատակութիւնը: Աւաղ Ուրբաթէն հեռու չենք, ըսաւ պատարագիչ եպիսկոպոսը, եւ մեր ժողովուրդն ալ կրեց 5 վէրքեր՝ զարնուած գլխէն, խոցուած՝ սրտէն, գամուած ձեռքերէն եւ ոտքերէն: Նաեւ ֆրանսերէն յիշեց թէ հայ ժողովուրդը նահատակուեցաւ, հողերու վրայ ուր կ'ապրէր իր դահիճներէն առաջ, որովհետեւ կը խանգարէր: Օրուան քարոզը տուաւ Նօվր – տ'Օռիանի ընդհ. տնօրէնը՝ գերպ. Ժորժ Վեռնատ: Բառերը չծամելով, բուռն ոճով նկարագրեց ջարդերը, յիշատակելով վայրերը Իզմիրէն Տիարպէքիր, Մարտին, Տէր – էլ – Զօրը, ուր եղեր է շաբաթ մը առաջ եւ այս թիւմը ինքնին արդէն կը պարզէր դահիճին ինքնութիւնը զոր չտալը չէր բաւեր որ «գաղտնի» մնայ: Արարողութեան ներկայ էին բացի Հայոց. եւ Աւետարանական եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներէն, քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ, Փարիզի Քաղաքապետին Գրասենեակին պետը եւ Լիբանանի դեսպանը:

× Նոյն առաւօտը հեռատեսիլի Ա. կայանի պատարագին ընթացքին (որ կը մատուցուէր Ռոմէնվիլ քամպոճիացի գաղթականներուն համար), Հ. Փոնչօ քարոզին ընթացքին, կը յիշատակէր նաեւ «մեր հայ եղբայրները» եւ դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ապրիլ 23-ին համախմբում մը կ'ըլլար Պօմէթի բանտին առջեւ, ուր է Հրայր Գիլընճեան, ապա նոյն իրիկունը եւ մինչեւ առաւօտ հսկում՝ Ապրիլեան յուշարձանին առջեւ: Ուշ գիշերին ծաղկեպսակ մը կը զետեղէր Ֆ. Միթերան, որ եկած էր խոնարհելու քաղաքապետ – երեսփոխան Կ. Տէֆէռի հետ: Ուրբաթ օր համախմբում՝ Մոպիլի (Քանըպիէռ) առջեւ եւ ծաղկեպսակի զետեղում: Խօսք կ'առնէին Կ. Տէֆէռ, Ժողէֆ Քոմիթի, Մ. Թասի, Ռ. Պլում (4 հոսանքներ) Հայերու կողմէ՝ Ժերար Քէթէնէկեան: Ապա երկու պատուիրակութիւններ կը մեկնէին «Ապրիլ 24, 1915» պողոտան:

×

Փարիզի եւ Մարսէյլի մանրամասն թղթակցութիւնը կուտանք առանձին:

×

Յիշենք որ Շաբաթ իրիկուն, Մոնտը (Ապրիլ 26/27) կարճ ձեւով կը հաղորդէր թէ Ապրիլ 24-ի ցեղասպանութեան առթիւ զանազան հանդիսութիւններ եւ ցոյցեր տեղի ունեցած են, քիչ մը ամէն կողմ: Ասոնց կարգին՝ Երուսաղէմ, ուր 2000 Հայեր տողանցած են պահանջելու համար Հ. Մանուէլ Երկաթեանի ազատ արձակումը (բանտարկուած է 1980 Հոկ. 12-ին Պոլիս եւ որ բանտն ըլլալն իսկ չէ յայտնուած էմնըսթի – Ինթէռնէշընըլի): Աթէնքի մէջ շուրջ 100 հայ երիտասարդներ ցոյց մը ըրած են Թրքական դեսպանատան առջեւ եւ ապարդիւն կերպով փորձած են յուշագիր մը յանձնել: Փարիզ, կը գրէ միշտ Լը Մոնտ, 150 հայ երիտասարդներ հաւաքուած էին Փէռ – Լաշէզ ազգ. հերոս Անդրանիկի յուշարձանին առջեւ, ու տողանցք մը՝ Սէն – Թ'Օկիւսթէնի հրապարակը: Թերթը կը յիշէ նաեւ Մարսէյլի համախմբումը եւ Լիոնի, ուր հազար Հայեր հաւաքուեր էն Պելքուռի հրապարակը եւ տողանցեր մինչեւ Նահանգապետարան:

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

Ն Ե Ր Կ Ա Յ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա. ՋԱՔԲԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ժ.— ԿՐՕՆՔ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հոս, ընթերցողին մտքէն կրնայ անցնիլ շատ տեղին ու տրամաբանական հարցում մը. «Իսկ այս բոլորին մէջ կրօնքին ու կրօնականներու դերը ի՞նչ է...»։ Այս հարցումը աւելի արդարացի կը դառնայ, երբ նկատի ունենանք Թուրքիոյ հարաւը դանուող Պարսկաստանի, Սուրիոյ, մասամբ մը Իրաքի եւ եթէ կարկինը աւելի լայն բանանք՝ Լիբանանի, անանց հասնելու մինչեւ Աֆղանիստան ու Փաքիստան, կրօնականներու խաղացած ճակատագրական դերը։ Որքան ալ զարմանալի, իրողութիւն է սակայն, որ ներկայիս, ինչպէս նաեւ Հանրապետութեան հռչակումէն ի վեր Թուրքիոյ մէջ կրօնականները քաղաքական վճռական դեր ու ազդեցութիւն չեն ունեցած Մուսթաֆա Քէմալի ժամանակներէն ըսկսեալ Թուրք բանակը, որ ինքզինք «մեծ առաջնորդ»ին աշխարհիկ սկզբունքներուն պաշտպանը կը նկատէ, մերժած է ու կը մերժէ կրօնականներու միջամտութիւնը երկրին քաղաքական կեանքէն ներս։

Կրօնականօրէն, Թուրքերու մեծամասնութիւնը կը պատկանի «Սիւննի» համայնքին, որուն առընթեր գոյութիւն ունի համեմատաբար շատ փոքր «Շիի», համայնք մը, որ Թուրքիոյ մէջ ճանչցուած է որպէս «Ալաուի», եւ այլ նուազ յատկանշական կրօնական փոքրամասնութիւններ։ Կրօնական սովորութիւնները, որ ընդհանրապէս սանձուած է Աթաթիւրքի եւ ապա յետագային իր հիմնած կուսակցութեան «Հալք»ի եւ բանակին կողմէ, շատ նուազած են «եւրոպականացած» շրջաններու եւ մեծ քաղաքներու մէջ։ Սակայն կրօնական սովորութիւնները աւելի վառ կը մնան՝ գիւղացիական շրջաններու մէջ՝ ուր կը տիրեն աւատապետական Թուրքերը։ Կրօնական գաղափարախօսութիւն ունեցող գլխաւոր կուսակցութիւնն է Ազգային Փրկութեան կուսակցութիւնը, որ ինչպէս տեսանք ընտրականօրէն հետզհետէ աւելի տկարացած է։

Ազգային Փրկութեան կուսակցութիւնը միակը չէ, որ կ՚օգտագործէ կրօնքը քաղաքական նպատակներու համար։ Այդ մէկը կ՚ընեն առաւել կամ նուազ չափով բոլոր միւս աջակողմեան կուսակցութիւնները յատկապէս Թիւրքէշի կուսակցութիւնն ու այլ փաշական խմբաւորումներ՝ որոնք կրօնական հակամարտութիւնները կը շահագործեն, հարուածելու համար ազգային փոքրամասնութիւններու քաղաքական յառաջընթացին եւ պահանջատիրական շարժումներուն։ Ճիշդ է որ այս ազգայնամոլ տարրերու գրգռութիւնները միշտ չէ որ յաջողած են, սակայն երբեմն նաեւ յանգած են ջարդերու եւ քաղաքացիական խլրտումներու, յաճախ քաջալերելով բանակի միջամտութեան եւ պաշարման վիճակի հաստատման։

Այս վերջին գրգռութիւններէն եղած է 1980 Յուլիսի սկիզբը Կեդրոնական Անատոլուի Զորում քաղաքի դէպքը, ուր նոր — փաշական ուժերը չվարանեցան պայթեցնելու մզկիթ մը, հրահրելու համար «Սիւննի»ներու կրօնամոլ զգացումները «Ալաուի»ներու դէմ։ Արդիւնք՝ աւելի քան 26 մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ եւ Բանակի միջամտութիւն։

Այսուհանդերձ ընդհանրապէս քաղաքական դէտեր, Թուրք թէ օտար, այն կարծիքը կը բաժնեն թէ Թուրքիա երբեք Իրան մը չէ։ Այլ խօսքով կարելի չէ, դէթ ներկայիս, կրօնական յեղափոխութիւն մը կամ իշխանութիւն մը ունենալ Թուրքիոյ մէջ, ասոր հետ մէկտեղ ապագային կրնան տեղի ունենալ աննախատեսելի զարգացումներ՝ ներքին ու արտաքին հակամարտութիւններու հակազդեցութիւններու որպէս հետեւանք։

ԺԱ.— ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ

Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ վերակազմուելէ ետք Թուրք բանակը կը հանդիսանայ երկրի ամէնէն կարեւոր քաղաքական ուժը, կուսակցութիւններուն կողքին եւ կուսակցութիւններէն վեր։ 12 Սեպտեմբեր 1980—ի պետական հարուածը իր տեսակին մէջ երրորդը եղած է, որպէս բանակին կարեւորագոյն ուղղակի ու բացայայտ միջամտութիւններն երկրի քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական հարցերէն ներս։ Սակայն բացի իր այսերեք պետական հարուածներէն (նախորդ երկուքը կատարուած 1960—ին եւ 1971—ին), Թուրք բանակը իր մասին խօսել տուած է ամէն անգամ որ Թուրքիա եւ կամ նոյնիսկ հարեւան միջին արեւելեան երկիր մը լուրջ տագնապ մը կ՚անցնէ, որովհետեւ մէկ կողմէն Թուրք բանակը հիմնական ու բանալի դեր կը խաղայ երկրի բոլոր ճակատագրական մարզերուն մէջ. անոր կողմէ կամ անոր հաւանութեամբ է որ կը առուին երկրին բոլոր հիմնական ու ճակատագրական որոշումները։ Միւս կողմէն Թուրքիոյ ունեցած ռազմավարական եւ աշխարհագրական դիրքն ու Թուրք բանակին ըստանձնած յոյժ կարեւոր դերը ՕԹԱՆ—է ներս գլխաւոր պատճառներն են, որ միջազգային շրջանակները ուշադրութեամբ հետեւին Թուրքիոյ տագնապներուն։

Հոս պիտի ջանանք ներկայացնել անոր կառոյցը եւ բացայայտել անոր կարեւորութեան պատճառները միջազգային ու ներքին գետիններու վրայ։

Թուրք բանակը ՕԹԱՆ—ի եւրոպական երկիրներուն մէջ ամէնէն մեծ թիւը ներկայացնող բանակն է։ 1975—ին Թուրք բանակին թիւը կը հասնէր 453 հազարի, 1978—ին 485 հազարի, իսկ 1980—ին 567 հազարի (որուն 470.000—ը ցամաքային ուժեր, 52.000 օդային եւ 45.000 ծովային)։ Սակայն ասոր կողքին պէտք է նըկատի առնել շուրջ կէս միլիոն պահեստի զօրք մը եւ մօտ 120.000 հաշուող ոստիկանութիւն մը։

1980—ի հաշուեցուցակին համաձայն ՕԹԱՆ—ի ընդհանուր ուժերու թիւն է, ներառեալ Ֆրանսա, 4.897.200 կանոնաւոր զինուոր, որուն հետ բաղդատած Թուրք բանակին համեմատութիւնն է 11,5% իսկ եթէ զանց առնենք Ամերիկայի Միացեալ — Նահանգները, այս տոկոսը կը բարձրանայ 20%—ի, իսկ Ֆրանսան ալ եթէ դուրս դնենք (տրուած ըլլալով որ ան պաշտօնապէս մաս չի կազմեր ՕԹԱՆ—ի զինուորական թեւին) Թուրք բանակի բաժինը ՕԹԱՆ—ի ընդհանուր զօրքին մէջ կը բարձրանայ 24% համեմատութեան (1)։

Թուրքիոյ մէջ զինուորական պարտադիր ծառայութիւնը 20 ամիս է։ Ան ՕԹԱՆ—ի երկիրներուն մէջ, Յունաստանի եւ Փորթուկալի հետ կը ներկայացնէ ամէնէն երկար պարտադիր ծառայութիւն ունեցող երկիրներէն մէկը։ Թուրք բանակի 66%—ը կազմուած է ոչ կամաւոր պարտադիր ծառայութիւն կատարողներէ, որոնք ինչպէս ընդհանրապէս ամէն տեղ շատ չնչին թոշակ մը կը ստանան եւ զգալի չափով կը նուազեցնեն բանակին ընդհանուր ծախքերը։

Թուրք բանակը օժտուած է բացարձակապէս արեւմտեան զէնքերով յատկապէս ամերիկեան։ Ան ի մէջ այլոց ունի 3000 ծանր հրասայլ, 500 միջակ հրասայլ, 2000 զրահապատ մարդատար կառք, 14 սուզանաւ, 12 խորտակիչ նաւեր եւ 290 մարտական օդանաւեր։ Սակայն անոր զէնքերուն որակի մակարդակը այնքան ալ բարձր չէ։ Հակառակ ՕԹԱՆ—է ներս Թուրք բանակի մարդկային թուական գերակայութեան անոր սպառազինման որակական մակարդակը գրեթէ ամէնէն ցածն է իր միւս դաշնակիցներուն հետ բաղդատած. քանի որ ան օժտուած է յետ քորէական պատերազմի զէնքերով, որոնք ՕԹԱՆ—ի մէջ ամէնէն հիները կը նկատուին՝ աւելի հին քան սահմանակից որեւէ երկրի մը ունեցածները։ Արեւմտեան զինուորական մասնագէտներու համաձայն շատ մը ռազմական սարքեր անգործածելի են։ Սակայն Աֆղանիստանի եւ Իրանի մէջ տեղի ունեցած դէպքերէն ետք, արեւմտեան երկիրները, մասնաւորապէս Միացեալ — Նահանգները եւ ընդհանրապէս ՕԹԱՆ—ի բոլոր երկիրները կը շեշտեն Թուրքիոյ զինուորական ու ռազմավարական դերին — եւ հետեւաբար Թուրք բանակի վերազինման — անհրաժեշտութիւնը։ Այս ուղղութեամբ 1979 – 80 տարիներուն ընթացքին տեղի ունեցան կարգ մը համաձայնութիւններ արեւմտեան երկիրներու եւ Թուրքիոյ միջեւ այս վերջինին նոր զէնքեր հայթայթելու նպատակով։

Այս համաձայնութիւններէն են (2).

1).— Հոլանտայի հետ՝ Դեկտեմբեր 1979—ին, որ Թուրքիոյ կը տրամադրէ 40 ամերիկեան F – 104 – տիպի օդանաւեր։

2).— Արեւմտեան Գերմանիոյ հետ՝ Փետրուար 1980—ին, որ կը նուիրէ 12 G – 91 տիպի ռազմավարժութեան օդանաւեր։

3).— Միացեալ – Նահանգներու հետ՝ (3) Ապրիլ 1980—ին, որ Թուրքիոյ կը մատուցէր որպէս օժանդակութիւն 30 T – 38 A Թալոն տիպի ռազմավարժութեան օդանաւեր։

Թուրքիա արդէն կ՚արտադրէ կարգ մը զինուորական սարքեր, սակայն անոնք չեն կրնար գոհացնել իր բանակի բարդ կարիքները։ Այս գծով Թուրք ազգային պետ. զօր. Էվրէն պետական հարուածէն 12 օր առաջ Թուրք ժողովուրդին ուղղուած պատգամի մը մէջ կը շեշտէր, թէ պէտք է նախապատուութիւն տրուի ներքին ռազմաճարտարարուեստի զարգացման (4)։ ՕԹԱՆ—ի երկիրներուն մէջ Թուրքիոյ զինուորական ծախքերը ամենաբարձր տոկոսը կը ներկայացնեն համեմատած երկրի ԱՀԱ—ին։ Իսկ 1970—էն 1980—ի միջեւ Ատլանտեան Ուխտի երկիրներու մէջ զինուորական ծախքերու յաւելման ամէնէն բարձր տոկոսը ներկայացնող երկիրը Թուրքիան է։ (Տես տախտակը)։

×

ՏԱԽՏԱԿ 10

ՕԹԱՆ—ի երկիրներու զինուորական ծախքերուն աճման % համեմատութիւնը (տեղական ընթացիկ արժէքով) (5)։

ԵՐԿԻՐ	1960 – 70	1970 – 80
ԱՄՆ	5,5	3,8
Մեծն Բրիտանիա	4	15
Քանատա	2,2	10,6
Գերմանիա	6,4	8,3
ԹՈՒՐՔԻԱ	10	29,9
Իտալիա	8,2	15,9
Լիւքսանպուրկ	4,7	13,7
Հոլանտա	8,7	11,3
Յունաստան	10,8	18,7
Նորվեկիա	10,1	11,8
Պելժիա	6,4	12,9
Դանիա	9,5	12,6
Փորթուկալ	15,3	9,6
Ֆրանսա	5,6	12,4

(Շար. 9)

(1) «Տը Ինթըրնէշընըլ Ինսթիթիւտ Ֆոր Սթրաթեժիք Սթատիզ»,, Տը Միլիթըրի Պալանս, 1978 – 79, 1980 – 81։

(2) Նոյնը։

(3) Թուրք – ամերիկեան այս համաձայնութիւնը կը հետեւի 1980 Մարտ 30 – 31—ին տեղի ունեցած բանակցութիւններուն արդիւնքին, ըստ որուն, ԱՄՆ փոխան զինուորական խարիսխներու՝ Թուրքիոյ կը տրամադրէին 450 միլիոն տոլարի զինուորական եւ տնտեսական օժանդակութիւն մը, որուն մէջ նախատեսուած էր 29 միլիոն տոլար արժէքով սարքաւորումներու անմիջական առաքում մը («Հերըլտ Թրիպիւն», 1981 Մարտ 31)։ Այս համաձայնութիւններէն զատ ԱՄՆ կատարեցին նաեւ այլ օժանդակութիւն մը ՏԶՀԿ—ի միջոցով Թուրքիոյ, 295 միլիոն տոլարի, որուն 134 միլիոնը նուէր, իսկ 66 միլիոնն ալ 5% տոկոսով փոխատուութիւն մը՝ 20 տարուան համար («Միտըլ Իսկ Էքոնոմիք Տայճեսթ», 1980 Դեկտ. 19)։

(4) Լը Մոնտ, 1980, Սեպտ. 17։

(5) «Տը Ինթըրնէշընըլ Ինսթիթիւտ փոր Սթրաթեժիք Սթատիզ», Տը Միլիթըրի Պալանս, 1980 – 81 էջ 94։

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

Ա Ն Ն Օ Ն

Մշոյ Կաթողիկէ Նորշէն գիւղացի Աննօն, չեմ գիտեր ինչ պարագաներու տակ եկած էր Պոլիս։ Քիչ մը բոլոր Մշեցիներու տուն մտած ըլլալ, երբ լուսաբարուհի, վերին աստիճանի համակրելի ինքնատիպ եւ պարզամիտ կին մըն էր Աննօն։ Ատեն մըն ալ մեր տունը մնաց ամիսներով։ Հակառակ շատ տարիքոտ չըլլալուն, բերանը ակռայ չէր մնացած, երբ խնդար, ձեռքին ափովը կամ եաշմային ծայրովը, կը գոցէր բերանը. եւ որովհետեւ յաճախ կը խնդար ու կը կատակէր, մենք վարժուած էինք, անոր դէմքին կէսը, ժպտուն աչքերը, ու գեղեցիկ պզտիկ քիթը տեսնելու միայն։ Բերանը ատամնաբոյժի եւ մարմինը բժշկի երես չէր տեսած, պաշտպանուած նոյն ամօթխածութեամբ ու զգաստութեամբ, ան, կը հեգնէր ու կը մերժէր բժշկական բոլոր խնամքները։

Օր մը սակայն, ծանրօրէն հիւանդացաւ. հայրենակիցները գրեթէ բռնի փոխադրեցին Փանկալթիի Ս. Յակոբ հիւանդանոցը, ուր խնամուելով, մահուընէ ազատեցաւ։ Հիւանդանոցէն ելլելէն յետոյ, երբ հայրենակիցներ կատակով կ՚ըսէին իրեն. «Տեսա՞ր Աննօ, քու չհաւնած տաքթորներ, իմալ գքըզի ազատեցին մեռնելէն» — Աննօն, յամառօրէն կը պնդէր եւ գլուխը շարժելով, կ՚ըսէր. «Թահօ՛, թապառուկներ, յորի տաքթորնե՞ր զիս ազատեցին, մեռնի՛մ ողորմութեան, Սուրբ Անտոն ու Սուրբ Կարապետ ազատեցին զիս...»։

Պատերազմի տարիներուն, այն ժամանակ երբ Աննօն մեր տունը կը բնակէր, օր մը, հայրս, նախ քան ժողովի երթալը, կ՚ուզէ Աննօն իրեն հետ տանիլ Ղալաթիա, հայրենակցի մը խանութը, որպէսզի, ժողովէն վերադարձին, միասին քանի մը ծրար ուտեստեղէն փոխադրեն մեր տունը։ Թաքսիմէն հանրակառքով կ՚երթան մինչեւ Թիւնէլ, կը մտնեն գետնուղիէն ներս եւ կը սպասեն գնացքին։ Հայրս, կարծելով թէ Աննօն ուրիշ անգամ մտած է Թիւնէլ եւ տեղեակ է ճամբորդութեան մանրամասնութեան, կառախումբը գալուն պէս, աճապարանքով կը մտնէ այրերու յատուկ վակոնին մէջ, մտածելով որ, Աննօն ալ խելք կ՚ընէ նըստելու յարակից, կիներու բաժնին մէջ։ Կառախումբը ճամբայ կ՚ելլէ եւ մէկ երկու բոպէէն կը հասնի միւս ծայրը, Ղալաթիա. հայրս դուրս կ՚ելլէ եւ մօտալուտ առջեւ կը սպասէ Աննոյին։

Գնացքը, քանի մը անգամ կուգայ կ՚երթայ, Աննօն երեւան չելլէր։ Հայրս մտահոգ, արկածէ մը վախնալով, Աննօն գտնելու համար, գնացքին մէջ մտնելով կը վերադառնայ Բերայի կայարանը։ Հասնելուն պէս, կը գտնէ Աննօն, նստած էր, ոտքի վրայ, յարդանքով բարեւ բռնած, շուարած դէրքէ մը մէկ, որ, զարմանքով կը դիտէ չորսդին։ Երբ հայրս կը մօտենայ ու քիչ մը արտօնած կ՚ըսէ. – «Աննօ՛, տնաշէ՛ն, ո՞ւր մընացիր» – Աննօն, հայրս տեսնելուն պէս, գոհունակութեամբ կը բացագանչէ. – «Գնամ Աֆանտի, ղուպան էղնիմ քըզի, ձըր ժողով լմնցա՞ւ. Թահօ՛, լօ ինչ ըղտար մարդ գնա՛նց ու էկա՛ւ ժողովքի՛...» եւ կ՚աւելցնէ. – «Օղորմի ուրդու, մե՛ծ մարդիս էղի...»։

Հայրս, կամաց կամաց կը հասկնայ եղելութիւնը եւ հակառակ իր որոշման, թեան չի կրնար զսպել իր խնդուքը, Աննոյի, Տարօնցի կնոջ անսահման միամտութեան վրայ...։ Աննօն, որ կեանքին մէջ Թիւնէլի երես չէր տեսած, ինքզինքը Օսմանեան երեսփոխանատան շէնքի միջանցքներուն մէջ կարծած էր եւ կառաշարն ալ, ժողովասրահը...։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՏԻԿԻՆ ՅԱՍՄԻԿ»

Տիկին Յասմիկ Բիւթնիւքէրեանն ալ գնաց: Կարճ հիւանդութենէ մը ետք, գաղութիս ամէնէն նուիրեալ կիներէն մին գնաց միանալու իր ամուսնոյն եւ մօր, որոնց ամբողջ կեանքին զօրավիգ եղած էր:

«Տիկին Յասմիկ», ինչպէս զինքը կ'անուանէին երիտասարդներն ու աւելի տարեցները, իր դրոշմը դրաւ Փրանսահայ վերջին յիսնամեայ կեանքին: Անխոնջ աշխատող, ոչ մէկ հանգիստ ունեցաւ: 70-ը լայնօրէն անցած, Տիկին Բիւթնիւքէրեան ամէն օր Հ. Բ. Ը. Մ.-ի գրասենեակը կ'երթար, հոն ուր անցուց իր կեանքը եւ տուաւ իր գիտցածը: Մեծ կամքի տէր էր եւ յոյսերով՝ լի: Բոլորէն ճանչցուած, շատեր խրատած, առաջնորդած, յուսադրած է: Հարիւրաւոր հաւաքոյթներու մասնակցած է գաղութին զանազան մարզերու մէջ:

Քանի – քանիներ հետեւած են Հայերէնի իր դասընթացքներուն պատերազմէն առաջ թէ ետք: Աշխատելով Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, ապա 1945-ին, հիմնելով պարախումբը՝ Սօսի մկրտուած, որ այդ ժամանակաշրջանի կարեւորագոյն խումբը պիտի դառնար, Տիկին Յասմիկ միշտ պատնէշին վրայ մնաց: 1972-ին գեղեցիկ հանդիսութեամբ մը, տօնուեցաւ պարախումբին 25-ամեակը: Ներկայ ամէն փորձի, 25 տարի շարունակ, Տիկին Բիւթնիւքէրեան իր պարողներն ու պարուհիները տարաւ Ֆրանսայի եւ զանազան երկիրներու բոլոր քաղաքները: Հարիւրաւոր տղաք ու աղջիկներ իրեն կը պարտին տարիներու ուրախութիւն եւ խանդավառութիւն: 12 տարի, իր քարտուղարը եղած ըլլալով Սօսի պարախումբին մէջ, կրցայ գնահատել իր եռանդը եւ բոլոր զինքը ճանչցողները միայն գովեստով կը խօսէին իր մասին:

×

Տիկին Բիւթնիւքէրեանի կորուստը զգալի պիտի ըլլայ Փարիզ Հ. Բ. Ը. Մ.-ին եւ նաեւ մեր գաղութին համար, ուր իր տեղն ունէր: 1966-ին իր պարախումբը տարաւ Հայաստան, եւ լաւ յաջողութիւն գտաւ Երեւան, Լենինական եւ Կիրովական: Շատ օգտակար եղած է նաեւ գրական շրջանին, փոքրիկներ անցընելով «Ազատ գօտի»: Յոգնիլ չգիտցող, Տիկին Յասմիկ մեզի հայրենասիրութեան եւ աշխատանքի անսահման կարելիութիւններու օրինակ մը եղաւ, որ շատ տուաւ ու քիչ գտաւ:

ՄԻՇԷԼ ԿԻՄՃԵԱՆ

ԹՈՐՈՍ ՌՈՍԼԻՆ

Համաշխարհային մշակոյթի պատմութեան մէջ նշանակալից է հայկական մանրանկարչութիւնը, որուն լաւագոյն արտայայտութիւններէն է Կիլիկեան մանրանկարչութիւնը:

ԺԲ. դարու վերջերէն եւ ամբողջ ԺԳ. դարու ընթացքին Կիլիկիոյ մէջ կը ստեղծուին նպաստաւոր պայմաններ հայ մշակոյթի, այդ կարգին նաեւ հայկական մանրանկարչութեան զարգացման համար: Կիլիկեան մանրանկարչութեան բարձրագոյն արտայայտութիւնը հանդիսացած է Թորոս Ռոսլինի գործը:

Թորոս Ռոսլինի, ինչպէս նաեւ ընդհանրապէս միջնադարեան հայ մանրանկարիչներու մասին մենք գրեթէ ոչինչ գիտենք: Մեզի ծանօթ են միայն 1256 – 1268 թուականներուն անոր պատկերազարդած եօթը ձեռագիրները, որոնք կը գտնուին Երեւանի Մաշտոց Մատենադարանը, Երուսաղէմի Հայոց Ս. Յակոբեանց վանքի մատենադարանը եւ Ուոլթըրզ պատկերասրահին մէջ (Միացեալ Նահանգներ): Այս ձեռագիրներուն ըստ թուականները եւ յիշատակարաններուն մէջ գրչութեան վայրի, գրիչի ու մանրանկարիչի մասին եղած խիստ համառօտ տեղեկութիւնները թոյլ կուտան հետեւիլ Ռոսլինի ստեղծագործութեան ժամանակագրութեան մէկ հատուածին միայն: Անոր աշխատանքի վայրը եղած է Կիլիկիոյ կաթողիկոսանիստ Հռոմկլան: Գիտենք նաեւ, որ 1260-ին ան զաւակ ունէր: Այդ նոյն թուականին գրած յիշատակարանի մը մէջ ան կը խնդրէ յիշել նաեւ իր ծնողքները, եղբայրը եւ քոյրը: Իսկ ուրիշ յիշատակարանի մը մէջ՝ նաեւ իր ուսուցիչները: Հաւանաբար անոնք Հռոմկլայի մէջ աշխատող իր երէց ժամանակակիցներ Կիրակոս ու Յովհաննէս մանրանկարիչները եղած են:

Թորոս Ռոսլինի գործերուն մէջ կ'իշխեն խոր ողբերգականութիւնը եւ հանդիսաւոր վեհաշուք ոգեւորութիւնը: Ռոսլինի կերտած մանրանկարներու գլխաւոր ներգործօն ուժը անոնց ներքին լարուածութեան եւ հերոսներու հոգեկան ապրումներու՝ վերարտադրութեան մէջ է:

Ռոսլին, մնալով հանդերձ ժամանակի մտածողութեան ոլորտին մէջ, միջնադարեան պատկերագրութեան բնորոշ կանոններու խախտումին միջոցով կը փորձէ դուրս ելլել մարդու եւ իրականութեան նկատմամբ միջնադարեան հայեցողութեան սահմանափակումներէն:

1268-էն ետք այլեւս ոչ մէկ տեղ կը յիշատակուի Թորոս Ռոսլինի անունը: Ան հաւանաբար մեռած է ԺԳ. դարու 70-ական թուականներուն:

ԼԵՒՈՆ ԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

Փրոֆ. Հենրի Գաբրիելեանի

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Ապրիլ 14-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ մեռած է Փրոֆ. Հենրի Գաբրիէլի Գաբրիէլեան: Ծնած էր 1903-ին՝ Վանի Պատականց գիւղը: 12 տարեկանին կորսնցուցած է հայրը եւ մտած մանկատուն, ուրկէ փոխադրուելով Երեւան աւարտած է համալսարանը եւ դարձած փիլիսոփայութեան դասախօս: 1930-ին ընդունուած է Մոսկուայի Հիմնարկը, զոր աւարտած է 1933-ին՝ պաշտպանելով աւարտաճառ մը՝ «Հեկելի զարգացման ուսմունքը եւ մարքսիզմ – լենինիզմ» նիւթին շուրջ: Այնուհետեւ Հայաստանի մէջ վարած է զանազան պաշտօններ՝ պատմութեան եւ գրականութեան հիմնարկի տնօրէն, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու վարչութեան պետ, Երեւանի պետական համալսարանի տեսուչ, Գրողներու Միութեան քարտուղար եւ «Գրական թերթ»ի խմբագիր: 1941-էն սկսեալ Հենրի Գաբրիէլեան ամբողջութեամբ նուիրուած է գիտական եւ մանկավարժական աշխատանքի: 1948 – 1955 թուականներուն եղած է Վիլնիւսի պետական համալսարանի փիլիսոփայութեան ամպիոնի վարիչ: 1955-ին վերադառնալով Հայաստան, ան մինչեւ 1978 վարած է Երեւանի փիլիսոփայութեան ամպիոնը:

Փրոֆ. Հ. Գաբրիէլեան ունի 100-է աւելի գիտական աշխատութիւններ, մենագրութիւններ, ձեռնարկներ ու յօդուածներ: Յիշենք «Գիտութիւնը եւ նրա դերը հասարակութեան մէջ», «Մարքսիստական տրամաբանութիւնը որպէս դիալեկտիկա եւ իմացութեան տեսութիւն», «Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն» (չորս հատորով), «Ազգերի եւ ազգային կուլտուրաների զարգացման օրինաչափութիւնները», «Դաւիթ Անյաղթ» եւայլն:

Փրոֆ. Հենրի Գաբրիէլեան մեծ դեր ունեցած է Հայաստանի փիլիսոփայական մտքի զարգացման մէջ: Տարիներ եղած է վարիչը փիլիսոփայական գիտութիւններու գիտական աստիճաններ շնորհող խորհուրդի:

LIVRES RECUS:

JUSTICIER DU GENOCIDE ARMENIEN
LE PROCES DE TEHLIRIAN
Ed. Diasporas, Paris, 1981

×

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ՀԵՂԻՆԱԿ, ԿԵՑԻ՛Ր »
(Վ է պ)
Գրեց՝ Ատրինէ Տատրեան

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանին մէջ, Մարտ 28-ին, տեղի ունեցած է Հայց. Եկեղեցւոյ Համալսարանական Ուսանողներու Միութեան Սեմինարը: Բացումը կատարուած է ժամը 11-ին, Արեւագալի արարողութեամբ, որու ընթացքին Անուշաւան վրդ. Դանիէլեան բացատրած է Արեւագալի շարականներուն բնոյթը, գրուած կամ ճոխացուած ընդհանրապէս ԺԲ. դարուն՝ Ներսէս Շնորհալիի կողմէ: Խօսք առնելով Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս գնահատած է ներկայ երիտասարդութեան «քաջութիւնն ու սէրը, անհրաժեշտ այս օրերուն ներկայ ըլլալու նման սեմինարի մը»: Հայրապետը հրաւիրած է ուսանողները խորհրդածելու օրուան դասախօսութեան նիւթին շուրջ՝ «Մարդկայինը մարդուն մէջ»: Կէսօրին հաւաքական ճաշ մը տեղի ունեցած է վանքին մէջ: Ժամը 14-ին, դասախօսած է Տոքթ. Վազգէն Տէր – Գալուստեան բնութագրելով մարդը, անոր ստորոգելիները եւ յատկութիւնները: Անդրադառնալով «Մարդը մարդուն համար գայլ» առածին, դասախօսը հաստատած է թէ մինչեւ այսօր մարդիկ զիրար կը բզկտեն, փոխանակ շինարար աշխատանք տանելու: Շեշտած է երեք կարեւոր գործօններ՝ հաւատք, յոյս եւ սէր, որոնք թէեւ Աւետարանէն կուգան իբրեւ քրիստոնէական սկզբունքներ, այսուհանդերձ, մարդուն մէջ հաստատուած անխուսափելի ուժեր են, առանց որոնց կարելի չէ նուաճումներու հասնիլ: Տոքթ. Վ. Տէր – Գալուստեան անդրադառնալով հայ ազգի շինարար եւ ըստեղծագործ առաքինութեան, կոչ ուղղած է հայ ուսանողութեան (իբրեւ ուժական տարրը ազգին) գիտնալ բարձր պահել մեր կազմակերպութիւնները, որովհետեւ ուսանողութիւնը ապագան կը ներկայացնէ եւ պատասխանատուութեան մեծ բեռ մը կ'իյնայ անոր ուսերուն: Փակման իր խօսքին մէջ Գարեգին Բ. դասախօսութիւնը որակած է «Աւազանի մը մէջ նետուած քար մը, որ ալիքներ կը ստեղծէ: Ձեզի կը մնայ խորացնել նիւթը, արծարծել առաւել եւս, դուք ձեր մէջ, ու գտնել մարդկայինը՝ մարդուն մէջ»: Յաւարտ դասախօսութեան, ներկաները շարունակած են իրենց ժողովը վարչական գործերու եւ յառաջիկայ տարուելիք աշխատանքներու բարւոք քննարկումով:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Ամառը որ կուգայ, այդ ոգիները ցորեաններու չափ երկար վարսեր ունին, կ'առնեն եզան ու կովի դիմակներ ու թիկունքներուն վրայ միջատներու, թիթեռներու հսկայ թեւեր: Ու բոլորն ալ երեքժանի ձեռքերուն, ցորենի խուրձեր ուսերուն, շարքով կուգան դիցուհւոյն առջեւ երգելու ու պարելու համար:

Աշունն որ կուգայ, անոնք խաս ոսկիի գոյն խոշոր դդումներով դիմակ ունին ու կ'անցնին թափօրով՝ ուսերուն վրայ դրած ծիրանի ու որթատունկի ճիւղեր, ծիրանով ու ծանր ողկոյզներով լեցուն: Մէկը խոշոր նուռ մը կը խածնէ, ուրիշներ գլուխներուն դրած են բացուած խըճեններով բամպակի տունկերէ հիւսուած պսակներ ու շարքով կուգան դիցուհւոյն առջեւ պարելու: Անոնք կճղակաւոր ոտքեր ունին:

Իսկ ձմեռը այդ ոգիները բուխերիկներէն դուրս կուգան, կը հագնին մորթուած եզան կաշիէ հագուստ. ձիւնի պէս մօրուս ունին ու Կաղանդ Պապային պէս գինիի գոյն կայտառ դէմքեր: Մէկը ուսին Ջայր մը դրած, միւսը հսկայ աւետարան մը շալկած, ուրիշ մը կռնակէն կոչնակ մը կախած՝ շարքով կուգան, այս անգամ դիցուհւոյն համար հէքեաթ պատմելու:

Մարգարի մէջ կինը Հայոց աշխարհի այդ դիցուհին էր, որուն ծիծաղէն հազար գոյն ծաղիկներ կը ծաղկէին ու զայրոյթէն լեռները ձիւնէ մրրիկներու բոլորակին մէջ կ'իյնային:

Մարգար կ'ուզէր ծունկի գալ այդ դիցուհւոյն առջեւ՝ իր մեղքը խոստովանելու համար: Բայց երբ մութը կ'իջնէր եւ գիւղացիները վրանները կը քաշուէին, Մարգար հրացանը անութին տակ, գլուխը կախ, դէպի Պզկան քարերը տանող ապառաժներէն վար կ'իջնար, ու կը ըսպասէր Սռման:

Այդ երիկուան պարէն յետոյ, Մարգար իր շուրջ ամայութիւն մը զգաց: Ո՞ւր են ընկերները: Ինչո՞ւ լուռ են: Ինչո՞ւ չեն պոռար երեսին: Պզկան քարերուն մօտ Մարգար պիտի հանդիպէր Սռմային, պիտի ըսէր անոր, որ այլեւս չերեւայ, չերեւայ իր աչքին, – այլեւս չսպասէ իրեն: Յետոյ պիտի վերադառնար Վարդանի մօտ, պիտի խօսէր էն տղուն՝ Սպիտակ Ձիաւորին մասին, որ ժաժք է ձգեր դաշտին մէջ ու ծառէն վար կախել տուած է ձէլալը: Յետոյ ամբողջ գիշերը թեթեւ հրացանաձգութիւն մը եղած էր միայն:

Մարգար երբ հանդիպած էր Սռմային, այդ խօսքերը կրցած չէր ըսել, եւ միասին նորէն երեք ծառերու ամայութիւնը փնտռած էին:

Սակայն, այդ գիշեր Մարգար բառ մը իսկ խօսած չէր: Անոր շարժումները օտարոտի էին: Սռման, առաջին անգամ ըլլալով, վախցած էր Մարգարէն ու ամայութենէն: Յետոյ, երբ վար կ'իջնէին երեք ծառերէն, Մարգար խօսած էր Սռմային՝ առանց նոյնիսկ անոր անունը տալու.

– Ա՛լ չերեւիս աչքիս, Պզկան քարերուն մօտ ա՛լ չսպասես, հասկցա՞ր:

×

Այդ գիշեր Չրաղացպան Նաւօն, երբ Նուրխանի վրանէն հեռացաւ, նորէն իր վրանին մօտ քարի մը վրայ նստեցաւ ու սկսաւ ծնկները շփել: Այնպէս, ինչպէս եզ մը հանդարտ միջոցին մէջ, փոթորիկի հոտ մը կ'առնէ ու իր կողերը կը լիզէ, Նաւօն այդ տեսակ անհանդստութեան մը մէջ էր: Կը զգար, որ մութին մէջ բան մը կը դառնար: Այլեւս կասկած չունէր, որ ուշ ատեն վերի ապառաժներէն վրաններուն մէջ մտնող կինը Սռման էր: Նուրխանին ճրագը տակաւին մարած չէր: Յետոյ Սռման յուզուած բան մը կը պատմէր ու կարեց իր խօսքը, երբ իր ոտքերուն ձայնը իմացաւ:

Կնոջ մը կերպարանքը վրաններուն մէջ մտնելէ բաւական վերջ, շունը՝ Ջալօն նորէն ձայն ձգեց: Յետոյ կաղ ոտքով ապառաժի մը վրայ ցատկեց ու մէկ ոտքը կախ՝ սկսաւ դէպի Պզկան քարերուն կողմը հաչել: Րէնճպէր Կարուկ վրանէն դուրս ելաւ ու քարի կտոր մը Ջալօյին նետեց՝ լռեցնելու համար: Անկիւնէ մը Ջալօյի անունը տուաւ նաեւ Գեւոն:

(Շար. 305)

Mme. Mouchegh Petrossian, M. et Mme. Mikaël Kotcharian, M. Karen Petrossian, Mlle. Hélène Petrossian, M. et Mme. Armen Petrossian,

Annick et Nadine Kotcharian,

Mikaël Petrossian,

Ses enfants et petits-enfants.-

Mme. Melkon Petrossian, Mme. Anna Kharmadjian, le Dr. et Mme. Nicolas Aghadjanian, M. et Mme. Arlen Papazian et leurs enfants, M. et Mme. Edouard Emirzian et leurs filles, M. et Mme. Christian Petrossian et leurs enfants, M. et Mme. Georges Petrossian et leurs enfants, M. et Mme. Edouard Minassian et leurs enfants, M. et Mme. Arthur Haïrabedian et leurs enfants, Mme. Doritt Mailian et ses enfants, M. et Mme. Génia Mailof et leur fille,

Ses sœurs, belles-sœurs, neveux, nièces, parents et alliés

Ont la douleur de vous faire part du décès de

MOUCHEGH PETROSSIAN

qui a eu lieu le 24 Avril 1981, en son domicile.

Les obsèques seront célébrées le Mardi, 28 Avril, à 14 h. en l'Eglise arménienne St. Jean - Baptiste, 15, Rue Jean-Goujon, Paris 8ème, suivies de l'inhumation au cimetière de Neuilly, dans le caveau de famille.

Այրի Տիկին Զատիկ Զատիկեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Զատիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թորոս Գասպարեան եւ զաւակները, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԶԱՏԻԿ ԶԱՏԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 23–ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Չորեքշաբթի, Ապրիլ 29, ժամը 14·15–ին, Իսիի Ս· Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները՝ Զատիկեան ընտանիքին:

Տէր եւ Տիկին Լիրօ եւ զաւակը, Օր· Նէլլի Պօյաճեան, Տիկին Արփինէ Համամճեան եւ զաւակները, Պ· Կայծակ Պօյաճեան եւ ընտանեկան պարագաները, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, քրոջ եւ հարսին՝

Այրի Տիկին ԱՏՐԻՆԷ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Թեւանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 24–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Չորեքշաբթի, Ապրիլ 29, ժամը 14ին Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ-Քոմինալի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Ապրիլ 30, Հինգշաբթի օր, ժամը 16 – 17–ի

« LA FRANCE AU PLURIEL »

կրթական յայտագրին ընթացքին, կը ներկայացուի նաեւ՝ Կապ· Խաչի Փարիզի մանկաճիւղի հայերէնի եւ երաժշտութեան դասընթացքները, եւ Փարիզի ու արուարձաններու Հայերը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Թաժոյեան, իր ամուսնոյն մահուան քառասունքին առթիւ՝ 100 Ֆ· կը նուիրէ «Աշխարհ»ին, 100 Կարմիր Խաչին, 100 Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն), եւ 100 «Յառաջ»ին:

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

75e Anniversaire de sa Fondation

Sous le Haut Patronage de Sa Sainteté

VASKEN 1er

Patriarche Suprême et Catholicos de tous les Arméniens

et la Présidence d'Honneur de

Monsieur ALEX MANOOGIAN

Président de l'U.G.A.B.

Grand Dîner de Gala

Dans les Salons de l'HOTEL INTERCONTINENTAL

3, Rue Castiglione — 75001 Paris

Samedi, 9 Mai, à 20h.30 très précises

PARTIE ARTISTIQUE

Avec la participation de:

— La Chorale SIPAN - KOMITAS, sous la Direction de G. APRIKIAN.

— L'Ensemble Folklorique Arménien NAVASART.

— LIZ SARIAN

Participation Diner et Soirée: 300 F.

Réservation des billets et des tables avant le 30 Avril, au Bureau de l'U.G.A.B. 11, Square Alboni, 75016 - Paris Tél.: 520. 03. 18

HISTOIRE DE L'ACTUALITE....... — ACTUALITE DE L'HISTOIRE

VIENT DE PARAITRE:

Justicier du Génocide Arménien

Le Procès de TEHLIRIAN

Traduction: Marcus FISCH

Préface: Ara KRIKORIAN — Postface: CDCA

Publié aux Editions DIASPORAS

« Dans une rue de Berlin, le 15 Mars 1921, un jeune Arménien abat l'ancien ministre de l'Intérieur Jeune-Turc et grand Vizir de l'Empire Ottoman, TALAAT.

« A la police allemande, Tehlirian déclare:- Oui, je suis venu à Berlin pour le tuer - Comme 1.500.000 Arméniens, toute sa famille a péri au cours du 1er génocide du XXe siècle, conçu, organisé et exécuté sous la responsabilité de Talaat.

« Trois mois plus tard, La Cour criminelle le déclare non coupable!.

« La justice a tranché. Le Procès de Tehlirian est devenu le Procès de Talaat. et celui de la Turquie ».

Dans ce livre, vous trouverez notamment:

— *La traduction intégrale de cet extraordinaire PROCES de BERLIN.*

— *Des documents inédits et des notes explicatives.*

— *Les principaux extraits du PROCES des UNIONISTES.*

306 pages, avec illustration et cartes — Format 15,5 x 24

Couverture pélliculée — Prix environ 65 F.

En vente chez votre libraire habituel, ainsi qu'auprès du CDCA et des Maisons de la Culture Arménienne

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գեալչանեան Բեթղեհէմ Բաղդասարի, Ղարսեցի, 78 տարեկան, որ այժմ Հայաստան է, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Աշոտ եւ Խորէն (կամ անոնց զաւակները) զորս կորսնցուցած է 1918–ի Ղարսի գաղթին: Լուր ունեցողներէն հաղորդել՝

B. MAVIAN

2, Rue des Dardanelles — 75017 Paris

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

Հ. Մ. Ը. Մ. - ՓԱՐԻԶ

Պասքէթ–Պոլի խումբերը կը շարունակեն իրենց փորձերը, ամէն Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 20·30 – 22, Շաբաթ ժամը 18·30 – 20:

18, Rue des Pavillons - 92800 Puteaux

Մանրամասնութեանց համար դիմել Եղբ· Հրաչ Սիսէռեանի:

Հեռաձայն՝ 824· 63· 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

20 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ յետոյ, ժամը 3–ին՝ Ալֆորվիլի Ս· Մեսրոպ կրթարանի Ամավերջի Հանդէսը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎ

ԷՍԱԵԱՆ – ԲԱԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ընդհ· ժողովը կը գումարուի՝ Կիրակի, Մայիս 3, ժամը 15·30–ին, Ալեք Մանուկեան սրահը: Կը հրաւիրուին Միութեան գործունէութեան հետեւող ... եւ համակիրները:

Assemblée Génerale de l'A.A.A.S.

Les membres cotisants de l'Association Arménienne d'Aide Sociale sont convoqués à l'Assemblée Générale annuelle ordinaire qui se tiendra le Mardi, 28 Avril, à 20 h. au siège de l'Association.

LE BUREAU INVITE EXPRESSEMENT LES MEMBRES A ETRE PRESENTS A CETTE ASSEMBLEE:

A L'ORDRE DU JOUR FIGURE UN *PLAN QUINQUNNAL* DONT DEPENDENT LES ORIENTATIONS ESSENTIELLES DE L'A.A.A.S. POUR LES ANNEES A VENIR.

×

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան Ընդհ· Ժողովը տեղի կ'ունենայ Երեքշաբթի, Ապրիլ 28, ժամը 20–ին, Ռիւ Լաֆայէթ, կեդրոնի սրահին մէջ:

Նոր վարչութիւնը հնգամեայ ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ, որ Ընկերակցութեան յետագայ տարիներու ուղղութիւնը եւ գործունէութիւնը պիտի սահմանէ:

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

DISQUES VOGUE

No. 434001

LA MESSE - ORATORIO en FA MINEUR d'ARA BARTEVIAN

A LA MEMOIRE DES VICTIMES DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Enregistrement intégral en 20 Parties — réalisé par RADIO FRANCE

150 Exécutants

Avec le concours de:

○ LYNE DOURIAN (Mezzo de l'Opéra) ○ MERY GASPARIAN (Soprano)

○ MIHRAN ELMAYAN (Ténor)

ORCHESTRE SYMPHONIQUE et LA CHORALE ARMENIENNE DE PARIS

Sous la direction de l'Auteur

DEUX DISQUES STEREO en Album Artistique

durée 1 h. 40 m.

Prix 80 F. Envoi contre remboursement. Port en sus 9 F.

En vente chez l'Auteur; 14, Rue Petit Paris

Tél.: 208. 99. 22

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

L'ASCENSION A EREVAN

DU 21 AU 29 MAI

Une semaine de détente, dans une ambiance arménienne, loins de vos soucis professionnels.

Accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN

Départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:

LEVON BAGHDASSARIAN

SABERATOURS

3, Rue de l'Arrivée

Imm. CIT - 7e étage

75749, Paris — Cedex 15

Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:

VAROUJAN SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48, Cours de la Liberté

69003 — LYON

Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:

JACQUES CHELELEKIAN

WASTEELS

87, La Canebière

13001 — Marseille

Té.: (91) 95. 90. 12

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
29
MERCREDI
29 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.896 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.896

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԷՆ ԵՏՔ՝ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ ՄԸ ԵՒՍ

Երկուշաբթի օր իսկ, Ժիսքար տ'Էս-թէն կը սկսէր Բ. շրջանի ընտրապայքարը յաջորդաբար խօսք առնելով Տուլ եւ Տիժոն: Ժիսքար տ'Էսթէնի գլխաւոր լոզունգն է՝ համայնավար եւ մարքսիստ ընկերութեան մը սարսափը: Կը շեշտէ որ Միթերան պատանդն է համայնավարներուն եւ ոչինչ կրնայ ընել առանց անոնց: Ուրեմն Ֆրանսացիին կը մնայ ընտրել իր ընկերութիւնը, որ պէտք չէ խառնակութեան ընկերութիւն մը ըլլայ:

Երկուշաբթի օր նաեւ, ինչպէս կը ըսպասուէր Ժաք Շիրաք կարճ յայտարարութիւն մը ըրաւ, որու մէջ յայտնեց թէ անձնապէս պիտի քուէարկէ Ժիսքար տ'Էսթէնի ի նպաստ, բայց կոչ չըրաւ իրեն քուէարկողներուն այդ ուղղութեամբ, իւրաքանչիւրին խղճի հարցը նկատելով այդ քուէն:

Ֆ. Միթերան Երեքշաբթի միայն կը ձեռնարկէր իր ընտրապայքարին վճռական շրջանին:

Երկու թեկնածուներուն ալ կը մնայ համոզել նախ ձեռնպահները, յետոյ այլիշներու ի նպաստ քուէարկողները: Յանօթ չեն մանաւանդ թէ ո՞ւր կրնան երթալ Պրիս Լալոնտի քուէարկողներուն ձայները:

Շատեր արդէն իրենց դիրքը ճշդեցին ձեռնպահ կամ միւսին ի նպաստ, ըստ հոսանքներու: Մէնմէռ, որ ի նպաստ Շիրաքի դիրք բռնած էր, յայտնեց թէ, անձնապէս Ժիսքար տ'Էսթէն կ'ընտրէ, բայց այս վերջինը պէտք է նկատի առնէ Շիրաքի համար 5 միլիոն քուէարկողներու տեսակէտներն ու պահանջները:

——×——

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԽՄՐԱՑԻԼՆԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ 70 ՄԵՌԵԱԼ

Սուրիացիք, ի վերջոյ, գրաւած են Սաննինի գագաթը, որ կը տիրէ Պեքաայի դաշտավայրին եւ Լեռնալիբանանի եւ կը ներկայացնէ ռազմագիտական բացառիկ դիրք մը: Հոն է Ֆրանսական դիտարանը, այսպէս մկրտուած որովհետեւ Ֆրանսական բանակն է զայն շինած 1936-ին, 2826 մեթր բարձրութեան վրայ: «Գագաթներու» այս կռիւները Սուրիացիներու եւ Քաթայէպներու միջեւ գլխաւոր դէպքն եղած էր շաբաթավերջին: Յաջորդաբար Քաթայէպ եւ Սուրիացի կը քաշուէին բայց ի վերջոյ Սուրիացիք վայրաչուներով կը յաջողէին գրաւել դիրքերը:

Ասոր կողքին, Երկուշաբթի օր, խըրացիլեան ռմբակոծութիւնները մեծ ծաւալ առած են եւ լիբանանեան աղբիւրներու համաձայն 70 մեռեալ կար բնակչութեան մէջ, թէեւ Իսրայէլ կ'ըսէ թէ միայն պաղեստինեան ռազմագիտական կէտեր ռմբակոծած է: Քաթայէպներու ձայնասփիւռին համաձայն ալ Սուրիացիք կրկին ռմբակոծած են Զահլէի թաղերը:

× Սուրիոյ Արտաքին Նախարար Ապտուլ Հալիմ Քատտամ Պէյրութ կը հասնէր Երեքշաբթի եւ հանդիպումներ պիտի ունենար զանազան հոսանքներու ղեկավարներուն հետ, մէջն ըլլալով՝ Փիէռ Ճէմայէլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՊԻ ՍԱՆՏՍ, Երեքշաբթի օր հոգեվարքի մէջ կը նկատուէր, հասած ըլլալով կամաւոր ծոմի 59-րդ օրուան: Ծանօթ է, որ Մարտ 1-էն ի վեր Իրլանտացի այս բանտարկեալը կը մերժէ որեւէ սնունդ առնել, քաղաքական վարչակարգ պահանջելով իրլանտացի ահաբեկիչներուն համար: Անգլիական կառավարութիւնը, սակայն, անդրդուելի կը մնայ: Մթնոլորտը շատ լարուած է հիւսիսային Իրլանտա կաթողիկէներու եւ բողոքականներու միջեւ:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑՈՒՐՏ մը կը տիրէ, ոչ միայն Ֆրանսա այլեւ Եւրոպայի զանազան շրջանները: Արեւմտեան Գերմանիա կացութիւնը այնքան ծանր է, որ Գիւղատնտեսութեան նախարարը յայտարարած է թէ իսկական աղէտ մըն է: Խնձորներու, տանձերու եւ կեռասներու 90 առ հարիւրը փճացած է: Հոլանտայի մէջ վնասները 85 միլիոն ֆրանք կը գնահատուին, Զուիցերիա կը ձիւնէ եւ կը սառի գրեթէ ամէն կողմ:

ՊԵԹԹԻՆՕ ՔՐԱՔՍԻ վերընտրուեցաւ ընդհ. քարտուղար Իտալիոյ ընկերվարական կուսակցութեան ձայներու 72,09 առ հարիւր համեմատութեամբ: Համագումարը վերջ գտաւ առջի օր Փալերմոյի մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 17 – 20)

«ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԻՆ ԲԱԲԵԼՈՆ» ԳԻՐՔԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

«Հայաստան» հրատարակչականը հայերէն լոյս ընծայած է գերմանացի ասորագէտ Էվըլին Քլէնկէլ Պրանտի «Ճանապարհորդութիւն դէպի հին Բաբելոն» գիրքը, որ հայ ընթերցողին համար հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ ոչ միայն իբրեւ հայկական հինաւուրց լեռնաշխարհի հետ առնչուող երկրի պատմութիւն, այլեւ իբրեւ Բաբելոնի մասին արդիական մակարդակով երկ: Հին քաղաքակրթութեան օրրաններէն մէկուն՝ Բաբելոնի մասին յիշատակութիւններ կան հայ պատմիչներու մօտ, բայց ամբողջական պատմութիւն մը չունէր հայ ընթերցողը: Թարգմանութիւնը կատարած է Ռուբէն Այվազեան: Գիրքը լոյս տեսած է 15 հազար տպաքանակով:

×

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՐԱԳԵԱՆԻ «ԵՕԹ ԳԱՐՈՒՆՆԵՐԻ ԵՐԿՐՈՒՄ» ԳԻՐՔԻՆ Բ. ՀԱՏՈՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

Հայաստանի պատմութիւնն ու ներկան, անոր զաւակներուն քաջագործութիւնները մեծ հիացում պատճառած են Խորհ. Միութեան եւ այլ երկիրներու անուանի դէմքերու, որոնք այդ մասին գրած են բազմաթիւ յօդուածներ, լոյս տեսած մամուլի մէջ եւ առանձին գիրքերով: Տարիներէ ի վեր Թարգմանիչ Ռաֆայէլ Արագեան կը հաւաքէ Հայաստանի ու Հայերու մասին գրուած նիւթերը եւ զանոնք թարգմանելով կը ներկայացնէ հայ ընթերցողին: Այդ աշխատանքին արդիւնքն էր 1978-ին «Սովետական Գրող» հրատարակչականէն լոյս տեսած «եօթ գարունների երկրում» գիրքին Ա. հատորը: Ներկայիս հեղինակը հրատարակած է այդ գիրքին Բ. հատորը, որ կը բացուի Ալեքսանդր Ֆադէյեւի «Ժողովուրդի մարգարէութիւնը» յօդուածով, որ ռուս գրողին ճառն է, արտասանուած 1939 Սեպտ. 15-ին, Երեւան տեղի ունեցած Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան ժողովին, նուիրուած «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի 1000-ամեակին: Հատորին մէջ առնուած են նաեւ Տոլստոյի եւ Իվանովի ճառերը, արտասանուած նոյն ժողովին եւ նոյն նիւթին մասին: Լայն տեղ տրուած են Իլիա Էրենբուրգի գրառումներուն, որոնք կ'անդրադառնան գրողին ունեցած հանդիպումներուն մանեչալ Յովհաննէս Բաղրամեանի, զօրավար Սարգիս Մարտիրոսեանի եւ Եղիշէ Չարենցի հետ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«Թէրճիւմանը», Ապրիլ 24 եւ Աւստրիացիները...

Ապրիլ 24-ի իր թիւին մէջ, «Թէրճիւման» կ'անդրադառնայ «Ռուսիայէն ժամանող հայ վարդապետին» (իմա՛ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս) Վիէննա այցելութեան եւ ըստ իր ծանօթ հայեցակէտին կը մեկնաբանէ: Կը թուի թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ոչ կարդինալ Քէօնիկի հիւրն ըլլալու իրաւունք ունի, ոչ ա՛լ Ապրիլ 24-ի արարողութիւն կատարելու: Կուտանք եղածին պէս, այսինքն պահելով նաեւ ծիծաղելի տողերը, ինչպէս «Լիբանանցի բատիքալ Հայերու յաճախած հայկ. եկեղեցին, ... եւ ուրիշներ, որպէս «հետաքրքրական ընթերցում»:

×

«ՌՈՒՍԻԱՅԷՆ ԺԱՄԱՆՈՂ ՀԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ (...) ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՑ

«Հայ հաւաքականութեան հոգեւորական մեծագոյն առաջնորդը նկատուող՝ Վազգէն Ա. Սովետ. Հայաստանէն Վիէննա գալով, «Օսմանցիներու մէկուկէս միլիոն Հայ ջարդած ըլլալը» յաւակնող հաւաքոյթներ կազմակերպելն ու Աւստրիոյ կառավարութեան կողմէ այս գործունէութեանց արտօնութիւն տրուիլը՝ տեղւոյն Թուրք հաւաքականութեան մօտ լայն հակազդեցութեանց պատճառ եղած է:

«Վիէննայի Թուրք դեսպանը՝ Էճմէլ Պարութչու, Աւստրիոյ Արտաքին Նախարարութեան դիմելով՝ «Աւստրիոյ կառավարութեան, հայ հոգեւորական առաջնորդին հակաթուրք գործունէութեանց թոյլտուութեան՝ թուրք-եւ-աւստրիական բարեկամական յարաբերութեանց հակոտնեայ եղած ըլլալը» յայտնած է: Ապա, Վիէննա գտնուող Թուրք բանուորներն ալ, այս դէպքին դէմ բողոքելու եւ Թուրք դիւանագէտներու դէմ Հայերու կողմէ կատարուած յարձակումները լսելի դարձնելու համար՝ աշխատանքի ձեռնարկած են:

«Սովետ. Հայաստանի մէջ, Երեւանի մօտակայքը գտնուող՝ Էջմիածին քաղաքին մէջ ապրող, Հայերու հոգեւորական մեծագոյն առաջնորդը՝ Վազգէն Ա., Աւստրիոյ կարդինալ՝ Տոքթ. Քէօնիկի հրաւէրով Վիէննա ժամանելէն ետք, անմիջապէս՝ Լիբանանցի բատիքալ Հայերու յաճախած հայկ. եկեղեցին երթալով, հոն արարողութեան նախագահած է: Արարողութիւնը, «Օսմանցիներու մէկուկէս միլիոն Հայ ջարդած ըլլալու» յաւակնութեամբ, եւ յուշատօնի հանդամանքով կատարուած է: Հայ հոգեւորական առաջնորդը, Աւստրիոյ Հանրապետութեան նախագահ՝ Ռուտոլֆ Քէրշլակէրի, եւ Աւստրիոյ Արտաքին Գործոց նախարար՝ Վիլլիպալտ Փահրի կողմէ ալ պիտի ընդունուի: Վազգէն Ա., 10 օր Վիէննա մնալէ ետք, Ժընեւ, Ֆրանքֆուրթ եւ Փարիզ երթալով, այս նպատակով կազմակերպուած զանազան արարողութեանց պիտի մասնակցի:

«Միւս կողմէն, Վազգէն Ա.ի Աւստրիա ժամանումը՝ մամուլի մէջ ընդարձակ արձագանգներ գտած է: Թերթերը այս այցելութեան՝ «կրօնական ըլլալէ աւելի՝ քաղաքական ըլլալը» բացէ ի բաց գրած են: Մինչ այդ, Սովետ. Գաղտնի Գործակալութիւնն ալ Վազգէն Ա.ի այս շըրջապտոյտը շատ ուշադիր կերպով կը հակակշռէ: Ըստ կարգ մը վարկածներու, այս այցելութիւնը՝ յատկապէս Ապրիլ 24-ի զուգադիպած է: Աւստրիական մամուլն ալ, հայ հոգեւորական առաջնորդի այցելութեան ընդարձակ արձագանգ ըլլալով հանդերձ, Թուրք դիւանագէտներու դէմ, հայ ահաբեկիչներու կողմէ կատարուած յարձակումներուն ակնարկութիւն չէ ըրած:

«Հայ հոգեւորական առաջնորդին, Աւստրիոյ կարդինալ՝ Տոքթ. Քէօնիկի նախագահած՝ «Փրօ – Օռիւն» կազմակերպութեան կողմէ Վիէննա հրաւիրուած ըլլալը, քաղաքական դէտերու կողմէ՝ «տարօրինակ» նկատուած է: Քաղաքական դէտերը, չէզոք երկիր ըլլալու համարում ունեցող՝ Աւստրիոյ, այս այցելութեան առաւելագոյն չափով պաշտօնական բնոյթ մը տալու իրողութիւնը չմեկնաբանելով հանդերձ, 1975 թուին, հայ ահաբեկիչներու կողմէ Աւստրիոյ մէջ սպաննուած Թուրք դեսպան՝ Տանիշ Թունալըկիլի մարդասպաններու ցարդ ձեռք չձգուիլն ալ՝ ուշադրութիւն գրաւած են»:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք որ Շաբաթէն Կիրակի լուսնալիք գիշերը, իր մահկանացուն կնքած է Լեւոն Տօնիկեան:

Ողբացեալը բնիկ Մշեցի, Բաղլու գիւղէն, ծնած էր 1901-ին եւ յաճախած գիւղին դպրոցը: Աքսորի շրջանը ապաստան գտած էր քիւրտի մը մօտ եւ Տիգրանակերտ գացած: 18 – 20 տարեկանին սակայն կը փախէր եւ կը դիմէր տեղւոյն Հայոց Եկեղեցին, որ տէր կ'ըլլար պատանիին: Արհեստի կը մտնէր եւ որմնադրութիւն կը սորվէր, հոն ալ Տիգրանակերտ կ'ամուսնանար 15 տարեկան որբուհիի մը հետ, բայց առաջին զաւակը կը կորսնցնէր շատ փոքր: Յետագային կ'անցնէր Հալէպ, ապա Յունաստան, ուրկէ պիտի գար Ֆրանսա եւ վերջնապէս հաստատուէր: Համեստ բանուորական աշխատանքէն ետք, պիտի յաջողէր սակայն, Հայու տքնաջան աշխատանքին, շնորհիւ բարգաւաճ ձեռնարկութիւն մը հիմնել, շինարարական մարզին մէջ: Տէր բազմանդամ ընտանիքի մը, քանի մը տարի առաջ կը կորսնցնէր իր կինը: Վերջերս ամուսնացած էր Նորենցի այրիին հետ:

Լեւոն Տօնիկեան տիպարն էր հայրենասէր նուիրեալ Հայուն, Մշոյ աշխարհի հարազատ զաւակ, օտար աստղերու տակ իսկ, պահած էր երկրին սէրն ու աւանդութիւնները: Երկարամեայ նախագահն եղած է Տարօն – Տուրուբերանի հայրենակցական Միութեան եւ մինչեւ այն օրերը, երբ իր առողջութիւնը կը ներէր, բծախնդիր հաւատարմութեամբ, կը նախաձեռնէր Վարդավառի ոգեկոչման:

Միշտ իր գործը մասնակցութիւնը բերած է ազգ. կեանքին, պատերազմէն առաջ, անդամ էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Առաջին ուխտաւորներէն եղած է հայրենիք այցելելու, երբ դռները կը բացուէին, առաջին անգամ 1956-ի ամառը եւ մաս կը կազմէր մեկնող առաջին խումբին: Վերադարձին, կը գրէր իր տպաւորութիւնները «Յառաջ»ի մէջ Շաւարշ Միսաքեանի թելադրութեամբ եւ այդ յօդուածաշարքը առաջինը կը հանդիսանար Սփիւռքի մամուլին մէջ, որպէս Սփիւռքի Հայու տպաւորութիւն: Հանրային կեանքի մէջ, եղած է միշտ համերաշխութեան համար բուռն աշխատող մը եւ իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ, ջանք չէ խնայած կողմերու միջեւ հասկացողութիւն ստեղծելու, մասնաւորաբար համազգային բնոյթ ունեցող հանդիսութեանց կազմակերպիչ ժողովներու մէջ:

Լեւոն Տօնիկեան կը պատկանէր օրէ օր անհետացող սերունդի մը, որ իրեն հետ հայրենի գիւղին օդին ու ջուրին համն ու բոյրը բերած էր այս լքրծուն պողոտաներուն վրայ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր ընտանիքին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԿԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԺԱ.— ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ

Թուրքիոյ զինեալ ուժերը ներքին բաժանմունքի տեսակէտէն բաժնուած են չորս բանակներու։ Առաջինը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Պոլիս, կազմուած է տասը բաժանմունքներէ ու տեղաւորուած է երկրին եւրոպական հողամասին մէջ։ Երկրորդը, որուն հրամանատարութիւնը Գոնիա կը գտնուի, կ՚ընդգրկէ չորս բաժանմունքներ։ Անոր պաշտօնն է հաւասարակշռել նոյն տարողութեամբ սուրիական եւ իրաքեան ուժերը. (այս բանակին է, որ մաս կը կազմէ Կիպրոս խուժած եւ հաստատուած շուրջ 30.000 հոգինոց զօրքը)։ Երրորդ բանակի կեդրոնն է Էրզրում։ Ան ունի 7 բաժանմունքներ զետեղուած խորհրդային 12 բաժանմունքներու դէմ։ Իսկ չորրորդ նորաստեղծ բանակը, Եգէականի բանակն է, որուն կեդրոնն է Իզմիր։

Թուրք բանակը ներքին քաղաքական եւ ընկերային գետիններու վրայ շատ կարեւոր, չըսելու համար հիմնական, դեր մը ունեցած է միշտ։ Ան ցարդ կատարած է երեք պետական հարուածներ։ Առաջինը կը պատահի 27 Մայիս 1960-ին, երբ ան կը տապալէ Մենտերէսի կառավարութիւնը, քանի որ այս վերջինը եւ իր «Դեմոկրատ» կուսակցութիւնը չէին կրցած կարգ ու կանոն հաստատել երկրին մէջ, հակառակ գործադրուած բռնատիրութեան, յառաջացնելով ընդհանուր ժողովրդական ընդդիմադրութիւն մը։ Բանակը իշխանութեան գլուխ գալու ընթացքին, որ կը տեւէ միայն քանի մը ամիս, կը հաստատէ նոր սահմանադրութիւն մը, որ կը կիրարկուի իր զօրանոցներ քաշուելէն ետք։ Այս սահմանադրութիւնը փորձ մըն էր սանձելու ժողովրդային ընդվզումը շնորհելով անոր կարգ մը ժողովրդավարական ազատութիւններ։

Այս սահմանադրութեան ստեղծած քաղաքական աշխատանքի եւ մտքի յառաջդիմական ազատութիւններու շնորհիւ երբ ժողովրդային ուժերը կը կազմակերպուին վտանգելով տիրող դրամատիրական կարգերը, բանակը դարձեալ 1971-ին կը միջամտէ ստիպելով օրուան վարչապետ Տէմիրէլը որ հրաժարի։ Այս անգամ բանակը աւելի երկար կը մնայ իշխանութեան գլուխը (մօտ 2 տարի) եւ այս անգամ դարձեալ տեղի կ՚ունենան ազատութիւններու սեղմումներ եւ շատ մը կազմակերպութիւններու եւ արհեստակցական միութիւններու անդամներ ու ղեկավարներ, յատկապէս ձախակողմեան, կաշկանդումներու եւ հալածանքի կ՚ենթարկուին։ Երրորդ պետական հարուածը որ տեղի ունեցաւ 12 Սեպտեմբեր 1980-ին տապալելով դարձեալ վարչապետ Տէմիրէլի կառավարութիւնը։ Այս մասին աւելի լայն պիտի անդրադառնանք յետագայ էջերուն մէջ։ Այս երեք պետական հարուածներէն զատ եղած են նաեւ այլ փորձեր՝ որոնք ձախողած են, յատկապէս 22 Փետրուար 1962-ին Ցամաքային ուժերու մէկ մասին կողմէ եւ 21 Մայիս 1963-ին Սպայից վարժարանի սպաներուն կողմէ։

Սակայն պետական հարուածներէ անկախ ալ բանակը այլազան առիթներով իր խօսքը լսելի դարձուցած է։ Ան յաճախ իր յուշագրերով եւ յայտարարութիւններով երկրի քաղաքական եւ արհեստակցական կազմակերպութիւններուն «յիշեցուցած» է թէ չէր կրնար շարունակ անտարբեր մնալ երկրին մէջ ծայր տուած «անիշխանականութեան, վայրագութեան եւ անջատողականութեան» հրաւիրելով զանոնք իրենց «պատասխանատուութեանց»։

Թուրք բանակը ներկայ է նաեւ պետական վարչամեքենային մէջ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի խողովակով։ Այս խորհուրդին կը նախագահէ Հանրապետութեան Նախագահը (որ 1960-էն ի վեր միշտ զինուորական կամ նախկին զինուորական անձնաւորութիւն մը եղած է)։ Այս Խորհուրդին մաս կը կազմեն նաեւ Վարչապետը, Պաշտպանութեան նախարարը, Սպայակոյտին պետը, եւ բանակի տարբեր զօրաբաժիններու գլխաւոր հրամանատարները։ Մէվլուտ Գողտէմիրի համաձայն «զինուորականները այս հնարքին միջոցաւ խորհրդակցական ձեւի տակ կը մասնակցին երկրի ճակատագրին տնօրինումին» (1)։

Արդէն այս ուսումնասիրութեան մէջ նախապէս նշեցինք թէ ներքին գետնի վրայ բանակը միշտ ներկայ եղած է որեւէ զանգուածային ցոյց կամ քրտական բռնկչութեան շրջաններու մէջ որեւէ ազգային զարթօնք կամ երեւոյթ բռնօրէն ճզմելու համար՝ յաճախ գործածելով իր «մասնաւոր ուժերը» եւ աջակցելով ծայրայեղ աջ կազմակերպութիւններու։

Արտաքին քաղաքականութեան գծով Թուրք բանակին դերը նուազ կարեւոր չէ եղած. ան յաճախ վճռական իր խօսքը ունեցած է։ Բ. Պ. Հարփութլու կը գրէ, թէ «1950-էն առաջ երեք դաշնագրեր, իսկ 1950-էն 1960-ի ընթացքին 31 դաշնագրեր ստորագրուած են Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Խորհրդարանը՝ նոյնիսկ տեղեակ չէ եղած այդ դաշնագրերու ստորագրութենէն։ Զանոնք ստորագրողները եղած են կամ Արտաքին նախարարը եւ կամ ալ թեքնիք պատճառներով, զինուորական հեղինակութիւնները» (2)։ Այս շրջագիծին մէջ պէտք է դիտել Եգէականի վերեւ օդային տարածութեան վերաբացման համաձայնութիւնը, որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 1980-ին։ Այս գծով առաջին քայլը առնողը Թուրքիան կ՚ըլլայ։ Փարիզ հրատարակուող անգլիատառ Հերըլտ Թրիպիւն թերթը, այս առթիւ կը գրէր. «Թուրքիոյ միակողմանի քայլը կը տեղեկացուի զինեալ ուժերու ընդհանուր հրամանատարութեան կողմէ եւ ոչ թէ Արտաքին Նախարարութեան։ Այս մէկը անակնկալ մըն էր, որովհետեւ յոյն եւ թուրք Արտաքին նախարարութիւնները ոչ մէկ համաձայնութեան կրցած են յանգիլ անցեալ շաբթուան երկկողմանի տարակարծութիւններուն՝ ներառեալ Եգէականի հարցի շուրջ տարուող խօսակցութիւնները (3)։

Թուրք բանակը, Թուրք քաղքենի դասակարգին շահերը պաշտպանող գործիք մը չէ միայն այլ՝ իր ղեկավարութեամբ, ամբողջական մէկ մասնիկն է այդ դասակարգին, որովհետեւ այս վերջինը յաջողած է բանակը նաեւ մխրճել երկրի տնտեսական կեանքին մէջ։

1961-ին կը հիմնուի Բանակի Փոխադարձ Օգնութեան ընկերակցութիւնը՝ ծանօթ՝ Թրքերէնով կրճատուած ՕԵԱՔ անունով, որ պետական պաշտօնեաներու մատուցանած հանգստեան թոշակին լրացուցիչ ընկերային ապահովութիւններ կու տար զինուորականներուն։ Օրէնքը անոր արտօնած էր ներդրումներ կատարել ճարտարարուեստի եւ առեւտրական մարզերէն ներս։ ՕԵԱՔ-ի դրամագլուխը այլ աղբիւրներու կողքին կը հայթայթուի բանակի սպաներու եւ ենթասպաներու ամսականներու 8 – 10% տոկոսի պարտադիր տրամադրումով յետագային վերադարձնելու պայմանով. սակայն անոր շահերէն գլխաւոր օգտուողները բարձրաստիճան սպաներ են։ ՕԵԱՔ այսօր կը համարուի Թուրքիոյ գլխաւոր տնտեսական խմբակներէն մին, ու յարատեւ բարգաւաճման մէջ է։ Ան իր բաժինը ունի (ընդհանրապէս մեծամասնութեան) շուրջ 22 տնտեսական առեւտրական ձեռնարկներու մէջ։ Ասոնցմէ զատ ան նուազ համեմատութեամբ չահաբաժիններ ունի զանազան այլ ձեռնարկներու մասնաճիւղերու մէջ (4)։ Անոր հակակշռին տակ գտնուող կարեւորագոյն հաստատութիւններէն են «Թրքական Կառքի Ճարտարարուեստ» ընկերութիւնը որ Ֆրանսական «Ռընօ» կառքի ընկերութեան հետ կ՚արտադրէ «ՕԵԱՔ – ՌԸՆՕ» անուն կառքերը։ ՕԵԱՔ – ՌԸՆՕ, որ Թուրքիոյ 10 ամէնէն մեծ հաստատութիւններէն մէկն է, 42% համեմատութեամբ կը պատկանի բանակին։ ՕԵԱՔ ունի նաեւ ապահովագրական ընկերութիւններ, ուտեստեղէնի եւ կրազիւսի գործատուներ. չահաբաժին ունի «Փեթքոմ» նաւթաքիմիական ընկերութեան մէջ, իսկ անիւի արտադրութեան գծով ան կը գործակցի ի մէջ այլոց ամերիկեան «Կուտեըր» ընկերութեան հետ։ ՕԵԱՔ նաեւ չահագրգռուած է շինարարութեամբ ելեկտրոնիք սարքերու եւ ռազմական սպասներու ճարտարարուեստով։

(Շար. 10)

(1) Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք, 1980 Յուն-ուար։

(2) Բէամուրան Պէքիր Հարփութլու «Լա Թիւրքի տան լ՚Էմփաս»։

(3) Ինթըրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն, 1980 Փետր. 25։

(4) Լը Մոնտ, 1980 Սեպտ. 17։

Merci, AZNAVOUR

« Je vais vous chanter une chanson que j'ai écrite pour les gens de ma race. Mais je ne veux pas, dans le climat de violences qui sévit actuellement en France et partout dans le monde, qu'elle implique ce qu'elle ne contient pas, et qu'elle ne contenait pas au moment où je l'ai écrite ».

×

Այս խօսքերը արտասանեց Շառլ Ազնաւուր, Ապրիլ 13-ին, Թէաթր Շաթըլէի մէջ իր տուած երգահանդէսի ընթացքին, նախքան մեկնաբանելը «Անոնք ինկան» երգը։ Ու սրահը ծայրէ ծայր լեցուած ունկնդիրները բուռն ու երկար ծափահարութեամբ արտայայտեցին իրենց հիացումը ոչ միայն Ազնաւուրի գրած երգին, այլեւ իր մարդասիրական զգացումներուն ու ազնուական հոգիին նկատմամբ։

Քոլոնն նուագախումբը, որ աւելի քան հարիւրամեայ անցեալ մը ունի, գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր Ազնաւուրի յօրինումները սէնֆոնիք երկերու վերածելու եւ այս՝ արժանիքը չէշտելու համար արուեստագէտի մը, որ արուեստի իր կալուածին մէջ բարձրագոյն մակարդակ մը նուաճած է։ Օրուան տպագրեալ յայտագրին մէջ, նուագախումբին ընդհանուր քարտուղարը՝ Կի Առնօ, անդրադառնալով երեւոյթի նպատակին կը նշէ, որ նուագախումբին երազը եղած է կազմակերպել սէնֆոնիք մեծ համերգ մը Ազնաւուրի եւ երաժիշտ, յօրինող ու ղեկավար Ժան Քլոտրիքի հետ։ Այս վերջինը ծանօթ անուն մըն է երաժշտական կեանքի մէջ։ Ծնած՝ Ալժէ, 1955-ին եկած է Փարիզ եւ կարճ ժամանակ ետք դարձած ֆրանսական երգի մեծ աստղերու երգերը դաշնաւորողը՝ Մօրիս Շըվալիէ, Ժոզէֆին Պէյքըր, Թինօ Ռոսի, Միշէլ Փոլնարէֆ, Շէյլա, Ճոնի Հալիտէյ, Քարէն Շէրիլ, Էնրիքօ Մասիաս, Միրէյ Մաթիէօ, Շառլ Ազնաւուր։

Յայտագրին մէջ առնուած բոլոր երգերուն դաշնաւորումը ըրած էր Ժան Քլոտրիք, որ այս առթիւ կ՚ըսէ. «Ամէն մէկ ձայնանիշ սիրով գրած եմ։ Մեծագոյն հրճուանքս պիտի ըլլայ, եթէ հասարակութիւնը սուզուի քնքշութեան ըզգացումի, խմուռի, մելամաղձոտութեան եւ ջերմ սիրոյ մէջ, քանի որ ինքս զգացի այս բոլորը Շառլ Ազնաւուրի հիանալի գործը սէնֆոնիքի վերածելու ատեն»։

Ժան Քլոտրիք յաջողած էր իր նպատակին մէջ։ Ներկայ հասարակութիւնը չխնայեց իր խանդավառ ծափերը գնահատելու համար երաժիշտին ազնիւ աշխատանքը, 80 հոգինոց սէնֆոնիք նըւագախումբին ուժականութիւնը, 32 հոգինոց երգչախումբին ներդաշնակ մեկնաբանութիւնը եւ օրուան մեծարեալը՝ Ազնաւուր, որ բեմական իր ներկայութեամբ անգամ մը եւս եկաւ հաստատելու, թէ ինք կը մնայ ֆրանսական երգի յաժմ անմատչելի գագաթը, իբրեւ բանաստեղծ, իբրեւ երաժիշտ եւ իբրեւ մեկնաբան։ Ինչ կը վերաբերի իր մեկնաբանական արուեստին, կը բաւէ յիշել Ազնաւուրի մասին Մարսէլ Աշառի մէկ խօսքը, թէ «Հարկ չկայ ներկայացնելու Շառլ Ազնաւուրը… իր փառքը միջազգային է եւ, ինչպէս միշտ այս պարագաներուն, արդար…»։

Երաժշտական խնկական վայելք մը։

Merci, AZNAVOUR.

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Արուեստական արիւն

Քսաներորդ դարուս առաջին քառորդէն ի վեր գիտութիւնը հսկայաքայլ կը յառաջդիմէ։ Եթէ ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը յեղաշրջեցին մեր առօրեայ զբաղումներն ու նպաստեցին ձայնի ու տեսողական հաղորդակցութեանց սերտացման, ելեկտրոնական հաշուիչները նոր հիմերու վրայ դրին ճարտարարուեստի եւ կենսական այլ մարզերու մէջ ցարդ գործադրուած եւ ընդունուած դրութիւնները։

Թրանզիսթորներու գիւտը եւս դիւրացուց կարգ մը ելեկտրոնական կազմածներու ստեղծումն ու փոքրացումը (մինիաթիւրիզասիոն) Իսկ Լազերը՝ այդ հրաշագործ ճառագայթը, հետզհետէ կ՚ընդարձակէ իր օգտագործման դաշտը, ըլլա՛յ վիրաբուժութեան թէ գիտական տարբեր կալուածներու մէջ։

Օր չանցնիր որ գիւտ մը չարձանագրուի հետազօտական աշխատանոցներու մէջ կամ անհատ գիւտարարներու կողմէ իբրեւ մարդկային յղացման արգասիք։ Բժշկութիւնը եւս կը յառաջանայ, հարստանալով նոր դեղերով, պատուաստներով, օրկաններու պատուաստումներով եւ բուժման նոր եղանակներով։ Բարելաւուած են առողջապահական ու կանխարգելիչ միջոցները, երկարելով կեանքի տեւողութեան միջինը, մահացութեան պատճառներու վերացումով։ Համաճարակային կարգ մը հիւանդութիւններ, որոնք դեռ երէկ մարդկային անհամար կեանքեր կը խլէին, այժմ բոլորովին անհետացած են կամ անհետացման վրայ են։ Վիրաբուժութիւնը եւս հրաշքներ կը գործէ շնորհիւ կարող վիրաբոյժներու յանդգնութեան։

Վերջերս, Լա Ռըշէրշ գիտական ամսագրին մէջ Ժան Ռիէս շատ հետաքրքրական յօդուած մը ստորագրած էր «Դոփ նարլին (նուազ արեամբ, էքզամպլ) մարդը վաղո՞ւան, համար է արդեօք» խորագրով։ Հարցը կը վերաբերի մարդկային արիւնը փոխարինելու ատակ քիմիական նիւթերով, ի պահանջել հարկին զանոնք ներարկելու համար մարդոց արեան անհրաժեշտութեան մը պարագային։

Այդ «արուեստական (քիմիական) արիւնը» գտնուած է արդէն։ Գիւտը արուեստական շիճուկ մը չէ այլ գերֆլիւորի (փէռֆլիւօռ) բաղադրութիւն մը որ կարող է արեան գնդիկներու նման մարմնոյն հայթայթել անհրաժեշտ թթուածինը։ Քիմիական գետնի վրայ Ֆլիւորը որ կազային հասարակ մարմին մըն է, ճանչցուած է իբրեւ թթուածինի լաւագոյն լուծիչը՝ համանման քլորին, պրոմին եւ եոտին. հետեւաբար վերոյիշեալ բաղադրութիւնը որ ֆլիւորի ընկերակցութիւններով օժտուած է։

1966-ին, գերֆլիւորով փորձեր կատարուած են սպիտակ մուկերու վրայ. հաստատուած է որ անոնց սիրտը կը շարունակէր բաբախել բաղադրութեան ներարկումէն ետքն ալ։ Սակայն փորձ ի փոխ ներարկուած է նաեւ ջրախառն արեան, մարմնոյն ապահովելու համար բացի թթուածինէն՝ նաեւ մետաղային աղեր։

1976-ին հարթուեցան նման դժուարութիւնները, պատրաստելով արեան շիճուկ խառն գերֆլիւորի լուծոյթ մը, մէկ առ հարիւր նուազեցնելով արեան գնդիկներու քանակութիւնը։ Փորձի ենթարկուած մուկերը կարող էին ապրիլ մինչեւ 50 առ հարիւր բնածխային թթու պարունակող մթնոլորտի մը մէջ. մինչդեռ միւս մուկերը քսան վայրկեանէ աւելի չէին դիմանար 4 առ հարիւր համեմատութեամբ բնածխային թթուի մէջ։

Անշուշտ այս փորձերը արդիւնաւէտ պիտի նկատուէին, եթէ յաջողէին նաեւ մարդոց վրայ։ Տակաւին արդիւնքներ կը սպասուին մարդոց վրայ եւս փորձելու այդ բաղադրութիւնը։ Նախ՝ գերֆլիւորի բաղադրական տեսակները սահմանափակ էին։ Փորձ…

րը կը կատարուէին միայն երկու տեսակ բաղադրութիւններով, որոնց յիշատակութիւնը այստեղ անտեղի կը գտնեմ։ Առաջին բաղադրութիւնը թէեւ լաւ արդիւնքներ կուտար եւ փորձի ենթարկուած մուկերը կ՚ապրէին, սակայն, ներարկուած նիւթը կը կուտակուէր լեարդին, փայծաղին, ու ոսկրային ծուծերուն մէջ գրեթէ շարունակաբար ու մարմնէն չէր արտաքսուեր։ Երկրորդ բաղադրութիւնը թէեւ քանի մը շաբթուան ընթացքին մարմնէն կ՚արտաքսուէր բնական ճամբով, բայց այս ալ քիմիական անկայուն վիճակ մը կը ներկայացնէր։ Հաւանելի է նաեւ որ այս նիւթերով հարիւր տոկոսով արիւնը փոխարինելու հարց չկար։

×

Մուկերու վրայ կատարուած փորձերը մարդոց վրայ ալ կարենալ փորձելու համար, «արուեստական արիւնը» պատրաստող ճարոնական ընկերութեան փորձագէտները կարճ ճամբան ընտրելով, իրենց անձին ու կամաւորներու վրայ կատարեցին ներարկումները։ Ընդամէնը 10 հոգի։ Նախ սկսան ներարկել 50 հազարալիթր հեղուկ. ապա՝ 500 հազարալիթր։ Ոչ մէկ վտանգաւոր ներգործութիւն տեղի ունեցաւ։ Յետոյ, նոյն փորձերը կրկնուեցան ինը հիւանդներու վրայ, որոնց նպաստեց ու բուժուեցան։ Այսուհետեւ 50 հոգի եւս ենթարկուեցան բուժական այդ ներարկումներուն։

Ամերիկացիք, թէեւ առողջապահական կանոններու խստութենէն զգոյշ են, սակայն սկսած են կարգ մը փորձեր կատարել։ Նախ գործածած են ճարոնացիներու երկրորդ բաղադրութիւնը, անոր մէջ աւելցնելով որոշ քանակութեամբ ֆլիւորի երրորդ բաղադրութիւն մը։

Ներկայիս այդ նիւթը հրապարակի վրայ է փլիւօգօլ ՏԷ.Ա. անունին տակ։

Տարակոյս չկայ, որ ցարդ կատարուած փորձերուն արդիւնքը վերջնական յաղթանակ մը չէ կարելի նկատել։ Միայն, բացորոշ է որ այդ բաղադրութիւններու նկատմամբ մարդկային կազմը հանդուրժող է։ Հաստատուած է նաեւ որ մարդիկ կրնան ապրիլ միայն 20 տոկոս արիւնով, պահելով սակայն այդքան ընդհանուր քանակութիւնը պակասը լրացնելով շաքար ջուրով, պահելու համար նաեւ մարմնի հեղուկներու փոխանցման ճնշումն ու արեան թթուութեան աստիճանը։ Այս կարեւոր պզդակները նկատի ունենալով, ներարկուած նիւթին համեմատութիւնը եղած է արեան քանակութեան միայն մէկ քառորդը, կամ նուազ։

Այս նիւթերուն կարեւորութիւնը պիտի շեշտուի այն ատեն երբ կարելի ըլլայ արիւնը ամբողջութեամբ փոխարինել առնցմով, ինչ որ առայժմ հաւանական չէ։

Ճարոնի մէջ թէ այլ երկիրներու մէջ փորձերը կը շարունակուին, բարելաւելու համար այդ նիւթերու կարգ մը անպատեհութիւնները, մանաւանդ հաստատելու համար թէ առանց երկար գործածութիւնը, որեւէ ախտային հետեւանք չի յառաջացներ մարմնոյն մէջ։

Ֆրանսայի մէջ առայժմ փորձեր չեն կատարուիր, հակառակ որ Ֆլիւորի համադրական բաղադրութիւններ պատրաստուած են։ Ապագան ինչ կը վերապահէ այս նիւթերուն անորոշ է։

Եթէ պարզեցինք առանց անպատեհութիւնները, յիշենք նաեւ կարգ մը դրական առաւելութիւնները։ Նախ դիւրաւ հայթայթուելիք նիւթեր են ու կարելի է զանոնք մթերել առանց անպատեհութեան։ Զերծ են արեան զանազան խումբերու (կռուփ) պատճառած անպատեհութիւններէն։ Հետեւաբար չեն ներկայացներ արեան հաւաքման, մթերման եւ պահելու գործողութեան դժուարութիւնները։ Կը նախատեսուի նաեւ զանոնք գործածել թունաւորման մը պարագային արեան շրջանառութեան ցանցը լուալու։ Կամ թեթանոսն ու անարիւնութիւնը բուժելու։

Այս նիւթերը չեն կրող սակայն արեան յատկութիւններն ունենալ։ Անոնց կը պակսի թոնթողման ներգործութիւնը եւ այն կենսական դերը որ վերապահուած է արեան կանոնաւորելու համար մարդկային օրկաններու յաջող գործունէութիւնը։

Մօտիկ ապագային այս նիւթերը հաւանաբար մաս պիտի կազմեն բուժական մթերքին, իբրեւ օժանդակ՝ անհրաժեշտ պարագաներու ներարկումներ կատարելու արեան փոխարէն, փրկելով կեանքեր։

Ամփոփեց՝ ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզի մասնաճիւղի ֆութպոլի յանձնախումբը հերթական իր մրցումներուն զուգահեռ, Հ. Մ. Ը. Մ.–ականներու հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր անցնող շաբաթ Ապրիլ 18–ին կէսօրէն ետք ժամը 2–էն սկսեալ սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Ներկայ եղան աւելի քան ութսուն երկու սեռէ Հ. Մ. Ը. Մ.–ականներ, խօսք առին վարչական եղբայրներ յատկապէս խօսելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի նպատակին եւ կառոյցի մասին։

Ֆութպոլի կազմը իր մրցումները կը շարունակէ ամէն Կիրակի կէսօրէն ետք, գգալի է յարաբերական յառաջդիմութիւնը, իրենց դասակարգին 6–րդ են, այժմ եւ այս ընթացքով, յառաջիկայ եղանակին, խումբը կարելիութիւն պիտի ունենայ դասակարգի բարձրացման։

Ֆութպոլի յանձնախումբի կազմակերպած վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ նոյն օրը հաւաքոյթի ընթացքին, հետեւեալ թիւերը կը շահին արժէքաւոր նուէրներ 1453 – 595 – 974 – 1207 – 1102 – 471 – 352 – 325 – 753, շահողները թող դիմեն եղբայր Հրաչ Սիսեռեանի 17 ռիւ Պլէօ։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՍԱՐԳԻՍ ՃԷՎԱՀԻՐՃԻԵԱՆ (*)

(1898 – 1981)

Սարգիս Ճէվահիրճիեան կրտսեր որդին է Կեսարացի հանրաճանաչ բժիշկ Տոքթ. Միսաք Ճէվահիրճիեանի (1858 – 1924) եւ քեռորդին բազմավաստակ լրագրապետ Բիւզանդ Քէչեանի (1859 – 1927)։

×

Ծնած է 10 Դեկտ. 1898–ին Գումգաբու։ Ուսումը ստացած է Մայր Վարժարանի մէջ։ 1924–ին ճարտարագէտ–ճարտարապետ վկայուած է Լօզանի Էքօլ Փոլիթէքնիք Ֆէտէրալ–էն։ Բազմաթիւ կարեւոր կառուցումներ կատարած է Ցունաստանի, Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ մէջ։ 1924 – 1930 թթ. Ցունաստանի Հանրօգուտ Շինութեանց Նախարարութեան մէջ պաշտօնավարած է։ 1930–ին Զուիցերիա հրաւիրուած է Սէն Պարթէլէմիի թումբին շինութեան համար։ Յաջորդաբար կառուցած է Լօզանի Պետական Հիւանդանոցը, Լէյզէնի Սանաթօրիումը, Լօզանի Գոլէժ տը Սալազ անուն մեծ վարժարանը, Լօզանի մեծագոյն վաճառատունը եղող Ա լ՚Ինովասիոն–ը, Ժընեւի Սանթր էնթէրնասիոնալ–ը եւ հրշէջներու զօրանոցը, Թրամըլանի մարզադաշտը, Լօզանի Պէլ – Րիվ բլաժը, ինչպէս նաեւ Լօզանի եւ Ժընեւի մէջ բազմաթիւ բնակելի շէնքեր։

Ճէվահիրճիեան հրապարակագրութեան սկսած է 1938–ին «Յառաջ»ի մէջ։ Ապա աշխատակցած է Բալուեանի «Զուարթնոց»ին եւ մինչեւ վերջերս «Բազմավէպ»ի։ Ունի նաեւ ֆրանսերէն լեզուով յօդուածներ։

Հանգուցեալը անցեալ տարւոյ Մայիս 29–ին շատ բարդ միզափամփուշտային գործողութեան մը ենթարկուած էր, որմէ ետք տեւական բժշկական խնամքի տակ կը գտնուէր։

Սարգիս Ճէվահիրճիեանի մահուամբ կ՚անհետանայ սփիւռքահայ հին սերունդին մեծագոյն ճարտարապետը եւ Հայ ճարտարապետական պատմութեան արտասահմանեան ամենակարկառուն գիտնականը։

Ցաւակցաբար կը խոնարհինք մեր մեծ հայրենակցին ու ազնիւ բարեկամին թարմ հողակոյտին առջեւ։

Գ. ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ

(*) Մեր աշխատակցին մահուան լուրը տուած էինք Ապրիլ 7–ի մեր թիւով։

Ա Ռ Ա Կ

ԱՅՐԻ ԿԻՆԸ ԵՒ ՈՐԴԻՆ

Այրի կին մը տասը այծ եւ զաւակ մը ունէր։ Ամէն օր զաւակը այծերը կը տանէր արօտ եւ մայրը ամէն օր շերեփ մը ջուր կը լեցնէր կաթի մէջ ու փոխ կուտար դրացիներուն։ Զաւակը մօրը կ՚ըսէ.

– Մայրիկ, ի՞նչու այդպէս ջուր կը լեցնես կաթի մէջ եւ փոխ կուտաս դրացիներուն։

Մայրը կը պատասխանէ.

– Զաւակս, մեր կաթը քիչ է, անոր համար կ՚ընեմ որ մեր կաթը քիչ մը աւելի ըլլայ, որպէսզի ձմեռը թացան ունենանք։

×

Օր մըն ալ, երբ որդին այծերը արօտ տարած էր, երկնքի վրայ փոքր ամպ մը կ՚երեւայ, անձրեւ կուգայ եւ հեղեղ կ՚ըլլայ, որ այծերը կը տանի ու կը թափէ գետը։ Տղան տուն կուգայ արեւով եւ պարապ, ձեռքին միայն փայտը։ Մայրը կ՚ըսէ.

– Զաւակս, ո՞ւր են, այծերը, ի՞նչու այսօր դուն արեւով եկար։

Տղան կ՚ըսէ.

– Մայրիկ, այն շերեփ մը ջուրը, որ կը խառնէիր կաթին եւ փոխ կուտայիր դրացիներուն, հաւաքուեցաւ եւ հեղեղ դարձաւ ու եկաւ մեր այծերը տարաւ թափեց գետը։

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅԳԵԿՑԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ «Սթորք» կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 12–ին, տեղի ունեցած է Հ. Կ. Խաչի տարեկան պարահանդէսը։ Երեկոյթին խօսք առնելով Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհին՝ Տալիթա Մեքթուպճեան, պարզած է միութեան նպատակն ու ծրագիրը։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ սեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած են նուէրներ։ Զեռնարկին եկամուտը յատկացուած է Ռենտիի երկրաշարժի աղէտեալներուն։

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի «Ա. Ահարոնեան» սրահին մէջ, Մարտ 7–ին, տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին։ Յայտագիրը բաղկացած է նուագէ, արտասանութենէ, երգէ եւ Մ. Իշխանի «Ժամադրութիւն» թատերակի ներկայացումէ։ Երեկոյթը շարունակուած է խրախճանական մթնոլորտի մէջ։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Նաւօն Պզկան քարերուն կողմը նայեցաւ։ Մարգարի հակայ սիլուէթն էր, որ կ՚անցնէր հրացանը անութին տակ, գլուխը կախ։

Մարգար դէպի Աղուընկայ քարերը կը քալէր։ Գլխին վրայ կ՚ըսես անդղ մը թառած էր ու կտուցը ուղեղին մէջ խրած։ Ո՞ւր են ընկերները։ Ամբողջ օրը նոյնիսկ տեսած չէր Արջ Սաքօն, լսած չէր անոր ձայնը։ Այդ ո՞վ է դէպի իր կողմը կուգայ։

– Ո՞ւր, Պետօ, – հարցուց Մարգարը։

– Ընկերները հաւաքուած՝ քեզի կը սպասեն։

– Ի՞նչ կայ, Պետօ. էն տղայէն՝ Մարտիկէն նորէն լո՞ւր կայ։

– Բան չկայ, Մարգար, նոր բանը Կարոյին լեռնէն վար իջնելն է։

– Ի՞նչ կ՚ըսես Պետօ։

– Այո՛, այո՛, Կարօն լեռնէն վար է իջեր առանց զէնքի։

Մարգար Պետոյին հետ դէպի Աղուընկայ քարերը քալեց։ Ընկերները օտարացեր էին կարծես։ Պետոյի ձայնին մէջ օտար ձայն մը կար։ Կարօն լեռնէն վար էր իջեր ...

Մարգար երբ ընկերներուն մօտեցաւ, կարծես բոլորն ալ շարժում մը ըրին։ Բոլորն ալ լուռ էին։ Մարգար նստեցաւ քարի մը վրայ։ Ան նոյնիսկ մոռցաւ իր ծանր ձայնով սովորական բարեւը։ Անոնք իրենց լռութիւնով կարծես կը պոռային երեսին. «Դուն ֆետայի չես, Մարգար»։

Ընկերներէն ոեւէ մէկը չէր համարձակեր լռութիւնը խզել, նոյնիսկ Վարդանը։ Ու այդ լռութիւնը այնքան ծանր էր Մարգարի համար, որ քիչ մնաց պոռար երեսներուն. «Ըսէք, ըսէք, ինչո՞ւ չէք ըսեր»։

– Սաքօ, ի՞նչ է եղեր, Կարօն ինչո՞ւ վար է իջեր, – հարցուց Մարգարը...

Զրաղացպան Նաւոյի համար վտանգաւոր լռութիւնը հետզհետէ կ՚աղմկոտէր, մանաւանդ Մարգարի հետ փոխանակած Պետոյի մի քանի խօսքերէն իմացաւ, որ Կարօն լեռնէն վար իջած է։ Նաւօն հաւաքեց ինքզինքը ու ծնկները շփելով՝ դէպի Աղուընկայ քարերուն կողմը շտկըւեցաւ։ Անոր թոյլ ծնկերուն համար մինչեւ Աղուընկայ քարերը երկար ճամբայ էր։

Ուրիշ գիշերներ ալ Նաւօն երբ չէր կրնար քնանալ, յաճախ այդ կողմերը կ՚երթար, Վարդանի հետ կը խօսէր, մինչեւ որ երեք աստղերու նժարը Վարդանի վանքին վրայ ծռէր։ Յետոյ կը վերադառնար վրանները, պահ մը իր գըլուխը գետնին դնելու համար։

Նաւօն Աղուընկայ քարերուն երբ մօտեցաւ, այնպէս թուեցաւ որ միջոցին ջարդուած թեւերով երկնային ոգիներ՝ մաշտ կուրծքերով ու ոտքերով քարերուն վրայ կ՚իյնային։

Առքոյի խօսքերուն վրայ, Մարգարի մէջ ֆետային առիւծի մը պէս իր բաշը ցնցեց յանկարծ։ Եւ, սակայն, Առքօն երկաթէ ձողով անոր զայրոյթն էր որ կը գրգռէր, երբ ըսաւ.

– Որ դուն չքակես՝ էն կին Սաման կը քակէ քու զէնք, քու ֆետայու նամուս։

– Վարդան, Վարդան, որ էդ կաչաղակըշլռեցնես, ես կը լռեցնեմ։ Հէյ, շան ձագ։

Մարգարի այս խիստ խօսքերուն վրայ ֆետայիները իրար անցան։ Խէչօն, Սերոբը, Առքօն, Վարդանը հանդարտեցնող խօսքեր կ՚ընէին։ Յետոյ այդ աղմուկին մէջ Առքոյի ձայնն էր որ կը լսուէր.

– Զարկ, Մարգար, իմ թեւ փրթի, դանակ քաշեմ քո դէմ։

Նաւօն շատ ուշ հասած էր։ Ան լսած չէր Վարդանի ճառը։ Առքոյի խօսքերուն մէջ Սամայի անունը կար։ Մարգար Առքոյի վրայ յարձակած էր։ Յետոյ նորէն լսեց Մարգարի խօսքերը.

– Ըսէք, ըսէք, Մարգարը ֆետայի չէ՝ հապա ո՞վ է ֆետային։

– Մարգար, Մարգար. որ էսպէս երթայ՝ Հայոց աշխարհը կը փլի, կը փլի։ Հապա ի՞նչ ըսել ճահիլներուն, ի՞նչ ըսել կարոյին, Մարգար։

(Շար. 306)

Այրի Տիկին Մարկրիթ Տօնիկեան, ընտանեկան պարագաները եւ ազգականները, խոր կսկիծով կը ծանուցանեն՝ իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ
(Տարօնցի)

մահը, որ պատահեցաւ՝ Կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 1–ին, իր բնակարանին մէջ՝
52, Rue G. Courbet, 92220 - Bagneux

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Չորեքշաբթի, Ապրիլ 29, ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ – Քոմինալ գերեզմանատունը ժամը 17·15–ին, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓԱՐԻԶ.– Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը, խոր ցաւով կ'ողբայ իր բազմամեայ վաստակաւոր նախագահին՝

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 26–ին, եւ ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ ողբացեալին ընտանիքին:

Տէր եւ Տիկին Օհաննէս եւ Նուարդ Արթինեան եւ զաւակները, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, ցաւով կը ծանուցանեն՝ իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ԳԱԳԻԿ ԱՇՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 25–ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Հինգշաբթի, Ապրիլ 30, ժամը 14–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իվրիի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Խոտիկեան, կը նուիրեն 150 Ֆ., ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնի ընդարձակման, իրենց ծնողաց յիշատակին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

20 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ յետոյ, ժամը 3–ին՝ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Ամավերջի Հանդէսը:

Հ. Մ. Ը. Մ. - ՓԱՐԻԶ

Պասքէթ–Պոլի խումբերը կը շարունակեն իրենց փորձերը, ամէն Չորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 20·30 – 22, Շաբաթ՝ ժամը 18·30 – 20:

18, Rue des Pavillons - 92800 Puteaux

Մանրամասնութեանց համար դիմել.– Եղբ. Հրաչ Սեւճեանի:
Հեռաձայն՝ 824· 63· 89

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 75–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
Բարձր Հովանաւորութեամբ եւ շնորհաբեր Ներկայութեամբ՝
Վ Ա Զ Գ Է Ն Ա.
Ծայրագոյն Պատրիարք – Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց
Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ՝
Պ. ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՃԱՇ
ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

«Էնթէրքոնթինանթալ» Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ:
3, Rue Castiglione — 75001 Paris
Շաբաթ, 9 Մայիս, ժամը ճիշդ 20·30–ին:
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈՒ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
Մասնակցութեամբ՝
Δ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ Երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
Δ Սիրուած երգչուհի՝ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ
Δ ՆԱԻԱՍԱՐԴ Պարախումբին
Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 300 Ֆ.
∅ Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել.–
Ապրիլ 30–էն առաջ՝ Հ.Բ.Ը. Միութեան Գրասենեակը
11, Square Alboni, 75016 - PARIS — Tél.: 520. 03. 18

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Արամ Դաւիթեան, Այրի Տիկին Փեփրոնէ Դաւիթեան, Օր. Սիւզան Դաւիթեան կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի, Մայիս 3–ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս Եկեղեցին, իրենց կնոջ եւ հարսին՝

ԱՂԱՒՆԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ
(ծնեալ Խաչատուրեան)

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ անոր ծնողաց՝

Փերուզ եւ Մաթէոս Խաչատուրեանի յիշատակին:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Պարսամեան եւ աղջիկները (Էքս–ան–Փրովանս) կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Մայիս 3–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Եկեղեցին՝

Տիկին ԱՇԽԷՆ ՏՆԿՈՅԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին, եւ՝

ՆՇԱՆ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

samedi, 30 mai à 21 h.

GRAND CONCERT

A L'OPERA DE MARSEILLE
Organisé par
L'OPERA ET LE CENTRE CULTUREL STS. SAHAK — MESROB
Sous la Présidence effective de:
GASTON DEFFERRE
(Député - Maire de Marseille)

Dédié à la mémoire du grand compositeur
ARAM KATCHATRIAN

Avec la participation exceptionnelle du grand violoncelliste:
MSTISLAV ROSTROPOVITCH
L'Orchestre Symphonique de l'Opéra sera placé sous la direction de:
DIEGO MASSON
IIème SYMPHONIE, MASCARADE
RHAPSODIE-CONCERTO pour violoncelle.

Օրիորդ Նէլլի Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Աննիկ, Շառլ Լիրօ եւ զաւակը, Պ. Կ. Պօյաճեան, Տէր և Տիկին Համամճեան Արփինէ եւ զաւակը (Մէթնէն, ԱՄՆ), Անդրանիկ Պօյաճեան եւ ընտանիքը (Սովետ. Միութիւն), Վօվա Պօյաճեան եւ ընտանիքը (Սովետ. Միութիւն), մեծ կսկիծով կը ծանուցանեն՝ իրենց մօր եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ԱՏՐԻՆԷ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Թեւանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 24–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Չորեքշաբթի, Ապրիլ 29, ժամը 14ին Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ-Քոմինալի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

× Իր եղբօր կնոջ կսկծալի մահուան առթիւ, Պ. Կայծակ Պօյաճեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

A LA DEMANDE GENERALE
Pour la troisième fois à Paris
LA CROIX ROUGE ARMENIENN[E]
Présente:
«ՄԽԻԹԱՐ ՍՊԱՐԱՊԵՏ»
L'Etoile de l'Espoir
Film parlant français
DIMANCHE, 10 MAI, A 16 H.
Cinéma COSMOS
76, Rue de Rennes, 75006 Paris
Métro: St. Placide
Assurez vos billets chez:
— *Ets. BAKERDJIAN:*
35, Rue de Trévise - Paris 9e
— *Librairie PALOUYAN:*
9, Rue de Trévise, Paris 9e
— *U.C.F.A.F - J.A.F.:*
6, Cité Wauxhall, Paris 10e
Réservation par téléphone:
— NAVASSARTIAN: 985. 36. 53
— SAGHATELIAN: 854. 35. 74

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գեոլչանեան Բեթղեհէմ Բագրատ, Ղարսեցի, 78 տարեկան, որ այժմ Հայաստան է, կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Աշոտ եւ Խորէն (կամ անոնց զաւակները) զորս կորսնցուցած է 1918–ի Ղարսի գաղթին: Լուր ունեցողներէն հաղորդել՝
B. MAVIAN
2, *Rue des Dardanelles* — 75017 Paris
Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ
ԽՍԱԵԱՆ – ԲԱԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ընդհ. Ժողովը կը գումարուի՝ Կիրակի, Մայիս 3, ժամը 15·30–ին, Ալեք Մանուկեան սրահը: Կը հրաւիրուին Միութեան գործունէութեան հետեւող[ներ]ը եւ համակիրները:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ARMÉNIE
et
CAPITALES SOVIÉTIQUES
CIRCUIT DE 14 JOURS
MOSCOU — EREVAN — TBILISSI — LENINGRAD
DU 17 AU 30 AOUT
Voyage organisé par l'Union des Eglises Evangéliques ARMENIENNES de France
Sous la direction du Pasteur LEONIAN
Organisateur Technique: SEVAN Voyages
Renseignements et Inscriptions:
Pasteur LEONIAN
4, Rue Dr. Paul - Diday — 69003 LYON — Tél.: (7) 853. 54. 16
Prix: Paris / Paris 4200 F. Tout compris

MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE
CITHARE D'ARMÉNIE (Kanone)
d'ELIA PEHLIVANIAN
à l'occacion d'un nouveau disque 33 tours
Production: CARAVAGE — CARRERE
RECITAL
Le Jeudi, 21 Mai, à 20h30 *Salle GUIMET, 6, Place d'Iéna - Paris 16e*
Prix: 30 F.
Renseignement: Tél. 384. 31. 28
Les billets et les disques sont en vente:
— Librairie PALOUYAN - 9, Rue de Trévise, Paris 9e

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, ի նպաստ իր դպրոցին.– Տէր եւ Տիկին Քըլէեան 50 Ֆ. Պ. Քըլէեանի ապաքինման առթիւ, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սապունճեան 100 Ֆ. Պ. Սապունճեանի ապաքինման առթիւ, Սէրժ Կարապետեան 500 Ֆ. իր ամուսնութեան առթիւ:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Գեղան Շինիկճեան – Փափազեանէ, իր երկու ծոռներուն՝ Աստղիկ Փափազեան–Աղամեանի և Նորածին՝ Թալին Տէվլէթեան – Փափազեանի ծը – նընդեան ուրախ առթիւ՝ 100 Ֆ. դպրոցին համար:

×

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, շնորհակալութեամբ ստացած է՝ ողբ. Իսկուհի Մէշնեանի յիշատակին.– Խաչիկեան ընտ. 100, Վէմեան ընտ., Տէր եւ Տիկին Միլտոնեան 50–ական Ֆ.:

× Այրի Տիկին Աննա Մէլեանի (ծնեալ Քէնտիրեան) մահուան առթիւ.– Մանուկեան եւ Մէլեան ընտ. 1000, Այրի Տիկին Ջրրաշեան, Պ. Ղազարեան 500–ական, Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան, Կուրտիկեան 300–ական, Տէր եւ Տիկին Աթէշեան, Փաղաքեան ընտ, Պ. Աթոյեան 200–ական, Տէր եւ Տիկին Պապայեան, Յ. Յակոբեան 150–ական, Գարլանեան եղբայրներ, Տէր եւ Տիկին Քասքասեան, Մայիկեան ընտ. 100ական, Զաւուշեան, Պ. Օզանճեան, Ներսէսեան 50–ական, Պ. Օհանեան 30 Ֆ.

× Թէլէրօղլուի մահուան առթիւ.– Այրի Տիկին Թէլէրօղլու 1000, Օր. Արմաւ Թէլէրօղլու 500, Տէր եւ Տիկին Զաքար 300, Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան 200, Քէշիշեան 150, Տէր եւ Տիկին Դէմիրճեան 100, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Քէսքէսեան 50–ական Ֆ.:

(Շար.)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
30
JEUDI
30 AVRIL
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.897 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.897

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ
Բ. ՇՐՋԱՆ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ՝ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԿՈՂՔԻՆ, ԱՌԱՆՑ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆԻ

ԲԱՑԻ ԱՊԱԳԱՅԻ «ԱՆՈՅՇ» ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐՈՎ

———O———

Երեքշաբթի օր էր, որ Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կոչ մըն է ընկերվարական թեկնածուին ի նպաստ քուէարկելու եւ այս՝ առանց նախապայմանի: Իրիկունը հեռատեսիլէն Ժ. Մարշէ, «մարսած» էր Թուէր այլեւս կիրակնօրեայ պարտութիւնը եւ վերստացած էր իր նախկին թափը: Կ. Կոմիտէին բանաձեւը չի ծածկեր պարտութիւնը համայնավարներուն, որոնց անոր միակ դրդապատճառը կը մնայ նախագահին ընտրական դրութեան մէջ եւ ոչ անշուշտ անկէ անդին, օրինակ՝ Աֆղանիստան, Լեհաստան ու նաեւ ներքին տագնապ (էլընշթայն, Ֆէյնեան եւլն. եւլն.): Ուրեմն առանց նախապայմանի կոչ կ'ընէ որ Միթերանի քուէ տրուի: Այսինքն հիմակուհիմա չի պահանջեր, ինչպէս անցեալին, որ համայնավար նախարար ըլլայ կառավարութեան մէջ: Ուրեմն ձեւով մը «յետաձգման» կը դնէ, «բաց չէք» չէ տրուած, կը ճշդուի, նախ թող ընտրուի Միթերանը, համայնավար ձայներով եւ անկէ վերջը «կը տեսնուինք»: Անոյշ – անոյշ սպառնալիքներ, եթէ Միթերան համայնավար չառնէ կառավարութեան մէջ, պայքարի պիտի ձեռնարկեն համայնավարները: Հեռատեսիլի Բ. կայանին, Մարշէ յստակ էր, երբ էլքապաչ իրեն կ'ըսէր «ամէն պարագայի մէջ՝ Միթերանի համար կ'աշխատիք (վոււոլէ), կը պատասխանէր «օր մը տեսած էք որ ձրի աշխատիմ)ռուլէ)»:

Միթերան իր գոհունակութիւնը յայտնեց այս դիրքորոշման առթիւ, որ չի պարմացներ զինքը, որովհետեւ համայնավար կուսակցութիւնը «պատասխանատու» կուսակցութիւն մըն է: Բայց եւ այնպէս Մարշէի նուէրը, թունաւոր նուէր մըն է, քանի որ պատճառ ըլլայ, հաւանաբար, որ Միթերանէ հեռացնէ, մեծ թիւով չափաւորներ, որոնք իրեն քուէարկեցին Ա. շրջանին, ճիշդ այն պատճառով, որ խզած էր համայնավարներուն հետ եւ խորքին մէջ, կարելի չէ համոզուիլ անկեղծօրէն, որ Մարշէ (ոչ ալ Մոսկուա, որ չծածկեց իր նախընտրութիւնը Ժիսքարի արտաքին քաղաքականութեան գովեստ ընելով…) ուզէ Միթերանի ընտրութիւնը, որ ընկերվարական ամբողջատիրում կը նշանակէ Արեւմուտքի մէջ: Կոլիստները քուէի հրաւէր չեն տար ու կը չեշտեն թէ Ժիսքար պէտք է քաղաքականութիւն փոխէ, թէ ինչ որ եղաւ անցեալին չի կրնար կրկնուիլ ապագային:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԸ ՄՈՆՏ, գլխաւոր յապաղումով Ապրիլ 29-ի իր թիւին մէջ, կ'անդրադառնայ նամակի մը զոր Հայ Դատի յանձնախումբը ղրկեր է թերթին Մարտ 6-ին հրատարակած քրոնիկին առթիւ, Հայկ. ահաբեկչութեան մասին: Ամբողջ նամակը լոյս ընծայած է, որու մէջ յանձնախումբը կը պարզէ հայկ. ահաբեկչութեան դրդապատճառները:

ԻՍՐԱՅԷԼ վերջնագիր տուած է Սուրիացիներուն եւ իր օդուժն ալ ամրակոծել սկսած է սուրիական դիրքերը Զահլէի շուրջ:

«Հայկական Հարցը պիտի ծեծուի Պոլսոյ մէջ...

———O———

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐ ՊԻՏԻ ՏԱՆ

ԽՄԲ. – «Մարմարա» Ապրիլ 23-ի իր թիւով կը հաղորդէ այսպէս «հետաքրքրական» լուր մը: Արդարեւ Մայիս 6-ին, Իսթանպուլի լրագրողներու Միութեան բանախօսութիւններու սրահին մէջ, տեղի պիտի ունենայ հայկ. հարցին նուիրուած հաւաքոյթ մը: Թերեւս առաջին քայլ մը, պիտի խորհէինք, եթէ տէր ըլլայինք միամիտ լաւատեսութեան մը: Բայց երբ կը նկատենք թէ հարցը ծեծողները միայն Թուրք են եւ հրաւիրած են թրքահայ օրաթերթի մը խմբագիրը, դժուար չէ եզրակացնել թէ ի՞նչ կրնայ ըլլալ: Նման հաւաքոյթ մը, որպէսզի իմաստ ունենար, հարկ էր որ մասնակցէին նաեւ օտար մասնագէտներ (օրինակ՝ Տոքթ. Թերնոն, որ վստահ ենք թէ ընդառաջ կ'երթար նման ժողովի մը մասնակցելու պաշտօնական հրաւէրի մը) իսկ Հայու պարագային ալ՝ արտասահմանէն Հայ մը եւ ոչ թէ՝ տեղական «պատանդ» մը: Այսուհանդերձ, յոռետես չըլլանք, եւ ասիկա նկատենք առաջին հանգրուան մը:

Ստորեւ «Մարմարա»ի տուած մանրամասնութիւնները այս մասին:

×

ՅԱՏՈՒԿ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՎ ՀԱՆԴԷՍ ՊԻՏԻ ԳԱՆ
ՓՐՈՖ. ՏՈՔԹ. ՄԷԹԻՆ ԳՈՒԹԱԼ,
ՓՐՈՖ. ՏՈՔԹ. ԵԼՄԱԶ ԱԼԹՈՒՂ,
ՓՐՈՖ. ՏՈՔԹ. ՆԷԺԱՏ ԿԷՕՅԻՒՆՉ,
ՓՐՈՖ. ՏՈՔԹ. ԷՍԱՏ ՉԱՄ,
ՏՈՔԹ. ՄԷՀՄԷՏ ՔԸՐԱՉ

×

ԽՕՍԵԼՈՒ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ Է ՆԱԵՒ «ՄԱՐՄԱՐԱ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐԷՆ ՅԱԿՈԲ ՍՎԱՃԵԱՆ

Իսթանպուլի Համալսարանի Մամուլի եւ Ժողովրդային Յարաբերութիւններու Ինսթիթիւին նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած է «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ» նիւթին շուրջ սասուլիս մը, ուր խնդիրը ձեռք պիտի առնուի իր պատմական եւ քաղաքական երեսներով, ինչպէս նաեւ անոր, հանրային կարծիքի ծանօթացման տեսակէտով:

Սասուլիսին կը մասնակցին Իսթանպուլի Համալսարանի Իրաւագիտական, Տնտեսական եւ Գրական Ֆաքիւլթէներու յայտնի դասախօսները, ինչպէս նաեւ Մամուլի ու Ժող. Յարաբերութիւններու եւ Աթաթիւրքի Յեղաշրջումներու Ինսթիթիւներուն նախագահները:

Այս սիմպոզիոմին պիտի նախագահէ ու բացման ճառը պիտի արտասանէ Ժող. Յարաբերութիւններու Բարձրագոյն Վարժարանի Տնօրէն Փրոֆ. Տոքթ. Մէթին Գութալ:

Պատրաստուած է շատ լայն յայտագիր մը եւ համալսարանի դասախօսները տարբեր տարբեր տեսանկիւններէ ձեռք պիտի առնեն այս կարեւոր նիւթը:

Գրական Ֆաքիւլթէի Վերջին Ժամանակներու Պատմութեան ամպիոնի նախագահ Փրոֆ. Տոքթ. Նէժատ Կէօյիւնչ պիտի խօսի «Հայկական Հարցը իր պատմական կողմերով» նիւթին շուրջ:

Տնտեսական Ֆաքիւլթէի Քաղաքական Գիտութիւններու ամպիոնի Նախագահ Փրոֆ. Տոքթ. Էսատ Չամ նիւթը ձեռք պիտի առնէ «Հայկական հարցը իր քաղաքական կողմերով»:

Այս կարեւոր սասուլիսին խօսելու հրաւիրուած է նաեւ «Մարմարա»ի խմբագիրներէն Յակոբ Սվաճեան, որ նիւթը պիտի ներկայացնէ «Հայկական Հարցը Թրքահայոց տեսանկիւնէն դիտուած» հետաքրքրական եւ շահեկան զեկուցումով մը:

Իսկ «Հայկական Հարցը Թուրք եւ Համաշխարհային Հանրային կարծիքով» նիւթին շուրջ պիտի խօսի նաեւ Մամուլի եւ Ժողովրդային Յարաբերութիւններու Բարձրագոյն Վարժարանի դասախօս Տոքթ. Մէհմէտ Քըրաչ:

Կարճ դադարէ մը յետոյ տեղի պիտի ունենայ նաեւ նիւթին եւ զեկուցումներուն մասին վիճաբանական սասուլիս մը բանախօս փրոֆէսէօրներու եւ Յակոբ Սվաճեանի միջեւ ու այս վերջինը պիտի պատասխանէ նաեւ իրեն ուղղուած կարգ մը հարցումներու, որոնք նախապէս գրաւոր կերպով տրուած պիտի ըլլան իրեն:

Այս սասուլիսը պիտի ներկայացնէ ու վարէ Իրաւագիտական Ֆաքիւլթէի դասախօս եւ Աթաթիւրքեան Յեղաշրջումներու Ինսթիթիւի նախագահ Փրոֆ. Տոքթ. Ելմազ Ալթուղ:

«Հայկական Հարց»ի նուիրուած այս կարեւոր հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ 6 Մայիս 1981 Չորեքշաբթի օր Իսթանպուլի Լրագրողներու Միութեան բանախօսութիւններու սրահին մէջ:

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼԵԱՆ

Ամբողջ սերունդ մըն է, որ կ'անհետանայ, օրէ օր, բացէն անդին՝ մեծ պարապ մը թողլով: Այսօր, խոր ցաւով է, որ կը գուժենք մեր այնքան սիրելի ընկեր Գրիգոր Կիւլեանի մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 28-ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Ընկ. Կիւլեան մէկն էր, քիչերէն մէկը, անոնցմէ, որոնք իրենց ազգին ու կուսակցութեան համար միտք, սիրտ ու հոգի տուած են: Առանց սակարկութեան, ոչ թէ որպէս զոհողութիւն այլ իրենց իսկ գոհունակութեան համար, որովհետեւ այդպէս կը զգային եւ այդպէս դաստիարակուած էին: Կենսագրակա՞նը, ընկ. Գրիգոր Կիւլեանի, մեծ կարեւորութիւն ալ չունի, եւ բան պիտի չաւելցնէ, բացի թուականներէ եւ քաղաքներու անուններէ, քանի ինք առաւելապար՝ մարդ մըն էր, պատուական հայ մը ու դաշնակցական մը, խորհրդանիշը սերունդի մը, որ Սփիւռքի մէջ, իր ցերեկը գիշերին խառնելով ուրիշ սերունդներ պատրաստեց: Յիշենք սակայն, քանի մը գիծեր, ծնած էր Օրթագիւղ 1894-ին, յաճախելէ ետք տեղւոյն դպրոցը, Գրիգոր Կիւլեան կ'անցնէր Պոլիս, ուր կ'աւարտէր Հայրիկեան վարժարանը ապա կը վերադառնար իր գիւղը ուսուցչութիւն ընելու համար երբ կը հասնէր աքսորը: Տեղահանութիւնը զինքը պիտի տանէր մինչեւ Մուսուլ: Զինադադարէն ետք, Պոլիս վերադառնալով կ'աշխատէր Թըրամուայի ընկերութեան մէջ: Դաշնակցութեան շարքերը մտած էր 1913-ին եւ Պոլսոյ մէջ իսկ, «Ազատամարտ»էն «Ճակատամարտ» ապա՝ Փարիզ «Յառաջ» իր գործօն մասնակցութիւնը բերած էր այդ թերթերուն: Երբ Մարսէյլէն կ'անցնէր Փարիզ ու կը հաստատուէր Շաւիլի արուարձանը, մինչ ապրուստը պիտի ճարէր Ռընօ-ի գործատունը աշխատելով, անսակարկ նուիրումով պիտի դառնար նաեւ Շաւիլի հայկ. կեանքին «հիմնադիրը», «ռահվիրան», եթէ կարելի է այս բացատրութիւնը գործածել ճշգրիտ կերպով պատկերացնելու համար այն դերը, զոր ընկ. Կիւլեան խաղաց Շաւիլի մէջ, ըլլայ կուսակցական, ըլլայ Կապոյտ Խաչի ըլլայ դպրոցին նախաձեռնող աշխատանքներուն մէջ: Հ. Յ. Դ. Արզրումեան խումբ, Կապ. Խաչի մասնաճիւղ, Խանասորի արշաւանքի տօնակատարութիւն այնքան նոյնացած էին իր անձին հետ, որ դժուար է խօսիլ ասոնցմէ որեւէ մէկուն մասին առանց զինքը յիշելու: Արդէն, 1979 Մարտ 25-ին, Արզրումեան խումբը եւ Կապ. Խաչի մասնաճիւղը կը ձեռնարկէին մեծարանքի հաւաքոյթի մը, որ այնքան պիտի յուզէր մեր սիրելի ընկ. Կիւլեանը, շրջապատուած հարազատ ընկերներով ու բարեկամներով:

Ընկ. Կիւլեանի վաստակը մեծ է նաեւ «Յառաջ»ի մէջ, որու կողքին էր անոր հիմնադրութեան առաջին օրէն, այդպէս ալ մնաց մինչեւ վերջը: Աշխատակցութեամբ թէ կամաւոր գործակալութեամբ Շաւիլի մէջ, անոր համար «Յառաջ»ը իր տունն էր: Դեռ պատերազմէն առաջ, Շաւարշի թելադրանքով կը նկարագրէր Ռընոյի առաջին գործադուլները:

Դեռ երկար կրնանք խօսիլ մեր սիրելի ընկ. Կիւլեանին մասին, որ մօտ երեք շաբաթ է, ուղեղային արիւնահոսութեան հետեւանքով հիւանդանոց փոխադրուած էր եւ զոր տեսանք առջի օր, դժբախտ անգիտակից վիճակի մէջ:

Այսօր վերջին խօսքը իրեն տանք, արտատպելով վերջին մասը այն «ի խորոց սրտի» խօսքին, զոր կ'ուղղէր Հրանտ Սամուէլի, անոր մահուան քառասունքին առթիւ. – (1977, Յուլիս 23, «Յառաջ»):

«Եւ հիմակ, հրաժեշտի խօսքս քեզի, իմ թանկագին ընկեր, քանի պիտի ապրի անիրաւուած հայ ժողովուրդը, ուրեմն պիտի ապրին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ նաեւ մեր թերթերը. բոլորը, բոլո՛րը եւ ինչո՞ւ չէ անոնց հետ, անոնց պէս որդեգիրդ՝ «Յառաջ» եւս: Բոլորն ալ պիտի ապրին՝ իրենց հոյակապ առաւելութիւններով եւ ինչո՞ւ չէ երբեմնակի թերեւակի թերութիւններով: Բոլորն ալ էին, են եւ պիտի մնան պարծանքը Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Այս տողերը սիրելի Հրանտ, կը ստորագրէ 64 տարիներու միշտ շարքային դաշնակցական ընկերդ»:

×

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ Մայիս 2, առաւօտեան ժամը 9-ին Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր տէր Թրուա Շանթիէ:

ԲՈՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

———O———

Ապրիլ 30-ին կը լրանայ մեր բանաստեղծ – նկարիչին մահուան 11-րդ տարելիցը: Նման թուականներ են առաւելաբար, որ կը ծառայեն ոգեկոչելու յիշատակը մտաւորականներու կամ արուեստագէտներու, որոնք իրենց մեկնումով իսկական բաց մը թողուցին Սփիւռքի մէջ: Բիւզանդ Թօփալեան երկուքն ալ էր, բանաստեղծ, նկարիչ, իր վաստակին փոքր մասը չէ նաեւ գրականութեան եւ արուեստի որակաւոր պարբերական՝ «Անդաստան»ի հրատարակութիւնը: Մեր Բ. էջի վրայ, իր յիշատակին՝ գրոյց մը Որբունիի հետ, որ շահեկան է նաեւ հոն ծեծուած նիւթով եւ իրմէ քերթուած մը մեր վաղուան թիւով:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 11ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ ՀԵՏ

Անոնք որ կը ճանչնան Բիւզանդը, գիտեն թէ ի՛նչ դժուար է զայն խօսեցնել տալը: Օրեր առաջ պատրաստուած էի ձեւ մը գտնելու համար: Ըսե՞լ որ տեսակցութիւն մը կ՚ուզեմ իրմէ: Պարզ է որ պիտի խրտչէր: Արդէն խօսելու պարագային ալ հեռագրական ոճ մը պիտի գործածէ եւ եթէ կրնաս տակէն ել:

– Բիւզանդ. ըսի առջի օր, կ՚ուզե՞ս միասին դուրս ելլենք այս իրիկուն:

– Ո՛չ, ըսաւ, վաղը իրիկուն:

– Լաւ, վաղը իրիկուն: Մեր թա՞ղը:

– Եթէ կ՚ուզես:

– Ուրեմն ժամը իննին քեզի կը սպասեմ Ֆլօռ:

– Շատ աղմուկ կ՚ըլլայ Ֆլօռ, տեղ ալ չըլլար:

– Այդ մասին հանգիստ եղիր, իսկ աղմուկը, աղմուկը իմ բարեկամս է: Լռութիւնը մտածումս կը տարտղնէ, հեռուները կը տանի, մինչդեռ աղմուկին ստեղծած պատը կ՚ամփոփէ մտածումս, աւելի ուժական կը դարձնէ: Ահա թէ ինչու համար ես միշտ սրճարաններու մթնոլորտին անհրաժեշտութիւնը զգացած եմ գրելու համար:

Երբ Բիւզանդը եկաւ, նստեցանք քովքովի: Մեզի կից սեղանը ժամանակին Սարթրի սեղանը եղած է տարիներով, իսկ սա դիմացինը Ադամովինը: Այս սրճարանին համբաւը շինուած է պատերազմի առեն եւ զարմանալի դիպուածով մը: Վառելանիւթի պակասը ոչ միայն տուներու մէջ, այլեւ պանդոկներու մէջ ալ շատ զգալի եղած է: Այս սրճարանին տէրը ճարպիկ գտնուած է փայտ հայթայթելու եւ սա մէջտեղը տնկած է վառարան մը: Ահա այդ վառարանին շուրջ հաւաքուած գրողները, իրենց մեծցող համբաւին հետ շինեցին նաեւ սրճարանինը: Սարթրը, Սիմոն տը Պօվուար, Ադամով եւ իրենց հետեւողներու ամբողջ շարանը, որ օրին մէկը բռնկեցուց ամբողջ թաղը գոյութենապաշտութեան կրակով: Պատերազմէն առաջ գրական համբաւ ունեցող միակ սրճարանը քովի Լէ տէօ Մակօն էր: Հիմա ամէն տեղ սրճարան, նկուղ, անկիւն իր մասնագիտութիւնը ունի: Գիշեր ցերեկ աղմուկը անպակաս է:

Բայց այս բոլորը զիս չեն մօտեցներ ուզածիս, ուրկէ սկսիլ հարցուփորձել այս խառնակութեան մէջ:

– Բիւզանդ, ըսի, մէկէն, Ամսաթերթի այս թիւին նոխազը դուն ես: Զիս ամէնէն աւելի հետաքրքրողը այս տեսակցութիւններուն մէջ, ինչպէս գիտես, վէպին հարցն է, վէպը ընդհանրապէս մեր գրականութեան մէջ եւ մասնաւորապէս սփիւռքի կեանքին մէջ: Բայց դուն ամէնէն առաջ մունջ ես, բանաստեղծ եւ նկարիչ եւ սակայն քանի որ վէպի խնդիրը կայ, գոնէ քու գիտցած կարճ ձեւովդ ձեւաւորես մտածումներդ թէ ինչո՞ւ համար մեր մէջ վէպը մնայուն զբաղում մը չէ եղած, վէպը որ ազգային քաղաքականութեան լաւագոյն օժանդակը կրնար ըլլալ:

– Իմ կարծիքովս մեր մէջ դաստիարակութիւն կամ աւելի ճիշդը դաստիարակուած գրականութիւն մը չէ եղած: Միշտ ամաթէօններով կազմուած է ան, ուստի չենք կրցած մեծ կառուցումներու յանգիլ: Այս երկրին մէջ դեռ դպրոցէն գիտեն որ գրականութիւն պիտի ընեն եւ կը պատրաստուին այդ ուղղութեամբ: Մենք պատահաբար կը հասնինք գրականութեան, որ միշտ իբրեւ երկրորդ արհեստ կը մնայ:

– Ճշմարիտ է: Կ՚ըսենք թէ գրականութիւնը չապրեցներ մարդը, բայց նոյնը չէ՞ միւս ժողովուրդներուն համար: Կրնամ բազմաթիւ օրինակներ բերել ապացուցանելու համար որ գրականութիւնը իբրեւ առաջին արհեստ պահելու համար ինչ մեծ զոհողութիւններ ստանձնած են սա մեծ կոչուած ժողովուրդներու զաւակները: Օրինակ մը միայն, Լէօն Տէօպէլ ամէն օր Հալէբէն թափթփուքներ ժողվելով կ՚ապրէր որեւէ արհեստ բանաստեղծութենէն առաջ չանցընելու համար:

– Ինծի մանաւանդ զայրոյթ տուողը մեր մէջ ըմբռնուած իրապաշտութեան խնդիրն է: Հայ գրողներուն հասկացողութիւնը իրապէս սխալ եղած է, իրապաշտութիւնը կեանքի լուսանկարչական արտադրութիւնը չէ…

– Ա՛հ, մի՛ հարցներ սիրելիս, ատիկա մեր մտքի բոպիկութեան ամէնէն ցաւալի ապացոյցն է: Ժողովուրդը դիւրահաւան է, կարծելով որ «վէպ իրական կեանքէ» իրեն հրամցուածը իրապէս ճշմարտութիւնն է, կ՚իյնայ թակարդին մէջ: Մազերս փուշ փուշ կ՚ըլլան երբ գրքի մը կողքին վրայ կը տեսնեմ «վէպ իրական կեանքէ»: Ի՞նչ բան իրական չէ այս աշխարհի վրայ: Արդեօք բան մը կրնա՞յ գոյութիւն ունենալ իրականութենէն դուրս: Այսօր Ժիւլ Վէռնի երեւակայութենէն անդին անցած է իրականութիւնը եւ ատոմական դարը սկսած է վարագոյրները բանալ Լօվքրաֆթի ֆանթասթիք իրականութեան վրայէն: Իրական ըսուած արուեստը պարզապէս կեանքի տիալեկտիկային ժխտումն է՝ որուն գործիքն է երեւակայութիւնը, այսինքն կեանքին հիւթը, աւիւնը, արիւնը: Ատեն մը մեր պարբերականները քերթուածներով լեցուն էին, հիմա ալ պատմուածքները մրցումի ելած են անոնց հետ, քանակով, որ ուրիշ բան չեն եթէ ոչ հասարակ նօթագրութիւն մը գրողին շուրջը անցած դարձած բաներուն, եթէ ուղղակի իր կեանքը չէ, ան ալ շատախօսութեան սահմաններուն մէջ: Կը կարծեն որ ատիկա գրականութիւն է: Ինծի այնպէս կը թուի թէ մենք պէտք ունինք վերադարձի մը դէպի մեր իրապաշտ գրականութիւնը: Արփիարի բացած ճամբայէն սկսելով բարձրանալ մեր օրերը:

– «Կարմիր ժամուց»ը իր ժամանակին մէջ առնելով կարեւոր գործ մըն է: Ես երբեք չեմ կասկածիր մեր ժողովուրդին տաղանդին մասին: Մենք միշտ արտաքին ճնշումի տակ է որ չենք կրցած շարունակել դէպի մեր հասունութիւնը:

– Ինչպէս կը յիշէի մեր անցեալ թիւին մէջ, առանց իր կատարելութեան հասցնելու Արփիարի հիմնած դպրոցը, ունեցանք արուեստագէտ սերունդը, որուն վիպական նմոյշը եղաւ Զէօհրապեանի «Վանքը»: Ես երբեք առիթը պիտի չփախցնեմ այս բանը յիշեցնելու…: Կրնա՞ս ինծի ուրիշ գործ մը յիշել 1900-ի շուրջ արտադրող սերունդէն, խօսքս վիպական գրականութեան սահմաններուն մէջ պահելով: Ասիկա կ՚ըսեմ անոր համար որ յաճախ ջղայնութիւն կը պատճառեմ խօսակիցներուս: Անոր «հերոս»ը նուազ յաջողակ, բայց եւ այնպէս փորձ մըն է արձակի նորոգման մէջ եւ աւելի մօտ մեր այսօրուան փորձերուն: Զօհրապը, առանց ուրանալու իր մեծութիւնը, յոգնութիւն կը պատճառէ: Չեմ սիրեր իր փաստաբանական, նոյնիսկ պոռզի բարոյականութիւնը: Կը նախընտրեմ Բաշալեանի արձակը, այո՛, «Նոր Զգեստը» եթէ կ՚ուզես:

– Զէօհրապեանն ալ մեծ վէպին չհասաւ, միշտ նոյն պատճառով: Կեանքին ճնշումը կասեցուց: Նոյնը մեր մէջ: Նայէ քեզի, մեր միւս տղաքը, որոնց տաղանդ չի պակսիր: Մեր կեանքին պայմանները դժնդակ են: Եւ յետոյ մեր մէջ գրականութիւնը ասպարէզ չէ: Այս երկրին մէջ տղաքը դեռ փոքրէն կ՚որոշեն որ գրագէտ պիտի ըլլան եւ ատոր կը պատրաստուին: Եթէ մենք նոյն պայմանները ունենայինք, մենք ալ կրնայինք հասնիլ նոյն արտադրողութեան: Առնենք այսօրուան սովետահայ վէպը: Հայաստանի մէջ մեր ժողովուրդը մտած է բնականոն հունին մէջ, իր մնայուն ենթահողէն կ՚աճի ու կը զարգանայ որակով եւ քանակութեամբ: Մեծ կառուցումները ժամանակի կը կարօտին եւ մեծ հմտութեան:

– Լաւ, այդ այդպէս է: Բարեբախտաբար կայ մեր հին եւ նոր արեւելահայ եղբայրներուն յուսադրիչ պարագան, քու համոզումիդ ընդառաջ երթալու համար, բայց կայ բան մը որ դեռ գլխս կը սրտնեղէ, այն է որ հօս քառասուն տարի իրենց ժամանակին տէրը եղան Կամսարական մը, Բաշալեան մը, Զօպանեան մը եւ Որբերեան եւ քառասուն տարուան մէջ վէպ մը, մէկ հատիկ վէպ մը չտուին: Վերջերս մեռաւ Փիէռ Պընուա որ քառասուն տարի գրիչ շարժեց: Գիտե՞ս քանի վէպ տուաւ: Ճիշդ քառասուն հատ: Ուրեմն չի բաւեր միայն ժամանակ եւ հմտութիւն, պէտք է որ նաեւ մարդ արուեստագէտ ըլլայ, այսինքն շարունակ գտնուի երկունքի մէջ, այո՛, կնոջ մը պէս, միշտ յղի ըլլայ, ապրի արտադրութեան, չըսելու համար ստեղծագործութեան տառապանքը: Այս վերջին բառը ինծի բանաստեղծութեան համն է որ կը բերէ: Ի՞նչ բան աւելի կրնայ յատկանշել բանաստեղծութիւնը որքան երկնելու տառապանքը:

– Բանաստեղծութիւնը մարդկային արտայայտութեան ամենաբարձր ձեւն է: Մեր ուշադրութիւնը պէտք է շարունակ հետեւի այն բանին՝ որ այդ արտայայտութիւնը ըլլայ իր ժամանակին լեզուովը, ինչպէս ըրին Չարենց, Մայաքովսքի, Սէն Ճոն Բէրս, Էլիւառ…

– Արդարեւ պէտք է իր ժամանակին արտայայտութիւնը ըլլալ: Բայց ի՞նչ է ժամանակը:

– Զգալու, դիտելու, դատելու եւ ուրիշ շատ մը տուեալներու յարաբերութիւնները նոյնը չեն ինչ որ էին, օրինակի համար, յիսուն տարի առաջ: Այդ տեսանկիւնէն է որ կը յայտնուի թէ բանաստեղծ մը այս երկու պարունակներէն որուն մէջ կը գործէ: Ատով կը բնորոշուի թէ բանաստեղծ մը հին կամ նոր է: Միշտ ճիգ մը կայ որ կը ձգտի դարուս արտայայտութիւնը ըլլալու: Մանաւանդ բանաստեղծութեան մէջ, եթէ դարաշրջանի արտայայտութիւնը չկայ, բանաստեղծութիւնը կը պակսի:

– Այսինքն ըսել կ՚ուզես որ հինը նոր մարդուն վրայ չի գործեր իր յուզականութիւնը, ինչ որ կ՚անուանես բանաստեղծութեան պակաս:

– Այդպէս:

– Այդպէս, բայց սիրելի Բիւզանդ, ատիկա ժամանակը ըմբռնելու հասարակ ձեւն է: Իրականութեան մէջ ժամանակը գոյութիւն չունի, այսինքն անցեալ, ներկայ եւ ապառնի մարդուն մտածելակերպը դիւրացնելու միջոցներ են: Ասիկա մարդուն միտքին, եթէ կ՚ուզես՝ հոգիին մէկ անդամալոյծ վիճակն է՝ ուր ան իր ամենազօրութիւնը կը կորսնցնէ: Մինչդեռ երազին մէջ մարդը ամենազօր է, պարզ այն պատճառով որ հոն ժամանակը գոյութիւն չունի, այսինքն չկայ ոչ անցեալ, ոչ ներկայ եւ ոչ ալ ապագայ: Մէկ ակնարկին մէջ այս երեքն ալ միաժամանակ գոյութիւն ունին: Երազին մէջ աչքը մէկ ակնարկով կը տեսնէ ինչ որ կայ անցեալին, ներկային եւ գալիքին մէջ, քանի որ ինչ որ սկսած է անցեալի մէջ իր վախճանը ներկայ է, գծուած է ապագային մէջ: Եթէ կարելի ըլլայ իրականացնել այս վիճակը արթուն կեանքին մէջ, այն ատեն կը ստացուի բացարձակ իրականութիւնը, գերիրականութիւնը, մէկ խօսքով իրականութիւնը եւ այսպէսով կը հաստատուի ինչ որ կ՚ըսէիր քիչ առաջ «իրականութիւնը լուսանկարչական արտադրութիւնը չէ»: Գիտեմ որ քիչ մը երկար խօսեցայ, երբ հօս խօսքը քեզի կը պատկանի: Թող ներուի ինծի, բայց կ՚ուզէի պարզապէս ըսել որ մեծ բանաստեղծը այն է, որ այս իրականութեան կը հասնի, – իրականութիւն՝ գերագոյն իրականութիւնը որուն Հնդիկները Նիրվանա, Ճափոնացիները սադոռի, իսկ Չինացիները թաօ անունները կու տան:

Կրկին անգամ ներողութիւն: Խօսքը քեզի տալէս առաջ պիտի ուզէի սա ժամանակին խնդիրը լուծել, գոնէ փորձել լուծել: Ժամանակը ինծի համար թուական չէ: Ափրիկէի նորազատ երկիրներու ժողովուրդներուն ժամանակը նոյնը չէ ինչ որ է Եւրոպայինը, կամ սովետական երկիրներու ժամանակը: Մենք իրաւունք չունինք անոնց արտայայտութիւնները բաղդատութեան դնելու: Մարդկային քաղաքակրթութեան մէջ ժամանակ մը չէ որ կայ, այլ կան ժամանակներ: Եւրոպայի համար 1962-ը իբրեւ սկիզբ ունի Վերածնունդը, Ափրիկէն կը սկսի 1960-էն, մինչդեռ սովետական ժամանակը սկսած է 1917-էն: Ամէն ժամանակ իր ինքնութիւնը ունի եւ իր ժամանակի ընթացքին իր այդ ինքնութիւնն է որ պիտի իրագործէ: Ժամանակը կարելի է նմանցնել մարդկային կեանքին՝ ծնունդ, զարգացում, աճում եւ վախճան: Նաեւ ծառին՝ որ կը ծնի, կ՚աճի, հունտը կը նետէ հողին մէջ՝ ուրկէ պիտի ծնի նոր ծառ մը: Սկիզբի ժամանակին եւ վախճանի ժամանակին հոգեբանութիւնները նոյնը չեն կրնար ըլլալ: Շատ կը խօսուի մեր օրերուն երկու պլօքներու վրայ, քիչ մը շատ մակերեսային կերպով, այսինքն զուտ քաղաքական. բայց իրականութեան մէջ ատիկա կուգայ շատ հեռուներէն: Մէկ պլօքը, արեւմտեանը՝ անցուցած է իր աճման շրջանը ու վախճանական շրջանին մէջ պահպանողական է, իբրեւ քաղաքակրթութիւն՝ վերլուծական, մասնագիտական, հետեւաբար տարրալուծական, որ գրականութեան մէջ իր կատարելին կը հասնի Բրուստով, Ճէյմս Ճոյսով ու վերացական արուեստներով: Արեւելեան պլօքը նորածինն է որ իր մեծ ախորժակով շրթունքները կը նետէ մօրը յորդող ծիծերուն, ի խնդիր աճման պարզ, բարձրորակ ու համադրական այն սնունդին որ մօրկանը կաթն է: Կան որ կը խնդան երբ սովորական ներկայացուցիչները «բարձրորակ եւ պայծառ գաղափարներ» կը պահանջեն: Վերելքի, աճման ժամանակը միայն ուժական, պարզ, յստակ ու համադրական գաղափարներ կ՚ենթադրէ: Մէկ կողմէն վերելք, միւս կողմէն վայրէջք: Մենք, Բիւզանդ, իբրեւ հայ կը գտնուինք ապաժամանակ ժամանակի մը մէջ, ատոր համար չենք կրնար հասկնալ հայրենիքի բանաստեղծները եւ բնական է որ միայն մեր հայութեան ներքին ոգին է որ ընդունիլ կու տայ մեզ անոնց գործը: Մենք մեծ ճիգի կը կարօտինք այդպէս, ներսէն միանալու անոնց հայութեան, միութիւնը կազմելու համար: Միանալ մեր ժամանակին, հայ ժամանակին, այսինքն արեւելեան պլօքի ժամանակին: Ըսողներ պիտի ըլլան որ ան մեր ժամանակը չէ: Ատոնք կոյրերն են: Ո՞վ ըսաւ որ արեւմտեան 1962-ը կազմող ժողովուրդները, Ֆրանսա, Անգլիա, Գերմանիա, Իտալիա, Միացեալ – Նահանգներ եւայլն չեն զանազանուիր իրարմէ: Միութեան մէջ անոնք այլազան են, տիֆէռանսիէ: Արեւելեան ժամանակին մասնակցող ժողովուրդները նոյն միութեան մէջ պիտի յանգին բնականօրէն իրենց տիֆէռանսիասիոնին: Ահա հօս է որ կը միանանք ընկերվարական իրապաշտութեան: Գիտես որ «Ամսօրեակ»ի սիւնակներուն մէջ ես շատ խիստ արտայայտուած էի ընկերվարական իրապաշտութեան շուրջ ուղղուած միայն սփիւռքի կապկողներուն եւ սակայն անհասկացողութեամբ մը հայրենիքի իմ սիրած ընկերներս հարուածեցին զիս: Չհասկցան որ ես կ՚ուզէի հարուածով արթնցնել ու զօրացնել սփիւռքի մեր տղաքը, գիտակցութեան բերել այս տիեզերական օրէնքին ներքին զսպանակներուն, փոխանակ բառերու հետ խաղալու: Արդինք՝ բրածոյ, ծոյլ ու համբակ գրականութիւն մը: Հիմա խօսքը քեզի պիտի տամ, բայց ոչ Բիւզանդ Թօփալեան բանաստեղծին, այլ «Անդաստան»ի պատասխանատուին: Կը խորհիմ որ հանդէսդ հիմնելով ուզեցիր ճիգ մը ներկայացնել այսօրուան բանաստեղծութեան նորոգչական ձգտումին մէջ:

– Այո՛, այդ է ր գոյութեան իրաւունքը:

– Խոստովանէ սակայն որ այնքան ալ չես կրցած արդարացնել, ի՛հարկէ, աշխատակիցներու խումբի մը չգոյութեան պատճառով:

– Այս պայմաններուն մէջ կ՚ընեմ ինչ որ կարելի է:

– Կրնա՞ս յիշել անուններ, այդ նորոգման ձգտումին հետեւող դէմքեր քեզմէ, Սարաֆեանէն ու Կոստանդեանէն դուրս:

– Ցաւալին այն է որ չեմ կրնար դրական պատասխան մը տալ, Ֆրանսահայ գաղթած է բանաստեղծ արտադրելէ:

– Հայաստան այցելութեանդ նկարներով կարծեմ բաւական յաջողութիւն ունեցար:

– Յաջողութիւն չըսենք, ընդունելութիւն ըսենք: Հայաստանի քննադատները խանդավառութեամբ ընդունեցան, որովհետեւ կրցան թափանցել նկարներուս հայկականութեան ոգիին որ իմ էութեանս մաս կը կազմէ: Ինծի ամենամեծ ուրախութիւնը կը պատճառէ որ Հայաստանի երիտասարդ քննադատներ տեսան այդ, որովհետեւ հայկականութիւնը արտաքինէն դուրս է: Վերջ ի վերջոյ փիւզէնով հայ աղջկան յօնքերը գծել չէ:

– Ինչպէ՞ս կը հաշտեցնես բանաստեղծութեան հետ քու նկարչական աշխատութիւններդ: Ի՞նչ բան քեզ կը մղէ նաեւ գոյներու աշխարհը նոյնացնել բառերու աշխարհին հետ:

– Նոյն բանաստեղծական տարրերն են, նոյն արտայայտութեան գիրով կամ գոյնով, նոյն մանկութեան ձեւերն են: Ատոնք մանկութենէս ի վեր անբաժանելի տարրեր եղած են ինծի համար:

– Ահա հասանք մեր խօսակցութեան վախճանին, ինչպէս որ ամէն սկիզբ վախճան մը ունի. ատոր համար ալ ես ստիպուեցայ պատասխանել քիչ մըն ալ քեզ խօսեցնելու համար:

Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ

1962

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ապրիլեան Եղեռնի 66-րդ տարեդարձի ոգեկոչումը Փարիզի մէջ կը սկսէր Փէռ-Լաշէզի գերեզմանատունէն, ուր կը գտնուի ազգային հերոս զօրավար Անդրանիկի յուշարձանը: Խորհրդանշական սկիզբ մը, արդարեւ: Շուրջ 150 երիտասարդներ, ընդառաջելով «Հայկական Ազատագրութիւն» կազմակերպութեան հրաւէրին, ներկայ կ'ըլլային յուշարձանին առջեւ, զայն ծածկելով բազմաթիւ ծաղիկներով: Հոն էր նաեւ հայկական եռագոյնը: Ժամը 13·45-ին խօսք առնելով (ֆրանսերէն) յանուն կազմակերպութեան՝ Արա Թորանեան, կը շեշտէր որ «երկրորդ տարին ըլլալով կու գանք, Ապրիլ 24-ին, մեր ազգային հերոսի շիրիմին վերանորոգելու մեր ուխտը եւ հայկական բռնագրաւուած հողերու ազատագրութեան մեր պայքարի շարունակութիւնը հաստատելու եւ ամրապնդելու համար»: Հայ Ուսանողներու եւ Երիտասարդներու Միութեան ներկայացուցիչը՝ Արմէն Խաչատուրեան, ուղերձով մը շեշտը կը դնէր այն իրողութեան վրայ, թէ «Եղեռնը եւ Հայկ. Դատը, վերջին տասնամեակին, նոր սերունդին կողմէ տարբեր ձեւով սկսան վերլուծուիլ եւ նոր առաջադրանքներ գործի դրուեցան: Տարիներու աղերսական միջոցներու ապարդիւն մնալը ըմբռնել Հայութիւնը կը դնէր երկընտրանքի մը առջեւ՝ կա՛մ ենթարկուիլ ճերմակ ջարդի անողոք վճիռին ու քիչ-քիչ այլասերիլ, կա՛մ ըմբոստանալ ու դիմել պատմութեան կողմէ հաստատուած՝ յաղթանակի առաջնորդող ուղիին՝ ժողովրդային ազատագրական պայքարին: Աշխարհակալներու կողմէ ցուցադրուած անտարբերութիւնը մեր Դատին նկատմամբ Հայութիւնը մղեց մէկ միջոցի՝ Խրիմեան Հայրիկի «Երկաթէ շերեփին»: Ահա թէ ինչու Եանըգեաններ, Ալէքներ ու Միւլներ ձեռնարկեցին հերոսական արարքներու: Այսօր անոնք մեր պատմութեան նոր հանգրուանի ծիլերը կը ներկայացնեն, գալիք օրերու ժողովրդային կազմակերպուած պայքարի մը նախաքայլը»: Ապա ձայնասփռուեցաւ Հայաստանի Ազատագրութեան Գաղտնի Բանակի ներկայացուցիչ Յակոբ Յակոբեանի ձայներիզի վրայ առնուած խօսքը, որ 7-ամեայ փորձառութենէ մեկնելով ցոյց կը տրուէր որ Հայկ. Դատը լուծելու միակ միջոցը զինեալ պայքարն է:

Ներկաներու կողմէ միաբերան մեկնաբանուած «Զարթիր լաօ» երգով վերջ կը գտնէր հաւաքոյթը, որմէ ետք երիտասարդները կը քալէին դէպի Պասթիյի հրապարակը, ճամբուն վրայ լոզունգներ արձակելով՝ Թուրքիա կը ջարդէ Հայերը, կը գրաւէ իրենց հողերը, արդարութիւն՝ հայ ժողովուրդին եւայլն: Շուրջ 250 հաշուող հայ երիտասարդները այնուհետեւ կ'ուղղուէին դէպի Փարիզի Մայր Եկեղեցին միանալու հոն հաւաքուած բազմութեան:

×

Ժամը 13·30-ին, Հայ Դատի Յանձնախումբն ալ կը հրաւիրէր հաւաքական թիւնը Սէն Թ'Օկիւսթէն հրապարակը, բողոքի ձայն բարձրացնելու համար, որպէսզի Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը ճանաչումի արժանանայ մեծ պետութիւններու եւ միջազգային առեանններու կողմէ: Աւելի քան 500 Հայեր կը փութային հրապարակը, ուրկէ կը սկսէր երթը դէպի Թրքական դեսպանատուն: Թափօրը երբ կը հասնէր Փէրու հրապարակը, խօսք առնելով Հայկ Թուֆանեան կը կարդար այն յուշագիրը, որ սկզբունքով պիտի յանձնուէր Թուրք դեսպանին, սակայն ոստիկանական ուժերու արգելքը պատճառ կ'ըլլար, որ Հայ Դատի Յանձնախումբը չկարենար իրականացնել իր նպատակը:

×

Ժամը 14·30-ին, Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլեան Նահատակներու յիշատակին պատարագ կը մատուցանէր Գիւտ Եպիսկ. Նագգաշեան: Եկեղեցին լեցուն էր ծայրէ ծայր: Ներկայ էին Կաթողիկէ Հայոց առաջնորդ Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան, վերապատուելի Դանիէլ Սահակեան, առաքելական եւ կաթողիկէ հոգեւոր դասը: Կը քարոզէր Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, բնաբան ունենալով՝ «Երանի այնոցիկ որք հալածեալ իցեն վասն արդարութեան, զի նոցա խաղաղութիւն կացեն»: Սերովբէ Արք. ոգեկոչելէ ետք հայ Նահատակաց յիշատակը շեշտը դրաւ այն իրողութեան վրայ, որ մեր մէկ ու կէս միլիոն զոհերը ինկան արդարութիւն պահանջելու ճամբուն վրայ. այսօր, Եղեռնէն 66 տարի ետք հայ ժողովուրդը դարձեալ արդարութիւն կը պահանջէ, այն համոզումով որ խաղաղութիւն պիտի չունենայ այնքան ատեն, որ արդարութիւն չէ եղած իր պահանջներուն նկատմամբ:

Յաւարտ պատարագի, մեր մէկ ու կէս միլիոն Նահատակներու յիշատակին կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք, հոգեւորական դասու առաջնորդութեամբ, դուրսը հաւաքուած շուրջ 1500 հաշուող բազմութիւնը կ'ուղղուէր դէպի Ֆրանքլէն Ռուզվէլթ եւ Այզընհաուր պողոտաներու անկիւնը՝ Կռաճ Փալէի դիմացը գտնուող պարտէզը, ուր փոքրիկ հողամաս մը Քաղաքապետութեան կողմէ տրամադրուած է Հայերուն, որպէսզի Ապրիլեան Նահատակներու յիշատակը յաւերժացնող կոթող մը կառուցուի հոն: Ներկայ էին Տիկին Ժաք Շիրաք, Փարիզի երեսփոխան եւ Թաղապետական Խորհուրդի ներկայացուցիչ Պ. Մարքիւս, քաղաքապետ Ժաք Շիրաքի Գրասենեակի տնօրէն Պ. Պիյօ, փոխ-քաղաքապետ Միշէլ Ժիւնօ:

«Գթա Տէր» շարականի երգեցողութենէն ետք Սերովբէ Արք. կը կատարէր հողի օրհնութիւնը: Մէկ վայրկեան լռութեամբ կը յարգուէր մեր Նահատակներուն յիշատակը, որմէ ետք խօսք առնելով Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահ մէթր Արմէն Բարսեղեան կ'անդրադառնար (ֆրանսերէն) Ապրիլ 24-ի գիշերուան հայ մտաւորականներու ձերբակալութեան եւ այնուհետեւ նաեւ հայ ժողովուրդի տեղահանութեան, նշելով որ գաղթականներու մէկ մասը ապաստան կը գտնէր Ֆրանսա, որ Խաչակիրներէն ի վեր ծանօթ երկիր մըն էր Հայերուն: Մէթր Բարսեղեան շնորհակալութիւն կը յայտնէր քաղաքապետ Ժաք Շիրաքի եւ Թաղապետական Խորհուրդին կառուցանելի կոթողին համար հողամաս տրամադրելուն առթիւ: Խօսք առնելով Թաղապետական Խորհուրդի ներկայացուցիչ երեսփոխան Պ. Մարքիւս, յիշելէ ետք, թէ 1915-ին մեծ պետութիւններու անտարբեր հայեացքին տակ տեղի ունեցան Հայերու դէմ ջարդերը, կը շեշտէր որ ըստ երեւոյթին, 1915էն ի վեր միջազգային խիղճը յառաջդիմութիւն մը չէ արձանագրած, քանի տակաւին անլոյծ կը մնայ Հայկական Դատը: Փարիզի քաղաքապետն ու Թաղապետական Խորհուրդը այս հողամասի տրամադրութեամբ եւ անոր վրայ Հայերու կողմէ կառուցուելիք յուշարձանով ուզեց իր յարգանքը մատուցանել հայ Նահատակներու յիշատակին, ըսաւ Պ. Մարքիւս:

Ներկաներու կողմէ երգուած «Հայր Մեր»ով վերջ կը գտնէր ոգեկոչման արարողութիւնը:

×

Ժամը 18·30-ին, շուրջ 600 Հայեր կը հաւաքուէին Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի Թէռ-Փլէնը, մասնակցելու համար Հայ Նախկին Ռազմիկներու ձեռամբ Անծանօթ Զինուորի բոցի արծարծման արարողութեան: Հայկական, ֆրանսական եւ յունական դրօշակներու առաջնորդութեամբ թափօրը կ'ուղղուէր դէպի Յաղթական Կամարի հրապարակը, ուր, զինուորական նուագախումբի հնչեցուցած մեղեդիին առընթեր հայ նախկին ռազմիկներ ծաղկեպսակ մը կը դնէին ու կ'արծարծէին բոցը Անծանօթ Զինուորին:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴՈՂՋՈՒՆԻ ԴՈՂՋՈՒՆ

ՆԻՍ. ԶՄԻՒՌՆԻԻ «Լսթիա» սրահին մէջ, Ապրիլ 11-ին, տեղի ունեցած է Երեւանի Օփերայի մեներգչուհիներէն Էլլադա Չախոյեանի երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Երգչուհին Աթէնքի մէջ «Մարիա Քալաս» երգի միջազգային մրցումին մասնակցելով 2-րդ հանդիսացած էր: Յայտագրին սկիզբը Կարօ Ղեւոնդեան (հայերէն) եւ Եղիս Պասմաճեան (յունարէն) ներկայացուցած են երգչուհին: Էլլադա Չախոյեան օտար օփերաներու յօրինումներու կողքին մեկնաբանած է Ա. Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերայէն կտոր մը եւ Կոմիտասէն, Տիգրան Մանսուրեանէն, Բ. Եանաչեանէն, Դոլուխանեանէն երգեր: Յայտագրէն դուրս մեկնաբանած է «Կռունկ»ը եւ «Նազանիմ»ը: Երգչուհին դաշնակով ընկերացած է Ե. Փափատոփուլոս:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Օփերային մէջ, Մարտ 29-ին, նշուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 90-ամեակը: Ողջոյնի խօսք արտասանած են Հ. Օ. Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան, Հայ Կեդրոնի Վարչութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ներկայացուցիչները: Առաջին բանախօսը՝ Ալպերթօ Ճերեճեան, պատմականը ըրած է (սպաներէն) Հ. Յ. Դ.-ի ծնունդին եւ գործունէութեան, շեշտելով Դաշնակցութեան ժողովրդանուէր ծառայութիւնները: Երկրորդ բանախօսը՝ Մինաս Թէօլէօլեան (Պոսթընէն), Դաշնակցութեան յարատեւ կենսունակութեան գլխաւոր աղբիւրը դրած է ազգային խաւերին մէջ զոր կուսակցութիւնը արտայայտած է յեղափոխական իր գործունէութեամբ: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Հ. Օ. Մ.-ի «Նայիրի» պարախումբը, ղեկավարութեամբ Պետիկ Այվազեանի, «Գուրգէն Ալէմշահ» նուագախումբը՝ երգիչ Էտ. Խուլքուրեանի հետ եւ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան երկրորդական վարժարանի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մարիօ Մայնարիչի:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ «Նիւ Կալըրի»ի մէջ, Ապրիլ 5-ին, տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Արարատ» երգի ու պարի համոյթին ցերեկոյթը: Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տիգրան Որբերեանի, մեկնաբանած է հայկական տոհմիկ երգեր՝ Կոմիտասէն, Բ. Կանաչեանէն, Ա. Սաթեանէն, Կ. Զաքարեանէն, Ա. Տիգրանեանէն, Կարա-Մուրզայէն, Մ. Եկմալեանէն, Թ. Ալթունեանէն եւ Ճ. Գէօզալեանէն: Պարախումբը, Շնորհիկ Որբերեանի ղեկավարութեամբ ներկայացուցած է վեց պարեր: Յայտագրի աւարտին խօսք առնելով Կարպիս Եսայեան, դըրուատած է համոյթին աշխատանքը եւ յաջողութիւնը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԻՆԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Սաքոյի այդ խօսքերուն վրայ՝ Մարգարը հանդարտեցաւ կարծես, վէրք ըստացող վայրի կենդանիի մը պէս:

— Ճիշդ ըսիր, Սաքօ, ճիշդ: Հապա ինչ ըսենք Կարոյին:

Մարգարի ձայնը թուլցած էր յանկարծ:

— Սաքօն ճիշդ է, բոլորդ ալ ճիշդ էք: Մարգարը փետայի չէ, փետայի չէ, — ըսաւ Մարգարը, որուն ձայնը հեռուէ հեռէ արցունքի թացութիւն կ'առնէր:

Յետոյ ծանր լռութիւն տիրեց:

Ջրաղացպան Նաւօն չհասկցաւ: Զարմացաւ, որ այդ ծանր լռութեան մէջ Մարգարը իր զէնքերը եւ փամփշտակալները կը քակէր:

Մարգար ոտքի ելաւ, իր զէնքերը յանձնեց Վարդանին եւ իր քայլերը դարձուց ընկերներէն:

— Առքօ, ջանս, ներէ ինձ, — Մարգարի խօսքերն էին: — Չէ, չէ, Մարգարը փետայի է, կնոջ առջեւ մէջք ծռող չէ Մարգարը:

Այդ խօսքերէն յետոյ Մարգար այլեւս լռեց ու իր յաղթ հասակով ապառաժէն վար իջաւ:

Ընկերները անչափ ճնշուած էին պատահածէն: Մարգար թէեւ մէկ շաբթուայ համար զինաթափուած էր, սակայն իր հասակը զատած պահուն կ'ըսես լեռ մըն էր որ ճեղքուեցաւ: Լալու ատիճան յուզուած էր նաեւ Վարդանը:

Մարգար թէեւ հանդարտ կերպով վար իջաւ ապառաժէն, սակայն անոր մէջ կ'ըսես ստորերկրեայ վարար գետի մը ձայնը կուգար, մանաւանդ երբ ըսաւ իր վերջին խօսքը. «Չէ, չէ, Մարգարը փետայի է, կնոջ առջեւ մէջք ծռող չէ»:

Ժողովի կանչուած փետայիները իրենց դիրքերը կը ցրուէին: Աստղերու Նժարը Վարդաձորի վանքին վրայ էր, եւ Մարգարը, գլուխը կախ, հնկայ սիլուէթով նստած էր քարի մը վրայ: Այս անգամ անութին տակ հրացան չունէր:

Ջրաղացպան Նաւօն մօտեցած էր վըրաններուն: Այն տեղ, Աղուընկայ քարերուն վրայ, երկնային ոգիներու ջարդ մը կատարուած էր: Էն կնոջ՝ Սոմայի անունը կար: Մարգարը զինաթափ ըրած էին: Նաւօն իր աչքերով տեսած էր այդ ջարդը: Լսած էր գիշերի լռութեան աղաղակը: Վրաններուն տակ երեխայ մը արթընցած՝ կուլար:

×

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Յաջորդ առաւօտ, արեւէն շատ առաջ, գիւղացիները արթնցած էին: Ամէն առաւօտ, երբ կ'արթննան գիւղացիները, իրենց չրթները աղօթքով կը բանան ու յետոյ գիշերուան երազները կը պատմեն: Երազներու թատերաբեմը գիւղն է, դաշտը: Ոմանք թուրք զինուորներէ կը հալածուին, պատերէն վար կը ցատկեն: Շուն մը մէկկին սրունքը կը խածնէ: Այծ մը եկեղեցիի փոքրիկ գմբէթէն վար կը ցատկէ: Երկար կռնակով աղուէսներ դաշտերէն, տանիքներէն գիւղի քահանան կը հալածեն:

Այդ առաւօտ շատերու երազներու մէջէն Սպիտակ Ձիաւորն էր անցեր:

— Քա, Մանան, քընծ որ հրեղէն, Սպիտակ Ձիաւորը էդ մեր վանքի քարերուն մէջէն զէնկի տուաւ ու թարլաններուն մէջէն անցաւ: Տեսայ՝ հազար թեւ լէշակեր հաւեր ձիաւորի բոլորը թեւ բռնեցին: Աստուած բարին ընէ:

Կին մըն էր, որ կը պատմէր իր երազը, մինչ Սարխոշ Գեւոն՝ Ջուրի դատարկ փարջ մը ձեռքին՝ երկու կիներու հետ կը խօսէր:

— Աղջի, էս փարջը որո՞ւնն է: Էնտեղ քարերուն վրայ գտայ:

Վրաններէն քիչ հեռու, քարի մը վըրայ Գեւոն գտած էր պարապ փարջ մը ու վրանէ վրան տէրը կը փնտռէր:

Ջուլհակ Կարօն իր գործին վրայ էր. առէջին թելերը կը շտկէր: Պառաւն իր այծը քաշքշելով արածել կը տանէր: Կը լսուէր քահանայի ժամասաց ձայնը:

Արեւը հետզհետէ կը ցաթէր, եւ Արջ Սաքօն կ'ուշանար այդ առաւօտ:

(Շար. 307)

VACANCES 1981

Prix au départ de Paris,
A/R à partir de:

- ○ BEYROUTH: 2.290 F.
- ○ DAMAS: 2.350 F.
- ○ ALEP: 2.450 F.
- ○ ATHENES: 1.400 F.
- ○ ISTANBUL: 1.350 F.
- ○ NEW YORK: 2.065 F.
- ○ MONTREAL: 2.100 F.
- ○ TORONTO: 2.300 F.

CHARTERS - VOLS VACANCES
TOUTES DESTINATIONS

N'ATTENDEZ PAS
LA DERNIERE MINUTE
POUR RESERVER VOS PLACES!

orientours
30, Rue Monsieur le Prince
75006 — PARIS
Tél.: 329. 49. 00

Licence A 762

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ամասիոյ եւ Շրջանի Հայր. Միութիւնը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Մայիս 31–ին, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, 1915–ի Մեծ Եղեռնի Ամասիոյ եւ շրջանի նահատակաց հոգիներուն համար:

Յաւարտ Պատարագի ծաղկեպսակի զետեղում եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, Միութեանս նախաձեռնութեամբ կառուցուած յուշաղբիւրին առջեւ:

Կը հրաւիրուին՝ շրջանի բոլոր Ամասիացիները, ներկայ գտնուելու սոյն ոգեկոչման Պատարագին, եւ աղօթելու՝ իրենց ննջեցելոց յիշատակին:

×

Պ.Արամ Դաւիթեան, Այրի Տիկին Փեփրոնէ Դաւիթեան, Օր. Սիւզան Դաւիթեան կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի, Մայիս 3–ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս Եկեղեցին, իրենց կնոջ եւ հարսին՝

ԱՂԱՒՆԻ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ
(ծնեալ Խաչատուրեան)

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ անոր ծնողաց՝

Փերուզ եւ Մաթէոս Խաչատուրեանի

յիշատակին:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Գործ կը փնտռէ

Աշխատելու իրաւունք ունեցող, 40 տարեկան Պոլսահայ մը, որ հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի նորոգութիւն կ'ընէր, գործ կը փնտռէ: Ելեկտրական գործերէ ալ կը հասկնայ եւ կառք վարելու իրաւունք ալ ունի: Եւ կամ որեւէ գործի մէջ աշխատելու տրամադիր է:

Դիմել՝ 368·32·85 — *Պ. Յովհաննէս.*

L'EPHORIE
DE L'EGLISE ARMENIENNE
D'ISSY - LES - MOULINEAUX
présente
A U
CENTRE CULTUREL FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain
JEUDI, 7 MAI
Soirée Poétique: BEDROS TOURIAN
Organisée par Vazkène Moutafian

« ARMENIENS,
Venez nombreux à la manifestation
du 1er MAI
A l'appel de
LIBERATION ARMENIENNE
R.V. à 14 h. au Métro Arts et Métiers

ՏԵՐԵԿԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ
« Ա Ն Ի »
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ղեկավարութեամբ՝
Հ Ր Ա Ն Դ Ա Ճ Է Մ Ե Ա Ն Ի
Ուրբաթ, Մայիս 22, ժամը 21–ին

Concert Annuel de la Chorale
"ANI."

Nouveau Programme:
∅ CHANTS FOLKLORIQUES,
∅ PATRIOTIQUES et
∅ REVOLUTIONNAIRES

VENDREDI, 22 MAI, A 21 H.

Salle des Ingénieurs Arts et Métiers
9 bis, Ave. d'Iéna, 75116 - PARIS
Métro: I E N A

Տոմսերու համար դիմել՝
— *Maison de Culture Arménienne:*
17, Rue Bleue - Paris 9e
— *Librairie PALOUYAN;*
9, Rue de Trévise, Paris 9e
— *TELE - CONDORCET;*
175, Ave. Jean-Jaurès, Clamart
— *Alimentation ARARAT;*
118 bis, Rue Etienne-Dollet
Alfortville

Terre et Culture

Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան ցուցադրութիւնը՝ Մայիս 8–էն եւ ճաշը Մայիս 9–ին, Լիոնի մէջ:

×

Du 8 au 10 Mai, l'Exposition de l'Organisation Terre et Culture, et, le 9 Mai, son Banquet de Soutien à Lyon.

ՎԱՐՁՈՒ Է

METRO VOLTAIRE

Մեծ սենեակ մը, երկու մեծ պատուհաններով, 3–րդ յարկ, պզտիկ խոհանոց մը եւ լուացարան (նախընտրաբար՝ ուսանողի մը):

Հեռաձայնել իրիկունները, ժամը 7 – 8
355· 84· 70

samedi, 30 mai à 21 h.

GRAND CONCERT

A L'OPERA DE MARSEILLE
Organisé par
L'OPERA ET LE CENTRE CULTUREL STS. SAHAK — MESROB

Sous la Présidence effective de: GASTON DEFFERRE
(Député - Maire de Marseille)

Dédié à la mémoire du grand compositeur

ARAM KATCHATRIAN

Avec la participation exceptionnelle du grand violoncelliste:

MSTISLAV ROSTROPOVITCH

L'Orchestre Symphonique de l'Opéra sera placé sous la direction de:
DIEGO MASSON

IIème SYMPHONIE, MASCARADE
RHAPSODIE-CONCERTO pour violoncelle.

Location à partir du 5 Mai, Voyages W asteels, J. Chelelekian
87, La Canebière et du 27 Mai à lOpéra

CENTRE CULTUREL
SAHAK — MESROB
EGLISE ARMENIENNE

339. Ave. du Prado - Marseille
Dans le cadre du 50ème anniversaire
de la fondation de l'Eglise
Mardi, 5 Mai, à 21 h.

CONCERT

DE L'ENSEMBLE INSTRUMENTAL
DE PROVENCE
Direction: Clément Zassini
Au programme:
— Concerto pour hautbois:
G. F. HAENDEL
— Concerto pour deux violons
en RE Mineur: J. S. BACH
— Adagio: SAMUEL BARBER
— Divertimento en RE Majeur:
W. A. MOZART
— Entrée libre —

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS
ACTIVITES EN MAI

Mardi, 5 Mai, de 20h.30 à 22 h.:
Premier cours de langue arménienne
On utilisera le livre et la méthode de
M. KURKJIAN
Samedi, 9 Mai:
Soirée dansante pour les jeunes.
Musique à gogo.
On s'amusera bien. On dansera, on mangera, on boira.
Participation aux frais: 30 F.
Jeudi, 14 Mai:
Conférence spirituelle sur
«La Famille Chrétienne»
du R.P. Georges ZABARIAN, Directeur du Centre St. Grégoire de Narek

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Թէլէրօղլուի *հոգեհանգստեան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Դանիէլեան, Տիկին Մակարեան, Տէր եւ Տիկին Տէրիկլեան, Պ. Սարգիսեան, Տիկին Մարսէլ, Տէր եւ Տիկին Պարոնեան 100–ական, Տիկին Օգալեան, Տիկին Խառոյեան, Պ. Գասպարեան Ա., Պ. Ջամանթեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեան, Այրի Տիկին Թէրզիխանոսեան 50–ական Ֆ.:*

× *Ողբ.* Նուպար Քէլվաճեանի *մահուան առթիւ.– Մակարեան ընտ. 200, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան 500, Մակարեան ընտ. 300, Տէր եւ Տիկին Զարգարեան 200, Պ. Մէլեան, Պ. Քէնտիրեան 200–ական, Տէր եւ Տիկին Հայթայեան, Այրի Տիկին Դաւբինեան, Ծովիկեան ընտ., Պ. Յ. Հրաչեան, Տէր եւ Տիկին Կուլեան, Պ. Ղ. Կուլեան, Պ. Գասպարեան Ժ., Գասպարեան ընտ., Տիկին Ա. Նաջարեան, Պ. Դ. Պանտիկեան, Տիկին Ռ. Գասպարեան 100–ական Ֆ.:*

(Ծառ.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

DISQUES VOGUE

No. 434001

LA MESSE - ORATORIO en FA MINEUR
d'ARA BARTEVIAN

A LA MEMOIRE DES VICTIMES DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Enregistrement intégral en 20 Parties — réalisé par RADIO FRANCE
150 *Exécutants*

Avec le concours de:
○ LYNE DOURIAN (Mezzo de l'Opéra) ○ MERY GASPARIAN (Soprano)
○ MIHRAN ELMAYAN (Ténor)

ORCHESTRE SYMPHONIQUE et LA CHORALE ARMENIENNE DE PARIS
Sous la direction de l'Auteur
DEUX DISQUES STEREO en Album Artistique
durée 1 h. 40 m.

Prix 80 F. Envoi contre remboursement. Port en sus 9 F.
En vente chez l'Auteur; 14, Rue Petit Paris
Tél.: 208. 99. 22

L'ASCENSION A

E R E V A N

DU 21 AU 29 MAI

Une semaine de détente, dans une ambiance arménienne, loin de vos soucis professionnels.
Accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN

Départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12